

A decorative red border in an Art Nouveau style, featuring symmetrical, flowing lines and stylized floral or scroll motifs at the corners and midpoints.

BANGHA BÉLA S. J.
ÖSSZEGYÜJTÖTT MUNKÁI

GYŰJTEMÉNYES DÍSZKIADÁS

BANGHA BÉLA S. J.
ÖSSZEGYÜJTÖTT MUNKÁI

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
DR. BIRÓ BERTALAN

VIII. KÖTET

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

BANGHA BÉLA S. J.

ELBESZÉLÉSEK
ÉS
SZINMŰVEK

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

Imprimi potest. Nr. 362/1941. Budapestini, die 24. III. 1941.
Eugenius Somogyi S. J., Proep. Prov. Hungariae.

Nihil obstat. Dr. Michael Marczell, censor dioeceseanus.
Nr. 4767/1941. Imprimatur. Strigoni, die 11. Julii 1941.
Dr. Michael Török, vicarius generalis s.

ELŐSZÓ.

Erről az elbeszéléskötetről sokfélét mondhat majd a kritika, azt azonban egyezően fogja megállapítani róla, hogy: *fehér*. Talán nagyon is fehér. Annyira fehér, hogy a vallási és erkölcsi szépet sajátlagos levegőjének érzi, amelyben mozog és amelyben szinte egyedül otthonos.

Ennek az iránynak bizonynyal vannak ellenségei, még a fehér irodalom kedvelői közt is. A fehér irodalomnak — azt mondják ezek — nem lehet az a célja, hogy csupa épületes történetkéket gyártson. Aláírom ezt a felfogást s mégis vallom, hogy jogosultsága annak a keresztény szépirodalomnak is van, amelynél a keresztény erkölcsi eszmék nem pusztán negatív zsinórmértékek arra, hogy mit nem szabad írni és dicsőíteni, hanem pozitív tartalom is, kiindulópont és végcél, hajtóerő és minden. Ez a fehér irodalom természetesen nem szól *mindenki*hez, de hála Istennek, szól sokakhoz, akiknek ma már szépirodalomban is kedvesebbek a keresztény hitélet eszméi, még ha komolyak és szentek is, mint az átlagos novellatárgyak.

Egyesek szigorúnak fogják találni tendenciáimat. Ezeknek csak annyit felelek, hogy *a mi morálunk bizony szigorú*. De ép azért is oly nemes, oly szép és előkelő, mert annyira komoly és szigorú s annyira nem alkuszik meg az emberi önzés, kényelem és lefelé húzás hajlamaival.

Ha jobb tehetség több erővel vállalkozik ennek a feladatnak: az egészen keresztény szépirodalomnak művelésére s erre ez a kötet indirekt indítékul szolgál: magam örülök legjobban írásaim szerencsés gyengéinek.

1919, Karácsony.

A hazatérők.

A hazatérők.

Hildegárd kontessz a gráci Sacré-Coeur-kongregációban, a szentgyakorlat alkalmával szánta rá magát a betegápolásra. Oly szépen beszélt a páter az irgalmasság erényéről s a nők honleányi kötelességéről, hogy a fiatal, alig 18 éves grófnőt nem lehetett többé visszatartani. Szülei sem bírtak soká ellenkezni vele. A harctérre kívánczozott ápolónőnek s valóban csakhamar megengedték neki, hogy legalább a kórházvonatokon teljesítsen szolgálatot, amelyek egyenesen a harcterről hozták haza a súlyosan sebesülteket.

Irtózatos napok voltak azok, melyeket a fiatal grófnő a gránátoső közvetlen közelében töltött. Nem az életveszély remegtette meg a lelkét — ezt szeretettel, büszkén viselte —, hanem a rengeteg szenvedés, amelyet közvetlen közelből látott, a vértenger, melynek partján járt-kelt s amelynek csak nagyon parányi részét tudta szerető gondjaival megnyihíteni. De boldog volt, ha egy-egy betegje, sebesültje, kit már halottnak vélt, újra föleszmélt a karjai között; boldog akkor is, ha egy már meg nem menthetőnek megédesíthette utolsó perceit és puha, selymes imádságos szavakkal az örök viszontlátás reményét csillogtatta meg a meg-törő szemekben...

Meleg augusztusi napon indult meg az egyik kórházvonata az első segélynyújtás helyéről az édes magyar hon felé. Az Isonzó-part hős védői, fiatal és éltesebb vegyest, nyögött, sóhajtott, lihegett sebeiben elalélva, de éltetve a reménytől, hogy a hazai föld s a hazai levegő majd talán meggyógyítja őket.

Hildegárd kontessz nem volt magyar, de egy

magyarországi rokona birtokán meglehetősen megtanult magyarul s most, hogy állandóan ezeket a jó somogyi és erdélyi fiúkat ápolta-kísérte, csak a kedvükért is oly szorgalmasan tanulta nyelvüket, hogy kiejtésén is alig érzett meg a nem-magyar születése. Szerette a betegjeit nagyon s csak akkor neheztelt, ha valamelyikük káromkodó szót ejtett. Ez az egy nagy hibájuk van a magyaroknak, mondogatta rokonainak.

Egy őszes hajú székely meg a fia feküdtek egy sorban az egyik kocsiban. Szomorúan szerencsés találkozás: egy szakaszban szolgáltak, s egy csatában érte kettőjüket ugyanegy gránátnak egy-egy szilánkja. Az apa csak karlövést kapott, de a fiú súlyos mellsebbel élet-halál közt vívódott.

— Alig ér ez többé székelyföldet! zizegett a bajusza mögött az elbúsult apa.

A figyelmes ápoló meghallotta.

— Ne féltse, bátyám, szólott hozzá jóságosan. Ugyes emberek a doktorok, kigyógyítják azok a fiát. Hiszen olyan erős, egészséges fiú; nézze csak, milyen szép, piros az arca.

Persze, azt elhallgatta a jó lélek, hogy a sebláz is nagyon jó arcpirosító.

A vonat lassan, kínosan kígyózott tova, mintha alig bírná el a sok sebet, betegséget, emberi szenvedést! Sokat kellett kapaszkodnia is a girbe-gurba hegyek közt. Jaj, csak már legalább síkságot látnának, mert az már bizonyosan magyar föld lesz!

De azért eltelt belé huszonnégyszáz óránál is több, még mindig nem hallottak magyar szót az állomásokon. Hja, a betegekkel a gőzparipa se szalad úgy, mint ahogy egészségesekkel szokott!

A két székely nem húnyta le a szemét egyetlen percre se, már a második éjszaka. A fiúnak nem volt szabad beszélnie. De hát láza volt és bizony beszélt... Nem is értette mindig a szót, ahogy csitították, hallgatásra intették. Hildegárd kontcossz, amikor csak tehetett, melléje ült s iparkodott megnyugtítani. Becézte, mesélt neki, imádkozott vele. Ez volt még a legjobb. Akkor a

vad székely fiú vonásai megszelidültek s ajkain csak csendes, hangtalan mormolás játszott. Legfőlebb ha itt-ott belezavarodott az imádságba.

— Bocsásd meg a mi vétkeinket, — imádkozott elő a kis ápolónő.

— ... a mi vétkeinket! — nyögte rá a sebesült.

— Miképen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek!

— ... az ellenünk vétkezőknek: még annak a gaz taljának is, aki mellbelőttl — toldotta meg lázas álmában a beteg.

Izgalmasan, gyötrelmesen, hosszadalmasan, de valahogy csak eltelt az éjszaka. Hajnalban elszenderült mind a két beteg s csak arra ébredtek fel, hogy valaki odakinn „Csáktornyát” kiáltott. No de ez már nincs se olaszul, se szerbül, se németül; hát akkor itthon volnánk.

— Messze van-e még innen a Barcaság? — kérdezi az öreg székely az ápolónőt.

— Biz az még van egy pár mérföld, — feleli mosolyogva a kis grófnő. Csak türelem, bátya; vigyázzon, ne ébressze föl a fiát.

De az már azalatt fölébredt.

— Kisasszony nagyságal Vegye ki, kérem, ezt a dugaszt a mellemből! — Ez volt az első szava. De aztán észretért és sokkal okosabb volt, mint az előttevaló nap. Megértette, hogy csendben kell maradnia és szót is fogadott. Helyette az öreget fogta el a búsulás nagygyon.

— Mi lesz, ha elhal? Mihez kezdjen a fiatal felesége, két apró családja? — S kevésen múlt, hogy el nem sírta magát.

A fáradhatatlan ápolónő most meg ő melléje ült s őt kezdte vigasztalgatni.

— Bizzék a jó Istenben, bátya. A hazáért szenvedünk! Megsegít az Isten!

— Jobb dolga lesz-e a hazának a háború után? — kérdezte eltűnődve az öreg. — Nem véreztünk-e érte hiába!

— Bizonyosan nem, bátya, bizonyosan nem.

Nagykanizsán soká állt a vonat, ott újították meg az orvosok a kötözést. Dél is jóval elmúlt már, mire a vonat kerekei ismét mozogni kezdtek.

Estefelé meglátták a Balatont. Valaki odakünn Szentgyörgyöt kiáltott.

— Ni, igazán? Háromszék vármegyében volnánk? — neszegetett az öreg székelly s igen nagyon nyújtogatta a nyakát az ablakok felé. Csak az nem fért a fejébe, hogy itt víz van, hegyek meg nincsenek.

— Má' Sepsiszentgyörgyön volnánk? — kérdezte hitetlenül.

— Dehogy, bátya, dehogy. Ez még csak Balaton-szentgyörgy. Sepsiszentgyörgy nagyon messze van ám innen!

Az öreg felsóhajtott. Pár perc múlva Berénynél voltak, az első balatoni fürdőhelyen. Az öreg székelly nem győzte nézni a fürdőző, hejjehujjázó úrinépet.

— Uram, Teremtőm! — sóhajtott. — Ezeknek, úgy látszik, nincs háborújuk! Boldog népek!

A fiatal is felnézett e látványra. Nem szólt, engedelmesen betartotta a tilalmat, de látszott rajta, hogy küzd magával s a szemei vészjóslón forogtak. Kín volt nézni.

Soká haladtak a Balaton, a magyar tenger mellett. De nem a tó gyönyörű, fodros, aranyló színét nézték, sem a túloldalt, a szép, nyájas badacsonyi domboldalakát. Egyik fürdőhely a másik után tűnt fel mellettük, tele vidám, mulatozó népséggel, pajzán, jókedvű gondtalan kacagással.

Az öreg székelly meg-megdörzsölte a szemét.

— Magyarországon volnánk csakugyan? — kérdezgette. — Az édes hazai földön?

Helyenkint, ha egy-egy nyaraló vagy vendéglő közvetlen szomszédságában ment el a vonat, a mulatozó népség közeli kiáltozását is jól ki lehetett venni. Az öreg székelly oda-odafigyelt.

— Mondom, hogy nem Magyarország ez, — horkant fel. Valamennyien németül beszélnek. — S fel-

vidult, hogy mégsem magyar nép az, amely így csúfolja a sebesültjeit, hogy csak úgy sikong a kicsattanó jókedvtől, mikor odalenn, jaj, de micsoda véres világban fuldokol a nemzet!

A vonat tovább zakatolt; nehezen prüszkölt a masina, mintha ő is kórságos lenne s el-elakadna a lélekzete, mint a fiatal székelynék itt a sebesültkocsiban.

Végre úgy estefelé egy divatos balatoni fürdőhely tözsomszédságában, mintha végleg elfáradt volna, megállott a vonat hosszasan pihenni.

A székelý vitéz, meg a fia bámész csodálkozással néztek le magas fekvőhelyükről az ablakon át a fürdőtelepre. Vidám katonazene hangzott végig a tájon s amerre csak a szem ellátott, mindenütt lampionos, ki-világított vendéglők, mulatóhelyek, villák terpeszkedtek és valamennyije tele volt zajongó, csapongó, kacagó, mulató, kiöltözött úrinéppel. Beljebb meg a magyar tenger, óriási ívlámpákkal megvilágítva, akár-csak egy majálison a mező... A meleg nyári estén a vízben is csupa fürdőző, színes-fürdőruhás alak, férfiak és nők, kergetőzve, locsolódva, pajzánkodva; pajkos kacajuk messze felhangzott a zene közben is a hangos éjszakában. Olyan szilajak voltak, akár béke idejebeli szerelmes párok a fonó tájékán.

— Istenem, itt bezzeg nincs háború! — sóhajtott az öreg székelý. A fia pedig, aki eddig veszteg túrtőztette haragját, itt már nem bírt az indulatával:

— Ezekért... édes apám, ezekért kellett vérez-nünk minekünk odalenn? — nyögte szörnyű, elfojtott indulattal.

A katonazene elhallgatott s azonnal rá, közvetlen közelből megszólalt a cigány zenéje. Máskor a két székelý is be szívesen hallgatta, de most, mintha a torkukat szorongatná minden hang. Feljajdul az öreg:

— Hát mégis... hát mégis... Magyarországon vagyunk?

Odakívülről érces bariton hang harsant meg. Fiatal,

elhízott, kereskedőfajtájú ember kiáltozott egy asztal mellől:

— Ne azt, cigány. Az én nótámat húzzad! Éjfélig ma én fizetlek.

Ledér női hang felelt rá ugyanazon asztal mellől:

— Telik a bakancs árából, úgy-e, Samukáml

— Akár ezer éjtszakára! rikoltzott a hadiszállító, s akkorát koccintott, hogy majd eltört a pohara.

A két székely lélegzetvisszafojtva, kidülledt szemmel nézte, hallgatta e jelenetet. Ezek hát azok, akik a mi vérzésünkől cigányt fizetnek ezer éjtszakákon át! Ezeknek hoz hasznót a százezrek halálos tusája, amikor fél Magyarország vérben merült alá!

A következő percben az ápolónő s az öreg székely rémülten ugrottak fel. A fiatal székely nem törődve sebével, lázával, felült az ágyon s kihajolt az ablakon.

— Hallja az úr! — kiáltott a cigányoknak parancsolgató úr felé. Az alig vette észre, hogy a közelben veszteglő sebesült-vonat egyik ablakából neki szólongatnak.

— Hallja az úr! — hangzott ismét, még erősebben. A kontessz meg a sebesült apa nem tudták megfékezni a megsebzett oroszlánt. Pedig a fiú mellében kísértetiesen hörgött valami s a kötés alól piros, friss vér buggyant ki. Az idegen végre odafordult a hang felé.

Mint egy ítéletnap i angyal harsonája, úgy szólt a székely fiú rekedtes, fuldokló szózata:

— Megérdemelné az úr, hogy süstörgős talján gránát csapna le az asztala mellél Jaj, Istenem...! szólt még, a melléhez kapva s aztán lehúnyt szemmel, kínosan rángatódzó ajakkal a párnájára dőlt.

— Édes fiam, vigyázz, vigyázz magadra! — nyögte a lehanyatló mellett az öreg. — Felszakadt a sebed bizonyára!

— Orvost! orvost hamar! — kiáltozott a kontessz és maga szaladt orvosért! Pár perc múlva jött vissza a doktorral.

Késő volt.

A fiatal székely melléből patakként ömlött a vér.

Hildegárd kontessz végtelen szomorúsággal hajolt föléje s emelte fel a vánkossal a beteg fejét. Legalább ne ily elkeseredve halna meg!

A székely fiú még egyszer felnyitotta szemét. Egy percig mereven bámult a föléje hajló ápolónő bánatos arcára s a Mária-éremre, mely a grófleány nyakán csüngött. Arra hirtelen felderült, megennyhült a pillantása. Mintha szégyelte volna kifakadását, jámbor gyermekként még egyszer felsóhajtott:

— Mária...! Jézus!...

És csendesen lehúnyta a szemét.

A két zászlós.

A g—i fensík keleti ereszkedőjén éppen felkészült az új lövészároknak az a kissé kibővített, kényelmesebb része, melyet a legények — jó fehérvári fiúk — tréfásan tiszti palotának neveztek el, mire máris megérkeztek a „tiszt urak”. Az ezredparancsnok, a kapitány, néhány hadnagy, zászlós és hadapródjelölt. Az ezredes a legközelebbi napok teendőit jött személyesen megmagyarázni a századparancsnokoknak.

Cserfy Jenő zászlós volt a földmunka vezetője s bizonyos mosolygó elégedettséggel az ajka körül fogadta az érkező tiszteket. Jól értette a mesterségét, hiszen már sokszor bíztak rá ilyesmit s valamelyest a szakmájába is vágott, mint műegytemi hallgatónak a „régi”, békés időben.

Megérkezett a konyha is s a tisztek kedélyesen elfalatoztak a még egészen friss-földszagú „palotában”.

— Ebben a nyárilakban békében is elhálnék az ember! — jegyezte meg barátságosan Cserfy felé fordulva az ezredes.

— Ezredes úr, jelentem alásan — felelte tréfásan Cserfy —, csak egy a hiba benne.

— S mi volna az?

— Hogy éjtszakánkint valószínűleg erős szerenádokat fogunk hallani benne — felelte az ifjú zászlós.

— Ez lesz itt a telefonfülke? — kérdezte tovább

az ezredes, a „palota” nyílásával szemben a földbe vájt mélyedésre mutatva.

— Igen, de még felszerelés nélkül. Kissé késik a szerelő. Hadd nézek utána. S kisietett az árok folytatásába, hogy megsürgesse a dróthúzó munkáját.

— Talpraesett fiúnak látszik — jegyzé meg az ezredes, mikor Cserfy távozott. A százados helyeslőleg bókkolt a fejével. A fiatal tisztek érthető érdeklődéssel fordultak a feljebbvalóik felé.

— Fel van már terjesztve? — kérdé az ezredes félhangon a kapitánytól.

— Arany vitézségire — felelte, inkább suttogva, emez.

— Gondom lesz rá — szolt az ezredes és maga is kiment szétnézni az árokban.

Akkor fordult be a kanyarodón Cserfy a dróthúzó telefonistákkal.

— Ezredes úr, jelentem alásan, a távbeszélő öt perc múlva rendelkezésre fog állni — s maga is segített a végállomás felszerelésénél.

— Köszönöm, éppen volna is üzennivalóm. — S midőn a felszerelés elkészült, azonnal átvette a kagylót, mire Cserfy udvariasan távozott. Bement a „tisztlétkezdébe”.

Egy zászlóstársa, aki mellé telepedett, mókázni kezdett vele, de nem egészen az őszinte barátság hanghordozásával.

— Szóval, Cserfy, te érted a módját.

— Minek? — kérdi a megszólított. — A lózsikésztésnek?

— Annak is. Meg a talpnyalásnak a nagyurak körül...

— Ügy-gy? Te annak vetted? Biztosítlak, Törzs, hogy tévedsz.

— Törzs Lacinak mindig igaza van — szolt közbe egy hadapródjelölt, Törzsnek jóbarátja.

— Urak, estére még tovább megyünk ám keletnek — szolt közbe a kapitány. — Ez az állomás csak átmeneti lehet.

— Be kár az én finom palotámért — folytatta Cserfy még mindig tréfálkozva. — Csak egyetlen dínére való volt.

— Tévedsz — szólt feléje félhangon Törzs. — Jó volt az másra is.

— Például mire? — kérde Cserfy, aki még mindig nem vette észre az ingerült vonást társa arcán.

— Például olcsó protekciók szerzésére.

Cserfy nem állhatott meg egy finom riposztot.

— Ha ilyen olcsón adnák, neked már három kiüntetésed is volna.

Az ezredes visszatérte szakította meg a parázs vitát. Arca gondteli volt s félrevonta a kapitányt. A fiúk is elkomolyodtak s arról tanakodtak egymás közt, mik lehetnek a legközelebbi előnyomulási tervek.

Félóra múlva a telefon-altiszt jött be s tisztelgett.

— Ezredes urat a hadosztályparancsnokság kéreti.

— Kicsoda? — s máris sietett kifelé.

— L. vezérkari kapitány — felelte az altiszt.

— Halló, ki beszél? Itt P. ezredes... Igen... Kivel?... A falu felől... Helyes... Akár azonnal... Igen, ott leszek! mondja meg... halló?... Az éj beállta előtt. Igen. Köszönöm.

— Uraim — szólt az ezredes visszatérve a tisztekhez —, nincs veszteni való időnk. A két zászlós, Törzs és Cserfy itt maradnak, a többiek kövessenek. A parancsot telefonon fogjuk leadni; mi pedig visszamegyünk az ezredparancsnokságra. Jó mulatást, fiúk, szervusz.

S kezét nyujtva a két zászlósna, fűrgé léptekkel távozott az összekötőárókban nyugat felé.

— Mit akarhatnak velünk? — kérde Törzs nem minden nyugtalanság nélkül. — Valószínűleg ellentámadás készül.

— Vagy pedig előállásokat kell csinálnunk az éj folyamán.

— Ami pedig nem lesz könnyű dolog. Abban az erdőben odatúl alighanem mozog még muszka.

— Minek törjük rajta a fejünket — felelte

Cserfy —, míg meg nem tudjuk, mi a parancs. Gyere, rendezkedjünk be inkább éjtszakára. Melyik oldalt választod? — kérdé előzékenyen, bár ő volt az idősebb.

— Ezt el Amaz szelesebb lesz éjtszakára.

— Köszönöm — felelte Jenő; — nekem azonban ügyis mindegy. Miska! — kiáltott ki az árok mentébe, mire tisztiszolgája elősietett. Odakünn ezalatt a legények is „kosztoltak” s most vidámpajzánul folyt köztük az évődés. „Jukakat” fúrtak az árok oldalába, a puha földbe, „szállásnak”.

— Ide terítsd a pokrócomat. A tarisznyát meg add ide.

Maga vette ki belőle a felfújható kis vánkost, a pisztolyt, a vízhatlan köpenyt s végül — Törzs Lacinak nem csekély csodálatára — egy kicsiny, ércbefoglalt fafeszületet. S azt azon nyomban odatűzte a leendő fekvőhelye tetejébe, a vánkosa fölé. Így szokta ő ezt tenni emberfélelem nélkül mindenütt, ahol „megszállt”, a háború kezdete óta. A kis kereszt már jó kopott volt: számos viskóban és lövészárookban fordult meg már fiatal urával együtt.

Törzs László kedvetlenül nézte a készülődést, a földre heverve. Ő még mindig nem bízott a helyzetben. A feszület láttára azonban megint felülkerekedett benne a kamaszkodás démonja.

— Azt hiszed, az a feszület megoltalmaz téged, ha egy muszkagránát közénk csap?

— Az a feszület kevésbbé, de Az igen, akit jelent — felelte minden ingerültség nélkül a másik. Kis szünet következett.

— Én nem hiszek az amulettekben — szólalt meg Törzs újra.

— Én sem — felelte egészen nyugodtan Cserfy.

— Én csak a természettudományokban hiszek — folytatta Törzs, mint aki okvetlen alkalmat keres a vitatkozásra.

— Azért kellett javítóvizsgával érettségizned éppen a fizikából, ugyebár?

Iskolatársak voltak, Cserfy jól ismerte Törzs fej-

lődését. Egy iskolában nőttek fel s kezdetben jóbarátok is voltak. Aztán — úgy a VI., VII. körül — Cserfy a kongregációba lépett be, míg Törzs a mulatóhelyeknek lett rendes törzsvendége. Az egyetemen az egyik az Egyetemi Mária-kongregációnak lett tagja, a másik egy szabadgondolkozó diákköré. Érintkezésükben azonban Cserfynek sikerült minden érdekességet elkerülnie s hangjában most sem volt semmi sértő.

— Az anyag és az erő változatlan törvényeiben hiszek — folytatta Törzs mozgolódva. — Az én fejeimet nem csavarták el a papok.

— Azért áll olyan egyenesen a nyakadon, mint üres kalász a száron.

— Sértegetsz?

— Eszemben sincs. De mondd csak, mit fáj neked az én vallásosságom? Zavarni fogja álmodat ez a feszület?

— Bizony senkinek sem kellemes, ha babonát és maradiságot lát maga körül.

— Megengedj, amit te babonának nevezel, azt mások bölcseségnek nevezik. És nem éppen maradi emberek.

— Haha! Csak gyere nekem megint ezekkel a kopott nevekkel. Tudom, ez az egyetlen érvetek. Kepler, Newton, Kopernikusz — brr, még most is emlékszem, hányszor zúgta el nekünk ezt a litániát az a pipacsorrú hittanár a VIII.-ban!

— Hát talán argumentumokat kívánsz?

— No, csak az kellene még. Ismerem valamennyit; hogy is hívták: kozmológiai érv, biológiai, az ég tudja, milyen ilógiai érv — nevetséges! Ma, a XX. században ezekkel a középkori szofizmákkal ugrándozni! Skapuláréval, meg ördögűzéssel bolondítani a népet...

— Ej, de nekitüzesedtél! Pedig igazán kíváncsi volnék rá, mire alapítod azt a nézetedet, hogy az istenérvek szofizmák? Meg tudnád cáfolni valamelyiket?

— Még azzal is én fáradjak? Szegény barátom, olvasd el Haeckelt, majd meglátod...

— Már el is olvastam, legalább az idevágó részeit és nem láttam meg semmit. Tillmann Pesch darabokra szedi s valósággal megsemmisíti Haeckel nagyhangú kapkodásait. Olvastad Tillmann Pescht?

— Még mit nem. Bizonyosan valami obskúrus jezsuita.

— Nos hát, ti nagyszerűen értetek ahhoz, hogy egyoldalú ítéleteitekből ki ne zökkentsen a másik fél. Ami a kedvetek ellen van, azt egyszerűen nem olvasátok. Így könnyű érvelni. A Keplereket és Kopernikuszokat megvetitek s tettenért csalóknak hiszitek. Ugyan kérlek, hagyj fel a komédiával! Te nem *akarsz* az Isten és lelkiismereted szavára hallgatni, jól van, de hagyd meg legalább másnak a szabadságot, hogy meggyőződése szerint éljen.

Rövid szünet következett, mely alatt Törzs idegesen rágott egy fűszálat, annak jeléül, hogy újabb támadáson töri a fejét.

Cserfy azonban kiment a legénységhez s magára hagyta a zsörtölődőt.

— Jól kioktattak a kongregációban! — kiáltotta még utána Törzs s aztán végigterülve a földön fűtyörészni kezdett.

Jenőnek kedvenc időtöltése volt a várakozás és unalom hosszú napjaiban, hogy az egyszerű legények közé telepedett s beszédbe elegyedett velük. Felolvastott, sőt néha egész előadást tartott nekik, aminek az időzés mellett kettős haszna is volt: a legénység ragaszkodását s kitartását fokozta s emellett alkalmá volt időnkint lelkükre is művelőleg hatni. Ezt tekintette Jenő az ő kongreganista apostolkodása legidőszzerűbb formájának.

— No, fiúk — szólt oda nekik —, ki jön ki velem az éjjel egy kissé megtáncoltatni a muszkát?

Valamennyi felemelte a kezét. Nagyon szerették a fiatal tisztet.

— Bajosan lesz ma nyugodt éjtszakánk — folytatta. — No, de majd elválik. Hát maga min búsul, Bálint?

Egy öreges népfelkelő volt a megszólított. Girbe-görbe írású levelezőlapot szorongatott a kezében.

— Baj van odahaza, zászlós úrnak jelentem alásan. A kislányom, Isten megóvja, beteg; mán azóta talán el is halt szegény, hogy ez a levél úton volt. — S a jó népfelkelő szeme körül valami vízcseppféle rezgett.

— No, ne féljen, Bálint, megsegíti az Isten, csak bízni kell benne.

Igy tett a fiatal zászlós: mindig a vallással vigasztalta a csüggedőket. Valóságos papja volt a századnak.

Leszállt az alkony, mire visszakerült a „palotába”.

— Semmi újság? — kérdezte Törzsöt, aki akkor talpon volt s idegesen motoszkált a kézitáskájában.

— Dehogy nem! Parancs érkezett a századparancsnoktól. Nekem azt rendeli, hogy az éjjel kétszáz méterrel odébb kelet felé ássak a legénységgel előretolt állást. Neked meg, hogy azt az erdőt odatúl vizsgáld át alaposan. Éjjel 10-kor indulsz el 10—12 emberrel.

— Tyúha! — kiáltott fel Jenő meglepetve. — Nem lesz könnyű feladat! S kissé elcsodálkozott azon, hogy az ásással ezúttal Törzsöt bízták meg. Talán nem voltak megelégedve ezzel a pompás lövészárokkal?

— A kapitány maga telefonált? — kérdezte némi gyanúval.

— Igen.

— És semmi részletes utasítást nem adott az erdő kikémlelésére vonatkozólag?

— Nem.

— Lehetetlen! Tizedes, adja ide a kagylót! Megkérdezem magam.

— Hiába próbálsz. A kapitány nincs többé ott, ahonnan beszélt.

Nem maradt más hátra, mint megtenni az előkészületeket a veszedelmes éjszakai expedícióra. Szerencsére újhold volt, a 200—300 méternyire levő erdő teljes sötétben érhatték el.

Kiment s összeállította a kis csapatot. Azután megvacsorázott, elmondta szokása szerint az olvasó egy

tizedét s lepihent. Tudta jól, hogy $\frac{3}{4}$ 10-re pontosan fel fog ébredni.

Úgy is volt. Pontban 10 órakor, koromsötét éjszakában elindult a 10 emberével egyenesen az erdő irányában...

A nesztelen éjben jól hallotta Törzs László szavát, amint embereivel az előretolt állások helyét megállapította. Csak a távolból hangzott egy-egy puska-, majd nagy ritkán egy-egy ágyúdörrenés.

Az erdő felől egy pillanatra mintha fénysugárt pillantott volna meg. De nem, csalódásnak kellett lennie. Minden nyugodt. Bajosan van az erdőben valaki.

Elérték az első fákat s kezdtek befelé haladni a sűrűbe. Semmi nesz.

Hirtelen halvány világosság szűrődik át a fákon, éppen azon irányból, ahonnan jöttek. Cserfy kisiet az erdő szélére s egy pillanatra megdöbben. A szemközti magas fensík sziklái közül egy fényszóró — az éjjeli őrzérek réme — járátja körül fénycsóvját a tágas völgyön, melynek közepén most Törzs László fedezék nélkül jár-kel embereivel.

— A bozótba, emberek! — kiált Cserfy félhangon s emberei épp akkor tűnnek el a sűrű cserje árnyában, amikor a fényszóró lámpája éppen az erdő szélét kezdi bengálszerű fénnel előzőlni. Soká kémlel a fényszóró az erdő szélén alá és fel, de nem áll meg sehol; őket nyilván nem vették észre. De Törzs László? El tud-e menekülni, még mielőtt késő?

Alig villan át a gondolat Jenő agyán, a fényszóró máris a völgy katlanát világítja. S a balsejtelem valóra vált: Cserfy az erdő széléről megismeri Törzs László kapkodó alakját a fényben. Hosszan, makacsul világít rá a mieinkre a fényszóró, mintha meg akarná számolni az ellenség, mennyien vannak.

Ugyanakkor 500—600 lépésnyire ugyanazon irányból orosz géppuska kezdi el örült zakatolását. Nyilván egyidőben ők is megpróbálták előretolni állásaikat. Törzs László emberei hanyatthomlok iramodtak közeli lövészárkaik felé; a gépfegyver azonban a kedvező

világítás mellett így is játszva kaszálta le őket. Közbe egy-egy puskalövés innen is, túlról is.

Cserfynek hamarosan döntenie kellett. Itt maradjon-e, az elvágatás veszélyével dacolva? Vagy kísérelje meg elűzni a támadókat?

Mentő ötlete támadt. Ha elűzni nem is, de elijesztenie talán sikerül. Őt az ellenség nem látta, nem tudja, hányadmagával rejtőzik az erdőben; nem tudja, nem keríti-e hátba az erdő felől nagyobb csapattal. S gyors elhatározással kiadta a parancsot.

— Emberek, eloszolni 10—10 lépés távolságra egymástól az erdőszélen s olyan heves tüzelést indítsatok a géppuska irányába, ahogy csak a kezetek bírja. Rajta! Tüzeljetek!

S egy-két másodperc múlva aránylag hosszú vonalon heves, szüntelen puskaropogás hangzott az erdő felől.

A csel hatott. Néhány perc múlva az ellenséges tűz, nyilván meglepődés következtében, elhalkult s végre csaknem teljesen megszűnt. Helyette a fényszóró kezdett ismét erősen kémlelni az erdő szélein. Cserfy emberei azonban annál kényelmesebben el tudtak rejtőzni előle, mert hiszen nagyon kevesen voltak.

Most még csak egy dolog volt hátra: a visszavonulás. Veszedelemes volt volna itt maradni az erdőben.

Az ellenséges tüzelés elhallgattatásával Cserfy azonnal útnak indította embereit, de természetesen ellenkező irányban, mint ahonnan jöttek: végig az erdőszélen, melyről most már úgys tudta, hogy nincs benne ellenség. A nyugati oldalon az erdő — erre emlékezett — egy vízmosásszerű természetes árokkal végződik, melyből némi kerülővel éjfél tájban elérte a lövészárkot, melyet az este elhagyott.

Csakhamar visszakerült a „palotához“, hol a telefonaltiszt jelentette századparancsnokának üzenetét, hogy mihelyt visszatér, szólítsa fel őt.

— Micsoda tűz volt ez, Jenő, egy órával ezelőtt? — kérdi a kapitány telefonon.

Cserfy előadja a történeteket. A kapitány mindjárt az elején félbeszakítja:

— Hát *te* mentél az erdőt kikémlelni? hiszen azt Törzsre bízta!

— Ő nekem úgy mondta, hogy engem rendeltél ki arra, kapitány uram, neki pedig meghagytad, hogy az előretolt állást ássa meg 200 méterrel a lövészároktól keletre.

— Hallatlan önkényesség! — pattogott a kapitány a telefonon s hangján Cserfy rettenetes haragot érzett. Mégis csak fegyelmetlenség és vakmerőség netovábbja, határozott parancsom ellenére felcserélni a szerepeket! Persze, a könnyebbet ő akarta választani, a nehezebbet pedig, a veszélyesebbet másra tolni!

— Talán félreértette szavadat, kapitány uram? — vetette ellen Jenő.

— Bah! félreértett? Kétszer is elmondtam neki s tudod jól, hogy meg szoktam ismételtetni a parancsait. Hát aztán? hogy volt tovább?

Jenő befejezte jelentését.

— Köszönöm — mondá végül a kapitány; — de megmondhatod a gyáva fickónak, hogy az engedetlenségéért kérdőre vonom s hogy teljes szigorral bánok el vele. Jó éjt!

Cserfy csak most érdeklődhetett az „otthon”-maradtaknál a történetek felől. Egy pislákoló mécs világánál néhány hullát és sebesültet vett észre a „palota” körül. Az őrmester tette meg a jelentést: tizennyolc többé-kevésbé súlyos sebesült és három halott, ez utóbbiak közt — Törzs László.

— Alig volt már két lépésnyire az ároktól — fejezte be szavait az őrmester —, amikor puskagolyó érte: robbanó töltény. A vállán, a két lapocka között ment be a golyó és azonnal robbant. Széttépte a mellét. Pillanat alatt vége volt.

Szerencsétlen fiúl — sóhajtott fel Cserfy s lelke mélyén megrendülve ajánlta Istennek bajtársa lelkét. De ugyanakkor akaratlanul is eszébe jutott a közmondás: Aki másnak vermet ás...

— Hol van ő? — kérdezte halkan.

— Idetettük a „palota” fölé — szólt az őrmester, félig kilépve az árokból s odavilágítva a „palota” fölé.

Zöld galyakkal félig elborítva feküdt ott a fiatal zászlós a puha göröngyön. Arca rettenetesen eltorzulva, melle egyetlen tátongó seb, körülötte félig aludt vértócsa a földön.

Cserfy leszállt az árok széléről s bement a „palotába”, melynek most már ő volt az egyetlen lakója. Odament a nyugvóhelyéhez s kivette helyéről a megporosodott feszületet. Kiment vele a halotthoz; szépen összefűzte a szétlőtt mellen a halott bajtárs két kezét, ahogyan ájtatos, istenhívő halottakét szokás és utolsó áldásképen odatűzte a Megfeszített keresztjét annak kihült ujjai közé.

— Isten legyen irgalmas szegény lelkének! — sóhajtott halkan, megbocsátón.

A felvilágosult.

A minapában Óbuda felé zónáztam a villamoson. Szép nyári délután volt; a Duna aranyos fodrokat vetett.

A kocsi másik végében egy pap ült és breviáriumozott. Megismertem: egy buzgó budai leánykongregáció vezetője, amely a háború eleje óta napközi-otthonot tart fenn s végtelen sok buzgalommal neveli, táplálja a hadbavonult szegényemberek gyermekeit.

Egyszer csak egy ütött-kopott külsejű, úgy 45—50 év körüli, munkásféle ember szállt fel a kocsiba. Dülöngve járt már akkor, mikor még állt a kocsi; mire pedig a kocsivezető megeresztette a villamost s a jármű hirtelen nekiszelesedett, emberünk úgyszólván hanyatthomlok bukott rá az egyik padra a kocsi közepén. Nagyot káromkodott, helyrebökte a behorpadt kalapját s végigtörölte a képét rettenetesen piszkos kezével; úgyhogy akaratlanul eszembe jutott, mit ken el ezzel a mozdulattal jobban: az arcát a kezével, vagy a kezét az arcával. Mert az arca se volt tisztább a kezé-

nél, annyi bizonyos. Közepén kísértetiesen villogott egy a rezesedés fokán jóval túljáró, kék virágékes orrozat. Az én barátom — gondolám — bizonyosan úgy járt, mint akikről multkor olvastam, hogy egy apróhirdetést találtak a lapokban, amely „három korona előzetes beküldése ellenében csodaszert” ígért a „vörös orr ellen”. Nagy csomó vörösrú sietett beküldeni a három koronákat, mire valamennyije egy-egy nyomtatott cédulát kapott ezzel a spártailag rövid utasítással: „Igyál csak, pajtás, tovább, amennyi beléd fér; majd akkor az orrod — megkékül!”

Az én szocialistám — mert bizonynal az volt — a kékülés határszíneivel ékes orrának némán is hangos bizonyossága szerint nyilván szintén annyit szeretett inni, amennyi belefért, s ennek eredménye lehetett az a fokozott agyműködés, mely aztán igazán nem fért belé. S az én elvtársam, alig telepedett meg, elodáztatlan szükségét érezte annak, hogy az agyában el nem férő bölcseséget szavakban öntse a kocsi közönségének fülébe.

— Szervusz, jónapot, alászolgájal! Meg sem ismerem! kiáltott rá egy vele szemben ülő katonára, aki felismerte a helyzetet s némán tűrte az ismeretlen részeről való felismertetését.

— Hova, hova? — felelte egykedvűen, kelletlenül.

— Egy kicsit mulatni megyünk, ide a Glückberg Salamonhoz, tudja, az a jó kocsmá — maga nem odamegy? Hogy van a felesége? ontotta a kérdéseket a borközi elvtárs.

— Nincs is nekem feleségem, mormogta a katona. De a vörösrú rendületlenül folytatta:

— Tudja, nincs jobb dolog, mint a bor, meg a mulatság. Aki nem mulat, az nem ember. Én azt tartom: az az ember, aki mulat; aki nem mulat és nem iszik, az nem is ember. Aki iszik, az az ember. Szereti maga a muzsikát?

A katona látható kedvetlenséggel vállalta a fagató jóbarát békéntartását; biztosan nem akart erőseb-

ben kikezdeni vele. Csak úgy kényszerülten mosolygott s kinézett az ablakon.

— No mit? Talán nem? — szónokolt vontatva, gondolataival küzdve az Illuminátusrend új lovagja. Hát mi van jó a világon, mint a jó bor, meg a muzsika, meg a tánc? Énnekem nem kell más. Az nem ember, az az ember, aki izé, az nem ember! Mit? hát csak mindig dolgozni! Mi vagyok én? Állat vagyok én? Vagy izé, kutya? Vagy mi? Dolgozzon a barom! Az ember akkor ember, ha mulat...

E percben meglátta a kocsi túlsó végében a papot. Ez a rémkép újabb indító lökést adott borban fogant, bugyborékoló eszméinek.

— Az bolond, aki nem mulat. Nekem ne jöjjön senki, mint a papok, hogy Isten, meg bűn, meg pokol. Gyerekeknek jó az, de *művelt* embereknek? Én azt mondom: az összes papokat össze kellene fogni és bele a Dunába... Az nem ember, az az ember —

— Héhé, csendesen! csitította a katona. Hát sokan lesznek-e a Glückberg Salamonnál?

— Be kellene dobni a Dunába! Hogy még ők beszélik, hogy izé, a végén lesz a pokol, meg mennyország. Nem bánom, mondják ezt a parasztnak, igen! annak beszéljenek, meg az izé, a gyerekeknek a dedóba, vagy a vénasszonyoknak... de nem izé, a művelt embernek, aki már tudja, mi az... Hé, kalauzné, dobja be azt a papot a Dunába!

A pap messzebb volt, szót se hallhatott az egész dumálásból. De épp ezeknél a szavaknál kelt fel, hogy leszálljon. Eltaláltam, épp a napköziotthona előtt szállt le. Három jókora csomagot cipelt magával; biztosan jó dolgokat vitt a katonagyermeknek.

— Mihasznák! Naplopók! Csak elveszik a kenyeret a szegény embertől. Mi dolgozunk, ők meg híznak! Dunába kellene dobni valamennyit. Hé, kalauzné! Nem hagytuk el még Glückberg Salamont? Azt a kocsmát — tudja, ahol olyan jó bor van és a lányok... Jöjjön velem maga is! Hé, galambom!

A láрма kezdett elviselhetetlenné válni, az utasok közül többen felszólították a kalauznőt, hogy szállítsa le a kocsiról a részegét. A kalauznó mit tehetett? Gyenge nő egy „felvilágosodott” vademberrel szemben.

Hirtelen mentő gondolata támadt.

— Hát maga a Glückberg Salamont keresi? — szólt reá. — Akkor hát itt szálljon le! Gyorsan, mert továbbmegyünk. — S letuszkolta a felriadt dühöngőt. Az meg ment lefelé észnélkül, félve, hogy még elszalajtja a Glückberg Salamont a borával meg a lányai-val együtt... Szakadtas zsebéből, amint mellettem elődult, kikandikált a felvilágosodottságának csillogó tanujele és éltető eszköze: a Népszava ujság.

Szerettem volna, ha a mi derék munkásnépünk eszét, lelkét, pénzét, mindenét elrabló lapok valamelyik szerkesztője e percben ott terem a kocsiban. Megragadtam volna a karját s rámutattam volna a lerongyolt, állatiasan buta, részeg alakra:

— Ime, uraim, ilyen felvilágosodottságot és műveltséget terjesztenek önök a mi jobb sorsra érdemes népünk között!

De egy se volt jelen. Azok most valami kényelmes szerkesztői teremben bizonytalán írják a holnapi vezércikkeiket a jövő társadalmi rend nagyszerű, művelt és felvilágosodott korszakáról.

Az ujsághír.

I.

Felvidéki városkában nagy az izgatottság. Talpon a város. A szegény erdélyi menekülteket várják. Izgatottan mesélik a piacon, meg a városházán, meg a vasútnál, hogy hányan is lesznek, akik a városkába jönnek. Talán kétszázan is. „Kétezren” — toldja meg a másik. „Húszezren” — hirtelen a harmadik.

A városházán tanácstalanul kapkodnak. Jóakarata van, csak mód nincs, hely nincs, élelmiszer nincs. Aki-

nek van, az eldugdossa. Mít tegyenek a sok menekülttel?

Valóságos megkönnyebbülés, mikor két apáca jön jelenteni, hogy sok helyük ugyan nincs a zárdában, de amijük van, azt szívesen megosztják a menekültekkel. Hála Isten, legalább százról gondoskodik már valaki.

A főnöknő két nővérrel végigjárja a várost. Nagy kosarat cipelnek, abba gyűjtik az élelmiszert és ruhá-neműt a menekülteknek. A magukét is odaadják, de mi ez annyi soknak? „Adjatok, adjatok, amit Isten adott!” S a jó nénikék kérésére megnyílnak a szívek; ad az is, aki magától dehogyan adott volna...

Egyszer csak jönnek a vasútról a szegény földönfutók. Hosszú sorok. Csupa lerongyolódott, agyonéhezett alak. Asszonyok, gyermekek, aggok. Ki fogja befogadni őket? Ó, mily irigy sóvárgással nézte a többi azt az első százat, akit a nővérek vezettek el meleg, biztató szókkal... S mily jólesett szegényeknek a meleg fekhely s a jó meleg étel a zárdában...

...Este 10 óra után. A zárdában minden csendes; mély álomban szendereg a végre hajlékra talált menekültek csapata. Még álmukban is biztonnyal a keresztény emberszeretet angyalait látja valamennyi. Anyák, aggok, leányok, tán még a csecsemők is.

Egyszerre csak durva kopogtatás az ablakon, hangos lárma odakünn az utcán. Hetyke, basáskodó férfihang, amely idegenszerű kiejtéssel kiáltoz:

— Nyissák ki az ajtót! Látni akarok mindent! Ujságíró vagyok Budapestről...

Rövid vártatva szelíd női hang felel a zárda kapuja mögül:

— Ily késő éjjel? Mikor már mind alusznak? Kérem, tessék holnap jönni.

— Eresszenek be azonnal! Máskülönben kisserkesztem az egész zárdát a lapomban... Majd megmutatom és maguknak, hogy ki vagyok...

— Kérem, az orvos megtiltotta, hogy a menekülte-

ket zavarják. Csak az jöhet be, akinek hatósági engedélye van.

A riporter dül-fül, szitkozódik. De már néhány menekült felébredt s az ablakon kidugta fejét. A riporter odaugrik:

— Hányan vannak? Kaptak-e enni mindnyájan?

— Kaptunk bőségesen — felel az ablakból egy öreg székely.

— Van-e mindenkinek külön ágya? — kérdi az ujságíró tovább.

— Hogyan volna? Hiszen annyian vagyunk!

— Micsoda? Még ágyuk sincs? Hát ekkora zárdában nem kaphatott volna mindegyik külön ágyat?

— Minek az? — feleli a székely. — Nem vagyunk mi kényelemhez szokva. Elférünk mi itt az iskolatermekben egészen jól. Meleg szobában jó zsupszalmán hálunk, akár odahaza. A zárdába, a kedves nővérek lakosztályába, nem is szabad világiakat beereszteni.

— Miért nem?

— Ejnye, hát az úr nem tudja? No, bizonyosan zsidó maga, hogy ezt se tudja! A zárd a zárd, Hanem van ám ott szemben egy nagy ház, ott még az este is zeneszóval mulattak... osztég ott nem láttam, hogy egyet is befogadtak volna közülünk...

A riporter szitkozodva csapta a hóna alá a jegyzéket s leforrázva elkullogott. Csak ennyit hallatott még:

— Meg fogják ezt még keserülni!

A zeneszóval mulató nagy házba azonban elfelejtett bekopogtatni. Talán azért, mert a ház feliratáról már messziről látta, hogy ott egy — hadseregszállító lakik.

II.

Másnap egy elterjedt napilap példányait kapkodja szét mindenfelé a kíváncsi közönség. Mindenki érdeklődik a szegény menekültek iránt. S amint olvassák egy-egy ügyes tollú ujságíró élményeit, egyszerre csak sok tízezer embernek ökölbe szorul a keze.

— Ezek a lelketlen, irgalom nélkül való apácák — gondolja sok ezer —, akik még csak be sem engedték a szegény menekülteket a zárdába, hogy a zárda konyháján megmelegítsék a hideg levesüket.

— Inkább a disznóknak adunk, mint maguknak, — mondták a szívtelen apácák; így írta a lap. „Inkább a disznóknak! Maguknak pedig még ezután sem.”

Sok ezer, sok tízezer ember gyűlölte meg ezen az egy délutánon az egész világ összes apácáit. Hiszen az ujságban volt, hogy kegyetlenek, hazafiatlanok.

III.

Egy kép a sok közül aznap délutánról:

Vasúti kocsi: a zsolnai gyors. Négyen ülnek egy másodosztályos kocsiban. Valamennyinek az ujság a kezében... Épp most olvassák benne a gyűlölettől szikrázó hamis ujsághírt.

Az egyik utas egy nyugalmazott táblabíró. Éppen ma reggel vitatkozott a feleségével, hogy milyen iskolába irassa be a leányát. Az asszony nagyon ajánlotta a p.-i Orsolyákat; ott legalább jó, vallásos szellemben nevelik majd a leányt. Nem romlik el, mint annyi modern csemete az állami iskolákban...

— Ilyen lelketlen nevelőkre nem bízom a leányomat — teszi le az ujságot a táblabíró. S most már döntött: leánya az állami felsőbe fog járni. Oda, ahol a leányok többet flörtölnek, mint tanulnak.

A másik: fiatal miniszteri tisztviselő. Elgondolkozik az olvasmányán. Kivesz egy levelet; épp tegnap hitták meg egy szabadkőműves egyesületbe.

— Belépek — gondolja magában. Ezt az álszenteskédő fajzatot ki kell irtani a világból.

A harmadik egy 19 éves katonajelölt. Most megy a kaszárnyába. Anyja tegnap a búcsúzáskor úgy kérte, hogy majd gyónjon meg, mielőtt bevonul s imádkozzék is minden este... Az ujság azonban megintatja minden jóföltételét.

— A vallás csak babona és képmutatás — gondolja, visszaemlékezve az olvasottakra. Dehogy megyek én gyónni többé! Inkább mulatok egyet! Felveszi újra a lapot s megnézi, hová mehetne mindjárt este orfeumba...

A negyedik egy kereskedelmi utazó. Egyben tagja a Galilei-körnek.

— No hát, nem disznóság ez? — kiáltja a lapot félretéve s útitársának magyarázgatni kezdi az esetet.

Ebben a pillanatban száll fel Vácon a vonatra két szürkeruhás kármelita nővér, akik elhagyott gyermekeket és árvákat szednek fel az utcán s felnevelik őket. Most is kéregetni voltak a menhelyük számára. Félénken nyitják ki a kocsi-szakasz ajtaját, ahová a kalauz utasította őket.

— Szabad? — kérdezik szerényen.

Négy dühödt, gyanakodó szempár fogadja őket. A vigéc felpattan:

— Micsoda kellemetlen társaság! Itt nincs hely! Tessék a női szakaszba menni.

— Az már tele van — mondja a kalauz. — Itt van még kérem, két hely.

— Szentelenség! — kiabál az ügynök. — Tiltakozom az ellen, hogy ide apácákat vezessen... Akik kidobták a menekülteket!...

A többiek helyeselni látszanak a beszélőt. A két nővér félve mered a vademberre. Dehogy is értik, miről van szó s miért dühösek rájuk ezek az emberek. Ők nem olvassák a zsidó ujságokat. Most már dehogy is kérnek helyet. Inkább künn állnak meg a hideg folyosón. Pedig bizony fáradtabbak szegények, mint ezek a jól táplált urak. De hát a jó Istenért és a kis árvákért, ugyebár, mindent el lehet viselni...

Csak azon tanakodnak egészen Pestig, hogy ugyan miért is haragusznak rájuk úgy az emberek? Mivel érdemelték meg ezt a bánásmódot éppen ők?... És ki az, aki ő ellenük oly gyűlöletre gyújtotta ezt a négy durva férfit?

Az apai átok.

Az alvégi Kovácsék Ferkója sok gondot okozott derék két szülejének elejétől fogva. Már iskolásgyerek korában nem volt hét, amikor valami rosszaságon rajta nem kapták; majd lopott, majd parittyával verte be a békés falusi házak ablakát, majd mérget etetett a szomszédok baromfiával — szegény öreg Kovács majdhogy a sírba nem szégyenkezett, örökös bánatba temetkezett a korcsra térült fia miatt. Különösen amióta legényszámba serdült a Ferkó gyerek, nem látták az Isten házában soha; neki a vasárnap csak déllel kezdődött, de aztán át is nyúlt a Steiner zsidó kocsmájában hétfő reggelig. Egyszer már a csendőrök is keresték valami bicskázás miatt.

A háború harmadik évében aztán őt is bevitték a császár kenyerére. Hadakozott délen, északon, egy szép nap aztán fogságba került Oroszországba. Onnantól nagy darab ideig nem lehetett róla hallani a faluban. Még levelet sem írt. Csak egyszer üzent, mikor egy bajtársa — falubeli — a fogságból hazaszökött; azt üzente vele, hogy reszkessenek, ha ő hazajön, mert ő megregulázza az egész falut. Merthogy háború után új világ lesz.

Kovács uram nagyon rázta ehhez a különös üzenethez az üstökét s elpanaszolkodott a papnak. Derék öreg papja volt a falunak, az egész nemzedéket 30 éven alul ő nevelte Istennek és a hazának. Persze, a Kovácsék Ferkójának ördögét ő sem tudta kiűzni.

— Majd csak megkomolyodik a fiú, ha hazajön! — vigasztalta Kovács bátyát az ősz pap. — Muszkaországban sok fura ember van, azok mostan elcsavarták a fejét. Ha itthon lesz, majd megokosul.

— Mindig nagy zsvány volt! — mondta rá az öreg Kovács. — Ha Isten csudát nem tesz vele, ott végzi életét az akasztófán, azt mondom.

Hát csak valahogy eltelt a háború hosszúságos ideje s egy szép napon hazavetődött a Ferkó gyerek is. Már akkor Károlyi Miska elkergette a királyt, lom

közé tette a Szent István koronáját, nem volt többé sem rend, sem törvény az országban. A faluban még egy ideig csend volt és békesség; de ahogy a Ferkó gyerek hazakerült, otthon is felborult minden rend. Ő vitte a nagy szót. Toborzott maga mellé öt-hat naplopó suhancot, azt mondták, hogy ők a népőrök. Másoktól elvették a fegyvert, ők meg maguk napestig durrogattak a lopott Manlicherjeikkel; csak úgy rengett bele a falunak valamennyi ablaka.

— Mit csinálsz, szerencsétlen kölyök? — szólt rá párszor az apja (az anyját már rég megemésztette a szomorúság, a sírban pihent), szégyent hozol apád nevére.

— Nem a kend gondja, mit teszek — felelte az elfajzott fiú s otthagya könnyező apját faképnél.

Utoljára már aki látta az utcán Ferkót, messze elkerülte. No igaz, hogy nem is járt az utcán sokat. A Steinernél ült naphosszat s ropta a táncot duhaj szó-lásokkal. Azt mondotta, hogy a kocsma az ő főhadi-szállása, onnan indította el az embereit „örjáratra”. Bújt is az örjárat elől mindenki, amerre látott; dugtak előlük, amit lehetett, mindent; mert ha rendtartáshoz nem is értettek a Ferkó népőrei, a rekvirálásban annál járatosabbak voltak. Még a pakszussal sem bibelődtek; csak úgy vették el, amire rátapadt a szemük.

Egyszer aztán Pestről is járt lenn két görbeorrú kamasz; azt mondták, jöttek megszervezni a községet. Kidoboltatták, hogy ezentúl csak az kap a Steinertől gyufát, petróleumot, dohányt, aki beiratkozik a szervezetbe. Még bakancsot is kapott, aki cucilista lett. Nagy lármával összetrombitálták a falut gyűlésre, ott előbb a két pesti kiküldött beszélt s igen nagyon dicsőítették a cucilista ebhitet, aztán a Ferkó gyerek kapaszkodott szólásra s egy tíz percig szidta azokat, akik templomba járnak, akik dolgozók, csendesek és tisztességes emberek. A népőrei nagyban ordították hozzá, hogy úgy van, meg éljen és a fegyvereiket csörgették, mihelyt valaki valami éretlen kiszólásukhoz a fejét csóválta. Végre kimondták, hogy ezentúl

nem szabad a papnak párbért fizetni és aki a Himnusz énekelni meri, annak beverik a fejét és hogy az egész falunak cucilistanak kell lenni és ezzel véget ért a gyűlés.

Öreg Kovács uram csaknem vért izzadott az egész gyűlés alatt. Az ő fia ilyen istentelen gonosztevőségre adta a fejét s együtt cimborál ezekkel a pesti görbeorruakkal, akikről azt sem tudni, nem az eleven sátán kiküldöttjei-e. Szégyen és harag fénylett a szemében, amikor búsan s hallgatagon, mint a többiek, hazafelé lépkedett. Mert a falu népe, meg lévén félemlítve, csak hagyta, akármilyen történik.

A templom előtt vitte el útja s erről eszébe jutott, hogy betér az öreg paphoz. Annak az udvara máris tele volt panaszolkodó, tanácsért esengő emberekkel.

— Plébános úr, ne hagyjon el minket! — mondogatták neki egymásután a hívek. — Nem engedjük, hogy a hitünket elvegyék, inkább elveszünk egy szálig.

— Csak nyugodtan, emberek — mondta a pap —, majd csak megjön az uraknak is az eszük ott fenn Pesten. Meg a jó Isten is gondol ránk!

— Dehogy gondol az már ránk! — tört ki a keserűség egy nyelves asszonykából. — Elfelejtett az Úr Isten is minket, amióta háború van.

Megbotránkoztató moraj zúgott végig a népen. Micsoda ronda szája van ennek a kofának!

— Nem az Isten felejtett el minket, asszony, hanem mink feledkeztünk meg nagyon is az Istenről — szólt rá a zúgolódóra az ura. — Azért bűnhődünk most, mert cudarul sokat is vétkeztünk!

E percben beüti valaki a plébánia-udvar kis kapuját s nagyot kurjant a hívő nép közé:

— Itt vannak ni, az ellenforradalmárok! Mennek szét azonnal?

Ferkó volt. Puskatussal hadonászott s iszonyúan káromkodott. Ráfogta a papra, hogy izgatja a népet s ott az Isten szabad ege alatt megfenyegette, hogy

agyonlövi, ha a „nép ellen van“. Mert aki őellene volt, azt ő úgy mondta, hogy a „nép ellen van“.

Az asszonyok riadtan zajongtak szét a csoportból; az öreg embereknek villámot szórt a szeme, de a fegyveres embertől ők is meghökkentek. Egy szálas ember azonban, a falu bírása, odalépett Kovács Ferkó elé.

— Letedd azt a puskát!

— Nem teszem. Nekem nem parancsol kend!

— Letedd, mégegyszer mondom; én nem ijedek meg tőled! Én a falu bírása vagyok.

— Az urak cselédje kend, úgy mondja! Nekünk nem kell bíró. Éljen a köztársaság!

— Leteszed a puskát? — s a bíró ugrásra készen várta a választ.

Ferkó felelet helyett ráemelte a fegyvert a bíróra. Riadt sikoltással futottak szét az asszonyok a puska irányából.

A következő percben azonban a bíró nekirohant a vásott kölyöknek. Az pedig elsütötte fegyverét.

— Vér! — ordították ijedten az asszonyok s a bíró balkarját csakugyan előntötte a vállából bugygyant vér. Ott érte a golyó. De azalatt ő már Ferkónál termett s az épen maradt karjával a földre teperte. Elvette tőle a puskát s behajította az udvar közepére. A rugdalózó fiút pedig egy erős lökéssel kirúgta az utcára.

De a lövés hallatára odasiettek a népörök is, meg a két pesti vezér.

— Ki volt az? ki merte bántalmazni az elvtársunkat? — kiáltozták a népörök. A két pesti suhanc pedig összesugdosott s kárörvendő mosolygással vigyorogtak a pap felé. Az öreg pap éppen ebben a percben lépett elő.

— Emberek — úgymond —, legyen békesség! Itt senki sem akart harcot, úgy törtek be ide közénk fegyverrel. Szegény bíró uramat meg is sebesítették. Hamar kötözzük be a sebét, aztán oszoljon el mindenki békességben. Ne keressük, ki hibázott; szeressük egy-

mást és béke legyen velünk!

— De az a kérdés, mit gyűléseztek maguk idebenn a papnál? — kérdezte az egyik görbeorrú.

— Ellenforradalmat szerveztek, nyilvánvaló! — kiáltotta a másik.

— Figyelmeztetem a tisztelendő urat — mondta az előbbi —, hogy ha egy szót mer szólni a dicsőséges szocializmus ellen, a kormány felelősségre fogja vonni! Az életével játszik!

— Hazugság minden szó a szátokban! — kiáltott rájuk a bíró, miközben a vállát kötözték.

— Senki sem hívta ide magukat! — kiáltotta az öreg Kovács.

— Csend legyen! — kiáltott a pesti kiküldött rekedten. — Ha még egy szót mer szólni valaki, azonnal lövetek. Őrség! vigyázz!

A fölfegyverezett suhancok — a falu szemetje — fölemelte puskáját a védtelen népre.

— Mindenki azonnal távozzék! — kiáltotta a pesti suhanc. — Aki egy szót szól, lelövetem. A pap és a bíró itt maradnak. Egy-kettő! Indulj!

Míg az emberek egyenkint, szótlanul távoztak, a pestiek megint összesúgtak s úgy tanácskoztak. Közbe Ferkó is betámolygott a kapun; vérbenforgó szeméből gyűlölet és állati bosszúvágy villogott. Az apja rákiáltott:

— Az Isten verjen meg, Ferkó! Nem vagy többé fiam!

Négy puskacső emelődött az öregre, ahogy ezt mondta. De tudták, hogy a Ferkó apja; nem mertek lőni rá. A többi már eltávozott, csak Kovács maradt az udvarban.

— Emberek, ne hagyjuk el a papot! Jöjjetek vissza! — kiáltott az öreg Kovács.

Négyen-öten visszafordultak s be akartak lépni ismét. A fegyverek ismét lövésre emelkedtek. Ekkor a pap lépett közbe:

— Emberek, menjenek haza, én kérem magukat.

Nem lesz nekem semmi bántódásom! Kovács bácsi, menjen nyugodtan haza kend is!

Az öreg szabódott, de a pap addig nógatta, míg végre fejét rázva, morogva útnak indult ő is. Akkor a pestiek őrt állítottak a pap háza elé s megtiltották, hogy a kapun se ki, se be ne mehessen senki. Szigorúan meghagyták az őrnek, hogy vigyázzon s ha valaki ellenszegül, akkor lőjön.

Ők maguk Ferkóval s a többi népőrrel a kocsmába indultak. Ferkó még mindig a betört fejét tapogatta s búcsúzásul csak ennyit mondott a papnak:

— Megállj, vén csuhás! Ezért a szégyenért még megfizetek.

Már ezt a szót: „csuhás”, szintén eltanulta a pesti zsidóktól, meg a „Népszavá”-ból, ami a zsebéből kandikált ki.

Az öreg Kovács már a kapunál volt, mikor ezt a szót meghallotta. Így még a falu atyját és jóltevőjét ebben a községben nem csúfolta senki. Kovács bácsi lépte megtorpant, mikor a gúnyszót hallotta s ahogy a szégyen és harag felágaskodott benne, iszonyú szóval szólt rá a fiára:

— Fiam voltál eddig, de tudd meg, hogy már nem vagy az. Az Isten verjen meg a gonosz szívedért! S elfordulva, könnyezve indult haza.

Ferkó fel sem vette az atyai átkot. Ment a pestiekkel a kocsmába, pint bor mellett tanácskozni, mi legyen a pappal, meg a községgel.

—Példát kell statuálni! — szavalta az egyik pesti ember. Agyon kell löni a papot. Hadd reszkessenek a többiek.

A másik a füle tövét vakarta. Még sem lesz az jó, hátha megorrolnak érte Pesten.

Hát csak ittak tovább. Majd talán a bortól jut valami eszükbe. Azalatt a pap megcsinálta a testamentumát s mivelhogy a templomba át nem mehetett, hát csak úgy a szobájában térdelt le a feszület elé. Istennek ajánlotta lelkét; jöjjön, aminek jönnie kell.

Este volt már, sötét, csendes este. A pestiek a

kocsmában végre is úgy határoztak, hogy a papot láncra verve fölviszik Pestre. A vagyonát pedig lefoglalják. Ahogy Ferkó ezt meghallotta, hamarosan kiesztelt valamit. A vagyonlefoglalás érdekelni kezdte. Mindegy, hogy a pappal mi lesz, de a vagyonkából jó lenne, ha neki is jutna valami. Úgyis lába fog kelni mindennek; mert annyit Ferkó is tudott már a kommunizmusból, hogy a közvagyon az, amiből mindenki lophat, amit tud.

A pesti kiküldöttek még valami formaságon tanakodtak, az örök pedig elpisláskoltak a sok szeszről, mikor Ferkó azzal, hogy mindjárt visszajön, eltávozott. Nagy kerülővel ügetett a paplak felé s azt hátulról kerülte meg. Azt gondolta, mire a pestiek eljönnek a papért, ő majd hátulról beoson a házba s elveszi a paptól, ami pénzecske lehet nála.

Ott állt már a pap udvara mögött a kerítésnél. Száraz rőzséből volt a kerítés, egy-kettőre átmászik ő azon. Hát ahogy felhág a kerítés tetejére, a rőzse recsegésére figyelmessé lett az ő, akit ő állított az udvar szembelévő kapujához. Bugris falusi gyerek volt az ő, aki komolyan vette a kiadott parancsot s mert nyilván azt hitte, hogy valaki a papot jön fegyveresen kiszabadítani, mindjárt lövésre is emelte a puskáját. Ferkó azonban el volt ázva a bortól, semmit sem vett észre. Csak mikor az ő felhúzta a puskája ravaszát, derengett valami a fejében. Integetni kezdett s hogy megértesse kilétét az alkony sötétjében, a puskáját mutogatta az őnek. Annak meg nem kellett több; azt hitte, az ismeretlen jövevény őreá emel fegyvert, elsütötte a puskáját, épp amikor Ferkó azt akarta sügva odakiáltani neki, hogy:

— Szamár, ne lőjj, nem látod, hogy én vagyok?

De ezt már csak akarta mondani, mert mielőtt a felét kimondta, holtan zuhant le a kerítés tetejéről.

Az ő egyszerre mellette termett s a hold vékony világánál szemlélte, kit lőtt szíven. Mikor meglátta, ki volt, megijedt s úgy eltűnt, mint a kámfor. Futott ki a faluból, azóta sem látták többé.

A lövés zajára kijött a plébános és a két cselédje. Nagynehezen rataiáltak a lovás áldozatára. A faluból is odaszaladtak néhányan; nem lévén elállva az ajtó, bejöttek az udvarba. Az öreg Kovács akkor ért oda, mikor a pap éppen lehajolt nozzá s imákat sugott a vérben fekvő legény fölébe. De már későn volt; merkö már nem értett földi hangot.

Jöttek a kocsmai vendégek is, a pestiek, meg a népörök. Eleinte a papra meg a falusiakra akarták fogni a gyilkosságot, de aztán kitalálták, hogy történhetett a dolog, főleg miután az ajtóba állított örnek nyoma veszett. Az egyik megint a fölébe kezdte vakarni s valamit sugdosott a másiknak fölébe; a vége az lett, hogy egyszer csak egyiküket sem, a népöröket sem lehetett ott látni az udvarban. Lassankint megtelt az udvar kíváncsi néppel s szinte csodálták, hogy senki sem kergeti szét őket. Saraglyára tették a holttestet, melyet a hold fénye font be riasztó, kísérteties szemfedővel. Az öreg Kovács ott állt mellette egész éjjel, szomorú gondolatokba mélyedten. De nem sírt. A lelkiismeretét vizsgálta, vajjon az ő bűne volt-e, hogy a fia így elkorcsosult. Hiszen ő jól nevelte s amíg a gyerek a keze alatt volt, nem ilyennek mutatkozott. Ott vesztette el a hitét Szibériában, rossz társak között.

Hajnalban, hogy a plébános kijött s újból vigasztalni kezdte, az öreg Kovács csak ennyit szólt:

— Hála Istennek, plébános úr, hogy baja nem történt. Valami borzasztót véthettünk, hogy így megvert bennünket az Isten!

Az elfajzott, kiátkozott fiú holt arcán ott borongott e szóra a szörnyű bizonyíték.

Végre otthon.

Harmadik éve nyögte már Kari, a tehetséges, művelt, nagyjövőbe tekintő Kari az orosz hadifogságot. Amikor amaz emlékezetes januári napon a Kárpátok közt orosz őrzőket kezébe került s meg kellett adnia magát s amikor hosszú ide-oda cipelés után végre

idehozták végleg Kaminszkba, a nagy orosz fogolytáborba, nem hitte, nem tudta volna elképzelni, hogy három hosszú esztendőt fog tudni eltölteni az életéből ebben a sivár, siralmasan egyhangú és idegen világban; ebben a drótkerítéssel sövényezett, meszelt faházakból álló hideg-rideg táborban, vad idegenek között, szűkös táplálékkal, minden komoly idotöltés és élethívatal nélkül.

Ő, aki odahaza már ifjúságától kezdve megszokta, hogy minden percét hasznosítsa, hogy képezze magát, hogy tanuljon és tegyen, most már három teljes éve semmi egyebet nem tesz, mint sportol, nyelveket tanul, azt a kevés könyvet bújja, amelyre nagynehezen szert tehetett a bajtársainak mindig megújuló, mindig egyhangú panaszait, keserveit, hazavágyódásait hallgassa... A bajtársainak, akik közül nem is nagyon soknak értette meg a gondolkozását s akik közt egy se volt, aki az ő gazdag lelkének magasságához felért volna.

Baraktársai: egy cseh ügynök, két osztrák kishivatalnok, egy szász gazdálkodó s egy pesti egyetemi hallgató voltak. Ez az egyetlen volt köztük magyar, de talán ez állott a lelkétől legtávolabb. Más, mint az evés és a szórakozás nem érdekelte ezt a materiális gondolkozású fiatalembert, akinek testét-lelkét fiatalon lealacsonyította a bűnös Pest élete, mely ki is ölt belőle minden nemesebb érzést, minden magasabb fogékonyságot.

Karinak szerencsés természete volt: mindennek, még a legbúsabb helyzetnek is megtalálta humoros oldalát. Nem szomorkodott, nem szaporította a fogság és számkivetés keserűségét céltalan panaszkodással. „Búsuljon a ló, elég nagy a feje”, ez volt a szavajárása s nagyokat kacagott, mikor ezt a kedvenc mondatát németre fordította a társai kedvéért s azok így sem értették meg.

De azért, amikor egyedül volt — és ez persze elég gyakran megesett — nagyon kellett vigyáznia, hogy rá ne nehezédjék nemcsak a bánat és a honvágy, hi-

szen azt mélyenérző szíve jobban fájlalta, mint talán bárki más, de az elkedvetlenedés és elkeseredés is. Miért, Istenem, miért mindez? Ez a gond kinozta leggyötrőbbben. Megbolondult a világ? Esze ment el az emberiségnek? Kinek a kedvéért kell nekünk, százazreknek, kell magamnak feláldoznom ifjúságom legszebb éveit? Azt a kort, amikor tanulmányaim fényessikerű elvégzése után éppen bele akartam evezni dagadó vitorlával az élet nyílt tengerébe?

Csak a felpillantás a csillagos égre, melyet most odahaza is néz az ő jóságos özvegy édesanyja s két kedves húgocskája, csak a gondolat, hogy a jó Isten rendezte mindezt úgy, hogy a rosszból is jó fakadhat, még ha mi nem értjük is meg mindjárt, csak ez adott neki erőt tovább is a tűrő szenvedésre, a jókedvű halálra.

— Talán csak vége lesz ennek is egyszer! — sóhajtott a századszor, ezredszer, tízezredszer. Végre ott-hon leszek egyszer mégis!

Vallásos fiú volt, kongreganista.

Ezért nem esett kétségbe soha. A vallás nagy gondolatai édes vigaszként hatottak lelkébe a legsötétebb órákban is. A tudat, hogy odahaza édesanyja, nővérei, kongreganista testvérei imádkoznak érte, hogy imáikban mindennap egyesülhet velük, mindig új erőt adott lelkének. Hanem azért gyakran volt szüksége minden lelkierejére, minden humorára, hogy a felabajkodó szomorúságot leküzdhesse s visszahajthassa a mélybe, öntudatának küszöbe alá.

Ünnep volt szörnyen egyhangú életében, valahányszor a tábort — hetenként kétszer — végigjárta a postát kihordó orosz altiszt. Ha ő nem kapott is levelet — megesett bizony, hogy a rossz postajarat miatt két hónapig is kimaradtak édesanyja levelei —, ilyenkor mégis annyi derűs arcot látott maga körül. Ez is felemelte, megvigasztalta. Hát még, ha az ő nevét is kiáltotta az altiszt s egy igénytelen zöld levelezőlapon az ő szerető öreg édesanyja reszkető kezefonásait ismerte fel!

— Jól vagyunk, édes Karim, ne aggódjál miatunk. Velünk van a jó Isten s az viseli gondodat neked is! — Ó, hogy itta magába ezeket a magától értődő szavakat, hogy olvasgatta el négyszer is, tízszer is, mindennap, egészen addig, míg újabb levelet nem kapott! Hogy tanulta be minden betűjét az áldott levélnek, mintha soha ilyen szépet, ilyen okosat, ilyen újat nem hallott volna attól a távolban zokogó, hűségese édesanyjától...

— Ha majd hazajutok — mondogatta magában sokszor —, el fogom mesélni édesanyámnak, milyen kimondhatatlan örömet okozott nekem minden sora, minden vonása! Csak már mikor lesz az, édes Istenem, mikor? Mikor leszek végre otthon?

Karácsonykor, a harmadik háborús karácsonykor, már egy kicsit nagyon ránehezedett a honvágy. Társai valahonnan bort és süteményt szereztek s víg dárídót csaptak. Karinak nem volt kedve hozzá. A csillagfényes karácsonyi estén kiment a barakkok mögött húzódó hosszú útra s a még friss hóban gázolva, elgondolkozott azon, hogy most odahaza éjféli misére készülnek az övéi; faluhelyen, városokban millió kis házban bújnak össze a karácsonyfa alatt azok, akik szeretik egymást és meleg szeretettel kínálgatják egymásnak a kis Jézus ajándékait, diós- és mákoskalácsot, aranydiót, csecsebecsét... Milyen örömnapp volt a karácsony neki is gyermekkorában! S később egyetemi hallgató éveiben... Sohase hitte volna, hogy így szomorú, így kietlen karácsonya is lehet keresztény embernek.

— Eh, mit, ne érzelegjünk! — hessegette el ismét magától a bűt. — Majd lesz az is, ha Isten megadja, ismét. Jaj, csak jöjjön már a béke!

A béke első híre, ó micsoda lázba hozta az egész fogolytábor. Hogy politizált, diplomataizált ott mindenki; az is, aki világléletében se szerette soha a politikát! Hogy fűztek messzemenő következtetéseket, valószínű jóslatokat ahhoz a kevés hírhez, amit egy-egy nagyon megkésett orosz vagy francia ujságfesz-

lány hírrovatából megtudtak! Csak már igaz legyen, csak már jönné a béke, csak már hazamehetnének!

Hogyan is lesz? színezgette maga előtt képzeletében Kari. Amikor majd megjelen itt valami ezredes vagy parancsnok és ünnepélyes szavakkal tudtul adja, hogy a Monarchia és Oroszország közt megszűnt a hadiállapot. Hogy jóbarátok, testvérek vagyunk ismét és hazamegyünk. Amikor majd kiadják az utasításokat a hazautazás részleteire nézve, amikor szépen végigparoláznak az eddig ellenséges tisztekkel s végeszakadatlan hosszú katonavonatokon mennek haza boldogan, ó, szívettépően boldogan!

Útközben majd más katonavonatokkal találkoznak, amelyek meg ellenkező irányban az orosz foglyokat viszik haza. Amazok odavágynak, ahonnan ők elvágyakoznak; s ahonnan az orosz foglyok szabadulni szeretnének, oda, éppen oda szeretnének eljutni ők. Milyen különös ez az élet! Oly kicsiny a föld s még annak is csak egy-egy pontja kedves egy-egy embernek. Az, ahol bölcsője ringott, ahol édesanyja várja, ahol reményei és tervei ütöttek tanyát, ahol családi fészket szeretne alapítani ő is... És ahonnan most messze száműzve él immár harmadik esztendejel

Csak már jönné az az ezredes vagy parancsnok, vagy akármilyen sarzsi; nem bánom én, ha káplár lesz is, ha közlegény lesz is, nem bánom, ha vályogvető cigánylegény lesz is, csak jöjjön már a béke hírnöke, akármilyen alakban!

És egyszercsak jött egy nemvárt vendég: járvány ütött ki a fogolytáborban s a hiányos egészségügyi intézkedések, a fertőzöttekkel való folytonos érintkezés folytán egy szép napon Kari is megkapta a bajt.

Ott feküdt kemény szalmaágyán, vacogva a hidegben, égve a láz hevében. Mindjárt az első este rémképgyanánt szállt reá a gondolat: és hátha halálos kimenetelű lesz a betegségem?

— Lehetetlen! — sóhajtott a s görcsösen szorította melléhez az olvasóját.

— Szűz Anyám, segíts ki e bajból! Kérd az Istent,

ne engedje, hogy itt haljak el, itt vesszek el, ifjan, elhagyottan, távol az édesanyámtól!

Egész éjjel nem aludt. A láz kiszínezte rémlátomásait; holtan látta önmagát s aztán mint valami fúriáktól üldözött vad száguldott a halálhírrrel sokezer kilométernyi úton. Vágtatott habos lovon, seprűnyélen, viharfellegekben, a leglehetősebb képzetek szárnyán; mint meteor csapott be az anyja házának küszöbére; mint szélroham rázta meg az özvegy ablakát. Az asszony felriadt álmából s ijedten meredt maga elé a sötétbe. Kisértet lépett eléje, egy zörgő csontváz, a kaszát suhogtató halál s kaján vigyorgással, mint kérlelhetetlen és kellemetlen postát adta tudtul a reszkető nőnek, hogy távol Szibériában meghalt a fia. Ki sem terítették, úgy temették el éjnek idején, esőben, szélben. A sok egyenlő, jeltelen, durván hantolt fogolysírok egyikébe. Oly messzi tőle, hogy halóporából se hoz idáig egy szemernyit sem a leggyorsabb és legerősebb szélvész. Sírj csak, sírj csak, szegény asszony, a te Kari fiad nincs többé és hogyha egyszer, béke idején, ami sohasem lesz talán, útnak indulsz messze, egy más világrészbe, hogy ott keresd a sírját, akkor sem fogod tudni, hogy a besüppedt halmocskák közül melyik alatt alussza álmait az a szív, amely téged oly végtelenül szeretett...

A szél rázogatta a barakk ablakát, melyen papirossal voltak betömve a lyukak. Kari fel-felriadt. Lerúgta magáról a durva pokrócot. Álmos orosz szanitéc takargatta be ilyenkor s valamit morgott, amit Kari nem értett meg. Csak azt értette belőle, hogy nem az édesanyja az, aki betakargatja.

Véget érni nem akaró éjtszaka után nappalra viradt s délután valami mogorva orosz orvos vagy felcser megvizsgálta. Elő is írt neki valami orvosságot, amely harmadnapra csakugyan meg is érkezett. Addig Karit félholtá soványította a láz és a testi-lelki gyötördés.

Az első éj lázas, nyugtalan hangulata békés megnyugvásnak adott helyet a lelkében. Amikor eszmélete

tiszta volt, imádkozott. S ilyenkor úgy érezte, hogy annyira mindegy, mi lesz, mintha nem is órála s az ő édesanyjáról volna szó. Annyira érezte, hogy úgy a legjobb, ahogy a jó Isten akarja, hogy szégyelte akaratosságát.

— S ha csakugyan meghalok? — gondolta magában. Ki tudja, nekem nem jobb-e így?

Csak édesanyját sajnálta nagyon. Nehogy annak megszakadjon a szíve, ha majd fia elhunytáról értesül.

Egy osztrák bajtársát magához kérette s meghagyta neki, hogyha meg talál halni, hogyan tudassa az esetet a rokonaival. Az osztrák melegen érző, derék ember volt; neki is családja volt odahaza s nemcsak a beteg kívánságának teljesítését ígerte, de ettől kezdve maga is segített ápolni Karit.

Az orosz felcser gyógyszerétől csak alig valamivel csillapult a beteg állapota. Kari készülni kezdett a halálra.

— Istenem, sóhajtott, ha csakugyan fiatalon kéred életem áldozatát, legyen meg; vedd vissza, ami a tied, amit te adtál nekem s aminek ügyis az a célja, hogy előbb-utóbb hozzád vezessen.

Megkérte az osztrákot, imádkozzék vele együtt, különösen, ha lázas és nyugtalan és rémképeket lát.

A hetedik napon üdítő rövid álom után valamivel erősebbnek érezte magát Kari s elővett egy levelezőlapot, hogy maga írjon a kórágyról édesanyjának. Hátha utolsó levele lesz! Nem akarta megírni benne a baját, de mégis úgy akart írni, hogyha meghal, ez legyen a búcsúlevele is.

— Édes jó anyám, kezdte, de a ceruza alig akart szótfogadni reszkető ujjának; egy kis betegségen megyek most keresztül, de már jobban vagyok. Hiszem az Istent, hogy nincs már messze az idő, amikor végre otthon lehetek megint. Ahogy a jó Isten akarja. A mi vágyaink nem mindig útmutatói a boldogságunknak, meg kell hát nyugodnunk annak vezetésében, aki jobban tudja, mi válik javunkra s aki jobban szeret minket, mint akár mi magunk. Ne búsuljon, édesanyám.

s gondoljon mindig az égre, ahol a mi igazi hazánk van s ahol egyszer örökre együtt leszünk. Ott leszünk csak igazán és végleg otthon! Hálás szeretettel csókolja kezét s írig hű fia: Kari.

Ahogy letette a ceruzát, táncolni kezdett körülötte a világ. A vér a fejébe tolult, a szívét szorongatta. Tombolt, száguldott ereiben, mint valami mérgezett, tüzes lávafolyam s Kari alig pár perccel utóbb ismét lázálmodat álmodott. Sötét volt körülötte s a sötétben tűzgolyók cikáztak, forogtak, sivitottak előtte s csak messze, nagyon messze a magasban látszott egy nyugodt, biztató, hófehér pont; mint valami sarkcsillag, mely a kaoszából biztos utat mutat. Aztán azt hitte, a szélroham betörte feje fölött az ablakot, felkapta az ágyát s vitte őt ki az éjbe, a kietlen szibériai síkságon át messze, messze, de ah, nem dél és nem délnyugat felé, hanem északnak, valahová a Jegestenger felé. Itt-ott meg-megzökkent vele a száguldó légár, mintha állomásra ért volna vele s a beteg ilyenkor reménykedve nézett szét maga körül s azt kérdezte, hogy talán végre otthon van-e? De aztán maga nevette az eszelősségét; hogyan lenne otthon, hiszen az ellenkező irányba mennek!

Egyszerre végtelen csendesség támadt és gyenge, édes fényár szűrődött be a homályos barakba. (Most látta, hogy ismét a barakban van.) Csengetyű szólt és egy ministránsgyerek vagy szanitéc lámpását vélte észrevehetni maga előtt. És egy ismeretlen ember hajolt föléje és valami nyelven, nem magyarul, de nem is oroszul, valami ismerős szavakat mormolt a feje felett. Kari ráismert a szavakra. Ezeket vagy hasonlókat mondogatott ő is kisfiúkorában, amikor ministrált odahaza, a jezsuiták kalocsai templomában. És egyszer csak ráismert a férfi ruhájára is. Fehér ing volt rajta s aranykeresztes stóla függött a nyakán. Igen, igen, a lázálomnak vége, tisztán látja a papot, amint az Oltáriszentséget két égő gyertya között a durva fasztalra helyezi egy feszület elé s aztán hozzáfordul s beszélni próbál vele. Csak azt nem értette Kari, hogy

jut ide pap a baraktáborba, ahol három év óta csak egyszer volt miséjük, amikor egy vöröskeresztes dán misszionárius látogatta meg őket.

— Sprechen Sie deutsch? — kérdezte a pap, amikor észrevette, hogy Kari figyelemmel kíséri mozdulatait.

— Igen, igen, ja, ja! — kapkodott a szóhoz a beteg. Mintha hús szellő csapott volna égő homlokára, a forrósága megszűnt s eszmélete kitisztult. Most már nem törte fejét azon, hogyan került a pap az ágya mellé, csak örült nagyon, kimondhatatlanul, hogy utolsó óráiban így megvigasztalja az Isten.

— Sind sie katholisch? — hangzott a másik kérdés. Kari jól tudott németül, de így betegen, félholtan, alig jutottak eszébe a szavak. Magyart, németet, latint keverve mégis megértette magát a pappal s boldog volt, hogy meggyónhatott. A pap egy szomszéd fogolytáborban élő tábori lelkész volt, aki a járvány hírére engedélyt kért s kapott arra, hogy Kaminszkit is meglátogassa.

Kari boldogan itta magába a pap vigasztaló, erősítő szavait. Megmutatta a papnak a kongregációi érdemét a mellén. Láta, hogy a pap erre örömmel bólogat. Oly jól esett a gyónás után a feloldozás ígéit hallani! Most már nem baj, jöjjön akármi. Csak a jó Isten legyen vele!

Lezárta szempilláit s érezve, hogy láza ismét erő vesz eszméletén, összeszedte minden erejét, hogy utolsó percig élvezze az ima és áhítat boldogságát. A pap a szentostyához lépett, hogy a szentáldozást nyujtsa neki. A két perc alatt, míg a Confiteort elmondotta, Kari egy egész életet élt át.

... Otthon volt. Szőszke gyermek, napsugaras kertben. Kisdiák volt, akit édesanyja készített fel minden nap iskolábamenetelre. Fiatal diák, aki tanárainak öröme, társainak büszkesége. Egyetemi hallgató, aki az arany szabadság csábos légkörében is megőrizte gyermekkedélyének tiszta üdeségét. Harcolt, küzdött, vívódott; de soha egy percre sem ejtette ei a zászlót. Szerette az Istent s híven megőrizte azt a vallásos és er-

kölcsi öntudatot, melyet mint kis kongreganista ifjan szívott magába. Most lehet, hogy ifjan is ér vége: nagy reményekkel megkezdett élete. Baj-e az? Fő, hogy célt ér, hogy elérje az Istent. Élete úgy sem veszett el s nem romlott meg. Az igazi haza, az igazi otthon úgysem itt van, hanem odafenn!

— Domine, non sum dignus — hallatszott a pap szava s Kari felnyitotta lázas szemét. A vér szinte hallhatóan és láthatóan rohant végig erein, minden egyes érverése megrezegtette szeme pilláit. De Kari még látott s amit látott, kimondhatatlan édességgel öntötte el lelkét. Látta a szentostyát: Jézus testét. Aki előtt térdelt már mint 8 éves kisfiú, fehér ruhában, virágdiszes gyertyával a kezében. A szentostyát, mely előtt talán éppen most térdel otthon az ő mindennap áldozó édesanyja, amely előtt imádkozik a távol fogságban szenvedő fiáért. A szentostyát, amelyben a mennyország minden édessége lakozik, amelyben, ha itt a földön talán már nem is, de egyszer biztosan viszont fogja látni édesanyját és testvéreit...

— Accipe frater — hangzott a pap szava, melyet Kari még egészen jól megértett — viaticum Corporis Domini nostri Jesu Christi, qui custodiat te ab hoste maligno et perducet te in vitam aeternam... Vedd, testvér, Útravalóul a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak Testét, aki megőrizzen téged a gonosz ellenségtől és vezessen el az örök életbe...

Fényesség derült szét a homályos zugban. Meleg a szibériai tájon. Tavasz a télben, napsugár a zuzmarán. Jézus jött le egy fáradt, szegény beteghez, egy ifjú haldoklóhoz, megölelte őt, karjába vette, mint ahogy az anya veszi karjába gyermekét. Lecsókolta szempilláiról a láz forró, ölelő lehelletét. S Kari érezte, hogy most már jó minden. Jó helyen van: ott, ahová előbb vagy utóbb úgyis eljutni kívánt. Ő is, anyja is, nővérei is. A mennyországban, ott, ahol nincs többé bánat, fogság, válás, elszakadás, ahol örökre együtt lesz anyjával is és mind a tiszta, jó és szent lelkekkel: Jézus kebelén: *végre otthon!*

A „sötétség lovagjai”.

A „sötétség lovagjai”.

Egy egyetemi tanárnak nagy öröme telt abban, hogy a papokat szidhatta: „A papok az emberiség művelődésének vámpírai, a tudományok és művészetek kerékkötői, a haladás útonállói, a sötétség és a maradiság lovagjai” — ezek voltak kedvenc mondasai.

Volt azonban egy derék és nagytehetségű hallgatója, aki végre is megúnta a tanár kifakadásait s egy szép napon ellátogatott hozzá.

— Tanár úr, néhány tudományos kételyem eloszlatására szeretném fölkérni — mondá.

— Legnagyobb örömmel, ifjú barátom. Foglaljon helyet.

— Azt szeretném tudni mindenekelőtt, kik tartották fönnszámunkra a régi klasszikusokat? Hogy nem veszték el azok vészes időkben, mikor a barbárság a középkor elején az egész világon a kulturális világot előzőnlötte?

— Ismeretes dolog: a szerzetesek írták le kolostoraikban a klasszikusokat és így mentették meg a pusztulástól.

— Micsoda! ... a szerzetesek?

— Igen, igen; elsősorban a bencések.

— Tehát mégis a szerzetesek? A papok? Ezek mentették meg számunkra a régi kódexeket? Hisz ez rettentően fáradalmas munka lehetett? Hányan kaphattak tüdőbajt a sok könyvtári portól! Úgy-e, kérem, ez akkor volt, mikor a fejedelmek még nevüket sem tudták aláírni? Mily különös idők! s még különösebb barátok, kiknek kedvük támadt betúról-

betűre lemásolni Livlust, Caesart, Cicerót, Vergiliust, no és hogy ezeket se mellőzzem — Propertiust, Tibullust. Ovidiust is! Igazán a szerzetesek munkája volna az a gondos írású kódex? Hiszen a betűk mind mintha festve volnának; az iniciálék pedig valóságos remekművek! Ó, azok a papok! De hát engedjen meg még, professzor úr! Tényleg igaz, hogy papok nélkül még Kolumbuszunk meg Vasco de Gamánk sem volna? Azt mondják, hogy egy barát, Fra Mami rajzolta volna 1450-ben azt a híres térképet, mely Kolumbuszban a nagy világkörüli út gondolatát fölébresztette?

— Való igaz, fiatal úr — felelte mozgolódva a tanár —, bár nem szabad felednünk, hogy azt a térképet más épügy megrajzolhatta volna.

— Ó, hogyne, hogyne. Miért is támadt volna éppen papi főben az a zseniális gondolat? . . . Igaz, még egyet! Azt olvastam, hogy egy pápa hozta be az arithmetikába az arabs számokat az alkalmatlan római számok helyébe.

— Úgy van, II. Szilveszter. No de azt más is megtette volna. Hanem hát a pápák tolakodó hatalmaskodása . . .

— Olyasmit is hallottam, mintha az első távcsövet és mikroszkópot pap találta volna föl. Már ez csak mégsem lehet igaz? Minden jó a papoktól eredjen?

— A tény igaz. Az említett műszereket a franciskánus Roger Bacon találta föl. Megjegyzem azonban, hogy Roger Bacon modern szellemű barát volt, nem holmi sötétben bujkáló csuhás.

— Mikor élt Roger Bacon? Úgy-e 1292-ben halt meg. Hm, hm, tehát már korábban is voltak modern papok? Még valamit! Úgy-e kérem, aki elsőnek tanította, hogy a nap áll, a föld pedig forog, nem Galilei volt, úgy-e tanár úr.

— Nem bizony, hanem Kopernikusz.

— Megint csak pap? Sőt azt mondják, még ez a kanonok sem volt a legelső, mert már vagy száz év-

vel előtte tanította ugyanazt a regensburgi püspök: Regiomontanus.

— Lehet!

— Még kis türelmet kérek, tanár úr! Vajjon miért nevezik azt a korszakot, melyben a tudományok, a művészet és az irodalom oly nagy mértékben virágoztak, X. Leó aranykorának?

— Miért? Mert X. Leó különös pártfogója volt a tudósoknak, művészeknek és íróknak.

— De hogyan lehet ez? Hiszen X. Leó tudtommal pápa volt!

— Uram, én, úgy veszem észre, hogy ön csak azért jött...

— Hogy kétségeimet, zavaró kétségeimet eloszlassam, tanár úr. Nem tudom rásütni a papokra a maradiság, a szellemi sötétség bélyegét, míg ezek a szörnyű kételyek kínoznak. Folytathatom a kérdéseket, tanár úr? Igaz-e, kérem, hogy az első népiskolákat de la Salle János alapította?

— Igen, a francia de la Salle.

— A pap de la Salle? A szent?

— Igen, a pap!

— Meg hogy a siketnémák ügyét először a spanyol Pedro de Ponce karolta föl, utána pedig de l'Epée?

— Tényleg a spanyol de Ponce, utána pedig de l'Epée.

— A barát de Ponce és l'Epée, a pap? Különös! Nem volt tehát elég, hogy a szerzetes Schwarz Berthold találta föl a puskaport, a szerzetes Guido d'Arezzo a hangskálát, egy tegernseei bajor barát az üvegfestészetet, a jezsuita Cavallieri a polychromiát, a jezsuita Secchi a spektrálanalizist?

— Uram, ha ön csak engem bosszantani jött... ezer mennykő és villám!

— Dehogy, tanár úr! Hanem igaz, a villámhárítót sem Franklin találta ki voltaképp, mert már 1754-ben készített villámhárítókat egy premontrei plébá-

nos, Divisch Prokóp. Így olvasom Kürschner lexikonjában is.

— Az ön nyelve, úgy látszik, soká nem fárad el.

— Ad vocem! korunk legnagyobb nyelvmestere úgy-e a poliglott Mezzofanti bíboros volt?

— Ez nem akadályozta meg abban, hogy maradi legyen.

— A legmaradibb ember pedig bizonyára Mai kardinális volt, a XIX. század legnagyobb paleográfusa, aki a tudós világ előtt a palimpszesztek titkait földerítette.

— Jó, jó, fiatal úr. Innen hová szándékozik távozni?

— Hogy hová? Hogy milyen irányban? Ezt Flavio Giojától kell megkérdeznem, ki 1300 körül az iránytűt használhatóvá tette, de ez is pap!

— Ej, ej, ön igazán tűzbe jött!

— Tűzbe! Nos, az ellen a vízifecskendő segít legjobban. Csakhogy az első tűzifecskendőt szintén papok, ciszterciták szerkesztették meg. A párisi kapucinusok pedig egészen a XVII. századig Páris tűzoltói voltak.

— Ha nem fecsegne ily érdekesen, kiröpteném.

— Ugyan hová, tanár úr? Talán a szellős magasba? Erről meg a léghajó jut az eszembe. Az első léghajót, úgy tudom, már hatvan esztendővel Montgolfieri előtt Gusmae Berthold barát találta föl, aki 1720-ban az egész portugál udvar jelenlétében léghajójával föl is szállt. Tanár úr a pápaszemét töröli. Az is papok találmánya! A szemüveget a XIII. században a dominikánus Spina Sándor találta föl. Olyan sürgős a dolga, hogy az óráját nézi? Ez is papi találmány: az első órát Cassiodorus szerkesztette meg, a nagynevű egyházi író; Gerbert, a későbbi II. Szilveszter pápa tökéletesítette e találmányt. Az első asztrolómiai órát pedig Wallisfort Richárd apát készítette 1316-ban. Terhére vagyok, tanár úr? Megyek már! Künn égnek már a gázlámpák. Ön előtt nem lehet ismeretlen, hogy a gázlángot a jezsuiták fedezték föl, ezek a sötétségerjesztő emberek. 1794-ben Stonyhurst-

ban, Angliában alkalmazták először a gázvilágot. A jézustársasági Duan alapította meg 1815-ben Prestonban az első gázgyártársaságot. Ajánlom magam, professzor úr! Bocsánat... Ni, önnek kerékpárja is van? Ezt a gépezetet a pap Panton találta föl, ki 1845-ben már biciklin járt. Jó éjszakát! Mégegyszer bocsánatot kérek. De tetszik tudni, nekem nincs nyugtom, míg az igazságot meg nem tudom...

... Egy hatalmas ajtóbecsapódás fejezte be a párbeszédet.

Pista beszél az apjával.

Június eleje volt, vasárnap délután. Egy nappal az érettségi után Pista még alig hitte el önmagának, hogy csakugyan túl van a nagy drukkon. Túl az élet első nagy vizsgáján.

Érett.

Méghez a jelesen érett. Tanárai, tegnap még nevelői büszkén fogtak vele kezét s nagy jövőt ígértek neki az életben. A főigazgató is erősen megrázta a kezét s azt mondta:

— Fiatal barátom, legyen az élete is olyan szép és fényes, mint az érettségi vizsgája!

A megfeszített munka után olyan jól esik pihenni, édesapjával beszélgetni. Csak már túl volna azon, amit mondani akar neki. Szerencsére maga az apja tereli a beszédet a kérdésre.

— Hát aztán fiam, most mi legyen? Jog? Technika? Ludovika? Orvosi pálya? Közgazdaság? Most már igazán dönteni kell hamarosan.

— Édesapám — felelte Pista elszántan —, én magamban már régen döntöttem. Én pap akarok lenni.

— Pap? Hiszen tudom, kisdiák korodban is mindig az akartál lenni, de most már nagy vagy és megdondolhattad a dolgot. Most is ragaszkodnál hozzá?

— Igen, apám. Hiába, ez mégis a legszebb pálya. Lehet-e szebb dolog, mint Krisztus országát képviselni és terjeszteni a földön? Az igazságot hirdetni, a szennvedőket felkarolni, a bűnösöket Istenhez vezetni.

— Hiszen fiam, ebben nincs is kétség. Csakhogy a papi pálya nehéz pálya. Ez az egyetlen hivatás, amelyen biztos elhelyezkedést lehet találni ma is és ezen a pályán még sincs túltengés. Jól gondolja meg magát az, aki rászánja az életét.

— Én minél jobban gondolkodom, annál erősebben vágyom utána. Elvégre mi az, amit a világ adhat az embernek. Fényt? Vagyont? Élvezetet? Nekem a legragyogóbb fényesség a Krisztus glóriája. Nekem a legnagyobb kincs, ha Krisztus szolgálja lehetek. S a legnagyobb gyönyörűség, ha egyszer én is az oltár előtt állhatok. A papok, már tudniillik a jó papok, Jézus kedvencei, akiket ő szólított magához s minden reggel a szívéhez szorít a szentmisében az áldozásnál. Sőt rájuk bízta magát s kezüket hídnak használja, hogy minél több ember szívéhez jusson. Atyám, én magam is reszketek a felelősségérzettől, mert tudom, hogy a lelkek pásztorának lenni szent és komoly feladat, minden emberi rátermettség és erő felett álló. De ha imádkozom, ha az evangéliumot olvasom, ha elmerülök a hit felséges titkaiba, szinte csattog a lelkemben az öröm arra a gondolatra, hogy engem is választottai közé hívott az Úr!

— Ma így beszélsz, fiam, mert fiatal vagy és tele idealizmussal. De mi lesz majd a nehézségek között, a megpróbáltatás óráiban?

— Aki a vágyat adta, meg fogja adni a teljesülést is, édesapám! Ha az Úr hív, majd gondoskodik arról is, hogy el ne veszítsem az erőt. S a papi pálya minden lemondás és áldozatosság mellett nyújt annyi örömet is, hogy túlel minden nehézségen. Nem, nem a szereplés hiú dicsőségére gondolok, sem az Egyház ranglétrájára, hanem gondolok a papi lélek nemes örömeire, amelyet a Krisztus-ország diadalmas előhaladásán érez, amikor magának is része volt annak előmozdításán. Elnéztem a multkor a missziósokat, mikor itt voltak nálunk. Igaz, hogy reggeltől estig szakadatlanul prédikáltak és gyóntattak, de atyám, az a sok megvigasztalódott lélek, aki őket körülrajongta, az

a sok hálás kézcsók, azok a lelki megnyugvásban ragyogó szemek, amelyekkel a hívek a jó pátereket körülvették, az a diadalmas fény, amely a szemükben csillogott, amikor ezren meg ezren vették az Úr testét mély áhítattal, köztük akárhány olyan is, aki már 30—40 éve nem tette ezt... Úgy irigyeltem őket! Sohasem fogom elfelejteni, ami akkor eszemben járt: hogy nincs az a győzelmes hadvezér, nincs az az aranyban dúskáló bankár, nincs az a hatalmas miniszter, aki olyan boldog, és diadalmas érzettel szemlélhetné a munkája eredményeit, mint ők. A világ talán semmibe sem veszi őket, de ők a nép legnagyobb jótevői, mert Krisztust hozzák le az emberek közelébe minden nap, minden órában!

— Gyönyörű volt, amit a jó papok műveltek; percig sem tagadtam, de vannak erre a munkára elegenden...

— Elegen, édesapám? Ó dehogy! Maguk a miszsiósok mondták: hogy ha tízszer annyian volnának, akkor sem győznék a munkát! És hány magyar közösség van még ma is pásztor nélkül, igehirdető nélkül! Nem hasonlították-e össze e miatt a Magyar Alföldet Afrikával? „Magyar Afrika”, atyám, atyám, én nem tudom elviselni ezt a szót. Felnőtt emberek vannak, akik még keresztet sem tudnak vetni; egész falvak, amelyekben soha sincs mise, soha sincs prédikáció! Ahol az ártatlan magyar gyermekeket senki sem tanítja az Úr Jézus szeretetére, a Szűzanya tiszteletére, senki sem tartja vissza a legényeket a káromkodástól, a leányokat a könnyelműségtől! Itt van a munkásosztály, itt van a szociális kérdés! Mindenütt azt hallom s olvasom, hogy a munka sok, de az arató kevés; az Úr vetését senki sem hordja be s azért aztán elviszi az ellenség. S akkor én ne segítsek, ne ajánljam fel két fiatal karomat a munkára, Jézus keresztjének hordozására, zászlójának fennen lobogtatására? Hát még mi van a távoli világtájakon! A missziókban! 340 millió hindú közül még csak 3 millió a katolikus; 430 millió kínai közt még csak két és fél! Oly

tenger a munka s oly keveset tehet egyetlen ember... Legalább hadd legyen én is kicsiny katona a nagy-szerű csapatban s hadd oltsam én is Jézus szomját a lelkek után!

— Egészen belelelkesülsz, fiam, a beszédbe s bizony nehezzé teszed nekem az ellenkezést. Jó, hát nem is mondok ellent. Kövesd szíved vágyát, kövesd Isten hívását. Vagyok én olyan katolikus apa, hogy vissza ne tartsam a fiamat az Istentől. De most hadd veszem át a szót magam! Nézd, fiam, én csak egy feltétellel eresztelek el, de ezt a feltételt nagyon komolyan veszem. Légy pap, de akkor légy pap mindentől! Ne tartozzál azok közé, akik ráteszik kezüket az eke szarvára, de aztán visszapislogatnak. Félpap ne légy! Vagy egész, vagy semmi! Amennyit a jó pap használ a katolikus ügynek, ugyanannyit árt neki nemcsak a rossz pap, hanem még az is, aki nem éppen rossz, de nem is jó. Aki a szentélyben nemcsak az Istent akarja szolgálni, hanem önmagát is. Aki szakít a világgal, de aztán szívével mégis benne marad. Nem mondom, hogy Prohászka légy, az nem tőled függ. A lángelmét az Isten osztogatja, nem mi alakítjuk, de ha nem is Prohászka valaki lángelme dolgában, az lehet szent lelkesedés, lángbuzgalom és odaadás tekintetében. A legszerényebb helyen s a legigénytelenebb állásban is csodát művelhet az igazi pap. De csak ha minden izomszálával és szívének minden rostjával az. Szerény falusi káplánok is valóságos csodáit művelhetik a lelki átalakulásoknak. Csendes szerzetesek, kik soha kitüntetések nem kérnek s nem fogadnak el, új pünkösdi tűzre gyujthatnak egész országokat. Ha így fogod fel hivatásodat, fiam, örömmel adom rád apai áldásomat; másképp azonban félnem kellene Isten előtt a felelősségtől...

Az apa és fia e közben a templomhoz értek, a Jézus Szíve-ájtatosság kezdetére szólt a harang. Nem szóltak többet; némán egyező akarattal lépték át a templom küszöbét és ott mindketten külön forró imá-

ban mondták ki elhatározásukat a kitett Oltáriszentség előtt.

Pista boldog volt s mikor este anyjával egyedül maradt, akit már előzőleg beavatott titkába, nevető lelke csak annyit mondott neki:

— Beszéltem apával. Minden rendben van. Szep-
temberben bevonulok a szemináriumba!

Jani öcsémnek, aki kispap lesz.

Kedves öcsém, most értesülök róla édesanyánktól, hogy őszre be fogsz lépni a szemináriumba.

Ki sem mondhatom, mily öröm tölti el szívemet, ha arra gondolok, hogy nemsokára kék reverendában láthatlak. Gratulálni szeretnék neked, de csak most érzem, milyen kicsiny vagyok hozzád képest; én, az idősebb testvér, egyszerre hogyan eltörpülök melletted! Mi is az én gratulációm neked, ki ezentúl az Úr levitája leszel, ki a „szent nemzedék, királyi papság” osztályosának készülsz? Apád, anyád, testvéreid — mi mind a kezedet fogjuk csókolni egyszer, ha majd mint felkent pap az Úr oltárához lépsz s büszkén fogjuk mondani idegennek, ismerősnek, hogy a mi familiánkából is van ám olyan, aki a Legfőbb Király udvarában szolgál.

Kedves, kis öcsém — ma még így szólítalak, hisz ma még a 15 éves, barnahajú kisfiúként állsz előttem, aki tegnapelőtt még lepkék után szaladtál — kedves, kis öcsém, mikor már rajtad lesz a reverenda, akkor nem fogok soha többé úgy beszélni hozzád, mint idősebb testvéred s nem oktatlak ki többé soha; ellenkezőleg: majd én jövök hozzád tanácsot kérni nagy, fontos dolgokban. De ma még nem vagy pap, sőt kispap sem, azért ma még fel szeretném használni az alkalmat — utoljára talán —, hogy egy-két tanácsot adjak, olyant, ami nagyon a szívemen fekszik s amit csak ma merek neked elmondani.

El szeretném mondani neked, édes, kis öcsém, miként áll az olyan magamfajta egyszerű, de hívó s

hitéhez ragaszkodó leánynak szeme előtt az igazi pap képe s hogy minőnek is szeretnélek én látni egyszer téged is.

Ne vedd zokon kéréstlen tanácsadásomat, öcsikém. Tudod, ha pap leszel, nemcsak a magadé leszel, hanem mindnyájunké: mindnyájunk öröme, szeme-fénye, féltett büszkesége. Nekünk, katolikus híveknek annyira nem mindegy, hogy milyenek a mi papjaink, akik képviselnek minket kifelé s akik vezetik lelkiünket. A jó pap valamennyiünknek diadala, a rossz valamennyiünknek fájdalma. Azért van egy kis közünk nekünk is hozzá, hogy milyenek a papjaink.

Arra szeretnélek mindenekelőtt kérni, drága, jó öcsém: őrizd meg már mint kispap is és főleg később, mint pap azt a szent borzalommal vegyes mély tiszteletet, melyet mi világi hívek érzünk a papi hivattal szemben. Nem csoda, ha ki miben állandóan él, azt végül hétköznapiinak találja, de a papnál — úgy érzem — ennek mégsem volna szabad soha így lenni; neki — úgy képzelem — nap-nap után újból meg kellene reszketnie a gondolatra, hogy micsoda fölséges hivatás jutott neki osztályrészüln; neki — úgy gondolom — reggeltől estig mindennap valami folytonos szent eksztázisban kellene élnie, állandó elragadtatásban afölött, hogy az Úr a por porát benne ily szédületes magasságra emelte. Hogyan is mondja valahol a zsoltár? „Felemelte a földről az ínségest s a sárból felmagasztalta a koldust: hogy fejedelmek közé ültesse őt, az Ő népének fejedelmei közé”. Nézd: ilyen fejedelem leszel te is!

Nézd, mi hívek oly nagyra tartunk titeket, papokat — ejnye, máris úgy beszélek hozzád, mintha te is pap volnál —, mint az a szent Franciska tette, aki azt mondta, hogy ha egy angyal jelenne meg neki, mikor pappal találkozik, akkor is a papot köszöntené előbb! S épp azért, mert annyira becsüljük a papi méltóságot, valósággal féltékenyek is vagyunk a papi név becsületére! Tudod, nemcsak a világ kacag kárörvendve, ha hanyag, rossz, világias papot lát,

hanem vérzik a szívünk nekünk is, egyszerű híveknek, akiknek Krisztus és az ő Egyháza a legfőbb szerelmünk. Épp azért, mert aggódó szeretettel csüngünk Krisztus jegyesén, az Egyházon s mert annak ti vagytok a papjai, azért vagyunk mi oly igen féltékenyek rátok s akaratlanul is szeges figyelemmel vigyázunk lépteitekre. Ne hidd, öcsém, hogy a papnak egyetlen lépése, egyetlen szava megfigyeletlen marad. Elég egy pillantás, egyetlen mozdulat, egyetlen hanghordozás, egyetlen szó — s mi kiérezzük belőletek a „jó pásztort”, avagy a „bérest”. Az apostolt vagy a vámszedőt. A tizenegyet vagy a tizenkettediket: Júdást. És mindennél jobban fáj, ha egyes esetekben csak egyiketek is és csak egyetlen picinyke kis lépéssel is ehhez az utóbbi típushoz közeledik.

A papnak, úgy képzelem, egészen másképp kell élnie, mint egy még oly vallásos, még oly tökéletes világinak. Ami ennek szabad, az hiba lehet a papon s ami a világin kis hiba volna, az a papon sokszor nagy vétség, szégyen és gyalázat. Azt hallottam, hogy a bécsi szent, Hofbauer Kelemen mondogatta, hogy neki nagyon jó katolikus *orra* van; hidd el nekem, drága jó testvérkém, hogy a világi hívő közönségnek általában is nagyon jó „katolikus *orra*” van s hamar kieri, ha a papját, nem mondom: anyagi vagy egyenesen érzéki, de ha csak túlságosan emberi szempontoktól látja is vezettetni. Az életszentséget nem lehet szimulálni: az ösztön-ember előbb-utóbb kiütközik ott, ahol nem áll egészen a felsőbb ember hatalmában s azért, aki nem igazán és szívből és mindenestől Krisztus papja és csakis ez, az a legerőltetettebb külső maszkírozás alatt is előbb-utóbb föltétlenül elárulja és blamálja magát. Viszont ó, a pap, aki igazán egyesült Krisztussal, szintén mennyire elárulja magát! Mennyire nem lehet az életszentséget *disszimulálni* sem! Mennyire előtör minden szerénység mögül is az a gloriola, az a tiszta dicsfény, az a mennyei légkör, mely a tiszta, Istenben élő papok lelkéből valahogy a lesütött

pílláik mögöl is csálhatatlanul elősugároz és föltétlen biztossággal megszerzi a jó papnak a hívek részéről azt a rajongó nagyrabecsülést, amellyel csak szenteket és szent dolgokat és szent embereket övezünk! És a nagyrabecsüléssel együtt mily könnyen megtermi a lelkünkben azt a ragaszkodó lelkesedést és gyermeki bizalmat is, melyet főleg finomabb lelkekből semmiféle földi hatalommal nem lehetne kikényszeríteni! A jó papot éppen a legfinomabb lelkek szeretik, tisztelik, keresik fel: ez a jó pap legtermészetesebb és legbiztosabb ismertető, megkülönböztető jele.

Egy buzgó és kiváló papunkról, aki egyúttal neves szónok is, mondotta egyszer egy nagyon művelt, megtért női ismerősöm: „Valahányszor ezt a papot misézni látom, ez a látvány sokkal nagyobb hatást tesz rám és sokkal jobban megerősít a hitben, mint a legjobb és leghatásosabb hitvédelmi beszéd”. Igaz, ez így van s ha nem volnának papok, akikről így lehet beszélni, azt hiszem, a jó Isten maga sem kívánhatná tőlünk azt az óriási bizalmat a pap iránt, aminőre pl. a gyónásban szükségünk van. Hiszen amilyen csodálatos merész és istenien fönséges dolog a gyónás, amilyen végtelen sok vigasznak és megtisztult szent örömöknek forrása. époly emberfölöttileg nehéz, súlyos és megalázó volna, ha nem volnának papok, akikről tudjuk, látjuk, érezzük, hogy a bizalommal, mellyel előttük egész lelkünket feltárjuk, csak önmagunkat tiszteljük meg. Igen, a bizalommal, kedves öcsém. Sokszor elgondolkoztam róla. Nincs a világon pálya, kaszt, foglalkozás, melynek képviselőit oly állandó, oly rendszeres s oly kíméletlen támadásoknak tenné ki a világ, mint a katolikus papot. Gúny, gyanúsítás, rágalom, csak úgy röpködnek a katolikus pap feje körül s mennél magasabban áll a papi pálya minden más földi pálya fölött, annál megalázóbb és szégyenletesebb meggyanúsításokkal iparkodnak sokan kiirtani a hívek szívéből a tiszteletet és bizalmat a pappal szemben;

gyakran annál inkább, mentől jobb és buzgóbb a pap. És mégis, csodálatos dolog! A rengeteg piszkolódás mellett is micsoda kimondhatatlanul magasan áll lelkünk előtt a katolikus pap, mily leírhatatlanul magasztos képet alkot magának a hívők sok százezernyi serege a katolikus papságról, hogy minden gúny dacára, igenis százezrével oly gyermekded és intim bizalommal közelít feléje! Micsoda diadalíve a katolikus papságnak minden egyes gyóntatószék, főleg városokban! Nemcsak egyszerű emberek, hanem a legtudósabbak s legelőkelőbbek is, nemcsak mi, állítólagos érzelmi túltengésben levő nők, de a legszárazabb, legkomolyabb, leghidegebb férfiak is és — fordítva is elmondhatom — nemcsak a rideg férfiak, hanem mi, gyöngé, félénk, zárkózott nők is!... És mi mindent, Istenem, mi mindent nem beszélünk meg az Isten helyettesével; mi mindent nem tárunk föl előtte; mi mindenben nem kérjük ki tanácsát, oly dolgokban is, amikről a világ minden kincseért nem beszélnének legbizalmasabb barátainkkal, sőt tán még édesanyainkkal sem; amiket el szeretnénk titkolni még a jó Isten s tán önmagunk előtt is! S mily természetes, mily könnyen tesszük meg ezt s mily magasztosnak, mily megnyugtatónak, mily magától értetődőnek tartjuk, hogy amit senkivel nem közölnénk, azt elmondjuk neki; mily boldogok vagyunk, hogy kiönthetjük szívünket annak, akit Krisztus rendelt atyánkul, orvosunkul maga helyett s mennyire szentségtörőnek tartanak még a gondolatát is annak, hogy amit a *pap* szívébe öntünk, azt az *ember* hallja meg!

Kis öcsém, gondolkoztál-e arról, mit jelent az: mindenkinek, az egész hívő kereszténységnek tanácsadó atyja, orvosa, vigasztalója lenni? ezer és ezer szenvedő, vergődő, vétkező szívnek vezetőül, támaszul szolgálni? királyt és koldust, főherceget és főrangú sarjat épügy, mint a napi kenyérért vívódó kisembert élte minden fázisában, minden gondolatában, vágyában, szerelmében, bánatában, cselekedetében, szavában, mulasztásában — amennyiben erkölcsi

vonatkozású — Isten-rendelte erővel és tekintéllyel kormányozni, ellenőrizni, vezetni és ítélni? Tudod te azt, hogy amit Krisztus a 12 apostolnak a túlvilágon ígért, az rajtatok már itt a földön teljesül, hogy „vele együtt fogtok trónokon ülni s vele együtt ítéletek Izrael 12 nemzetségét”: mindazokat, akik üdvözülni fognak?

Ó, reszkess meg a szent borzalomtól és reszkess meg a félelemtől, drága öcsém, hogy téged is e rendbe, e tisztbe hitt meg az Isten és törekedjél megérteni, hogy a pap áruló, ha nem szent; gonosztevő, ha nem apostol; a legszentebb bizalmakkal visszaélő, ha nem méltó a legtisztább és legfinomabb lelkek teljes bizalmára! Légy hát *szent* pap te is! Aminő Borromei Károly volt, vagy Xavéri Ferenc, vagy Páli Vince, vagy annyi, annyi más! Akiknek az élete a legszebb prédikáció volt, akik mint a mágnes a vaspap szemeit, úgy húzták, ragadták a lelkeket, nem önmaguk, hanem az Úr Jézus felé! Mert mennél szentebb pap leszel, annál jobban meg fogod közelíteni az ideált, a kimondhatatlant, a szeráfok és kerúbok irigylése tárgyát: az igazi apostolt, a lélekhalász ideálját!

De nem; erre a szentségre nemcsak miattunk, hanem a magad érdekében is szükséged lesz. Én gyenge nő vagyok csak, aki nem tudok sokat; de úgy érzem, úgy sejtem, hogy boldogtalanabb ember a világon nem lehet a rossz vagy közepes papnál. Milyen ellenmondás az egész élete, milyen karikatúra! A legfölségesebb, de a legnevezetesebb és legszánalmasabb torzmaszkba öltözve! A legdrágább kincsek hordozója, de komédiásmezben. Királyságok birtokosa, de gúnyruhában, szemétdombtrónuson! Ó, ne légy ilyen soha!

Mert ugyebár, ahogy csúnya emberek szeretik is hangoztatni bőven: a pap is csak ember. Hát hiszen hogye: a papnak is van szíve, vannak gyengéi, vannak szenvedélyei és lehetnek kísértései. És mégsem igaz, hogy „a pap is csak ember”. Nem: a pap angyal, ha legyőzi magában az embert és démon,

ha nem győzi lel És mennél szédületesebb magaslatokon jár, annál biztosabban kell, hogy úr legyen a szíve, a szenvedélyei, az emberies gyengéi fölött; egyébként nem fog tudni egyéniség maradni és nem lesz boldog egy percre sem.

Nem a durva, érzéki ösztönökre gondolok; nem, ezt, tudom, kihagyhatom a számításból. De gondolok azokra a finomabb szenvedélyekre és érzelmekre, melyek az Alajos-lelkeket is körültengetik s amelyek, azt hiszem, a legszebb győzelmekre nyujtanak alkalmat egy papi lélekben. Jaj neked, ha csak ezek fölött is úrrá nem leszel! Jaj, ha Krisztus iránti szerelmed (szándékosan mondom így: szerelmed) s a lelkek iránt irgalmazó atyai szíved nem fogja kitölteni bőven és csordultig azt az ürt, melyet a szeretni- és szeretettvágyás kielégítetlen ösztöne hagy meg mindenkinek a lelkében! Mert akkor — ahogy az én kedvenc lelkiolvasmányom, a Krisztus követése mondja — abba a helyzetbe kerülhetsz, hogy „belső vigaszt nem találsz, külsőt pedig nem szabad keresned!”

Abban látom én a papi pályát leginkább emberfölköttien szépnek, hogy oly magas igényeket támaszt azoknak szívéhez, akik e pályára lépnek. Megkívánja tőlük, hogy arról is lemondjanak, ami az átlagemberre nézve szívbeli szükséglet. Gyönyörűségesen merész, isteniesen vállalkozó az Anyaszentegyház, amikor *szabállyá*, föltétellé emeli a papi pályán, hogy a szív *osztatlanul* Istené legyen. Hogyne volna ez igazán nagy, érezhető áldozat! Más, ha sokat küzd és vívódik, de ha estente hazatér, hű hitves vár reá s a hányatott férfi szíve megpihen egy édes hitvesi keblen. Más, ha csalódás éri és fájdalom tépi, megértést és vigaszt talál a családi tűzhely puha, gyengéd fészken, csevegő, csacska gyermekei között. Teneked, öcsikém, ha majd esténként napi munkád ezer fáradalmáról kimerülten hazatérsz és talán vért izzadva, porosan, megköpdösötten nyomod le magános szobád kilincsét, nem jön elődbe senki, nem csó-

kolja le homlokodról senki a port, a verejtéket s a gyalázatot; nem becéz, nem babusgat, nem szórakoztat el senki. S ha akkor imazsámolyodra hullva, a feszület tövében, a Mester édes szeméből nem tudsz kiszívni, kiolvasni annyi vigaszt és boldogságot, annyi mosolyt és szatiszfakciót, amennyi egy érző és vérző emberszívnek elég, ó jaj, akkor mint a kivert kutyának az éjben, mint a vacsorátlan koldusnak kint a hidegben, akit senki be nem fogad, úgy kell nyugovóra térned elégedetlenül... és ezt a te szeretetre, megértésre vágyó szíved nem fogja kibírni egy életen, édes öcsém, egy egész hosszú, vívódásos, küzdelmes emberéleten keresztül! De ha megtalálod a magányosságban is, az egyedüllétben is és éppen ott, Őt s ha Őérette megszereted az egyedüllétet és megízleled a „sola beatitudo: beata solitudo” titkos, csendes, szűzi örömeit, akkor igenis boldog leszel; boldog, mint ahogy boldogok voltak ők, a nagy, a szűzi, apostoli lelkek, az igazi, a szent papok és Jézus osztatlan szerelmét nem áldozod fel soha többé a legfényesebb földi májusért s a legpuhább, a legnap-sugárosabb, a legidillibb családi fészekért.

S akkor megadja neked Isten papi hivatalod fel-séges örömeinek zavartalan élvezetét is. Azt az örömet, melyet a Krisztusszeretp fölényes, áldást-osztó viselete nyújt. Azt a boldogságot, melyet érezned kell, ha látod, hogy egy szív vagy egy család helyett ezrek fognak szeretni s áldani, hogy ezek sírják el előtted legmélyebb bánataikat s ezren bí-zák rád legdrágább kincsüket: szívük-lelkük igazgató-sát. Azt, hogy liliumoknak leszel kertésze, hótiszta báránylelkeknek farkas ellen oltalmazója. Hogy megtört szívekbe öntesz új erőt, hogy elhalt gallyakon fakasztasz új rügyezést, hogy ahol csak jársz és ahol csak kelsz, áldás kél nyomodban; hogy szavad ezer és ezer csüggedőnek nyújt új életet s ezer meg ezer kétségbeeséssel vívódónak adia vissza a bizakodást és reményt; hogy letarolt virágokat egyengetsz és forrasztasz szárba újra, hogy jajszavakat némítasz el

s hörgőmellű haldoklóknak te törlöd le utolsó köny-
nyeit. Hogy Krisztus országának katonája, tisztje
vagy s mint ilyen, az elfeledett, vigasztalozó Krisztust
viszed el a lelkekhez s a halhatatlan lelkeket vezeted
Krisztushoz. Hogy az Isten országát terjeszted s a
földhöz ragadt kicsinyes kicsiny embereknek adsz
örök gondolatokat, nyitsz örök perspektívákat. Hogy
békét osztasz, mint a karácsonyi angyalok és ahogy
a feltámadott Krisztus békességet hirdetett, ahová
jött. Hogy bilincseket oldasz, emberhalakat halászol,
tüskébe gabalyodott báránycsordákat viszesz vissza a jó
Pásztorhoz; egyszerűen: hogy Isten-munkát végzesz a
földön...

Boldog választott Te! Ki írja le szerencsédet,
melyet mint az Úr áldozópapja az oltárnál élvezell
Te, aki oda lépsz be, ahová másnak nem szabad, aki
oly borzalmasan közel hatolsz Hozzá, hogy leheleted-
del eléred, sőt, amire az angyal sem méltó, kezedbe
foghatod, ujjaiddal, reszkető kezeddal érintheted,
szívedhez szoríthatod Őt! Őt, a szívek legédesebb
Mindenét, az örök élet Napját, a minden szív kirá-
lyát és központját; az Atya szemefényét, az üdvözül-
tek gyönyörűségét! Nap-nap mellett szíve fölé hajt-
hatod fejed, mint az csak Jánosnak, a szeretet tanít-
ványnak adatott meg az utolsó vacsorán! Boldog
választott Te, akinek kulcsa lesz a paradicsomnak, a
Tabernákulumnak ajtajához, amelyet nekünk, a mi
ujjunknak érinteni nem szabad, habár elsorvadna
két szemünk világa, a benne Lakónak vágyó nézésé-
től, ölelésétől, csókolásától. Boldog választott Te,
akinek kezei által fogja Krisztus a teste és vérének
áldozatát bemutatni az Újszövetség oltárain! Ki
mondja el a Te boldogságodat, aki valóban „a legjobb
részt választottad”, akinek a legmagasabb és legtisz-
tább örömeket készítette elő a minden vigasztalás
Istene?

Maradj, maradj, édes kis öcsém, életed minden
napján oly boldog, mint mikor a szentelt ruhát ma-
gadra öltöd s aminő akkor leszel, amikor először

lépsz be az Úr oltárához, az Úrhoz, aki megvidámítja ifjúságodat. Légy igazi pap és röpj, röpj, megállás nélkül az apostoli erények, a lelki magasságok, az Isten Szíve: Krisztus felé.

Mi, kicsiny lelkek, gyenge szárnyainkkal követni fogunk Téged s röplésed magas ívéből meritünk kedvet és erőt a mindig magasabb, mindig bátrabb szárnyalásra.

Kiválasztásodhoz ma csak úgy tudok gratulálni, édes kis öcsém, hogy leborulva, könnyeim közt sírom el hálámat a Szentléleknek a Te meghívásodért!

A vértanu vőlegény.

I.

Régi könyveket lapozok; a megsárgult leveleken megelevenedik előttem a mult... 1570 júliusában vagyunk. Lisszabon kikötőjében három hajó áll indulásra készen. A kis flotta parancsnoka Castro y Pinnez Ferdinánd, éppen az utolsó intézkedéseket teszi, mielőtt a nagy útra elindulnak. Nagy dolog is volt akkoriban tengerre szállni az újvilág felé! Nem olyan, mint most! Az életével játszott mindenki, aki hajóra kelt.

Castro y Pinnez érzékenyen búcsúzott el családjától s testvérbátyjától, kinek fia, a huszonkétéves, délcég Castro y Pinnez Galcerán, mint leendő hajóstiszt, most kísérte nagybátyját először a veszedelmes útra.

Galcerán maga volt a szépség, a remény, az ifjúság. Tanulmányait most végezte a coimbrai egyetemen s a tengerészpályára lépett. Atyja egy előkelő castiliai főnemes leányát szemelte ki számára menyasszonnyul, akit messze földön a legirigyeltebb leánynak tartottak. És Galcerán szerette is Leonórárt — és mégsem tudott eddig beleegyezni abba, hogy az eljegyzést megtartsák.

— Mi tarthatja vissza a fiút? — kérdezte az atyja feleségét nem egyszer.

— Azt hiszem, még mindig a papi pálya jár az eszében — felelt az anya.

A szülők annál inkább aggódtak fiúk jövője miatt,

mert a hosszú úton, melyre most indult, útitársai éppen annak a rendnek hithirdetői voltak, amely felé Galcerán még mindig vonzódott. A szülők nem voltak rossz katolikusok, nem is álltak volna Galcerán útjába, ha az szerzetbe akar lépni; de mint aféle kényeztető szülők, mégis jobban szerették volna egyetlen fiúkat valami fényes világi pályán látni.

Galcerán csakugyan még egyre küzdött magával. Ha magába vonulva a lelkét kérdezte, mitevő legyen, mindig úgy érezte, hogy neki a nemrég alakult Jézus-társaságban volna a helye, melynek főnöke, Borgia Ferenc, a volt gandiaai nagyherceg, neki távoli rokona is volt. Viszont a világi élet fénye is vonzotta s a rajongás, mellyel őt, a tehetséges, daliás fiatalembert egész környezete körülvette, teljesen magával ragadta. És senki annyira, mint Nunnez Leonóra, az előkelő és gazdag castiliai nemesleány.

A hajók felszedték a horgonyt s hármas ágyú-lövessel jelezték indulásukat. Kendőlobogtatás, zászló-lengetés közt indult útnak a három hajó; a parton számos könnyező szem kísérte távozásukat.

Galcerán a főhajón, a „Lisboá”-n állt nagybátyja mellett a parancsnoki hídon. Soká integetett szüleinek s menyasszonyának, ki szintén ott állt szüleivel a parton. Végre a messzeségbe tűnt a part s csak a csapongó hullámok zenéje kísérte a távozókat.

Galcerán főöröme a hajón az volt, hogy régi tanára s lelkivezetője, páter Azevédo, a brazil missziók főnöke, 40 rendtársával együtt vele utazott egy hajón. A páter már egyszer megjárta az újvilágot s másfél éve épp azért jött vissza Európába, hogy hithirdetőket toborozzon a vörösbőrűek missziói számára. Borgia Ferenc, a rendfőnök és V. Pius, a szentéletű domonkosrendű pápa, teljesen szabad kezet engedtek neki s a rendkívül buzgó, fiatal missziói főnök csakhamar egy közel hetventagú hithirdetői csapatot állított össze a rend fiatalabb tagjaiból. Azokat Lisszabonban jól beoktatta a legszükségesebb dolgokra, melyekre a misszióban szükségük lesz s aztán a pápa áldásával nyár közepén

útnak indult. Ő maga a 40 legfiatalabb rendtaggal — többnyire kispapok és noviciusok voltak — a fohajón, a Lisboán utazott Castro y Pinnez kapitánnyal s unoka-öccsével együtt, a többi 18 egy másik rendtag vezetése alatt a másik két hajón követte őket.

Az idő az első napokban gyönyörű volt s Galcerán legfőbb örömét abban lelte, hogy lánglelkű tanárával s atyai barátjával fel-alá járva a fedélzeten elbeszélgetett a jövőjéről.

Azevédo előtt nem volt titka. Elmondta neki őszintén atyja terveit s a maga ingadozását. Azevédo csak arra kérte, hogy imádkozzék s úgy biztosítsa pályaválasztására Isten kegyelmét s áldását. Megegyeztek, hogy egy héten át együtt fognak e szándéokra imádkozni a csodatevő Mária-kép előtt, melyet a pápa ajándékozott búcsúzáskor Azevédonak s melyet ez mint nagy kincset őrzött. A fiatal rendtagok, kik közt Galcerán nem egy tanulótársára bukkant s akikkel hamarosan barátságot kötött, ahogy kiszimatolták, miről van szó, mind csatlakoztak az ájtatossághoz s minden este együtt végezték a szentkép előtt az imát Galcerán pályaválasztásáért.

Egyik novicius, a fürge Manasillas, Galcerán régi pajtása, huncutkásan mondogatta:

— Meglássátok, nem érünk Braziliába, s Galcerán máris közénk áll.

— Nem rossz — felelte egy másik — legalább negyvenketten leszünk.

Manasillas elkomolyodott.

— Nem — felelte szerényen — legfőlebb csak negyvenegyen, mert én addigra meghalok.

Azevédo, ki köztük volt, örömeiben szinte átszellemlőn mosolygott. Örült a fiatal gárda lelkes, elszánt akaratának.

— Manasillas vértanuságra számít, ugyebár? — kérdezte barátságosan. Pedig ő sem lesz előbb vértanu mint mi valamennyien.

A fiatalokat szent örömmel vegyes borzalom fogta el. Nem volt első eset, hogy Azevédo a vértanuságról

beszélt nekik s mindnyájan Isten nagy emberét, prófétát láttak benne.

— Ki akar vértanu lenni? — kérdezte Azevédo.

— Én, én, én! — kiáltoztak a fiatalok valamenynyien. Oly vidám lármázást csaptak, hogy Galcerán lesietett hozzájuk a parancsnoki hídról.

— Mi az? Mi a nagy ujság? — kérdezte közéjük érve.

— Azt neked nem szabad tudnod! — sietett a többi elé vágni Manasillas. — Majd csak akkor mondjuk meg neked, ha...

S elhallgatott. Galcerán szelíden faggatta:

— Nos, ha?

— Ha majd... fog rajtad az imánkl — felelte nevetve Manasillas.

E percben Burgundio testvér, a szakács, jelent meg a fedélzeten s csengetyűvel szokás szerint jelt adott esti imára s utána vacsorára. A rendtagok azonnal elhallgattak s elvonultak a hajó belsejébe, a Mária-kép elé.

Galcerán maga maradt a fedélzeten s lehajolva a hajó korlátjára, hosszasan nézte a habzó vizet. Az est gyorsan leszállt csakhamar millió csillag fénye rezgett a habokon. Eszébe jutott az ifjúnak a kollégium, hol Manasillasszal együtt nevelkedett s hol együtt főzték a rendbelépés terveit; aztán a szülői ház; szülei, menyasszonya, fényes tervei. Melyiket válassza? Melyiket szeresse?

— Az élet elmúlik, mint ahogy ez a hajó átszeli a hullámokat. Csakhamar partot érünk s akkor — mi lesz akkor a jobb?

De a következő percben megint fényes lovagteremben járt, ragyogó egyenruhában, aranyos, drágaköves karddal, daliás vitézek, mosolygó várhölgyek között, akik közt legszebb s legkedvesebb Leonóra volt.

— Minderről lemondjak? Ó, ez kemény, ez súlyos áldozat volna. Ne kívánj tőlem ilyet, Istenem!

— És mégis — tűnődött tovább — ezek a rend-

tagok; ez a Manasillas . . . Ő is előkelő család sarja, ő náiam is jobb tanuló volt, ürge, eleven, okos . . . A leg-pompásabb világfi válhatott belőle . . . S ő meghozta az áldozatot s most a vad indiánok közé megy, akik talán egy hét múlva megeszik pecsenyének . . . Ha ő képes rá, én ne volnék képes? . . . Manasillas! Leonóra! Melyik felé hajoljak?

Soká tündött, míg nem egy kéz nehezedett vállára. Nagybátyja volt, Ferdinánd.

— Tündöl, jó öcsém?

— A habokat nézem — tért ki a kérdés elöl Galcerán. — Van valami ujság, bátyámuram?

— Nem a legjobb. Figyelőnk a délután folyamán fekete árbcos vitorlást látott a láthatáron. Nem volna jó kalózok kezébe esnünk. Oly kevés a fegyverünk, hogy ellenállásra alig gondolhatunk. S ha éppen a félelmetes Soria volna! Isten legyen irgalmas nekünk!

— Pedig azt mondtad, bátyámuram, hogy már közel vagyunk a Kanári-szigetekhez.

— Igen, ha ily szép keleti szellő dagasztja vitorlánkat az éjjel is, hajnalban látni fogjuk Palmát. De a kalózok, azt hiszed, nem támadhatnak ránk akár a kikötő közelében is? Legalább ha a vakmerő Soria van nyomunkban, ettől kitelik, hogy a kikötőig üzzön s ott akár a város ágyúival szemben is megtámadjon.

— Arab ember ez a Soria? — kérdezte Galcerán.

— Francia hugenotta. De rosszabb az arabnál. Nem ismer se Istent, se törvényt. Ha utólér bennünket és látja, hogy katolikus papok vannak a hajóinkon, no, akkor innen kevés kerül ki elevenen. No, de reméljük, hogy nem ő az, vagy ha ő is, nem vett észre minket.

— Ne szóljak páter Azevédónak? — kérdezte Galcerán.

— Minek ijesztenéd meg őket?

— Ó, Azevédó nem ijed meg!

— Ahogy gondolod, öcsém. De te se aggódjál; eredj, feküdj le nyugodtan.

Elváltak. Ferdinánd aggodalma nem bizonyult

alaptalannak. Még alig virradt, a figyelő őr felébresztette a kapitányt.

— Négy-öt feketeárbocos hajó van a nyomunkban — jelentette. — Csak most vettem ki őket, amint világosodni kezdett.

Castro y Pinnez pillanat alatt fenn volt a parancsnoki hídon. Felkeltette a hajó egész legénységét és izgatottan osztogatta parancsait. A rendtagok is felkeltek s megtudván, miről van szó, Azevédó körül odagyülekeztek a Mária-kép elé s imában kerestek oltalmat. Azevédó, kinek Galcerán még az este említést tett a veszélyről, az egész éjjelt imában töltötte a kép előtt.

A helyzetet roppantul megnehezítette, hogy megfordult a szél s egyre hevesebben kapott bele a vitorládba, úgy hogy csaknem egyenesen a kalózok irányába terelte visszafelé a hajót. A szélvihar csakhamar oly erőssé fejlődött, hogy a három hajó elvesztette egymást; a Lisboa egyedül állt az öt kalózhajóval szemben, a másik két hajóról nem lehetett tudni, hová vetődtek.

— Szerencsájuk! — mormolta Ferdinánd. — Különben ők is elvesznének. Mert mi valószínűleg el vagyunk veszve!

Csakhamar, alig egy óra múltán, két kalózhajó közrefogta a Lisboát, míg a harmadik, az „Inferno”, melyen Soria Jakab halálfejes fekete zászlaja lengett, közvetlenül a Lisboa nyomában evezett. Két más hajó hátvédőnek maradt el. A kalózok úgy eveztek s vitorláztak, mintha a vihar őket nem is üldözn.

Castro y Pinnez magához kérte Azevédót.

— Atyám — úgymond —, céltalan lenne minden ellenállás. De mi lesz önökkel, ha e fanatikus hűgennotta kezébe kerülnek?

— Legyen meg velünk Isten akarata! — felelte Azevédó nyugodtan.

— Önre bízom a döntést, atyám. Ha akarja, fegyverezzük fel a fiatal rendtagokat s próbáljuk meg a fegyveres védekezést. De így is attól tartok, hogy

alul maradunk s ellenállásunkkal csak annál inkább fokoznók Soria bosszúját. Igaz, hogy attól sem várhatunk sokat, ha megadjuk magunkat.

— Így legalább önnek és Galceránnak megkegyelmeznek — felelte Azevédó. — A mi katonáskodásunk fegyverei nem testiek; ha Isten életünket kéri, boldogak leszünk. Azt ajánlom, kapitányom, adjuk meg magunkat.

E percben a mögöttük vitorlázó Infernóról eldőrdült az első ágyúlövés. Eltalálta s ledöntötte a Lisboa főárbocát. A legénység izgatottan várta Ferdinánd parancsait. Ez még egy percig habozott, azután így szólt:

— Nincs mit tenni! Isten nevében: leszerelés! — S felhúzta a Lisboa hátsó árbocára a fehér zászlót.

II.

Soria Jakab durva kacagással lépett a Lisboa fedélzetére, miután ezt és az Infernót vaspántos deszkahíddal összekötötték.

A kapitányt azonnal vasraverette, a legénységet megkötöztette s határtalan volt káröröme, mikor a negyven rendtagot Azevédóval együtt észrevette. Egy pillanatig sem volt kétséges, hogy nem fog megkegyelmezni életüknek. Galceránt egyelőre figyelmen kívül hagyta.

— Mi van a hajó belsejében? — kérdezte a megvasalt Ferdinándtól.

— Nézd meg, ha tudni akarod — felelt a megvasalt hős bosszúsan.

Soria fegyvert emelt rá.

— Hová tetted a pénzedet? — kérdezte rikácsoló, vadállati hangon.

Ferdinánd legyűrte haragját, mellyel magának is, társainak is csak árthatott volna s csendesesen felelte:

— Megadtam magam. Nincs célja az ellenállásnak. Ott találsz mindent a parancsnoki fülkében.

Soria elrohant, vele tisztjei. Átkutatták az egész hajót. A pénz s a rakomány jobban érdekelte őket, mint az emberek. Ami értéket találtak a hajón, mind

elvitték a saját hajóikra. A vihar közben mintha csak nekik segített volna, elállt. A pátereket és rendtagokat is végigkutatták valamennyit; bezzeg azoknál nemigen találtak elvinnivalót. Ereկlyetartók, kis feszületek, olvasók s néhány imakönyv volt egész birtokuk.

Soria maga elé állította Azevédót.

— Kutya pap, azonnal hozd elő kincseiteket. Hová rejtetted? Menj értük!

Azevédó egy pillanatig gondolkozott. Aztán elsietett s egy perc múlva jött vissza a Mária-képpel.

— Ez a mi egyetlen kincsünk — mondotta. — És akit ez a kép ábrázol, az lesz a mi oltalmazónk is.

A hugenotta Soria iszonyú méregre gyúlt. A Mária-kép láttára üvölteni kezdett, akár egy ördögtől megszállott:

— Ez a ti oltalmazótok? Igen? No majd mindjárt meglátjuk! Halljátok ítéletemet. Én, Soria Jakab, a tengerek királya, ezennel halálra ítélek benneteket.

A fiatal rendtagok arcára dicsőségteljes öröm kifejezése ült. Azevédó még mindig keblén tartotta a Mária-képet s így szólt:

— Engem ám ölj meg, vezér, de ne bántsд ez ártatlan ifjakat, kik semmit sem vétettek ellened!

— Elég, ha a te ruhádat viselik! — felelte a fanatikus hugenotta. S intett embereinek:

— Vetkőztessétek le őket!

A kalózok nekiestek a fiatal rendtagoknak. Azevédó odaugrott eléjük, hogy testével védje őket. Soria kardot rántott.

— No, nézzétek a gyalázatot! — kiáltotta s kardját felemelve, iszonyú erővel rácsapott Azevédó fejére. A vértanu fejét nyakig kettéhasította s ugyanakkor engedelmes szolgálai közül három is belédöfte lándzsáját Azevédó testébe. A vértanu összeesett, vér ömlött végig ruháján s a Mária-képen, melyet még holtan is kebléhez szorított.

Ifjú rendtársai szomorúan látták vérébe rogygni a szent embert, de e látvány nemhogy megriasztotta

volna őket, még jobban nekibátorodtak s elszánt pilantásokkal lelkesítették egymást.

Soria először levetköztette őket s gúnyt űzött belőlük. Aztán felszólította őket, tagadják meg hitüket s akkor szabadok lesznek. A rendtagok még csak válaszra sem méltatták. Ehelyett a fiatal Manasillas csengő hangon szólt:

— Hiszem az egy szent, katolikus és apostoli Anyaszentegyházat!

Soria dühe nem ismert határt.

Majd ismét gúnyolódni kezdett:

— Ilyen nagy katolikusok vagytok? No, majd mindjárt meglátjuk. Pedrol — kiáltott egy altisztjére — a korbácsokat!

Pedro korbácsokat hozott s a kalózok Soria parancsára a földre fektették s véresre verték valamennyi rendtagot. Legtöbbjük talpra sem tudott állni a korbácsolás után.

— Melyik volt az a szájas az előbb? — kiáltotta Soria.

. Manasillas előlépett.

— Igen? Nohát, te sem káromolsz többet. Pedro, vágd ki a nyelvét!

S Manasillas csengő hangja elnémult ezen a földön örökre. A vadállat Pedro kirántotta s elmet szette az ifjú nyelvét s a véres cafatot behajította a tengerbe.

— Álltok fel azonnal, gyalázatosak! — kiáltott Soria a földön fetrengőkre. — Nos, lesz-e? Emberek! — szólt néhány kalózhoz — a zúzókat elő!

Rettenetes volt, ami e szavakra következett. A marcona legények ólmos dorongokat hoztak elő s Soria egy intésére nekimentek azoknak, akik a korbácsolás folytán félig eszméletlenül feküdtek a földön. Az ólmozott dorongokkal elkezdtek irgalmatlanul törni-zúzni eleven csontjaikat. Egyiknek lábaszárát, másiknak karjait törték össze, a harmadiknak mellkasát. Közben vad szitkok, az embertelen düh és vérengzés gyalázkodásai törtek ki szájukból.

Az idős Burgundiónál megálltak.

— Te bizonyosan valami vezér voltál köztük! Valld meg, gonosztevő! — rivaltak rája.

A szegény fráter nyögve felelte:

— Dehogy vezér, én csak egyszerű fráter vagyok. Segítőtestvér. Én voltam a szakács.

Az egyik kalóz odasúgott valamit Soria fülébe.

— Csakugyan — felelte ez félhangon —, szakácsra nekünk is szükségünk van. Neked megkegyelmezek, vén bűnös — szólt Burgundiónak —, de kötelességed lesz híven szolgálni bennünket. Vigyétek át az Infernóra!

Burgundió azt sem tudta, mi történik vele. Tiltakozni akart, hogy őt ne válasszák el testvéreitől; de nem ért rá, mert két markos kalóz máris taszigálta előre felé. Éppen csak hogy a szerzetesi ruháját kaphatta karjára, melyet róla is letéptek.

— Minek ez a csuha! — kiáltott rá az egyik rabló, amidőn éppen ráléptek az összekötő hídra. — Dobb el azonnal! — S kirántva fráter kezéből a reverendát, a földre hányta és rátaposott. Azzal már vitték is át szegény Burgundiót, aki hiába tekintgetett vissza társaira, kiktől elszakították. Sajnálta menekülését, mert elgondolta egyszerű eszével, hogy mégis csak szebb dolog vértanunak lenni, mint kalózok szakácsának!

III.

Galcerán az egész idő alatt a Lisboa hátsó részén tartózkodott. Tehetetlenségében kezét tördelte, midőn a fiatal hithirdetők kínzatását szemlélte. Főleg midőn szeretett tanárát s mesterét a rablófőnök kardja alatt elesni látta, alig tudta türtőztetni fiatalos indulását, hogy a rablók közé ne rohanjon s öntestével ne védje Krisztus szolgálait. De a következő pillanatban kénytelen volt látni, hogy hiábavaló, sőt káros volna minden beavatkozás; legfeljebb még kegyetlenebbül kioznák valamennyiüket. A kalózok számban négysze-

resen is felülmúlták a Lisboa legénységét és utasait, fegyvereik is bőven voltak.

Az ifjú lovag szívében a kétségbeesés és tanács-talanság tengere hullámozott. Mi lesz övele? Mi lesz, ha itt pusztul ő is? Ha szülei, ha menyasszonya soká nem hallanak hírt róla, végre valahogyan megtudják vagy rájönnek, hogy elpusztult a tengeren, rablók keze által? Menyasszonya! S ha Isten épp azért bünteti, mert nem követte hivatását? Mert — ó igen, a halál közvetlen közelében vége az önámításnak — a felsőbb hivatásnak ő csak hiúságból, hanyagságból, a világ hiú szeretetéből állt ellen...

Hirtelen elemi erővel tört fel lelkében a gondolat, hogy itt az idő, neki most jóvá kell tennie hibáját. Nem járja, hogy neki jobb dolga legyen, mint akik közé voltaképpen tartoznia kellene. Igen, ott az ő helye is a hitvalló rendtagok között!

E pillanatban haladt el mellette az öreg Burgundió, a két kalóztól kísértén. Éppen előtte vágta a földre a rabló a fekete ruhát. Galcerán egy pillanatig habozott. Aztán hirtelen elhatározással lehajolt, felemelte a meggyűrt, kopott ruhát és megcsókolta.

— Krisztusom — suttogta —, bocsáss meg, hogy csak most öltöm fel szolgálid egyenruháját!

— Soria! — kiáltotta érces, bátor hangon. — Rólam megfeledezted! Én is ez ifjakhoz tartozom, én is megyek velük hirdetni az új világban a szent, katolikus hitet.

— Galcerán! — suttogták a rendtagok, kik a végső kínzatást még elkerülték s eszméletlen voltak. — Miért jössz most közénk? Miért nem őrzöd meg ifjú életedet? Miért veszted el magad?

— Hogy veletek együtt nyerjem el szent hivatásunk koronáját. Ó, fogadjatok be sorotokba engem is, testvéreim!

— Ki ez a vakmerő fickó? — kiáltott fel Soria.

— Ő nem jezsuita! — kiáltották a rendtagok, hogy megmentse.

— De az vagyok! Az akarok lenni! — szólt határozott hangon Galcerán.

— Ha annyira vágyódsz utána — szólt Soria gúnyosan —, legyen meg a kívánságod. Emberek, ezt a deszkát emeljétek fel a korlátig! Így. Most kergesétek bele ezeket a fickókat a tengerbe!

Undorító, iszonyatos röhejjel fogadta a durva had e sátáni parancsot. Deszkából a hajó korlátjára feljártot fektettek, melyet Soria azonnal ugródeszkának nevezett el. Erre a rendtagokat korbáccsal, késekkel, dárdahegyekkel elkezdtek hajtani fel a deszkára, egészen a korlátig s ott egy markos, feketeképű kalóz egymásután derékon kapta s a tengerbe dobta őket. A szitkok, gúny és istenkáromlás egész özöne tajtékzott az állatias hóhérok ajkáról s valamennyi sietett dühét kitölteni az áldozatokon. Ki hol érte, ott ütötte, rúgta, döföste őket; maga Soria is vérengző kedvveléssel vagdalt közéjük kardjával. A rendtagok csendesen imádkozva, egymást buzdítva, reszketés nélkül várták, míg rájuk kerül a sor; egymásután zuhantak a háborgó hullámokba az élő és félholt testek. Aki úszni tudott, amíg bírta, fenntartotta magát a habokban; de ezekre meg a szomszéd hajó kalózsai lőttek nyíllal és löfegyverrel. Csakhamar véres volt a tenger a hajó körül az ifjú vértanuk véréből.

Galceránt utolsónak hagyták a kalózok. Míg a rablók a többiek kínzásával voltak elfoglalva, ő lehajolt a meghalt Azevédó holtteste fölé s bensőséges szeretettel csókolta meg a vértanu kezét. E pillanatban rivalt rá Soria. Az áldozatok közül már csak Azevédó holtteste és ő, Galcerán, voltak a fedélzeten.

— Ez a fickó, úgy látszik, szerelmes ebbe a feketebe — kiáltotta Soria. — Kössétek hát hozzá a hullához s úgy dobjátok be a vízbe! Hadd legyen a cápáknak is jó napjuk ez egyszer, diadalunk és zsákmányunk örömeire!

A kalózok kötelet hoztak s Galceránt hozzákötötték a vérző holttesthez. Az ifjú mosolygott s mintha menyasszonyát ölelné, lelkes szeretettel szorította ma-

gához megdicsőült mesterét. S mintha az még élne, úgy suttogott hozzá boldogságtól ittas hangon:

— Bocsáss meg, atyám, hogy csak most követelek! Köszönöm, hogy legalább a halál küszöbén megnyitottad a szemem!

A következő pillanatban a két test a mélységbe zuhant s azonnal elmerült... Pár perc múlva a 41 rendtag közül egyet sem lehetett látni már. Csak Burgundió testvér zokogott az Infernó fedélzetén keservesen. Azt hitték, a társait siratja. Pedig dehogy: önmagát siratta szegény öreg.

— Hogy ennek a derék ifjúnak kellett a helyemet elfoglalnia! — zokogta...

— — — — —
Ugyanazon órában Spanyolországban a kármelita-zárda szentlelkű főnöknője, a világhírű Szent Terézia, imába mélyedten térdelt cellájában. Hirtelen napnál ragyogóbb világosság töltötte el lelkét: az ég feltárult előtte s Terézia pálmalombos, boldogan éneklő vértanusereget látott bevonulni az arany kapun. Nagyrészt fiatalok voltak, élükön egy sugárzóarcú pap Mária-képet vitt a mellén. Legutolsónak egy délceg fiatal nemes jött és zárta be a benetet. A szent apáca megismerte ruhájukon, hogy jezsuiták s megoldvasta őket. Negyvenegyen voltak. Meg is jelentette látomását azonnal írásban lelkiatyjának, a jézustársasági Alvarez Boldizsárnak.

És három hónap múlva Burgundió testvér révén, akinek sikerült a Lisboa néhány tengerészével együtt megszöknie a kalózok kezéből, értesült is róla az egész keresztény világ, hogy páter Azevédó és 40 társa köztük a kapitány ifjú unokaöccse is, aki csak a veszély pillanatában csatlakozott hozzájuk, a tengeren Soria kalózainak kezébe esett s vértanui halált szenvedett.

V. Pius pápa azonnal meghúzatta a harangokat s boldogként tiszteltette a megdicsőülteket. Köztük a fiatal nemest is, kit azóta saját vértanui közt tisztel

a Jézustársaság, s együtt üli ünnepét Azevédó és társaival, július 15-én...

* * *

Igy olvastam régi, elfakult írásokban, aminőket nemigen szeretnek olvasni, szinte meg sem értenek már a mai emberek...

A néger kisleány karácsonya.

Rég elmúlt idők, melyekről csak a sárgult papírra rótt feljegyzések beszélnek... Azok is messze, idegen tájakra vezetnek.

Gambia — ismeritek ezt a szót? Nos, hát elő a földrajztudománnyal! Kis folyó ez, Afrika nyugati szélén ömlik bele az Óceánba. Nem messze a Szenegál-folyótól. Arra talán még emlékeztek. Apró néger falu terült el mellette (ma már bizonyny nyoma sincs), Nbambunak hívták s lakói persze mind feketék voltak, mint az ébenfa. Amúgy szép, formás népek, meg lehetett szeretni őket. A legények kitűnően értettek a vadászathoz, a nyilazáshoz, az asszonyok a földműveléshez. Pogányok voltak szegények, de hát erről nem tehettek; az európai keresztények sokáig nem nagyon törődtek velük, de meg nem is igen juthattak volna a közelükbe, mert Afrika északi felét akkoriban ellepték a mórok, ez a néger és arab keverék s azok bizony késsel mentek volna neki minden európainak, aki az egyeduralmukat háborítani merte volna.

Az egyik alacsony nbambui kunyhóban egy szegény néger élt a feleségével (neki csak egy volt, mert szegény volt), meg a gyermekeivel. Hatan voltak a kis feketék, egyik még alig mászott négykézláb a földön, a többi sem volt több tízévesnél. Csak Ngungu, a legnagyobb kislány volt 12 éves, de nálunk mindenki 17 évesnek nézte volna. A feketék földjén, a forró afrikai napon, nagyon hamar érlelődnek az ifjú csemeték.

Az apa halászgatott, vadat ejtett, az anya a szom-

szédok földjén segített ki, abból éldegéltek. Csendes, szelíd népek voltak, nem ártottak senkinek. Ngungu is eljárt már a földekre s apró bérért dolgoztatott itt is, ott is. Mindenütt szerették, mert szép volt és jó volt. Ha nevetett, kis fehér fogai úgy világítottak ki fekete arcocskájából, mint a csillag az éjszaka egéből; a szeméből pedig, mint tiszta kútforrásból a hűs víz, úgy buggyant ki az ártatlan nevetés. Nevető Ngungunak is hívta őt Nbambubban mindenki.

A jó Istenről Ngungu keveset tudott. Az atyja mondta neki, hogy van egy nagy szellem, aki az őserdőben lakik s aki szereti a jó gyermekeket. Ennél többet Ngungu sohasem hallott a mennyiekről. De jó volt a maga módja szerint, szerette apját, anyját s gondját viselte kis testvérkéinek. Főleg a legkisebbet szerette nagyon, a földön csúszó kis Kukukut.

Egy napon az apja gondterhelt arccal tért vissza a kunyhóba. Nem evett, rosszkedvű volt. Az asszonya hiába faggatta, mi bántja. Csak olyan valamit mondott, hogy rossz hírek járnak. Az arabok a folyó partján megint megrohantak és kipusztítottak egy falut.

Ngungu fél éjjel nem aludt. Mindig azok a retentő arabok jártak kis fejében. Nem látott még soha arabot, de annál többet hallott róluk. Kegyetlen emberek; jaj annak a falunak, amelyikre rátörnek.

Nemsokára elaludt. Azonban egyszer csak vad lár-mára ébredt. Sikongás, rémült kiáltozás mindenfelé. Az éjszaka homályán vörös lángok fénye tört át: lángban állt a falu túlsó vége.

Az apa hamar felkeltette a családot; azonnal menekülni kellett. Ha elérik az erdőt, talán nem éri őket baj. Legfeljebb a kunyhójuk vész oda. A két legkisebb síró gyermeket a karjára kapta, a többit az anyjuk vezette. A falu szélén laktak; remélték, hogy az arabok közül nem veszi észre a szökésüket senki sem. Mert hogy arabok törtek a falura, nem volt kétséges.

Azonban alig haladtak tíz lépést, a félhomályból előtoppant egy fegyveres bandita. Rájuk rivallt s megállást parancsolt. A gyermekek rívása árulta el a me-

nekülöket. Az idegen éleset füttyentett s erre három-négy társa sietett elő; nem lehetett tudni, honnan. Szegény Ngungu ereiben megfagyott a vér, amint látta, hogyan esnek neki atyjának, hogyan verik agyba-főbe, hogyan pörölnek vele valami idegen nyelven, amelyet ő nem is értett. Apja kétségbeesve védekezett; rávetette magát az útonállókra s az egyiket majd megfojtotta. Ám a következő percben Ngungu nagy dörrenést hallott, valami tüzes villám szaladt ki az egyik bandita fegyveréből s atyja élettelenül terült el a földön. A banditák röhögve rúgták félre a holttestet s az anyának estek. Azt nem ölték meg, de erősen megköttözték kezén-lábán s otthagyták az út szélén. Vissza mentek a kunyhóba, nyilván, hogy kirabolják. Pár percmulva Ngungu rémülve látta, hogy régi kis otthonuk lángban áll.

— Ngungu, édes kis gyermekem, szaladj, menekülj az erdő felé! — esengett neki az anyja.

— Anyát megköttözték, Ngungu itt marad — volt a lányka állhatatos válasza.

Az arabok csakhamar visszatértek; úgylátszik bosszantotta őket, hogy a kunyhóban nem találtak semmi elvinnivalót. Az egyik észrevette Ngungut s valamit mondott a pajtásainak, amire azok durván s undorítóan felkacagtak. Aztán őt is megköttözték, de csak a kezén; az anyja lábán is feloldották a köteléket. Kettejüket aztán egymáshoz kötözték s durva lökdöséssel mutatták, hogy merre menjenek. A többi síró-rívó gyermekeket otthagyták az úton. Kettejüket erre duryán elindították s a falu főterére vitték őket, ahol retténetes látvány tárult Ngungu szeme elé. Égtek a kunyhók. Jobbra-balra leütdött férfiak, vérző holttestek. Futkosó gyermekek, megköttözött fiúk és asszonyok. Ngungut és anyját is odataszították a többihez. Azok már tudták, mi sors vár rájuk s Ngungu borzadva hallotta tőlük, hogy rabszolgavadászok kezébe estek. Ezeknek a hatalmától pedig nincs menekvés, csak a halál. Rettentő napok következnek most rájuk. Az egész éjjel siránkozásban s jajveszékelésben telt el.

Ngungu is sírt, de azt gondolta, amíg anyja mellett hagyják, legalább nincsen egyedül s anyjának is gondját viselheti. Anyja pedig az elhagyott, elveszett kis gyermekeire gondolt s folyton azon sírt, mi lesz velük. Éhen fognak veszni, ha ugyan le nem ütik, agyon nem tapossák ezek az emberi fenevadak.

Az arabok nagy dorbézolást csaptak ott a falu terén. Amit csak a kunyhókban találtak, felették, felitták. A többi lovakra, tevékre rakták.

Reggel aztán megindult a szomorú karaván. Hosszú sorba állították őket, lehettek vagy ötvenen. Csupa asszony, lány s fiatal gyermek. Ngungu tudta már az asszonyoktól, hogy a tengerre viszik őket s elviszik messze, nagyon messze, ahonnan soha sincs többé visszatérés és ahol idegen emberek rabszolgái lesznek. Ez még a jobb sors. Fele mindig belevész már az útnak fáradalmaiba is.

Kis Ngungu nem tudta még, mi a hontalanság, mi a szabadság elvesztése, mi a szégyen és a fájdalom. Most mindezt egyszerre kellett megízlelnie. De nem gondolt a saját bajára, csak az anyja miatt reszketett, aki úgy sírt és úgy panaszkodott kis gyermekei után, hogy Ngungu azt hitte, mindkettőjüknek bele kell halniuk. Az álmatlanul töltött éjszaka szenvedései után kétszeresen nehéz volt a gyaloglás, megkötözve, ostorpattogás mellett, a rettentő perzselő napon. Az arabok lovaikon újra meg újra végignyargalták a sort s ahol fáradtságot, lassúságot láttak, hosszú szíjostorukkal vágta rá a szerencsétlenek hátára. Az ostor nyomában akárhányszor vér serkent ki. Csakhamar csupa hangos jajgatás töltötte el a levegőt s a gyászos menet inkább egy megriadt nyáj kínos vergődéséhez, mint emberi lények csoportjához hasonlított. Az araboknak azonban nem volt szívkük. Úgylátszik, régóta hozzászoktak ezekhez a kegyetlenkedésekhez; gyermekkoruk óta ez lehetett a mesterségük. A nap is szörnyen tűzött, pihenésről, evésről szó sem volt. Csak alkonyat felé, amikor már egymásután hullottak ki a sorból a szerencsétlen áldozatok, állhattak meg egy erdő szé-

lén, ahol száraz kenyeret kaptak, vizet ihattak s rövid ideig pihenhettek. Az éjtszaka nagyobb részén szintén gyalogolniuk kellett.

Igy tartott ez öt napig. Annyira volt a tenger. Ngungu anyja már alig állt a lábán. Csak a rettegés tartotta még benne a lelket. Mert az arabok borzalmasan bántak el azokkal, akiket végleg elhagyott az erejük. Egyszerűen kirántották az elbágyadtat a sorból, leoldották a kötelet, aztán kihúzták övükből a hosszú kést, a szerencsétlennek a hajánál fogva felkapták a fejét s egyetlen nyisszantással átvágták a torkát. Aztán otthagyták a járatlan föld homokján.

Ngunguban megfagyott a lélek. Nem sírt, csak egyre gondolt: hogy anyjának hogyan könnyítse meg szörnyű sorsát. Vigasztalta, ahogy tudta. Hozzásimult és becézte, mint odahaza szokta. Hallotta az asszonyoktól, hogy hamarosan elérik a tengert s akkor vége lesz a rettentő gyaloglásnak a forró homokon. Csak mikor egyszer az arab kíséző az anyjának az arcába vágott az ostorral s az ütés nyomában szegénynek véres lett a szeme, sikoltott fel Ngungu és az életét adta volna érte, hogy inkább őt érte volna a csapás.

— Ne sírj, anyuska — vigasztalta gyermekdeden.
— Ha tengerre érünk, jobb dolgunk lesz.

A tengeren azonban semmivel sem volt jobb a sorsuk. Igaz, nem kellett gyalogolniuk többé, de a bűzös, piszkos hajóodu, amelybe úgy préselték be őket, mint a kamrába a fát, valóságos pokol volt. A köteleket levették ugyan róluk, de nem volt szabad elhagyni helyüket. A rabok közt, akikhez más rabszolgaszállítmány áldozatai is kerültek, csakhamar alig volt egészséges. Vízét csak nagyon keveset kaptak, a szomjúságba majd belehaltak. Többen elpusztultak a szenvedésekbe, ezeknek holttestét az arabok egyszerűen behányták a tengerbe. A rettenetes tengeri út hat hétnél is tovább tartott.

— Majd ha megérkezünk, jobb dolgod lesz, anyus — vigasztalta Ngungu az édesanyját.

Végre szárazföldre értek: az asszonyok tudták,

hogy ez az a föld, amelyen életüket ezentúl kemény rabságban kell tölteniök. Sóváran, de ugyanakkor rémülettel néztek új sorsuk elé.

Kihajtották őket a partra. Ngungu sohasem látott ilyen nagy falut, ennyiféle színű és nyelvű népet. Csak az ő nyelvüket nem hallotta beszélni senkitől sem. A kikötőben ezernyi ember nyüzsgött s kíváncsian várták az új szállitmányt. Kiszállás előtt az arabok bőven osztottak ki a szegény rabszolgák között élelmet s ivóvizet; azt akarták nyilván, hogy ne ilyen leromlott állapotban kerüljenek a vásárra. Mert Ngungu most már azt is tudta, hogy vásárra viszik őt és anyját, mint valami barmot s azé lesz mindegyikük, aki többet kínál értük.

Jaj, csak az anyjától el ne válasszák legalább!

— Ne sírj, anyuska, most már jobb dolgod lesz — vigasztalgatta az anyját.

Hatalmas, fődött pajta elé terelték valamennyiüket. Ez volt a vásártér. Persze a kötelék megint rákerült a kezükre is, lábukra is; de Ngungu valahogy kimesterkedte, hogy ismét az anyjával kötözték egybe.

A rettenetes vásár megkezdődött.

Lekuporodtak a földre és vártak. Az anya szeméből kiszáradtak már a könnyek; tompa kábulatban, mint aki eszét is elvesztette már, bámuft maga elé a földre.

Az emberek pedig, rabszolgakereskedők, jöttek, mentek, felállították őket, végigmérték, megtapogatták, mint az állatot. Aztán tovább mentek.

Végre az egyiknek, úgylátszik, megtetszett Ngungu. Odahívta az arabot s valami ismeretlen nyelven alku-dozni kezdett reá. Az alku hosszan tartott, de egyszer csak véget ért; az idegen, széles szalmakalapos, félbarna színű ember pénzt olvasott az arab markába. Erre az Ngunguhoz lépett s leoldotta a kötelekről, amely anyjához fűzte. Ngungu előtt világos lett a helyzet. Anyja is megértette, miről van szó: el akarják szakítani tőle a gyermekét. Ngungut megvásárolták, őt pedig itt hagyják. Mint a sebzett tigris, ugrott fel

a félholtra gyötört asszony, sikoltva vetette rá magát lányára s mindkét kezével oly szorosan ölelte magához, mintha meg akarná fojtani. Az arab erre halántékon vágta s az asszony élettelenül terült el a földön. Most azonban Ngungun tört ki elemi erővel a fájdalom. Nem volt ereje ellenkezni, amint elvitték, csak szívetépő, hangos zokogásban öntötte ki kis szívének mérhetetlen szomorúságát. Vissza-visszanézett anyja felé, akiről azt sem tudta, él-e, meghalt-e. Inkább rángatták a helyéről, mint ment. Ismeretlen sors elé. Távol szülőföldjétől s most már édesanyjától is.

Új tulajdonosának azonban, úgy látszik, mégsem halt ki minden emberi érzése; nem verte, nem ütlegette a leányt. Érthetetlen nyelven bízta, hogy csak jöjjön. Csak mikor szegény Ngungu órákig nem hagyta abba a zokogást, kiáltott rá mérgesen s megfenyegette ostorával. Ngungu nem törődött az ostorral, tovább zokogott.

*

Évek multak el. Ngungu egy kávéültetvényre került, ahol sokezer rabszolga, többnyire nők, művelték az ültetvényt. Sorsuk kemény volt és örömtelen. Szegény kis Ngungu sohasem tanult meg nevetni. Még évek multán is atyjára, anyjára s testvérekére gondolt; az volt egyetlen öröme, ha a fárasztó napi munka, a szidalmak és ostorcsapások után kis nyugvóhelyén visszagondolhatott az elveszett szép napokra és fekvőhelyét könnyeivel áraszthatta el. Hol lehet most anyja? Mi lett Kukukuval, meg a többivel. Társaitól megtudta, hogy gazdája angol ember, aki a hazájában gyilkolt s a büntetés elől erre a távoli földrészre menekült; itt meggazdagodott s ma mérhetetlen jövedelme van az ültetvényből, amelyen az Afrikából hozatott rabok és rabnők dolgoznak helyette. Micsoda emberek ezek a fehérek, hogy a szegény feketék véréből, verejtékéből gazdagodnak.

A reménytelen napok közé csak akkor hullott

verőfény, amikor nagynéha megengedték neki s társnőinek, hogy egy-egy pihenőnapon a szomszéd ültetvényre menjen át, ahol egy feketeruhás fehér ember Istenről beszélt nekik. Akkorra már ő is megértette a fehér emberek nyelvét. Először csak kíváncsiságból hallgatta a fehér pap beszédét, de lassankint kinyílt a szíve a szép és nemes tanítások előtt, amelyek annak a jószágos tekintetű öregembernek az ajkáról fakadtak. Ettől fogva mindig átment a fehér paphoz, amikor csak tehetette. Egy évre rá ő is jelentkezett a keresztségre. Ekkor történt, hogy szemtől szembe beszélhetett a fehér emberrel, akit mindenki csak „atyának” szólított.

— Atya — mondta neki —, oly szép az, amit mondasz. De ha van Isten és mindenkít szeret, miért nem szereti a szegény néger embereket is?

— Atya, a fehérek mind keresztények? Miért tartanak akkor rabszolgákat? Miért raboltak el minket a hazánkból?

— Atya, ha én is megkapom a lélekadó vizet és ha én is eljutok a Krisztus országába, ott fogom találni az anyámat is? És apámat? És Kukukut?

Ilyen kérdésekkel ostromolta a hithirdetőt, aki aztán minden kérdésre megfelelt, ahogy tudott. Beszélt neki a mennyországról. Elmondta, hogy a fehér emberek ugyan mind keresztényeknek mondják magukat, de valóságban nem mind azok. Az igazi keresztények nem tartanak rabszolgákat és nem végeztetnek rabszolgavadászatot. Az anyjáért és a többiekért pedig csak sokat imádkozzon, kis Ngungu, akkor remélheti, hogy a jó Isten országában viszontlátja őket.

Ngungunak felderült az arca az ilyen beszélgetések után s ettől kezdve sokkal szebb és elviselhetőbb volt az élete.

— Édes Istenem, add, hogy anyuska is megtaláljon téged! — imádkozgatta munka közben.

Egy évvel utóbb Ngungu is odaállt, vagy fél-száz társnőjével együtt a keresztvíz alá. Karácsony

volt, az ő első karácsonya életében. Erre az alkalomra férférfőkötös, jóságos nénik jöttek el egy távolabbi városból, akiket mindenki „kedves nővéreknek” hívott s ezek felejtethetetlenül széppé tették szegény Ngungura nézve a nagy napot.

Ngungu fehér fátyolt kapott a fejére, égő gyerityát a kezébe. Mikor a keresztség után visszatért a helyére s felemelte szemét a fényben úszó, egyébként szegényes oltárra, oly boldog volt Ngungu, mint kis gyermekkorra óta sohasem. Utána a kedves nővérek még meg is vendégelték őket. De aztán ismét vissza kellett sietni az ültetvényre, a fárasztó munka s az ostorcsapások közé.

— Nem baj — gondolta Ngungu —, most már legalább tudom, miért szenvedek.

Ekkor azonban valami váratlan dolog történt. Az újonnan megkeresztelt asszonyok közül egy, aki más ültetvényen dolgozott, rábámult Ngungura, oda-szaladt hozzá s a saját anyanyelvén szólította meg az ámuló leányt. Nem falujabeli volt, de szintén a Gambia tájáról való s a hajón kerültek össze. Alig ismerték egymást, de azért nagy volt az örömük, hogy találkozhattak.

Ngungunak első kérdése az volt a megismerkedés után, nem tudja-e, mi lett anyjából. A néger asszony megnyugtatta:

— Hogyne, hogyne. Aztán elvitték őt is, messze, messze, velem együtt. Nagyon messzire innen. Nem fogod őt ebben az életben látni sohasem. Csak annyit tudok róla, hogy jó helyre került, emberséges emberek közé. Egy ideig én is ott voltam, vele együtt. Ott is vannak fehér atyák és nővérek. Édesanyád még abban az évben, amíg együtt dolgoztunk, szintén felvette a keresztséget.

Ngungu nem szólt semmit, de boldogan csillant fel a szeme. Ezer kérdéssel ostromolta még ez idegen asszonyt; de aztán csak el kellett válni tőle, úgyis elkészt már, a munkafelügyelő meg fogja érte szidni.

— Anya is keresztény! Anya is eljön majd a mennyországbal — suttogta magában boldogan.

Az ültetvényen a felügyelő csakugyan korbáccsal a kezében fogadta. Kérdőre vonta, miért késett el s a feleletet be sem várva, kegyetlenül jó párszor végigvágott szegény Ngungun. Azt mondta, büntetésül többé nem is engedi át a szomszéd ültetvényre. Az ütés helye azonnal feldagadt s rettenetesen sajgott.

S Ngungu mégis arra gondolt, amit az idegen asszonytól hallott s ami vele előző nap történt és egész éjjel ébren volt és zokogott a gyönyörűségtől.

Ez volt első boldog karácsonya.

Az iskolatársak.

Idestova húsz-harminc esztendeje, hogy a b—i gimnáziumba jártunk. A negyedik osztályban — úgy emlékszem, mintha ma lett volna — egy pökhendi és elbizakodott nagybérllőgyerek járt velünk és rontotta el az osztály barátságos lelkületét, levegőjét. Amúgy csinos fiú volt és roppant elegánsan öltözött. Pénze persze volt bőven. Másképp nem lett volna kellenélkül való, ha oly rettenetesen el nem kényeztetik odahaza. Borzasztóan a fejébe verték, hogy ő Kondoros László és hogy az apja nagybérllő s háromszor volt képviselő.

Egy volt csak nagyobb Kondoros Laci pöffeszkedésénél: a korlátoltsága. Úgy is mondhatnám: a butasága. Negyedik gimnazista korában is úgy írt, mint egy elemista: olyan ügyefogyottan és olyan fura, lehetetlen helyesírással. Tudni jóformán semmit sem tudott, valóságos csoda volt, hogyan került fel a 4. gimnáziumba is. Nagyon áldottlelkű osztálytanárunk volt, nagyon galambszívű s a hatőkör Kondoros valahogy csak átbukdácsolt egyik osztályon a másik után egy-egy szekundával, amibe a matematikus rakta be mindig irgalmatlanul, egy világi tanár. Kondoros azzal rágalmazta meg, hogy politikából teszi, tudván, hogy ilyenképpen a nagybérllő apa majd egy hordócska

ménésivel kenegeti meg a pótvizsga kavicsán nehezen gördülő tanári irgalom szekerét.

Híres lett az a latin fordítása Kondorosnak, amikor ezt kellett lefordítania: *Aquila non captat muscas.*

— Aquilejában nem kaptak muszkákat! — vágta ki Kondoros, felújítván Vas Gereben adomáját.

De hogy az iskolában sülttök volt Kondoros, azzal mi fiúk elvégre nem sokat törődtünk. Nevettünk az ostoba feleletein, néha bosszankodtunk is rajta, de egyébként hagyján. Utálatos volt azonban az érintkezés vele az iskolán kívül. Másról nem beszélt, mint magáról és roppantul hiú lévén, a róla alkotott balvéleményeket azzal iparkodott kipallérozni, hogy önmagát s a familiáját magasztalta.

— Képzeld, a nyáron három szarvast lőttem!

— Az apám kastélyában, a tizenhetedik szobában...

— Az apám négylovason bement a megyeszékhelyre...

— Otthon a komornyikom...

— Ez a sok rongy paraszt az osztályban...

Játéknál csalt, hazudott, ahogy csak kifért belőle. Nem volt egy barátja se, mert mindenkit feláldozott, mindenkin gúnyolódott. Volt ugyan mindig elég fiú, aki rajta lógott, mert fizetett nekik hol ezt, hol azt. De becsülni senki se becsülte, szeretni meg éppen nem tudta volna senki.

A „rongy paraszt” szót különösen egy diáktársunkra használta sűrűn: Vendel Józsi, aki az osztály legtehetségesebb s legszorgalmasabb tanulója volt. Kondoros már ezt sem tudta megbocsátani neki; még kevésbé pedig, hogy Vendel bizony szegény gyerek volt, kosárfonó volt az apja és a fiú természetesen nem hozott magával valami választékos úri modort a nádfedeles kis falusi házból.

— Nézzétek a púpost — gúnyolódott, pedig Vendel nem volt púpos, csak a könyve fölé hajolt —, nézzétek, hogyan bifláz. Mintha a magoláson múlna a

dolog. Én fel sem ütöm a könyvet, mégis nagyobb úr leszek ennél a rongy parasztnál.

Valaki megjegyezte:

— Azért csak okosabb ember lesz nálad.

Kondoros megvetőleg intett:

— Rongy paraszt!

Valami sötét rosszindulat szólt a szavából. Határozottan gyűlölte Józsit. Mikor nagybérő atyja egyszer megijedt egy tanári intőn (akkor még úgy mondták, hogy „igazgatóilag megrovatott”), beszaladt B-be s az osztályfőtől tanácsot kért. Az osztályfő korrepetenst ajánlott s így lett Vendel Józsi a Kondoros Laci korrepetense. Mi több, a tanár minden reggel kiegészítette nyilvánosan Vendelt, tanult-e, figyelt-e Kondoros a korrepetíción. Vendel Józsi nem volt árulkodó természetű, inkább derék, hűséges cimborája, pártfogója volt mindenkinek. De hazudni mégsem hazudhatott és hogy megmondta párszor az igazat, Kondoros örök haragot s magázást kezdett vele szemben. Mondták a rossz nyelvek, hogy tiszta bosszúból utoljára még a korrepetíciós díjat is el-sinkófálta Vendeltől, aki pedig ugyancsak rászorult volna arra a rongyos két forintra, míg neki, Kondorosnak úgyse volt szüksége rá. Odaadta egy vándorcirkusz „műlovarnőjének”, akibe — a fáma szerint — beleszeretett.

Az osztályfő valahogy megtudta a dolgot s bár amúgy galambember volt, ezúttal erősen megkorholta, szinte megszégyenítette Kondorost az egész osztály előtt. Ma is emlékszem a szavaira:

— A gazdagság, fiam, nem érdem s a szegénység nem szégyen. Te tartozol hálával és tisztelettel Vendel Józsinak, aki százszor eszesebb és derekabb legény, mint te. Ha szegény házból származik is, tudd meg, hogy nem vagy méltó a saruját megkötni!

Kondoros vörös lett, mint rák s azóta valósággal gyűlölte Vendelt.

Elmúltak a szép, gondtalan b—i évek s mert az intézet csak algimnázium volt, szétszóródott a négy éve úgy-ahogy összekalapálódott kompánia, ki erre, ki arra.

Évek teltek és én se Kondorosról, se Vendelről soká nem hallottam többé. Csak azt tudtam, hogy Vendel kispap lett Győrben.

Húsz év is elmúlhatott azóta, amikor egyszer a sors különös módon összehozott mindkettővel. Nem tudtam, hogy ők, nem ismertem volna rá a kissé koravén szemüveges gy—i plébánosban Vendel Józsira, sem a bőrkabátos, körszakállas, monoklis autózóban Kondorosra. Csak a katasztrófa megtörténte után tudtam meg, kik voltak a szereplői. Pedig az eset a szemem láttára folyt le.

Orvosi teendőim szólítottak ki Gy—re. Egy idősebb nőrokonom ragaszkodott hozzá, hogy magam látogassak ki Szombathelyről és döntsem el, igazán van-e műtetre szükség. Éppen elvégeztem a dolgomat s fel akartam szállni a könnyű, egylovas kocsira, melyet a szomszéd községben levő vasúti állomásra küldtek elébem, mikor hatalmas pöfékeléssel s irtózatos rohamban egy autó közeledett az országúton, de oly iramban, hogy valósággal megdöbbsentem magamban, miként engedhet meg valaki magának ekkora törvénysértést és könnyelműséget, hogy emberektől lakott, gyerekekkel teli községben gyorsvonatsebességgel vágdat keresztül az autójával. Szemügyre vettem az autót, persze csak egy pillanatra s egy bőrkabátos, körszakállas arslánt láttam az irányító kerék mellett. Az autó perc alatt eltűnt s csak irtózatos porfelhő jelezte nyomát.

Csak homályosan emlékszem már, hogy előzőleg láttam egy papot, aki éppen átment az országút egyik oldaláról a másikra; körülötte néhány iskolásgyermekek... Alig egy perc múlva irtózatossájjal, jajveszékeléssel, gyereksírás hallatszik az autó irányában, éppen onnan, ahol a pap és a gyermekek az utcát keresztezték. Azonnal éreztem, hogy szerencsétlenség történt s

hogy mint orvosnak a hely színére kell sietnem, mert szükség lehet reám. A pap ott feküdt az árok szélén, arcát csupa vér borította. A gyermekek körülállták s tehetetlenül jajveszékelték. Néhány odasiető gazdaember segítségével a sebesültet bevittük a házba. Karja volt eltörve s arca felhorzsolva. Gyorsan részesítettem az első segélyben s gondoskodtam róla, hogy hazaszállítsák, ahol aztán addig maradtam vele, míg a kihívott kórházi orvos megérkezett.

Csak mikor ájultából magához tért s a szemét felnyitotta, ismertem rá egykori iskolatársamra, Vendel Józsiára. Ugyanebben a percben szólal meg az egyik gazda.

— A Kondoros úr autója volt, megismertem. S nemhogy megállt volna, az Isten nélkül való, hanem alighogy hátranézett és mindjárt teljes sebességgel odébb is állott.

— De hiszen azért nem viszi el ezt a cselekedetet szárazon, — felelte rá a bíró, aki közben szintén beérkezett a plébániára, minthogy a hír gyorsan elterjedt a faluban.

— A mi papunkat nem engedjük csakúgy elgázolni, mint a kutyát.

Közben valaki jelentette, amit egy nagyobb fiú beszélt, aki a gyerekek közt a plébánost kísért. A pap látva a sebesen robogó autót, egy kisebb gyermeket kapott el kezével, hogy az útból elrántsa; el is került volna az autót szerencsésen, de az érthetetlenül valóssággal utána került az út szélére s az árok szélén taszította el a papot. A gyermekek hangosan erősködtek, hogy az autó vezetője gonosz akaratból ment neki a papnak.

— Bemegyek a főbíróhoz azonnal, — jelentette ki felháborodva a bíró. — S ha nem használ, bemegyek a megyeszékhelyre és magam beszélek a királyi ügyésszel.

Vendel József szintén nem ismert meg először, utóbb azonban annál hálásabban szorongatta keze-

met. Amint Kondorost emlegették előtte, csak ennyit mondott:

— Isten tudja. Az bizonyos, hogy nagy papgyűlölő. — Kapacitálta a bírót, ne tegyen feljelentést. — A baj már úgyis megtörtént — mondotta —, most már nem segíthetünk rajta. Hála Istennek, hogy a gyerekeknek nem esett bajuk.

*

Kondoros azzal védekezett a törvény előtt, hogy ki akart térni a papnak, de az az utolsó pillanatban eléje ugrott. Sajnos, felnőtt tanuja nem akadt az esetnek, aki ezekről a részletekről pontosabban tudott volna mondani, s minthogy Vendel József nem követelte Kondoros megbüntetését, emezt mindössze pénz-bírsággal s némi kárpótlási összeggel sujtották. Az elvetemült még ezt is igazságtalan ítéletnek tartotta s dühös gúnnal nyugodott meg az ítéletben, hogy a papnak kártérítést és ápolási díjat fizessen.

*

Egy évvel utóbb dolgom volt ismét Gy—n s meglátogattam Vendel József barátomat. Magyaros vendégszeretettel fogadott, bár, úgymond, kissé zajos napunk lesz, mert választás előtt állunk s ma tartja a liberális párt jelöltje a faluban a programbeszédét.

— Kicsoda a jelöltjük? — kérdeztem egykedvűen.

Papom jelentősen mosolygott.

— Úgy látszik, mi már mindig hármásával verődünk össze egy helyen — felelte. — Ki lenne más, mint Kondoros László.

Csakugyan, uzsonnatájban néptömeg verődött össze a templom terén, zászlókat hoztak, boros alakok kiabáltak, rendelkeztek erre-arra. Egy pesti zsidó fiskális volt a gyűlés elnöke. Magyar szokás szerint verekedéstől is kellett tartani, tehát csendőr is cirkált a téren, tíz is.

Egyszer csak valami idegen rezesbanda kezdi fújni a pléhet iszonytatón. Fellobogózott kocsik sora

érkezik, urak szállnak ki belőle. Az egyikből — Kondoros László. Monoklija fénylett a napon, körszakál-láról rögtön ráismertem volna az autó vezetőjére egy évvel ezelőtt.

A gyűlés nagyban tartott, a pesti fiskális rekedt hangja sokáig recsegett a levegőben. A nép unottan hallgatta. Vendel József megjegyezte, hogy a hallgatók nagyrésze nem is idevalósi; aki a községből ott volt, inkább amolyan alja ember volt.

A fiskális után Kondoros beszélt, oly öblös hangon, hogy minden szava behallatszott a parókia ablakán. Elszomorodottan, egymásra tekintve hallgattuk. Bíz az csupa kirohanás volt minden ellen, ami rend és tekintély.

— Ebben az országban addig békesség nem lesz — szavalta —, amíg a jólét csak egyes kiváltságosoké...

(— Maga ellen beszél — jegyezte meg a pap.)

... amíg a népet tudatlanságban tartják...

(— Kondoros és tudomány! — jegyeztem meg én.)

... amíg mennyországról és túlvilági üdvösségről beszélnek a papok, miközben a nép nyomorog...

(— Autón jár és nyomorról beszél! — suttogtam én ismét.)

A tudatlan, gondolkozni képtelen tömeg megél-jenezte ezeket az olcsó kiszólásokat.

— A népet ne olyanok vezessék — bömbölte Kondoros tovább —, akik maguk se tanultak semmit, csak a misemondást...

Erre már igazán felugrottam.

— Ezt már nem hagyom — kiáltottam —, kimegyek a térre és szót kérek én is. És megmondom nekik az igazat. Ez a tudatlan szószátyár, aki az iskola címeres számara volt, izgat azok ellen, akik százszor különbek nálánál?

Már rohantam is. De Vendel József felkelt s erő-vel visszahúzott, visszanyomott a székbe.

— Ezeknek ugyan hiába beszélnél. Hadd beszéljenek, amíg jól esik. Úgysem engednének szóhoz.

Máig dühös vagyok magamra, hogy akkor en-

gedtem a szavának s csakugyan nem mentem ki megfelelni az izgatónak. Igaz, hogy rossz szónok is vagyok; nem ez a mesterségem.

A többi röviden mondom el, úgy, ahogy másoktól hallottam.

Egy évvel a pap elgázolása után Isten keze rájárt a romlott lelkű emberre. Ugyancsak Gy. határában érte el végzete: egy újabb vágató autóturán hirtelen fordulván, nekiment járművével egy betoncöveknek s pozdorjává zúzta autóját is, önmagát is. Mire orvos került elő, menthetetlen volt állapota. Töresék, zúzódások, belső vérzések — egy roncs volt az egész szerencsétlen ember. Időnkint tért csak percekre magához.

Vendel József azonnal odasietett a községházára, ahol ápolták. Az apostol megbocsátó szeretetével hajolt a haldokló fölé. Az nem ismerte meg. Bátorító, térítő, imádkozó szavait valószínűleg nem is értette. Úgy feküdt ott, mint a hulla.

A papot kötelességei közben elszóllították. Ment, de meghagyta, hogy azonnal hívják, ha a beteg magához térne.

Félóra múlva hívták. Azonnal ott termett. Kondoros magánál volt és fogát csikorgatta fájdalmában.

Vendel József lehajolt föléje.

— László, itt vagyok, az iskolatársad, a — lelki pásztorod. Gondolj az Istenre, foháskodjál hozzá, kérd bocsánatát...

Kondoros kimeresztette szemét. Vadul, haraggal nézte a papot.

Az ismét megkísérlette szerető szavakkal buzdítani, hogy Istenhez forduljon.

A haldokló küzdeni látszott önmagával. De aztán láthatóan megkeményítette magát s haraggal mondta, vagy inkább hörögte:

— Hagyj békét! Menj innen!

Majd az orvoshoz fordult és így könyörgött neki:
 — Küldje el innen ezt a papot! ... Rongy paraszt!
 Erre eltorzult az arca, még egy hosszú, görcsös
 vonaglás és — lelke az Úr ítélszéke elé szállt.

Rózsika.

Megtörtént; úgy esett meg, ahogy elmondom, bár
 úgy hangzik, mintha édes kis mese volna csak a le-
 tűnt hőskorok románcaiból.

Nem messze történt az egész. Budapesten kora-
 reggel megy, dörömböl a külvárosi villamos. Munká-
 sok, kofaasszonyok, hivatalnokok és iskolásgyermek
 ülnék benne, akik mind-mind a főváros közepe felé tar-
 tanak. Köztük ül a mamájával a 9 éves Rózsika is, egy
 angyallelkű, angyalszemű kis apróság, aki azonban
 mindennapi áldozó már s akinek arcán az okosság és
 ártatlanság rózsái nyílnak. A munkások kezében Friss
 Ujság meg Népszava: az ismert kis hátborzongató
 antiklerikális kirohanásokkal. Egy vörösessorrú, rekedt-
 torkú ember még ujságolvasás közben is morfondíroz,
 Készséges gyorsasággal és pontosan megtermi azokat
 az érzelmi emóciókat, amelyeket az ujságíró a lelké-
 ben fel akar kelteni. Egyszer csak kékes lánggal ég
 a szeme s körülnézve a kocsiban így monologizál:

— Szerencse, hogy pap nincs itt, mert mindjárt
 leütném!

Az útitársak fele elmosolyodik, másik fele únot-
 tan bámul rá s aztán megint belemélyed — ki az ási-
 tozó reggeli unalomba, ki pedig az ujságolvasásba.

Elkeseredett emberünket nyilván bántja, hogy az
 ő Népszavából kölcsönzött nekibuzdulása visszhangra
 nem talált s hogy folytassa a félig-meddig bosszút is
 álljon a jelenlévőkön, nagyot kanyarít és hozzáteszi:

— Hiszen merné is csak valaki a papokat védel-
 mezni, mindjárt keresztülszúrnám!

Most már az egész kocsi figyelmessé lesz reá.
 A kalauz is, aki fél, hogy a részeg alak még skanda-

lumot csinál, már-már rá akar szólni, amikor hirtelen egészen meglepő dolog történt a kocsiban.

A mi kis Rózsikánk, a nyitott szemű, mindennap áldozó kis angyal, leugrott az ülőhelyéről az anyja mellől s egy pillanat múlva a dühöngő demokrata előtt áll.

— Itt vagyok, bácsi — kiált rá a részeg emberre —, itt vagyok én, szúrjon hát keresztül! — s kicsi mellére mutat a két kicsi kezével...

A kocsiban megoszlik a rokon- és ellenérzés.

— No nézzel

— Milyen bátor kis leány!

— Hallotta? No, ez szép, hogy megfelelt neki!

— A részeg disznónak...

— Papcseléd!

— Miért nem marad veszteg!...

De a mérleg a leányka javára dől el. A vörösorrú monologizőr szeme végigsiklik a jelenlévőkön s egy pillanat alatt meggyőződik róla, hogy elvesztette a csatát.

Rózsika hangja még egyre hangzik. Mint ezüstcsengetyű csupa repedt fazekak csörömpölése között...

— És jegyezze meg magának, bácsi, hogy aki a tisztelendő urakat szidja, éppen olyan, mint aki lop vagy rabol...

A lecke hatott, a megleckéztetett szájhős idegesen izeg-mozog.

— Teleki-tér! — szól közben megváltóul a kalauz hangja.

A vörösorrú munkás szóttanul leillan a villamosról... a Népszavával a karján...

— Nyomorult csuhások! ... mormolja biztos távolságból...

... Kis Rózsika visszaül a helyére.

— Anyuskám, kérdi félve, suttogva anyjától, mehetek azért áldozni, hogy rászóltam arra a bácsira?

A gyermek hangjában nincs semmi harag, semmi szenvedély.

— Mehetsz, leányom feleli az anya s büszkén

csókolja homlokon gyermekét. És jól is tetted, hogy megvédelmezted a hitedet...

Jól tetted kis Rózsika, jól tetted. Amikor Az, akinek fehér testét mindennap magadhoz veszed, durva, gonosz emberek kezeibe esett, akik tönkre akarták tenni hírnevét, becsületét, művét, akkor is gyenge nők keltek pártjára s kitartottak mellette a Golgota csúcsáig. S mi lett volna a Megfeszítettnek örökké üldözött családjából a századok folyamán, ha a keresztet hordozó kálváriajárók verejtékezését meg nem enyhítik itt is, ott is jámbor nők és ártatlan gyermekek ezrei, akik ha nem járnak is akadémiákat s nem olvassák a Népszavát, annyit valahogyan ösztönszerűleg mégis megéreznek, hogy a pap a legnagyobb jótevőjük: a nő és gyermek legszebb kincseinek legigazibb őre...

Kis Rózsika: Krisztus meg fogja neked is köszönni egyszer, hogy kis tested sánchavetésével megvédelmezted őt az ő szolgálóban. Akiknek ő azt mondotta, hogy „aki titeket hallgat, engem hallgat s aki titeket megvet, engem vet meg”!

A tudós.

Vendég vendég hátán tolong a fogadószobában. Valamennyi a dajka s a kisbaba megérkezését várja, akinek most lesz a keresztelője. A vendégek között ott van már a keresztapa is: dr. Kakukfalvy, a nagy tudós, aki méltóságának és tudományának teljes tudatában komoly ábrázattal melengeti a kandallónál fekete redingotját.

Önök nem ismerik dr. Kakukfalvyt? Lehetetlen! Kakukfalvy, a hírneves dr. Kakukfalvy ő, akiről valamennyi tudományos folyóirat beszél. Ki az, aki nem ismeri dr. Kakukfalvyt? Két hazai és három külföldi akadémia levelező tagját, a tudományegyetem bekebelezett doktorát! Ahová az ember csak néz a tudós berkekben, mindenütt dr. Kakukfalvy neve visszhang-

zik felénk, Kakukfalvy itt, Kakukfalvy ott, Kakukfalvy mindenütt.

Ő az, aki a híres őskori mammutot rekonstruálta, azt a mammutot, melynek a farkát, de persze csakis a farkát találták meg a mansi homokban. Ő az, aki hat kötetben megírta a történetelőtti idők történelmét s aki époly könnyedén beszél szanszkritül, mint nálunk a kofa magyarul. Uramfia! de bele is vesztette szegény valamennyi hajszálát s azóta valóságos hatalmas strucctojás a feje, mint ahogy azt a szolgálói elég tiszteletlenül mondani szokták. De szanszkritül megtanult. S végtére is, ahogy nem lehet rántottát sütni anélkül, hogy egy csomó tojást össze ne törjünk, épúgy nem lehet szanszkritül se megtanulni, anélkül, hogy az ember bele ne kopaszodjék.

Szóval a „nagy” Kakukfalvy a hátát melengeti s várja a legifjabb Kakukfalvy-sarjadéknak, öccse újszülött fiának megérkeztét.

Körülötte csupa előkelőség: egy városi főizé, egy akadémiai főfő valaki, egy udvari tanácsos vagy mi, néhány tiszteletreméltó hölgy, akik valamennyien megilletődött áhitattal lesik a hírneves tudós szavait s csak úgy csuklanak az őszinte csodálkozástól.

— Onnek bizonyítással nagyszerű gyűjteményei vannak — tudakoskodott C. kisasszony, egy vézna, penészvirágszerű kis hölgy.

— Nono! Valami nagyszerűnek éppen nem lehet mondani — felelt szerénykedve Kakukfalvy. — Mert kérem, ha arra gondolok, mi minden nem lehetne még a gyűjteményemben s mi minden nem lesz szükséges maholnap egy valóban tudományos gyűjteményhez... Ő, mert a tudomány, hölgyeim, a tudomány rohamosan halad, szédületesen s a mi gyorsvonataink sem versenyezhetnek már vele...

— De némelyek azt mondják, hogy a tudomány csődbe jutott. Nem? — szólt közbe egy bátortalan hang.

— Csődbe? Már hogyan modhat ilyent, asszonyom! Nincs nap, nincs óra, amely újabb haladást

ne jelentene. Ma pl. már számszerű adatok szerint felsorolhatjuk a hindu istennek, Visnunak valamennyi megtestesülését; a Ramajanát úgy olvassuk, mint önök az ujságot. Róma? Görögország? Pahl Mi az? Tegnap dolgok, melyeket úgy ismerünk, hogy szinte keresztülsátunk rajtuk, mint a szitán. Ma már az őskort is ismerjük. S biztos vagyok benne, hogy, ha ráérnék, pár hét alatt meg tudnám találni akár a Demosztenesz kavicsdarabjait, akár Alcibiadesz kutyájának a farkát, amelyet Delfiben a Jupiter Stator oltára alá temettek. A tudomány, hölgyeim, ma biztos léptekkel halad; értik önök? *biztos* léptekkel. A tudomány oly óriás dolog, hogy ma már lehetetlen, hogy egy ember a fejében tartson mindent, bármilyen tudós legyen is! S erre kopasz homlokára bökött, mely izzadt s úgy ragyogott, mint egy fényes billiárdgolyó.

E pillanatban éles sívítás szakította félbe szavait. Megérkezett a várvavárt főszereplő: a legifjabb Kakukfalvy, egy terebélyes parasztdajka karján s nyomában az egész Kakukfalvy-dinasztia...

*

A menet belépett a templom főajtaján. A nők keresztet vetettek, a férfiak beérték azzal, hogy levették a kalapjukat. Többen közülök már rég nem láttak templomot belülről.

— Milyen különös szag van így a templomokban; igaz-e, Kakukfalvy? — szolt az egyik.

— Ez, barátom, a tömjén szaga. Tudod, a tömjént mindig használták, már az ókori fakírok is 13.808-ban Krisztus előtt. Orvosszernek is használták úgy, mint a teriákot szokás. A görögöknél timiáma volt a neve.

— És... nem is tudom, növény a tömjén?

— Igen, növényi termés. Az amiridaceák családjába tartozik...

— Nézd csak ezt az oszlopot, milyen különös kő ez. Teli van terciér-rétegekkel...

Az asszonyok hátrafordulva integettek, hogy a pap már itt van, siessenek előre a férfiak is. Mire ez

utóbbiak hirtelen nekiindulva, szilaj meneteléssel léptettek a keresztkúthoz, lépteik zajával felfelve a templomban itt is, ott is ájtatoskodókat.

— Nézd csak ezt a festményt, hogy meg van repe-dezve, mondja Kakukfalvy az öccsének, amint egy régi vászonfestmény előtt elmennek.

— Már az igaz, a festék is lepattog róla. Talán a légfűtés teszi?

— Dehogy, barátom! szó sincs róla; csakhogy tudod, abból a korból való, mikor a festők rengeteg bitűment keverték a festékeikbe. Érted?

— Nem egészen.

— Nagyon egyszerű; a bitűment az alkohol oldja, úgy-e?

— Úgy tudom, nem mindig.

— Na, na, hiszen nem is akartam szabatosan beszélni. De hát vegyük az éthert. Az étherben a bitűmen mindig oldódik; azt csak nem tagadod? ... Már most, ha feltesszük, hogy a többi festékek összetételében ...

E pillanatban a sekrestyés türelmetlen pisszegéssel csendet parancsolt, mire mindannyian elhallgattak. Csakugyan, a pap már itt van s megkezdte a keresztelés gyönyörű szertartását.

A férfiak kifejezéstelen ábrázattal, a nők nagy érdeklődéssel követik a szertartást. Mikor a sóhoz jutnak, a legifjabb Kakukfalvy épolyan grimaszokat vág, mint minden más gyermek; özvegy Kakukfalvyné, a nagymama, nagyon restelkedik is miatta s csak az exorcizmusok alatt nyeri vissza nyugalma. Mikor a Miatyánkra kerül a sor, már egészen bátor hangon kezd hozzá a nagymama. Csakhogy mindenkinek feltűnik, hogy egyedül mondja a Miatyánkot, holott a keresztapának is intett a pap.

— A Miatyánkot kérem — szól Kakukfalvyhoz mint keresztapához a pap —, tessék kérem a Miatyánkot mondani a kereszttanyával együtt.

— Hogyan? mi tetszik, kérem? — szól felocsudva a szórakozott tudós, ki eddig csak a cipője orrát nézegette.

— A Miatyánkot tessék mondani!
Kakukfalvy zavarodottan néz maga körül.

— Uraságod tán nem magyarajkú? akkor mondja a Miatyánkot más nyelven...

— De igen, magyar vagyok — hebegi Kakukfalvy zavarodottan... De tudok latinul is. Kilenc nyelvet beszélek, köztük a szanszkritot is...

— Akkor hát kezdje kérem a Miatyánkot akár-milyen nyelven. Tessék talán latinul: *Pater noster, qui es in coelis*...

Kakukfalvy megráspolja a torkát s őszinte jó-akarattal belekezd. Háromszor is megpróbálja, de már a második kérésnél megakad, s ő, a nagy, a hírneves, az akadémikus úgy makog bele, mint egy makakó...

— Hát mondjuk inkább magyarul — szól a pap.

— Persze! Magyarul mondd! Csak fogod tudni magyarul? — szölongatja Kakukfalvyt jobbról-balról a rokonság, miközben a dajka kétségbeesett megvetéssel néz a zavarodott doktorra.

— Magyarul? — hebegi a tudós; — magyarul... sehogy sem tudom!...

... E naptól kezdve Kakukfalvy presztizse mély-ségesen alászállt a családban épúgy, mint a cselédség körében. Elvesztette minden tekintélyét. Még a szakácsnéját sem szidhatja meg, ha ez elsózza a levest, vagy kozmás ebédet tálal fel. Mert ilyenkor a szakácsné alig húzza ki a lábát a szobából, máris zúz, csapkod az előszobában, s oly hangosan hogy bent is hallani, morfondíroz magában:

— Mit? Kozmás az ebéd? Mit ért ő ahhoz! Még ő akar beszélni? Ez a hülye fráter, *aki még a Miatyánkot sem tudja!*...

A lekvárosrecept.

Volt nekem egy nagybeszédű nagynénim (kinek nem volt!), akinek a nyelve igazán remekbe volt teremtvé. Mindig megcsodáltam, hogyan nem fogyott ki a szóból, de úgy ám, hogy mindig eltalálta, mit kell

mondania, hogy az adott helyzethez képest felülmaradjon. Nem volt a határban ember, akit életében legalább egyszer szépen le nem torkolt volna.

Egyszer, csak egyetlen egyszer maradt alul; hogy hogyan, azt akarom elmondani.

Nagy tisztesség esett a városunkon: egy fővárosi hírneves hitszónokot hozott le hozzánk a papunk s az egész város értelmisége ott szorongott az igazán értékes, nagyszerű konferenciákon. A nagy tisztességből azonban nénémnek meg éppen sok jutott ki: mivelhogy az ura, az én kedves Gyuri bátyám volt az egyházközség világi elnöke, hát a neves hitszónok, Ottó páter, önáluk is vizitelt. Mindössze három-négy házat ért ez a kitüntetés. Örültünk is az esetnek nagyon; én akkor, mint csitri lány, éppen náluk időztem egyheti vendégségen.

Hogyan, hogyan nem, a vizit jóval korábban érkezett, mint jelezve volt s Gyuri bátyám nem volt ott-hon, mikor a páter egyszercsak betoppant. Sári néni — így hívták a nénémet — eleinte meghökkent, de aztán ugyancsak feltarajozta büszkeségét a gondolat, hogy őmaga egyedül fogadja az illusztris látogatót s egy hónapig el fog kérkedni vele, hogy milyen szellemesen töltött Ottó páterrel egy félórát. Fel is vette a legünnepélyesebb és legszellemesebb képét s mint Gyuri bátyám szokta mondani, azonnal „in medias res”, a dolgok közepére evezett.

— Ó, főtisztelendő atyám — kezdte, mikor a kis szalónban helyet foglaltunk — nem is hiszi, milyen áldás nekünk, vidéki odvakba kidobott száműzötteknek az ilyen konferencia! Itt bizony évhosszat nem hall az ember a műveltségének megfelelő prédikációt.

Ottó páter kedvesen, de kissé huncutkásan mosolygott s hagyta nénémet tovább beszélni.

— A plébános urunk — folytatta Sári néni —, hiszen nem mondom, jó pap, buzgó lelkipásztor amúgy, de tetszik tudni, faluról került ide s az olyan magasabb igényű embereknek mégsem tud a szívéhez férközni.

Ottó páter azt jegyezte meg erre, hogy az ő tu-

domása szerint a plébános elég jó szónok s dupla doktor, írói neve is van.

— No, igen — vágott közbe Sári néni némi boszszankodással —, de azért mégsem az, amit a pestiek élveznek, akik olyan hitszónokokat hallgathatnak, mint főtisztelendő úr. Bizony, én megvallom, itt már rég nem voltam prédikáción.

— Pedig az is kár — jegyezte meg páter Ottó szelíden.

— Ó, de azért nem vagyok ám rossz katolikus — sietett magát kikenni Sári néni. — És ha nem is járok prédikációra, lássa főtisztelendő úr, ezt a csattos bibliát itt az asztalon, ebből mindennap olvasok egy fejezetet.

E pillanatban Piri, Sári néni leánya, baracklikőrt szervirozott s mellé apró lekvárosszeleteket.

— Ó, ezt a lekvárt kóstolja meg, páter! — sietett a beszédet másra terelni Sári néni. — Ez a mi különlegességünk. Egy éve ezzel büszkélkedünk. Sajnos, azóta elvesztettem a receptjét; egy francia úrhölgytől kaptam, aki tavaly visszautazott hazájába. Ha megvolna a recept, szívesen odaadnám, talán a rendházban hasznát vennék.

Különféle nyomorúságokról beszéltek azután és Sár néni egyre tartogatta a vendégét azzal, hogy férje egy perc múlva biztosan hazatér. Végre mégis leszedték a likőrt s ismét előtérbe került a szép csattos biblia.

— Ó, úgy szeretem ezt a könyvet! — sápította Sári néni s felkapva a szívéhez szorította. (Először láttam életemben, hogy felnyitja a csattját.) — Ez az én vigasztalásom, egyetlen örömöm a földön!

Fel is nyitotta a könyvet s abban a pillanatban egy írott cédula esett ki belőle. Sári néni nagyot nézett s önkénytelen magafeledtségében felkiáltott:

— Ni, a lekvárosrecept!

Ebben a minutában észrevette persze, hogy szörnyen elszólta magát s ügyetlenül keresett valami mentőeszme után. Irtózatosan zavarodott volt.

Ottó páter pedig felkelt s a kalapja után nyúlt.

Úgy tett nagy jóságában, mint aki semmit sem vett észre. Csak elmentében mondta némi nyomatékka:

— Hát csak olvasgassa, nagyságos asszony, a bibliát tovább is; abban sok egészséges receptet talál az ember.

És Sári nénivel megtörtént a csoda, hogy ezzel az egy megtisztelő vizittel sehol sem dicsekedhetett el.

Tirpák úr megbékül a helyzettel.

Doktor Tirpák úrnak, a sójövédéki kirendeltség vezető tisztviselőjének sokszor volt jókedve, de még többször rossz. Attól függött, hogyan kelt fel, hogyan ízlett neki a reggeli, sok volt-e a bosszúság a hivatalában, nem kapott-e össze valakivel útközben, míg hazaért s főleg: hogy odahaza drága életépárja elég ügyesen s tapintatosan el tudta-e kerülni azokat az akaratlan balfogásokat, amelyek aztán rendszerint végleg kiszedték a sodrából nemes Tirpák doktor urat.

Pedig olyan jóra való asszonyka volt a felesége, hogy más emberséges ember mindennap külön hálálkodott volna érte a jó Istennek. Dehát Tirpák úr sem tehetett róla, hogy olyan dohogós volt a természete. Igaz, hogy legyőzhette volna magát, de erre bizony nem tanították gyermekkorában. Mert Tirpák úr már kora gyermekora óta nagy szabadgondolkozó volt. A gyomrában hitt, de a lelkében nem sokat.

Igy aztán nehéz volt az élete nemcsak a jó asszonykájának, hanem még a gyermekeknek is. Ha Tirpák úr szitkozódni kezdett, hát csak úgy rengett belé a ház, reszkettek a gyermekek is, az asszony pedig a könnyeivel küzdve hallgatott. Néha ugyanis ez volt a legjobb villámhárító: a hallgatás; bár máskor meg éppen ezen fortyant fel a magával tehetetlen békebontó.

— Miért nem szólsz hát? — rivallt rá olyankor, ha az asszony némán tűrte a dühe kitöréseit. — Mindegy neked, hogy én vérig el vagyok keseredve, mi?

— Dehogy mindegy — felelte az asszony —, csak nem akarlak még jobban izgatni.

Ma aztán végleg elvesztette a békétűrését Tirpák doktor úr.

Úgy történt, hogy amíg az ebédet tálalták, hamar átfutotta az ujságot. A helybeli „Demokrácia” legújabb számát. Egy napihíren akadt meg a szeme. Csak a címét olvasta, de már arra is akkorát csapott az asztalra, hogy táncolt rajta tányér és pohár.

— A fűzfán fütyülőjét ennek a bitang, klerikális népségnek! — tört ki belőle a felháborodás. — Hát nincs még elég pénzük ezeknek a semmiháziaknak? Már minden a papoké lesz ebben az országban?

— Mi baj? Mi történt? — próbálta csillapítani az asszony.

— Nem is olvasom tovább! — pattogott tovább a jogrendérzékében megsértett doktor. — Mikor hozátok már a levest? — S a sarokba hajította az ujságot. Mérhetetlen harag lángolt a szeméből. A gyerekek, Misi, Pisti s a négyéves Gizike, alig mertek az asztalhoz közeledni, mert mikor a papa nagyon dühös volt, akkor még a bajusza is úgy lángolt, mint valami gyilkolásra fent fegyver.

A gyerekek szepegve kezdték el az evés előtti imát, amit máskor Tirpák doktor úr minden felvilágosodottsága ellenére, némán szokott elszenvedni. Ezúttal azonban az apa rájuk mordult:

— Ne imádkozzatok! Az én házamban nem parancsolnak többé a papok!

A kicsinyek kérdően néztek az anyjukra. Az asszony fájdalmas intéssel adta tudtukra, hogy hát csak üljenek le ma ima nélkül. Az Úristen talán nem haragszik meg érte, ilyen körülmények között!

Tirpák doktor úr azonban alig hányma be magába a levest, nem tudta tovább elfojtani hasznos mondani-valóit a papok, meg a népbuítók, meg az uralomra vágyó Egyház ellen.

— Minek a papoknak az a sok pénz, mikor már

úgyis alig látszanak ki a vagyonból! El kellene venni tőlük! Még a templomokból is ki kellene szórni azt a sok hiábavaló aranyat meg ezüstöt.

— De Tóni, édesem, a gyerekek előtt! — rimánkodott az asszony.

— A gyerekeknek is meg kell tudniok az igazat! — dühöngött a felbőszült ember.

— De mi bajod hát megint a papokkal? — engesztelte az asszony. — Megbántott valamelyikük?

— Engem? — egyenesedett ki doktor Tirpák s villogó szemében ott égett ő Tirpákságának egész megsértett önérzete. — No, csak azt próbálná meg valamelyik beretváltképül Meg is tanítanám móresre.

— Hát akkor mit veszködöl velük éppen ma?

— Hát ha éppen tudni akarod, nézd meg az ujságot. Ott van, hogy egy pap megint tízezer dollárt örökölt!

— Nos és? — kérdezte ártatlanul az asszony.

— Mit és? Hát nem elég ez? Én, a doktor juris, a körmömet koptatom le a hivatalomban, bele is őszülhetek és sohasem lesz tízezer dollárom egy csapásra, még tízezer pengőm se. Az a semmirekellő pedig, az a tonzurás mihaszna, ingyen, semmiért egyszerre ilyen összeget kap! El kellene venni tőle! Törvényt kellene hozni, hogy ilyen haszontalan célokra nem szabad végrendelkezni!

Gizike erre elkövette azt a hallatlan vakmerőséget, hogy megkérdezte:

— Apuka, mi az, hogy végrendelkezni?

Tirpákné erre a kérdésre akaratlanul elmosolyodott. Tirpák doktor pedig rámeresztette szemét a szegény kis merénylőre. De aztán elszégyelte magát s a májashurka föltrancsirozásába mélyedt. Mégis röstellte, hogy neki most egy négyéves csemetécskének kelljen megmagyarázni, mi az a végrendelkezés.

Hát inkább nem felelt s csak úgy találomra bökött ki a májashurka mellől néhány szidalmazó szót a fogai közül.

— Naplopók... Pénzeszsákok!... Majd adnék

én nekik... Tízezer dollár!... Papnak... Az is csak örült lehetett, aki ilyen végrendeletet csinált!

A gyermekek azonban végre is elúnták ezt az egyhangú dohogást s maguk közt külön eszmecserét folytattak. Az volt a vita tárgya, hogy melyiknek rövidebb az orra, a Misié vagy a Pistié.

Eközben aztán az apa lelkének viharzása is szerencsésen lecsendesült. De csak addig, amíg asztalt bontottak. Tirpák doktor ilyenkor bele szokott ülni a hintaszékbe s rá szokott gyujtani valami jófajta vergóniára. A vergónia s a hintaszék most is alkalmazásba került, azonban az ebédutáni emésztés jókedve csak nem akart megjönni. A vergóniája nem szelelt jól. Mégis csak borzasztó dolog, hogy egy pap, egy haszontalan pap olyan hatalmas summát örökölt. Bizonytalán valami ravaszkodással csikarta ki az örököstől, hogy ráhagyja a vagyonát. Törvényben kellene megtiltani, hogy papok ne örökölhessenek. Kár, hogy nem képviselő, mindjárt törvényjavaslatot nyujtana be ebben az ügyben. Meg kellene végre akadályozni, hogy hasznos nemzetgazdasági céloktól ilyen haszontalanságokra lehessen fordítani a nemzet vagyonát.

Az asszony végre is azzal próbált enyhíteni a helyzeten, hogy megkérdezte:

— Hát ki hagyta azt az összeget a papra?

— Tudom is én — felelte Tirpák úr —, olvasd el magad! Nekem elég volt belőle!

Az asszony únottan nyúlt az elhajított ujság után. Kikereste benne a napihíreket. Meg is találta, az egyiknek ez volt a címe:

— „Pap” tízezer dollárt örökölt egy terézvárosi öreg kisasszonytól.

Igy, a „Pap” szó idézőjelben.

Átfutotta a hírt s egyszer csak elkezdett kacagni.

Tirpák doktorban újra felpetzdült a vér. Hát kacagni kell ezen? Nem sírni és bosszankodni?

— Mit nevetsz? — förmedt rá sokat tűrő életpárjára.

— Hát hiszen itt egészen másról van szó! — ne-

vetett az asszony. — Nem olvastad végig a hírt. Halld csak, felolvasom neked.

S fennhangon olvasta:

— „Pap” tízezer dollárt örökölt egy terézvárosi öreg kisasszonytól. Érdekes eset foglalkoztatja most a főváros kutyakedvelő közönségét. A Terézvárosban nemrég halt meg egy öreg kisasszony, báró Schweissberger Regina, akinek egyetlen szenvedélye a kutyái és a macskái voltak. Tíz kutyája s nyolc macskája volt, de valamennyi közt legjobban egy kaukázusi dakszliját szerette, amelyet komoly kis ábrázata miatt „Pap”-nak nevezett el. Most, hogy báró Schweissberger Regina végrendeletét felbontották, kiderült, hogy a különös szeszélyű hölgy vagyonának elég tetemes részét, egy tízezerdolláros amerikai kötvényt, „Pap” nevű dakszlijára hagyta. A végrendelet arról is intézkedik, mikép kell ezt az összeget „Pap” további nevelésére s ápolására fordítani stb.

Doktor Tirpáknak egyszerre felderült az arca. Nagyot kacagott s hirtelen megbékéléssel nyúlt el a hintaszékében.

— No, ez csakugyan más — mondta. — Kár volt ezért annyira felizgatnom magam. Persze, én csak a címet olvastam. No, nem szóltam semmit.

Egyszerre jókedve lett. Még a vergóniája is mindjárt jobban szelelt.

A „lókötő”.

Erdős Mihály gazduramnál jobblelkű ember járászerte alig akadt. Szegény ember sohasem kopogott az ajtaján hiába. Becsülte is minden ismerője. Cselédjeivel emberségesen bánt. Feleségét, négy kis gyermekét határtalanul szerette. Igaztalanul szerzett vagyon morzsányi sem tapadt a kezéhez. Bizonytal a felséges Úr isten is meg volt elégedve vele, hiszen vasárnap sem hiányzott a miséről soha. Legfeljebb, ha egy dologért haragudhatott rá az Isten szent fölsége: azért, hogy Mihály uram már két esztendeje elhalogatta a húsvéti gyónását.

De ezt is dehogy tette akarattal. Hanem hát, ahogy lenni szokott: minduntalan elszámította magát vele. Böjtbén arra készült, hogy: no, majd húsvétkor; húsvétkor meg, hogy: no, majd húsvét után. Húsvét után meg hétről-hétre halasztotta, került-fordult az idő, aztán egyszer csak azon vette észre magát Erdős uram, hogy már Szentháromság vasárnapja is elmúlt, vége a húsvéti gyónás idejének. „No, majd karácsonyra pótoljuk”, gondolta; de karácsonykor meg röstelte bevallani, hogy a húsvétival adós maradt, s azt gondolta magában: „No, majd jövő húsvétra egy füst alatt legyónjuk mind a két esztendőt”. Hát így maradt adósa a jó Istennek most már két teljes esztendővel.

A nagyobb baj pedig az volt, hogy a második húsvétot is rég elharangozták már, áldozócsütörtök napja is közeledett, s ő még mindig nem róttá le a kötelességét. Úgy volt vele, mint az elhanyagolt reumával van az ember: annál nehezebb gyógyítani, mennél régebb ideje, hogy halogatjuk.

A legnagyobb baj pedig egyszerre és váratlanul csapott be. Áldozócsütörtök előtt, tudniillik a falu papja — derék, tanult ember, Erdős Mihálynak egyébként tisztelő jóakarója — azt találta kiprédikálni a templomban, hogy akik még az idén nem gyóntak, azok siessenek ám meggyónni, mert régi mondás, hogy áldozócsütörtökre még a lókötők is meggyónnak. Hát hiszen igaz is, hogy ez a fajtája az Úristen teremtményeinek legtovább halogatja a meggyónást — talán azért, mert szereti kihasználni az időt az utolsó határnapig a nemes mesterségének folytatására —; de az is igaz, hogy jó Erdős uram iszonyú haragba gurult ennek a buzdításnak hallatára. A plébános úr ezzel éppen az ellenkezőjét érte el annak, amit akart.

Mert hogy ő, Erdős Mihály, a lókötőkkel kerüljön egy sorba, azt már mégsem kívánhatta senki. Hogy ő meggyónjon s amikor az Úr testét veszi, a hívősereg azt gondolja róla: Ni, ez is lókötő, hogy csak most gyónik — hát ilyen csúfság rajta bizony ne essék.

Hát azért se megy gyónni!

Döngő léptekkel, mérgesen ment haza a prédikációról: úgy vagdalta bele a csizmája sarkát a porba, mintha csupa kígyókon taposna. A földre bámult maga elé s így aztán észre sem vette, hogy majd nekiment a komájának, Kerekes Daninak, aki éppen pipáját tömte a háza előtt.

— Ej, no, koma! be mérgesen lépegetsz! — szólt rá Dani. — Majd felökleled az embert.

— Haragos vagyok — neszelt fel Mihály.

— Azt látom — felelte Dani. — De hát mi szállt a begyedbe?

— Mégse illik ilyen csúfot űzni az emberből! — fakadt ki Mihály. — S elpanaszolta az esetét Dani komának.

Dani idősebb volt s azért okosabb is, meg higgadtabb is s csittítani igyekezett a fiatalabbik komáját.

— Nem úgy értette azt a tisztelendő úr! — váltogatta egyre.

— Akárhogy értette — pattogott Mihály —; ha ilyeneket beszél, nem megyek gyónni az idén se, azzal punktum.

Dani erre azt találta felelni, hogy hiszen az nem a pap baja lesz, hanem Mihályé, meg hogy kár egy ilyen tréfamondásért a lelke üdvösségét vinni veszedelembe. Mihály csak dúlt-fült s le se akart ülni a padkára a ház előtt, hiába nógatta, invitálta a komája.

— Meg aztán, ha úgy vesszük — folytatta Kerekes Dani —, hát az Úristen előtt bizony csak lókötők vagyunk valamennyien! Az egyik nagyobb, a másik kisebb. Az egyik lovat lop, a másik egyszer-egyszer az Isten szent nevét káromolja. Hát hiszen ez is csak olyan nagy bűn, mint amaz. Ha az ember jól odavigyáz, hát nincs is olyan nagy különbség az igazi lókötők, meg az úgynevezett becsületes emberek között.

Erdős Mihály nagyot nézett erre a szóra, aztán felkapta az üstökét, szügyébe vágta a fejét s csak ennyit mondott:

— Te is milyen bolondokat beszélsz. — És konok fővel elkocogott.

Negyednapra rá Mihály éppen elköltötte az ebédjét s ki akart indulni a dülőre. Hát csak elébe áll a legkedvesebb gyermeke, egy aranyos szőszke kis leánygyermek, az anygalszemű Jusztika. Ez már a harmadik iskolába járt, nagyon jól tanult és soha semmivel meg nem szomorította a szüleit.

Jusztika tiszta, rendes ruhába volt öltözve s kis imakönyvet szorongatott a kezében. Az anyja mögötte állt s jelentősen mosolygott.

— Édesapám! — szólt a kislány.

— No, mi kell, kis tulipánom?

— Édesapám, megkérelem szépen, hogyha mit vétettem, bocsássa meg nékem!

Ahán, a kislány gyónni megy! Igazság, hiszen emlegették, hogy most fog gyónni először. Az apa el-
érzékenyedett:

— Édes kislányom, nem vetettél te nekem soha semmit! S felkapta, hogy összecsókolja. De a leánya szabadkozott. Nagy komolyan felelte:

— Dehogyan nem, édesapám! Sokat vétkeztem s azért most bocsánatot kérek, hogy a jó Isten is megbocsásson. A tisztelendő úr is meghagyta, hogy aki vétett a szülője ellen, kérlelje meg őt előbb.

— Ugyan, ugyan, kicsiny rózsaszálom, van is neked vétked! — mókázott Erdős Mihály; de azért a tréfa közben egy kis nedvesség gyülemlett a szempillája alatt.

A kis ártatlan nagyon komoly arcocskát vágott s felsóhajtott:

— Bizony, sok vétkem van. Mikor édesanyámmal elolvastuk a lelkitükröt, akkor láttam csak, hogy sok hibát követtem el. De ezentúl ígérem, hogy nagyon jó leszek. Édesapám, bocsásson meg!

S oly komolyan kérte a bocsánatot, hogy Mihály látta, nem lesz nyugta az áldott kicsikének, míg ki nem jelenti neki ünnepélyesen:

— No, jó, kis gerlicém, megbocsátok. Csak Isten is bocsásson meg — tette hozzá révedezve — mindnyájunknak.

A kis Jusztika boldogan csókolt kezét, ugyanolyanmód az anyjától is bocsánatot kért és aztán vígan ment el, imakönyve a kezében, a templom felé.

Erdős uram pediglen kiment a kis kertbe s úgy tett, mintha a fák virágzását mustrálná. Pedig ahogy azt cselekedtel! Az önnön lelke háborgásával foglalkozott.

— Ennek a kis angyalnak van mit gyónnia és nem szégyeli bevallani a bűnét. Én meg, öreg káromkodó, a húsvéti gyónásomat is kétszer elcsereberéltem és most még én kevélykedem? Hátha ez az aprószent gyónik és bűnösnek tartja magát, én nem vagyok-e hozzája képest valóságos gonosztevő? Igaza van Kerekes sógornak, az Úristen előtt mindnyájan lókörtők vagyunk.

Elhatározta, hogy ez így nem maradhat. S eszébe jutott, hogy holnap úgyszólván ünnep van. Épp áldozócsü-törtők. Igaz, hogy a pap szerint éppen eznap a lókörtők mennek gyónni, de hát hiszen elég lókörtő ő maga is, aki ilyen soká elhanyagolta az Isten iránt való tartozását, hogy éppen a lókörtők gyónónapján gyónjon meg ő is. Meg is teszi! Meg bizony — s ha valaki azt gondolja erre, hogy — ni, a lókörtő, hát az lesz a legszebb penitenciál! Mert hiszen igaz is: ha a kislánya bűnös, akkor ő — lókörtő.

És nekivágott a templom irányában. Beállt a sorba ő is, meggyónt s másnap megáldozott. Úgy érezte magát, hogy épp azért nem lókörtő többé, mert ezt megtette. S eszébe jutott, hogy a jó Isten előtt nem az számít, ki mit tett, hanem ki hogyan bánja meg bűnét. Hát hiszen a jó latorból is szentet tett a bűnbánat.

Az ünnepi mise után Jusztikát kézen vezette haza. Megint összetalálkozott a Dani komával. Sugárzott az arca, mikor a derék koma szótlanul, de jó alaposan megrázogatta a kezét.

— No, úgy-e? — csak ennyit mondott Dani.

— Hát persze! — felelte rá röstelkedve is, örömmel is, Erdős Mihály.

Az engedély.

Bánhegyi számtanácsos nehéz léptekkel tért hazafelé. Ma sok bosszúsága volt a hivatalban; utána pedig a kávéházban is összezördült egy pelyhesállú ügyvédjelölttel, aki máskülönben jó barátja volt és kibicelni szokott neki a kalábernél. Azt kérdezte tőle, mit tenne, ha ő — már mint Bánhegyi — lenne ma az angol király. Bánhegyi gyanútlanul beugrott a kérdésnek, egészen belemelegedett s kifejtette a kávéházi közönség nagy gaudiumára, hogy mi mindent nem csinálna ő, mint Británia ura. Persze, hogy lekritizálták a véleményeit minden oldalról. Legjobban az a csupaszállú ügyvédgyerek hetvenkedett; igazán szerencséje még Bánhegyinek, hogy valóságban nem király vagy császár, különben ez a gézengúz bizonyly komoly bajokat okozna neki a kormányzás körül. Még forradalmat is szervezne ellene; kitelnék tőle. Már-már csapkodni kezdett ingerültségében s végül is bosszúsan hagyta ott az egész kompániát. Feléjük se néz többet ebben az esztendőben, az az egy bizonyos.

Otthon a leánya fogadta, a mindig fürge, mindig nevető Magdus. A mama nem volt otthon, vizitelni ment s így a leálynak kellett felfogni a ki-kitörő vilámokat.

Magdus azonban nem vette észre apja homlokán a bosszúság viharfelhőit. Ellenkezőleg, úgy találta, hogy apa ma különösen jókedvű és beszédes. Fel is használta mindjárt az alkalmat s midőn Bánhegyi pipára gyujtott s kiült a ház kis kertjébe ujságot olvasni, bizalmasan odasimult melléje a kerti padra.

— Apa, ebben az évben nem fogok már tanulni? — kérdezte, mint aki valami nagy dolgon töri a fejét.

— Mit tanulnál, kis leányom? A képzőt már elvégezted, eleget voltál távol hazulról. Maradj hát egyszer itthon is. Tanulj főzni, varrni, gazdasszonykodni.

— Hiszen ennek örülök magam is legjobban. De úgy-e, papa, megengedsz valamit?

— Micsodát? Ha okosat kérsz, tudod, hogy nem ellenzem.

— Nagyon okosat. De ígérd meg előre, hogy megengeded...

— Hát csak ki vele! Mi az?

— Engedd meg... úgy-e, megengeded?... hogy beiratkozzam idehaza az Úrleányok Mária-kongregációjába...

Az apának elborult a homloka s majd kiesett a Pesti Hírlap a kezéből. Nagyot harapott a pipája csutorájába.

— Ne gyere nekem ilyen dolgokkal! Nem volt elég ebből az ostobaságból az apácnál? Vénasszonykodni akarsz örökké? Papcseléd akarsz lenni vagy mi? Látom, nem kellett volna téged az apákhoz adnom. Ez az átkozott intézeti nevelés egészen elcsavarta az eszedet!

— De apa!

— Igenis, úgy van. Azóta csupa túlzás meg babona jár az eszedben. Fiatallélynak nem Mária-kongregációba kell járni, hanem társaságba. Fiatal emberek közé, hogy megismerje az életet. Ki kell mennie a világba, hogy elvegyék feleségül. Különben fejeire nő a pártá és vénleány lesz belőle.

— Apukám, hiszen járhatok én társaságba is és nem leszek azért még vénleány, ha eljárók a kongregációba. Vagy talán az is túlzás már, ha az ember vallásos?

— Hagyd el, Magdus — pattant fel Bánhegyi —, mert megharagszom. Nekem semmi bigott komédiával ne állj elő többet. Zongorázni, táncolni fogsz, franciául tanulsz.

— Franciául?

— Csitt, szót se többé. Azt akarom, hogy művelt, „comme il faut” legyen belőled, aki a kor színvonalán áll és minden tekintetben megállja a helyét. Nem akarom megélni a szégyent, hogy ha elviszlek valahová, úgy viselkedjél, mint egy ügyetlen, faragatlan

falusi liba, aki egyebet se tud, mint rózsafüzért, meg amit az apácaánál tanult...

— Hiszen ha nem akarod, papa...

— Engedelmeskedjél apádnak: ez a helyes vallásság. A többi csak firlefánc!

Kínos csend következett, melyet — szerencsére — végre megzavart az ajtócsengő. Mama jött meg a vizi-teiről. Míg átöltözött, Bánhegyi újból belemerült a Pesti Hírlap tanulmányozásába, Magdus pedig egy illúzióval gazdagabban, búsan ült mellette. Azon törte a fejét, hogy ki magyarázhatta meg apának azt a csodálatosan furcsa dolgot, hogy aki kongregációba jár és vallásos, az már csak ügyetlen, faragatlan falusi liba lehet.

A papa egyszer csak megint felfortyant. Mintha csak az ujság tüzelte volna újabb haragra.

— Én nem akarom, hogy keresztesvitéz legyen belőled vagy bétsveszter, vagy mi a rák. Nekem azok a felekezeti heccek nem kellene, amiket a ti papjaitok a kongregációban űznek.

— De papa, kérlek — szólalt fel most már erőlyesebb hangon a leány —, te nem ismered a kongregációkat. Neked fogalmad sem lehet róluk, ha így beszélsz.

Az apa nem felelt azonnal; úgy tett, mintha tovább olvasna. De Magdus valahogy a közelségéből kiérezte, anélkül, hogy rátekintett volna, hogy most egészen elrontotta a helyzetet s a következő pillanatban az eddiginél is hevesebb kitörés fog következni.

A szituációt másodszor is az anya mentette meg, ki időközben otthonossá tette magát s szokott bőbeszédűségével — oda se figyelve, miről folyt őelőtte a társalgás — elkezdte magyarázni délutáni látogatásainak élményeit.

— De kérlek, hallottátok-e, hogy Véghyéknél mi történt? No, az hallatlan. Kikosarazták a patikust. De ilyet! Örülhetnének, hogy akadt partner annak a be-

teges leánynak, aztán kikosarazzák... Úgy látszik, az öreg Patakiné rontott el mindent a pletykáival...

— Tömöréknél is voltál, mama? — kérde Magdus.

— Azoknál tegnap voltam. Nohát, Magdus, azt mondhatom, az aztán minta egy család. Micsoda jókedv, micsoda ízlés, micsoda figyelem mindenben! És milyen fesztelenség! No és ez a Tömör Giz! Ez aztán a lány! Négy nyelvet beszél, kitűnően gitároz és énekel.

— Hallod, Magdus! Ezután járd te is! Ilyen lány légy! — szólt közbe Bánhegyi, örülve rajta, hogy a felesége öntudatlanul is az ő malmára hajtja a vizet.

Magdus azonban egy pillanatra tágra meresztette a szemét s aztán diadalmas mosoly ült az ajkára.

A mama meg eközben annyira nekimelegedett, ahogy a „minta-családnál” tett látogatásra visszagon-dolt, hogy hármuk helyett is beszélt.

— És milyen ügyesen kézimunkázik! A legszebb blúz volt rajta, amit életemben láttam és azt egészen ő csinálta: varrta, hímizte, minden. No, de szép is volt benne! S amellet olyan kedves, igénytelen, szerény kis leány. Nincs benne semmi a gögből, ami az ilyen szép és gazdag úrileányoknál oly sokszor megvan. És milyen házias!

— Ez is neked szól! — tette hozzá Bánhegyi boszszús oldalpillantással Magdus felé, aki most már csak csendesen s kópésan mosolygott.

— Minden munkát ő vesz ki az anyja kezéből — folytatta Bánhegyiné. — Takarítást, varrást, főzést, pincét, kertet, mindent ő vezet. Az anyja el se tudná végezni mindazt, amit ez a nagyszerű leány tesz. S az ember azt hinné, hogy mindemellet rá sem ér másra. Pedig dehogy nem. Vasárnap délután ő a patronázsnak a lelke s amit a betegápolásban meg a katonagyermek napközi Otthonában végbevitt a télen, hát az egyenesen mesébe való. A szakállas, öreg népfölkelők mind sorba a kezét csókolták, mikor elmentek a kórházból; a tisztek meg félő tisztelettel néztek utána. No igen, a tisztek! Nem tréfált az velük sohase,

hanem ahelyett rendet tartott köztük. Egy fiatal hadnagy egyszer bókolni kezdett neki; a Gizl erre úgy a sarkára állt, hogy annak a tisztnek is elment a kedve az udvarlástól...

— Gondolom, Gizinek vőlegénye is van már. — vetette közbe Magdus, megint csak azzal a hamiskás mosollyal, melyet apja nem tudott mire vélni.

— De még milyen! — kapta fel a szót az anya. — A fiatal főmérnök, aki a mult évben jött ide. Az is milyen ideális fiatalember. Irigyli is érte Gizit minden leány, ahány csak ismeri a megyében. Valld meg Magdus, te is irigyled? Mi? Úgy titokban, ugyebár?

Magdus csak mosolygott, diadalmasan, huncutkásan, mint akinek nagyon kapóra jön valami és mégsem szól róla. Helyette az atyja felelt, még mindig kesernyés-bosszúsan:

— Magdának, anyjuk, hiába beszélsz. Nem lesz ennek kérője soha. Amíg más lány a szerencsését építi, addig ő csak a templomot bújja meg a kongregációt.

Magdus e szavakra hangosan elnevette magát. Csak úgy rengett a teletüdejű, vidám kacagása. Az apát módfelett bosszantotta is ez a tiszteletlenség s annál keményebb hangon folytatta:

— Hát igenis, a Tömör Gizit vedd mintaképül, nem pedig tudja a rák micsoda kendős apácát meg kongreganistát... Hát mit nevetsz már örökké?

— Csak azt, papa... no, de ne haragudjál, hogy megmondom... s odasimult Bánhegyihez, aki ha haragudott is, a leánya enyelgésére mindig meg szokott szelídülni.

— Hát ki vele, mit akarsz mondani, egy-kettől

— Csak azon nevetek, apa — s hangját el-elfogta a nevetés —, hogy hiszen Tömör Gizi éppen a leányok kongregációjának a prefektája...

— Ezer mennykő! — mormogta Bánhegyi s elharapta a szót.

— — — — —

Néhány nappal utóbb két vidám leány csicsereg

végig a fasoron, mely a zárda kápolnája felé vezet. Kar-karban jönnek, jókedvűen, boldogan.

— Hát csakugyan belépsz a kongregációnkba, Magdus?

— Mondtam, Gizi, hogy igen. A legkomolyabban. Remélem, hogy befogadtok?

— Hagyd csak rám. És mondd: édesapád beleegyezett?

— Kezdetben bizony hevesen ellenezte, de végre sikerült rávennem. Képzeld: azt hitte, hogy a kongregációba csupa kiaszott vénleány jár...

— Hogyne, hogyne! Olyanok, mint mi ketten! Úgy-e?

S kedélyesen csengő leánykacaj hangzott fel a fasor alatt...

Patikaszer a veszekedés ellen.

Hiszen amúgy sem számított gonosz embernek Kökény Gábor uram; jószívű volt, becsületes, szeretett eljárni az Isten házába s ittasnak sem látták soha. Csak éppen az az egy öreg hibája volt, hogy ha megmérgesedett — és ehhez nem kellett sok —, akkor nem ismert sem Istent, sem embert s akkor úgy dőlt belőle a szitok, mint barna felhőből a záporosó. Ilyenkor tört-zúzott s addig nem csitult, míg valakin ki nem töltötte nekigerjedt haragját. S mivel ilyenkor rendesen a felesége ért legelőbb a közelébe, hát bizony szegény Panni nem egyszer érezte meg hol a hátán, hol a vállán, hol még a fején is, milyen izmos az ő szerelmes hitesurának a két ökle. Rettenetes volt ilyenkor ez az ember; úgy villogott a két szeme, mint két tüzes, pokoli karika s a szája úgy öntötte az átkot, meg a rettentő istenszidást, hogy az eleven ördög se tudta volna különben.

Mi tagadás benne, egy falatnyira az asszony is hibás volt ám. Mert abba se szorult bele a szó, ha fikarcnyit is bántották. Úgy visszalottyintott mindenkinek, mint a paracsolat. Röviden, szípkázva szórta

az olajat a mérges ura haragjának a tüzére; az meg persze csak még jobban nekibivalyodott tőle. Az asszony akkor már maga sem hagyta abba; hát így aztán könnyen érthető, hogy a harmadik szóváltásnál már úgy zuhogott le a Gábor két ökle a szegény nyelves asszonykára, mint a szőlőre a jégeső. Isten csodája, hogy még soha koldussá nem verte; de hogy nem egyszer kellett utóbb az asszonyka vállán, karján, de még az arcán is pálinkás ronggyal borogatni a kék foltokat, az már olyan bizonyos igaz, mint a kalendárium.

Mit használt persze, hogy utóbb összebékéltek és Gábor is röstelte a dühös bikatermészetét, meg az asszonyka is keserves nótákat sírt estvéig. Hiába, a verekedés már megvolt, a bánat is, no meg — a kék foltok is.

Egy szép napon aztán az történt, hogy a tisztelendő úr a templomban kiprédikálta a Jézus Szíve nagy kilencedét. Kilenc hónapon át a hónap első péntekén gyónjon meg és áldozzon mindenki, aki Jézus Szent Szívének buzgó tisztelői közé akar számíttatni. Elprédikálta a tisztelendő úr azt is, hogy mik a Jézus Szíve-tisztelet áldásai, többi közt, hogy békességet szerez azokban a családokban, ahol őt tisztelik.

Kökény Gábor uram is ott volt persze a szentbeszéden — mert amúgy, mondom, jóra való keresztény ember lett volna — s mikor hazafelé ereszkedtek le a templomdombról, hát oldalba bökte a feleségét:

— Te, anyjuk, ma nekünk szólt ám a papi!

Panni szégyenlően ráhagyta, hogy biz ez igaz! Jó volna elvégezni azt a szentkilencedet!

— De ha úgylis összekötözködünk megint! — aggodalmaskodott Gábor.

— Hát nem kötözködünk össze! — felelte rá nagy határozottsággal Panni.

Gábor nagyot sóhajtott. Mintha azt akarta volna mondani: — Lehetetlenség. Nem úgy van az, asszony. Nem értesz te ahhoz.

Csaknem azon kötözködtek össze, hogy össze fog-

nak-e köztöködni ezentúl. Az asszony nagyon szelíden, de azt állítgatta, hogyha az ember nagyon akar valamit, hát nincs az a rossz szokás, amiről le nem térhetne.

Egy hét multán itt volt az első péntek. Gábor addig számolgatta a gombokat a labliján, hogy menjen-e gyónni, ne menjen-e, míg elmúlt az első péntek s ő bizony gyónás nélkül maradt. Pedig sokan gyóntak meg aznap a faluban, többek közt meggyönt Panni is.

Elpanaszolta a gyóntatóatyának, hogy bizony nagy pokolság van ám köztük, mert az urával minden por-szemért összegabalyodnak s aztán sok csúnya szítok, meg ronda verekedés a dolog vége. Hát bizony de jó volna, ha ezt a rákfenét az a Jézus Szent Szíve valahogy kimustrálná a familiából. A gyerekek is csak rosszat tanulnak belőle s megiszonyodnak a saját szüleiktől.

A pap erre azt mondta, hogy biz ez igaz; és hogy tud ám ő erre egy nagyon jó medicinát, csak imádkozzék a Panni a jó Jézus Szíve kegyelméért, akkor ezzel a patikaszerrel úgy kiveri a veszekedés koleráját a házukból, mint a herbaté a beteg gyerekből a lázt. Meg is magyarázta Panninak a medicinát, jól ellátta okos tanácsokkal, aztán feloldotta és útnak eresztette.

Panninak csillogott a szeme; megteszi biz ő, ha keserű lesz is az orvosság, még ha a nyelvét kellene is leharapni bele. De legalább vége lesz ennek a sok istenkísértésnek a házukban.

Szinte várta már, hogy mikor gurul megint dühbe az élete párja. Közbe szaporán fohászkodott segítő kegyelemért a minden áldás adójához.

Hát nem is kellett soká várnia a próbatételre. Harmadnapon Gábor uram cudar nagy fenekedéssel, óriási, emeletes haraggal toppant haza ebéd idejére.

A rézangyalon kezdte, de már negyedik szavában a szentséges Isten nevét piszkolta. Az verte fel a lelke tavát, hogy a hatéves fiacskája a vasárnapi

ünneplő ruhájában ott pacsolt a ház előtt a porban, kátyuban. No itt van ni, az asszony feléje se néz a gyermekeknek, azok csak hadd pusztítsák a drága ruhát, ő meg az arca verejtékével hiába dolgozzék, maholnap már ruhára sem telik elég. Persze, mert az asszonynak csak a maga viganója jár a fejében, meg a befőttös üvegjei, meg a muskátlicserepek az ablakokban. Meg gég ki tudja, mil

Fülönfogva hozta be a rívó gyereket a pitvarba, s hogy az asszony a nagy sivításra kiszaladt a konyhából, Kökény Gábor uram veszekedett szitkozódásba kezdett.

— Hát már egy félórára sem mehet el az ember a háztól, hogy baj ne legyen? Hát nem az asszony dolgo-e, hogy a gyerekre vigyázzon? Itt van ni, hat hete vettük ezt az új ruhát a gyerekre, méregdrágán adta a zsidó, aztán máris gyűrött, sáros, szakadozott. Persze, mert az anyja ki tudja kin, min járhatja az esztét, a gyerekeit meg hagyja, akár a kútba is eshetnének tőle.

Az asszony restelkedve porolta le a gyerek ruhájáról az utca szemetjét, no hiszen nem volt az se sok. Szólni is akart, hogy nem olyan baj ez, de eszébe jutott valami és elharapta a szót. Csak annyit mondott, hogy:

— Jöjjön ebédelni kend.

Gábor erre a szóra nemhogy lecsendesedett volna, de még jobban nekiszilajodott.

— Micsoda? Azt a hét... Hát nem hallod, mit beszélek? Jobban vigyázz a gyerekekre ezentúl, mert ha még egyszer a porban látom az ünneplő ruháját valamelyiknek, pozdorjává mángorollak a viganóiddal együtt.

— Jól van már no — mondta az asszony. Máskor majd jobban vigyázok rájuk. De most már jöjjön ebédelni kend, ha éhes. Készen az ebéd.

Gábor szóltanul tért be a szobába s ahogy az asszony a tálat hozta, már megint füstölögni kezdett.

— Gombóc! Már megint gombóc! Hát te már mást

se tudsz főzni, csak gombócot? Tegnap is az volt, tegnapelőtt is.

— De Gábor, hogy lett volna. Tegnap káposztát ettünk, semmi mást.

— Ne feleselj nekem, ordított Gábor. Te már azt se tudod, mit ettél tegnap. Gombóc volt, ha mondom. Add ide azt a sót. Hiszen ezt a levest meg sem sóztad! Mit rísz, te kölyök? — rivallt rá a hatéves gyereke.

— Nagyon sós a leves! — siránkozott a gyerek, a száját csücsörítve.

— Sós az öregapád bekecse! Hát szórd ki térdedre, ha sós! Hogy nem tud az anyád tisztességes ebédet főzni a családnak. No, ez aztán a vasárnap!

Aztán ránézett az asszonyra; szinte megszokásból várta, hogy attól most majd valami cifra visszavágás következik. De hiszen meg is felel ő neki, akár két kézzel is, csak előbb hadd egye meg ezt a gombócot.

Hanem az asszony csak nem felelt, nem nyelveskedett. Úgy tett, mintha semmit se hallott volna a hitesura pattogásából. De Gáborban már felébredt a civódás ördöge, hát csak keresett valamit az asszonyon, amibe beleköthessen.

— Miért van rajtad ez a piros pruszlik? — kérdezte.

— Hát melyiket vegyem fel? — kérdezte az asszony.

— Melyiket? Hát persze, hogy melyiket! Annyi van neki, mint a király feleségének. Akár minden nap másba öltözködhetnék. Az én pénzemből, az én verejtékes keresetemből! Persze, mert azt akarja, hogy a templomban mindenki őrá tapassza a szemét.

Az asszony elpirult, de hallgatott. És Gábort ez a hallgatás mód nélkül felbőszítette. Elsütötte hát a nagy ágyúját:

— Kinek akarsz megint tetszeni, te falu szemetje?

Mint a bíbor, vagy a pipacs, úgy lángolt fel erre a szemtelen szóra Panni ábrázata. Rávillámlott a

két gyönyörű szeme erre a gonosznyelvű férfira, de aztán a következő percben lesütötte a tekintetét, hirtelen megszelídült a teste tartása és olyan csendesen, mintha most esküdne az oltár előtt szemérmetes szájjal az első holtomiglant, angyali szelíden csak ennyit mondott:

— Kinek akarok tetszeni? Rajtad kívül, édes uram, senkinek, csak a — Jézus Szent Szívének!

Gábor olyat nézett, mint mikor az embert barátságos beszéd közben egyszerre képen teremtik. Nem tudta, mit mondjon. Azt se tudta, hová nézzen. Még azt se, hogy haragudjon-e, vagy inkább térdeljen le a felesége előtt és ott a gombócos ebéd mellett, a gyerekei jelenlétében kérjen bocsánatot tőle. Azért a pimasz beszédjéért...

Hát mert nem tudta, hogy mit tegyen, inkább elhallgatott. Nagyokat falt, aztán kirúgta maga alól a széket, keresztet vetett és kisompolgott a házból.

Ment toronyirányában. Erdőn, mezőn bolygott litániáig. Akkor betért az Isten házába s onnan nagy lassan, kerülő úton hazafelé poroszkált.

Pannit a szobában találta, a muskátlis ablak előtt. Imádságoskönyv volt a kezében, könny gyöngyözőtt a két szemén. Kökény Gábor odaállt a felesége mögé s úgy hajolt le a válla fölé, alázatos, szelíd beszéddel:

— Panni, édes kis feleségem, ne haragudjál!

Rezgett a hangja s feleségének nagy sóhaj rebent ki a melléből. Mintha rabgalambot eresztenének ki egy szűk ketrecből.

Gábor tovább beszélt nagy megalázkodással:

— Igérem neked erre a szent feszületre, hogy soha többé nem leszek haragos. Megszégyenítettél máma a béketűrésseddel.

Panni behúnyta a szemét s hallgatott, mintha még nem hitt volna a boldogságának. Gábor látta ezt a tamásos bizalmatlanságot s keresett valami nagy eskü után, aminek a felesége se tudjon ellenállni.

— Itt mondom neked, Panni: zsidó legyen a ne-

vem, ha még csak egy fia szitkot is kimondok ebben a házban.

Panni felkapta a fejét s felmosolygott rá. De még mindig olyanfélekép, mintha hinné is a szavát, nem is.

Gábor nagyot gondolt. No, de most már igazán eszébe jutott a legjobb fogadás:

— Aztán jövő első péntektől én is megáldozok a Jézus Szívéhez.

E percben Panni szeméből mintha szivaccsal törölték volna ki a kételkedést. Felugrott, ujjhegyen fordult s boldog szerelmesen ölelte át az emberét. Csak ennyit zokogott:

— Én uram, én édes jó, szerelmetes uram!

Mártika haza akar menni.

Kis Mártika nagybeteg volt.

Anyja, egy fiatal úriasszony, ott ült a nyolcéves kis beteg ágya mellett s nézte az előtte pihegő, 40 fokos lázban égő gyermekét. Hogy fog ez a gyenge test, ez a filigrán kis szervezet megbirkózni a gyilkos, perzselő kórral!

A tanár nem nyilatkozott határozottan; azt mondta, még maga sem tudja pontosan megállapítani a bajt. Veszélyesnek mindenesetre veszélyes, de azt hiszi — úgymond — gyógyítható. Azt hiszi! Tehát csak hiszi. Legfeljebb hiszi. Az is lehet, hogy nem hiszi s azért mondja, hogy „hiszi”.

A fiatalasszony minden hitét, istenbizalmát összeszedte, hogy le ne roskadjon a szörnyű kétség súlya alatt. Hát azért várta oly soká ezt az aranyos gyermeket, azért fűzött hozzá rózsás álmokat, azért nevelte ezt a kis virágot annyi gonddal, szeretettel, hogy sírba konyuljon, mielőtt kifeslik?

S ha csak amolyan közönséges gyermek lett volna Mártika! Hiszen természetes, hogy minden anya élhal a gyermekéért, egynek sem közömbös, elveszíti-e, megtarthatja-e. De éppen ez a gyermek! Éppen ez a csodája az Isten kertjének, ez a kész kis szent, ez az

okos, értelmes, gyönyörűen fejlődő ifjú lélek, akiről nem ő, az anyja, aki elfogult lehet, de a családnak minden ismerőse azt mondta, hogy rendkívüli jelenség, hogy szinte érthetetlen, miként lehet egy 8 éves leányka ennyire gyönyörű lelkű, ilyen kis hősnő, ilyen igazi kis szent! Hogyan szerette kicsi szívével a Jézuskát s két éve végzett első szentáldozása óta milyen ke-rúbi áhitattal járt áldozni! Hogyan tudott imádkozni és betegségeiben szenvedni ez a páratlan, ez a csodá-latos kis leány! És ezt veszi el most az Isten? Lehe-tetlen!

Miért adta, ha ily korán el is veszi? Miért rin-gatta a boldogság mámorába őket, a fiatal szülőket, ha csak azt akarta, hogy fájdalmuk az elvesztésén annál metszőbb, annál lesújtóbb legyen?

A kis beteg felnyitotta szemét s ahogy anyjának gondteli, könnyes arcát látta, félig eszméletlenül is vigasztalni szerette volna, de csak annyit tudott ki-gyűgögni cserepes, piciny száján:

— Anyuskám, olyan szépet álmodtam!

— Szépet, kis Mártikám? — hajolt reá az anya.

— Mi volt az a szép?

De a beteg gyermek már ismét lezárta szemét s tovább álmodott. Olyan volt kékszegélyű kis ingében, nyakán a Mária-éremmel, mint egy szendergő angyal. Az anya soká nézte lehúnyt szemét, mintha ki akarná olvasni, mit lát ez a piciny szem az álmok üdítő orszá-gában. S mert maga is agyonfáradt volt az éjszakai virrasztások folytán, egyszerre ő is — félig nyitott szemmel — az álmok országában járt. Arról álmodott, hogy Mártika elment, elrepült tőle, álmok szárnyán viszik el kis angyalok messze-messze s ő utána iramo-dott, hogy megtalálja.

Zöldszínű szigeteken járt, tenger közepén. Verő-fényben sürgött-forgott a parton sok-sok furcsa színű ember és asszony és nagyon sok gyermek. Boldog, játszadozó, egészséges gyermekek. Egy sem volt beteg köztük. Kereste körükben Mártikát, de nem találta meg.

Kérdezte őket, nem látták-e Mártikát, de ezek meg sem értették a szavát.

Aztán egy városban volt, valami nagy gyermek-nevelő intézetben, ahol éppen kerti ünnepélyt tartottak és hosszú-hosszú virágos padosorokon gyermekek ültek a fák alatt. Végtelen sok gyermek és sok-sok boldog szülő. A gyermekek verseket szavaltak s énekeket daloltak. Csak egy anya volt szomorú a szülők közt; sötét fekete fátyol borult a könnyes arcára; az álmodó jól megnézte s akkor vette észre, hogy ez az anya — ő maga. De hiába erőltette a szemét a gyermekek hosszú-hosszú során végesvégig — Mártika nem volt köztük.

Azután valami nagy hivatalba jutott, ahol elveszett tárgyakat kerestek az emberek és ő is beállt közejük keresni Mártikát. Sok-sok rekesz volt ott, meg fiók, meg skatulya s ő mind kinyitogatta, nincs-e valamelyikbe elrejtve az ő kisleánya és utoljára már csak kicsi koporsók voltak a rekeszekben s ő azokba is bele-nézett, de csodálatos, már az utolsót is végignézte és Mártika nem volt egyikben sem.

Aztán egyszerre a mennyországban találta magát. Valami csodálatosan fénylő, zengő hegy volt a mennyország s annak oldalában zafírszínű pázsitok és zenélő fák voltak, amelyeken mint megannyi sugárzó kis nap ragyogott a sok-sok drága, ízletes gyümölcs. És a fák között viruló pázsitokon valami káprázatosan szép táncot lejtettek csillagosruhájú, édesarcú angyalok, fehér szűzek és pálmaágot lengető szentek... Aranyból volt ott minden, átlátszó, üvegszerű, kristályos aranyból. Egy csoportban csupa gyermekek és angyalok voltak, de milyen nagy csoport volt az! Körve fogóztak: egy angyal, egy gyermek, felváltva; de oly nagy volt a kör, hogy alig bírta belátni a végét. Oly édesen lejtettek s oly üdén daloltak hozzá; az angyalok szárnya aranyból volt, a gyermekek hullámos haján aranyló mirtuszkoszorú.

— Ezek között lehet, Mártika! — gondolta az ál-

modó anya s elhatározta, hogy megkeresi. Körüljárt: mindenik gyermeket sorra nézte, de már nagyon soká ment és nézelődött, szinte belefáradt a szeme a sok ragyogó káprázatba, még mindig nem akadt rá Mártikára. A kör közepén egy aranyos, mindenkinél szebb, ragyogó gyermek állt, oly szép és méltóságteljes, hogy a leányát kereső anya el sem bírta a nézését. Mártika! De hol van Mártika? kérdezte magától egyre. És csak nem találta.

Nagyon soká járt már körül, míg egyszer csak valaki eléje futott, kiszakítva magát a körből. Ó, százezer közt megismerte volna! Mártika volt. Pedig szinte nehéz volt ráismerni, annyira megszépült, úgy ragyogott, oly egészséges, pirosszínű, boldogságtól sugárzó gyermek volt. Hófehér, kékszegélyű ingecske volt rajta, de mintha az is arannyal volt volna teleszőve. A haján pedig, a hullámos, édes-szőke haján ott ragyogott a mirtuszkoszorú. Olyan volt mint valami sugárzó kis menyasszony, de nem erről a földről való.

Úgy repült az anyja felé, kitért két karján lóbogott a fehér gyolcsing ujja.

— Anyuskám, édes jó anyám!

De akármennyire ölelgette az anyját, fejét visszavisszafordította a kör felé és sóvárgó szemmel nézett, vissza a kör közepén álló Gyermekre. Hisz oly szép is volt az a Gyermek, oly lebilincselő és megigéző!

— Kis Mártikám, hát te itt vagy? És jól érzed itt magad? — kérdezte az anyja.

A gyermek boldogan suttogetta:

— Ó, oly igen boldog vagyok!

— S nem akarsz velem jönni? Vissza a földre? Mártika mosolyogva rázta a fejét:

— Dehogy, anyám, oly szép és jó itt!

— De apád, anyukád, kistestvéreid várnak odalenn és sírnak utánad!

Mártika arcán egy kis szomorúságféle vonult végig, de inkább a szemrehányás szomorúsága, mint a bánaté.

— Mondd meg nekik, édes anyuka, hogy nincs igazuk, ha sírnak. Nem szabad siratni a földet. Hiszen örökre úgysem maradhatnak odalenn ők sem. Engem legjobban szeretett az Isten, hogy legelőbb hozott fel ide, magához. Én itt helyet készíték nektek; minden nap gondolok rátok s a ti pártfogótok leszek. Amíg majd ti is idejöttök. De siessetek áml

Az anya csak sírt csendesen, mint aki meg sem érti leánykája szavát.

De erre már a leányka arca is nagyon komolyra vált. Egy lépést hátrált — úgy állt ott anyja előtt a smaragdos gyepen, a fénylő mirtuszkoszorúval homlokán, mint egy égi vízió —, felemelte ujjacskáját és kedves feddéssel a hangjában így szólt:

— Miért irigylitek tőlem a mennyországot?

S ismét epedő sóvárgással nézett a fényes kör felé s a Gyermekek felé, ki a kör közepén állt.

Az anya leborult a földre s homlokával érintette a csillogó pázsitot.

— Igaza van, gondolta magában. Mártika idehaza van a mennyországban. Miért irigyelnők a boldogságát.

Mire feltekintett, nem volt többé előtte a vízió, sem a pázsit, sem a hegy, sem az angyalok. A gyermekek kórágya volt előtte s a párnák közt a lázban égő kis test, a fehér ing a kék szegéllyel s a nyakon a kis Mária-érem. A kis arc lázban piroslott s mosolyogva tekintett reá. S az anya hirtelen eltűnődött az álmán s most már nem zúgolódott az Isten akaratán, sem a gyermekek betegségén. Mártika nem e világra való. Az Isten mennyországa várja odafenn, meg a boldog, fényes angyalok. És az a csodálatos, igéző, gyönyörű Gyermekek. Mi is van azon csodálatos, ha Mártika odavágyik, ahová való?

— Kis Mártikám, szeretnél a mennyországba menni? — kérdezte hirtelen.

— Nagyon! — nyögte a kis beteg.

S amikor aznap este az orvos jött és komoran

csóválta fejét s távozta után a fiatal apából majdnem kitört a keserűség, a fiatal anya maga nyugtatgatta:

— Nyugodjunk meg benne, Pistám! Mártika hazavágyik a mennyországból! Miért irigyeljük tőle, ha egyszer Mártika haza akar menni?

A kereszts.

Szegény Nusi, szegény! Már 15 éves korában meglepte egyszer az aggódo kérdés: mi lesz belőlem? megtalálom-e boldogságomat? S már akkor keményen neki-szomorodott a lehetőség megfontoltára, hogy esetleg őt is elfelejti a sors.

S most már 24 éves, maholnap 25 is lesz és a sors, úgylátszik, csakugyan elfelejtette.

Nem volt sem ostoba, sem hiú; elfogulatlan barátnői őszintén biztosították, hogy nem mindennapi szépség és kedvesség s ha néha — egyre kedvetlenebbül — a hosszú állótükrben végigmustrálta termetét, kénytelen volt szinte a kedve ellenére is megállapítani, hogy a szépség osztogatásánál nem hagyta ki őt sem a jó Isten. Őz volt a termete, mély tenger a szeme, alabástrom a bőre, selymes erdő a haja. S mégse kellett ezideig senkinek, mert . . . mert szegény volt.

— Eh, mit, bizonynal elfogult vagyok. Minden lány azt hiszi magáról, hogyha férfi volna, pontosan olyan lányt venne feleségül, amilyen ő. Nem vagyok szép.

De a képe az állótükrben egyre tiltakozott az érvelése ellen s huncutkásan intett, hogy nem igaz; ő nem olyan, mint a többi csacska képzelődő. S az önön lelkét is ismerte annyira, hogy tudta: ő boldoggá tudna tenni nagyon magasigényű férjet is.

S az évek mégis múltak s a kora fiatalságnak az az édes, gyermeteg hímpora, az a reggeli harmat a gyümölcs hamvas héján kezdett leporlani róla, s az ezüstsisakos herceg, akit ébren és álomban annyiszor megálmodott, csak nem jött, csak nem jött! Mindhiába várta.

Azaz, hogy jött volna. Jött egyszer egy kedves, csendes, méléző fiúban, aki joggyakornok volt a bíróságon s aki öreg édesanyját tartotta el. Jó fiú volt; senki sem vehette zokon Nusitól, hogy megszerette. A fiú is szerette őt. Már azt hitték, egymás karján léphetnek be a boldogságnak áhított csodakertjébe, amikor jött a dér. Jött a próza, a lelketlen rideg számok, amikor kiszámították, hogy sokkal szegényebbek mindketten, hogysen meg tudjanak élni. Szegény Nusinak hetekig nem jött üdítő álmom a szemére s a lelke két gyönyörű ablakára azóta maradandó gyászfátyolt borított a tompa, néma bánat. Pénz! Ostoba, útálatos, rideg és piszkos Mammonkutyája, amely odafeküdt az aranyos diadalkapu elé s rá morgott messziről, hogy takarodjék innét, semmi keresnivalója az élet örömeinél. A fogait vicsorította rá fenyegetőleg, ha közelebb mer jönni a kapuhoz, így szegényesen, pénzeszsákok nélkül.

És jött a másik. Fess volt, elegáns, tüzes és kövételődő. Harmadik nap szerelmet vallott, hűséget esküdött, ígért, hogy felrobbantja érte, ha kell, a világot. Nusi csaknem hitt már neki; amikor a délceg lovag egyszerre csak elmaradt. Azt sem tudta meg soha, hogy miért. Csak nem jött többé. Bizonyosan közben más valakibe akadt bele s azóta ki tudja, hányadik szegény bolond leánynak szaval holdsugárfény mellett siron túl terjedő halálos hűséget... Nusi kivetette a szívéből, s mélyen megalázottnak érezte magát. És annál jobban elkeseredett. Az ilyen jellemtelen fráter is elérí a boldogulását, legalább a maga módja szerint, gondolá; miért hogy épcsak én nem nyertem jussot a boldogsághoz?... Haragudott az égre és földre, a saját szívére s a jó Istenre, aki olyan rossz pártolója az ő szerencséjének.

Szegényt különben nem is nevelték úgy, hogy sokat törődött volna a jó Istennel. Legfeljebb, ha bajba jutott. Vigasztalója sem akadt, mert nem járt a vigasztalás szentségeihez; talán háromszor volt mindössze gyónni életében...

Aztán jött egy harmadik is. Igazi fordítottja a tiszta képnek, melyet az ő férjéről, Nusi, gyermeteg álmaiban kigondolt. A fiú alighogy felmelegedett Nusi körül, egyszerre elkezdett szemtelenül tolakodó lenni. Ostromolta Nusit, de úgy, hogy Nusiban felgerjedt hirtelen minden csepp vér. Önérzetesen rendreutasította a fiút s mikor amaz erre erőszakos akart lenni, segítségért kiáltott s a berohanó cseléd hallatára kiutasította a gyalázatot. Azóta szégyennel gondolt magára a fájdalmas kiábrándulással azokra a férfiakra, akik „tiszta” szerelemről áradoznak s oly megalázó kevésbe veszik a nő legszebb kincseit.

Hát neki igazán nem szabad boldognak lenni a földön? Ugyan miért is van akkor a világon?

Nénje, Mici, egy évvel idősebb volt nála s rá, íme rámosolygott a sors. Pedig se gazdag, se táltos nem volt s ami a szépségét illeti, Nusié megért leglább annyit, mint az övé. S azt íme, hamarosan megkérte egy tehetséges fiatal orvos, aki el is vette s aki hamarosan operatőrre lépett elő egy nagy kórházban. Ugyes volt s rendkívül sokat keresett. Micit majd felvetette a sok pénz és a pucc, amire mindig tellett. Szegény Nusi a mamájával és két kis öccsével együtt szegényesen élt s jól meg kellett néznie minden rongyos koronát, hogy hová teszi; Miciéknél pedig mindig megvolt minden bőven, ami csak kellett. S nemcsak pénz volt, de meleg szeretet is; az orvos kényeztette, úgyszólván a tenyerén hordozta feleségét. Oly boldogok voltak együtt, mint két szerelmes gerlice a dúcban.

Nusi nem volt irígy. Örült nénje szerencséjének. Ha itt-ott látogatóba ment hozzájuk — mert nem laktak ugyanabban a városban — őszinte büszkeséggel látta nővérét a fényben, a jólétben. Egy év múltán gyermekük is született: kisfiú. Ahogy ott feküdt szőke kis fejével a hófehér patyolatos gyermekkocsiban, szinte látta Nusi, hogyan mosolyog a kezdődő életre már első hajnalán a szerencse és a gazdagság. S mily boldogan foglalatoskodott Mici a gyermek körül! Sze-

gény Nusi érezte, hogy ő még jobb mama tudna lenni. De neki sohasem lesz alkalma az anyai élet örömeit megízlelni; ő magányosan fog elfonnyadni, mint erdőszélén az elhagyatott csipkekóró. S az ő meleg szíve, a szeretete, a szépsége száraz patak lesz, amelyből lassan-lassan kiapad a víz s amely nem fog virágot fakasztani, nem fog öntözgetni, amelyre céltalanul fog ráüledni a feledés homokja s az enyészet éjtszakája.

És múltak az évek s ahogy megsejtette Nusi, úgy lett. Lassan letűnt arcáról a fiatalos báj s vele együtt a remény s az életkedv. Megjött az élet nyara, nála gyümölcstelenül, mialatt Micinél fényesen delelt a nap. Az orvosból híres operatőr lett s a hatszobás bérelt lakás helyett nagyszerű villát építettek maguknak a város legelőkelőbb villanegyedében. A kisfiú, Pubi, egyetlen gyermekük, szintén felnövekedett s már a gimnáziumba járt. Nyaranta hol Abbáziába, hol a Tát-rába, hol Swinemündébe mentek; végigélvezték mindazt, ami jó és mulatságos van a világon.

— Hogy van az, Nusi, hogy te nem mentél férjhez? — kérdezte egyszer Mici csak úgy odavetőleg, mikor ez egyszer meglátogatta őket egy balatonmeléki fürdőn, ahol Miciék egész kastélyszerű villát vettek ki a nyárra.

— Hja, szerencse dolga! — mondta rá Nusi látszólag egykedvűen, de aztán gyorsan elfordult, hogy nővére meg ne lássa szemén a keserűség borúját. A keserűségét, amely e kérdésre egyszerre végigtombolt a lelkén, mint orkán a sivatagon.

Egy napon, borongós novemberi délután, nagyon erőt vett Nusin a levertség. Régi naplóját s leveleit olvasgatta s elmerengett az élete folyásán. S annyira kitört belőle az elkeseredés az életének üressége miatt, hogy zokogva vetette magát az ágyára, arcát az ágy vánkósába nyomva. E percben lepte meg egy fiatalabb barátnője, aki azért jött, hogy magával vigye egy templomi ájtatosságra. Nusi érzéketlen akaratnélküliséggel követte. Csak el, csak el valahová; mindegy akárhová; csak a gondolataitól szabadulhasson.

Idegenszerűen érezte magát a templomban. Hiszen ide, úgy tudta, csak olyanok járnak, akik eleve lemondtak az élet örömeiről. Borzadva, megvetéssel nézett maga körül; azt hitte, csupa öreg, csalódott, kiábrándult lélek van körülötte, akiken már rég elvégezte hajótörő munkáját a sors. Csodálkozva látta, hogy csalódott; voltak ott sokan egészen fiatalok is, életerős, örömeire vágyó, sorsukban bízó emberek, leányok. De hát mit is tud ő azokról, akik a templomokba járnak; hiszen évek múltak el azóta, mióta utolszor volt templomban.

Sovány, szemüveges, alacsony termetű pap lépett a szószékre. Szenvtelen, nyugodt arcáról Nusi azt következtette, hogy valami száraz, unalmas prédikációt fog hallani tőle; valami olyant, aminőt egyszer réges-régen hallott, kisleány korában, amikor odaparancsolták őket az iskolából egy templomi szentbeszédre. Nusi akkor csak ennyit jegyzett meg magának az egész ájtatosságból, hogyha a mennyország is olyan unalmas lesz, mint ez a prédikáció, akkor bizony jobb lesz sohase jutni be a mennyországba.

Már-már kiszökött a templomból, mikor a pap beszélni kezdett. A hangja már nem volt olyan egyhangú, mint a külseje; lágyan, meggyőzően csengett s Nusi lelkében egyszerre visszhangot talált. S amit mondott, az is mind olyan okos, egyszerű, olyan elfogadható, természetes és logikus volt. Minden mondatával jobban lekötötte Nusi érdeklődését. Sohase hitte volna, hogy a templomi szentbeszéd ennyire érdekelheti az embert. A téma is, amit a szónok választott, mintha egyenesen neki volna szánva. A lelkiatya a szenvedés értékéről beszélt. Hiszen a szenvedésből neki ugyancsak kijutott. Csak azt nem hallotta még soha, hogy a szenvedésnek értéke is lehet.

Egy félóra is elmúlt már s Nusi figyelme még nem lankadt. Csodálatos, mi mindent nem hozott ki ez a pap a szenvedés fogalmából. Soha nem hallott, soha nem sejtett, lelki értékeket. Hogy a szenvedés nemesít, mélyít, Istenhez emel. Hogy a nagy jellemek mind a

szenvedés tűzkohójában acélosodtak s a fájdalom mindig a nagy lelkek iskolája volt. Hogy akinek nincs szenvednivalója, az rendszerint üres életet él, önző és érzéketlen mások iránt s ha aztán egyszerre nagy fájdalom éri, gyakran azonnal letör a súlya alatt. És hogy a földi életnek nem az ad értéket, ha örömmel van tele, hanem ha búban és örömben egyformán méltóknak bizonyulunk az Isten országára s az örökké tartó, igazi boldogságra odatúl. Hány ember van, mondotta a pap, aki azért felejt el az Istent, mert túlságosan jól érzi magát a földön! Hány fog üdvözülni a kereszt miatt, melyet hordozott s hány fog elkárhozni, mert semmi sorscsapás nem figyelmeztette az el nem múló javakra! Végül megrázóan ecsetelte a pap a bibliai példabeszédet a dúsgazdagról, aki végül is eltemették a pokolban, s a koldus Lázárról, aki halála után Ábrahám kebelébe vitették.

Nusi csak hallgatta a beszédet feszült figyelemmel. S mikor a szónok befejezte szavait, Nusi azon vette észre magát, hogy könnyes a szeme s most már csak azt sajnálta, hogy vége van ennek a nagyszerű beszédnek, amely úgy hatott a lelkére, mint szikkadt talajra a meleg esővíz.

— Ó, áldott kereszt! — sóhajtotta a szónok vég-szavait ismételve. S aztán a vezetőjéhez fordult:

— Máskor is hozz el ide! — kérte fiatal barátnőjét.

— Tetszett? — kérdezte az.

— Nagyon! Egészen megkönnyebbültem. Máskor is prédikál ez a pap?

— Minden héten, évek óta.

— De kár, hogy csak ma hallottam először!

A jövő héten is ott volt; a harmadikon is. El akarta hozni Micit is, aki éppen nála volt látogatóban. De az kinevette, hogy egyszerre ennyire szentes lett s azt mondta, hogy neki nincs szüksége arra, amit a pap mond.

— Én egészen jól megvagyok prédikációk nélkül is — mondotta.

A negyedik héten Nusi engedett barátnője bizta-

tásának s felkereste a papot a gyóntatószékben. Remegve kezdett hozzá, mint mindenki, aki évek óta elszokott a gyónástól. De a papnak egyetlen biztató szavára hirtelen felengedett a félelme s úgy beszélt vele, mint valami régi ismerőssel, vagy ahogy az atyjával szokott beszélni az ember. Gyónása hosszú volt, de utána, mint akiről mázsányi adagokban emeltek le szörnyű, nyomasztó terheket, megkönnyebbült, szinte újjászületett lélekkel fogadta a feloldozást.

— Mily könnyű így! — szól, mikor helyére ért.

Soká ott maradt még a templomban. Este volt s a félhomályban oly jól esett kisírnia eddigi eltévesztett életének vigasztalhatatlanságát. Már alig egy-két ájtatoskodó lézengett a templomban. Nusi nem törődött senkivel. Magába temetkezett s Azzal beszélgetett, akit most ismert meg csak igazán, akihez most tért vissza; a lelke Istenével. Álomféle elmerültség vett rajta erőt. Ráborult a padra s átfutotta lelkében a multját, aztán a hit szemével a jövőbe nézett. És egyszerre, mintha víziója volna, olyan fényes, világos képben kezdte látni önmagát, jelenjét s a jövőjét. Úgy érezte, hogy az évek valahogy gyorsan leperegnek előtte, mint a képek a mozgósínház vásznán s ő egy zsöllyeszékből szemléli, ami vár reá. Láta önmagát, amint meredek hegyen ment fölfelé, lassan, de nekibátorodottan. Durva fából rótt keresztet cipelt. Eleinte le akarta rázni a felsebzett válláról s keserűen panaszkodott, hogy miért kell neki ekkora terhet hordoznia s felfelé kapaszkodnia, mikor mások, mint például Mici, a nővére is, kereszt és teher nélkül, rózsákkal koszorúzottan szaladgáltak körülötte a napfényben s nem felfelé kapaszkodtak, hanem vidám szökeléssel lefelé ereszkedtek a lejtőn. De aztán egy embert vett észre maga előtt, aki szintén keresztet viselt, de sokkal, sokkal nagyobb és nehezebbet, mint ő, s aki mégis intett feléje, hogy csak jöjjön, ő majd segíti vinni a terhet neki is. Végre rászánta magát Nusi s a nyomdokaiba lépett.

Attól kezdve sokkal könnyebben kapaszkodott a rögös úton fölfelé. A vezetője közelében egyszerre

olyan édes lett a terhe s a szeméből könny helyett épp a nehezebb fordulatoknál az öröm gyöngyszemei hullottak. Fent pedig, a hegy ormán aranyos kapu állott tágranyitva; olyan, de sokkal szebb, mint amilyenek kisleányos álmaiban a boldogság diadalkapuját látta. A férfi, ki előtte járt, s aki az ő terhén is könnyített, egyre arra a kapura mutatott neki s bátorította, hogy csak tartson ki mellette, odafönn majd leveszik vállukról a keresztet, de odáig vinni kell, mert azon a fényes kapun csak azokat eresztik be, akik keresztet hordoztak.

— Kövess engem! — szólt hozzá egyre biztatóbb hangon.

Aztán egyszerre más képet látott. Saját haláloságyát látta. Amint éppen meghal s a lelke kibontakozik a test hüvelyéből. Egy percig égnek röppent s azonnal ott volt — megint csak a kapu előtt. De akkor már nem volt a vállán kereszt. A férfién sem, aki vezette s aki most valami kimondhatatlan szépségben, száz nap fényénél kápráztatóbb ragyogásban állt előtte s intett feléje. Várt rá. S ahogy közellépett, megragadta Nusi karját s bevezette a diadalkapun. Jaj, micsoda szép ország tárult szét ott a szeme előtt! Mint mikor hosszú, verejtékes mászás után a háromezerméteres gleccser tetejére érünk s egyszerre lelátunk a völgybe, s egy egészen új, paradicsomi kép tárul elénk, aminőnek csak messze fölülről látszhatik a föld, úgy állt előtte az új ország, a boldogság hazája s Nusi eligézett szemmel-szívvel itta az édes, új levegőt, amely ezen az új tájon lengett s megrészesgítette mindazokat, akik idáig feljutottak.

— Jaj, be jó itt — ujjongott Nusi s tapsolt a kezével örömeiben.

S a vezetője aztán egyszerre mélyen lefelé mutatott. A föld felé, vagy még lejjebb. Bírói szék előtt lelkek várakoztak; árva, üreskező, ide-odapillantó, meztelen alakok, akik elfonnyadt rózsákkal akarták takargatni meztelenségüket s akiket csupa csunya fekete folt és kelevény fődött. Nusi borzadva látta meg a sze-

rencsétlenek között gazdag nővérét is, Micit. Szomorúan, fázva, félve és fogvacogva állt ott sok-sok más, idegen között. Mellette a fia, egy 18 éves, de kiélt arcú ifjú, akinek szőkefürtű halántékán revolverből lőtt seb feketéllett s a seb körül az ifjú homlokára rá volt tapadva a megaludt vér. A fiú keserű, szidalmas szemrehányásokkal illette az anyját s durván öklöt emelt ellene. Messzebb ott állt a tömegben az orvos is, de elszakítva tőlük. Dühösen nézett maga elé s tépte a láncokat a kezén, melyek mélyen belevésődtek a karjába, közben ő is, a többi is, valamennyi fel-felnézett az ég felé s kimondhatatlan vágyódással nézte a távol diadalkaput. Kérték a szellemeket, akik őrt álltak a bírói szék körül, hogy eresszék őket a kapu felé. De azok egy más kaput mutattak nekik, sötétet, borzalmasat, súlyos láncokkal bezártat. A lelkek kérték, engedjék őket vissza a földre, hogy más úton próbálják járni az életet. Nem engedték meg nekik.

Egyszers csak megjelent ítélőszékén a Bíró. Keresztet tartott a kezében, mint valami királyi pálcát. A lelkeket egyenkint vezették eléje s ő mindegyiket kérdőre vonta, keresztjére mutatva. De egyik sem tudott felelni neki. Egyik sem ismerte a keresztet.

Akkor a Bíró becsukta az ítélet könyvét s végzést mondott. Az angyalok letépték az elítéltekről a fonyadt rózsákat s egyszerre meglátszott szörnyű nagy mezítelenségük, a fekélyek és foltok csunya pusztításai. Olyanok voltak, mint az árnyékok hada, mint egy bélpoklosok szörnyű zsinagógája. Nusi megborzadt a láttukra s bármennyire sajnálta Micit, nem tudta, nem bírta tovább nézni őket. Elfordította arcát. Oly rútak és nyomorultak voltak. S a Bíró elszállt közülük; magával vitte az üdvözítő keresztet is. Nusi csak fülével hallotta azt a gyászsíralmat, azt a nyöszörgő, elepedő kétségbeesést, amellyel ez a szegény, keresztelen tábor megindult ki a hideg messzeségbe, örök árvaságba, örök borzalmas számkivetésbe, a vasláncos kapu borzalmai felé...

Felemelte a fejét. Az oltár fölött ott állott, két

karját a félhomályba messze kiterjesztve az Üdvözítő keresztje. Nusi most már nem borzadva, nem remegve, hanem örömmel s epedő boldogsággal nézett reá. S hálaát adott Istennek, hogy nem kényeztette, hogy nem rózsákat szánt neki a földön, hanem ehelyett megízleltette vele a legnagyobb édességet: a kereszt ecetjét és epéjét.

— Ó, áldott kereszt! — sóhajtotta halkan, megbékélve...

Egy hajszálon.

Egy hajszálon.

Zelényi, a fiatal káplán, átfázva érkezett lakására. Este volt már s a csípős téli szél zúgva száguldott végig az utcákon; felkavarta a port, meg-megrázta az ablakok üvegét; jaj annak a kényesebb emberfiának, akit házonkívül talált. Biz annak holnap náthája lesz, ha jófajta köhögést nem szakajt a nyakába ez a csunya hideg téli szél.

Alig rendezkedett neki a szobájában, alig szította fel kissé a kályhában a tüzet, alig kezdett neki talán öt perce a zsolozsmának, valaki hevesen megrándította a csengőt. Ki jön látogatóba ilyen cudar időben, amikor még a kutyát se verik ki?

Egy vézna, kendőbe bugyolált parasztleányka állt a folyosón.

— Kéreti szépen az édesanyám, tisztelendő úr, tesszen eljönni hozzánk, mert a Kata néni beteg.

— Ki az a Kata néni?

— Hát a néni. Izé, az, aki nálunk lakik. Ehun van az utca meg a házsám a cédulán — mondja a kisleány, s egy gyűrődött kis lapot ad át a papnak. — Arra írta fel az édesanyám, mert, hogy a néni nálunk lakik. — Ujságpapír volt s a fehéren maradt szélén valami ákom-bákom írás. Az előszoba sötétjében olvasni se lehetett.

— Aztán nagybeteg a nénid? — kérdi tovább Zelényi és markába gyűri a papirost, hogy majd odabenn a szobában elolvassa.

— Kérem, bizony nagybeteg — feleli a gyermek. Igen nagyon töri a nehézség. Azt mondja, meg fog halni, talán még máma. Édesanyám küldött, hogy kérem meg szépen a tisztelendő urat, hogy gyünne el,

mert bizony a néni már nagyon régen nem gyónt és nagyon csunyául szok' káromkodni.

— Aztán most mégis gyónni akar, úgy-e?

— Nem akar, de azt mondja édesanyám, majd rábeszéli a tisztelendő úr, aki olyan aranyos szépen tud szólni. Talán csak rátér a tisztelendő úr szavára. Jó volna, hogy ne úgy haljon meg, mint az állat.

— No, jól van, édes leányom — szólt a pap. — Várj csak egy kicsit, mindjárt jövök. Elviszem a szentséget is.

Besietett, hogy jó meleg mellényt vegyen magára s közben megnézte a cédulát. Biz azok öklömnyi betűk valának; éppen hogy csak ki lehet találni, hogy „Csécs Kata, Mogyoródi-út 49”.

Két perc múlva kilépett a folyosóra, onnan az utcára; de csodálatára s némi bosszúságára a leány nem volt már sehol. Pedig mondta neki, hogy várakozzék. Mégis jobb, ha utat mutat, mintha így maga botorkál a messze külvárosi utca felé.

Csunya iramodással vágatott végig a szél a főutcán, mikor Zelényi a templom csarnokába benyitott, hogy az Oltáriszentséget s a betegek olaját magához vegye. Ez az örült idő, ez a szélvihar fogja ma éjjel kioltani szegény Csécs Kata élete mécsesét.

A lombjukat rég elvesztett fák kínosan nyögtek s mélyen hajladoztak a zsarnok szél jártára-keltére. A csupasz ágak nyikorgó panaszában mintha a halálra-vált lélek fájdalma rázkódott volna. Az utcákon sehol egy árva lélek. Ilyenkor ember és állat elbújik, meleg helyet keres. Csak két ember nem pihenhet még ilyenkor sem: az orvos, ha nagybeteghez hívják, meg a pap. Mindkettőnek ott nyílik munkája, ahol a másiké végződik. Ahol a halál akar aratni, oda kell nekik menni. Menteni, amit lehet: testet vagy lelket.

Shokása szerint Zelényi mindenekelőtt Ahhoz szólt, akit a mellén az aranyhírnzésű, fehér selyemtáskában vitt. Könyörgött hozzá, az Élet Urához, hogy sikerüljön jól elkészítenie a nagy útra a szegény vándort. akihez megy.

Közben meg-megerőltette szemét s úgy vizsgálódott a sötétségben, nem látja-e a parasztleánykát, aki előle elsietett. Nem szeretett volna eltévedni, mert hisz az eset nagyon komoly: egy rég nem gyónt, valószínűleg istentelen, könnyelmű lélek megmentéséről volt szó. Egy örök üdvösségről, amely talán percektől függ. Percektől s az ő közreműködésétől.

Cséc s Kata! ki lehet ez a Cséc s Kata? Talán valami szegény tudatlan, akit soha nem nevelt senki, akit sohasem tanított senki arra, mi a jó, mi a rossz, aki csak élt zabolátlan, vad ösztönei szerint. Talán valami a jó útról rég letért, könnyelmű teremtes, aminő, sajnos, olyan sok van ebben a városban. Egy sárba hullott gyöngy, egy beszenyezett virág. Talán valaki, aki az első jó szóra, az első okos intelemre magába szállna, megsiratná a bűneit — hány ilyen esete volt már! — s megszeretné azt az Istent, akit eddig annyiszor megbántott. Hátha ilyen lesz ez is? Csak siessünk, hogy el ne késsünk!

A szél egy fordulónál nagy port kevert a földön s azt teljes erővel odavágta a káplán szemébe. Attól fogva aztán mindig is a szemébe, a torkába kergette a port. Egyszer-egyszer meg kellett fordulnia egy percre, hogy vissza egyengesse ruháját, melyet a szél össze-vissza cibált rajta. Mintha a sötétség és örök szélvihar lelke küzdene vele, hogy el ne érje célját, ki ne menthesse azt a lelket, melyet eddig ő tartott birtokában. De ez a gondolat még csak inkább megedzette a fiatal pap erejét s vidám, daliás férfiassággal még jobban sietett szemben a szélviharral. A füle égett, arca áttüzesedett, mire végre a Mogyoródi-út elejére ért. Félórát járhatott már az ítéletnap i dőben.

Az utca gyér vilá gításánál csak alig betűzhette ki a házszámokat. Persze, hogy régi rendetlen módon a számozás valahol a kültelken kezdődött, mert itt, az utca belső végén „224” állt az egyik házon. No, lesz még gyaloglás a 49-ig!

És volt is. Csaknem újabb félóra. A gyermek-

leánynak semmi nyoma. Az bizonynal szaladva tért haza a jó hírrel, hogy jön a tisztelendő úr.

Végre nagysokára 59, aztán 57, aztán 55. Itt már minden ház terebélyes kerttel volt övezve, ezért is volt oly hosszú az út 10—20 ház között.

49. No, végre. Itt lakik hát az öreg Csécs Kata, a haldokló. Csak még késő ne legyen!

A kapunál nem várta senki, ami meglepte. Sőt még nyitva sem volt. Csengetyút is hiába keresett rajta; ez már olyan parasztház-forma volt, itt nem szokott csengő lenni. A hosszú földszintes házban két kis ablak volt kivilágítva. Amögött nyughat a beteg, ott leskelődik a halál.

Nem tudta, hogyan adjon jelt a házbelieknek itt-létéről. Mégis csak furcsa, hogy még nem is várják. Dörömbölni kezdett a széles, alacsony kapun, de a szélviharban nem hallották meg a zajt odabent. Kiáltott az ablak felé. Semmi felelet. Átvesse magát a sövénykerítésen? Ezt így mégsem tehette. Hanem amint a kerítésen végigtapogatott, egy hosszú husáng farúdat talált ott. Éppen elérhette vele a kivilágított ablakok egyikét. Óvatosan megzörgette az ablak kicsiny keresztfáját. Egyszer, kétszer, háromszor, minderősebben.

Buksi gyerekfej tűnt elő az ablak mögött s bújt el ismét félősen. Arra egy szikár, öreg parasztember dugta fejét az ablakhoz; soká bámult ki az éjszakába, míg végre megértette, hogy valaki van odakinn, aki be akarna jönni.

— Itt ugyan furcsán fogadják a beteglátogatót — gondolta a káplán.

Az öreg paraszt a következő percben már ki is nyitotta a ház ajtaját s anélkül, hogy kilépett volna, álmosan így kérdezősködött:

— Ki az? Mi kell?

— Én vagyok, a hittanár — felelte Zelényi —, akit a beteghez hívtak. Itt vagyok; csak már ereszenek is be.

— A tisztelendő úr! Dicsértessék! Mindjárt kinyitom a kaput.

— Hogy van hát a Csécs Kata? — kérdi sürgetve a pap.

— A Csécs Kata? — csodálkozott az öreg paraszt.
— Micsoda Csécs Kata? Itt nincsen Csécs Kata.

— No, hát az a nagybeteg, akihez ebbe a házba hívtak. Itt van ez a cédula, itt van ráírva, hogy Csécs Kata, Mogyoródi-út 49.

— Itt nincsen Csécs Kata. Istennek hála, beteg sincsen.

— Tudja biztosan? A maga háza ez?

— Az enyém hát. Tudom, ki lakik benne, tisztelendő úr, nincsen itt beteg.

— Hát nem a 49-es szám ez?

— De az. Hát hogyne volna az.

— No, de édes barátom, megáll az eszem. Most járt nálam egy órája egy kis csöpp leány, ezt a cédulát hozta s kért, hogy rögtön menjek, hogy jöjjenek ebbe a házba, Mogyoródi-út 49., mert, hogy a Csécs Kata néni itt künn vívódik a halállal.

— Itt nincs beteg, Istennek hála — ismételte az öreg. Kinyitotta közben a kaput is, de Zelényi nem lépett be rajta.

— Nem is ismer ezen a tájékon ilyen nevű beteget? Csécs Katát nem ismeri?

— Csécs! Csécs! Hiszen annyi itt a Csécs, hogy sok is, de Csécs Kata? Hopp, hogyan is! de nem, az Csécs Klári és az nincs is most itthon, bement az urasághoz Szegedre.

— Csécs Kata...

— Nem tudok olyat, tisztelendő úr!

— Se beteget nem tud errefelé?

— Nem én, hála Istennek.

Mit volt mit tenni, Zelényi megköszönte a felvilágosítást, bocsánatot kért a háborgatásért és lassan körül-körülnézve, nem várják-e valahol a szomszédban, nem hívják-e valamerről, szép lassan indult hazafelé. Lehetetlen, hogy aki beteghez hívatta, a legnagyobb izgalomban is eltévesztette volna a saját házszámát. Itt csak valami érthetetlen, gonosz tréfáról lehet szó.

Talán valamelyik ellensége, valami papgyűlölő, durvalelkű szocialista bérelte fel a kisleányt, hogy megtréfálja, hogy a viharos éjszakában egy kis kirándulásra kényszerítse. Hiszen kitelik tőlük. Sebaj! vigasztalta önmagát. Akkor hát hitéért szenvedett, s az ilyen kicsiny vértanusággal is megmutatja legalább ellenségeinek, hogy igenis komolyan veszi a hivatását s gyakorolja is, amit prédikál.

Nem sietett; lassan ballagott előre. A szél többnyire hátba kapta s úgy tolta hazafelé. Gúnyosan fűtyült, dalolt a fülébe: csak vissza, vissza a lélekhalátszat nem sikerült!

A sekrestyében, mielőtt a szent terhet az oltárszekrénybe visszatette, még egyszer mustrálóra vette a gyűrött ujságpapírt. Alaposan megvizsgálta minden betűjét. Csécs Kata, Mogyoródi-út 49. Semmi kétség. Azaz — az ég szerelmére! Mi ez? Megálljunk csak! Csak nem? Ez a „49”-es éppenséggel valahogy 19 is lehetne. Nem úgy van ugyan írva, mint a tisztességes 1-es, ezer ember közül mindenki 4-esnek olvasná. De végtére, ha talán csak túlságosan nagyot kanyarított az 1-es elejére az, aki írta s aki csak így tud írni — nincs kizárva. Parasztírás közt sokszor akad kuszaság, értelemzavaró ákom-bákomság.

Hát persze! ha nagyon akarom, lehet ez 19-es is. Mogyoródi-út 19. És hátha csakugyan az? És hátha ott van a beteg Csécs Kata? És ott vár rá, ott eped utána, az, aki félti lelkét az örök kárhozattól és csalódva kérdi: miért nem jön hát a pap?

Egy lélekről, egy halhatatlan lélekről van szó. Itt semmiféle áldozat nem túlsok. Felszedelőzködött ismét, aztán ki a viharos éjbe még egyszer, vissza az útra, amelyen épp az imént jártunk. Csak még vagy egy kilométerrel messzebb. Hátha.

És sietni kell! Mert a hosszú ide-odajárás közben hátha meghal a beteg. Ó, a percek, melyek örökkévalóságok felett döntenek! Ki legyen felelős csak egy percért is, ahol a perctől függ az örökkévalóság!

A fiatal pap, feledve fáradságát, nem ment, de ro-

hant, de vágtatott a most már ismerős úton. Már nem hallotta a szelet, nem látta az utca közepén és járóján végigtáncoló portölcséreket. Eszébe jutott az az ír pap, aki kedvenc lovát vágtatta halálra, hogy egy hegylakó hívének jókor elvihesse a haldoklók vigasztalását. Az ő paripái sem érdemelnek ilyenkor kíméletet.

És alig telt el több félóránál, már újra elérte s el is hagyta a Mogyoródi-út 49-et s vígan nyargalt neki a külteleknek. Az utcai világítás itt már csaknem egészen elmaradt, az út is rosszabb lett. Sebaj! Göröngyön, gödrön át, inkább futva, mint lépkedve, elérte végre a 19-et. Ott állt az ajtóban a kisleány, aki érte jött. Sírt.

Kapu, ajtó nyitva várta. Léptei zajára kijött az ajtón a leányka anyja is. Az is sírt keservesen.

— Tisztelendő úr, ó, jóságos tisztelendő úr! — csókolgatta az asszony a pap kezét. — Hacsak valamivel korábban jöhetett volna!

— Mi az? Itt van a beteg?

Az asszony egyáltalában nem sietett befelé. Megállt a tornácon, nekidülleszkedett a falnak s kötényébe temette arcát.

— Már jónéhány perce, hogy meghalt! — nyögte. — Jaj, pedig, de kellett volna pap melléje! Mert ez nem úgy élt ám, ahogy keresztény leánynak élnie kell. Jaj, édes tisztelendő úr, csak előbb jöhetett volna! Hiszen tudom, hogy mindjárt jött, de biztosan nem tudta az utat. Hiszen olyan sötét van. Én meg magam nem mehettem elébe. Kellott, hogy valaki a betegnél legyen; a gyerek meg nem várhatta meg, mert még a patikába kellett mennie.

— Nézzük meg a halottat — sürgette Zelényi. Gyenge reménysugár villant át az agyán: hátha van még élet benne.

Nyomorult parasztágyon, fakult, értelmetlen, éppen nem biztató arckifejezéssel ott feküdt a szerencsétlen. Biz abban már nem volt egy sziporka élet sem. Keze hidegen szorította az olvasót, amit a nővére csavart rája.

A szegény asszony megtudva a pap késedelmének okát, heves zokogásban tört ki s kétségbeesett szemrehányással illette magát. Zelényi vigasztalni próbálta.

— Édes néni, most már kár sopánkodni. Maga nem hibázott; legyen nyugodt. A legokosabb, amit tehet az, hogy imádkozzék sokat a szegény jó testvéérért. A jó Isten előre látta az ön imáit s előre megadta érte a haldoklónak a megtérés kegyelmét. Próbált-e vele tökéletes bánatot felindítani?

— Biz azt nem tudom, micsoda! — felelte az asszony. — Aztán nem is volt magánál szegény, csak úgy néha egypár percre.

— Azért nem kell a papot az utolsó percben hivatni, édes lelkem, ezt az egyet jegyezze meg magának ebből az esetből.

Többet nem mondott; a többit inkább a plébános úrnak mondta volna el nagyon szívesen. Mert ahol még a jámbor nép, az istenfélő nénikék sem tudják, mit kell tenni a haldoklóval, ott a lelkipásztorokat terheli nagy mulasztás.

Néhány meleg, erőteljes vigasztaló szót intézett még az asszonyhoz s megígérte, hogy másnap befoglalja szentmiséjébe a szegény Katát, aztán eltávozott.

Mikor másodszor ment hazafelé, meg-megreszketette az a gondolat, hogy milyen hajszálaikon, igazi hajszálaikon, egy 1-es hajsza vonásától függhet egy-egy lélek örök veszte vagy örök megmentése!

Másnapi elmélkedésre ezt a témát kereste ki „Krisztus követésé”-ből: „De tremendis et occultis iudiciis Dei”, az Istennek titkos és rettenetes végzéseiről!

Két halál.

Egy nagybátyám falusi plébános; az beszélte el nekem a multkor a következő történetet: „Gyönyörű szép júniusi nap volt, mikor a délelőtti hitoktatásból hazatérve, a harangozó azzal fogadott a plébánián, hogy két beteghez is hívnak egyszerre s mind a kettő sürgős eset.

— Kik azok? — kérdeztem, miközben hamarosan átnéztem a postát.

— Az egyik az intéző leánya, a másik a Kovácské ott az alvégen. Az utolsó ház a faluban.

— Az a szegény, tüdővésztes leány, úgyebár? — kérdeztem.

— Az, igen.

Nem volt még hat hete, hogy beiktattak a falu plébánosának, még kevéssé ismertem a híveimet, de a Kovácsék sorvadásos leányánál már kétszer jártam. Nagyon szegények és nagyon istenfélő népek voltak; mihelyt idejöttem, másnap már kértek, hogy gyóntassam meg szegény kis Klárit, merthogy Mária-leány volt s egészséges korában is minden hónapban gyónt. Szívesen megtettem s azóta még egyszer is elvittem neki a szentáldozást.

— Melyikhez menjünk először? — kérdeztem az egyházfit.

— Az intézőné azt izente, hogy a kisasszony már nincs is eszméletén — felelte a harangozó. — Talán oda kellene menni először.

— Legyen! — hagytam rá. — Nem azért, mert gazdag, hanem mert alkalmasint jobban rászorul.

Míg szedelődzködtünk, a harangozó elmondott egyet-mást az intézőekről. Katolikusok, de a szentegyházat nemigen látogatják. Csak párszor évente jár el az asszony a misére. De prédikációt sohasem hallgat. Csak egyetlen gyermekük van: a tizennyolcéves Jella, azt Pesten neveltették s a télen is Pesten jártak vele bálozni. Sok fiatalember járt azóta náluk. Két hete a leány hirtelen megbetegedett, de nem vették komolyan a dolgot. Most egyszerre vagy két napja nagyon rosszul lett; akkor Pestről hoztak le neki egy híres orvost, aki valami agygyulladást emlegetett. Ügylátszik, a pesti orvos sem tudott sokat javítani rajta, mert ha már az intézőék papot hívnak, akkor nagy lehet a baj. Talán élve sem találjuk már a leányt.

Sietve felöltöztem, vettem magamhoz az Oltári-szentséget; a harangozó előrement a lámpással és csen-

getyűvel s néhány perc múlva becsengettünk az intézőéknél. A cselédek szépen letérdeltek, az intéző és a felesége kijöttek elélem a fogadószobába. Fel volt dűlva az arcuk s valami reménytelen kétségbeesés borult a tekintetükre. Mindig az eszembe jut az ilyen helyeken Szent Pál ama mondása, mikor azokról az emberekről beszél, akiknek nincs élő hitük s „akiknek nincsen reménységük”.

Az intéző nem szólt; a kisírt szemű asszony pedig zokogni kezdett:

— Ah, főtisztelendő úr, mivel érdemeltük meg, hogy az Isten így elhagyott minket!

— Eszméletén van a kisasszony? — kérdeztem bosszúságomat leküzdve, hogy csak ilyenkor hivatnak.

— Nincsen, már két nap óta nincsen! Ó, hiszen másképp nem is mertük volna hivatni főtisztelendő urat. Szegény nagyon megrémült volna.

— Vezessen be, kérem, nagyságos asszony! — mondtam szilárd, halk hangon. Nem volt rá sem kedvem, sem időm, hogy ezzel a szerencsétlen nővel vitába szálljak, akinek oly kevés gondja volt saját gyermekének lelkére.

Nehéz orvosságillat, lefüggönyözött ablakok, ideoda dobott ágyvánkások, kendők s jégvizes mosdótál között feküdt eszméletlenül a fiatal leány. Arcán a láz pírja ült; szeme lehúnyva, homlokán verejték. Elkényeztetett, finom nagyúri leány benyomását tette; a sarokban egy asztalon életnagyságú festett képe állt. Micsoda életöröm s kevély biztosság azon s a mendeértelen rémületnek milyen megdöbbenő kifejezése az élő, a még élő arcon!

Letettem az Oltáriszentséget — bizony, nem volt készítve számára semmi — s a beteghez léptem. Az orvos éppen akkor adott neki injekciót s elvonult; szemünk találkozott s az én kérdő tekintetemre az övé azzal válaszolt, hogy őrá már itt nincs szükség, most csak hadd jöjjen én. Megpróbáltam a beteg leány fülébe imákat, fohászokat suttogni, hogyha esetleg mégis megértene, bánatot ébresszen. Aztán feladtam

neki feltételelesen a szentkenet szentségét. A leány ott feküdt, akár egy halott. Körülnéztem a szobában. Meglátszott rajta, hogy a nagy betegség hirtelen jött; a csukott zongorán még szanaszét feküdt a kotta, egy asztalkán megkezdett s otffelejtett kézimunka. Ezer piperecikk, csecsebecse, apróság; nagy csomó fénykép, legyezők, táncrendek, egy rámában bántó kihívóan egy knidoszi Vénusz és sehol egyetlen szentkép, sehol egy jele annak, hogy keresztény házban vagyunk. Az intézőék így szerették — csak minél kevesebbet a valóságból. Most ugyan pórul jártak a modernségükkel. Az egyetlen gyermek, a megye szépségének tartott, hiú, elkényeztetett, büszke leány mint egy korán letarolt bimbó hever a halottaságon...

Itt nem volt mit tennem többé; rövid ima után felemeltem az Oltáriszentséget s kifelé indultam. Akkor esett csak tekintetem egy könyvre az éjjeliszekrényen, amelyben még benne volt a könyvjelző piros selyemszalag — s nyilván a beteg Jella utolsó olvasmánya. Mi lehetett az vajjon, mit olvasott ez a szánandó teremtés utóljára, mik lehetek utolsó gondolatai ez életben? Olvasom a címet s megborzadok: „Nana“, írta Zola Emil. Istenem, ennek a szánandó fiatal teremtésnek Zola volt a lelki tápláléka? S azokkal a frivolságokkal készült a nagy számadásra oda-túl, amelyeket ez a divatos szennyíró vitt bele az „előkelő társaságokba“?

Szinte csodáltam, hogy ebbe a modern pogányságtól duzzadó házba, ha későn is, papot hívtak. Ön-kénytelen szemrehányás lehetett a pillantásomban, mert az intézőné a külső szobában újból mentegetődni kezdett, de nyilván félreértve felháborodásomat.

— Ne vegye zokon, főtisztelendő úr, hogy idefárasztottuk, szól, de nem akartuk, hogyha meg találna halni imádott gyermekem, még az se legyen rajta a gyászjelentésen, hogy a „haldoklók szentségeivel el-látva“ halt meg...

Úgy? Hát ezeknek még itt, a halál borzalmas kü-

szobén is csak a társadalmi etikett, csak a látszat és a képmutatás a fő?

Szomorúan szorítottam mellemhez a cibóriumot s úgy hagytam el a házat, mint egy elátkozott kastélyt. Itt az Úr Jézusra nincs szükség! Itt Zola a vigasztaló!

— A Kovácsékhoz siessünk! — mondtam a harangozónak.

A falu legvégén állt a Kovácsék régi, szegényes házikója; a tiszta udvaron át beléptünk az egyetlen szobába. Nagyon szegény, de azért rendes volt itt minden. Az ágyon gyengédvonású, hófehér arcú, teljesen lesoványodott leányka feküdt, vagy inkább ült s jöttömre boldogan terjesztette felém előbb összetett kezét. Időnkint kínzó köhögés szakadt fel a melléből. Mellette anyja, atyja, két kisebbik húga térdelt s mélyen meghajoltak, midőn az Oltáriszentséget a fehérrel szépen leterített asztalra helyeztem két égő gyertya közé.

— Isten hozta, plébános úr — nyögte a beteg látható erőfeszítéssel. Lélegzete rövid volt, az emésztő láz ott égett szemeiben. De azért mosolygott s így szólt:

— Oly boldog vagyok, hogy eljöttl!

— Elhoztam az Úr Jézust is — szoltam kézenfogva a szegény beteget s szerető részvétellel tekintetem gyermekiesen tiszta, nyílt szemébe. — Alig volt tizenkilenc éves.

— Köszönöm; ó, mily jó hozzám az Isten! Már úgysem bírom soká — felelte.

— Fáj, kis Klári, fáj valami?

Némán intett, hogy „nagyon“, de aztán megint mosolygott hozzá. Szemem az ágya fölött függő szép Jézus Szíve-képre esett. Ő is arra tekintett fel.

— Az Úr Jézus megsegíti a szenvedésben is, úgy-e, leánykám? Ha reánéz, mindjárt jobb, úgy-e?

Ismét igent intett s úgy nézett ajkamra, mint aki nek aranyat ér minden szó, amely Jézusról beszél.

— Az Úr Jézus is szenvedett s úgy ment be dicsőségébe. Nekünk is, kisleányom, ezen az úton kell mennünk, kinek korábban, kinek későbben. S ha most hűek

vagyunk a szenvedésben, az Úr Jézus odatúl annál jobban meg fog vigasztalni Örök boldogsággal! Az angyalok között...

— Csak már jönne értem! — lihegte szegény. — Oly szép volt ez a csendes türelem, ez a hősiesség, ez az erőlelkű megnyugvás az Isten akaratán ebben a gyermekben, hogy nem tudtam: sajnáljam-e, irigyeljem-e. Mennyire jobban megértik ezek az egyszerű hívő emberek az élet legnagyobb titkait, mint az esztelenségükben felfuvalkodott, üreslelkű „felvilágosodottak”!

— Mikor volt itt a doktor? — kérdeztem az anyát.

— Tegnap — felelte az. — Azt mondta, itt már csak a jó Isten segíthet.

A fiatal leány éppen nem rémült meg ezen a nyíltságon. S mikor anyja könnyekbe tört ki, magától hozzátette:

— Anyuskám, ott fent olyan szép lesz! S ott majd imádkozom magukért is!

Féltem, hogy fárasztani fogja a beszéd s azért elküldtem a jelenlevőket a konyhába s a fiatal leány meggyónt. Hamar, nagyon hamar megvoltunk vele. Az áldozásra megint bejöttek mindnyájan s életemben nem felejttem el azt az angyali bensőséget, mellyel az a szegény kis leány az Úr testét magához vette. Mikor ajkára tettem a szentostyát, úgy nyujtotta feléje arcát, mint ahogy hajótörött kap az egyetlen mentődeszka felé. Aztán összefonta karját a mellén s lehúnyva szemét, sokáig csendesen imádkozott. Csak akkor nyílt fel szeme ismét, midőn a szentkenetben részesítettem. Micsoda áhítattal fogadta ezt is ez a tiszta lélek, melynek ugyancsak nem sok letisztogatni valója volt.

Aztán letérdeltem s együtt imádkoztunk még jó darabig. Búcsúzáskor észrevettem, hogy ágya mellett neki is könyv volt, melyből bizonyára olvasgatott. Mi lehet az? gondoltam s megnéztem a könyvet. „Krisztus követése”. A jel ott volt betéve, ahol a kereszt diadalmas útjáról van szó.

Eszembe jutott az a másik könyv, melyet annál

a másik haldoklónál találtam. Be más ennek és annak a halálrakészülése: ott Zola, itt Kempis Tamás; ott hiúság, képmutatás és kétségbeesés, itt áhitat, bizalom s megnyugvás.

— Isten vele, Klárika! Holnap megint eljövök. Elhozom az Úr Jézust megint. Jó lesz?

Sugárzó arccal, örömmel intett igent.

Nem volt már jövetelemre szükség. Estefelé jött zokogva az atyja. Meghalt szegény leány. Az Úr Jézus eljött érte. Utolsó szava az volt:

— Jöjj, Uram Jézus!

Ugyanaznap halt meg az intéző leánya is. Két leánylélek egyszerre került az Isten ítélőszéke elé. Halottam, hogy az intézőné így panaszkodott:

— Nincs Isten az égben; ugyan mivel bántottuk meg mi az Istent, hogy ilyen kegyetlenül büntet minket!

— Értelmetlenek, vakok, szájalomraméltók! — gondoltam magamban s hozzátettem: Istenem, ha meghalok, ezerszer inkább legyek szegény és hívő, mint gazdag és hitetlen!

A vértanui nász.

A világ fővárosára lassan ráborul az éj. A játékoknak mára vége s a Flaviusok óriási kőszínházát lassan elhagyják a nézők. A 80 óriási kaput nem hiába hívják vomitoriumoknak, valamennyi csak úgy hányja ki magából az embertömegeket. Már csak a rabszolgák maradnak benn s takarítják a széles nézőteret. Az emberi és állati végtagokat nagy vasgereblyékkel kotorják össze, az elhullott testekbe vaskampókat szúrnának s úgy vonszolják be a hatalmas csatornába, honnan aztán a víz ereje sodorja őket a Tiberisbe.

Csak aki jól hallgat, hall itt is, ott is egy-egy bődülést a föld alól: egy-egy éhes tigris vagy oroszlán felmordulását.

De nemcsak a vadállatok vannak ébren a hallgató színház földalatti üregeiben. Oda vannak szál-

lítva a másnapi halálraítéltek is, akiknek talán ez az utolsó éjszakájuk. Hadifoglyok a legutóbbi hadimenetekből, aztán halálraítélt gonosztevok is, megszökött s újra elfogott rabszolgák; no meg természetesen keresztények.

Az egyik, éjjel-nappal teljesen sötét körekeszben 20—30 keresztény van együtt. Félig ébren, félig szenderegve töltik az éjszakát. Olyan hely ez, ahol nem lehet aludni s nem lehet ébren sem lenni. A rossz levegő, az étlenség, a szomszúság, a piszok s nedveség, amelyben egymásra dobálva, egymáson ülve s fekve, mint a halak egy túltömött halas-tarisznyában, várják a vértanui halált, sem pihenni nem engedi őket, sem nyugodtan gondolkozni, sőt szinte emberi módon beszélni sem. A végső kimerültség, a halálos elgyötörtség, a kín kábulata valami lázas, félig önkívületi állapotban tartja őket. Van, aki teljesen elalélt s mint egy halott fekszik társain. Itt-ott egy sóhaj, egy ima, egy bizakodó szó, amelyet valamelyik öregebb keresztény hallat, aki még nem vesztette el eszméletét. Valahányszor a Pater noster egy-egy fohásza valamelyik ajakról felszáll, a többi, ha még bírja, bágyadtan, szinte öntudatlanul mormolja utána az imát. Aztán megint csend lesz, nyomasztó, szinte síri csend.

Csak egy leány van teljesen magánál. Még csak az előző este hozták s fiatalos egészsége eddig úgy ahogy, ellentállt a rettenetes odu ölü atmoszférájának.

Caelia egy gazdag római lovag árvája s örököse. Alig 22 éves. Mint nemest nem volt szabad őt idecsukni, de a keresztényüldözés oly heves volt, hogy a praetorok túltették magukat saját országuk törvényein is, mikor a keresztények megkínzásáról volt szó. Caeliát egy pogány rokona feljelentette, hogy keresztény. Az örökségére vágyott, mert ő volt a legközelebbi rokona. A praetor maga elé idéztette Caeliát s kezdetben udvariasan bánt vele. Elmondta neki, hogy hiszen ő régen tudja róla, hogy keresztény, de ismerte atyját s nem akarta bántani. Most is szabadon ereszti,

csak miután a feljelentés megtörtént, formailag el kellene intézni azt valahogy. Legjobb lesz, ha forma szerint aláír Caelia egy nyilatkozatot, hogy hű a császár isteneihez. A praetor nagyon csodálkozott, mikor Caelia kijelentette, hogy nem teheti, mert színleg sem tagadhatja meg Krisztust.

— Nemes Caelia — mondta erre a praetor —, te gazdag vagy és szép s tudom, hogy jegyben is jársz Castusszal, a fiatal jogtudóssal. Legyen eszed, hagyd abba az ellenkezést s nyugodtan hazamehetsz.

— Büntess meg, praetor — felelte Caelia —, sőt ölless meg, ha tetszik, de nem fogadhatok szót.

A praetor türelmetlenül vágott közbe, ne okoskodjék, mert ha ellene szegül, ő nem ismer tréfát, ki a császár parancsának ellentáll, annak meg kell halnia.

— Tudom — felelte rá Caelia — s el vagyok készülve a halálra.

A praetor még egy óráig próbálta rábeszélni, végül dühösen kiáltott fel:

— Ej, ha mindenáron kínszatni akarsz, nekem nincs ellene kifogásom. De előbb ízleld meg, finom leány, mit jelent a praetor kezébe jutni. — S Caeliát egyik kezénél fogva ráakasztotta a terem mennyezetről lecsüngő vaskampóra. A leány úgy maradt függve a kezén jó kétóra hosszat. Közben a praetor ebédelni ment. Mikor visszajött, csak ezt a kérdést intézte hozzá:

— Meggondoltad magad?

Caelia szilárdan felelt:

— Olj meg. Én keresztény vagyok.

— Ad leones ibis (az oroszlánok elé fogsz menni) — felelte a praetor s levezettette Caeliát a Koloszseum földalatti börtöneibe.

Caelia erős volt a hitben, de azért lelke iszonyúan háborgott, mikor halálát közeledni érezte. A kínok, melyeket a kezén függve szenvedett, megízleltették vele a vértanúság szörnyű komolyságát. Az első éjtszaka a borzalmas földalatti börtönben oly hosszúnak tűnt fel neki, mint egy hónap. Ó, ha

legalább beszélhetne keresztény testvéreivel, ha ezeknek élő hite s Krisztus-szeretete vigasztalhatná a borzalmak éjjelében! Ha Callistus, a pap, akinek kezéből az erősek eledelét szokta venni a katakombák mélyén, lehozná neki ide is az Eucharistiát s buzdító szavával erősítené hitét és bátorságát! De itt, ebben a sírban, csak félig halott, alélt emberek vannak körülötte. Inkább neki kell bátorítani őket!

— Christe, eleison! — nyögte időnkint s örült, hogy egy-két félholt ajak visszhangot adott rá.

— Christe miserere! — suttogta közelében egyszerűen egyszer egy ismeretlen hang.

Közben Caelia is el-elszenderedett s akkor álmaiban látott lázas képeket. Otthon volt, gazdag palotája atriumában, az impluvium virágai s a kis aranyhalak között. Mellette Castus, a jegyese. Ő térítette meg a hitre. Castus töprengő, kételkedésre hajló lélek volt s Caelia most folyton azt álmodta rémlátomásaiban, hogy Castust is elfogták s hogy Castus megtagadta Krisztust. Hiszen még nem is volt megkeresztelve. Hitt már, de időnkint a pogány filozófusok mégis tetszettek neki s ez élénk aggodalmat okozott Caeliának. Fel-felriadt álmából s azért imádkozott, hogy Krisztus erősítse meg Castus hitét.

Oly élénk volt Caelia hite, hogy már nem is fájt neki a saját sorsa, csak jegyesének lelkéért reszkett. Mi lesz, ha ő meghal s Castust most már senki sem fogja oktatni a hitben!

Már a második éjjel borult rá Caeliára a börtönből. Félálmból egyszerre csak felriad. Mi az? Kívülről zörej hallatszik: nyitogatják a zárat. Az ajtó felnyílik s két beburkolt alak jelenik meg a nyílásban. Az egyik lámpást tart kezében s pénzt olvas a másíknak kezébe, aki aztán elvonul.

— Vedd ezt a pénzt — mondta neki a lámpás ember — s engedj egy óráig itt maradnom a foglyokkal!

Caelia majd felsikoltott örömeiben.

— Atyám! Callistus! — kiált s ráborul a pap kezére.

— Igen, itt vagyok, Caelia — mondja az agg meghatottan. — Te is Krisztus választott szentje letél tegnap óta. Mindent megtudtam Castustól s áldottam Krisztust, a mi Istenünket, hogy oly erős voltál a praetor előtt. Ne félj, leányom, Krisztus veled volt eddig a kínoztatásban, veled lesz az oroszlánok között is!

— Ó, atyám, imádkozzál értem! — felelte Caelia.

Közben a többiek is felocsúdtak. — Itt van Callistus! — suttogták sorban s ez a szó új életerőt öntött beléjük. Ahogy lehetett, iparkodtak a közelébe férközni, ami nehéz volt, mert hiszen úgyszólván mozdulni sem tudtak a rettenetes zsúfoltságban.

Callistus beszélni kezdett. Imádkozott velük, buzdította őket a kitartásra. „Rövid a szenvedés, örök a babér Krisztussal!” — ismételte egész lelkéből, mint aki maga is tudja, hogy minden pillanatban árulók kezébe kerülhet s akkor a legválogatottabb kinokkal végzik ki. Feloldozta a foglyokat bűneiktől s aztán elővette a szent kenyeret, amelyet palástjába takarva magával hozott.

— Testvéreim — mondta —, Krisztus meglátogat benneteket a börtönben. Elhoztam az élet kenyerét. Jézus Krisztus igaz testét és véré. Vegyétek s egyétek s a mi Urunk Jézus Krisztus teste legyen nektek erősség és útielel s vezessen el benneteket az örök életre!

— Amen — felelték a halálraítéltek.

A szent lakoma után Callistus még egyszer nevének szólította Caeliát:

— Imádkozzál, Caelia, a te testvéredért Krisztusban, Castusért. Ma délben őt is elvitték a lictorok. Nem tagadta meg hitét. Hogy hol van, nem tudjuk még.

Caelia sírva kiáltott fel. Fájdalom és öröm volt kiáltásában. Fájdalom a szeretett vőlegény szenvedése mellett, öröm pedig, hogy Castus is követni fogja a paradicsomba. Csak bár tartson ki a szenvedésben! De éppen ettől félt, mert Castus kényelemhez, puhasághoz szokott fiatalember volt.

— Atyám, ha megtudod, hova vitték, erősítsd meg őt is, kereszteld meg és nyujtsd neki a Krisztus szent testét! Akkor nem kétlem, hogy szilárd marad!

Az őr jött s intett Callistusnak. Gúnyosan mondta, mintegy öntudatlanul is választ adva Caelia szavára:

— Nos, kiosztottad már a varázslatos kenyeret? Csodálatos dolog, Herkulesre mondom, valahányszor a keresztények a te kenyeredet eszik, utána mind olyan vidáman mennek a halálba. Csak akkor van köztük hithagyás, ha nem ették a kenyeredet. — Ezzel elvezette Callistust.

A földalatti börtön tompa sötétsége ismét csendes lett és hangtalan.

Másnap a színekör aranyló homokján már patakokban folydogált mindenfelé a vér, mikor Caeliát kivették a játékhelyre. Mi lesz a sorsa, nem tudja. Vadállatok elé vetik-e, keresztre feszítik-e, szurokkal öntik-e le s úgy gyújtják meg?

Nem is nagyon törődött vele. Csak kettőért imádkozott Krisztushoz és szűz Anyjához: hogy női szemérmét meg ne sértsék a kivégzéskor s hogy életét fogadja el Krisztus áldozatul Castusért s adjon neki is erőt a vértanuságra. Ajka szinte gépiesen remegte az imát: — Krisztus, irgalmazz nekem és mentsd meg Castus lelkét!

Ragyogott a színekör. Arany- és márványdíszek, temérdek szobra s díszítése, a bíborszőnyeg, mely a császár és a Veszta-szűzek páholyát ékesítette, a szórakozott, hangosan beszélgető s kiabáló tömeg csak mint egy véres álom futott el Caelia szeme-füle előtt. A porondon mindenütt vér- és húscsfatok. Amott kereszttek meredtek a levegőbe, rajta félmeztelen emberi testek. Emitt hóhérok, rabszolgák, bestiariusok egész tömege.

Felharsant a kürt. A cézár kendőt lobogtatott, ami azt jelentette, hogy megkezdődhetik a mutavány. Egy aggastyánt hoztak a középre, levetkőztették s éles szögekkel kivert kerékre feszítették, ame-

lyet aztán valami gép segítségével mind gyorsabb forgásba hoztak. Az aggastyán vére az örült forgás közben messze szétfreccsent a színkörön. Mikor vagy tízperc múlva a császár jelt adott, megállították a kereket s leszedték, letépték a szögekről az aggastyánt. Nem volt benne élet többé.

— Végezz vele! — kiáltott egy Veszta-szűz, mire egy rabszolga nagy tuskóval szétzúzta a vértanu fejét.

Akkor őt ragadta meg két gladiátor. A ruhájához nyúltak, de ő oly erővel s oly szent elszántsággal taszította el kezüket, hogy a vad bérencek mintegy megbűvölten a szűzies ellentálláson, eleresztették ruháját. Egy equuleust, lócaszerű kocsit hoztak elő s arra ráfektették. Caelia eltalálta, mi lesz a sorsa.

Szétfeszítik!

Kezét s lábát csigákra kötötték s a csigákat meghúзва, egész testét szörnyen szétfeszítették. Caelia heves fájdalmat érzett, de olyat, hogy eszméletét is csaknem teljesen elvesztette tőle. Utolsó öntudatával Jézusnak ajánlta magát s bízott benne, hogy most már csak őnála, odatúl fog felébredni. Homályosan átfutott az emlékezetén, hogy az equuleuson szétfeszített ember rendesen eszméletét veszti, esetleg egyik kezét vagy lábát kitepi a szörnyű feszítógép, mire agyonzúzással szokták elvenni az áldozatnak életét.

Nem tudta már, mi történik vele. Hogy az equuleusba öszvért fognak s úgy hajtják körül a színhely peremén, hogy a közönség köröskörül közelről láthassa. Hogy az öszvér minden lépése egy szerkezet segítségével tovább és tovább feszíti a kötelet az ő kezén s lábán, míg valamelyik végtagja ki nem szakad ízületéből. Félholt volt s csak pillanatokig ébredt magához. A fájdalom oly szörnyen és szaggatóan égett minden porcikájában, hogy már szinte nem is érezte többé.

Az equuleusra feszített félalélt leányt már félig körülvezették az amfiteátrumon, mikor egyszer csak felnyitotta szemét. Nevét hallotta kiáltani, egészen

közelből, elfojtott, szerető, reszkető hangon, valami jólismert, kedves csengéssel:

— Caelia!

Mi ez? A kín s az aléltóság pillanat alatt eltűnt elméjéből. Ki volt ez? Kié ez a hang? Amennyire szörnyű helyzete engedte, felemelte fejét s szeme jobbra-balra kémlelt. Ki volt az, aki nevén szólította? Emitt durva, ismeretlen hóhérok, amott a vérszomjas, kéjelgő tömeg és ni — éppen a császár az, akinek páholyával került szembe. Ezek ugyan nem szólították! Vagy csak túlcsigázott érzékeinek csalódása?

— Caelia, avel — hangzott a szó ismét, felülről, valahonnan a magasból. Ez nem káprázat, ez nem csalódás!

Caelia odafordítja szemét a hang felé. S amit akkor lát, megfagyasztja vérét, de egyben lelkét végtelen, sugárzó boldogsággal tölti be. Az egyik keresztrefeszítettben éppen, aki mellett most viszik el, felismerte — Castust...

Ó, hát nem lett gyenge, nem lett hittagadó! Ó, hát most ő is Krisztus dicső vértanuja lesz! Jézus elfogadta áldozatát s mindkettejüket egyszerre hívja meg az örök mennyegzőre!

Túlcsorduló hálával, boldogsággal, büszke, szerelmes örömmel nézett fel a durva keresztre, rajta a jegyese véres, de így is deli, szép, férfias alakjára. Mondani akart valamit, de nem tudott. Csak a szeme beszélt örömről, háláról, biztató reményről. S a haldokló vőlegény elérte haldokló menyasszonya néma üzenetét. Elragadtatott, földöntúli mosollyal kiáltott le keresztjéről még egyszer:

— Caelia, vivas cum Christo! (Caelia, élj Krisztussal!) — ahogy a keresztények haldoklóiktól búcsúzni szoktak.

Tovább nem folytathatta, mert egy ór hirtelen közbelépett. Talán a császár s udvaroncai vették észre a halálraitéltek különös érintkezését s adtak jelet az őrnök, hogy vessen véget annak, ami az ő szemükben üres érzélgés volt. Caelia egy hirtelen

megforgatott dárdának vasát látta csillogni a levegőben s a következő pillanatban mélyen belevágódni Castus mellébe. A dárda szíven érte az ifjút s Caelia nem látott, nem hallott, nem tudott többet erről a világról.

Az ő megváltatásának perce is elközelgett. A katonára dárdája a következő pillanatban az ő szívét járta által. A dárdán még ott csillogott Castus vére. A pogány hóhér dehogy is gondolt volna arra, hogy kettős gyilkolása két szerető szív vérének keverte össze dárdája hegyén.

A nap leszállt, a játék véget ért. Az éj homálya ismét ráborult a szörnyű köhalmazra, az amfiteátrum halottaira. Callistus ismét ott jár s a perzsának ismét pénzt olvas a markába, amiért megengedi, hogy az elesett keresztény vértanuk holttestét elvitethesse. A fosszorok (sírások) ott állnak már s hatalmas tárgoncákra emelik a drága tetemeket. Megindul a menet a Porta Appia felé, ki az Appiusi útra. Ott a Caeciliusok sírkertjében már várja őket a keresztények gyászoló kara. Leszállnak a föld méhébe s Callistus, a pap, irányítja a fosszorokat, kit hová temeszenek.

Castust és Caeliát közös sírba, boltozott vértanui arcosoliumba temetik, véres üvegecskével együtt, mely a vértanuk jele. Callistus elmondja a híveknek kettejük történetét. Hogyan látogatta meg Caeliát is, utóbb Castust is börtönükben s hogyan nyújtotta mindkettejüknek az Oltáriszentséget, miután Castust is sietve megkeresztelte. A gyülekezet aztán imára borul le s a vértanuk pártfogásába ajánlja magát. Mielőtt elhantolják a testeket, a hívek hosszú sorban járulnak a szent ereklyékhez és megcsókolják a vértanuk kezét.

Callistus mélyen meg van hatva, pedig, hej, be sok ilyen esetet látott ő már! Megkéri egy kőfaragó hívét s díszes sírlapot faragtat vele márványból a vértanui párnak. Rajta van Dániel az oroszánok kö-

zött, kezében kenyérrel, melyet Isten prófétája, Habakuk hozott neki, hogy erős legyen a vadállatok, az üldözők között. Dániel ott tartja kezében a kenyeret s rá Krisztus keresztje van vésve. Csupa beszédes szimbólum. Mert, ahogy a perzsa mondotta: ha a keresztények eszik az élet kenyerét, melyet papjaik nyújtanak nekik, nincs többé az a szenvedés, amelyet erős lélekkel el ne viselnének Krisztusért.

*

Ha Rómába mégy, szíves olvasó s felkeresed a Via Appia Antica mentén a Callistus katakombáit, ott látd ma is ezt a síremléket: Dánielt a keresztes kenyérrel az oroszlánok között...

A sötétszemű vendég.

Még zúgott a fejem a szaxofón zenéjétől, még frogtak előttem a párok, csillogtak a plafonig felszaladó nagy tükrök, a parkett... Fáradt voltam, de lefeküdni nem volt kedvem. Leültem kis szobám sarkába s elmerengtem, szinte határozott gondolatok nélkül, a nap eseményein.

Egyszer csak mintha az ajtó nyílnék s kopogtatás nélkül, hangtalanul belépne rajta egy úr. Anynyira fásult voltam, hogy az sem érdekelt, ébren vagyok-e vagy álmodom s kicsoda ez az ember s hogy ismerem-e. A saját otthonomban idegennel állok-e szemben vagy ismerőssel. A vendégnek, nem is tudom, fekete szemüveg volt-e az orrán vagy csak nagyon árnyékolt volt a szeme, de egész megjelenése s főleg a szeme tája valami nagyon sötét, szomorú alakot mutatott. Talán ezért sem bántott az ismeretlensége s váratlan jövedele; szomorúakkal önkéntelenül elnéző az ember.

A sötétszemű idegen azonnal beszélni is kezdett. Mégis ismerős lehet, legalább ő ismerhet engem, mert minden bemutatkozás nélkül ezt kérdezi, még pedig csodálkozásomra, tegezve:

— Jól mulattál?

— Ó, igen — feleltem, nem tudom, szóval-e vagy csak mozdulattal.

— Kedves emberek közt voltál, úgy-e? Az a fiatal attasé, meg az a félkarú művész. Nos és Betti, aki sohasem volt olyan elragdó, mint ma. Igazi kis virág, egy élő, mozgó, pajzán tavasz az egész gyermek.

Törtem a fejem, vajjon őt is ott láttam-e a követség estélyén; úgy látszik, ott lehetett; különben honnan tudná, ki volt ott.

— Hát igen, elragdó volt — feleltem, inkább magamhoz beszélve.

A sötétszemű vendég ledobta kalapját s kesztyűjét. Csontos, hosszú újjai voltak, szinte a ragadozó állatok karmaira emlékeztetők. Rám nézett fürkészőn, aztán tovább beszélt:

— Láttalak. Kissé körülnéztem a társaságokban, mert rég nem jártam már erre felé. Az emberek elfelejtenek, ha sohasem mutatkozom.

— Voltaképpen, nem is tudom... kihez is van szerencsém? — dadogtam; mert most már határozottan kíváncsi voltam vendégem kilétére. Ő azonban felnevetett, valami bántó, metsző, szívtelen kacagással.

— Persze, még nem ismeresz. No, majd megismeresz egyszer...

Kitágult a szemem s előre hajoltam. Arcom félelmet árulhatott el, mert a vendég sietve folytatta:

— No, ne félj tőlem; nem rossz szándékkal jöttem. Hogy ki vagyok? Nehéz volna a címemet megadnom. Nagy úr vagyok, mindenfelé vannak birtokaim az egész világon. Kerttulajdonos vagyok, de nagyban.

— Kerttulajdonos?

— Nos, igen. Nagyon sok kertem van, minden városban egy, néhol kettő is. Általában szépen gondozott virágoskertek. És bár igen gazdag vagyok és igen nagy úr vagyok, az emberek bizony mégsem szeretnek. Ó, az esztelenek, úgy szaladnak mindenhol az utamból, mintha az eleven ördög volnék; pedig én mindenkit szeretek s mindenkihez van közöm. Nos, min csodálkozol? Hogy azt mondtam: nagy úr vagyok?

Hát bizony én bejáratos vagyok a világ minden udvaránál; ismerek minden művészt és színésznőt; a bankárok közt is mindennapos vendég vagyok, de nem vetem meg a szegény embereket sem. Általában az öregebb és beteges embereket kedvelem jobban, de azért sokszor forgok fiatalok, sőt gyermekek közt is. No, mégsem ismeresz?

— Igazán nem — hebegtem, bár most már zavar-tan éreztem, hogy alighanem hallucinálok.

— Ha ilyen nagy úr vagy — mondtam (csak hogy valamit mondjak) —, akkor miért jársz ilyen kopottas ruhában?

— Mert szeretek ismeretlenül, feltűnés nélkül sürgölődni az emberek között. Ma délelőtt is a karjába akaszkodtam egy fiatal gimnázistának, mikor a villamosra akart felugrani; ott is maradt szegény a kerekek alatt. Tegnap egy öreg terménykereskedőnél voltam látogatóban, aki éppen asztalhoz ült; egyszer csak lehanyatlott a feje s a következő percben jajveszékelve borultak rá hozzátartozói. Nem volt már benne élet. Vass kegyelmestől sokáig távol tartottam magam, de egyszer aztán meglátogattam. Éjtszaka volt; az utolsó éjtszakája...

Iszonyat járta át a tagjaimat. Most már fel szerettem volna kelni, hogy meneküljek, de a fekete szem megigézett. Leszögezettnek éreztem magam, mozdulni sem tudtam. Halálos sejtelmek vágattak át az agyamon.

— Te nem vagy ember... — dadogtam fulladozva. Tudom már, ki vagy...

— Hogy ki vagyok? Megmondom egy szóval: rabló. Én vagyok a világ legnagyobb tolvaja; azért vagyok nagy úr, mert kitűnően értem a mesterségemet. Tegnap csak itt Budapesten 139 embert raboltam ki, de mondhatom, alaposan és mindenestül. Engem nem fog meg sem rendőr, sem ügyész. Nekem mindent szabad. Én ott kaszálok, ahol akarok.

Felsikoltottam. Futni szerettem volna vagy leg-

alább kiabálni; de láthatatlan varázslat lidérce ült rá a mellemre s csak hörögni tudtam.

Az idegen egykedvűen folytatta:

— Ne rémüldözz, kérlek; hidd el, nincs miért. Mit affektáltok ti emberek? Mindennap találkoztok velem s ha egyszer-egyszer a szemetek közé nézek, úgy tesztek, mintha valami idegen világról idetévedt szörnyűség volnék. Én vagyok a világ legrégibb lakója...

— ... És gyilkosa... — mormoltam én.

— Ha úgy tetszik. Nekem ez a kötelességem. Egész nap áldozataim után járok. Míg ti bálteremben, vásáron, iskolában, hivatalban sürgölődtek, én szintén ott sürgölődöm köztetek. A körutak zajában, mulatóhelyeken, vasúton, villamoson szépen, észrevétlenül végigjárok köztetek. Kinézem magamnak, ki kerüljön előbb sorra. Csak ránézek erősen egyikre is, másikra is, az jön velem, menthetetlenül. Az egyik ma, a másik holnap. A minap egy gyönyörű, szép, ifjú leány ment esküdni. Féltékeny lettem rá: kiszemeltem magamnak. Szegényke nagyon soká öltözött az esküvőhöz, fületlen szobában. Az esküvő csupa fény volt és mosolygás; a fiatal férj majd kicsatant a boldogságtól. Mindenki irigyelte őket. S két nappal utóbb a férj majd megőrült a fájdalomtól. A szép leány az enyém lett... Azóta bizony minden inkább, csak nem szép.

Nem tudtam szólni. Ő kis szünet után folytatta:

— Ez az én művészetem: a legtökéletesebb rabló utolérhetetlen típusa vagyok. Én mindent elveszek az emberektől; nemcsak órájukat, meg a pénztárcájukat, elveszem az otthonukat, a ruhájukat is, az emléktárgyaikat, a szerszámaikat, az evőeszközeiket, játékaikat, mindent. Az otthont, a hazát, a levegőt, a napfényt. A szemük látását, a fülük hallását, szívük dobbanását, érzekeik tapintását. A tüdejüktől a lélegzést, a szívüktől az érverést, az agyüktől a gondolatot, az izmaiktól a mozgást. A rokonaikat, barátaikat, ismerőseiket. Atyától a fiát, anyától a leányt, férjtől a

feleséget, gyermektől a szülejét. Mikor aztán mindent elvettem, még tovább megyek: szép csendesesen leszedelem az áldozataim csontjáról a testet magát is: a bőrt, a húst, az ínt, az ideget. Formátlan, szétfolyó, undorító massa marad belőlük; az sem sokáig. Lerágok róluk mindent, míg végül csak néhány rothadó csont s egy kis piszkos hamu marad belőlük. Királynő vagy koldusasszony, délceg lovag vagy béna aggasztán, tudós vagy tudatlan, gazdag vagy szegény voltál, nálam nem sokat számít. Porrá és hamuvá morzsolódom az ujjaim között...

Lehajtottam a fejemet. Éreztem, tudtam, hogy csak képzelet az egész, de jaj, nagyon igaz képzelet. A halál ül előttem, a rémes arató tart nekem prédikációt önmagáról.

— Igaz, ez vagy, ilyen vagy! — suttogta vértelenné hűlt ajkam. Oly különös volt visszagondolnom közben arra, hogy félórával ezelőtt még szaxofón zúgott a fülemben s vidám párok pajzánkodtak a csillárok káprázatában. Betti, a kis szerelmes s az a csinos attasé, azok is evickéló halacskák, amelyek ennek az embernek a horgára fognak kerülni szintén.

— Olvastad az ujságban? Micsoda fényes aratásom volt minap Franciaországban! Az „R. 101”, a győzhetetlen technikai csoda, az eszes és hatalmas angol büszke alkotása. Pillanatok alatt korommá égett az elegáns szalónléghajó 40 s egynéhány utasa. De hát mi ez a régi jó időkhöz képest! — Végigsimított a homlokán mint aki a múltakra emlékszik vissza. — A világháború, az volt csak az igazi aratás! Hah, akkor elememben voltam! Egész tartományok voltak tele az én aratásommal. S még régebben, az a sok háború, az a sok járvány, amióta ember él a földön s az a sok csendes elmúlás a föld minden táján! Ahogy így előttem állnak most az emlékezetemben: Caesar óta, Homérosz óta, Ábel óta... micsoda felséges légiója a daliás legényeknek, érett férfiaknak, vidám gyermekeknek, szerelmes leányoknak, nagyratörő vitézeknek... S mind megdermedt az

érintésemtől, mind ott fekszik a porban, mind szét-
esett, szétporladt... Ha tudnátok, mennyi halott fek-
szik a földben, amelyen jártok; hány felbomlott em-
beri testnek atomjai repdesnek a levegőben, úsznak
az ivóvizetekben, virágoznak a rét fűvében, az erdő
lombjában... Az egész világ egyetlen temető, egyet-
len sírkert: az én kertem. Most már megérted, miért
mondtam az elején: én vagyok a világ legnagyobb
kerttulajdonosa.

Kiegyenesedett és gőgösen mondta:

— Nekem nincs, aki ellenem álljon! Még az Isten
Fia is az. enyém lett!

Ebben a pillanatban a kályha tűzének fénye rá-
esett a keresztre az ágyam felett. Most egyszerre én
egyesedtem fel s a felindulás rezgett a hangomon:

— Nincs igazad, nem te vagy a legnagyobb úr a
földön!

Csodálkozva, gúnyosan mosolygott.

— Talán a patikára gondolsz? A ti nyomorult
orvosi tudományok kotyvalékaira? No az ugyan...

— Nem arra! — vágtam közbe. — A lélekre gon-
dolok! A lélek nem a tied! Azt te nem tudod meg-
ölni. S az, aki ott függ az ágyam felett a kereszten,
százezerszer erősebb, mint te.

Hirtelen nagyon összehúzódott, a feje lehanyat-
lott s oly néma lett, mint egy halott. Én pedig diadal-
masan folytattam:

— Nem hallottad soha az Írás szavát? „Hol van
a te győzelmed, halál? Halál, hol van a te fullánkod?”
Te csak a testeken vagy úr, de mi nemcsak test
vagyunk. Te győzhetsz azon, ami bennünk mulandó, de
nem győzhetsz azon, ami halhatatlan. Te nem úr
vagy nekünk, akik Krisztusban hiszünk, hanem
szolga. Ajtónálló szolga. Te csak arra való vagy,
hogy félrehúzd előttünk a függönyt, amelyen át az
igazi életbe bemegyünk. Te csak ott diadalmaskodol,
ahol Jézust nem ismerik s az örök életben nem hisz-
nek az emberek. Ott, igen, vigasztalhatatlan gyász
van s nyomában reménytelenül hullanak a könnyek.

De ahol hit van és szeretet, ahol az Élet Kenyerével esszük magunkba a halhatatlanság csiráját, ott te megszégyenülve térsz ki az útból!

Idegesen vette a kalapját s kesztyűjét. Egyszerre olyan kicsinynek látszott és olyan megszégyenültnek. S én folytattam:

— Te rém vagy azoknak, akik csak az anyagban hisznek s a testnek hódolnak. Nekünk nem vagy semmi. Mi átgázolunk rajtad s boldogan megyünk, mikor Atyánk hív, oda, ahol te többé nem állhatsz az útunkba. Az élet otthonába, a béke és derű, az örök szeretet és melegség országába. Ahol Jézus készíti az örök lakást azoknak, akik őt szeretik.

Láttam, hogy zavart és távozni szeretne. Otölt-hatolt, csetlett-botlott. Én pedig felugrottam helyemből s bátor léptekkel mentem az ágyam felé. Leemeltem a keresztet s diadalmasan oda akartam tartani eléje.

Mire visszafordultam a kereszttel, a sötétszemű vendég nem volt sehol. Egyedül voltam a csendes szobában. Egyedül Krisztussal.

Mosolyogtam előbbi ijedtségemen s hosszasan, boldogan csókoltam meg Jézus keresztjét.

A mise.

Vasárnap reggel volt. Álomban feküdt még az éjjeli élethez szokott nagyvárosnak jó fele. A villamosok még csaknem üresen szaladgáltak az utcán.

Lassan felszállt a nap is és őszi fényét hívogatón, életrekeltőn öntögette szét az utcákra, házakra. Bekukkantott a leeresztett rollók apró hasadékein s a félig nyitott ablakok függönyeivel játszott.

Elevenedett a város. Mindig többen s többen jártak az utcáin. Csarnokba siető cselédek, jámbor, templomlátogató hívek, itt egypár ujságárus, ott egy tejeskocsi, amott egy álmos rendőr.

A Szent Szív-templom nyolcórai miséjén felzúgott az orgona s felharsant a férfiak dala. Örökké mosolygó, őszhajú pap szolgáltatta ki az Úr testét. Közbe

egyre érkeztek a hívek. Unnepi arcú derék férfiak, koránkelő úrinők; sokan a nagylányok közelfekvő kollégiumából; apácák és peckes új ruhában virító kis árvalányok. Az oltárnál félkezű fiatal honvéd ministrál; egy kezével is eltalál mindent, csak éppen a könyvet nem tudja maga átvinni. Az pedig még nem nagy hiba. Átviszi azt a pap is.

A márványoszlopok közt, ott az orgona alatt álldogálnak azok, akik valahogyan nem szeretnek előrébb kerülni. Későn jövők, korán távozők, le nem térdeplők, csak úgy bepislantók. Diákmesteremberek, katonák, új vagy újonnan mosott ruhájukat billegető fruskák, akiknek úgy van megszabva az öltözetük, hogy menten derékon repedne, ha úrfelmutatásra letérdelnének. Kialudt, viruló arcukon még az álmok mélézása leng. Van, aki egészen elfelejti, hová s mire is jött s kettesével összebújva még itt se fölfelé néz, a csillagfényes, virágos oltár Krisztusára, hanem egymással tereferél. Van, aki oldaltfordul s a jövevényeket mustrálja. Vagy keresi, ki az, aki esetleg őt figyelné. Itt egy férfi állt be nagy komolyan evangélium táján s összeszedetten mereng néhány percig, hogy aztán hátat fordítson s ájtatos, önmegelegült arccal elhagyja a szent helyet. Ott egy aranyló hajú, szépen kiöltözött, rövidszoknyás nagylány minden pillanatban a fehér cipőjét vizsgálja, vagy a haját illeti, vagy a derekán igazít valamit, vagy a beszűrődő fényben retikülje csillogó ezüstjét nézegeti.

Én egy gyóntatószék mellől, egy csendes zugból szemléltem a templom népét. Elöl a buzgók, hátrább a lanyhák seregét. A jó Isten, úgy hiszem, nem vette nézelődésemet zokon, mert ájtatosságom elvégeztem már s külön a tapasztalás okáért maradtam ott még egy misén. Néztem azokat, akik csak úgy futólag néznek be ide, talán mert megszokták, vagy mert ránevelték őket, hogy az Isten házába muszáj járni; talán mert valahogy ide is vonzza őket a lelkük, de nem tudják miért s még nem érzik át teljesen az idetartozás édességét.

Egyszer csak felajánlásra csengettek s e pillanatban mintha végigrezdült volna a templomon valami. Most kezdődik a szent cselekmény; Krisztus készül lejönni hozzánk.

Elméláztam s mintha vízióm lett volna: egy Embert láttam halkán, észrevétlenül végigjárni a templomon. Úgy látszik, senkisémet látta, mert ő mindenkiére ránézett s mindenkihez hozzálépett, anélkül, hogy a többiekem emiatt legkevesebb megmozdulást vehettem volna észre. Szomorú volt az arca: mint olajfahegy Szenvedőé. A szívére tette a kezét, mintha el akarná csitítani a lázas dobogását. Fénylett a keze, a szíve, az arca; de borzadva láttam, hogy haját vér csapzotta meg s tövises galykorona volt a homlokán, melynek tüskéi minden lépésnél újra megsebezték. Magas volt, féltessel az emberek fölött lebegett; olyan volt jóságos szeme, mint egy aggódó atyáé, aki beteg gyermekeinek kórágya közt jár s egyben olyan, mint egy tábornoké, egy hadvezéré, aki fel- s lejárva szemlét tart a serege fölött.

— Dominus est! Az Úr ő! — suttogta benne a lélek.

Az Ember lassan, mindenkit megfigyelve ment végig övéi között a templomon. Soká időzött elől. Egy gyászruhás anyára, kinek imakönyvében egy halavány, rózsaszínű tábori lap volt s arra hullatta könynyeit, a körüljáró hosszasan ráhajolt s édes, vigasztaló szavakat súgott a fülébe. Az asszony megenyhült, felemelte fejét s az oltár Krisztusára nézve, könnyei közt bizon tör fel szeméből a reménysugár. Egy gondtelt férfi összekulcsolt kézzel, térdenállva imádkozott; ehhez is lehajolt, megölelte és segített viselni a terhét. Egy tiszteketintetű fiatalembert, ki az imént áldozott, homlokon érintett s a fiú boldog szilárdsággal szorította kezét a mellén csillogó Mária-éremre. Egy vézna, szegényes külsejű árva leány mellett is megállt, aki két kis öccsét térdeltette kétfelől maga mellé a földre; a leány homlokáról puha érintéssel lesimogatta a gondot s az árva gyermekek szőszke fejére

áldón emelte jobbját. Egy másik fiatal leányra, kinek szeme félelmet s belső harcokat árult el, védőn borította rá palástját. Az oltár előtt férfiak álltak s Mária-dalokat énekeltek. Az Ember egyenkint megérintette vállukat, kedvesen nézett rájuk s karjukra támaszkodva lépegetett tovább. Egyik-másik padbanülő mé-lázónál megállt s mintha figyelmeztetné őket valamire, szelíden karjukra ütött s az oltárra mutatott. Egyikük-től, aki ide-odanézegetve a gondolataival mulatott, útálattal fordult el és sebhelyeiből e percben friss vér buggyant ki. De mindegyiket szemügyre vette s egy sem kerülte el figyelmét.

— Jeruzsálem, Jeruzsálem! — hangzott egyszer az ajkáról — hányszor akartam összegyűjteni fiaidat szárnyaim alatt, mint a tyúk a csibéit; de te nem akartad...

Lassan került a templom közepébe s onnan a hátsó padsorokig, az oldalhajóig s végül egészen hátra, a kórus alatti oszlopok közé. Ott már egyiknél-másiknál nagyon fájdalmassá sebesült az arca. Éppen úrfelmutatás volt s neki fájt a tiszteletlenség, amellyel egyesek a szent cselekmény e középpontján sem fejezték ki Előtte hódolatukat. Egynéhánynak intett, hogy térdeljenek le, tőlük elvárja. Volt, aki azonnal, volt, aki huzakodva engedelmeskedett; volt olyan is, aki elfordult az intésétől. Egy felcicomázott úrinő nagy sebbel-lobbal épp ekkor toppant be a templomba; zizegett rajta a selyem s fülében, ujjain, órája láncán szinte zörgött az arany és a gyémánt. A Szomorú Ember egy pillantásra sem méltatta. Fájdalmas, gondteli arccal, vérző szívvel vonult tova, mintha keresztet hordozna. Két fiatal suhanc összesúgott s összezenevelt: az Ember az egyikre rá sem tekintett, a másiknak alig láthatóan szomorúan intett, de a fiú nem látszott tudomást venni róla. Egy diákkisasszony hirtelen sarkon fordult — Agnus Dei lehetett az oltárnál — s kibeggett nyegle önteltséggel. A vérző Ember, mintha utána akarna sietni, egy lépést tett a kijárat felé, de a leány addigra kiszökött a közeléből. Amaz megállt

egy pillanatig, aztán folytatta útját az emberek között. Egy nyalka férfi s egy kipirult fiatal hölgy együtt jöttek be pár percre s egymás mellett állva nézelődtek a templomban, össze-összesúgva s gyors indulásra készen. A leánynak kivágott nyakán Mária-érem csillogott ugyan, de csak külső díszül: arcán a komolyságnak s az imádságos léleknek semmi nyoma sem volt. A Körüljáró nem vette figyelembe. Mintha azt mondta volna neki: Menj csak, menj hát a magad üdvözítője után. — S csakugyan a két fiatal hamarosan kifordult a templomból, útközben megmosolyogva azt az imádkozó koldust, aki a földön kuporgott. Még kint sem voltak, már szerelmes szavakat váltottak s frivol kacagásuk behallatszott az ájtatoskodók közé.

— Domine, non sum dignus! ... hangzott az oltár felől.

A körüljáró Ember megállott egy férfi előtt a legutolsó sorokban. Súgott valamit neki s a férfi gondolkozóba esett. Megnyomta a vállát s a férfi meghajolt, mint aki hirtelen magába száll. Az Ember rámutatott a saját szívére s a férfi összekulcsolta a mellén a kezét és imádkozni kezdett. Aztán az Ember hívására egy sarokba vonult, egy gyóntatószék mellé; a töviskoronás pedig beült a gyóntatószékbe s úgy édesgette oda magához. S alig telt bele néhány perc, a férfi letérdelt oda, ahol a bűnöket leveszik a bűnös lelkéről s kis idő múltán könnyes arccal, de megkönnyebbülten távozott.

Mise végén az oltárhoz tért vissza az Ember. Amint közeledett az elől térdelő hívekhez, egyre derültebb lett az arckifejezése, a sebei fénylettek s a vér folyása megállt. Áldva, dicséretet bólintgatva ment az oltár felé. Épp akkor ért oda, mikor a pap az *Ite missa est*-et mondta. Akkor felállt az oltár lépcsőjére a pap mellé s a pappal együtt ő is áldást osztott. Csak-hogy akkor már, sajnos, sokan nem voltak ott s akik ott voltak, azok közül is elég sokan nem vetettek keresztet, nem fogadták az áldást.

Egyszerre eltűnt a Szentségház felé. Mise után

láttam csak ismét, amikor a pap kivette a szent edényt, hogy áldoztasson. Akkor ismét ott láttam Őt az áldozató-korlát mellett. Együtt ment a pappal lépésről lépésre, lélektől-lélekhez. De akkor már nem volt bús az arca, hanem örvendező. Liliomot, búzakalászt, aranyat tartott a kezében s kinek ebből, kinek abból, kinek meg a harmadikból adott. Ki hogyan s ki mire kérte. Csak egy-kettőnél borult el kissé az arca s egy-nél, egyetlen egynél fordult el egészen s izzadtott vért ismét. A legtöbbször külön-külön sok édes szava volt. Átölelte őket, megcsókolta a homlokukat sorba. Letörölte szemükről a könnyet. Aki meggörnyedt volt, azt kiegyenesítette; aki fáradt, azt megenyhítette; aki beteg, abba erőt s egészséget öntött; a szomorkodóknak vidám napfényt sugárzott a szemükbe. Néhányat — jaj, csak keveseket — hosszas öleléssel tüntetett ki s megengedte, hogy míg a Szentostya nyelvükön volt, ajkukat az ő szívéhez szoríthassák. Ettől aztán a választottaknak oly égő piros lett az ajka s oly fénylőn ragyogó, mint az ő sebhelyei: fehér, mint a liliom, nyugodt, mint az ég, tiszta, mint az olvadó arany...

Úgy irigyeltem őket, a boldogokat! S úgy sajnáltam azokat, akik cifra ruháikban, hetyke önteltséggel, földi szerelmeik karján csak alig köszöntötték s máris itthagyták a rájuk hiába várakozó Krisztust!

Az áldozat.

Régesrégen, mikor egyszer Magyarországon forradalom volt, élt itt Pesten egy ügyvéd. Gazdag volt nagyon, sarokháza volt a Teréz-körúton, Torontálban szép nagy birtoka; az ügyvédi irodájában három bojtárral meg egy ügyvédsegéddel dolgozott, ha dolgozott — mert hiszen nem szorult rá. Ment az iroda magától, ő meg ráért politizálni napestig.

Politizálni, azt nagyon szeretett. Klubba, gyűlésre, értekezletre járt folyton; a hintójából naphosszat sem fogták ki a lovakat. Jó szónok volt, heves agitátor; megesett, hogy egy délután három helyen is elnökölt:

előbb a ferencvárosi demokrata körben, aztán a Belvárosban, este meg Óbudán. Így ment ez nála mindig. Egyházellenes volt; senki úgy szidni papot, vallást nem tudott, mint ő. Sok pénzébe is került a politizálás; igaz, hogy megtérült neki, mert akinek szekerét tolta, hálából s biztatásul mind az ő irodáját keresték fel mindenféle peres ügyeikkel.

Itt-ott aztán haza is vetődött. Mert nem volt rossz családapa. Amióta neje — hetedhétvármegye szépsége — ifjan elhalt, két kis leánya volt az öröme, büszkesége. A fiatalabbik, Klárika, még csak hatéves volt; Margit, a nagyobb, már a 15-ik életévébe lépett. Ha nem volt gyűlésen vagy klubértekezleten, estente eltréfált, elmélázott a két kisleánya körében. Még játszott is velük s a tanítókisasszony, akire gyermekeinek nevelését bízta, oda volt az ámulattól, mikor ez a tagbaszakadt, büszke férfi, ez a radikális városatya és népszónok, órákon át grammofonozott a kicsinyeknek, majd meg bujósdit játszott velük a hétszobás nagy lakásban; sőt megtette Klárikának azt is, hogy állatseregletet játszott, négykézláb szaladgált a szőnyegen s volt neki kívánsága szerint egymásután medve, oroszlán, madár, foka, sőt víziló is.

Felesége, mikor meghalt, arra kérte, hogy nevelje leányait vallásosan. (Katolikusok voltak.) Nagyon szerette nejét, de ezt az egy kívánságát nem teljesítette, sőt azt hangoztatta, hogyha tőle függött volna, legszívesebben meg sem keresztelteti a gyermekeit. Minek az? Ő szakított minden babonával s a papokat legszívesebben a lámpavason látná.

Kedve lett volna ugyan leányait az Angolkisasszonyoknál neveltetni, ahová a legjobb családok járatják a leányaikat, de nem akarta, hogy „azok a fejekendős apácák” bigottságra neveljék a gyermekeit. A nagyobbik úgys megtanult már imádkozni az anjáól, még egészen kicsi korában. Inkább nevelőnőt kért hát a leányok mellé az Anponyi-kollégiumból. Több végzett tanárnőt ajánlottak s ő azt választotta közülük, akinek legjobb bizonyítványai voltak: Mátéfy Paulát.

aki négy nyelvet beszélt, nagyszerűen festett és zongorázott. De vargát fogott benne: a kisasszony maga is feje búbjától a cipője sarkáig meg volt mételyezve a „klerikális maszlagtól”: nagyon vallásos volt. Pataky, az ügyvéd, csak akkor vette ezt észre, amikor Paula kisasszony máris nagyszerű nevelőnőnek bizonyult s mivel a leányai háromnapos bőgést rendeztek, amikor azt mondta nekik, hogy elküldi Paulát, meg olyan kitűnően is tanított, hát meghagyta a házában, de kijelentette neki, hogy ha elapácásítja a gyermekeit, hát így meg úgy fog keresztülmenni a zúzáján s úgy kiteszi a szűrét, hogy ítéletnapig se fog a háza tájékára közelíteni.

Paula meghúzta magát s csak akkor beszélt a leánykáknak a vallásról és a jó Istenről, amikor ezek kérdezték. Mert hiába, a gyermek lelke olyan, mint a virág: nem kell nógatni, hogy a nap felé tekintsen. Ha mesterségesen el nem zárják az Istentől, feléje nyílik, mint a virág a nap fénye felé.

Igy történt aztán, hogy mikor Pataky egy szép napon éppen valami viharos gyűlésről tért haza, Margit, a nagyobbik leány, ezzel a kérdéssel állt elő:

— Tudod, apukám, hol voltam ma?

— Nos?

— Gyónni voltam.

— Te gyónni voltál? Borzasztó. Ki engedte?

De a leány ráduplázott:

— S most arra akarlak kérni, apa, hogy legközelebb jöjj te is velem és gyónj meg te is.

Patakynak kiesett a kezéből az öngyújtó, amivel éppen rá akart gyújtani kedvenc Tisza-szivarjára.

— Mit beszélsz, te gyermek?

— Miért nem jársz te gyónni, apuka?

Patakyval fordult a világ. Neki szeretett volna esni gyermekének, a vallásgyűlölet minden tűzlávájával elfoítani ebben a neki oly drága lélekben a sajnosan lábrakapott „klerikalizmust”, megmagyarázni neki, hogy a gyónás csak a papok találmánya, hogy szolgaság és erkölcstelenség és minden rossznak az összes-

sége és hogy agyonütné a leányát, bármennyire szereti, ha megtudná, hogy gyónni jár. Ki akart fakadni, mint egy népgyűlésen, kirontani, mint ahogy egy éhes tigris a barlangjából a zsákmányára rohan, — de túrtóztette magát. Eszébe jutott, amit a szabadkőművespáholyban tanult, hogy az ember sohase árulja el az igazi gondolatait s ne kövesse az első indulatait, mert akkor célt nem ér s azért egyszerre csak elkezdett kedélyesen nevetni, majd hahotázni, hogy szinte rengett belé:

— Hahaha! Mit mennék én gyónni? Nincs nekem semmi bűnöm! Az gyónjon, aki rosszabb, mint én. Hahaha!

S kifordult a szobából.

Perc mulva visszatért.

— Hogy jutott ilyen gondolat eszedbe, édes leánykám? — kérdezte. — Bizonyosan megint a kisasszony beszélte tele a fejedet.

— Nem, papa, dehogy! — reszketett Margit s szép, okos, mély szeme könnycseppen át pillantott arra, akit minden fölött szeretett és akiért minden fölött aggódott.

— Vedd tudomásul, gyermek, hogy nem tűrök a házamban ilyen beszédet. S egyszer s mindenkorra megtiltom, hogy gyónni járj! Értetted?

A leány hallgatott. Patakynak elborult az arca újból. Hát hiába óvta a gyermekét? Hiába tartott neki minden harmadnap előadást a darvinizmusról? Hiába rakta tele a szobáját modern, drága, vallásellenes könyvekkel, amelyeket bizony nem látott Margit kezében soha?

— Le tudnám ütni azt a gazembert, aki elcsavarta a fejedet! Ó, ezek a keresztispókok! Mindenüvé elér a kezük!

Ingerülten lépdelt fel-alá a szobában. Az ártatlanság, akit vallatott a bűn, remegve ült a zongoraszéken és sírt.

— Aztán mit gyónsz te, csacsi gyermek — ingerkedett tovább — mit gyónsz te? Azt szeretném tudni.

Az én bűneimet gyónod, úgy-e? Nyafogsz a papnak, hogy milyen istentelen apád van!...

— De apa, hogy beszélhetsz így! — esengett a gyermek.

— Az én leányom gyónik! Pataky Sándor leánya! — dült-fült a férfi. — Még csak ez hiányzott. El fog terjedni a híre. Szép szabadgondolkozó, aki a saját családjában sem tudja kiirtani a babonát, a klerikális but... — mégsem merete kimondani; amint leányára tekintett, felülkerekedett benne az apai érzés s nem akarta durva szóval keseríteni szemefényét.

— Kis leányom, édes kicsi Margitkám — szólt egyszerre lecsendesedve — gyere ide hozzám. Így nil — Leült s magához vonta gyermekét s becézni kezdte. Végigsimogatta a leány aranszőke homlokát s gügyögő, kényeztető hangon szólt. — Nézd, picim, légy okos. Tudod, hogy apukád szeret, nagyon szeret. Épp azért óv minden káros behatástól. Nem neked valók az ilyen dolgok, kisleányom, mint gyónás, meg búcsújárás, meg mindenféle ilyen maszlag. A vénasszonyoknak jó lehet, de látod, ma már ezek a dolgok kimentek a divatból. Nincs Isten, édes leányom, csak természet. Nem vallás kell az embernek, hanem kultúra. Hagyd azokat a gonosz papokat és nézd, tedd meg nekem azt az örömet, hogy nem mégy többé templomba. Mi?

A leányka szeméből csak peregték a könnyek. Amikor apja megszűnt beszélni, feltekintett rá s így szólt:

— Mondd, apuka, hol van most anyuka?

A férfi nagyot sóhajtott. Most már nem ingerülten, hanem elérzékenyülve felelt:

— Anyuka nincs többé, ficskám.

A leány nem elégedett meg ezzel a felelettel. Megismételte kérdését:

— Hát hol van?

— A sírban, kicsi leányom. Ne beszélj erről. Hiszen emlékszel; te is ott voltál a temetésen, lent a birtokunkon, ahol a nagy platánok alatt fekszik a parkban.

— De csak a testét temettük el, apa. A lelke nincs ott. Hol van most a lelke?

— Seholl — felelte Pataky, de oly halkan, mintha szégyelné, amit mond. A leányka azért meghallotta és újabb könnyár bugyogott elő égbék szemeiből. Ráhajtott a fejét atyja keblére és sírt.

Az apa maga is ellágyult és elhallgatott. A leányka legyőzte könnyeit s felemelte fejét. Csodálatos szilárd-sággal és biztossággal felelt atyjának:

— Nem, apa, nem! Anyuka maga mondta, mikor meghalt, hogy ő most a jó Istenhez megy. És hogy ott egykor látni fogjuk egymást! S te nem akarnád viszontlátni őt?

Patakyban ismét fölülkerekedett az agitátor:

— Bár úgy volna, fiam! De nincs úgy. A lélek is csak a papok találmánya. Nem mondom, szép gondolat, de sajnós — nem igaz!

Nem is vette észre, hogy amíg beszélt, leányának minden szavával micsoda fájdalmat okozott. Margit eltakarta arcát s hangosan, keservesen zokogott. Kifejtette magát atyja karjai közül s szokatlan határozottsággal mondta:

— De igaz, apa! És anyuka, mikor meghalt, nem hazudott. És neked is oda kell jutnod egyszer, ahol ő van. Azért neked is gyónnod kell, apa, igen! Gyónni!

Pataky felkelt s mint akit bosszant ez a jelenet, szó nélkül, ideges léptekkel ment át az irodájába.

Sem ő, sem leánya nem tértek vissza erre a beszélgetésre sokáig. Pataky napokon át alig volt otthon s ha hazaiött, igyekezett jókedvet mutatni, mint azelőtt s a vallási témákat még jobban kerülte, mint valaha.

Margit pedig szomorú volt s üde gyermekarcán mélységes bánat vonta szét szürke fátyolát. Valami nagy gondolat foglalkoztathatta; Paula kisasszony sem értette, min töri állandóan a fejét. A leányka azelőtt sohasem volt tanulóóráiban szórakozott; most folyton mélázott, máshol járt az esze. A zongorához, melyet nagvon szeretett, csak sok nőgatásra ült le s akkor is inkább szomorú dolgokat játszott. Énekelni pedig, mint

a szárnyaszegett, kalitkába zárt madár, csaknem elfelejtett.

Pataky egy este korábban tért haza a szokottnál s ahogy nesztelenül dolgozószobájába lépett, két kis-leányának hangját hallotta meg a nyitvamaradt ajtón keresztül a szomszéd szobából. Hallgatózott.

— Margit, miért sírsz megint? — hallotta a kis Klárika szavát. Kis vártatva Margit így felelt:

— Nem sírok. — De hangján érzett, hogy sír.

— Most mindig olyan szomorú vagy, Margit. Miért nem játszol velem soha? Nem is énekelsz.

Egy csukló sírás volt a felelet.

— Miért sírsz? Nem mondod meg?

— De megmondom, Klárika. Csakhogy nem fogsz megérteni.

— De! Én mindent megérték. Már az időt is le tudom olvasni az óráról. A kisasszony azt mondta, hogy nagyon okos leány vagyok.

— Az vagy, Klárika. Hát nézd, megmondom. Anyuka most a mennyországban van. És apuka nem akar oda jönni; hát hogyne sírnék.

— Miért nem akar apuka a mennyországba jönni?

— Mert nem akar gyónni.

— És miért nem akar gyónni?

— Mert ő nem imádkozik.

— És aki nem imádkozik, az nem jut a mennyországba? Jaj, tegnap este én sem imádkoztam.

— Miért nem imádkoztál?

— Elaludtam. Elfelejtettem.

— Ne felejtsd el soha, Klárika.

— Apuka is mindig elfelejti?

— Nem, Klári; apuka nem szeret imádkozni.

— És miért nem szeret?

— Mert nem hisz a jó Istenben.

— Nem hisz? Hogyan nem hisz? — A kicsike hangján érzett, hogy ezt már nem érti. Margit nem is erőltette. Megcsókolta hűgát s így szólt:

— Klárika, tudod mit? Ezentúl minden este együtt fogunk imádkozni apáért. Hogy ő is szeresse a jó

Istent s ő is eljusson egyszer a mennyországba.

— Jó. Mit fogunk imádkozni.

— Egy Udvözlégyet. Hisz te már tudod az Udvözlégyet, úgy-e?

— Tudom. „Udvözlégy Mária, malaszttal teljes” — úgy-e, hogy tudom?

— És azért is fogunk imádkozni, hogy a jó Isten fogadja el az én áldozatomat.

— Mit?

— Látod, ezt te még nem érted. Sebj. Te majd imádkozol úgy, mint én, úgy-e?

E percben meglebbent az ajtó függőnye s a megrebbent gyermekek előtt ott állt az apa. De nem volt sem haragos, sem nevetős az arca.

— Micsoda áldozatról beszélsz, Margit? — kérdezte és tágra nyílt a szeme.

— Jaj, papa, azt ne kérdezd! — szólt a leány elkomolyodva s mint akitől valami nagy titkot akarnak kicsikarni, arca az elzárkózás és szemérem kifejezését öltötte.

Az apa szótlan zavarában csak várt s szemét egyik leánykájáról a másikra függesztette. Végre a kicsi Klári törte meg a csendet.

— Mi ketten imádkozni fogunk érted, apuka. Minden este együtt elmondunk egy Udvözlégyet. Akkor majd te is a mennyországba fogsz jutni, ahol a mama van.

Pataky tréfára akarta fogni a dolgot. Leült, térdére vette a kisleányt s elmókázott vele.

— Te is tudsz imádkozni, picikém?

— Tudok. Tudom a Miatyánkot, az Udvözlégyet és azt, hogy: ó, édes jó Őrangyalkám!

— Láttad te már az Őrangyalkádat?

— Nem láttam. De itt van.

— Hol? Mutasd meg.

A szőszke kis angyal körülnézett, mintha keresne valakit. Egy angyal a másikat, a játszótársát.

— Itt, itt, ittl — mondogatta végre s maga körül mutatott mindenféle irányban.

— És ki tanított meg imádkozni, Klárikám?

— Margit. Meg a Paula néni.

Pataky megrovó pillantást próbált vetni Margitra, de amint ott látta maga előtt, arcán mérhetetlen búval, gonddal s szeretettel, mely az ifjú leányka szépségének valami leküzdhetetlen, új varázst adott, elszelídült haragosnak szánt tekintete s visszalopakodott a térdén ülő kis szöszkére.

— Mondd, kis Klári, nekem is van őrangyalom? — kérdezte évelődve.

A kicsi feltekintett nénjére, mintha félne, hogy egyedül nem tudja biztosan megoldani ezt az ágasbogas kérdést s aztán így felelt:

— Neked is van.

— Nekem is van? Hol?

A kicsire rájött a gyermekes szeszélyesség s anélkül, hogy tudná, miért, nagyot nevetett s Margitra mutatott:

— Itt nil — Azzal leszökött atyja térdéről s odaszaladt a kályha párkányához, melyhez nagy, szemét mozgató babáját támasztotta s egy perc múlva hozta diadalmasan apjához.

— Apa, csináld meg a babát. Nem mozog a lába.

Margit az ablakhoz vonult s még mindig könnyezett. Klári észrevette ezt s míg atyja a babával bibeledött, odafutott hozzá s átölelte, ahogy tudta.

— Ne sírj, Margit! — mondta neki. — Apukának is van őrangyala, úgy-e? És az őrangyal apukát is elviszi a mennyországba, ahol anyuka van, úgy-e?

Margit lehajolt hozzá, homlokon csókolta, de nem szólt.

E naptól fogva ő sem hozta elő Patakynak sem a gyónást, sem az őrangyalt, sem a mennyországot, sem anyukát.

*

Hetek multak el. Pataky folytatta közhasznú tevékenységét, ahogy agitációit ő maga nevezte, de sokszor volt otthon is. Ilyenkor keveset szólt, inkább a

kisebb leányával játszott, enyelgett; szeme azonban ilyenkor is Margiton pihent. Olykor titokzatosnak látszott ez a leány s az apának mindenkor eszébe jutott a multkori beszélgetésük. Mi lehet vajjon az az áldozat, amiről ez a gyermek beszélt?

Margit is tele volt figyelemmel s szeretettel atyja iránt, de szintén keveset beszélt hozzá. Mintha valami különös viszony fejlődött volna köztük, feszülten lesték egymás minden mozdulatát, arckifejezését; érezték, hogy mindkettőjüket ugyanegy gondolat foglalkoztatja, de nem mertek beszélni róla.

Akkoriban sokat írtak az újságok arról, hogy mennyi a baj az országban mindenfelé; a háborúnak vége volt ugyan, de az ellenség bent állt az országban; a szegény embereknek nem volt szénük; sokfelé elfogyott a kenyér. S mindennek tetejébe még valami csúnya és eddig ismeretlen betegség dühöngött az országban és a városban szerteszét, amit úgy hívtak, hogy spanyol járvány.

Pataky nagyon féltette gyermekeit, hogy csak valahogy meg ne kapják a járványt s háziorvosát külön magához kérte, hogy megmagyaráztassa magának, mikép kell védekezni a veszedelemmel szemben.

De minden gondossága mellett is egyszer csak Paula kisasszony hazatelefonálta egy gyűlésről azzal, hogy Margitnak láza van s le kellett fektetni.

Pataky hazarohant s magával hozta kocsiján az orvost is. Az nem talált a betegen egyebet, mint gyenge meghűlést. De harmadnapra a baj komolyabbra fordult. A gyermek erősen köhögött, láza magasra szökött s napokon át nem hagyta el. Pataky kétségbeesve tördelte a kezét.

— Bizony, ez alighanem spanyol! — jelentette fejcsóválva az orvos.

— Tegyen meg mindent, doktor úr, hogy baj ne legyen. Mentse meg! Nem leszek érte hálátlan.

— Hiszem, hogy legyőzi. Fiatal, virágzó, egészséges szervezet. Az ilyennel hiába incselkedik a kór. Nehéz napok szakadtak a Pataky-házra. A kisebb

leányt Paulával együtt átküldték egy rokon házába, Pataky pedig egy ápoló-apácával együtt — Margit kérésére mégis apácát hozatott — éjt s napot a kis beteg ágya mellett töltött. Margit rövid, szaggatott lélekzettel, szép, tiszta arcán a szenvedés és megnyugvás kifejezésével feküdt párnái közt a világoskék függönyű leányágyban. A tüdőgyulladás mindkét tüdejét erősen ellepte.

A tizedik napon konziliumot tartott fölötte két tanár és a házi orvos. Azalatt Pataky könnyes szemmel állt leánya ágyánál s föléje hajolva, megcsókolta lázban verejtékező homlokát.

Margit felnyitotta szemét s nehezen, szaggatottan suttopta:

— Apukám, a jó Isten meghallgatott. Elfogadta életemet áldozatul. Áldozatul — teérted... Hogy megterj és te is jöjj fel utánam a jó Istenhez... és anyukához.

Pataky megtörve borult térdre. Ez volt hát az az áldozat, melyről ez a nagylelkű gyermek hetekkel ezelőtt beszélt. Felajánlotta Istennek a saját életét, hogy megmentse vele atyja lelkét.

Zokogásba fűlt a szó, mellyel gyermekének köszönetet akart mondani, vagy a feddés, hogy ilyet mert tenni — maga sem tudta volna hamarosan, mit feleljen. A jó és a rossz, a hit és hitetlenség küzdöttek benne.

— Meg fogsz gyógyulni, kisleányom — törte végül a szót. — Az nem lehet, hogy ennyi szépség, kedvesség, üdeség ily hirtelen elhervadjon. Az nem lehet, hogy az a te Istened...

Nem fejezhette be, mert leánya tovább beszélt:

— Meg fogsz térni, apuka és szeretni fogod a jó Istent. És majd ha te is meghalsz, odafönn találkozunk. Igen, most már biztosan tudom, hiszen meghallgatott a jó Isten. — Most még csak arra kérek, apuka, hívasd el a Szent...-templomból az egyik tisztelendő urat...

Pataky fölkelt s kitámolygott a szobából.

A konzilium eredményeképp még aznap meglékeltek a beteg gyermek tüdejét. Nem segített semmi. Egyedül az okozott neki némi megkönnyebbülést, mikor délután a pap elhozta hozzá az Úr szent testét s a betegek olaját. A hitetlen ügyvéd nem tagadhatta meg haldokló leánykájának utolsó kérelmét. Míg a pap a Szentséget a fehérrel leborított asztalra tette, a hitetlen tétova tekintettel állt az ajtó mellett. A betegápoló kis apáca ájtatosan letérdelt; ő állva maradt. De e pillanatban nagybeteg leánya oly kérő, feddő, kényszerítő tekintettel nézett reá, hogy nem tudott ellenállni a kérésnek, mely e pillantásban rejlett s ő, a hitetlen, a vallásgyalázó, az agitátor térdre ereszkedett a leánya kedvéért.

— Isten, ha vagy — zokogott belőle ellenállhatatlanul az indulat — hallgasd meg őt... Nem! Nem őt! Engem!...

A pap megáldoztatta a beteget s aztán megkente érzékeit a betegek olajával, melyet Krisztus a nagy vándorútra induló gyermekeinek vigasztalására, erősítésére rendelt. Azután elmondta az Egyház imáit a haldoklókért. Margit azalatt boldog elragadtatást tükröző arccal feküdt párnáin; szemét lehúnyta s ajka boldog hálafohászokat rebegett. Pataky úgy találta, hogy leánya arcára régi kedvessége most tért csak vissza igazán.

— Miért tetted ezt, gyermekem? — szólt hozzá szelíd szemrehányással, midőn ismét egyedül voltak.

— Mit? — kérde a leány.

— Hogy ilyen áldozatot hoztál értem!

— Hogy te is velünk jöjj a mennybe, apukám! — szólt boldogan mosolyogva Margit. — Úgy-e, most már hiszel te is a jó Istenben?

Pataky nem felelt, ráborult az ágy szélére s a kemény férfit elfogta a zokogás. Heves szemrehányásokat tett önmagának; akaratlanul is úgy érezte, mintha durva fenevad volna s ez az ártatlan angyal itt előtte a halódó, vergődő galamb volna, melyet ő mart, fojtott,

sebesített halálra. S önkénytelenül ez az önvád sikoltott lelkébe:

— Gyilkos!

Margit újra megszólalt:

— Még egy kérésem van, édes apukám. Majd ha meggyónsz, hozz fehér virágot a síromra. Addig ne hozz. Fájna a lelkem, ha másképp tennél. Ezzel elhallgatott.

Még azon éjjel visszaadta fehér, vértanui lelkét Teremtőjének.

*

Patakyl azóta nem látták a radikális agitációs gyűléseken.

Ellenben, akik a Szent ...-templomba jártak, gyakran láttak egy megtört, bánatos férfit a templom egyik homályos zugában. Nem térdelt le, nem imádkozott, nem is gyónt még, csak tépelődni, vívódni látszott önmagával. Egyszer-egyszer megindult a legközelebbi gyóntatószék felé, de aztán megint visszafordult előbbi helyére s csak állt maga elé nézve s küzködve önmagával sokáig.

Egy délelőtt aztán — néhány héttel a nagybőjt kezdete előtt — vidám, megkönnyült léptekkel ment ki a temetőbe, fehér virággal a karján.

Odahelyezte a fehér virágot a sírra s boldogan csókolta meg a fehér márványkeresztet.

— Köszönöm, leánykám — rebegte könnyek közt —, köszönöm, hogy visszaadtál engem a jó Istennek, aki meghallgatta kérésedet!

Békés csatározás.

Már a sétán rosszkedvű volt a méltóságos asszony; utána úgy tette le nagy szalmakalapját az asztalra, mintha legyet akart volna agyoncsapni vele; az uzsonnán meg már nekiindult a zivatar. Szóval nagyon hargos kedvében volt s ilyenkor a porlekedés olyan

volt nála, mint a migrén: legfeljebb ha éjszakára múlt el.

Odavetette magát a hintaszékbe s Lottika hiába akart csöndesen kioldalogni a szobából, a mama visszaparancsolta, mikor már éppen el akart tűnni. Szerencse, hogy éppen hozták a postát. Majd csak kap valamit a mama, ami elszórakoztatja. De bizony nem kapott; mindössze az „Az Ujság”-ot meg egy árjegyzéket nyújtott át sok hajlongás közt az írnok; majd most még ez is bosszantja a mamát, aki levelet várt.

Kínos percek! A mama felszakítja a címszalagot s úgy tesz, mintha elmélyednék az ujságba. A szegény bűnös azalatt ott áll lehorgasztott fővel s várja, mikor hull le a végső papirosválaszfal is a szigorú vizsgálóbíró meg a vádlott között.

Egyszer csak tényleg lehullott a válaszfal s az „Az Ujság” nagy ívben röpült a legközelebbi pamlag felé. A mama pedig megszólalt s hangja rezgett az idegességtől.

— Az ilyen tempókat egyszersmindenkorra kikérem magamnak! Amíg én parancsolok a házban, addig neked szófogadás a dolgod; megértetted?

— Hiszen, mama, szívesen szót fogadok én — szepegett Lottika s tekintete bánatosan, reménykedve emelkedett a mama haragos arcára. A mama azonban sehogysem volt hajlandó ilyen gyorsan megbékülni.

— Szót fogadsz? Az ám, amíg a sarkadban vagyok. Aztán megint újra kezded. Mindennap új és új komédiával jössz és minduntalan fölbosszantasz. Nem megmondtam, hogy azzal a szenteskedő káplánnal ne merj beszélni? Ki látott ilyet? Ha már mindenáron bigott akarsz lenni, menj a plébánoshoz gyónni. És azt is csak néha! Maholnap egyebet se teszel, mint szenteskedel, egyesületet, társulatot látogatsz. Hát illik ez tisztességes úrilányhoz?

— De mama, hiszen csak éppen azt kérdeztem meg a tisztelendő úrtól, hogy hol lakik az a szegény beteg leány, akiről a minap a prédikációban említést tett!

— Mi közöd ahhoz a beteg leányhoz? Még csak az kellene, hogy te idegen házakba járd, mint valami kuruzsló. Nem szégyenled magad, te . . . ?

— De mama, mikor nincs senkije a világon. Négy éve fekszik szegény és csak reggelenként megy hozzá egy nyolcvanesztendő öregasszony; máskülönben egészen egyedül van. Szegény apátlan-anyátlan Annika! Hogy örült, mikor nála voltam! Vittem neki egy kis tiszta ruhát, orvosságot, megmutattam az öregasszonynak, hogyan kell teát főzni, borogatást csinálni. Ó mama, ha láttad volna azt a hálálkodó, könnyes szemet!

A mama csaknem zavarba jött e szavakra s idegesen lóbálta a hintaszéket s az ujság felé nézett. Egy pillanatra mintha le volt volna fegyverezve. De csak egy pillanatra.

— Nem bánom, küldj neki valamit a cseléddel, de azt nem engedhetem meg, hogy ismeretlen emberek-nél cselédszolgálatokat végezz. Utóvégre szép volna, ha minden éhenkórász koldusleányt nekünk kellene ápolnunk napestig! Aztán a fiatal leánynak a nevére is kell adni valamit. No szépen leszünk — monologizált tovább a mama —, ha holnap a táncestélyen ilyesmit szóbahoznak a fiatalemberek.

— Ugyan, mama, hát olyan szégyen az, ha az ember az irgalmasság cselekedeteit gyakorolja?

A mamát idegessé tette az ellenkezés. Hevesen felelte:

— Akkor eredj irgalmasnővérenek vagy karthauzi apácának, de amíg az én kezem alatt vagy . . .

— Mama, az irgalmasság nemcsak az apácáknak van megparancsolva . . .

Mint az oroszán, úgy szökött föl e szóra a méltóságos asszony s a harag vérpirosra festette arcát.

— Micsoda, hát disputálni mersz velem? Kotródj azonnal szemem elől, te . . .

Lotti reszketve távozott, miközben könnyek borították el szemét. A mama meg izgatottan járt le-föl, míg lecsillapulva kezdte röstelni indulatosságát . . .

A búcsúzó nap, amint utoljára surrant be a nyári lak egyik redőzött emeleti ablakán, egy ártatlan, síró leányka omló könnyeivel találkozott, aki zokogva térdelt a rózsaszínű térdeplőn s szomorúan panaszolta el bánatát annak a másik, annak a jobb szívű, fenségesebb érzelmű Édesanyának, kinek képe a kongregáció oklevélen ott függött fölötté s e percben oly nyugodtan, oly biztatóan mosolygott le a könnyezőre, a csalódottra, mintha azt akarná mondani neki: „Ne félj, leánykám, csak tarts ki híven; ami nem sikerült ma, sikerülhet holnap!”

*

Megvolt az estély. A mama tegnapi rossz kedvének nyoma sem maradt. Nem is csoda: oly felségesen mulatott. Hiába, csak okos dolog, ha valaki meg tudja őrizni ifjúsága bájait s 35 éve dacára oly ruganyos tud maradni, hogy csaknem fiatalleányszámba veszik!

Csak a Lottika komoly, majdnem szomorú arc-kifejezése bántotta, no meg legvégül az a hallatlanul hideg léghuzam . . . Majd még migrén lesz belőle! Vagy talán még rosszabb is?

Lottika tényleg nem sokat mulatott: lelke előtt föl-fölemelkedett annak a viaszsárga arcú, beteg leánykának a képe, aki talán éjjel-nappal vár reá; hiszen megígérte neki, hogy benéz hozzá mindennap, ha csak egy percre is. Mit gondolhat róla most szegény? Megszegte ígéretét! Megfeledkezett róla! Talán csak tréfált, mikor oly szép szavakkal vigasztalta!

Egy ezüsthajú öreg úr, aki főörömét régtől fogva abban lelte, hogy megfigyelte maga körül az embereket, jelentősen sügta oda a feleségének:

— Nem vetted észre, Erika, a tanácsosné leánya tízszerre komolyabb ám, mint az anyja?

*

Lottika azzal a föltétellel fejezte be reggeli imáját, hogy ma még egy kísérletet tesz. Ha törik, ha szakad. Hiszen a mamának tegnap megint oly jó kedve

volt. Reménykedve, félve tartott a mama hálószobája felé.

— A méltóságos asszony még nem kelt föl — sutogta, útjába állva, egy idősebb szolgáló. — És ne tessék megijedni — tette hozzá komoly arccal —, a méltóságos asszony beteg, nagy láza van; orvosért is küldtünk.

Az orvos súlyosnak találta az esetet. Alighanem tüdőgyulladás lesz. Majd ebéd után megint eljön; addig a betegnek legnagyobb nyugalomra van szüksége s nagyon kell reá vigyázni.

Lottika e perctől fogva nem tágitott a beteg ágya mellől. Múltak az órák, a napok, az éjek; a beteg sokat szenvedett, de Lottika ott szenvedett, virrasztott mellette s nem hagyta el még éjszaka sem: nyujtotta az orvosságot, készítette a borogatást, leste a beteg minden mozdulatát.

Harmadnapra az orvost megdöbbenetette a leánya kimerült megjelenése. Azonban Lottika nem engedett s hiába volt minden unszolás. Ha a fáradság és álom egy-két percre elnyomta is, a beteg egyetlen köhinitésére újra talpon volt s ha mást nem tehetett, elnézte órákon át a szegény szenvedő vívódását s ártatlan hűséges szeme pillantása csak úgy ontotta azokba a lázban égő, bágyadt szemekbe a gyermeki szeretetet és részvét balzsamát, mely gyorsabban s biztosabban gyógyít a világ minden csodagyógyszerénél...

*

Az őszi első fuvallata is végigsuhant már a vidéken, midőn az orvos egy szép napos délután először engedte ki a lábadozó méltóságos asszonyt a házból. Lottika boldog volt, hogy Isten meghallgatta imáit s e kínos hónap után először mehet ki sétára édesanyjával.

Lassan lépkedtek, karonfogva; mama is megindultnak látszott.

— Leánykám, soha, de sohasem fogom feledni, micsoda hűséges, türelmes angyalom voltál te e hosszú idő alatt!

— Ne dicsérj, mama; szót sem érdemel. Ha nem tettem volna így, rossz leány és rossz — kongreganista volnék.

— Kongreganista? Hát a betegápolást is a kongregációban tanultad? Ó, igaz, most jut eszembe, milyen goromba voltam veled éppen a betegségem előtt! Nem is mondhatom, mennyire kínozott a bánat egész betegségem alatt!

— Ne is gondolj rá, mama; hiszen fölízgat annak emléke és nem vetted azt akkor komolyan.

— Sokkal inkább izgatna, ha akkori keménységemet még most sem tenném jóvá...

— Részben magam voltam a hibás — szólt közbe Lottika, csak hogy anyja ne beszélhessen tovább. — Minek erőltettem a dolgot annyira! Tudod, mama, úgy volt: mi az idén a kongregációban szakosztályokat alapítottunk; én a beteglátogató-szakosztályba léptem be és a szünidőben versenyre akartunk kelni egymással...

E percben egy igen-igen megtöpreődött arcú asszonyka topogott elő egy alacsony házikó kapuján s hangosan fölkiáltott, mihelyt észrevette a sétáló hölgyeket:

— Nini, kit látok? Jaj, hiszen ez a méltóságos kisasszony! Bizony Szent Antal hozta utamba! Kezét csókolom, be rég nem láttam! Annika, szegény, úgy emlegeti mindennap, hogy milyen jó volt hozzá, milyen szíves, milyen könyörületes!

Lottika anyjára nézett, ez meg őreá, s e néma pillantásban annyi minden volt, amit nehéz szavakba önteni: bánat és bocsánatkérés, esengés és nagylelkű elhatározás. A méltóságos asszony megragadta az öreg ápolónő kezét.

— Vezessen be néni a beteghez; gyere Lottika, nézzük meg, nincs-e szüksége valamire! Aztán majd hazamenet mondd el, nem lehetnék-e én is tagja a kongregációtoknak, meg annak a beteglátogató szakosztálynak is?

— De mama, megárt neked, hiszen te még magad is beteg vagy! Engedj be egy pillanatra egyedül.

— Nem, leányom! Te sem kimélted magadat, mikor én a kórágyon senyvedtem. És — hogyan is mondtad akkoriban: „az irgalmasság gyakorlása mindnyájunkra nézve parancs!”

*

A beteglátogatók szakosztályának elnöknője levelet kapott. Ismerte az írást s örömmosollyal kiáltott föl:

— Nos, végre a Lottika is megmozdult! Mindössze egyszer küldött jelentést, az is csak annyi volt, hogy bizony felsőbb akaratra le kellett mondania ígérete beváltásáról. Ugyan mit ír most, a szünidő végén?

„Kedves Irmus! Csak röviden jelentem hosszú hallgatás után, hogy minden jóra fordult s nemcsak beteglátogatásra, hanem 4 ég betegápolásra is bőven adott alkalmat a jó Isten. Képzeld, szegény mama súlyos beteg volt egy hónapon át! Most már meglehetősen helyreállt az egészsége. Légy szíves, kérlek, jelentsd Editnek is, (mert ez meg az ő osztályába tartozik), hogy sikerült egy apostoli cselekedet is: mások megnyerése a keresztény irgalmasság gyakorlatainak. A tiszt. Mater Eugéniát pedig kérdezd meg, lehet-e az én édesmamám is tagja a beteglátogató szakosztálynak? Tudod, van itt egy szegény beteg leány, aki már négy éve fekszik, azt most együtt látogatjuk a mamával; ha pedig feljövök az intézetbe, mama egymaga fogja látogatni a télen át. A részleteket élőszóval. Vizszontlátással A legszentebb Szívben üdvözöl barát-nőd

Lotti.”

Az elhibázott lépés.

A legokosabb, legkedvesebb és legszorgalmasabb növendék az intézetben Tollay Gizi volt. Mindenki irigyelte, mi több: mindenki szerette is. Mindig ő vitte el a „kék szalagot” s mindig övé volt év végén a „grand

prix". Amellett maga volt a megtestesült kedveség; valóságos rafaeli angyalka, akinek — mindenki úgy ítélte — csak ki kell lépnie az életbe s lehetetlen, hogy ne hódítson, ne ragyogjon, ne találja meg a boldogságát.

Csakugyan, hiába iratkozott be az egyetemre, hiába készült letenni a francia és német vizsgát, már a harmadik egyetemi év elején megkérte egy csinos és jóállású fiatalember, egy nagy iparvállalat tulajdonosának a fia, maga is kitűnő üzletember. Amellett szellemes társalgó, fess, katonás fiú; kellems, olvasott s ami fő: udvarias és gyengéd. Legalább minden jel erre mutatott.

Berg Kálmánnak hívták a fiút, s Gizi egy közös ismerősük családjában ismerkedett meg vele. Kálmán azonnal beleszeretett s addig udvarolt neki, míg mindketten fülíg szerelmesek lettek egymásba.

Csak egy volt a bökkenő, a fiú luteránus volt. Gizi ezt mindjárt elején szóvátette s figyelmeztette Kálmánt, hogy ő semmiesetre sem hajlandó másképp férjhezmenni, mint az Egyház előírása szerint.

— Én ezt magától értetődőnek találom — mondta rá a fiú, s Gizi megnyugodott.

A papának szörnyen tetszett a parti, mert Tollayék anyagilag nem álltak éppen fényesen. A mama már kevésbbé volt hajlandó a házasság kérdését elsősorban anyagi szempontok szerint ítélni meg s eleve ellene volt a vegyesházasságnak.

— Én minden vegyesházasságot elhibázott lépésnek tartok — mondogatta —, sohasem lehet ott igazi boldogság, ahol a legfőbb dolgokban különbözők a felfogások.

Gizit magát is megdöbbenetette ez az ellenvetés, mert nemcsak amolyan külsőleges, fénymázás katolikus volt, aki csak kényszeredetten követi Egyháza parancsait, hanem szívvel-lélekkel vallásos volt. Anyja figyelmeztetésére azonnal vissza is húzódott kissé Kálmántól.

Kálmán észrevette ezt s megkérdezte, mi tör-

tént? Gizi kivallotta neki őszintén s egyenesen, hogy a vegyesházasságot nem tartja ideálisnak s azért jobbnak látja visszalépni. Kálmán azonban arra kérte, várjon még s gondolkodjék.

Legközelebbi vasárnap aztán eljött érte, mikor tudta, hogy Tollayék misére mennek s engedélyt kért, hogy ő is velük mehessen. Csakugyan eljött velük a templomba s velük volt az egész misén. Gizi örült s remélt.

*

A városkába, ahol laktak, új luteránus lelkész került. Kissé nagyhangú fráter, aki folyton a katolikusokat szidta s minden alkalommal iszonyú hazafias szölamokat gömbölyített ki magából. Pedig a fáma azt rebesgette, hogy a román megszállás idején borzasztóan barátkozott az ország ellenségeivel s korábban pánszláv üzelmekben vett tevékeny részt. A kommün után felfüggesztették állásától, mert a vörös uralom idején erősen rózsaszínűnek mutatkozott. Talán ezeket a multjabeli foltokat igyekezett elfelejtetni azzal, hogy most meg ő adta a leghangosabb hazafit s már félévvel előre kiverekedte a polgármesternél, hogy március 15-én ő tarthassa a kaszinóban a hazafias ünnepi beszédet.

A katolikusok tehetetlenek voltak vele szemben, mert a saját papjuk öreg és kissé tehetetlen volt már, aki a csendet szerette s legszívesebben észre sem vette, ha valami baj fenyegette az egyházi életet. Így aztán Kunos, a luteránus lelkész, annál szabadabban érvényesülhetett s mindenütt ott volt, ahol a felekezeti érdekeket hangoztatni vagy védeni kellett.

Egyik első látogatása Bergéknél volt. Hogyne, hiszen ezek voltak az egyébként jelentéktelen hitközség leggazdagabb s legbefolyásosabb tagjai. Mikor a Kálmán fiú gyakori látogatása a Tollay-családban közismert lett, Kunos ismételten felkereste Kálmánt s egyedül, hosszasán tanácskozott vele. Ez a körülmény Tollayéknak is fülébe jutott s a Tollay mama most

már komolyan elővette Gizit s megtanácskozta vele a helyzetet.

Gizi belátta, hogy anyjának igaza van s elhatározta, hogy most már nyílt színvallásra kényszeríti Kálmánt. Legközelebb tehát tudatosan felemlítette neki a reverzális-kérdést.

Kálmán savanyú arcot vágott.

— Ugyan, Gizike, ki látott már ilyent! Még eljegyzés sem volt s mi már most a születendő gyermekek vallásáról vitatkozunk? Kereskedjünk a gyermekek lelkével?

Gizi szelíden, de szilárdan felelte:

— Igen, mert ez itt lényeges kérdés. Jobb ezt előbb rendezni, mint elkésni vele. Én máskép, mint katolikus módon nem megyek férjhez, Kálmán, ezt maga tudja; minek hát húzni, halasztani a kérdést? Ha ebben nem tud megnyugtató választ adni, nincs célja a barátkozásunknak. S akkor jobb előbb vetni végét mindennek, mint utóbb.

— Ugyan Gizi, hogy lehet maga ilyen csökönyös — felelte Kálmán. — Oly szép az élet; nézze, hogy virít az orgonabokor s hogy csattog a madárdal; napfényben úszik a táj; a mi fiatalságunk is csupa napfény. Ki rontaná el mindezt vallási szörzsálhasogatással?

Gizi úgy érezte, hogy elvesztette a csatát.

— Nézze, Kálmán, ne ámítsuk egymást. Maga kitér az egyenes válaszdás elől. Én azonban tagadó választ látok ebben s akkor, sajnos, le is kell vonnom a konzekvenciát.

— Hát ha mindenkép le akarja tárgyalni a kérdést, Gizike, nem bánom, beszéljünk róla. Én hajlandó volnék engedni, hiszen látja, hogy többször elmentem magukkal a templomba s a luteránus templomban nem voltam gyermekkorom óta. De hát lássa, nem egyedül rajtam múlik a dolog. Az én familiám presbiteri familia, két nagybátyám luteránus pap volt. Apám egyenesen beleörülne, ha az unokái nem az ő vallásában nevelkednének. Kiterjedt rokonság, ismerősök

mind így gondolkoznak. Nem tehetem, hogy valamennyivel szembeszálljak; ezt anyagi téren is nagyon megszenvedném és megszenvedné velem együtt maga is.

— Szóval külsőséges szempontok! — felelte Gizi. — Nem a vallás, nem az Isten előtti szent meggyőződés érvei. Lássa, nálunk meg lelkiismereti parancs, egyházi törvény, hogy gyermekeinket nem nevelhetjük oly vallásban, melyeket helytelennek tartunk.

— Gizi! — felelte Kálmán — hát maga is ily türelmetlen? Ez lehet a papok álláspontja, de az igazi szerelem nem akadhat fel ilyen csekélységeken.

— Nem veszi észre, hogy ezt fordítva mondhatnám magának is? — replikázott Gizi. — Azzal a különbséggel, hogy én nem a szerelem s a türelem alapján, sem anyagi és rokonsági okokból ragaszkodom az én álláspontomhoz, hanem mert nálunk ez szigorú lelkiismereti kérdés. Én magát szeretem, Kálmán, de az Istent mindenekfelett szeretem s vele nem akarok szembehelyezkedni még a szerelem nevében sem.

Kálmán nevetett.

— Mit törődik az Úristen azzal, hogy mi miben egyezünk meg! Egy Istent imádunk, s az Istennek, azt hiszem, szörnyen mindegy, hogy ki milyen templomban imádja.

— Ez lehet a maga felfogása, Kálmán, de az enyém, a mienk ezzel homlokegyenest ellenkezik. Arra akar kényszeríteni, hogy tagadjam meg a vallásom tanításait?

— Hát maga nem ugyanarra akar-e kényszeríteni?

— Semmiesetre sem, Kálmán! Legyen igazságos! A két álláspont közt lényeges különbség van. Maguknál ez nem lelkiismereti parancs, hanem legfeljebb presztizs-kérdés, nálunk azonban lelkiismereti törvény! Én soha többé nem mehetnék se gyónni, se áldozni, ha olyan házasságot kötnék, amelyet az Egyház el nem ismer.

— Ez aztán igazán türelmetlenségl! — pattogott

haraggal Kálmán. De aztán mintha megbánta volna. nagyon szelíd hangon folytatta:

— Édes kis Gizike, nézze, miért mondunk mi egymásnak ilyeneket! Hát egyezzünk ki ötven százalékra. Nem kötünk egyességet s akkor a fiúk az apa vallását követik, a lányok az anyáét.

— Ez tökéletesen ugyanaz, mint amiről az előbb beszéltünk — felelte Gizi. — Ne gondolja, Kálmán, hogy csak Egyházam parancsa miatt gondolkozom így. Nekem az én katolikus vallásom az életem. Bele kellene halnom a gondolatba, hogy én csak egyetlenegy gyermekemet is úgy neveljem, hogy megfosszam ettől a legnagyobb kincstől! Hogy az én gyermekem ne szeresse a Szűz Máriát, ne járjon misére, ne gyónjon, ne áldozzon, még a legveszélyesebb korban sem? Nem, Kálmán, erről a kérdésről kár is beszélnünk tovább!

Kálmán látszólag szomorúan nyúlt a kalapja után.

— Nagyon megszomorított engem, Gizi! De belátom, hogy a maga szempontjából igaza van... Isten önnel...

— Gondolkozzék! Most legalább tudja, mi az én álláspontom. Ha ehhez tud igazodni, én leszek a legboldogabb; ha nem, Kálmán, magának is jobb, nekem is, ha szeretettel elbúcsúzunk egymástól.

Reszketett a hangja s szemében könny csillogott.

Kálmán csak ennyit mondott: — Igen, gondolkozni fogok — s eltávozott.

Útja egyenesen Kunoshoz vezetett.

Három napra rá Kálmán sugárzó arccal lépett be Tollayék küszöbén.

— Gizike édes! — kiáltott már messziről — megdöntöttem a dolgot. Magának teljesen igaza van, én — kapitulálok!

Gizi nem akart hinni fülének. Átszaladt a szomszéd szobába s bekérte édesanyját, hadd legyen jelen ő is a jó hírnél.

— Igen — folytatta Kálmán —, belátom, hogy a maga álláspontja erősebb, mint az enyém. S a gyermeknevelés is elsősorban az anyára tartozik.

— Tehát csakugyan? — kérdezte Gizi, örömmel pillantva anyjára.

— Ne értsen félre, azért én nem adok ám reverzálist!

Gizi ajkán megfagyott a mosoly.

— Nem adok reverzálist, hanem meggondoltam... magam is katolikus leszek!

Gizi felugrott a helyéről s örömmel rázta meg Kálmán kezét.

— Hogyan? Csakugyan? Hajlandó volna?

— Már jelentkeztem is a plébánosnál. A saját papomnál pedig kijelentkeztem. Két hét múlva újra kijelentkezem s akkor áttérek.

Gizi boldogan emelte szemét az égre. — Hála neked Úristen! — rebegette. S mindjárt ajánlkozott, hogy maga fogja oktatni Kálmánt a hitigazságokra.

Igy is lett. Kálmán áttért s amit mindenki szörnyen csodált, sem apja, sem Kunos nem csaptak emiatt lármát. No lám, gondolta Gizi, mégsem volt olyan nagy az ellenállás, mint Kálmán eleinte hitte.

Félévre rá megtartották az esküvőt...

*

Mikor az első kisbaba megérkezett s a fiatal mama boldogan szorította szívéhez gyermekét — ó, boldogság: fiú volt! —, megtárgyalták a keresztelő napját és körülményeit.

— Ki legyen a kereszta? — kérdezte Gizi.

— Ha nincs ellene kifogásod, Gizikém, talán a Gyuri bácsi, a nagybátyám lehetne.

— De hiszen az luteránus lelkész — felelte Gizi —, az nem lehet katolikus keresztelőn kereszta.

— Ne haragudjál, Gizi — felelte Kálmán —, eddig nem akartam megmondani, nehogy izgassalak vele; de a gyermeknek protestánsnak kell lennie!

Giziben elhült a vér. Hogy mondhat a katolikussá lett ura ilyen rossz tréfát ilyen szent pillanatban!

— Nos igen, Gizi, bevallom neked, hogy nemes csel volt az egész. Én katolikussá lettem, hogy megnyugtassalak; de az esküvő után megint visszamentem luteránusnak. Nem akartam, hogy lelkiismereted bántsa a vegyesházasság, hát ezért utólag bocsáss meg, hogy így tettem. Most azonban a gyermek törvény szerint luteránus.

— De hogyan? — riadt fel Gizi. — Katolikus esküvő, tisztán katolikus pár s most a gyermek luteránus legyen?

— Természetesen. Mert amióta ismét luteránus vagyok, a házasságunk vegyes; reverzális nem volt, tehát az állami törvények szerint a gyermekek a szülők vallását követik. Én pedig, ne haragudjál, ragaszkodom a jogaimhoz.

Gizi ájultan hullott párnáira. A kíméletlen férfi elvitte a gyermeket s otthagya az anyát lázban, szinte halálos veszedelemben. Gyuri bácsit hamar előkerítették; Kunos már várt rájuk. Siettek a luteránus keresztelővel, nehogy újabb bonyodalmak támadjanak.

A kis Márton mint luteránus került bele az anyakönyvbe.

*

Gizi heteken át élet és halál között vergődött. Egész nap sírt. Kálmán, aki mégis csak szerette, bárha a maga módján, maga is csaknem megbánta már, amit tett. A legjobb orvosokat hozta el felesége betegágyához s azzal iparkodott megnyugtatóni őt, hogy majd kimagyaráz mindent s visszacsinál mindent, csak nyugodjék meg már Gizi.

Mikor aztán Gizi nagyon lassan felépült, Kálmán megint csak nem akart hallani a visszacsinálásról. Azal szépítgette tettét, hogy csak a jogaihoz ragaszkodott s csak kíméletből vezette félre a feleségét. Most már csak nyugodjon meg, hiszen így egyikük sem vétkezett a lelkiismerete ellen s a gyermek Gizi akarata ellenére került az apja hitére.

Gizi előtt csak most tárult fel egész borzalmas mélységében az örvény, amelybe süllyedt. Hát ez az a lelkiismeret, a hűség, a becsület, amelyet az ő választottja neki ígért? Hogy egyikük sem vétkezett a lelkiismerete ellen? Hát ez bizony tág lelkiismeret! Megcsalni, félrevezetni egy katolikus leányt, megszegni minden szent ígéretet, kijátszani legszebb érzelmeit, teljesíthetetlen feladatok elé állítani, megmérgezni egész lelki világát, megölni békéjét és boldogságát! S erre az ő ura azt mondja, hogy „nem vétkezett a lelkiismerete ellen”?

Ebben a pillanatban érezte, hogy mély szakadék tátong kettejük között s tátongott észrevétlenül már elejétől fogva. Csak éppen a szerelem s a meggondolatlanság nem engedte, hogy meglássa. Nem tudta Kálmán tekintetét elviselni; minden lelki erejére szüksége volt, hogy ne gyűlölje.

Az ártatlan gyermeket is, akit Isten neki adott, aki az övé volt, az ő fájdalmainak gyümölcse, mintha valami ür szakította volna el tőle. Igen, ez az ő gyermeke, akit szeret s akiben boldog, de akit tőle máris egy világ választ el; akit majd nem szabad az ő hitében nevelnie, az ő legszebb kincseinek birtokába bevezetnie. Ezt majd Kunosék fogják tanítani az iskolában „lelkiismeretre” s mi egyébre! Idegen emberek teszik rá kezüket erre a fiatal lélekre s alig nő meg valamelyest, megtanítják gúnyolni azt, ami neki szent, megvetni, amiben szerinte az üdvösség rejlik!

Hogyan gondolta el ő mindig, mikép fogja gyermekét maga oktatni a hitre; hogyan fogja előkészíteni az első szentáldozással Fehér ruhában, tiszta fehér szívvel fog az ő édes magzata a szentségi Jézushoz közelíteni... Hogyan fog neki mesélni a Szűzanyáról s a kis Terézről... Most majd, ha megteszi is (amint meg fogja tenni), az iskolában s templomukban azt fogják a gyermekeknek mondani, hogy mindez hamis

és hazugság, mindez babona és istentelenség, amire az anyja tanítjal

Szegény Gizi azóta hervadt s vigasztalhatatlan volt. Kálmán nagyon tévedett, amikor azt hitte, hogy a felesége bánata csak rövid napokig fog tartani. Azt hitte, hogy az is olyan felületes, külsőséges lélek, akinek fő a pénz, a ragyogás, a rokonság és a kényelem! Nem tudta elképzelni, hogy valakinek csakugyan a vallás legyen mindene, Isten legyen az éltető eleme!

Lassan elhidegültek egymástól. Gizi úgy érezte, hogy aki legszentebb érzelmeiben megcsalta s aki megtévesztéssel vezette oltárhoz, nem igazi ura s csak az általános szeretetre van kötelezve iránta. Több gyermekük nem is született. Kálmán eleinte bosszankodott felesége tartózkodásán, majd fogta magát s a családon kívül keresett szórakozást s kielégülést.

Ha pedig valamelyik rokona vagy barátja szóvattette házas boldogságuk szétfoszlását, ingerülten fakadt ki:

— Mindennek a katolikusok türelmetlensége az oka!

Az öngyilkosjelölt.

Néha a jó Isten azzal segít a meggabalyodott emberfián, hogy hol ráijeszt s azzal kúrálja ki a lelke nyavalyájából. Hát Urge Ilonának is beteg volt a lelke s hiába öltözködött ki olyan pávásan, akár egy bankárkisasszony, hiába rakdosta a fejére a legrangosabb úridáma-kalapokat, azért a szíve irányában bizony szegény koldusleány volt, százszor nyomorultabb, mint az a 90 esztendő, százrácú asszonyka, aki a templomajtóban kéregette a kenyérrelvalót. Szegény volt a lelke s ha bajba jutott, sehogyan sem tudott segíteni magán.

Most pedig éppen nagy baja volt szegény Urge Ilonának. Hogy mi? Hát mi lett volna! Az, ami sok ilyen ugriszívű városi leánykának szokott lenni. Beleszedte magát a szívébe valami roppant nagy szerelem,

egy tejfölösszájú, nyálas fiú iránt s aztán azóta az Urge Ilona éjjel-nappal a holdsugárral társalkodott, könnyeivel itatta az egereket és akkorákat sóhajtott, mint a duda a péceli búcsún.

Mert hát szegény volt ő is; az a nyálas legényke pedig mégcsak most remélte, hogy fizetés nélküli, számszeletti irnoksegédnek fel találják fogadni a vármegye-házára, hát persze az Ilona szülei ellenezték a céltalan szeretkezést. Más okos leány ilyenkor elmegy a templomba, jól kisírja a bánatát a Szűzanya képe előtt, aztán nagyot csuklik és kimondja, hogy „jól van, nem lehet, nem az Isten akarta, hát nyugodjunk bele; majd küld az Isten jobbat, ha arra szánt, hogy főköttő alá evezzek”. De az Urge Ilona buksi fejébe, mikor még iskolába járt is, csak nagyon találomra hatott bele a hittan s hogy az iskolából kimaradt, bizony eléggé meg is feledkezett a jó Istenről s a templomba csak akkor ment, ha új ruháját vagy új kalapját akarta mutogatni.

S mivelhogy ilyképpen az Úristen háza tájékán nem igen talált vigasztalásra, hát emeletes módon nekikeseredett. Ma éppen alaposan kitapogatta az édesapja, hogy miért oly szomorú s mikor a leány azt az irnokjelölt Petit emlegette, az apa, aki amúgy is elég hortyonforty természetű ember volt, nagyot vágott öklével az asztalra s azt mondta, hogy agyonverni, ha ezt a meztelenszájú fickót mégegyszer fel meri említeni a házánál.

Hát Urge Ilonának se kellett több, azon minutában erős szándékkal nekitökéledett, hogy ő bizony elemésztí magát ebből a nyomorult világból. Mert hát ő a Gerber Peti nélkül se égen, se földön boldog nem lesz. Beleugornék legszívesebben a Dunába, de az nagyon messze van hozzájuk. Vagy leöntené a ruháját petróleummal s meggyujtaná magát, csak-hogy drágaság lévén, nincs petróleum. Gyufaoldatra hasonló okból nem is gondolhat. Ugorjon le a harmadik emeletről? Mikor a kisvárosban, ahol laktak, egyemeletes ház is alig volt! Késsel vágja el a

nyakát? Vagy szúrja magát szíven? Ez nagyon közönséges, még fáj is, és a vérnek még csak a láttára is nagyon megborzadt Ilona. Hahó, megvan! Tudja már, mit fog csinálni. Pisztollyal lövi meg magát: az perc alatt végez az emberrel és olyan előkelő, úri halál! Hányszor olvasta az ujságban, hogy valami nagyúr meglötte magát: ez nem olyan ordináre, közönséges halál, mint mikor valaki a Dunába ugrik vagy a harmadik emeletről leveti magát. Vagy pláne felakasztani magát — brr, azt csak részeg bugrisok teszik... Ilona pedig finom akart lenni még az öngyilkosságban is. Igen, tudja már, így fog tenni. Virágok közt fogja megölni magát, felszedi a legszebb ruháját, az asztalon levelet hagy Petinek, no meg a drágálatos szüleinek is, akik halálba kergették s majd a levélben jól odamondogat nekik! Ott fogják megtalálni a virágok között, kezében a pisztoly... Nagy temetést rendeznek... Peti is ott lesz, sírni fog, az egész város erről fog beszélni, s aztán Peti minden hajnalban ki fog jönni a sírjához s virágot szór rá és könnyeivel áztatja a felírást: „Itt nyugszik Urge Ilona... élt 22 évet...”

Nem is soká tünődött. Mindjárt ebéd után pisztoly után nézett. A vaskereskedő gyanakodón nézett rá; minek is pisztoly az ilyen piszeorrú, kisírt szemű fehérnépnek. Azt kérdezte, kinek lesz? Ilona azt hazudta, hogy apjának veszi névnapjára.

— Tokkal adjam? — kérdezte a zsidó.

— Nem szükséges, — felelte a leány; mire a zsidó ijedten dugta vissza a pisztolyt. Dehogy adja olyanak, akinek a tokra nem is lesz már szüksége.

— Azaz, hogy persze, mégis tokkal, — javította ki magát Ilona, eszébe jutván előbbi hazugsága.

No, megvolt a pisztoly. Most még csak a levelek. Ma estig vége lesz mindennek. Nem él ő ezen a ronda sárgolyón egy napon se többet. Az ő vérző, vigasztalan szívével...

Este hat óráig kacsaringózta a megható végső leveleket. A Petinek kilenc és fél oldalt írt. Ötször

is benne volt hogy: „Én most búcsúzom tőled, szívem egyetlen Petije” — és mindannyiszor kövér pacák jelezték a sorok közé hullajtott szerelmes könny-cseppeket.

Hét órákor jönnek haza a szülők. Addig ő végez magával. Minek is várna tovább? Még el talál párologni bátorsága. Odatett négy szép muskátli-cserepet a nagy tükör elé, aztán megtöltötte a pisztolyt s odaállt a virágok közé. Belenézett a tükörbe s megijedt önmagától. Olyan sápadt volt, mint a halott. A keze reszketett, a homlokára kiült a verejték; hideg rázta a szíve táját. Sebj, ő nem riad vissza, Peti nélkül nincs élet. Bátorság! Csak egy pillanat s mindennek vége.

Mégis kipillantott mégegyszer az ablakon. Oda-künn a búcsúzó nyári napsugár, gyermekek vidám danája, járókelők békés beszéde. A világ tovább fog forogni, ha már ő nem lesz is. Csak forogjon, ő nem kér többet ebből a ronda, kegyetlen életből.

Arra gondolt, hogy imádkozni is kellene, de ezt a gondolatot hamar elvetette, mert eszébe jutott, hogy az öngyilkosság bűn s ha erre gondol, majd nem lesz bátorsága hozzá.

— Eh mit, mennél tovább tűnődöm, annál gyengébb leszek. Még egy gondolat Petikére s aztán cselekedjünk. Két perc múlva vége lesz. Akkor nyugodt és boldog leszek...

— És a kárhozát? — surrant át agyán a gondolat. Csakhogy megszabaduljon tőle, felemelte a pisztolyt s halántékához emelte. De úgy reszketett a keze, hogy csaknem elejtette a fegyvert. Eszébe jutott, hogy hátha igen nagyot szól?

— Egyszer kipróbálom. Hadd lövök egyet a levegőbe, aztán a halántékomba, gondolta. Úgyis két golyó van a pisztolyban.

S csakugyan felemelte a kezét, csak úgy a plafon felé s megnyomta a ravaszt. Patti! Egy reccsenés — és Ilona eszméletlenül dőlt le nem is virágok közé, hanem egyenesen rá a szegény ártatlan muskátli-

cserepekre. Szét is nyomta azokat nyomban a lezuhanó testével. De erről ő persze már nem tudott. A pisztoly el nem sült s ő már így is elájult.

Arra ébredt fel, hogy ápolják s a dívánon fekszik. Az apja, az anyja álltak mellette s komor arccal várták ébredését. Nem értette, mi van vele. Hát nem lőtte meg magát? Hogyan is volt? Hiszen hallotta a pisztoly reccsenését. S most él? Él bizony, hála Istennek s még csak nem is vérzik, csak rettenetesen zúg a feje és minden tagja.

— Mit játszottál azzal a pisztollyal, leányom? — kérdezte szelíd komolyan az apja, mikor látta, hogy a leánya magához tért.

— Hát nem sült el? — kérdezte Ilona csodálkozva, de a verejték azonnal ismét kiült a homlokára, mihelyt az átkos fegyvert atyja kezében megpillantotta.

— A golyók még benne vannak a pisztolyban, — állapította meg az apa és szomorú szemrehányással kérdezte:

— Édes leányom, hát meg akartad tán ölni magad? — S szemében annyi borzalom volt s annyi atyai feddés és Ilona, kiben a kiállott rémülettől még mindig reszketett minden idegszál, annyira magába szállt e pillanatban, hogy áldotta a gondviselő Istent, hogy a nagy rémület által az ostoba lépésében megakadályozta s atyja kérdésére ezzel a szelíd füllentéssel felelt:

— Nem akartam, édesapám, dehogy is akartam, semmit sem akartam... Csak ki akartam próbálni a pisztolyt... amit a nevednapjára vettem...

— A nevemnapjára? — felelt az apa. — Ördögöt! Hiszen az még csak félesztendő mulva lesz!

Ilona feltápászkodott s ingó léptekkel odatámolygott az asztalhoz. Lelopta róla az odatett leveleket, aztán ágyba feküdt s három napig verte a homlokát a verejték. És e naptól fogva úgy ki volt kurálva az öngyilkossági bolondériából, hogy meglúdbőrözött a

háta, ha csak az ujságból is azt olvasta valami szerencsétlen emberfiáról, hogy az ostoba — szívenlőtte magát...

Rozoga mennyország.

Bakonyiék háza táján nagy a sürgés-forgás. Még a cselédek is a fontosabbik képüket öltik fel, hát még odabenn, az úri házban! Bakonyi uram, meg a felesége örökké tanácskoznak, tervelnek, kutatnak — hja, nagy dolog is az, amikor a ház szemefénye, Bakonyiék kedves, bájos Rózsikája férjhez megy. Úgy készülnek a menyegző napjára, mint a babiloni zsidók a hazatérésre. A sok gondtól, házimunkától azt sem tudják a házbeliek, hol kezdjék.

Az az egy szent, abban már legelején megállapodtak, hogy ennek a menyegzőnek hetedhét vármegyére szóló ünnepségnek kell lenni. Had lássa az egész világ, hogy Bakonyiék nem tökmagon élnek odahaza. Aki csak rokona, barátja, ismerőse a háznak, mind kap meghívót. Előre megbeszélik, ki hol kap helyet. Kik lesznek a nyoszolyólányok? Nehogy egy is elfelejtődjék a Rózsika barátnői közül! No hát még a menyegzői ruha! Ennek a megállapítása egész kis haditanácsot tett szükségessé. Hogyan lesz szebb, hogyan fog jobban állni. A fő, hogy olyan szép legyen, hogy az estente beosonó holdsugár is megirigyelje s a világnak elakadjon a lélegzete, ha látja benne a Bakonyiék lányát. A mamának még az éjszakáit is folyton csak az a tündéri hófehér patyolat, meg a pazar dísz rabolják el.

Aztán hát persze: mi lesz a nászúttal? Mert csak kell az is! Igy divat úri népnél. Hová utazzanak? Messze, meddig? Mit vigyenek magukkal? — No, de nem fiasztom a szót: elég abból annyi, hogy iszonyatos volt a készülődés. Csak egyetlen vágy lelkesített a házban mindenkit: a fiatal párt oly szépen s oly boldogan kell szárnyukra eresztteni, ahogy csak lehet. Hadd érezzék magukat jól az új családi élet boldog, meleg fészében!

Rózsika kis húga, Bözsike, szintén osztzott nénje

örömében. Csak egy dolog nem fért kis fejébe: úgy tanulta az iskolában, hogy a házasság szentség s a jó Isten áldásától függ mindenekelőtt, hogy boldog lesz-e a házaselet. És se a papa, se a mama, de a legkevesbbé Rózsika meg a vőlegénye nem gondolnak erre; erről egy körömnnyi szó nem sok, de annyi sem esik. Hát a kis Bözsi egy este elkezd morfondírozni:

— Rózsika, hát gyónni mikor fogtok?

A menyasszony arca olyanná nyúlt, mint a mult nyáron savanyított uborka.

— Gyónni? Hát... hát azt is kell?

— Ej, ej Rózsi — felelte Bözsike —, hát elfelejtetted már? A házasság az élők szentsége s azért kegyelem állapotában kell felvennünk.

— Szentség... élők szentsége... — hebegte Rózsika. — Hát persze. Élők szentsége... Hiszen mi is élők vagyunk. De minek oda gyónni? Ki beszélte megint tele a fejedet ilyen szentes dolgokkal?

— De hiszen ezt te is tanultad a hittanban!

Rózsi bosszúsan nézett végig kis hűgán. Mit akar ez a borsszem, hogy őt leckézteti? Elég szép ő ahhoz, hogy Isten nélkül is boldoguljon az életben. Hajhaji! Nem olyan kócinfincc varrólány ő, hogy úgy kelljen koldulnia a boldogságot a templom hideg kövezetén!

A vőlegényének nevetve mesélte el, hogy milyen leckét kapott a maradi kishűgától. Az meg nem hiába viselt monoklit a balszemén s vasalt nadrágot a lábán: olyan felvilágosodott volt, mint az ezüsfogós botja. Elfintorította pehellyel aláfutott dendiorrát s nagyott prüszkölt, akár egy állami ménló:

— Pahl — kiáltotta. — Ilyen kisvárosias gondolkodás! Falun szokás gyónni házasság előtt, nem városban.

— De majd nem ad össze benneteket a pap bácsi — vetette oda Bözsike.

— A pap bácsi? Mondd meg neki, kis Bözsi, hogy tiszteltetem. Mi az anyakönyvvezető előtt esküszünk, nem a pap előtt. Tartsa csak meg a papbácsi a viaszgyertyáit magának!

Bözsike sírva szaladt ki a szobából s utóbb még meg is szidta a mamája. Mit ártja magát a nagyok dolgába.

A fiatal jegyespár pedig félnapig kacagott a vőlegény szellemességén. Összecsókolódtak s a vőlegény így villogtatta az esze fényességét:

— Nem elég szentség-e nekünk a szerelmünk?

S az esküvő megtörtént pap nélkül, gyónás nélkül, Isten nélkül. S utána oly boldog volt Rózsika, hogy nem egyszer suttogetta szerelmesen odasimulva „kis ura” vállára:

— Géza! te vagy a mennyországom, te vagy az én — istenem!

*

Öt év múlva, épp az esküvő évfordulóján, Bözsi látogatóba ment Rózsihoz és — sírva találta nénjét. Addigra már ő is gyönyörű termetű, szép, „nagy” lánnyá cseperedett.

— Miért sírsz? — vallatta a nénjét szelíden.

Az nem akart vallani, csak zokogott keservesen.

— Hol az urad? — kérdezte Bözsike.

Új zokogás volt a válasz. Bözsi megsajnálta nénjét, akit hibái mellett is nagyon szeretett.

— Szegény Rózsikám, ha legalább segíteni tudnék rajtad! — szólt.

— Rajtam már csak egy segít! — tört ki a szó végre Rózsiból. — De az segíteni is fog.

— Mi az, Rózsikám?

Rózsikám egy üvegcsét vett ki a zsebéből. Halálfejt volt rápingálva.

— Méreg? — kiáltott fel Bözsi. — De az ég szerelméért! Mi van veled, Rózsikám?

Rózsikám végre elcsittult s letelepedett hűga mellé.

— Bözsike — kezdte —, te mindig jó testvérem voltál. Hát mondd, megérdemeltem én, hogy az Isten így megverjen?

— Ugyan mivel vert hát meg?

— Hát ezzel a pernehajder, gonosz, lump fráterrel.

Most tudtam meg, hogy már három éve megcsal a gyalázatos. Ó, Bözsi, ha tudnád, milyen pokol az életünk!

— De hiszen Géza szeret téged, nem?

— Szeret? Igen, szeret. De hogyan? Úgy ahogy... nem, nem mondom tovább. Szereti a testemet, de nem szereti a lelkemet. Ó, mily szörnyen csalódtam benne! S hogy ma reggel mindent a szemére vetettem, azt mondta: ha nem kellek neki, váljunk el. S el is ment mindjárt az ügyvédhez, hogy megindítsa a válópert. Engem pedig itt hagy a kisfiammal együtt.. A gyalázatos!

Bözsike nagyot sóhajtott s visszaemlékezett az öt év előtti beszélgetésükre. Ez hát az a mennyország, amelyben elég volt az ő szerelmük? Megpróbálta vigasztalni nénjét és visszavezetni a helyes útra, melyet akkor elhagyott. Szelíden szemére is hányta, hogy bezeg kár volt Isten áldását nem biztosítani a hosszú útra, melyre kart-karbaöltve indultak egymással. S ahogy a néne reménytelen zokogással hallgatta s a régi büszke szépség egészen összetört a fájdalom és boldogtalanság súlya alatt, Bözsikének egyre csak ez a régi mondás jutott eszébe:

— Mit is használ ember számítása, ha nincs rajta Istennek áldása!

Hétköznapi történet.

Az eset megrázó, rendkívüli s mégis oly gyakori, oly közönséges manapság, hogy alig merem leírni.

Itt történt a közvetlen közelünkben.

A családjaink összejártak. Több nyáron át ugyanazon a kicsiny balatoni fürdőhelyen töltöttük a vakációt.

Zizi eleven, kicsattanóan jókedvű leány volt, igazi keresztnévét csak most tudtam meg az ujságokból, mikor meghalt: Erzsébet. De mert a család ropantúl utazott mindenre, ami modern és szinte már a nevetségességig kereste a divatost, hát a világért sem hívta volna a leányt senki ezen a legszebb magyar

leánynéven, hanem csak Zizi volt mindenki számára.

A múlt évi balatoni nyaraláson ütődött bele Zizi életébe Borsa Pál, a saskai segédjegyző. Nem nagy állás, nem valami fényes jövedelem, de elvégre állás és a mai világban az is sok. S mi tagadás benne, Pali csinos legény volt, bele lehetett gabalyodni éppen-séggel. És Zizi, a temperamentumos, a mindenre kapható, mindenért felgyulladó modern leány hamar bele is gabalyodott Borsa Pálba.

Nem lettek volna rossz pár, így messziről nézve. Zizi az ő pajkos elevenségével, ha nem volt is igéző szépség, de kellemes, csinos játékszer volt s Borsa Pálnak, úgy látszik, nem terjedt sokkal messzebbre az igénye, mint arra, hogy csinos játékszer legyen bele az életébe.

Egyszer csak az egész fürdőtelep arról beszélt, hogy ezek egymásé lesznek. Mindig egymás mellé kerültek, persze véletlenül; mindig együtt csónakáztak, mindig egymás szemét keresték.

Vabocs bácsi — bizony ilyen prózai neve volt Zizi apjának, egyébként nyugalmazott vasúti főmérnöknek — nem is ellenezte cseppet sem a fiatalok közeledését. Vabocs néni viszont — pedig amúgy a mamák ugranak be a leányuk helyett leghamarabb — ezúttal inkább tartózkodó volt. Valahogy nem sok jót nézett ki ebből a jól öltözött, de csekély műveltségű s ahogy ő észrevette, önző és kevés lelki tartalmú fiúból.

Mikor már vagy három hete egyebet sem tettek a fiatalok, mint ették egymást (ha nem is kannibál módra), egy szép reggel Vabocs mama megkérdezte a leányát, mikor egyedül voltak:

Mondd csak, Zizikém, hát mit is akar veled Borsa Pál?

— Mit? — nevetett a leány. — Hát el akar venni.

— Mondta?

Zizi pirulás és tartózkodás nélkül kivágta:

— Mondta. De ha nem mondta volna is, látom rajta hetek óta. Tegnapelőtt egész jelenetet rendezett,

amiért csak öt szót is váltottam Kemenes Zolival. Aki annyira féltékeny, az csak igazán szerelmes, nem?

— S te nem is szólsz nekem ilyen dologban? Ejnye, kislányom, hát csak ennyi bizalmat érdemlek én tőled?

— No, mama, ne haragudj, hiszen csak tegnap vallott színt a Pali s azóta még nem is lett volna alkalmam beszélni veled.

— És te mit feleltél neki?

— Ugrattam egy kicsit. Azt mondtam, nem megyek hozzá.

Az anya szeme felcsillant. Valami kis megkönynyebbülséféle lebbent meg a lelkében. De Zizi sietve hozzátette:

— Csak azt akartam, hogy jobban ostromoljon. Ne mindjárt az első szóra adjam meg magam.

— Hja vagy úgy! — felelte Vabocs néni. — Szóval azért hozzámennél?

— Miért ne?

— Jól meggondoltad? — Igazán arra valónak tartod? Egy élet, kislányom, mégis hosszú idő. Meg kell a dolgokat fontolni.

— Eh, anyu, tudom én azt. De hogyan lássak valakinek a lelkébe? Majd csak elválík.

— S ha rosszul válík el?

— Akkor elválunk! — volt a gyors válasz. Zizit, úgy látszik, nem hiába nevelték modernül. Ez a kérdés nem nagyon zaklatta. Majd hirtelen, szinte türelmetlenül fordult az anyjához:

— Remélem, máma, nem ellenzed a tervünket? — kérdezte olyan hangon, mint aki nem nagyon hajlandó tagadó választ elfogadni. Hozzászoktatta a szüleit már régóta, hogy mindenben az ő akarata legyen irányadó.

— Hát azt bizony még meglátjuk — felelte az anya, kissé ingerülten. Zizi felbiggyesztette az ajkát s aztán felkapta az úszóruháját s leszaladt a tóra. Vabocsné meg felkereste az urát a szálló verandáján

s most kettesben hányták meg egymás közt az eshetőségeket.

Az öreg Vabocs mindent rendbenvalónak talált.

— Nem értem, mit lehet itt még okoskodni — mondta. A mai világban örülnünk kell, ha tisztességesen férjhez adhatjuk leányunkat. Az a pár ezer pengő, amit vele adhatunk, ma kevés fiatalembert vonzana.

— De nekem annyira nem tetszik az a fiú — vetette ellen az asszony. — Alattomosnak tartom, önzőnek, számítónak. Ki tudja, mi rejlik megette?

— Képzelőds — ütötte el a vitát az öregúr. Ismertem az apját, nagyon rendes ember volt. Beszéltem a fiúval is, kikérdeztem egyről-másról. Éltrevaló gyerekek látszik. Tízen is pályáztak az állására, idősebbek s jobb bizonyítványokkal rendelkezők, mégis félre tudta túrni valamennyit. Ilyeneké ma a világ.

Az asszony sóhajtott egyett. Mást nem felelt.

A következő nap Szent István napja volt s néhány buzgó katolikus fürdővendégnek sikerült e napra papot hozatni az amúgy elhagyatott, paptalan fürdőtelepre. Tábori mise lesz, prédikációval a szabadban, a fenyvesben. Szép lesz; mindenki előre örült neki.

Vabocsék katolikusok voltak, sőt Zizi zárdában is nevelkedett néhány évig. A vallásosságuk nem volt valami mély, de azért a misére elmentek ők is. Elvégre, Szent István napja. Ilyenkor nem illik hiányozni.

Az asszonynak feltűnt, hogy Borsa Pál nem volt ott a misén. De mikor utána a Balatonhoz mentek le, Pali már ott volt s vidáman süttette magát a nappal a homokban.

Vabocs néni estére szóvá tette az esetet Zizi előtt. A leány azonnal megfelelt:

— Ó, hát ő nem katolikus. Természetes, hogy inkább jól kialudta magát! Amúgy sem szeret korán kelni.

— No, majd kelsz te akkor annál korábban, ha a

felesége lesz — bökte ki az anyja. Közben az apa is belevegyült a beszélgetésbe. Neki sem tetszett, hogy Borsa nem volt a misén, mert hát Szent István napja mégis csak Szent István napja és hát a haza minden előtt! De azért éppen kázust még nem kell csinálni a dologból. Elvégre a Balatonra pihenni jön az ember, nem imádkozni.

Zizi azért megvallotta az anyjának, hogy neki sem tetszett, hogy Pali nem jött a misére, mert ő külön hívta, a fiú pedig meg is ígérte. S aztán mégsem jött.

*

Néhány nappal utóbb Vabocsék elutaztak s jó darabig semmit sem hallottam róluk. Amit hallottam, az clyan sablonos, megszokott már, hogy ismétlem, le sem akarom írni. Megindultak az alkudozások. Borsa nyakas protestáns volt; nem hitt semmi-ben, nem imádkozott talán soha, de arról hallani sem akart, hogy katolikus templomban esküdjének. Mert, hogy azt a becsülete tiltja. És az alkudozások azzal végződtek, hogy Vabocs bácsi gyakran összezőrdült a feleségével, akiben még legtöbb vallásos érzés lakott s Zizi, bár nem nagyon szívesen, de végre mégis a fiú javára döntötte el a mérleget.

— Mit akarsz! — magyarázta egyik barátnőjének. — Pali nem akar reverzálist adni, anélkül meg a katolikus pap nem akar megesketni minket. Így hát nem marad más hátra, kénytelen vagyok protestáns templomban esküdni. Elvégre olyan mellékes az, latinul imádkozik-e felettünk a pap vagy magyarul. Az Úristen egymásnak teremtett minket s a házasságban mégis a szerelem a fontos, nem a pap imádsága.

— De biztos vagy-e benne, hogy Isten egymásnak teremtett titeket? — próbált ellenkezni a barátnője, aki nem egészen abból a fából volt faragva, mint Zizi. — És biztos vagy-e benne, hogy Isten áldása nélkül is boldog leszel? — Itt és — odatúl?

— Ugyan ne papolj! — volt Zizi egyetlen válasza.

*

Borsa Pál csakugyan szerette Zizit, az esküvő után talán még jobban, mint azelőtt. Annyira szerette, hogy lépésnyire sem engedte el maga mellől. Amíg ő hivatalában volt, Zizinek otthon kellett maradnia és nem volt szabad senkit sem fogadnia. Betegesen féltékeny volt a „feleségére“, aki pedig Isten előtt nem is volt a felesége.

Úgy látszik, ebből a féltékenységből is eredt aztán minden baj. De hát mondjam-e tovább? Nem találjátok ki máris?

Hiszen úgyszólván minden héten olvasni az ujságban hasonló eseteket. A Zizi esetében is csak az ujságból tudtam meg a gyors és tragikus kifejlődést.

„Véres féltékenységi dráma egy segédjegyző lakásán“, volt egy szép napon a helyi kis ujság szenzációja, mindjárt az első oldalon. „Agyonlőtte nyolc hetes együttlét után a feleségét s aztán önmagára fogott fegyvert Borsa Pál, a saskai segédjegyző“.

Rámeredtem az ujságra... Máskor utálattal lököm félre ezeket a véres, piszkos szenzációkat; szeretném, ha az ujságok mind összebeszélnének s ezeket a borzalmasan rút eseményeket egyáltalán nem tennék szóvá. Most azonban átfutottam a sorokat, hiszen ismerősről volt szó. Elöttem állt a szegény, 23 éves gyermek; a mindig mosolygó, derűs, pirosarcú Zizi, aki, úgy látszott, csak boldogságra lehet teremtve. Mi rejtőzhetik e szörnyű dráma mögött? A nyolc hét alatt, ameddig együtt éltek Isten áldása nélkül, lelkiismeret s Isten törvénye ellenére, lábbal tapodva az Egyház szigorú előírásait, a katolikus neveltetés minden hagyományát, — hányszor rezdülhetett meg a lelkiismeret a bűnös gyermek lelkében, az önvád ezek mögött az aranyszőke fürtök mögött? Főleg, amikor látta, hogy emberileg is tévedett... Hogy a féltékenység nemcsak szerelmet jelenthet, hanem vadságot is, önzést, minden nemesebb érzés kiölését.

Talán sírt, úgy magában, szegény Zizi; talán szégyelte megvallani mások előtt, de bevallotta magamagának, hogy tévedett, hogy félrelépett, hogy Istennel együtt a boldogságot is kiüldözte a boldogságszomjas életéből. Az első mámor után hogyan jöhetett el lassan a fokozatos kiábrándulás, talán hamar, nagyon hamar, hiszen még csak két hónapja álltak össze... S jöhettek az első összezördülések, véleménykülönbségek, amelyeknek békés megoldására hiányzott az alkalmas talaj, a közös lelkiség, a problémákat eligazító mélység... Hogyan sirhatott bűnös nyoszolyájának magányán, hogyan öntözhette titkon könnyeivel párnáit, melyeket meg nem szentelt a szentségi házasság magasztos hivatásának tudata s Isten kezének áldása... Talán félt már az urától, akiben lassan észre kellett vennie az ébredező szörnyembert, a vérszomjas vadállatot, az elvektől nem korlátozott, lelki erőkkal nem támogatott élő ösztönt... A szerelem mögül kilobbanó s éppen annak lángjaitól fűtött önzést, amely ha felgerjed, gyűlöletbe csap át s bosszút tud forralni merőben érzéki szerelmének tárgya ellen! Talán gondolt arra is, hogy vissza kellene térnie, hogy imádkoznia, gyónnia, menekülnie kellene, míg nem késő... De milyen nehéz visszakozni az eltévesztett pályáról!

Most ott fekszik a fiatal holttest szétlőtt aggyal, a község szegényes halottasházában s holnap temetik... S mi lesz a lelkével odatúl, ha Istennel kibékületlenül, súlyos bűnnel terhelten támolygott bele az örökkévalóságba?

Ó, bocsássatok meg, hogy elmeséltem... Sajnos, oly régi, hétköznapi, elkoptatott történet ez, annyiszor ismétlődik.

Csak aki benne van, csak annak új, csak annak hihetetlen. Nem, vele nem eshetik meg ugyanaz. Pedig dehogynem. Talán nem revolverlövés és hitvesgyilkosság alakjában. Van az együttélésnek másfajta gyilka, pokla is elég s ezrével, tízezérel szen-

vedik meg minden nap, szerencsétlen boldogságszomjasok, azt az emberi vakságot, amely Isten nélkül akarja megépíteni boldogságának várait!

A másik

Bíróéknál utóbbi időben vidám élet folyt. Azt mondták a faluban, a bíró még e nyáron okvetlenül férjhez akarja adni a nagyobbik leányát. No, nem is kellett oda nagy bírói ész vagy erőlködés, a leány szép volt, mint a harmatos rózsa, amolyan büszke, falusi szépség, aki után úgy bomlik a legénynép, mint légy a cukros vessző után. Gazdag is volt a Böske, kacér is, meg eszes is; hát hogy nekivaló férj akad, akár szakajtószámra, abban még a sánta harangozó se kételkedett. (Ő volt tudniillik a falu legnagyobb kételkedője.)

Nohát, folyt is a sok dinom-dánom bíróéknál farsangtól fogva. A legények egymás kezébe adták a kilincset. Már öt is megpróbálkozott a szerencséivel a büszke leány körül, a bíró is, a leánya is csak magasra tartották a fejüket: nem arra való ám a bíró leánya, hogy csak úgy akárki fiának a nyakába akasszák.

Abban sántítottak ugyanis mind a ketten, az apa meg a leány, hogy csak a fiatal tanító vegye el a leányt, mert az is erősen kerülgette Böskét. Okos, derék, tanult ember volt, és no, úr volt, ha szegény is. Hát Böske már csak arról álmodott, hogy ő milyen kalapos dáma lesz és hogy fogja őt a szép kis tanítói lak könyöklőjén irigyelni minden leány és asszony a faluban s még a plébános úr is így fogja köszönteni:

— No, hogy ébredt a ténsasszony?

A baj csak az volt, hogy a fiatal tanító ugyan szorgalmasan járt a házhoz, szeretett sokáig időzni a bíróéknál, minden iránt érdeklődött, látnivalólag figyelte Böskét is, a szüleit is, még Klárikával, a kisebbik leánnyal is el-elbeszélgetett, de nyilatkozni csak nem nyilatkozott. Komoly, megfontolt ember volt s

bíró uram akárhogy kerülgette, biztatta rejtett célzásokkal, a fiú csak hallgatott, mint a néma szobor s amikor legjobb alkalom lett volna, hogy kibuggyantsa, ami a szívében feküdt, akkor mindétig belefagyott a szó.

Böske egy délután már egészen dühösen tárgyalta az esetet a szüleivel. Haragját, ha nem tudta másón, a húgán öntötte ki. Olyan csendes, szerény leány volt pedig ez a Klári, nem érdemelte meg a bosszantást.

— Majd még az lesz a vége, hogy bolonddá tart és szégyenben maradunk — mormogott Böske.

— Ha aratásig nem mondja ki a szándékát, pokolba kergetjük — pattogott az apa.

Böske Klárihoz fordult:

— Te, persze csak kinevetsz bennünket!

— Dehogy nevetlek — felelte Klári csendesen. — Eszemben sincs. De lehet, hogy talán a jó Isten nem akarja ezt a házasságot...

— Ugyan eredj! — fortyant fel Böske. — Te mindig ilyen szentes vagy! A jó Isten is azt akarja, amit mi!

— Azt éppen nem lehet mindig tudni — felelte szerényen Klári. — Ma is azt mondta a káplán úr a Mária-társulatban, hogy sokszor az válik javunkra, amiről azt hisszük, hogy kár és veszedelem.

Böskének eszébe jutott, hogy biz ő már milyen rég nem ment el a Mária-társulati leányok gyűlésére. Persze, mert mindig csak a legényeken jártatta az esztét. De azért neki állt fölebb:

— Nohát, csak járj te a társulatba; ott majd éppen találsz férjet! — csattogta. — Az imádkozástól ugyan pártában maradhatsz holtod napjáig!

Klári nem felelt mindjárt; csak úgy vártatva tette hozzá szelíden:

— Hiszen nemcsak imádkozunk mi a társulatban, tudod, Böske.

— Nemcsak imádkoztok? Hát no, ugyan, mit csináltok még?

— Mit csinálunk? Ej, hát gyere el te is, aztán majd megtudod. Most például a káplán úr bevezette

a beteglátogató szakosztályt s mindenikünk hetenkint meglátogatja a falu betegeit.

Böske, ha rossz volt, nagyon rossz tudott lenni. Ahelyett, hogy elszégyenkezett volna, csipőre tett kézzel nevetve, gúnyolódva felelte:

— Hahahal No ez derék. Majd hát akkor a betegek vesznek el feleségül is, úgy-e? A hektikás cigány a falu végén, vagy talán az a görvélyes kecskepásztor? Hahahal

— Nem azért látogatjuk a betegeket! — szolt Klári halk hangon, pirulva a méltatlanságért. — Majd ad nekem az Isten hozzámvaló férjet, ha eljön az ideje.

Klári itt egy kicsit elpirult. Dehogy akarta ő a nénje szerencsáját megakasztani; de eszébe jutott, hogy a tanító utóbbi időben, ha lopva is, de sokat foglalkozott vele. Sőt a minap úgy tréfából meg is kérdezte, ha őt kérné meg, eljönne-e hozzá. Klári akkor akkorát pirult, mint a pipacs; nem is felelt a tréfás kérdésre, pedig a tanító meg is ismételte. Eljönne? — kérdezte. Ő meg, nem tehet róla, nem tudott soha alakoskodni, most is azt felelte végre: Miért ne?

Böske éppen valami csattanós visszavágást kottort a fejében, amikor halkán kopogtattak az ajtón. A tanító volt. Tyüha, fikom, nil Unnapi fekete ruhában, keztyűvel a kezén; még virág is volt a gombja lyukában. Hát ez most leánytkérni jön, az már szentigaz. Bíró uram nagyot köszörült a torkán, a felesége Istenhez fohászkodott, a Böske leánynak meg hamar leszaladt a szívéről minden keserűség, ami az utóbbi időben benne föltorlódott. Hát végre! Most itt a gyönyörűséges kifejtett, a várva várt megnyilatkozás, azután a megyére szóló fényes lakodalom, a ténsaszonyság és egy egész darab igazi boldogság a földön. A tanító valami tudákos bevezetésen kezdte a házasság szentségéről. Aztán így folytatta:

— Soká haboztam, soká gondolkoztam, míg arra határoztam el magam, hogy bíró uramat mai nagy kéresemmel meglepjem.

A bíró megsajnálta, segíteni próbált rajta:

— No, hiszen nem lesz az olyan nagy meglepetés. Tudjuk már, kedves tanító uram.

Böskét majd elégette a várakozás, de valahogy Klári is nagyon izgatott volt. A tanító megköszöri a torkát. A segítség mintha még jobban megnehezítette volna a szólását. De valahogy csak folytatta:

— Arra akarom kérni bíró uramat, hogy vejévé fogadjon...

A bíró már azt hitte, legjobb lesz véget vetni a szónoklásnak s már-már nekiment a tanítónak, hogy fiaként a keblére ölelje, az azonban sietve folytatta, úgy bökte ki a végét:

— Ezennel megkérem, adja nekem hites feleségül Klárikát, kisebbik leányát!

— Klárit? — szabadult ki mindenki a csodálkozás. Böske két tenyerével kapaszkodott az ágy szélébe, hogy el ne düljön.

— Igen, Klárikát. Vele még keveset beszéltem erről, de hiszem, hogy ha nem szeretne is meg fog szeretni.

A nagy csodálkozástól mindenki hallgatott, a tanító pedig folytatta:

— Én házasságot nem tréfának tekintem, hanem nagyon szent és komoly dolognak. Nem árultam el nagyon, de valójában hónapok óta figyelem Klárikát. És amit láttam és amit róla hallottam, megértették velem, hogy mélyen vallásos, szerény, dolgos és kedves jelleme boldoggá fogja tenni családi fészkeket. Különösen, amióta egyszer jelen voltam egy beteg szomszédnál, amikor Klárka mint Mária-társulati leány meglátogatta a betegeket, úgy éreztem, hogy aki Istenért és a Szűzanyáért ilyen nemes, áldozatos cselekedetekre képes, az derék háziasszony és jó feleség lesz s azért most őt arra kérem, fogadja el kezem, bíró uram pedig adja reánk atyai áldását.

S kérdőn, mosolygón nyujtotta ki kezét Klári felé.

Az meg olyan volt, mint a szerény kis erdei

ibolya, amely hirtelen arra ébred, hogy egy hercegfí hajol le hozzá.

Hirtelen átgondolta a dolgot, egyet fohászkodott a Szűzanyához s aztán gyors elhatározással elfogadta a feléje nyújtott kezét. Úgy álltak egyszerre egymás mellett a még mindig álmélkodó szülők előtt. A bíró az asszonyra nézett, szinte kérdezve, mit tegyen. Az asszony az okos, jószívű anya tapintatával kitálta a helyes megoldást s így szólt:

— Ha Isten így rendelte . . .

— Legyen úgy! — felelte rá a bíró s áldásra emelte kezét az előttük térdeplő fiatalok fölé.

— Amen — suttogta a tanító s fölkelve gyöngéden magához vonta az örömtől könnyező Klárit.

Valaki pedig ezalatt az ajtóhoz támo lygott, kisompolygott a szobából s ott künn a konyhában alél tan dúlt a padkára. A hiú, a büszke, a csalódott Böske volt.

Bö zsi a jobb ik részt választotta.

I.

Kedves Jucim!

Leveled, megvallva az igazat, úgy hatott rám, mint a tagló csapás. Mint a villám a napos égből. Sejtettem, hogy mint egykori kongregációs prefektám és régi kedves tanácsadóm, nem fogod nagyon helyeselni tervezett házasságomat, de hogy ilyen súlyos és komoly érvekkel fogsz ellene támadni, arra igazán nem gondoltam.

Hát csakugyan olyan baj és bűn az, ha valaki szívét és szerelmét követve ahhoz a férfiúhoz megy nőül, aki ezer és ezer közt legjobban megnyerte tetszését? Rudi nagynevű család gyermeke, gazdag, művelt, sokoldalúlag képzett. No, meg fess, elegáns, szép fiatal ember is, és ami fő, szeret. A napot is lehozná az égből érettem, így mondta még tegnap is. Hogy protestáns? Istenem, tehet ő arról? És hogy ragaszkodik a

protestáns esküvőhöz? Ezt még bizonyos szempontból szépnek is találom nála... Azaz, hogy igaz, ezt nem volna szabad mondanom. Mert ha nála szép, hogy ragaszkodik a vallásához, nálam még szebb volna, mert én meg katolikus vagyok, s az igaz hit fontosabb.

Egészen belezavarodtam, azt sem tudom, mit írok. Erveidnek nem tudok ellentmondani, bár azt hiszem, mégis túlságosan sötéten nézed Te a dolgokat. Kedves Jucim, az élet olyan más, mint ahogy az ember úgy a kongregációi kápolnában elgondolta!

Mit tegyek? Mondjak le szerelmemről? Kívánhat-e a jó Isten ekkora áldozatot tőlem? A boldogságomról mondjak le?

Persze, Te erre azt mondod: csak az örök boldogság az igazi boldogság. S ebben igazad is van, hisz magam is jó katolikusnak vallom magamat. De lemondani — nem, nem tudok! Könnyű e szót kiejteni, de a valóságban tudod, Te, édes Jucikám, mit jelent ez? Ó, nem, nem is merek gondolni rá.

Azért megteszem, amit leveled végén ajánlsz: novénát kezdek s a végén megbeszélem az ügyet a lelkiatyámmal. De ha ő is azt követeli, hogy vagy katolikus módon esküdjek vagy mondjak le — miután tudom, hogy Rudi semmi szín alatt nem egyezik bele a katolikus esküvőbe —, nem tudom, mi lesz? Beleőrülök, de nem érzek erőt a lemondással Isten nem lehet kegyetlen, vagy igen — ah, mit is írok... Jobb, ha végzem, ne vess meg, Jucikám, ne vess el, szeress, mert minden boldogságom között is oly boldogtalan vagyok! Ezer-szer ölel

Bözsld.

II.

Kedves Jucim!

Megvolt a novéna, voltam gyónni s ám örülj neki, Juci: döntöttem. Mégpedig döntöttem az Egyház parancsa szerint. A szívem majd megszakad belé, ha veszteségemre gondolok, sötétségbe borul a szemem

előtt minden, de tudod, gyermekkorom óta vallásos voltam s vétkezni, Istentől, Jézustól elszakadni nem tudok. A novéna egész idején a leveled járt eszemben s amit arról írtál, hogy így a házasságom Isten előtt semmis lesz, bűnös viszony, és így sohasem gyónhatok-áldozhatok, még a halálos ágyamon sem, ha csak vissza nem csinálom a törvénytelen házasságot. Hát ezt mégsem bírom és nem akarom. De hogy borzasztóan fáj a szívem sebe, képzelheted. Mégis Isten kegyelmével ma már szilárd az elhatározásom s imádkozni fogok tovább, hogy erős tudjak maradni s ne haljak bele az örületbe...

Voltam gyónni is és őszintén feltártam lelkem állapotát a gyóntatóatyá előtt. Ő nagyon megdicsért, hogy ritka az a leány, aki az ilyen házassági és szerelmi kérdésekben meg tudja őrizni józanságát. De azért meg is pirongatott, hogy miért engedtem szívemben ennyire elhatalmasodni a szerelmet, mielőtt tudtam volna, hogy a szent hitünk törvényei szerint való házasságra van-e kilátás. Figyelmeztetett arra is, hogy az ilyen vegyes házasságokban ritkán van boldogság és felsorolt néhány esetet, ami az ismerősei közt történt, hogy kezdetben jól ment minden, de végül annál rosszabbul.

Még azért van némi reményem, de sajnos, nagyon kevés. Csak ma fogom közölni elhatározásomat Rudival. Meg fogom neki mondani — vagy talán inkább megírom, nehogy megint levegyen a lábamról, mert ha őt látom, ha a hangja csengését hallom, már nem vagyok a magam ura — szóval, meg fogom írni neki, hogy szeretem, de csak azon feltétellel megyek hozzá, ha reverzálist ad és ha katolikus templomban esküszünk. És hogy ne kételkedjék elhatározásom komolyságában, mindjárt melléje teszem a borítékba a jegygyűrűmet is, hogy csak akkor fogadom vissza, ha beleegyezik a szándékomba. Tudom, borzasztó lesz e levelet megírnom, de megírom, a becsületszavamat kötöm le rá neked. Még ma, nehogy holnap gyenge legyek... Sajnos, tudom, mi lesz rá a válasz. Fölényes,

követelődző, talán sértő is — és aztán vége köztünk mindennek! Véget Véget!

De Jucim, édes volt prefektám, úgy-e, meg kell tennem! Magam is csodálom, hogy erőm van hozzá! Most, hogy lehúszom ujjamról a karikagyűrűt, úgy érzem, mintha a szívem szakadna utána. Egy egész világ omlik össze körülöttem, egy paradicsom, a boldogság-váral!

Istenem, a boldogságomat kéred! Nem kérsz-e nagyon is sokat egy gyenge leányszívtől?

Nyugtass meg, Jucim, új erőre van szükségem. És hitre, hogy nem veszttem el a boldogságomat, amikor a boldogságomról mondok le Istenért, a hitemért, a lelkemért! Forrón ölel barátnőd:

Bözsi.

III.

Kedves Jucim!

Féléve már, hogy nem írtam neked. A szívem még mindig beteg, de lassan mégis gyógyulni kezd. Ó, hány-szor tért vissza álmomban az „elvesztett paradicsom” s ha felébredtem, úgy kellett mindig előlről kezdenem a harcot önmagam ellen, szegény, vergődő szívem ellen.

De ma már tudom, hogy jól tettem. Rudi mellett úgysem lehettem volna igazán boldog soha. Aki ennyire nem értette meg legbensőbb valómat, aki hitemet merte követelni cserébe a szerelemért, az sohasem lett volna igazi jóbarátom.

Kéred, kerülöm-e? Nyugodt lélekkel mondhatom, hogy igen. Minek játszani a veszéllyel, minek fel-fel-tépni az alig hegedő sebet! Amióta szakítottam vele, sohasem kerestem a társaságát, sőt elkerültem. Máskép nem is bírtam volna el a lemondást, az áldozatot. Így lassan mégis megsegített az Isten. Különben Rudiék, mint hallom, el is költöznek innen B-be, tehát éppen Hozzátok, a Ti közeletekbe mennek lakni.

Nem volnék Hozzád a régi őszinteséggel, ha meg

nem vallanám, hogy a feledés munkáját megkönnyítette nekem legújabbán az az érdeklődés is, amelyet K. Loránt tanusít irányomban. No, ne neved ki, nem estem csöbörből vederbe. Szerelemről még nincs szó köztünk, de bizonyos, hogy a fiú nagyon komolyan közelodik hozzám. Nem olyan elegáns, mint Rudi, nem is olyan gazdag, de mélyebb a lelke, finomabb s ami fő, világnézeti dolgokban teljesen egyezik velem. Úgyhogy, ha csakugyan Rudit pótolni küldte volna a jó Isten, ebből a szempontból nem jelentene veszedelmet. Ha nem szeretem is még, de érzem, hogy meg tudnám szeretni. Legalább a nagyrabecsülés, a lelki harmónia elég nagy köztünk. (Legyek nagyon őszinte? Bizony azt sem tudom, hogy nem szeretjük-e egymást máris egy kicsit?) Ne neved ki, kérlek és gondolj tovább is szeretettel

Bözsudre.

IV.

Kedves Bözsím!

Ejnye, ni, már tíz éve, hogy férjhez mentél! Hogyan rohan az idő! Ha nem írod meg s nem küldöd el a családi fényképeteket, bizony nem is vettem volna észre az évfordulót.

A fénykép egyenesen elragadó. Milyen bájos kis család is vagytok! Milyen édes ez a három kis angyal s mily öröm és boldogság sugárzik mindkettőtök arcán: a Tieden is, Lorántén is. Titeket igazán egymásnak teremtett a jó Isten!

Emlékszel? Pedig kezdetben Te is másra gondoltál s nehezedre esett szakítanod első kérőddel. Még majdnem a jó Istennel is perbeszállni s azt hitted, a boldogságodat vesztetted el miatta. Most meg úgy-e, örülsz, hogy a jóságos Gondviselés így intézte sorodat. Mindig úgy örülök, ha írsz s megírod, mily szép egyetértésben élsz az uraddal s ő milyen figyelmes és gyengéd Hozzád. Meg hogy mennyire kezdedre van a gyermekeid vallásos nevelésében.

Talán hallottad, milyen rémes baleset történt itt mifelénk szegény Kádár Esztivel. Tudod, akít aztán az a bizonyos Rudi vett el, miután persze őt is az Anyaszentegyház törvényeinek megtagadására kényszerítette. A szerencsétlen leány ugyancsak megbánhatta azóta a tettét. Rudi iszonyúan féltékeny volt rá s folyton meggyanúsította és sértegette őt. Mondják, hogy egyszer, mikor elutazott, három napra egyszerűen bezárta a lakásba. Onmaga pedig éjjeleken át kétes értékű nők közt mulatott, pezsgőzött. Egyetlen kis gyermeküket ütötte-verte s folyton olyan jeleneteket csinált s úgy káromkodott, hogy a szomszédok futottak össze nem egyszer lecsillapítani őt s kiszabadítani szegény asszonykát a kezéből. Néha találkoztam Esztivel s mindig kisírt volt a szeme, de szegény, úgylászik, tudta, mit mondanék neki s azért, ahol csak lehetett, elkerült.

Most aztán borzalmas szerencsétlenség történt. Vagy öngyilkosság? Jaj, ne adja Isten, de bizony nem lehet biztosan tudni. Mult hétfőn este Eszti befűtötte a fürdőt s kiküldte a cselédet, hogy fürödni akar. A cselédnek feltűnt, hogy az asszony oly soká marad a fürdőben. Végre odamegy és kopogtat. Teljes csend. De ekkor erős gázillat üti meg az orrát. Rudi, a férj, nem volt otthon, állítólag valami presbiteri gyűlésen volt, vagy hogyan hívják. A cseléd szól a házmesternek s ez végre is felfeszíti az ajtót. A helyiség tele volt gázzal — nem tudni, véletlen vagy szándék nyitotta meg a csapot — s a szerencsétlen Eszti ott feküdt megfulladva a saját kádijában. Isten büntetése volt-e vagy a kétségbeesés büntette? Imádkozzunk érte, de — okuljunk is belőle.

Bocsáss meg, Bözsím, hogy esküvőd boldog tízéves fordulóján ilyen gyász hírekkel untatlak, de nem tudom szóvá nem tenni a kapcsolatot a Ti boldogságatok s e szomorú végű modern „házasság” között. Mily szerencse, hogy Te nem mentél ehhez a brutális, lelkiismeretlen emberhez! Mily szerencse, hogy bíztál az

Istenben és követted lelkiismereted szavát! Te csak-
ugyan a „jobbik részt választottad”.

Csókkold meg édes kis gyermekeidet nevemben
és köszönts nevemben is Lorántot, aki igazán méltó
Hozzád s akiben egy jellemes, minta-férjet és derék
katolikus családapát ismertem meg, mikor tavaly Nála-
tok voltam. Látlak-e az idén is? Talán el tudsz jönni
kongregációnk nyári szentgyakorlatára K-ra? Nagy
szeretettel ölel hűséges barátnőd

Juci.

Színművek.

FAJI FÁY DÁVID.

Missziós színjáték.

SZEMÉLYEK:

Gróf Fájl Fáy István abaújmegyei földbirtokos. — *Dávid, Alajos, Pál*¹, fiai. — *Báró Szluha János, Szálkay, Bezerédy*, fiatal nemesek, Fáy Dávid ifjúkori barátai. — *Miklós*, a Fáy-család régi cselédje. — *P. de Fonseca Ferenc*, Jézustársasági hithirdető, a Rio de Pinare-tájának missziós főnöke. — *P. Eckhard Anzelm*, jézustársasági hithirdető. — *Rőt Sas, Fekete Éj, Gyors Villám, Jaguár Szív, Repülő Keselyű*, indián fiúk. — *Csomahók*, indián suhanc, szolga a missziós telepen. — *Nagy Atok, Hosszú Nyíl, Barna Gyík*, amánajosz törzsfők. — *Carvalho Furtado Mendosa Ferenc*, Pombal miniszter öccse, Brazília kormányzója. — *Conte de Zampayo, Christován Cunha* (Kunnya), ezredesek, Carvalho barátai. — *Lopez*, kereskedő. — *Lovag Lebzeltern, Mária Terézia* lisszaboni követe. — *Portugál altiszt*. — *I. börtönőr*. — *II. börtönőr*. — *Nevelő, szolgák, portugál katonák, indián gyermekek*.

(Az első felvonás színhelye a Fáyak ősi kastélya Abaújban; a II. és IV. a Rio de Pinare-i missziótelep; a III. Carvalho lakása; az V. a San Juliánó-börtön folyosója.)

(Az I. és II. felvonás között 15 év, a IV. és V. között öt és fél év időköz van.)

ELSŐ FELVONÁS.

1. jelenet.

Pál (kisfiú), Miklós, Szálkay, Bezerédy, Szluha.

(A XVIII. századbéli magyar főúri kastély belső terme; az ajtókat, falakat virágfüzérekkel, zászlókkal, feliratokkal éklítik a házbellek.

Miklós, Pál és a három fiú most végzik az utolsó simítást.)

Miklós: Igy, ifjú urak, most már szép lesz minden.

¹ Az I. felvonásban 12 éves kis fiú, az V. felvonásban fiatal férfi.

Pál: Miklós bácsi, kiviheti már a létrát. *(Miklós megteszi.)*

Szálkay: Örülni fog Dávid, ha belép s meglátja a szeretet és ragaszkodó öröm jeleit.

Bezerédy: Megérdemli a jó fiúl Neki is az volt az öröme mindig, ha másoknak örömet okozhatott!

Szluha: Még ezt a füzért emeljük magasabbra. Így nil *(Foglalatoskodnak.)* Mi ez, Miklós bácsi, maga sír?

Miklós: Ifjú uram, hogyné sírnék örömben, mikor az én édes kis uraságom jön meg. Ha az én fiam volna, akkor sem szerethetném jobban. Én őriztem, én ápoltam, kicsiny kora óta; az életemet adtam volna érte, ha bajba esett. És olyan szép, olyan jó gyermek volt mindig. Amikor elment, most két esztendeje, akkor is azt mondta: No várjon, Miklós, ha hazajövök, aztán pap vagy szuperintendens leszek, hát maga lesz a huszárom! Nem is cserélnék én akkor a főispán huszárjával sem! Csak, csak *(csuklik)*, csak el nem felejtett-e azóta az én édes fiatal uram?

Pál: Dehogy felejtette el, Miklós bácsi, a levelében is emlegette kendet.

2. Jelenet.

A gróf s előbbiek.

Gróf (hirtelen belép): Nos, fiúk, készen vagytok-e? *(A fiúk elé sietnek, Pál apja kezébe kapaszkodik.)*

Pál: Nézd csak, apám, ugyebár szép?

Gróf: Köszönöm, édeseim; köszönöm, fiam nevében is, kit minden percben várunk. Valóban megható, mily szeretettel készültök jövetelére.

Szluha: Hisz úgy a szívünkhöz nőtt a jó fiú, mintha édes testvérünk volna. És két éve, hogy nélkülözzük őt. Pista bácsi, hogy is lehetett oly kegyetlen, hogy oly messzire elengedte őt!

Gróf: Jó volt ez így, édes öcsém! Fiam és általa mindnyájan éppen ezen az úton találtuk meg az igaz hit világosságát. Ki tudja, ha nem megy, nem maradtunk volna-e bent a tévelyben mindvégig. Az ő láng-

lelke és tiszta látása külföldi tartózkodása alkalmával megtalálta az igaz ösvényt, s nógatasára vén fejemmel én is tanulmányozni kezdtem az igaz hit kérdését. S a tanulmány vége, jól tudjátok, az lett, hogy egész háznépemmel együtt visszatértem őseim hitére, a katolikus Anyaszentegyházba.

Pál: Csak szegény anyánk nem követett. *(Elérzékenyen.)* Szegény, ő nem jött velünk. Neveltetése folytán mélyen beült a tévedés szelleme lelkébe s eddig nem sikerült visszatérítenünk. De ifjú barátaim, nézzetek ki a kertbe, hátha meglátjátok már a hármasediófa dombjáról a kocsit. Tudjátok: Kassa felől kell érkeznie. *(A három fiú Miklóssal el.)*

3. jelenet.

A gróf és Pál.

Gróf: Nem akartam előttük szólni, fiam. Nagy örömünkbe, hogy Dávid fiam hazajön, üdörcsepp is vegyül.

Pál (aggódva): Hogyan, atyám?

Gróf: Te említetted éppen az imént.

Pál: Hogy édesanyám még mindig nem hajlik szavadra? *(Figyelmesen atyjához símulva.)*

Gróf: Ha csak ennyi volna!

Pál: Mondd hát, mi az, ami ennyire keserít? Mit tett anyám?

Gróf: Ó, hogy meg kell vallanom! Fiam, anyád látni sem akarja Dávidot!

Pál: Hogyan? Nem akarja látni?

Gróf: Úgy van! Kitagadta fiát s addig nem engedi magához, míg meg nem tagadja katolikus hitét!

Pál: Lehetetlen!

Gróf: Igen, mert tudja, hogy valamennyien Dávidnak köszönjük megvilágosíttatásunkat. Nem tudja megbocsátani.

Pál: Apám-uram, ez nem lehet így. Én megyek s megengesztelem anyát. Mikor mindnyájan úgy örü-

lünk bátyám hazajöttének, akkor éppen anya legyen az, aki megszorítja őt?

Gróf: Ám jó, menj fel hozzá, kisfiam, hátha hallgat a te szavadra. Az enyémre — sajnos — nem hallgatott.

Pál: Anyám engem szeret s én nagyon szépen megkérem őt. Te meg azalatt, apám, imádkozzál, hogy a jó Isten hallgassa meg kérésünket! Jó? *(Elsiet.)*

4. jelenet.

Gróf: Menj, jó gyermek, az Úr adjon erőt gyermeki kérelmeidnek! Fájdalom, én alig remélek többé jobbulást. Hogy kértem őt esküvőnk órájára összetett kézzel, csaknem letérdelve előtte, hogy legalább abban az egy órában legyen engedelkeny. Elvakult s nincs földi hatalom, mely megindíthatná. Szegény Dávid fiam, mit mondjak majd neked, ha anyád után kérdezősködsz! Te legjobb fiú, hogy így meg kell keserítenem érkezésed első perceit! De hátha Isten ezt a fájdalmat is jóra fordítja. Nem voltak-e eddig is csodálatosak útjai? Dávidot Angliába küldtem, hogy ott a Kálvin hitében megerősödve, itthon az új hit papjává neveljem. S íme, éppen ott érte a kegyelem világossága s nemcsak maga követte az isteni fényt, hanem leveleivel minket is egészen átalakított. Csupa tűz és láng ez a nagyszerű fiú s hiszem, Isten nagy dolgokat akar művelni vele.

5. jelenet.

Előbbi, utóbb Miklós, Szálkay, Szluha, Bezerédy berohannak.

Szluha: Jön már! Jön már!

Szálkay: Pista bácsi, a kocsi már befordult a csetel erdő szélén.

Gróf: Csakugyan? Látni már?

Bezerédy: Őt még nem, de a kocsit világosan felismertük.

Szluha: Ketten ülnek benne.

Gróf: Ők azok, Dávid meg a nevelője.

Szálkay: Hála Istennek, ó, be örülök, hogy hamarosan kezet foghatok vele.

Gróf: Hadd induljak hát elébe én is! *(Indulni akar.)*

Miklós (belép): Nagy jó uramnak alázatosan jelentem, Dávid úrfi megérkezett. Már a határban vannak, tisztán megösmértem.

Gróf (trélásan): Biztosan felismerted őt, Miklós?

Miklós: Biztosan, instálom Kegyelmességednek. Ez az én jó öreg szemem ellát a hetedik határig is. Hát még, amikor az én kis uramat kell meglátnia. *(A többi indul, Miklós a grófot visszatartja.)*

Gróf: No, mi baj, Miklós? De gyorsan, mert én is szeretném látni a fiamat.

Miklós: Nagy kegyelmet kérek ebben az ünnepélyes órában, kegyelmes Gróf Uram. Összetett kézzel kérem, engedje meg, hogy ezentúl én lehessek a Dávid ifjú gróf úrnak hűségese cselédje, éjjel-nappal szolgáló, ragaszkodó huszárja, hogy ne kelljen elszakadnom tőle ebben az életben soha többé, ahová csak megyen!

Gróf (megveregeti Miklós vállát): Jól van, hű cselédem, köszönöm ragaszkodásodat! Ha fiamnak is úgy tetszik, légy ezentúl az ő szolgálja! De most megyünk Dávid elé! *(Magában.)* Vigyáznom kell, hogy legalább az első órában ne vegyüljön ürmöm a derék fiú poharába! *(El.)*

Miklós: Hála a jó Istennek, hogy meghallgatta kérésemet! Mindig szerettem jó gazdáimat és ezt az én aranyos ifjú uramat akkor is, amikor még helvét hiten voltak. Csak fájt a lelkem értük mindenkor, mert én szívemből mindig igaz pápista voltam. De amióta ők is az én hitemen vannak, az igaz ősi katolika religión, most már igazán a szívemmel szolgálom őket. Dávid úrfiból meg, én amondó vagyok, hogy még papot formál az Úristen őkegyelme. Az Ég segélje, tudom, hogy abból derék pap lesz, meg kardinál vagy hogyis híják no, szóval akár mind a tíz ujjamat is levágatnám érte! De, de imhol, zörög már a kavics a ház előtt; itt van

az én édes fiatalabbik uram. No, Miklós, most hapták, verd össze öreg csontodat: tudsz-e még szalutálni, ahogy illik? *(Próbálja huszárosan, aztán kisiet. Egy perccel utóbb nyílik az ajtó, besiet Szálkay, Bezerédy, Szluha, majd atyja karján Dávid, utána nevelője és egy szolga málhával, ki azt letéve, azonnal távozik.)*

6. jelenet.

A gróf, Dávid, a három ifjú, a nevelő és Miklós.

Gróf: Az utazás nem viselt meg, fiam? Féltettem egészségedet ebben az őszi időben.

Dávid: Atyám, te mindig csupa szeretet és gondoskodás vagy irántam. De ni, mit jelent e díszítés?

Szluha *(ünnepélyesen előáll)*: Fogadd, Dávid, hű társaidnak e csekély figyelmét annak jeléül, hogy távolléted alatt sem hűlt le hozzád való baráti vonzalmunk. *(Megöleli, másik kettő kezét fog Dáviddal.)*

Dávid: Köszönöm, régi jó játszótársaim, forrón köszönöm. És ez itt? *(Miklóst észreveszi.)* Nini, a jó öreg! Miklós, hát kend él még? *(Kezét nyújtja feléje.)*

Miklós *(némán haptákba vágja magát, tiszteleg huszárosan, de aztán könnyezve megragadja a feléje nyújtott kezét s gyorsan megcsókolja... Előülő hangon)*: Isten hozta, édes jó kis uramat messze Angliusországból.

Gróf: Épp most kért a hű cseléd, hogy ezentúl a te szolgád lehessen.

Miklós: Azt, azt instálom, kedves jó ifjú uram, hogy soha többé el ne kelljen hagynom se vízen, se szárazföldön jó kis uramat.

Dávid: Jól van, Miklós, ezentúl hát együtt tartunk. Köszönöm figyelmedet, atyám.

Pál *(berohan, kísért szemét rejtegetve)*: Édes bátyám, Isten hozott! *(Megcsókolják egymást.)*

Dávid: Nini, kis öcsém, de megnőttél! Ejnye no! És milyen helyrelegény vált belőled! Mutasd csak magad, szépen, egyenesen! *(Meglepődve.)* De mi ez, hiszen te sírtál? Vagy mindig ily vörös a szemed?

Gróf (félre): Jóságos Ég, most megtudja a valót *(Fennhangon.)* Ki ne sírna, fiam, jöttöd örömén?

Pál (sírva fakad s elfordulva sír).

Dávid: De hát atyám, egyet nem látok még: hol van jó anyám?

Gróf (elborult tekintettel, félre): Én szerencsétlen!

Dávid: Beteg talán? Köszvénye bántja s nem tud lépcsőt járni? Gyerünk fel hozzá! Alig várom, hogy láthassam!

Gróf (zavartan hallgat ... Kis szünet után): Most nem zavarhatjuk őt, fiam, majd megmondom, miért. Vacsoráig túrtöztessd magad.

Pál (tovább sír ... kis szünet).

Dávid: Mit jelent ez, atyám? Mi baja anyámnak?

Gróf: Fiatal barátaim, menjetek most, készítsétek el Miklóssal Dávid szobáját, s ha szól a csengő, az ebédlőben ismét találkozunk! *(Az ifjak, a nevelő, Pál és Miklós el.)*

7. jelenet.

A gróf és Dávid.

Dávid: Atyám, ne titkold, anyámnak valami baja esett. Beteg talán? Akkor nézzük meg őt!

Gróf: Meg kell hát vallanom a valót. Fiam, szerettem volna legalább ebben az órában titkolni előtted, hogy meg ne keserítsem érkezésed boldog percét, de kérdésed megelőzött. Anyád, ó Istenem, neheztel reád és mindnyájunkra.

Dávid: Sejtettem s mint látom, sejtelmem nem csalt.

Gróf: A lépés miatt neheztel, amelyet tettünk. Tudod, hogy ő nem tartott velünk s azóta búskomor elzárkózásban emésztí magát. *(Leülnek.)*

Dávid: Veletek is érezteti neheztelését, atyám?

Gróf: Velünk is, bár nem annyira. De rád — mondjak-e meg azonnal mindent? — reád, mint lépésünk értelmi szerzőjére, kétszeresen neheztel. Azért is, mert hiszen téged szeretett mindnyájunk közül a

legjobban. Ne vess rá követ, fiam, a szívnek titkait csak Isten szeme vizsgálja!

Dávid: Lehetetlen! (Mélyen elgondolkozik.)

Gróf: Megesküdött nekem — ó, nem mondhatom tovább!

Dávid (nyugodtan): Bátran szólhatsz, atyám. Szavad bár törként hasogatja lelkem, az igazságot tudnom kell! Isten kegyelméből, ki e szomorú dolgokat megsejttette velem, el is készültem reá! Tehát anyám megesküdött ügyebár...

Gróf: Megesküdött... (Homlokát két tenyérbe szorítva, elfojtja sírását.), hogy addig nem enged színe elé, míg meg nem tagadod katolikus hited!

Dávid (homlokához emeli kezét, nagy fájdalommal, vontatottan): Anyám, az én anyám — nem akar látni engem!

Gróf: Fiam, ne sírj, ne vedd szívedre e szörnyű szót. Ő, jól tudod, mereven ragaszkodik gyermekkorá tévedéseihez s bizonynal nem rossz akaratból cselekszik.

Dávid: Itthon vagyok — s anyámat nem láthatom... A legjobb anyát, kiért százszor odaadnám utolsó csepp véretem. (Felugrik.) Hol van ő? Atyám, vezess hozzá! Ha szemébe nézek, ha lábához borulok, ha feltárom előtte szívemet, nem lehet, hogy ellentálljon! Erőszakkal, rohammal veszem be szívét. Jer, atyám, vezess! (Indulni akar.)

Gróf (ülve marad): Jó fiam, ez az út is el van zárva előtted. Anyád szigorú tilalmat adott, hogy senkit hozzája be ne eresszenek. Ajtaja zárva s hiába követelnél bebocsáttatást.

Dávid: Akkor hát feltöröm az ajtót; kiáltozom, míg hangomra ki nem nyitattja, de nem lehet, hogy az én édesanyám ne fogadjon engemet, mikor oly messziről hazaérkezem!

Gróf: Nem, fiam, csillapodjál! Így csak növelnéd ellenállását. Fogadd meg inkább tanácsomat. Maradj nyugodtan, egy nap, két nap, tíz napig ha kell s meglátod: ő nem fogja kibírni, hogy látni ne kívánjon!

Tudod, mennyire szeret, s képzelheted, mit szenved ő most odafent. Az idő meg fogja törni merevségét.

Dávid (mélyen elgondolkodik, kis szünet): Nem, atyám, ne vedd zokon, nem követhetem tanácsodat. E pillanatban Isten szebb és jobb megoldást sugalmaz nekem. *(Elmereng mélyen gondolkozva, fejét tenyerébe hajtja, küzdeni látszik.)*

Gróf: Mi volna az? Tégy szabadon, szíved szerint, fiam!

8. jelenet.

Előbbie, Pál.

Pál: Nem zavarok? Szabad?

Dávid: Jöjj, kis öcsém, mondd, miért sírtál az előbb?

Pál (kérdőleg néz a grófra).

Gróf: Szegény fiú, jöttöd előtt még egy kísérletet tett anyádnál. S mint előre sejtettem s könnyeiből látom is, sikertelenül.

Dávid (magában): Ó, uram, adj most erőt! Követlek, ahová te hívsz! *(Fenn.)* Pál, kis öcsém, mondsza: jól tudod a katekizmust?

Pál: Hogyne tudnám.

Dávid: Hát mondd: ha valami nagy kegyelmet akarunk megnyerni Istentől, mit kell akkor tennünk?

Pál: Imádkoznunk kell.

Dávid: És ha Isten a puszta imát kevesli, mivel támogathatjuk imáinkat még?

Pál: Áldozattal és önmegtagadással.

Dávid: És megéri egy lélek üdve az imát, az áldozatot és önmegtagadást?

Pál: A lélek értéke végtelen s minden áldozatra érdemes. Másképp Krisztus Urunk sem ontotta volna vérért az emberekért.

Dávid (felkel, atyjához határozottan): Atyám, hallottad az ártatlan gyermek ajkáról Isten intését? Anyám lelkének értéke végtelen s minden áldozatra méltó. Ő még nem nyerte meg a hit ajándékát. Én

megkísérlem azt megszerezni neki. Legyek én érte az áldozat.

Gróf (meglepődve): Áldozat? Miféle áldozatról beszélsz?

Dávid: Jó atyám, nem pillanatnyi fellobbanás beszél belőlem. Mióta Oxfordban megismerkedtem a Jézustársaság atyáival, azóta mindig úgy éreztem, hogy köztük volna a helyem. Egy levelemben céloztam is erre, emlékszel, atyám?

Gróf: Csakugyan, igaz. De nem vettem egyébnek ifjúi lángolásnál.

Dávid: A vágý azóta sohasem hagyott el. De ingadoztam; megvallom, atyám, épp édesanyám miatt. Úgy éreztem, hogy tőle lehetetlen lesz megválnom. Ingadoztam. De most maga az Isten lépett közbe. Talán éppen ingadozásomért kellett e nehéz órát megélnem. Hogyan is mondja Jézus: „Aki utánam akar jönni s nem hagyja el atyját, anyját s mindent, amivel bír, nem méltó hozzám”. *(Féltérde ereszkedik.)* Krisztusom, én eddig nem mertem meghozni az áldozatot, melyet követeltél. De most meghozom: Legyen! Gyermekei vonzalmam fájó áldozata legyen engesztelés, mely esdje le anyámnak a megtérés kegyelmét. *(Kis szünet, feláll s atyja elé lép.)* Kérlek, atyám, légy nagylelkű s add elhatározásomra áldásodat. Megyek s belépek a rendbe, a távol vad népek közé hithirdetőnek jelentkezem, hogy Istentől kieszközöljem drága jó anyám megtérését.

Gróf: De fiam, Dávid, oly gyorsan ne dönts ekkora dolgokban!

Dávid: Késlekedjém ott, ahol anyám megmentéséről van szó? Isten hív, atyám, s cserébe majd megadja anyámnak az igaz hit kegyelmét s mindnyájunknak az örök viszontlátást.

Gróf: Várj holnapig s akkor beszélünk újra róla!

Dávid: Atyám, ne állj utambal

Gróf: Szabad vagy, fiam, lelked szárnyait le nem szegem. De hátha holnapig változik felfogásod? Aludjál egyet rája! *(Pál kisiet.)*

Dávid: Aludjam? Én? E házban itt? Soha! Míg itt anyám van, ki engem nem fogad, kietlen ez nekem s egy percre, tudom, nem jönne szempillámra álom. Ha őt nem látom, nincs itt maradásom. Gyerünk, ha meg kell lenni, ne késlekedjünk!

Gróf: Hogyan? Azonnal itt akarsz hagyni? Atyád, öcséd, ifjú barátaid, kik annyi gonddal vártuk jöttöd, most érkezésed drága percein sírjuk a válás gyászos könnyeit?

Dávid (némán gondolkozik, majd atyjának keblére borul): Atyám, szeresd helyettem is anyámat!

Gróf (felsóhajt az ég felé): S egyszerre kettős áldozat legyünk?

Dávid: Ó, hű az Úr! S ha Ábrahám gyanánt feláldozod szíved vonzalmait, Ő lesz jutalmad érte. Ő maga!

9. jelenet.

Előbbiek, Pál, az ifjak.

Pál (az ifjakhoz): Beszéljetek vele. Itt akar hagyni bennünket újra s hozzá még ez éjjell!

Gróf: Szavatok talán hatásosabb lesz az apáénál. Beszéljetek vele! (El.)

Szálkay: Való igaz, Dávid, hogy újra útnak indulsz?

Dávid: Régi szándékom, hogy elmegyek, csak azt nem hittem volna, hogy még ma azonnal kell távoznom. De Isten szólt s én követem intését.

Szálkay: De, Dávid, gondolj jövődre, melyet távozásoddal előre összetépsz!

Dávid: Örök jövőt nyerek, ha elmegyek!

Bezerédy: Gondolj a hű szülőkre s jó anyádra, akit neked kell visszamentened!

Dávid: Azért megyek. Itt nem segít a szó, itt áldozat kell, eget ostromló.

Szálkay (magában): Ki hitte volna. (Fenn.) Mindenről lemondasz? Név, rang, vagyon, főúri fény, műveltség — te bármilyen pályán nagy leszel s irigyelt!

Dávid: A legdicsőbb pálya az, melyre lépek.

Pál: És engem itt hagysz, szerető öcsédet?

Dávid: Reád hagyom szüleink gondozását. Legyen tied minden jogom s reményem! *(Szluhához.)* De mondd, Janim, te, leghívebb barátom, tán te is ellem vagy?

Szluha (ki eddig elfordulva küzdött magával): Jól tudod, mi dúl szívemben s vágyam merre visz! Menj, én követlek! Egy a hivatásunk. Példád erősít, sürget engem is!

Gróf (visszajön): Nos?

Dávid: Nézd, nézd, atyám, immár ketten megyünk! Egy szent törekvés egyesíti lelkünk.

Gróf: Ez Isten ujja, nem tagadhatom!

Bezerédy: A legnemesebb két fiú vakon nem dönthetett!

Dávid: Anyám üdvére kérlek, bocsáss utamra, jó atyám, és áldj meg!

Gróf: Ó, Istenem, a legnagyobbat kéred, amit nekem az életben adál. S bűn volna mégis ellenállanom! Legyen! De ó, a kincsért, melyet Neked feláldozok, cserébe Istenem, add meg nekünk a béke s egyetértés ajándékát s a tiszta hit világát! A tévedőnek nyujts szövétneket s a távozó legjobb fiúra hints kegyelmeit, áldást mind a két kezeddél *(Megáldja az előtte térdelő Dávidot.)*

10. jelenet.

Előbbielek, Miklós.

Miklós (szerényen, félénken előlép): Igéretem köt, nagyuram, hogy kitartsak az ifjú gróf oldalán. Ha ő megy, én is megyek vele!

Dávid (felkel mosolyogva): Az nem lehet, Miklós, a szerzetben senkit sem szolgál ki huszár.

Miklós: Ha az nem is, de ott leszek, mint rendi testvér, uram közelében. Valamikép csak hasznomat vesz ki! Leszek a rendben, ha úgy muszáj, szakács,

vadász, kapus vagy bármi más. Csak el ne lökjön, kis uram, magától.

Szluha: Fogadd el őt s így hárman is leszünk!

Dávid: Ahogy az Úr rendelte, úgy legyen! De most gyerünk! Minek a habozás? Isten veled, atyám, derék öcsém! Imánkban mindennap találkozunk. Mondjátok meg drága jó anyámnak, hogy azt tevék csak, amit ő akart, s amit — hiszem —, Isten javára fordít. S most vígan indulok; csak egyre kérlek, ha majd az Isten egyszer elfogadja kérésemet és éltem áldozatát s anyám a Szentegyházba visszatér s kedves fiául újra elfogad: tudasd velem a jó hírt, hű atyám, s akkor nyugodtan járok utamon. Miklós, gyerünk! Isten veled, atyám! *(Egymásra borulnak, a kis Pál hangosan sír.)*

Bezerédy (látónoki hangon): Mától e háznak hőse, szentje van!

(Függöny.)

MÁSODIK FELVONÁS.

(15 évvel később. Missziótelep az Amazon táján. Miklós testvér megöregedve. Oldalt egy kápolnarész látszik, másfelől nagy kereszt, alatta padok. Az út mentén fiatal gyümölcsfák, melyeket Miklós testvér körülás.)

1. jelenet.

Miklós testvér (egyedül): Csak nehezen fogódzik meg itt a hazai csemete. Nem szereti ezt a nagy melegséget. *(Ás.)* Pedig ezt a gróf úr küldte, az én kis uram apja, messze Magyarországból... *(Felemelkedik s könnyet töröl le.)* Né-no, Miklós testvér, már megint ellágyultál? Nem szabad a szerzetesnek úgy ragaszkodni a földi emlékekhez! Majd még megpöröl a páter spirituális, ha megvallom neki. *(Tovább ás.)* Már tizenöt éve, hogy eljöttünk hazulról. Nagy idő ez! Nem is tudom meghálálni a jó Istennek soha, hogy csaknem mindig sikerült egy házban maradni az én kedves kis urammal. Pedig nehéz volt! Mikor ő ide

kéredzkedett a vadak közé, egy kicsit nekem is, vén csontnak, megborzadt a hátam. Idejőjtek ebbe a rekkenő nagy melegbe, vadállatok és vademberek közé, gyilkos mérges kígyók hazájába? No, de legyőztem borzadásomat. Ahol az én kis grófom kibírja — mondtam —, ott te is ellehetsz, öreg Miklós huszár! S most itt vagyok két esztendeje már, Istennek hála! Hát erre ki baktat? Nini, a részeges Csomahók, megint szorongat valamit a keblén! Gyerünk csak innen, leszük, mit művel! *(Elrejtőzködik a kápolna fala mögé.)*

2. jelenet.

Csomahók rumosüveggel besompolyog, utóbb Miklós testvér.

Csomahók: Igy, itt nincs senki, jaj, be jó szerencse! No, Csomahók, ez egyszer jó napunk lesz! Mindig lestem, mikor húzza ki a lábát ez a fekete kabát az éléskamrából — most az egyszer sikerült egy kis szívvidítóra szert tennem. *(Nézegeti, szagolja.)* Ahá! Ez szín, ez illat! *(Húz egyet belőle, óvatosan körülnézve.)* Ez íz! Be jó! *(Hosszasan iszik.)* Huh, nem szeretem ezt az életet itt! Csupa szabály, imádság, szolgajárom. Én a pampák s őserdők büszke fia, a Kékhas-törzsnek sarjadéka, nem érzem jól itt magam. Csak az az egy jó, hogy itt lopni is lehet. *(Körülnéz s észreveszi Miklóst, ki előlépett; rejtegeti az üveget.)* Jaj, Miklós testvér!...

Miklós: Lehet ám, de nem ingyen. Gyerünk csak, ide velem! *(Elveszi, nyakonragadja.)* S most mars, hadd vizlek dutyiba megint! Előre tolvaj, gyerünk a Páter Miniszterhez! *(Eltaszigálja.)*

Csomahók: Jaj, jaj, nekem. *(A szín üres marad, majd gyermekek éneke hangzik, egyre közeledve.)*

3. jelenet.

Indián gyerekek, P. Fáy.

(Az indián gyerekek párosával, énekelve jönnek, a kereszt körül elhelyezkednek, az utolsókkal jön P. Fáy, fején nagy szalmakalap.)

P. Fáy: Úgy, most járjátok el mégegyszer nemzeti táncotokat s aztán kezdődik a tanítás!

(A fiúk elhelyezkednek s járják énekelve az indián táncot):

Ki a pampamezőkre, vitéz gyerekek!
Hol a nap heve-fénye ragyog,
Ki az íjjal, a nyíllal! A harcba megyek!
Nagyapák unokája vagyok.
Harcra, vadászni elől!
Éljen az ősi erő!
Ki a pampamezőkre, vitéz gyerekek,
Katonák, daliák, szabadok!

Fáy: Most énekeljétek el a missziói himnuszt!

A fiúk (komolyan, lelkesen, szerszámaikkal, kis baltákkal stb. gesztikulálva éneklük [Dallam Bortnianski: Gebet nach der Schlacht]):

Isten, kinek kegyelme minket
Bűn éjéből kivezetett,
Ki megvilágítád lelkünket
S kitártad nekünk egedet:
Ó, tarts meg, óvj meg kereszt tövében,
Ne vond meg tőlünk kegyedet!

Fáy: Helyes, fiúk, s most foglaljunk helyet! (Letelepednek a kereszt tövében.) Miről is volt szó az utolsó tanításban, ki tudja? (Valamennyi kezét emelve jelentkezik.) Rőt Sas, mondd el, te!

Egyik indián fiú: A felebaráti szeretetről.

Fáy: Jól van! S mi hát az Isten parancsa, Fekete Éj?

Másik indián fiú: Isten parancsolja, hogy minden felebarátunkat szeressük úgy, mint önmagunkat.

Fáy: És ki a mi felebarátunk, mondd csak, Fekete Éj?

Harmadik: Felebarátunk minden ember, akár jóbarátunk, akár ellenségünk.

Fáy: No, most valami újat kérdezek, amit nem

mondtam még. Melyitek találja el? Ki adta nekünk a legszebb példát arra, hogy ellenségeinket is szeretni kell? *(Fiúk gondolkoznak.)*

Negyedik: Én tudom! Pater Malagrida, mikor a pogány indiánok fához kötötték s megkínozták és utóbb mégis rizst osztott ki közöttük.

Fáy: Ez szép tett volt, de ennél sokkal-sokkal szebbet — hóhéraiért — ki tett? *(Sokan jelentkeznek.)* Nos, Jaguár Szív, tudod-e?

Ötödik: Az az Üdvözítő volt, mikor hóhéraiért imádkozott.

Fáy: Úgy van! Hát te, Repülő Keselyű, mint tűnődöl?

Hatodik: Azon, hogy hogyan lehet az ellenséget szeretni?

Fáy: Isten kedvéért meg lehet bocsátani s kívánni lehet neki, hogy megtérjen, belássa hibáját s üdvözüljön.

Ugyanaz: Borzasztó! A Zöld Pumák és a Vastaglábak is üdvözüljenek?

Fáy: Hát vajjon azok nem az Isten teremtményei-e? Nincsenek-e azok közt is jó emberek?

Ugyanaz: Akik apámat megskalpolták, azok is bejussanak az örök vadászmezőkre, akarom mondani a mennyországba? És én ott találkozom velük? Én szeressem őket? Halványarc, a te Istened nagyon sokat kíván tőlem!

Fáy: Ej, kis pogány, feledted már, amit tegnap mondtam? Hát nézz ide! Akarsz-e te is üdvözülni? *(Amaz bólint.)* S tudod, hogy a vétek micsoda? Az olyan, mintha te az Isten Fiát keresztre feszítenéd — nos, és az Isten mégis megbocsát neked? Mi bajod, Rőt Sas?

Első: Halványarc atyám, én majd megmagyarázom ezt Repülő Keselyűnek. *(Odalép hozzá, mintegy a fülébe kiáltja.)* Mikor még pogányok voltunk, loptunk, verekedtünk, sok rosszat cselekedtünk. No látod, ezzel megskalpoltuk az Isten Fiát. No látod és az Isten

mégsem skalpolt meg minket. Hát azért nekünk sem szabad egymásnak rosszat kívánnunk. Jól mondtam, atyám?

Fáy (mosolyogva): Kitűnően. De most vigyázzatok, fogaskérdést adok fel! — Hátha valaki lop, vagy rabol töletek: fel szabad-e azt jelenteni? Meg szabad-e büntetni? Vagy ezt is tiltja a felebaráti szeretet?

Rőt Sas: Én azt gondolom, ezt meg szabad tenni.

Repülő Keselyű: Én azt hiszem: nem szabad, mert az ellenséget is szeretni kell.

Sólyomláb: De hiszen, Halványarc is megbüntet, ha rosszak vagyunk, mégis szeret minket.

Jaguár Szív: Csomahókot is megbüntette a multkor, mikor cukrot lopott.

Fekete Éj: Ni, Hosszúkabát atya jön! *(Felugrálnak.)*

4. jelenet.

P. Fonseca, előbbieik.

Fiúk (karban): A nagy szellem vezesse lépteidet!

P. Fonseca: Üdvözlöm, páter Fáy; mint látom, vígan folyik a munka. Jók-e a fiúk? Tudnak-e valamit? Te Repülő Keselyű, tanultál-e már valamit?

Fáy: Ő a legfrissebb jövevény, de már szépen tanul.

Repülő Keselyű: De úgy-e, ha jól tudom a tanítást, újholdra megkeresztelsz, Halványarc? Én is szolgálni akarom a te Istenedet. Oly szép az mind, amit Róla hallottam!

Fonseca: Oly gyorsan nem lehet, jó fiú; csak majd ha három holdon át jól is viselkedel, lehetsz te is keresztény.

Repülő Keselyű: Bár az nehéz, a jó viselkedés! A keresztény Isten oly sokat követel! De, meglátod, Hosszúkabát, hogy jó leszek három holdon át is. De mihelyt a hold háromszor veszti fényét s nyeri újra vissza, úgy-e, rám öntöd a lélekfihérítő vizet?

Fonseca: Meglesz, fiam. De most egy percre szünetet adok, menjetek, fiúk, az udvarra s játsszatok kedvetek szerint. *(A fiúk örömrivalgással el.)*

5. jelenet.

Fonseca, Fáy.

Fáy: Minek köszönjem a szerencsét, atyám?

Fonseca: Kedves páter, nem tudja, milyen nap van ma? Nos? Nem emlékszik? Ma van öt éve, hogy ide érkezett hozzánk a misszióba!

Fáy: Ön gondolt erre, jó atyám? Köszönöm. Én szentmisémben ma újra Istennek ajánltam ügyemet s felajánlottam magam a legnehezebbre is, csak teljesítse végtelen kegyében régi kérelmemet!

Fonseca: Hát még mindig semmi hír hazulról?

Fáy: Mint atyám írja, anyám folyton sír s magát okolja, de a megtérésről hallani sem akar.

Fonseca: Ó, a hit kegyelme drága kincs, csak akkor érezzük, midőn hiányát látjuk! Bízzék, kedves páter, imája s áldozata Istennek bizonyly tetszik, csak egyet kér még hozzá: az állandóságot! Ezért késik a meghallgatás. De mondja, nem tehetek ma önnek valami örömet? Amit kíván, szívesen teljesítem. *(Magában.)* Bár félek, hogy csak újabb áldozatra fog kérni engedélyt.

Fáy: Ó, jó atyám, szavánál foghatom? Igen, nagy kegyet kérnék ki ma. Úgy értesültem, hogy az őserdőben, itt északra telepüinktől az amanájoszok büszke törzse táboroz.

Fonseca: Tudom, igen. Kegyetlen, harcias faj s az európaiakra borzasztóan dühös.

Fáy: De jószívű és nemes. A fehérekre csak némely gyarmatos miatt haragszik. S úgy hírlík, nem idegenkedik vallásunktól.

Fonseca: Így hallom én is. Nos, s a kegy?

Fáy: A kegy, amelyért esengek, az legyen: enged-

jen engem, jó atyám, közéljük, hogy Krisztusnak hitére hozzam őket!

Fonseca (magában): Ily drága életet tegyek kockára? De mit tegyek? Igéretem leköt.

6. jelenet.

Fonseca, Fáy, Miklós.

Miklós: Tisztelendő P. Szuper úrral ismeretlen törzsnek főnökei óhajtanak beszélni.

Fáy: Az amanájoszok!

Fonseca: Vezesse be őket, jó testvér! *(Miklós el.)* Gondolja, hogy épp ők ezek? Nos, akkor majd meglátjuk!

Fáy: Igen ők, hallottam, hogy vörös tollal ékítik fejüket. Már itt is vannak.

7. jelenet.

Fonseca, Fáy, három törzsfő.

(Miklós bevezeti a három törzsfőt s távozik, ezek tisztességes távolban megállanak, lándzsájukat a földbe szúrják s rátámaszkodnak.)

Fonseca: A nagy szellem, Isten hozott hozzánk, nemes törzsfőnök.

I. törzsfőnök: A béke vagy a harc a szavatok?

Fonseca és Fáy: A béke.

A törzsfőnökök (egyszerre elejtik a lándzsájukat, előlépnek s késüket bőrtokostul nyújtják mintegy kezük helyett a Páterek kezébe sorba).

I. törzsfő: Nevem Nagy Átok; őseim aranysírban nyugszanak a nagy folyó partján, s lelkük a nagy hősök nagy vadászmezején úz pumát, jaguárt a csillagok fölött.

II. törzsfő: Hosszú Nyíl áll előttetek, fehérek! Hatszor tíz skalp díszíti sátramát.

III. törzsfő: A törzs legjobb vadásza Barna Gyík. Kit én üzök, annak vére folyik kezemre.

Fonseca: Én Hosszúkabát vagyok, s mint társam

itt, messze földről jöttem hozzátok, hogy meghozzam nektek az igaz Isten hitét.

Fáy: En Halványarc vagyok, foglaljatok helyet s adjátok elő jövedeleitek okát! (Valamennyien a földre ünek, a páterek is indián módra.)

I. törzsfő: Békések voltak lépteink, legyen békés a tanácskozás is! (Pipát vesz elő, tüzet csinál, meggujtja, tovább adja.)

II. törzsfő: Miként e füst, úgy menjen el a harag közülünk!

III. törzsfő: Egy tálból eszünk, zsákmányunk tietek, s ki ellenetek van, annak vérét vesszük.

Fonseca: A béke szelíd Istene legyen velünk!

Fáy: S vezessen örök, tiszta szeretettel!

I. törzsfő: Hosszúkabát s Halványarc, figyeljete! Mi tudjuk, kik vagytok s mit akartok. Nekünk tetszik a ti lelketek. Ti nem vagytok ragadozók, kevélyek, gyilkosok, minők a vízentúli törzsfő tisztjei. Ti nem raboljátok meg a pampák szabad fiait s nem perzselitek fel sátrainkat. Ti nem bántjátok asszonyainkat. Ti nem kértek adót s nem vizítetek harcosainkat idegen táborba. Ti szeretitek azt is, kinek vörös a bőre. Mi is szeretünk titeket. Mi idehozzuk gyermekeinket, hogy tanítsátok őket és énekeljete velük! Mi magunk is meghallgatunk titeket és tanácsot kérünk tőletek.

Fáy: Ugyebár, Hosszúkabát, jól mondtam. Az amanájoszok nemes szívűek.

Fonseca: Ha így van, örömmel veszem ajánlato-tokat, a Halványarc szívesen elmegy veletek. De ké-szek vagytok-e megtartani a nagy Szellem törvényét, melyet Halványarc hirdet nektek?

I. törzsfő: Amit ti hirdettek, szívesen elfogadjuk. Csak a nagyvízen túli törzsfő ne követeljen tőlünk embertelent! Mi szabad népnek szabad fiai vagyunk.

II. törzsfő: Nézd a gazellát, amint kantár és gyeplő nélkül vígan rohan a pampákon szerteszét; nézd a sást a légben, amint büszkén terpeszti szét a szárnyát s szabadon szeli a déli levegőt. Oly szabadnak születünk mi is!

III. törzsfő: Fehér arc van jó, de van rossz is. Van vérszopó, alattomos, parázna, ki aranyunkat, asszonyainkat, vitézeinket viszi el. Ti nem ilyenek vagytok.

Fonseca: Vitéz törzsfők, amit mondtatok, sajnos, igaz. Sok fehér, a portugál király alattvalója, rossz példát ad nektek s megnehezíti az igaz hit terjedését. Mi is a portugál király alattvalói vagyunk, miként a föld mind északra, délre, keletre, nyugatra. De legelől az Isten alattvalói vagyunk, ki tiltja a bűnt, a kifosztást, elnyomást s ki szeretetet és igazságot parancsol mindenkinek. S azért ne féljete, amíg szavunkra hallgatnak a király és tisztjei, mindig védelmére fogunk kelni szabadságaitoknak és jogaitoknak.

I. törzsfő (kezét nyujtva): Szavad mint a napfény, tiszta és világos. Testvéreid vagyunk.

Fáy (szintén kezét nyujtva az I. törzsfőnek): Testvéreitek vagyunk a szeretet Istenének nevében.

II. törzsfő: Sátram a te sátrad, Halványarc! Fegyverem fegyvered, életem életed, vánkossom vánkossod.

III. törzsfő: Ha újra felkel az égi vándor és sugara eléri az égbolt közepét, eljövök érted s te eljössz tanyánkra. *(Mindhárman homlokát csókolják Fáynak.)*

Fáy: Mint testvér megyek sátraitok közé. Addig is vigyétek ezt a jelt *(feszületjét adja neki)* s mutassátok meg testvéreiteknek. Ez az Isten Fia képe, aki szeretett minket, a fehér és vörös arcúakat és eljövén, kínhalált halt értünk. *(Csodálkozva nézegetik kézről-kézre a feszületet.)*

I. törzsfő: Nem reszketett, mikor felszegezték?

Fáy: Hős volt ő s mikor a fára feszítették, a nagy Szellemhez imádkozott nyugodtan, hogy bocsássa meg kínzóinak bűnét.

I. törzsfő: Ez szép, ez nagyszerű, holnap tovább beszélsz róla.

II. törzsfő: Otthon, hogy mindje hallja.

I. törzsfő: A nap leszállt, tanyánk jó messze van; most indulunk. *(Felkelnek, készülnek.)* Hosszúkabát, jó voltál hozzánk! Halványarc, testvérünk vagy. Az amanájoszok szeretnek titeket.

Fonseca: A nagy Szellem, Isten, őrizze lépteiteket!

Fáy: Béke veletek, holnap látjuk egymást! *(Törzslők el, Fáy kíséri őket.)*

8. jelenet.

Fonseca, Miklós.

Miklós (előlép): Tisztelendő atyám, mindent hallottam.

Fonseca: Úgy-úgy? Miklós testvér! Illik hallgatózni?

Miklós: Félttem e vadak fegyverétől, hátha rossz szándékkal jöttek volna; gondoltam, akkor védelmükre kelek a tisztelendő atyáknak.

Fonseca: A legjobb szándékkal jöttek.

Miklós: Főtisztelendő atyám, egy kéréssem volna ismét. Igaz-e, hogy P. Fáy holnap a vadakhoz megy? Nem mehetnék én is vele, mint védő és segítő?

Fonseca (mosolyogva): Ah, úgy igaz, eltalálhatam volna! Miklós testvér mindenüvé követni akarja egykori urát. Ej-ej, testvér, hol az engedelmesség, hol az indifferencia? Ahová küldenek, oda megyünk.

Miklós (fejvakarva): Azért kérem főtisztelendő atyámat, hogy küldjön oda, ahová P. Fáy megy.

Fonseca: S ha nem küldöm, megnyugszik-e benne?

Miklós (elszomorodva, megadóan): Ha muszáj, majd megsegít az a szent intifincerencia.

Fonseca: No jó, testvér, mert látom, hogy engedelmes, ezúttal is teljesítem kérését! *(Miklós csettint az ujjával.)* De nézze, testvér, ki az ott? Ki jön? Menjen, vezesse ide! *(Miklós el.)* A király egyenruhája, bizonyval a kormányzó küldte; vajjon mit akar? Roszszat sejtek. Amióta Pombal, Portugália mindenható minisztere s I. József reábizott mindent és amióta e szörnyű embernek tehetetlen öccse kormányozza e gyönyörű gyarmatokat, féltő, hogy az indiánok elkeseledése tetőpontra hág a fehérekkel szemben s minden fáradságos munkánk gyönyörű eredménye semmivé lesz.

9. jelenet.

Fonseca, Da Cunha, Fáy, Miklós.

Fáy: Méltóztassék elöljárónkkal beszélni!

Da Cunha (hetykén, hanyagul tiszteleg): Ön a misszió főnöke?

Fonseca: Én vagyok.

Da Cunha: Ófelsége, a király nevében jövök, mint a kormányzó hadsegédje és követje.

Fonseca (meghajol): Alattvalói tisztelettel fogadjuk a legkeresztényibb király képviselőjét. Amik vagyunk s amik van, uralkodónknak rendelkezésére áll.

Da Cunha: Így is helyes! Azonnal módjuk is lesz hűségük bizonyítására. Itt egy levél a kormányzó őexcellenciájától. Sürgősen felszólítja az összes miszcionáriusokat, hogy befolyásukkal működjenek közre az indiánusoknál az újabb katonai rendelet betartására. Névleg őfelsége seregeinek segédcsapatokra van szükségük s azért elvárjuk, hogy az összes fegyverképes indiánok, akik már keresztények s a missziós telepeken letelepedtek, két héten belül rendelkezésünkre álljanak.

Fáy: Az összes indiánok? Ezredes úr, de hisz a törvény legfeljebb felét engedi behívni a fegyverképes benszülötteknek.

Fonseca: S akkor is megfontolásra méltó, nem lesz-e ebből több baj, mint haszon? Az indiánok még oly kevéssé szoktak bele az új életbe s ha szokásaik elhagyása mellett azonnal véradót is követelünk tőlük, félő, hogy valamennyien fellázadnak a korona ellen, vagy pedig visszatérnek rengetegekbe s nem lesz többé módunk reá, hogy kicsalogassuk őket az őserdőből.

Da Cunha: Mindezt mi épúgy tudjuk, mint Önök. Mi is meg szoktuk fontolni, amit teszünk. Mindegy: a kormányzónak szüksége van benszülött segédcsapatokra, még pedig nagy számmal. Az már az Önök dolga és kötelessége, hogy az indiánokat engedelmes-

ségre szoktassák. Minek vannak itt különben? Miért sütkéreznek másért a kormány kegyében?

Fonseca: Uram, mi nem kegyekben sütkérezni jöttünk s nem azért hagytuk el hazánkat. Mi az evangéliumot jöttünk terjeszteni.

Fáy: De nem lehet feladatunk s tudom, Öfelségének sem ez az akarata, hogy a kereszttel a kezünkben menjünk a vadakhoz s aztán rabszíjra fűzzük őket.

Da Cunha: Ahá, megint! Most kibújt a lólábl! Önök a népet forradalomra nevelik, ahelyett, hogy úgy bánnának vele, ahogy megérdemlik. A benszülött barom, azt aprítani kell, hogy meg ne nőjjön a szarva.

Fonseca: E felfogás ellen tiltakozom!

Da Cunha (kardjára üt): Micsoda? Felejti Ön, ki vel beszél? A kormányzó akarja s amit mondtam, meglegyen, máskülönben egy hónap múlva lángban állnak e viskók. Gondolkozzék fölöttem! Jó napot! *(Haragosan el. A páterek aggódva gondolkodznak.)*

Fonseca: Ez baj! A kormányzó sohasem volt jó barátunk, de e föllépés nyílt ellenségeskedést jelent be.

Fáy: Hátha mégsem, atyám! Da Cunha ezredes személyesen ellensége a missziónak s lehet, hogy utasítás nélkül beszélt velünk e hangon.

Fonseca: Mindenesetre nagy dolgok küszöbén állunk, páterem, s kétszeresen szükséges, hogy Isten kegyelmét, segítségét kérjük ki e súlyos helyzetben. *(Megszólal a harangszó.)* Épp itt az esti ima ideje; a fiúk jönnek már, gyerünk velük mi is és imádkozzunk forrón az Úr kegyéért. *(Az indián fiúk párosával átvonulnak a színen a kápolna felé.)*

Fáy: Az Úr kezében vagyunk, bármi lesz is s ha tövisek közt visz is el útunk, vigasztalásunk az lehet, atyám, hogy a kereszttűt diadalra viszi! *(Keresztet vetnek, imába mélyednek; a kápolnából a fiúk éneke hallatszik: „Isten, kinek kegyelme minket” mint a 3. jelenetben; a strófa megismétlése közben a függöny lassan lemegy.)*

HARMADIK FELVONÁS.

(A braziliai kormányzó lakása. Izléstelen fényűzéssel berendezve. Nagy címerek, koronák, koszorúk stb.)

1. jelenet.

Carvalho és Lopez.

Lopez (az előtte ülő kormányzónak ékszereket mutat): Nű? Nem éri meg a kétezer pezetát? Ez a rubin, ez a gyémántgyűrű?

Carvalho: Olcsóbban is adhatnád, zsidó!

Lopez: Utolsó árak, Excellenciád! Magamnak is többbe van!

Carvalho: Hazudsz, mint mindig!

Lopez: De, Excellenciád, vagy tessék ezt a krizoprázust venni; smaragd, ametiszt; ni, hogy csillog. Sötét nyakon, mint nyakék, olyan, mint csillag a beborult éjszakán. Szabadna tudnom, milyen hölgy számára lesz?

Carvalho: Még azt is, hogy kinek? Tolakodó! Mi közöd hozzá?

Lopez: Csak úgy, hogy szőke, vagy barna. No, hiszen, kormányzó úr, én úgyis jól tudom, hogy kinek méltóztatik vásárolni.

Carvalho: Fogd be a szád, zsidó, és takarodjál! Nem kell a portékád, ha így beszélsz. Pakkolj és vidd el ezt a lim-lomot. *(Felkel.)*

Lopez: Wie hajszt? Lim-lom? Hát-hát nem parancsol? Ez az ezüsthüvely vagy ez a korálos karperec...

Carvalho: Mondtam, eredj, mert beszólítom a kutyámat!

Lopez: Ó, vé, csak azt ne! Megyek én már! *(Pakkol.)* De, Excellenciád, az eddigi számlák nincsenek még kiegyenlítve. Tizenkilencezer pezéta.

Carvalho: Tizenkilencezer? Hazudsz, zsidó! Legföljebb tízezer!

Lopez (mosolyogva): Az írárok nálam vannak mind.

Carvalho: Most nincs pénzem!

Lopez: Wie heiszt? Excellenciádnak nincs pénze? Az nem létezik! Az lehetetlen! Volnék én csak Brazíliátul a kormányzó, majd megmutatnám én, hogyan kell pénzt csinálni!

Carvalho: Hát hogy csinálnád? Ez érdekeli! Hátha én is tanulok belőle!

Lopez: Hát itt van mindjárt ez a sok pap a misz-sziókon. Jaj, gondolom, az Excellenciás kormányzó úr nem van egy klerikális ember.

Carvalho: Éppen nem, beszélj csak, zsidó!

Lopez: Hát mire való az a rengeteg vagyon felhalmozva ott a redukciókban? A csűrök tele gabona, az istállók tele állat, a pincék tele bor és olaj; és pénz, tyhű, ha nekem annyi volna!

Carvalho: Honnan tudod mindezt?

Lopez: Hogy honnan? Mi? Jártam ott! Azt mondtam, hogy vagyok egy portugál kereskedő. Nem tudták, hogy vagyok egy holland zsidó. Vettem tőlük bőroket. Így láttam, hogy mijük van.

Carvalho: Dehát az enyém ez?

Lopez: Nű, Excellenciád? Ha én vagyok a kormányzó Brazíliában, hát akkor veszem el a papoktól a vagyont, amikor akarom.

Carvalho: Jól van, Lopez, mutasd csak még egyszer azt a gyémánt nyakéket! (*Lopez kipakkol, Carvalho magában.*) Ures kézzel mégsem mehetek a kedvesemhez. (*Átveszi az éket.*)

Lopez: De Excellenciád, ugyebár, a 2000 pezetából legalább, mondjuk, 50 percentet kaphatnék mindjárt?

Carvalho: Mondtam, hogy most nincs pénzem!

Lopez: Talán az excellenciás asszonytól kérhetném.

Carvalho: Ezer mennykő, még csak az kellene! Még kérdezni fogja, hogy kinek szántam. Agyonütlek, zsidó, ha neki szólni mersz. Brazília kormányzójával, a hatalmas miniszter öccsével van dolgod, úgy jegyezd meg! S most hordd el magad, mert!...

Lopez: Kérem, kérem, megyek már, Kegyelmes úr!

Szerencsés egészséget és jó mulatást az este, ha el tetszik vinni a nyakéket!

Carvalho (dühösen): Hektor, Káró, harapjátok meg a szemtelent. Hol vannak a kutyáim? (Fütyül és csönget.)

Lopez: Szolgálhatok talán egy fütyülő?

Carvalho (a belépő inashoz): Hol vannak a kutyák?

Lopez: Aj vé! Ne tessék rám uszítani őket! Megyek már! Aj vé. (El.)

2. jelenet.

Carvalho, Inas.

Inas: Parancsol, Excellenciád?

Carvalho: No, most már nem kell, eltakarodott! De mondd, Miguel, nem jönnek még a tisztek? Ma délre kértem őket!

Inas: Tíz perce várnak már a fogadóteremben.

Carvalho: Bocsásd be őket! (*Inas el.*) Hej, ezért, Teréza, ma hálás lesz, tudom. (*Elrejtli a nyakéket.*) S amit ez a rőfös a pénzszerzésről meg a hithirdetők-ről mondott, arról is lehet még csevegni.

3. jelenet.

Carvalho, Zampayo, da Cunha.

(*A két tiszt belép, mélyen meghajol. Carvalho dőlyffel mutat nekik helyet.*)

Carvalho: Csak foglaljatok helyet, urak, azonnal! Vártalak már. Dolgunk sürgős, kezdjük meg rögtön a tanácskozást! Eljártál-e küldetésedben, ezredes?

Da Cunha: Voltam, uram, a központi missziótelepen. Nem a legszebbet tapasztaltam. Ezek a papok mindig a benszülötteknek fogják pártjukat. Hallani sem akartak az összes keresztény indiánok besorozásáról.

Carvalho: Micsoda? Ellenkeztek? A gazemberek! Még ma megírom ellenkezésüket bátyámnak.

Da Cunha: De nem is maradtunk ennyiben, uram! Úgy rájuk ijesztettem, hogy tudom elandalognak rajta.

Carvalho: Mit mondtál nekik?

Da Cunha: Azt, hogyha két hét alatt nem teljesítik parancsodat, egy hónap múlva csak hamu és üszök lesz házaik helyén.

Carvalho (mosolyogva): S komolyan vették?

Da Cunha: De mennyire komolyan!

Carvalho: Nos jó, bár, sajnós, ennyire a valóságban mégsem mehetünk. A király s főleg az anyakirályné nagyon ragaszkodnak a misszióhoz. S igaz is, hiszen a papok telepítik le az indiánokat s szoktatják őket parancsaink végrehajtására.

Da Cunha: Kitűnő bolondok ezek a papok, szent igaz! Szépen kikaparják nekünk a gesztenyét a tűzből. *(Inas poharat s bort hoz, Carvalho tölt.)*

Carvalho: Őfelsége I. József, a legkeresztényibb király egészségére. *(Koccintanak.)*

Da Cunha: Expedíciónk győzelmére a vadak ellen!

Zampayo: Ne véld, kegyelmes uram, hogy az udvar miatt nem volna szabad nyíltan fellépned a papok ellen! Az anyakirálynő ma már semmit sem számít. Bátyáddal, Pombal gróffal szemben még maga a király sem tehet többé semmit. Ő pedig, a bátyád, tudod, hogy nem klerikális érzelmű.

Carvalho (kacag): De mennyire nem! Kitekerné ennek a sok tonzúrás naplopónak a nyakát egy nyiszszantásra.

Zampayo: S amit ő meg akar tenni, megteheti.

Carvalho: De egyszerre mégsem. Számolni kell a közvéleménnyel!

Zampayo: A közvélemény, ha lassan is, de időmul... Épp ma kaptam Portóból levelet s a többi közt a hírt, hogy az a kiugrott barát, aki Abbé Platel név alatt irogat egy idő óta a jezsuiták ellen...

Carvalho: Piszkos alak, ebben nem szereztünk valami dicső fegyvertársat!

Zampayo: Szóval, hogy ez az Abbé Platel volta-kép Pombal gondolatait veti csak papírra.

Carvalho: Csakugyan? Gondoltam mindjárt. Ily ügyesen csak bátyám tudja szólni a mesét.

Da Cunha: Minek törődni annyit a buta tömeggel. Eljön az idő, hogy nyíltan kél fel a világ a farizeus banda ellen.

Zampayo: Épp erről kaptam érdekes hírt. Francia testvéreink szintén készülődnek. Pompadour asszony, a király kedvese . . .

Carvalho: Haha! Franciaország királynője!

Zampayo: Rettenetesen gyűlöli a fajzatot, amióta egy udvari gyóntató XV. Lajost el akarta tiltani tőle. És Choiseul, a miniszter, egészen vele érez.

Da Cunha: Spanyolországban szintén torkig van a jezsuitákkal mindenki. Almeida ügyesen keveri a kártyát.

Zampayo: Ne féljete! Ez a három ember Európa egének hármass csillaga: Pombal, Choiseul, Almeida, rövid időn belül végeznek a jezsuita méreggel.

Carvalho: Ha bátyám mozdul, én is vele tartok. Itt úgyis annyi kincs, vagyon van kezükben s befolyásuk nőttön nő.

Da Cunha: A vadak százszor inkább hallgatnak rájuk, mint mireánk.

Zampayo: Meddig tűrjük a gyalázatot?

Carvalho: És Lisszabonból nem kaptál ujságot?

Zampayo (torkát köszörüli): Azt hiszem, teljes bizalmatokra számíthatok, a dolog titok különben, nyíltan beszélhetek?

Carvalho: Csak bátran! Szólj!

Zampayo: Kaptam, igen, fölötte érdekesebb. Egy új világszervezet szabályzatát, mely Angliából Franciaországon át terjed s egyre jobban bevonja fényével az egész művelt világot. A nagy Voltaire is benne van. Egy társulat ez, titkos — mert nem profán lelkeknek való —, mely egyesíti az összes népek legnagyobb, legelfogulatlanabb, felvilágosodott szellemeit. Titkon készíti elő a forradalmat: az új világrendet, melyben lehull a lelkiismeretekről a dogmák s parancsok bék-

lyója és a teljes szabadság, egyenlőség, testvériség napja... fog felragyogni a népek egén.

Carvalho: Tudok már róla, bátyám írt nekem felőle, ugyebár „királyi művészet” a társulat neve?

Zampayo: Az, vagy eredete alapján szabadkőművesség. Ez építi az új rend templomát és vív titáni harcot a régi ellen. A harc nehéz, mert az Egyház az ő bigott ájtatosságaival, száz meg ezer fanatikus hívével, főleg pedig Rómának a bérenceivel, a jezsuitákkal...

Carvalho: Vesszenek! *(Tölt és iszik.)*

Zampayo: Ma még kezében tart úgyszólván mindent. De a nagy Arouet biztatva írja, hogy nem telik bele húsz év s az „Ács Fia” ezúttal csakugyan leszerepel. Ime, itt az értékes levél. *(Elővesz egy papirost, pátossal olvas.)* „Nem lehet, hogy ész, szellem, műveltség, tudás, továbbra is jogtalan igában sorvadjanak s a jezsuitizmus fülledt légköre fojtogassa egyre a lángelméket. Fel, testvérek, Portugália nemes fiai, álljatok közénk ti is, rázzátok le a szolgaság, a vakhit, a türelmetlenség jármát s hozzátok el a nemesebb jövőt! Vesszen minden, ami útunkban áll.”

Da Cunha: Bátor, férfias szavak! Én csatlakozom s tudom, tisztjeink között is lesz jó csomó, ki belép a társulatba.

Carvalho: Engem is beírhattok. Ha tetszik, legyen e ház a gyűlések helye s ez a megbeszélésünk legyen a délamerikai szabadkőművesség alakuló gyűlése. Éljen Arouet! *(Ejtsd: Arué.)*

Da Cunha és Zampayo: Éljen Voltaire! Éljen a társulat! Pombal és Carvalho éljenek. *(Ivás.)*

Da Cunha: De kezdjük meg azonnal a munkát is! Első legyen a misszió letörése.

Carvalho: Az igazat megvallva, bátyám rég ösztönöz erre s minden hatalommal felruházott e téren; de én mindig féltem, hogy még korai az idő.

Zampayo: Mint látod, kegyelmes úr, a terv már Európában is érik mindenütt. Ha bátran síkraszállsz,

egész országok fognak ujjongani s nevedet minden erős szellem magasztalva fogja emlegetni.

Carvalho: Csak módját lássam, hogy kezdjünk belé?

6. jelenet.

Inas, előbbiek.

Inas: Kegyelmes úr, törzsfők óhajtanák bemutatni hódolatukat.

Carvalho: No lám, talán ez mindjárt jó alkalom is lesz. Vezesd be őket! (*Inas el.*)

Da Cunha: Hogyne, hogyne! Az indiánok ellenszeglése a legjobb alkalom; ezen a címen a hithirdeteket, mint zendülők pártfogóit, egyszerűen bilincsekbe rakjuk s Portugáliába küldjük.

Zampayo (mohón): De a vagyon lefoglalásánál mi is ott leszünk! Emlékszel, mikor még századosod voltam s te egyszerű hadnagy...

Carvalho: Ne beszélj nekem a multról! Jönnek már, figyeljetek!

5. jelenet.

Előbbiek, négy törzsfő.

Carvalho (ülve marad): Ott álljatok meg! Poros lábatokkal ne szennyezzétek be szőnyegeimet! Mit kívántok? Gyorsan! Beszéljetek! (*A négy törzsfő mozdulatlanul megáll, nem szólnak; kis szünet.*)

Carvalho: Hát mi lesz? Ebadta népség, kinyílik-e a szájak? Miért jöttetek? Menjetek haza, ha nem tudtok beszélni! (*A két ezredes kacag.*)

I. törzsfő: Kutyáid vagyunk-e?

II. törzsfő: Ezt ígértétek, midőn királytok biztatására letelepedtünk?

III. törzsfő: Ezért szolgáltunk annyi adóval meg vérrel?

IV. törzsfő: Gyerünk haza és holnap népeinkkel a nagy erdőbe térünk vissza ismét! (*Indulnak.*)

Carvalho: Megálljatok! Csak tréfáltam az imént. Szívesen hallgatom meg óhajotokat.

I. törzsfő: Nagy főnök, úgy hallottuk, hogy embereinket mind el akarod vitézni katonául.

Da Cunha: Nos és? Talán féltek a csatától?

Zampayo: Gyáva nyulak, patkányok vagytok?

I. törzsfő: Jól tudjátok, hogy nem félünk. Nem is volnátok ti itt ma urak, ha csak karotok ellen kellett volna védenünk a pampák ősi szabadságát.

II. törzsfő: Nem ti győztetek le minket, hanem a tüzes szekér s a tüzes bot.

Zampayo: Biz ágyúink s puskáink tüze alatt úgy potyogtok, mint sarló alatt a fű.

II. törzsfő: Az ágyú és puska volt vitéz, nem ti!

I. törzsfő: Nagy főnök, nem jöttünk a multat felpanaszolni. Szabadságunk elveszett. A réten, hol egykor őseink szabadon úzték a pumát, a folyók mentén, hol apáink sírja zöldel, az erdők mélyén, hol a nagy vízáradat óta éltek törzseink és urai voltak a fűnek, a vadnak, a víznek és a földnek: ott most csak zselléreként ülünk s mint halvány árnyak bolyongunk.

IV. törzsfő: Népünk felét lemeszároltátok, másik felét megmérgeztétek a tüzes égető itallal.

I. törzsfő: De a ti papjaitok jó emberek s ők megnyugtattak minket. Leöntötték fejünket fehér vízzel s mi elégettük bálványainkat.

III. törzsfő: Adót fizetünk a ti törzsfőtöknek, aki a nagy vízen túl lakik. A törzs asszonyai munkába járnak földetekre s fegyvereseink fele hat holdon át zászlóitok alatt harcol. Vörösbőr a vörösbőr ellen! Csakhogy hatalmatokat növelje.

IV. törzsfő: Ha nincs fehér pap, soha nem túrtuk volna el e sorsot. De megnyugodtunk. Ám halld meg, főnök s tudasd a nagy törzsfővel a vizeken túl: egyet ne kérjetek soha, mert azt nem adjuk meg: ne nézsetek bennünket állatoknak s ne ingereljétek vérünket bosszúra!

Carvalho: Micsoda szavak ezek? Micsoda fenyegető hang?

Da Cunha: Tudjátok, kivel van dolgotok?

Zampayo (Carvalhóhoz): A jezsuiták küldték őket ide. Ne szalaszsd el az alkalmat, kormányzó, most halálos csapást mérhetsz reájok! Ez a hang maga lázadás!

Carvalho: Ki több nektek? A király vagy a páterek?

I. törzsfő: A király erősebb, de a páterek jobbak mihozzánk.

Carvalho (fel-alá jár, ingerülten): Amit parancsoltam, vissza nem vonom. Gondolkozzatok három napig. Akkor kimegyek a missziótelepekre. Ti is ott legyetek! S ott majd meglátjuk, hogy mi lesz a végszó. El-mehettek.

I. törzsfő: Ti keresztények vagytok? Hitszegők! (Törzsfők dacosan el.)

6. jelenet.

Carvalho, Da Cunha, Zampayo, Csomahók.

Csomahók (besompolyog félve): Ne vessék meg az én uraim a férget, mely lábuk előtt kúszik. Szolgálni jöttem fényességteket.

Carvalho: Hogy jött be ez a féreg? Ki vagy hát?

Csomahók: A törzsfőkkel csúsztam be a palotába s szavam van dicsőségtekhez. Én a misszió szolgája vagyok, de mert utálok a feketekabátokat, hát eljöttem, hogyha ellenük panasz van, tanu legyek, vagy ha kell, vezető.

Carvalho: Ja úgy? Besúgó, áruló, úgy-e?

Csomahók: Ne szólja le magasságod csekély szolgálatomat! Én a legalázatosabb kutyátok leszek.

Da Cunha: Vezetőnek jó lesz. De aljas alak lehet. Dugd addig zárt helyre, kormányzó!

Carvalho (csönget, inas jön): Csukd le ezt a fíkot, de jól bánj vele. (Csomahókhoz.) Majd meglátjuk, mire használhatunk. (Inas a meglepődött Csomahókkal el.) És most, barátaim, készüljünk a harcra! Főzzük ki a tervet pontosan. Ma posta megy az ó-világba, min-

dent megírok rögtön a bátyámnak is. S ha minden sikerül, ne féljetelek, lesz sarcolás bőven s a zsákmány negyedrészt nektek juttatom! Vesszen e rút faj!

Da Cunha: És a babona!

Zampayo: És keljen új nap, új világ egünkre! Hadd legyen ez a megvilágosultak, a bölcsek első győzelme, itt, az új világban! Éljen kis körünk: az első braziliai titkos társulat!

Da Cunha: Éljen a zsákmány, melyben osztozunk!

Carvalho (magában, kivette a nyakéket): S Térez, kit ma gazdaggá teszek!

(Függöny.)

NEGYESIK FELVONÁS.

(*Színhely: a misszió, mint a II. felvonásban.*)

1. jelenet.

Fonseca, Fáy, Eckhard.

Fonseca: Tegnapelőtt járt ott, Concepciónban a követ?

Eckhard: Igen, főtisztelendő Atyám! Habos lovon jött s a parancsot közölvén, rögtön tovább vágatott. A környéken is mindenüvé megvitte a parancsot s látom is, szegény pátareink mindenünnen gyülekeznek már.

Fonseca: S mint hallom, roppant szigorú volt a parancs.

Eckhard: Igen. Halálbüntetés, felségsértés terhe alatt parancsolta meg a kormányzó, hogy ma délig valamennyien itt legyünk a központi telepen.

Fonseca: P. Szentmártonyi is itt van?

Eckhard: Ő is. Pedig ő magyar ember, tehát nem alattvalója a portugál királynak s csak szívességből jött Brazíliába az udvar kérelmére, hogy mint királyi matematikus és csillagász értékesítse tudományát a határkérdések eldöntésében.

Fonseca: Amott, úgy látom, újabb csoport érkezett; tán engem keresnek; megyek, hátha vigaszukra lehetek. Szegény atyák! (El.)

2. jelenet.

Fáy, Eckhard.

Eckhard: Szegény előljáró, kinek, midőn a fájdalomtól szíve majd megszakad, még másokat is vigasztalnia kell.

Fáy: Az Isten adjon erőt e súlyos napokban! Én a legrosszabbat sejtem és várom.

Eckhard: Gondolja, Páter? Igaz, Portugáliából már hónapok óta rossz hírek érkeznek. Pombal mindenható s bár egész emelkedését pátereink támogatásának köszöni s alkalomadtán hangzatos szavakkal hangoztatja katolikus voltát, rendünknek mégis halálos ellensége. A kormányzó pedig öccse s mindenben eszköze.

Fáy: Úgy sejtjük mi, hogy az egész irodalmi harc, az egész rágalmazó hadjárat, melynek céltáblája vagyunk, Pombal irányításával folyik. S Fonseca páter védőirata, melyben oly klasszikusan cáfolja meg az ellenünk szórt rágalmakat...

Eckhard: S melyet ön oly klasszikusan fordított le latin nyelvre, ahogyan csak a magyarok tudnak latinul.

Fáy: Félek, csak kicsi részben fogja ellensúlyozni a hatást, melyet a Pombal terjesztette gyalázó iratok okoznak. Képzelve, a leghihetetlenebb dolgokkal vádolnak minket.

Eckhard: Redukcióinkra pedig joggal büszkék lehetnének! Hol egykor vadság és barbárság lakott, ott ma gyönyörűen rendezett, civilizált keresztény telepek virágznak s az egykor vérengző indiánok boldog polgári életet élnek.

Fáy: Az új törzs is, melynek csak néhány nap óta vagyok misszionáriusa, a legszebb hajlandósággal közeledik hitünk felé. S mindezt a rágalmazó hírek koho-

lói úgy tárják a világ elé, mint a gyarmatországok kiszipolyozását s forradalmat az anyaország ellen. Még azt is kitalálták, hogy titkon köztársaságot szerveztünk az indiánokkal s hogy egy jezsuita e köztársaság titkos elnöke.

Eckhard: Hallatlan! De mi hiába kacagunk e dőreségeken. Ha a kormány erőszakosan száll velünk szembe, hű indiánjaink még csakugyan fegyverhez nyúlnak védelmünkre. Annál inkább, mert a portugál hivatalnokok részéről csak szívtelen durvaságot tapasztalnak.

Fáy: E napokban törzsfők jártak Carvalhónál; úgy tudom, elkeseredetten tértek vissza.

Eckhard: S haragjuk, mint futótűz, terjedt el a szabadságszerető törzsek között.

Fáy: Legyünk mindenre elkészülve, páter!

Eckhard: Sorsunk Isten kezében van!

Fáy: S az Isten jó, ha fájdalommal sujt is.

Eckhard: Ön persze, mint mindig, örül, hogy újabb áldozatot mutathat be nagy céljáért. Még mindig semmi hír édesanyjáról?

Fáy (szomorúan): Semmi Isten e nemes lélek megtéréséért nagyobb bért kíván, mint hittem volna. Én szívesen feláldozom magam s a legvégsőre is örömmel kész vagyok érte, de sajnálom a missziót; annyi nemes szív évszázados munkájának gyönyörű eredményét! Ha ez most néhány lelketlen irigykedő kedvéért mind rombadől!

Eckhard: Ahogy Isten akarja, páter, úgy a legjobb. Ha szenvedések golgotája vár is ránk, elviselhetővé fogja azt is tenni az Isten kegyelme.

Fáy: Igaz! S a hű társak, testvérek résztvevő szeretetel!

Eckhard: S a bizalom, hogy a lelkek üdvét nemcsak azzal mozdítjuk elő, hogy prédikálunk s a vadakat térítjük, hanem azzal is, ha szenvedünk értük.

Fáy: Igen, szenvedjünk a lelkekért *(magában)* s köztük első helyen szegény anyám a távolban, érted!

3. jelenet.

Fonseca, három törzsfő, előbbiek.

I. törzsfő: Halványarc! Lángszív! A Nagy Szellem kísérje lépteidet.

Fáy, Eckhard: Isten hozott, nemes törzsfők!

Fonseca: E jó törzsfők veszedelmes tervvel jöttek hozzám; még szerencse, hogy őszintén felfedték előttem. De segítsenek önök is, pátereim, lebeszélni őket jóakaró, de téves szándékukról!

Fáy: S mi volna az?

I. törzsfő: Téves-e, veszedelmes-e megvédeni jótevőinket a gonoszak ellen?

II. törzsfő: Bízd csak reánk, Hosszúkabát. Jöjjön csak a halványképű sereg, megvédelmezzük mi a missziót s ha nem sikerül, elveszünk értetek egy száligl!

III. törzsfő: Nem nézzük némán, ha csak egy újjal is hozzátok érnek.

Fonseca: Barátaim, az Ég jutalmazza meg hűségteket! De higgyétek el, többet ártana ezzel buzgalmatok, mint használna!

I. törzsfő: Már hogy ártana? Nem ti tanítottatok-e bennünket, hogy igazunk tudatáért áldozatot is kell hoznunk? Hiszen a Nagy Szellem, aki kereszten meghalt, nemde, ezért szenvedett? Ezek a ti gyilkosaitok talán még gonoszabbak, mint az ő hóhérai, mert a mi törzseink népét el akarják terelni a Nagy Szellemtől. Ezt nem tűrjük! Ilyen hálátlanok nem leszünk!

II. törzsfő: A Nagy Szellem nem foghatja pártját a gonoszaknak.

Fáy: De lázadást és vérontást sem akar!

II. törzsfő: Hogy eddig meg nem mérgeztük őket, az is csak miattatok volt. Amíg bennünket bántalmaztak, amíg asszonyainkkal és fiainkkal bántak gonoszul, amíg elvitték marháinkat s katonának hajtották

harcosainkat idegen tájakra, némán túrtünk, igen! De most, ha csakugyan veletek akarnak zsarnokoskodni, inkább elmegyünk valamennyien a sírok hűvös homába, de nem engedjük, hogy bajotok essék.

4. jelenet.

Előbbielek, Miklós.

Miklós: Főtisztelendő atyám, vendégek érkeztek; a kormányzó tisztjei, sőt talán maga a kormányzó is köztük van. Nagy csapat katonasággal jöttek s ezek körülvették az egész telepet. Megtiltották, hogy bárki is távozzék közülünk.

Fonseca, Fáy, Eckhard: Ime, csakugyan ennyire vagyunk!

Miklós: Mit tegyünk? A tisztek erre tartanak. *(Magában, tusakodva, hirtelen elhatározással.)* Atyám, e vén karokban van még vér s erő, afféle jó magyar izmok ezek, aminőket errefelé nem ismer senki, én azt mondom, ezek az urak rosszban törnek a fejüket, engedje meg hát tisztelendőséged, hogy résen álljak e derék hazafiakkal együtt és szükség esetén amúgy magyarosan szétcsapjunk közöttük!

Fonseca: Szó sem lehet erről, jó testvér! Feledi-e, hogy szerzetes s a béketűrő Jézus követője? Ezennel megtiltom, Miklós testvér, a szent engedelmesség nevében, hogy kisujjával bántson egyet is!

Miklós: Ha kis uramat támadják, akkor is csak nézzem, mint egy pulya?

Fáy: Akkor meg éppen maradjon veszteg, testvér! Isten velünk, ki ellenünk? Lelkünk nyugalmát úgy sem rabolhatja el senki!

Fonseca: Már jönnek is. *(A törzsfőhöz.)* Nemes törzsfők, vegyétek tudomásul, hogy leghatározottabb óhajunk s ha szabad így beszélnem: parancsunk, hogy semmi körülmény közt fegyvert ne fogjatok!

I. törzsfő: Lehetetlen! Akkor sem, ha ők fegyvert

fognak? Hosszúkabát, inkább az életünket kívánd, mint ezt.

Fonseca: Pedig föltétlenül ezt kérem. Ha szeretek, tartsátok meg, amit kérünk.

Fáy, Eckhard: Mi is ezt kérjük!

Fáy: Vonuljatok vissza, jó vitézek! *(Törzsfők félrevonulnak, időnkint előbújva annak jeléül, hogy közelben vannak.)*

5. jelenet.

Előbbieket, törzsfők nélkül.

Da Cunha: Helyet a király követének, a kormányzó úrnak!

Carvalho: Itt van az előljáró?

Fonseca: Itt vagyok s tisztelettel várom kegyelmességedet s a király parancsait. Intézkedni méltóztatott, hogy az egész vidék redukcióinak valamennyi misszionáriusa mára ide gyülekezzék.

Carvalho: S végrehajtottátok-e parancsomat?

Fonseca: Azt hiszem, teljes számmal itt vagyunk.

Carvalho: Adjon parancsot, hogy e percben valamennyien gyűljenek össze egy teremben!

Fonseca (Eckhardhoz): Menjen, Eckhard atya, hivassa össze a pátereket meg a frátereket a refektóriummal

Fáy: Én is menjék?

Da Cunha: Maradjon, önre szükségünk lesz. De ez az öreg menjen szintén! *(Eckhard Miklóssal el.)*

Carvalho: Eljöttem, mert le kell számolnom önökkel. Álljanak ide elémm! *(Kevélyen leül egy székre):* Ismételten komoly és súlyos panaszok érkeztek hozzám az önök viselkedése és túlkapásai felől. Sokáig nem akartam hitelt adni a panaszoknak, de végre is meg kellett győződnöm arról, hogy önök rútul visszaéltek a legkeresztényibb kormány túlságos bizalmával önökkel szemben. Önök itt államot alkottak államban s úgy viselték magukat, mintha önök volnának Brazília voltaképpeni urai. Szárnysegédem *(Da Cunuhára*

mutat.) minap személyesen is meggyőződött e vádak igaz voltáról s a törzsfők kihívó viselkedése annyira ment, hogy hozzám is eljöttek s ott önök mellett s a király intézkedései ellen tüntettek.

Fonseca: Bocsánat, kormányzó úr, a király intézkedései s határozott törvényei mellettünk szólnak.

Da Cunha: Hallgasson s majd akkor szóljon, ha kérdezik!

Carvalho: Önök szegénységet fogadtak s itt mégis a legmesszebbmenő nyereszkeskedéssel dolgoznak. Óriási földeket művelnek, magtárakat építenek, műhelyeket rendeznek be. Saldanha bíboros, a szent inkvizíció felügyelője ép ezért joggal vádolja önöket arról, hogy eredeti szabályaiktól eltérnek s így nemcsak az államra, hanem az Anyaszentegyházra nézve is a legnagyobb veszedelmet jelentik. Mindennek most vége fog szakadni. Soká túrtünk, de a türelemnek határa van. Hallotta, megértette ön a vádat?

Fonseca: Hallottam, bár nem mondhatnám, hogy nagyon értem. De ahol vád van, ott védelemre is alkalmat kell nyújtani. S e természetes jogunk nevében a vád eddigi pontjait szemenszedett rágalmaknak kell minősítenem.

Da Cunha: Fogd be a szád, vipera; a kormányzót nem lehet rágalmazónak nevezni!

Fonseca: Így hát védelem nélkül akarnak elítélni minket?

Carvalho: Nem én emelem a vádat: egyenesen a király udvarából érkezik a panasz s az elfogatási parancs.

Fonseca: Elfogatási parancs? Mi címen?

Carvalho: Önök felségsértés, lázítás, államellenes törekvések s az önökre bízott hatalommal való visszaélés vádja alatt állanak valamennyien s e bűntények miatt maga a lisszaboni udvari ítélőszék fog önök fölött ítélni. Önök e perctől fogva a törvény nevében foglyaim.

Fonseca: Helyes, uram, a törvényszék előtt igazolni fogjuk magunkat s játszva széttépjük a valótlán

vádakat, melyeket ellenséges kezek — tudjuk —, a sajtó útján egy évtizede szórnak már a nép közé. De nem elég-e bennünket, előljárókat vonni felelősségre? Valamennyiünket el akarnak vinni: pátereket, frátereket, mindent? Mi lesz a misszióval?

Da Cunha (kacag): Azt bízd csak rám, csuhás!

Fonseca: Itt vagyok én, vigyenek engem akár bilincsbe verve Lisszabonba; de hagyják békén azokat, akikre a gyanúnak árnyéka sem férhet.

Carvalho: Nem lehet. *(Írást vesz elő.)* Itt van az udvar határozott parancsa: Házkutatás, minden ingatlan és ingóság haladéktalan lefoglalása s az összes rendtagoknak bilincsben való beszállítása Portugáliába. A hajók készen állnak az Amazonon s a tengerparton is. Félóra múlva indulás. És senki ellenkezni vagy szökni ne merjen, ha kedves az élete!

Fonseca: De uram, kihallgatás és elítélés nélkül ily szörnyű büntetés? Keresztények, portugálok önök?

Da Cunha: Utoljára mondom, gonosz pap, ne merd a kormányzót felelősségre vonni!

Carvalho: Most munkára, rajta! Ezredes, vezesd elő a trónkövetelőt. *(Da Cunha el.)* Fonseca, ki volt az? Nevezd meg.

Fonseca (csodálkozva): Trónkövetelő, minálunk? Tréfál-e kegyelmességed? Kegyetlen tréfa ez!

Carvalho: Csak semmi titkolódzás. Mindenre rájöttünk ám! A vádiratban szó van róla is; önök független országot akartak alapítani s már ki is nevezték azt a Miklós nevű pátert, akinek fejére teszik a koronát. Ezredes, hídd elő a tanut!

6. jelenet.

Előbbielek, Csomahók, Da Cunha bevezeti.

Carvalho: Jobb, ha semmit se tagadnak, mert ezzel újabb vádat gyűjtenek önök ellen. Melyik páter visel itt Miklós nevet?

Fonseca: Tudtommal egyik sem.

Da Cunha: Im, itt a szökevény, a misszió szolgálja. Majd ez kivallja, amit ön elhallgatott!

Carvalho: Mondsza, fiú, van-e itt a szervezetben Miklós nevezetű?

Csomahók: Hogyne volna, jól ismerem!

Carvalho: *Da Cunha*, menj vele a házba s vezesd elő! (*Da Cunha és Csomahók el.*)

7. jelenet.

Előbbielek és Fáy, később Zampayo.

Carvalho: Ez Fáy itt, az idegen?

Fáy: Az vagyok! Magyar honos!

Carvalho: Ki hitta önt portugál területre?

Fáy: A halhatatlan lelkek szeretete!

Calvalho: Tudhatta volna, hogy nem szívesen látunk idegent!

Fáy: Nem tudtam, mert az én hazámban századok óta szent hagyomány a vendégszeretet.

Carvalho: Önt különösen súlyos vád terheli. Ön szította a törzsfők között a lázadást. Ne, — ne beszéljen! Majd Lisszabonban bilincsben feleljen a bíróság előtt!

Fáy (magában): Bilincsbe kerülök tehát? Istenem, legyen meg a te szent akaratod! Anyám, érted vállalom ezt a megszégyenítést is!

Zampaya (jön): Kormányzó! Azalatt bent is elvégeztük a munkát. A papok valamennyien megkötözve, a pincék, magtárak, éléskamrák leólmozva s minden útra készen. (*Súgva Carvalhohoz.*) A pénz, amit ennek (*Fonsecára mutat.*) fiókjában találtam, nálam van. Biz az nem volt sok.

Carvalho: Gazember, hogy merted magadhoz venni?

Zampayo: Ne félj, tanuk előtt olvastam meg, (*Félre.*) amit előbb magamnak félre nem tettem!

Fáy: Kormányzó! Én pap vagyok, Krisztus ruháját viselem, engedjen meg egy szót, amelyet apostoli

nyíltsággal intézek önhöz. Az egész vád, amelyet oly alaptalanul intéztek ellenünk, rút koholmány, amelynek célja, hogy mindazt lerombolja, amit annyi szent igyekezet épített évszázados, verejtékes munkában, Isten dicsőségére, a halhatatlan lelkek örök üdvösségére s Portugália javára. De ép ezért vegye tudomásul, kormányzó: Isten számon fogja kérni az ártatlannak szenvedését s a brazíliai missziók igaztalan megsemmisítését.

Carvalho (gúnyosan): Ne tovább! Nagyszerű fickó! Nem gorombáskodnál még egy kicsit? Zampayo, te kísérni fogod a hajót, ennek a szitkozódó papnak egy hétig mást nem fogsz adni penészes kenyérnél.

Zampayo: Azt bízd csak rám, uram! Nem jut ezekből Lisszabonba öt közül kettő sem élve!

8. jelenet.

Előbbiek, Da Cunha, Csomahók, Miklós.

(Miklóst megbillincselve hozzák.)

Fáy: Szegény Miklós!

Carvalho: Nos, úgy-e, hogy volt Miklós nevű köztetek?

Fonseca: De nem a páterek közt, ahogy ti mondtátok!

Miklós: Mi rosszat tettünk? Árulás, gonoszság! Ez a részeg fickó csalta meg az urakat. *(Rángatja kötelékeit.)*

Fonseca: Csillapodjék, jó testvér, s ne feledje, hogy akik Krisztust követik, azoknak szenvedniök kell! *(Miklós megnyugszik.)*

Da Cunha: Majd akkor prédikáljatok, ha magatok lesztek a börtönben!

Carvalho: Ez hát a császár, a trónkövető? Nem is rossz alak hozzá! Milyen szépen hangzik: I. Miklós, Brazília császára!

Zampayo (meglőki): Hallod, Miklós császár, most

vége ám a trónolásodnak! Most majd csak a patkányok császára leszel a Szent Júlián erődben.

Miklós: Bolondok ezek? Vagy én vagyok bolond? Én császár? Brazília császára? Uram Istenem, vénségemre elmegy az eszem?

Carvalho: Fegyvert nem találtatok a házban?

Zampayo: Magam nem, de a fickó beszéli, hogy voltak ágyúi is a missziónak.

Miklós: Hazudik a gaz kölyök! Soha itt ágyú nem volt.

Csomahók: Hát a mozsarak a félszer alatt?

Carvalho (gúnnyal): Ohó, csakugyan? Mozsár-ágyúk? Fonseca és Miklós császár, most törbe estetek!

Fonseca: Nevetséges koholmány! Két kimustrázott régi, rozsdás, kézimozsarunk van, melyet az előbbi kormányzó ajándékozott, hogy Úrnapján s a király névnapján üdvölvésekkel emeljük a nép örömét.

Csomahók: Miklós kezelte őket.

Da Cunha: Nos igen, a missziói tüzéség feje, ép-úgy, ahogy Pombal írja.

Miklós: Én a tüzéség feje? Ahá, hát így lettem én császár is. Most már értem. Legyen! Istenem, legyen meg a te szent akaratod!

9. jelenet.

Három katona, előbbiek.

I. katona (előlép): Alássan jelentem a kormányzó úrnak, odabenn a munkát elvégeztük.

Carvalho: Akkor hát induljunk mi is! Kötozzétek meg ezt a két gonosztevőt. *(A páterekre mutat.)*

Fonseca: Uram, kezedbe ajánlom lelkemet s a rámbízott drága testvéreket, kik hősie apostoli munkájukért bezzeg más jutalmat érdemeltek!

Fáy: Anyám, legyen e rabság is imádság érted!

Miklós (míg Fáy megköltözik): Én édes, szegény, jó uram, ezért kellett Brazíliába jönnünk?

10. jelenet.

Előbbiek, három törzsfő.

I. törzsfő (kint): Nem, ezt nem tűrhetjük, előre! Ussük le a vérszopó kutyákat!

Carvalho: Mi ez, ki rejtőzik itt?

III. törzsfő: Előre csak!

I. törzsfő: Ussd le a hiénát!

II—III. törzsfő: Rajta, halál rátok, gonoszak!

Fonseca (elégük lép): Egy tapodtat sem, törzsfők! Feledtétek parancsomat? Le a fegyvert! *(Engedelmeskednek.)*

I. törzsfő (letérdel Fonseca előtt): Ne tilts el, szent ember, ne tilts el védelmedtől!

Da Cunha: Útonálló, lázadó! *(A katonához.)* Köttözzétek meg őket! *(A katonák nem mernek közbelíteni.)*

Zampayo: Pogány kutyák!

Carvalho: Lőjjetek rájuk! Nincs puskájuk!

II. törzsfő: Pogányok nem vagyunk, de ti azok vagytok. Bár megkeresztelve, ah, én még nem vagyok. *(Carvalhohoz.)* Vezér, engedd meg, hogy Halványarc megkereszteljen s akkor fegyvertelenül megadom magam! *(Kívülről lövés hallatszik. II. törzsfő elesik s meghal.)*

Fáy (lehajol): Drága, hű lélek, saját véred lett keresztvized!

Fonseca: Elég! Elég! Nemes törzsfők, minket Isten vesz oltalmába; gondoljatok saját magatokra és családotokra! Kormányzó, egy megbilincselte rab utolsó kérése: e törzsfőktől talán csak az én szavam mentette meg az életedet; ennek fejében egyre kérlek: engedd őket szabadon elvonulni.

Carvalho (a törzsfőkhöz): Leteszitek-e a fegyvert?

Törzsfők (haboznak, majd lassan leteszik): A Hosszúkabát kedvéért ám legyen!

Carvalho: Köttözzétek meg őket! *(Megtörténik.)*

Igy nil! (Gúnyosan.) S most akasszátok föl őket itt a fákkal! (Kiviszik a két törzsfőt.)

I. törzsfő: Szégyen reád, szószegő!

11. jelenet.

Előbbiek, egy altiszt.

Altiszt: Lövést hallottunk, szükség van segélyre?

Carvalho: Nem, végeztünk mi magunk is. Előre, Da Cunha, menj és indítsd meg a menetet az Amazon felé katonafedezet alatt s ahol indián mutatkozik az úton, hogy kiszabadítsa a papokat, lőjétek le azonnal. Induljatok! Megállj! A két ágyút is tegyék a hajókra! Odáig majd ez a császár cipelje őket! Előre!

Miklós: Kis uram, a Szent Szűz oltalmazza! (Az altiszt Miklóst ellökdösi. Da Cunha és Miklós el.)

Fáy: Isten veled, Miklós, Isten veled!

Carvalho: Ti pedig ezeket vigyék! De jól vigyázzatok rájuk! (Tűz csap fel.) Hát ez mi? Tűz van?

Zampayo: Ez tiszteletedre intéztük így, kormányszó! (Súgva.) Ezt is, mint bosszújuk művét tüntethetjük fel majd s így új vádul szolgál majd ez is! (Fennhangon.) Az üres épületek, kápolna, miegymás, mire úgyszincs szükség többé, hadd szolgáljanak örömtűzül és kivilágításul e dicső nap végén s legyen e tűz jelképe a világosságnak, mely a fekete babona és a papi uralom megszüntetésével fog felkelni Brazília egén. Éljen a felvilágosodás, éljen társulatunk!

Carvalho: Helyes és köszönöm szolgálataidat, Zampayo! Pombal bátyám meg fog hálálni mindent. Ha Lisszabonba érsz, add át ezt a levelet. (Levelet ad át.)

Zampayo: Éljen Pombal, éljen Carvalho! Éljen az új szabadkőműves rend!

Carvalho: Éljen Portugália!

(Függöny.)

ÖTÖDIK FELVONÁS.

(Szín: Földalatti nyirkos börtönfolyosó, egymás mellett sűrűn a cellák vasas ajtai. Oldalt felülről szűk lépcső. Félhomály, a falon füstös lámpa.)

1. jelenet.

Két börtönőr.

I. őr: Nem embernek való élet ez, koma! Örökké itt ácsorogni a föld alatt sötétben, nyirkos levegőben, éveken át! S őrizni ezeket a nyomorék papokat, kik közt egynek sincs már jártányi ereje se. Egyik sem tudná az erőd udvarán végigcipelni rothadt testét. Nem is tudom, mit őrzünk rajtunk annyit.

II. őr: Igazad van, komám! Én is elmennék inkább lócsiszárnak; de hát mit csináljunk? Katonák vagyunk, ide rendelték; azzal vége. Hjjaj, csak legalább felváltanának már!

I. őr: Te még csak könnyen beszélsz, mert nemrég kerültél ide, de én elejétől fogva itt vagyok. A rézcsillagát, pár hét múlva teljes öt esztendeje, hogy itt őrzöm ezeket a szegény ördögöket.

II. őr: Az ember azt sem tudja, mi a bűnük, mit tettek? Legalább kihallgatáson, vagy bíróság előtt még sohasem voltak, ügyebár?

I. őr: Nem, de azt mondják, hogy gonosztevők. Egész Braziliát fellázították a király ellen, aztán tömérdek sok kincset harácsolnak össze. Itt ez *(egy cellára mutat)*, tudod, pajtás, az öreg bajszos; az volt a legveszedelmesebb köztük. Abizony, császár volt! I. Miklós volt a neve, aztán meg is koronázták nagy fényes ünnepségekkel, még 121 ágyúlövést is tettek aznap tiszteletére, mert hát ágyúik is voltak ám, meg hadseregük, teljes felszereléssel. Puskaporuk halomra.

II. őr: Ejnye, ejnye! Sokszor hallottam erről, de tudja a jó ég, sose tudtam elhinni egészen. Tudod, ismertem én sok jezsuita papot, mert minálunk is vol-

tak Szetubálban, de egyből sem néztem én ki a forradalmárt vagy lázongót soha.

I. Őr: Hja koma, nagy mesterek voltak ezek. Akár a söprűn nyargaló boszorkányok. Ma ilyenek voltak, holnap olyanok. Ma szentek voltak, akárcsak Gábrriel arkangyal, holnap meg az ördöggel cimboráltak.

II. Őr: *(hitetlenül rázza a fejét, kis szünet):* Hm, hm. No, de most annálinkább meglakolnak a nyomorult párák! Ellenségemnek, de még az eleven ördögnek se kívánnék ilyen helyet!

I. Őr: Nem kell olyan lágyszívűnek lenni, pajtás! Én bizony lecsípek még a kosztjukból is, amit csak bírok. Nekik már úgysis mindegy. Ezek úgysis állatok már, nem emberek.

II. Őr: Hát mit csípsz le az eledelükből: nem kapsz te eleget fönt a kaszárnnyában?

I. Őr: Nem is azért teszem! Brr! Hisz azt ember meg nem eszi, amit ezek kapnak! De esténként kiviszi az ételük felét a feleségem, aztán disznót hízlalunk vele. *(Egy cellából dörömbölés hallik.)* Csöndben legyenek, ebadta fajzat! *(Új dörömbölés.)* Csönd, ha mondom! Miattam ficákolhatnak a mihasznák, nem vagyok rá kíváncsi, hogy mi bajuk. *(Kiáltás belülről: Segítség! ... Haldoklól!)*

II. Őr: Ügylátszik, egy megint haldoklik közülük!

I. Őr: Annál jobb, legalább majd nem kell annyi ebédet cipelni. Meg nekik is jobb, nincsenek olyan szorosan. Nézd, koma, ebbe a lyukba eleinte ötöt tettünk bel! Most már csak hárman vannak. Egy meg-örült!

II. Őr: De ezt csak kivettétek közülük?

I. Őr (kacag): Jutott eszünkbel! Az volt a legérdekesebb mulatság, amint egész éjszaka bögött és ugrott az örült pap, mint egy gorilla. Mindig meg akarta fojtani a társait. Mi úgy néztük a lyukon át, ejnye, életemben nem nevettem annyit!

II. Őr: De hisz az borzasztó lehetett! Aztán nem fogták le?

I. Őr: Nagy nehezen! Négyen egy ellen. Igaz, hogy

ez erős, fiatal volt, azok meg, mint a légy árnyéka, soványak, éhesek, betegek! No, de aztán mulatság volt, mikor megkötözték: papok a papot, holmi ruhadarabokkal, zsinórral, amit a ruhájukról téptek le.

II. ōr: Akkor aztán megnyugodott az ōrült?

I. ōr: Sőt! Attól fogva még jobban üvöltözött: el is tépte néhányszor a kötelet... Még az, akit mondtam, az az I. Miklós császár, az gyűrte le legjobban. De akkor az is beteg volt. Tudod, koma, nagy volt a víz odakünn, oszt olyankor behatol a cellába is; néha két láb magas víz is van odabent; oszt ezek abban ülnek... Sárban úszó patkányok közt, sötétben. Hát így a legerősebb is megbetegszik.

II. ōr: Éjjel-nappal sötétben, vízben, levegő nélkül, öt esztendőn át! Csoda, hogy még élnek. S hát mi lett a bolonddal?

I. ōr: Hát aztán meghalt!

II. ōr: Eltemették?

I. ōr: Dehogy! Ott hagytuk az elevenek között. Azok csak várták, hogy majd mikor temetjük el. Mikor aztán ebből sem lett semmi, eltemették ők maguk, ott a kóterjükben. Azt is mulatság volt ám nézni, ahogy négyen az ujjaikkal kaparták maguk alatt a földet meg a kavicsot. Aztán nagy nehezen a föld alá tették a bolond pap testét. Most, azóta rajta ülnek éjjel-nappal. No, de van is ott levegő!

II. ōr: És a másik, aki innen elkerült?

I. ōr: Azt nem tudom, hogy került ide tévedésből a másik helyett. A listán az volt, hogy Nepomuk János, aztán ez meg valami Szluha János volt. Hát, ahogy a parancsnok látta, hogy az igazít ügyis elszalasztotta, hát emezt szabadon engedte. Amúgy is valami előkelő sógora járt itt, Blaskó generális, az aztán kiszabadította, mert azt mondják, valami nagyúri magyar családból való az a Szluha János.

II. ōr: És a Nepomuk Jánost nem tudták elfogni?

I. ōr: Biz én azt nem tudom. Csak ne is fogják, nincs itt már hely! Száznegyvenkilencből itt már meghalt öt év alatt harminckettő. Bár halna a többi is; a

kánya rúgja az egész Szent Júlián-erődöt. *(Ismét ségélykiáltás: Könyörület, orvost, papot hozzatok a Szentséggel.)* Majd még mit nem! Papot? Hiszen eleget vagytok odabenn. A Szentséget? Gonosztevőknek minek a Szentség?

II. Őr: Hanem, majd elfelejtettem, igen nagy gyász van az országban. A nagy miniszternek, Pombalnak az öccse meghalt! Az, aki Brazíliában kormányzó volt! Valami csúnya betegségben halt meg és olyan büzt árasztott a teste, hogy mindenki azt mondta, az eleven ördög vitte el. Az utolsó félórájában, azt mondják, úgy ordított, mint egy sakál és káromkodott, míg fel nem fordult.

I. Őr: Ahán, most értem, miért olyan rosszkedvű a parancsnok. Ha Carvalho nem védelmezi, már régen elcsapták volna.

II. Őr: Nem is csoda, a napnak huszonnégy órájából húsz óráig olyan részeg, mint a csap.

I. Őr: Ma valami idegen urak jártak nála, akkor is úgy dülöngött, mint a hibás szekér. Nem tom, valami ménkü sok pénzt olvastak a markába, amint beléptem raportra. Figyelj csak, lépteket hallok! A parancsnok hangja!

II. Őr (a lépcsőhöz megy): Csakugyan ő! S két idegen úr jön vele. Vajjon mit akarhat?

I. Őr: Amióta itt vagytok, soha senki sem járt ideleln az urak közül.

2. jelenet.

Lebzeltern, Zampayo, Pál.

Zampayo: Itt vagyunk, urak, de még egyszer mondom, állásommal játszom, el ne áruljanak!

Lebzeltern: Ne féljen, parancsnok úr! Én a miniszterrel jó lábon állok, lehet, hogy éppen pártfogásom fogja önt eddigi állásában megtartani, miután eddigi pártfogója, Carvalho, nincs többé.

Pál: Fogadja köszönetemet, ezredes úr, s kérem, ha lehet, engedjen egyedül találkozunk a jelzett fog-

lyokkal. (*Magában megrázkódva.*) Borzalmas, ó, irgalmas ég! Mily borzalmas hely ez! S itt sínylődik az én bátyám évek óta már! Ó, hogy legalább most bejuthatok hozzá!

Zampayo: Örökl

II. őr (*glédában*): Parancsolatára, parancsnok úr!

Zampayo: Okos emberek vagytok?

II. őr (*mosolyog*).

I. őr: Azok volnánk, parancsnok úr!

Zampayo: Ne fecsegetek ám aztán! Egyitek se merjen szólni erről senkinek! Első eset, hogy a foglyokhoz látogatót engedünk be. Nyissátok ki ezt a cellaajtót. Ez a tizenkilences, ügyebár? (*Odavilágít.*) S ti üljetek oda a lépcsőre s vigyázzatok, hogy szökés ne legyen! (*Félre.*) Magam is fent maradok a lépcső fokán. (*Örökhöz.*) Ha jól viselkedtek, mindenitek két hétig dupla menázsit kap és egy hordó portóit is adok kettőtöknek.

I. őr: Bizhatik bennünk, parancsnok úr!

Zampayo: Uram, részemről teljesítettem az alkut. De egy óra múlva feltétlenül jövök s akkor távoznok kell. (*El.*)

Lebzelter (*magában*): Menj csak, vadállat, jellemtelen pribékl! (*Fenn.*) Nemes magyar gróf, itt vagyunk a célnál, magam sem hittem, hogy sikerülni fog. De lesz-e elég ereje a látvány elviselésére, melyre el kell készülnünk?

Pál (*az őrhöz*): Csak nyissa ki az ajtót, páter Fáy ajtaját! (*Pénzt ad nekik.*) S aztán hagyjanak magunkra! Ne féljenek! Szavunkat adtuk, mi nem szöktetünk.

I. őr (*nagy kulcsot vesz elő s kinyitja a csikorgó zárt*): Csakhogy azt gondolom, baj van idebenn; az előbb sóhajtozást hallottam, alighanem beteg valaki.

Lebzelter: S azzal önök nem törődnek? (*Örök el.*)

Pál: Hátha éppen bátyám a beteg? Úr Isten! Micsoda pokol ez a hely!

Lebzelter: Gróf úr, talán én előre megyek s előkészítem bátyját az ön jövetelére!

Pál: Legyen kegyes, követ úr! Mondja, hogy jó híreket hozok hazulról; a legjobbat, amit csak remélhetett.

Lebzeltern (*bemegy tapogatódzva a sötétben, pillanat mulva visszariad*): Nem, nem lehet; ember nem bírja ki ezt a levegőt. Sötét fülkében, melynek levegője a sírok rothadása, kísérteties nyöszörgő alakok merednek rám. Talán inkább kihívjuk őket. (*A félig nyitott ajtón beszél.*) Jó emberek, a jó Isten egy órára megkönnyíti sorsotokat: jöjjetek ki e rémes oduból! (*Pálhoz.*) Ifjú barátom, most legyen erős!

3. jelenet.

Lebzeltern, Pál, Miklós, Eckhard.

(*A két utóbbi borzalmas állapotban kitémolyog.*)

Eckhard: Áldott legyen az Úr, ki végre megkönnyökölt rajtunk és ha csak egy percre is enyhít sanyarú sorsunkon!

Miklós: Öt éve nem láttam e folyosót. Ó, itt legalább levegő van!

Eckhard: Kik vagytok, jó urak, hogy hálaimánkba befoglalhassuk neveteket?

Pál (*ki erősen nézi Miklóst*): Mi ez? Kit látok, nem Miklós kegyelmed? A magyarországi Fáy gróf egykori huszára?

Miklós: Az vagyok, Miklós testvér. Drága jó urammal, az ifjú Fáyval hagytam el hazámat, jaj Istenem, annak már van húsz esztendeje s most szegény urammal együtt — az Isten tudja, kinek bűnéből — itt szenvedünk halálnál rosszabb gyötrelmeket. De jaj, szegény, szegény uram nagyon beteg. Nem húzza már soká a szenvedést. A jó Isten magához veszi őt, hogy elvegye az igazak jutalmát. (*Visszatántorog a fülkébe.*)

Pál (*felindulással*): Így hát ő az s én talán csak bátyám halálos ágyához jöttem. Atyám, ön páter, ugyebár?

Eckhard: Igen, páter Eckhard vagyok, mainzi szü-

letésű; P. Fáyhoz, ki úgy látom, az ön testvére, régi hű barátság fűz. Egyetlen földi vigaszunk a szenvedésben az volt, hogy szerencsés véletlenből egy fülkébe tettek vele s egykori huszárával, Miklós testvérrel.

Pál (kezet csókol): Köszönöm, atyám, mindnyájunk nevében mindazt a jót, miben szegény bátyámat szörnyű szenvedése közt részesítette. Mondja, csakugyan oly rosszul van bátyám? Veszélyes az állapota? Itt van ő? S nem lehet kihozni? Nem, akkor be kell mennem hozzá, ha a pokol éjszakája vár is e rémes üregben!

Lebzelter: Hiába megy be, gróf úr, szemünk nem lát ott semmit.

Pál: Beszélek vele, ha nem látom is.

Miklós (visszajön): Semmi életjel! Csendesen, mozdulatlanul fekszik deszkapadján. Érverése egyre gyöngül. Szavamra nem felelt.

Eckhard: Hozzuk ki talán a lócán. Hadd láthassa szegényt a testvéröccse. *(Miklós nagy szemet mereszt Pálra.)*

Pál: Miklós bá'? Nem ismer? A Fáy grófnak kisebbik fiát?

Miklós (felsikolt, eléje rogy): Pál úrfi. Ó, az Isten hű s kegyes jósága mégis idehozta önt, mint mentőangyalt szörnyű éjszakában! Hát élnek még? Megtudták, hol vagyunk?

Pál: Csak most, néhány hónapja. *(Lebzelterre mutat.)* E derék úr fedezte fel a szörnyű titkot.

Eckhard: De most segítsen kihozni páterünket, Miklós testvér, hogy legalább láthassa öccse, ha már beszélni nem tud vele!

Lebzelter: Igen, használjuk fel az időt! A parancsnok egy órát engedélyezett. S aztán *(Pálhoz)* bízék, jó uram, kimerítő jelentést fogok tenni a császárnőnél s ő, tudom, a legnagyobb nyomatékkal fog közbenjárni az ártatlan páterek kiszabadításáért.

Pál: Itt jönnek. Ó, Ég, adj erőt a borzalmas látványra! *(Eckhard, Miklós lócán kihozzák P. Fáy. A lócát a középbe teszik.)*

Pál (lassan térdrogy a haldokló mellett, arcát eltakarva sír): Bátyám, édes Dávidom, így kell viszontlátnom téged? Irgalmas Ég, hogy ezt megengedted!

Miklós (csöndesen zokog): Hét nap óta semmit sem vett magához!

Lebzeltern: És orvos nem jön ide sohasem?

Eckhard: Soha, uram, öt éve mást nem láttunk, mint az öröket, kik kétszer napjában egy fazék hideg ételt s egy korsó vizet hoznak s évente egyszer a parancsnokot, ki mindannyiszor felszólít a király nevében...

Lebzeltern: Pombal nevében; jó atyám, a király mindent Pombalra bíz.

Eckhard: Hogy hagyjuk el rendünket, tagadjuk meg a Jézustársaságot s akkor bántódás nélkül elhagyhatjuk a börtönt.

Lebzeltern: S nem teszik?

Eckhard: Istennek hála, eddig úgy tudom, egyikünk sem lett hűtlen a zászlóhoz. Kezdetben, ha orvost kértünk, küldtek ide egy falusi kovácslegényt, aki azonban csak az érvágáshoz értett. Jó ember volt, de hülye egy kicsit s örökös érvágásaival csak elvérzésre vitte betegeinket. Így most már inkább nélküle halunk meg.

Pál (állandóan térdelve a beteg mellett): Ó, drága testvér, térj, ó térj magadhoz! Jóságos Isten, ha egy percre is, add, hogy beszélhessek vele s szegénnyel közöljem régi vágya teljesülését! Legyen e jó hír enyhe napsugár e szörnyű szenvedés halálos éjjelén! Ó, Dávid, ébredj, drága testvér, Dávid!

Miklós (lehajol hozzá): Én kis uram, vendég van hazulról.

Fáy (felnyitja szemét): Miklós? Mi ez? Hol-hol vagyunk? Te vagy?

Pál: Ah, ébred! Isten, hála Néked érte!

Miklós: Én, jó uram, kis öccse, Pál van itt!

Fáy: Hát nem vagyunk a börtönben? *(Pálra.)* Ki ez?

Pál: Én, Pál vagyok, öcséd, ó, drága bátyám. Távol

házánkból jöttem el utánad. *(Magában.)* Bár mondhatnám, hogy érted jöttem el!

Fáy: Pál? *(Tapogatja.)* Csakugyan? Ó, jöszte, hú öcsém! *(Gyengén megöleli.)* Apám, anyám hogy vannak? Szólj, beszélj! Elnek-e még, gondolnak-e reám?

Pál: Utánad sírva, búsan töltik el öreg koruknak gyászos napjait. De bízzál, most az udvarhoz megyünk és jó királynőnk mindent elkövet majd, hogy rabbilincseid lehulljanak.

Fáy *(kezeit Pál kezébe teszi)*: Én már nem érem meg a holnapot. Erőmnek vége, minden pillanatban várom halálom. De mondd: Mi van anyámmal?

Pál: Jó hírt hozok felőle! Hisz ezzel kellett volna kezdenem. Amiért áldozatul hoztad életed, amiért ma is rettentően gyötrődöl, Isten előtt imád kegyelmet lelt.

Fáy *(örömmel)*: Megtért anyám?

Pál: Öt éve, hogy ő is veled s velünk van egy hitben és az Egyház kebelén. S csak itt talált a szenvedésben írt.

Fáy *(ajkát égnek emelve)*: Ó, most bocsásd el békében, Uram, szegény szolgálodat, mert örök kegyelmed megadta, hogy hő vágyam teljesült! Ó, hála, hála néked, Istenem! *(Visszaesik, mintegy boldog elragadtatásban.)*

Miklós: Új ájulás talán? Szegény, be gyöngel! Ez az öröm megöli még szívét.

Fáy: Most már mi sem tart vissza itt a földön.

Pál: Bátyám, kíméld magad, megárt a szólás. Inkább csak én beszélek! Jó anyád meghagyta, hogyha rádtalálok, bárhol, mélyen bocsánatot kérjek nevében s mondjam neked, hogy boldog most a hitben, hogy egykor fent találkozik veled!

Fáy: Igen, az égben, ott találkozunk!

Pál: Köszöni néked, ó, legjobb fiú, hogy hősi áldozattal öneki a legnagyobb kegyelmet megszerezted: az egy, igaz, katolikus hitet.

Fáy: Ó, semmi, amit én tevék: a lélek százannyit ér! Boldog vagyok, anyám, e híradás kárpótol mindenért! *(Akadozva.)* De most, öcsém, Pálom, Isten

veled! Érzem, örömhíred a végtelen mennyország kezdete. Isten veled! Köszönts a jó szülőket! (*Lassan.*) Jézus, édes Jézus! (*Meghal.*)

Pál: Bátyám! Te máris mégy? Isten veled! (*Ráborul.*)

Eckhard: Isten veled, sokat túrt, hű barát! (*Halkan feloldozza.*)

Miklós (ráborul): Én jó uram, te Istennél vagy már. Az angyalok s a vértanúk között vonult be lelked az örök hazába s pálmát lobogtat ránk a fényességből! Ó, kérd az Istent fönt, a szebb hazában, hogy aki agg cseléded egykoron — híven követtem lépteid a földön — kövessék örök honodba is!

Pál: Viszontlátásunk öröme rövid volt s a hír, hogy végre megtaláltalak, halálhíreddel éri szüleinket! Dicső testvér, te célodat elérted s most boldogabb vagy, mint mi idelent. Anyád nevében, ki ezzel megbízott, fogadd e csókot papi jobbkezedre! (*Megcsókolja a halott kezét.*)

4. jelenet.

Zampayo: Urak, sajnálom, az idő letelt; tovább nem játszhatom állásommal. Megtalálták, akit kerestek?

Lebzeltern: Köszönjük! De ő már nincsen közöttünk!

Zampayo (rémülten): Hol van? Megszökött talán?

Pál (rámutat): Meghalt.

Lebzeltern: Embertelen bánásmódokat folytán. Nem, nem szökött meg, hanem a lelke fölszállt az égbe, hogy bizonyosságot tegyen gyilkosai ellen az élő Istennél. Uralmatok nem fog soká ragyogni; az aljaság csak percekig maradhat a trónon, melyet bitorol. Királytok rossz szellemét, Pombalt eléri még a büntetés s az ártatlanok véréért az Isten számonkéri rajtatok!

Eckhard: Köszönts hazámat, hű, nemes lovag!

Lebzeltern: Vigasztalódjék, jó atyám, mi csak tőlem telik, örömmel megteszem, hogy véget érjen szörnyű rabigájuk.

Pál: Miklós, az Ég fizesse meg, amit szegény bátyámért tett! A szeretet s a hős kitartás legyen ott az égben örök dicsőségének záloga!

Miklós: Én is megyek, Uram, nincs már mit élnem. Üreg vagyok s a börtön megviselt; hamar lehajtom ősz fejem a sírba...

Zampayo: Menjünk, urak, a holttestet kivisszük s ha tetszik, ott gondoskodjanak felőle! *(A két őr megfogja a lócát.)*

Eckhard (mégegyszer ráborul): Ó, vértanu, az Úr színe előtt erőt, türelmet esdj ki társaidnak!

Miklós: S huszárodat is vedd, ó, vedd magadhoz!

Pál: Dicső halott, sokat tűrő fiú, a gyermekhűség s szeretet mártírja: igen, te győztél, győztél a halálban.

(Eckhardon és Miklóson kívül mind a halott után, mintegy gyászmenetben, lassan el.)

(Függöny.)

PONTIOLA.

Bibliai színmű.

SZEMÉLYEK:

Claudia Procula, Pilátus felesége. — *Pontiola*, leánya. — *Rutilus*, centurio, Pontiola vőlegénye. — *Magdolna*. — *Jézus* (láthatatlanul). — *Szűz Mária*. — *Kleofás* felesége. — *Szalóme*. — *Projecta*, rabnő Pilátus házában. — *Egy lictor*.

ELSŐ FELVONÁS.

Pilátus házának atriuma (nappali terme).

Claudia (alacsony kereveten ül, mellette pálmák s köztük szökőkút, köröskörül istenszobrok).

(Tekercsszerű levelet olvasva mereng):

„Sokszor gondolunk rád s leányodra, a bájos Pontiolára és sokszor emlegetjük, mily boldogan élhettek ti ott a napsugaras Kelet fényözönében. Válaszodat

mielőbb várom. Vale." Mily boldogan élünk? Nincs egészen igazad, jó Caecilia Metella. Az istenek bőven ellátnak ugyan mindennel, amire szükségünk lehet, de azért, ha visszagondolok ifjúságomra, melyet veletek együtt, Metella, Fabia és a többiek, a Janiculus halmán, az apai házban töltöttem, egy kicsit mindig visszasírom a multat. (*Felkel, sétálgat.*) Ilyen az ember! Onnan, ahol van, mindig elkívánczik s csak ha megváltoztatta lakóhelyét, veszi észre, hogy elysiumot hagyott el. Claudia! A júdeai helytartó felesége! Nem vagyok-e így is irigylendő asszony? Ha kisétálok vagy kivitetem magam hordszékemen a város környékére, nem kísérnek-e mindenütt elhaló pillantásai a tiszteltnak és ámulatnak? Férjem, akit retteg és fél minden zsidó, Trachonitisztől Berzabéig, nem tesz-e meg mindent, hogy örömeimet, kényelmemet növelje? S leánykám, Pontiola, nem elég-e egymaga is arra, hogy Kalypto kertjévé változtassa akár Pontus sivatagját is? Pontiola! Ime, alig említettem, máris itt van.

Pontiola (belép): Jó reggelt, anyám!

Claudia: Éosz, a hajnal bíborujjú istennője érintette meg homlokodat, Pontiola; ma frissebb és szebb vagy, mint valaha. Jól aludtál?

Pontiola: Az én álmom, anyám, csendes és nyugodt. Bár volnának nappalaim is oly nyugodtak!

Claudia: Én fordítva érzem, nekem éjjeleim szörnyűek, egyik álomlátásom a másikat űzi; viszont nappalaim boldogok, főleg, ha téged látlak, isteni gyermek! (*Maga mellé ülteti, cirógatja.*) De mondd, miért vagy nyugtalan? Ah, Amor nyilai érték szívecskédet, ugyebár? Rutilus, az ifjú centurio?...

Pontiola: Nem, jó anyám... vagy ha tetszik, igen, az is. De nem ez nyugtalanít. Hanem amióta a görög bölcseket olvasom, Plátót különösen, oly nyughatatlan a szívem. Rutilus? Igen, ő szeret s én is szeretem őt s bár atyám ellenzi házasságunkat, nem kétlem, hogy Rutilus le fogja győzni ellenkezését. Ó, de nem ez aggaszt. A bölcsek könyvei azok, jó anyám, amik

mélyen felkavarták lelkemet s kételkedni tanítottak minden emberi érzelemben.

Claudia: A szerelemben is?

Pontiola: Abban is.

Claudia: Rutiluséban is?

Pontiola: Sőt a magaméban is. Ne érts félre, anyám. Nem a szofisták és epikureusok bölcsesége tett kétkedővé. Ezeket, tudod, megvetem, ezeket nem ok nélkül nevezte el a görög népnyelv cinikusoknak. A tiszta bölcseségvágy az, ami kétkedővé tett. Ó, ha Plátó eszmei világa állna a mi nyomorult való világunk helyén! Vagy ha tudnám, hogy valahol a Hesperidák szigetén, vagy a médek és perzsák földjén túl, bármily messze s kietlen tájon, de él valahol az a tiszta eszmei világ, amelyben nincs mocsok és nincs állhatatlanság, nincs rothadás és enyészet: anyám, a térdemig lejárnám a lábam, csak oda juthatnék!

Claudia: Kis álmodozó te! Hát nem érzed jól magad ebben a fényes világban? Nézd, éppen levelet kaptam Rómából, Caecilia Metellától, ők meg bennünket irigyelnek. S igazuk van. Mi az, amit egy római helytartó gyermeke meg nem szerezhetne? Kincs? Arany? Szórakozás? Drága ruhák? Élvezet?

Pontiola: A béke, anyám, a béke!

Claudia: A béke! De hát vajjon háborúban élünk-e, kedvesem? Hiszen béke van, amióta Caesar nyugaton, Pompeius keleten uralomra vitték a római sas labarumjait! Miféle békére gondolsz te? Mid hiányzik?

Pontiola: Anyám, nemcsak a testnek van békéje, hanem a léleknek is. A lélek száll és vágyódik magasabb honokba, a háborítatlan igazság, a látás és a megnyugvás templomába s minthogy itt a való életben csak zűrzavart, homályt és hajszoztatást talál, honvágyat érez egy eszmei lét után. Te nem érzed, anyám, hogy ez a mi életünk nem tökéletes?

Claudia (habozva, mint aki ezen sohasem gondolkozott): Nekem tökéletes...

Pontiola: És ha neked tökéletes is, nem bor-

zasztó-e, hogy annyi ezer ember van a világon, akinek az élete nehezebb, mint az állaté?

Claudia: Ugyan, leányom, tán a barbárokra, vagy a rabszolgákra gondolsz? Azok nem emberek.

Pontiola: Plátó szerint nem azok, de ebben Plátó is tévedett. A zsidók szent könyvei...

Claudia (türelmetlenül): Micsoda? Te ezeknek az utálatos zsidóknak a könyveit olvasod és tanulsz belőlük?

Pontiola (mosolyogva): Ne izgasd magad, anyám! Tudod jól, hogy utálok ezt a népet. Utálok a kúszó-mászó férgeket, akik a gyermekük boldogságát, a feleségük becsületét odaadnák atyámnak egy mosolyáért. Utálok ezeket a folyton veszekedő, fanatikus farizeusokat s ezeket az áltudós szadduceusokat, a görög-majmolókat. De a szent könyvek, anyám, melyekkel nemrég egy művelt zsidónő megismertetett, Izaiás, Jeremiás, Ezekiel... Anyám, ezekben több bölcsesség van, mint Arisztotelesz és Plátó minden iratában!

Claudia: Melyik művelt zsidónővel élsz te barátságban?

Pontiola: Ne szólj róla ismeretlenül ily megvetően, jó anyám. Magdalai Mária ő, a város egyik legünnepeltebb szépsége, aki azonban nem jár többé társaságba. Mikor hozzám jött (én kérettem rabnőm, Projecta által), a legegyszerűbb ruhát viselte, gyöngy és ékszer nem volt rajta egy mákszemnyi sem. Nagyon komoly, nagyon tiszta és olyan volt, hogy nekem önkénytelenül a Plátó eszmei világa jutott eszembe.

Claudia: S miket beszélt neked?

Pontiola: Ó, anyám, megindul a bensőm, valahányszor visszagondolok rája. A Názáretiről beszélt, Jézusról, talán hallottál róla?

Claudia: Ó, hogyne. Az a csodatevő, úgy-e, aki messiásnak, nemzeti forradalmárnak adja ki magát s bolondítja a népet Galileától idáig?

Pontiola: Nem, jó anyám, ne hidd ezt. Ellenségei híresztelik ezt róla, hogy atyám előtt rossz hírbe ke-

verjék. Amit Magdolna nekem róla mondott, az olyan más, az olyan egészen más!

Claudia: Nos, mit mondott róla?

Pontiola: Azt, hogy ez a Jézus az Istennek fia s azért jött a világra, hogy az embereket jókká, igazságosakká, könyörületesekké s tisztákká tegye s hogy egy csodálatos parancs van, az, hogy az emberek szeressék egymást. Mind, mind, akár szabad valaki, akár rabszolga, akár római, akár zsidó vagy rabszolga: mind szeresse egymást.

Claudia: Borzasztó! És teneked tetszenek ezek a tanok? Hiszen ez az ember csakugyan a legveszedelmesebb felforgató! Vigyázz, leányom, ne essél ezeknek a csalfa zsidóknak a hálójába!

Pontiola: Anyám, a csalfa zsidóktól nem undorodik ember a föld hátán úgy, mint én. Mondhatom, nagy önlegyőzésembe került, míg Projectának sokszoros nógatására megengedtem, hogy ezt a zsidónőt idehozza. De amióta láttam! S mióta a Názáretiről beszélni hallottam őt... nem, anyám, ezek nem csalfa zsidók, ezek az Isten emberei!

Claudia: Melyik Istené?

Pontiola: Anyám, csak egy Isten van!

Claudia (megrézműlve): Szerencsétlen! Téged már egészen hatalmába ejtett ez a siserahad? Pontius Pilátus leánya, egy római patríciusnő, megtagadja Jupitert és Júnót, Céreszt és Minervát és egy Istenről beszél, a zsidók Istenéről persze! Pontiola, ha atyád előtt is így elszólod magad, félek, hogy egyszerre vége lesz annak a békének, mely eddig legalább e falakon belül otthonos volt! De ej, hagyjuk ezt a komoly tárgyat; nézd csak, jön valaki.

Projecta (jön és mélyen meghajol): Rutilus centurio.

Claudia: Jöjjön be. (*Projecta el.*) Éppen jókor, már a fejem kezdett fájni a sok filozófiától!

Rutilus (belép és mélyen meghajol, Claudia két kezét tartja eléje, melyet Rutilus is két kézzel ellogad, aztán gyengéden megöleli Pontiolát): Miért ily

gondterhesen, Claudia Procula s te Pontiola, Vénusz és Veszta kegyence! A gond nem illik arcodra; az a harc és a kormányzat embereit illeti, nem az istennők földi másait!

Claudia: Ó, jó, hogy jöttél, Rutilus, mi már oly mélyen kezdtünk beleszédülni a filozófia örvényeibe, hogy szinte a fejünk fájdukt meg bele. Mondd, hogy áll a harc a nyugati felkelőkkel? Mi hír van uramról?

Rutilus: A nagyfényű helytartó talán még ma vagy holnap hazatér. A harc eldőlt, igazán nem volt nagy dolog. Néhány izgató, nemzeti és vallási rajongó próbált zűrzavart kelteni, de két-három cohors elég volt, hogy szétugrasszuk őket.

Pontiola: Nem folyt embervér?

Rutilus: Hova gondolsz, Afrodité testvére! Igazán nem érte volna meg! Még csak karcolás sem esett egyik emberünkön sem. De zsidót tizenötöt felkötöttünk a fákra s néhány asszonyt, ki ellenszegült, felkoncoltak derék légionáriusaink.

Claudia: Pilátus meg van elégedve? Jókedvűen fog visszatérni?

Rutilus (elszomorodva): Nem tudom. Ezek nagyon apró csetepaték ahhoz, hogy rajtuk dicsőséget lehessen aratni, olyat, amely a cézár trónjáig eljusson.

Claudia: A dicsőség az egyetlen jó e földön, így tartja uram. De félek, hogy szinte túlságosan áhítja a harci dicsőséget s egy szép napon özvegységre, árvaságra juttat vele.

(Kint trombitarivalgás, Projecta jön.)

Projecta: A nagyúr, Pontius Pilátus kísérete felűnt a város szélén.

Claudia: Ó, mily szerencse! Megyek s előkészítem nyugvóhelyét. Projecta, melegítsétek a fürdőket! *(Claudius és Projecta el.)*

Rutilus (hosszan, merengve nézi Pontiolát, ki előtte ül s egy virág szirmaival játszadozik). (Némi szünet után): Pontiolal

Pontiola (meleg szeretettel néz fel rá): Rutilus! Baj van?

Rutilus: Ha tudnád, mily nehezemre esett ismét egy hétig távol lennem tőled!...

Pontiola: Gondoltál rám?

Rutilus: Ó, a harc hevében, a nyugalom óráiban, éjjeli lesben, nappali verőfényben a te képed aranylott előttem, mint mikor felhők közül kikandikál Hélios, a napisten arca.

Pontiola: Rutilus! Szeretnék mondani neked valamit.

Rutilus: Mondd!

Pontiola: De félek, hogy nem értesz meg!

Rutilus: Megkísérlem. Oly együgyűnek tartasz?

Pontiola: Amit én mondok, nem magamtól tudom s magamtól nem is értettem volna meg ily dolgokat soha. Mondd, ismered te a Názáreti Jézust?

Rutilus: Hallottam róla. Mit törődöl te vele? Mi érdekel téged ezeken a rongy zsidókon?

Pontiola: Jézus nem zsidó. Több mint zsidó. Nem is ember. Több mint ember.

Rutilusz: Mit beszélsz? Ki mondta ezt neked?

Pontiola: Meglátod, Rutilus. Én csak azt szeretném, ha te is tudnád róla mindazt, amit nekem mondott róla Magdalai Mária.

Rutilus: Az a hisztérikus, félbolond nő? Aki végigitta a szerelem s az élvezet minden mámorát, hogy aztán a rajongók közé vesse magát?

Pontiola: Ki mondta ezt neked így?

Rutilus: Így beszélnek városszerte. Heródiás és egész udvara heteken át kacagott a magdalai szűz metamorfózisán.

Pontiola: Rutilus! Hogyan hihetsz te Heródiásnak! Hogyan hihetsz a zsidó nép söpredékének? Heródiás, a vérfertőző, gyilkos asszony, neked tekintély?

Rutilus (röstelkedve): Nem, nem, ebben csak ugyan igazad van. Szavahihető embertől nem is hallottam semmi rosszat Magdolnáról. A Názáretiről odafenn Tibériászbán hallottam egyszer. Egy centúrió-

társammal találkoztam, aki a legnagyobb dícséreték hangján beszélt róla s nagy csodatetteiről. Azt mondotta, de ezt már nem tudtam elhinni neki, hogy az ő szolgáját is meggyógyította, mikor már halálán volt s mindenki azt hitte, meghalt. De Magdalai Mária, engeddd meg, semmiesetre sem az a nő, akinek szavára ilyesmiket elhinnék.

Pontiola: Nincs igazad, drága Rutilus. Mert akármilyen volt Magdolna, éppen az az isteni erő jele, hogy korhadtt gallyon is szüzi rügyet, friss bimbót fakaszt! Ez a nő ma szentebb, mint Minerva s tisztább, mint Veszta szüzei. Ha látnád egyszer! Hogyan átalakította őt a názáreti Mester tanítása!

Rutilus: S mit tanít ez a názáreti Mester?

Pontiola: Ó, Rutilus, nem tudom én ezt neked elmondani. Magdolna is, ha róla beszél, közben el-elakad, elhallgat s a távolba néz, az égre, a végtelenségbe... S ilyenkor szemei beszélnek, ékesebben, mint egykor Archiasz mester beszélhetett, vagy legnagyobb tanítványa, Tullius. Én csak arra kérek, Rutilus, figyeld meg, hallgasd meg te is őket! Érdeklődjél utánuk! Én úgy érzem, hogy a mi szerelmünk is szebb lesz, szentebb és boldogabb, ha a Názáretinek tanítása szerint rendezzük be életünket. Te tudod, hogy szerettem Plátót; tudom, te is szereted őt. De Plátó, hidd el, csak sejtelmeket mond el és álmokat; s ami neki álom, az a Názáretinél élet és beteljesedett valóság. *(Kis szünet.)*

Rutilus: Oly isteni vagy, Pontiola, ebben a lelki elragadtatásodban! Én nem szerettem eddig az álmokat, Sem Olympust, sem a filozófusokat, de ha neked ily örömed telik bennük, a te kedvedért szeretni fogom őket én is. De mondd, beszéljünk közelebbfekvő dolgokról. Mi van atyáddal?

Pontiola (sóhajt): Sajnos, bármennyire változik hangulata, abban az egyben állhatatos, hogy benned csak a kis centúriót látja, akinek még nincsenek harci tettei s dicsőségvágya mindig arról álmodott, hogy leányát a római társaság egyik legelőkelőbb tagjának

adja feleségül. De hisz neked módodban van őt meggyőzni vitézségedről s ami engem illet, tudod, hogy magának a fővárosnak prefektusához sem mennék feleségül, mióta téged ismerlek és szeretlek. Mondd, mit végeztél abból a feladatból, amit próbaképpen bízott rád?

Rutilus: Még nem tudom, Pontiola. Néha úgy hiszem, a célt hamarosan elérem s akkor atyád beváltja szavát s nem gördít többé akadályt nászunk útjába. De néha meg szinte kétségbeesem. Heródes ravasz róka, akiről sohasem lehet tudni, mik az igazi érzelmei.

Pontiola: S Heródiás? méltó párja, ugyebár?

Rutilus: Az egy fúria, Pontiola, aminőt csak az alvilág teremthet! Amióta Jánosnak, a puszták szónokának, fejét vette (tudod, aki szemére lobbantotta fesslett életét!), azóta ez az asszony egy démon, aki Heródesnek minden gonosz ösztönét a végsőkéig fokozza. (Leül Pontiola mellé.) Már azt hittem, sikerül a tervem. Heródiás kapva-kapott az ötleten, hogy a második három tetrarchátust is Heródes jogara alatt egyesítsék. Nem vette észre, hogy atyádnak ez nagyszerű ürügy lesz arra, hogy beleavatkozzék a játékba s mint a cészár fennhatósága ellen irányuló törekvést törje le Heródes próbálkozását. Ha Heródest sikerül meggonddolatlan cselekedetre ingerelnünk, Pontius Pilátus erre fegyverrel avatkozik bele a dologba s Heródest elkergetjük, vagy fogságba vetjük. Így semmi akadálya nem lett volna többé annak, hogy Júdea mint külön tartomány csatoltassék a cészár birodalmába. Atyád akkor praetorra vagy consullá lehet s tudod jól, hogyha ez az én közreműködésemmel sikerül, atyád beleegyezik házasságunk megkötésébe. De hát Heródes ravaszsága nagyobb az enyémnél. Úgylátszik, megneszelte tervemet s a veszedelmet, mely ránézve származhatik belőle s utolsó pillanatban ügyesen kitért az egyesítés terve elől.

Pontiola: Így hát várnunk kell tovább.

Rutilus: Ó, Pontiola, te oly könnyen mondod ki e kegyetlen szót?

Pontiola: Az én lelkem is sajog belé, Rutilus. De én megtanultam a Názáretitől, hogy mindenben egyjóságos Isten gondviselését kell látnunk. Ki tudja, nem válik-e hasznunkra a várás?

Rutilus: Én nem ismerem a Názáreti tanítását s én nem tudok és nem akarok várni. Nem, Pontiola, ha csak tudom, hogy te hű maradsz hozzám, az Acheront is megmozgatom; a császárhoz megyek, félkaromat levágatom a legelső ütközetben, de méltóvá teszem magam a te kezedre. *(Gyengéden.)* De úgy-e te is hű maradsz hozzám?

Pontiola (hozzásimul): Rutilus! Csak az Istent, a názáreti Jézus atyját szeretem náladnál jobban.

Rutilus (felugrik): Jobban nálamnál? Ó, kegyetlen szó! Pontiola, meg akarsz őrjíteni? Mióta benned e szörnyű változás?

Pontiola: Miért rémülsz meg, Rutilus? Az Isten szeretete, aki maga a tisztaság, a szentség és jószág, nem áll útjában hozzád való igaz szeretetemnek. Az én Istenemre, a názáreti Jézus és Magdalai Mária Isténére nem kell féltékenynek lenned!

Rutilus: És ha mégis?

Projecta (jön): Kegyelmes úrnöm, Magdalai Mária kíván beszélni veled!

Pontiola: Mily különös véletlen! Rutilus, tudod mit? hallgasd meg te is őt! Ismerkedjél meg vele. Igen? Hívd be őt, Projecta, bejöhet. *(Projecta el.)*

Rutilus: Meghallgatom, de szembenézni egyelőre nem akarok vele. Elrejtőzöm itt a pálmák között. *(Elrejtőzik.)*

Magdolna (jön; mosolyogva, mégis szomorúan, kezeit nyújtja): Udvözlégy, nemes úrleány!

Pontiola: Úgy örülök jöttödnek, Magdalai Mária. Jer, csevegjünk ismét egy órácskát nyugodtan. Valahányszor hallak, utána mindig oly gazdagnak érzem a lelkemet.

Magdolna: Fájdalom, Pontiola, ma nem tudok hosszasan időzni. Szomorú ujsággal jövök s előre megvallom, segítségédért jöttem könnyörögni *(hirtelen oda-*

veti magát Pontiola lábához és sír). Segíts rajtunk, Pontiola, segíts! A Mester élete veszélyben forog!

Pontiola: Mi ez, Magdalai Mária? Nem, nem szabad térdelned, kelj fel s ülj le ide mellém. (Maga mellé kényszeríti.)

Magdolna (maga elé mered): A Mestert halálra keresik a zsidók!

Pontiola: Kt? A názáreti Jézust?

Magdolna: Igen. Egyre azon tanácskoznak, miként veszítsék el.

Pontiola: A zsidók! De hisz nekik nem szabad ítélkezniök senki felett! Az az én atyám joga.

Magdolna: Úgy van, Pontiola és épp ezért jövök hozzád. Szólj atyádnak; ne engedje, hogy Jézusnak baja essék. Atyád, úgy hallom, éppen megérkezett s az ünnep miatt e napokban nem is fog távozni a városból.

Pontiola: De ez nem lehet, Magdalai Mária. Hogyan üldözhetik őt, aki senkinek sem ártott?

Magdolna: A farizeusok neki irigyei. Ne, ne ved meg szegény fajunkat, nemes patríciusnő, ezért az újabb vétkeért; a farizeusok nem igazi izraeliták. Ők bitorolnak ma minden hatalmat s a nép, sajnos, Isten embereit véli látni bennük.

Pontiola: És hol van most a Mester?

Magdolna: Nappal közöttünk jár, éjente pedig elrejtőzik, hol Bethániában, hol az Olajfák hegyén, a fák sűrűjében. Ott hál, mint az üldözött vad! Nappal nem merik bántani, mert félnek a néptől. De éjjel? Jaj, ha árulója akad! A főpap azonnal elfogatja.

Pontiola: A főpapnak csak azok felett van hatalma, akik a templomot megszentsegtelenítik.

Magdolna: Igen, de ők Jézusra is ráfogják, hogy a templom ellen vétkezett. Tudod, azt mondotta egyszer: bontsátok le a templomot — de itt saját testére mutatott —, s én harmadnapra újra felépítem azt. Ezt Ő saját kinhaláláról és feltámadásáról mondta. Ők azonban úgy magyarázzák, hogy Nagy Heródes templomát akarja lebontani.

Pontiola: Hát a Mester meg akar halni? És fel akar

támadni? Miket beszélsz, Magdolna? Ezt én mind nem értem.

Magdolna: Sokan nem értik. Még hívei közt is vannak, akik azt hiszik, hogy Ő a régi fényes és szabad Zsidóországot akarja feltámasztani s a ti uralkodók ellen vezetni a népet. Semmi sem áll távolabb tőle. Az én Mesterem a lelkeket jött megváltani a bűn szolgaságából, az Isten örök haragjától. És ezért áldozatul önmagát akarja odaadni a hóhéroknek. Így mondotta Ő maga s mi majd kővé meredtünk szavai hallatára. A legtöbben nem is hitték. Péter le akarta beszélni szándékáról. De a Mester megfeddette s megmaradt kijelentése mellett.

Pontiola: S te most mégis meg akarod akadályozni?

Magdolna: Pontiola! Ha a Mester meg akar halni, mi nem tudjuk megakadályozni. De amíg rajtunk áll, csak nem nézhetjük tétlenül ellenségeinek áskálódásait! S e pillanatban nem tehetnek semmit, ha atyád ki nem adja őt nekik.

Pontiola (gondolkozva): Atyám nem ismeri Jézust. Hallott róla, de őt sokkal inkább elfoglalják hivatalos ügyei, semhogy vallásos dolgokkal törődjék. Atyám igazságos ember és nem tudom elképzelni, hogy Jézust ártatlanul halálnak adja. Beszélni fogok vele, Magdolna, ezt bízd csak reám. *(Kezét megfogja.)* Ó, hogy reszketsz, hogy verejtékez az arcod! Nagyon aggódol, Magdolna?

Magdolna: Mindent neki köszönök. És százan és ezren neki köszönnek mindent. Ő meggyógyította a vakokat, a siketeket, a sántákat, az inaszakadtakat, megtisztította az ördögöskéket. S ami ennél is sokkal több, Ő megbocsátotta a bűneinket. Pontiola, te jó vagy és ártatlan, te nem tudod mi az, ha az embert széttépi a lelkiismerete furdalása, a bánat és a szégyen! S Ő meglátta könnyeimet, meghallgatta fohászaimat és fehérre mosta lelkemet. Ó, hála neked érte Názáreti Jézus!

Pontiola: S aki másokon úgy tudott segíteni, nem segíthet-e önmagán is?

Magdolna: Szegény Pontiola, te nem érted még őt. Senki el nem veszi életét, ha csak ő nem akarja. S ha megölik is, ő fel fog támadni s újra élni fog. Így mondotta ő s az ő szava út, igazság és élet. Láttál már embert, aki halottat fel tudott támasztani?

Pontiola: Nem, nem; az borzasztó lehet. Te láttad őt halottakat feltámasztani?

Magdolna: A tulajdon testvéremet feltámasztotta. Pontiola, négy álló napig volt Lázár a sírban, a kábitó illatszerek, az áloe és mirha tömegei között, lepedőinkbe csavarva s a sírja kövel beföldve. Ha tetszhalottul temettük volna el, akkor is meg kellett volna hálnia e négy nap alatt a sírban. S mikor a Mester a követ elhengerítette, az illatszerek illatán túl csak úgy áradt a felbomló test rettenetes szaga. De a Mester szólt: Lázár, jöjj elő! És Lázár, az én bátyám, akit eltemettünk, akit megsirattunk, előjött, egészségesen, mosolyogva, s mikor levették róla a kötelékeket, járt és együtt vigadott velünk. Ó, oly jó volt hozzánk akkor az Úr! *(Kis szünet, Pontiola ámulva hallgatja.)* És nézd, Pontiola, ez az ő nagy jósága lett a veszte! Nagyon sokan voltak akkor ott és hittek benne. De ott voltak a farizeusok is. És azok halált esküdtek ellene. „Mit tegyünk, azt mondták, az egész nép őutána megy.” Ez most egy hete történt s azóta halljuk, hogy éjjel-nappal tanácskoznak rajta, miként pusztítsák el.

Pontiola: De ha úgyis fel fog támadni, miért akar akkor meghalni?

Magdolna: Neked ez is titok még, Pontiola. Nekünk, akik őt naponta halljuk, már nem az. Ő abban lát boldogságot, amitől az emberek irtóznak. Tudod, kik a boldogok ő szerinte? Akik sírnak és gyászolnak, mert ők meg fognak vigasztaltatni. Akik üldöztetést szenvednek az igazságért, mert övék a mennyek országa. És boldogok vagytok, úgymond Ő, midőn átkoznak titeket és üldöznek és minden rosszat mondanak

ellenetek, hazudván, énmiattam: örüljete és ujjongjatek, úgymond, mert a ti jutalmatok bőséges leszen a mennyben. Hát nem emberfölötti lény, nem Isten az, aki így beszél?

Pontiola: Boldogok, akik sírnak . . . Akkor én nem vagyok boldog. Rám nem illenek ezek a szavak.

Magdolna: De rád illik egy másik szava a Mesternek, Pontiola.

Pontiola (örömmel): Ugyan! Melyik?

Magdolna: „Boldogok a tisztaszívűek, mert ők meglátják az Istent!”

Pontiola: Gondolod, Magdolna, hogy én is meglátom az Istent?

Magdolna: Ha jó akarattal keresed, meglátod.

Pontiola: És meglátják őt azok is, akiket szerettek? Anyám és Rutilus, az én jegyesem?

Magdolna: Imádkozzál értük, Pontiola és Isten nekik is megmutatja magát. De megyek. Gondolj rá: a Mester veszélyben van.

Pontiola: Igen, atyámat kell most vigyáznom. Ő ugyan nehezen tűri, hogy hivatalos ügyeibe beleszóljunk, de ne félj. Ha kell, lábaihoz borulok, ha kell, megfenyegetem, hogy megszököm hazulról, de nem, az nem lehet, hogy az én atyám ártson a Mesternek.

Magdolna: Hiszsz Ó benne, Pontiola? Hiszsz a názáreti Jézusban?

Pontiola: Most, hogy kérded, Magdolna, azt gondolom, hiszek. Te még beszélni fogsz nekem a Mesterről s oktatni fogsz, hogy hitem oly erős legyen, mint a tied.

Magdolna: S akkor neked is Jézus lesz mindened?

Pontiola: Úgy érzem, máris övé az első hely szívében.

Magdolna: Isten veled, Pontiola.

Pontiola: Áldás veled! De most azonnal atyámhoz megyek. *(Mindketten el.)*

Rutilus (előlép): Ki vagy te, zsidók Istene, hogy ily váratlanul eléem toppansz? Udvömet akarsz-e, vagy kárhozatomat? El akarsz rabolni tőlem Pontiolát? El-

veszed nyugalját, higgadtságát, lelke gyermeki derűjét? Jézus neki minden? S engem itthagyt, hogy érte könyörögjön? S mit fog elérni vele? Pilátusnak nincs szíve. Ő mindenfölött politikus s csak nagyon utána férj és apa. Hiú és nagyravágyó főúr, neki a császár kegye minden. Ha ez az ügy ránézve kellemetlen lesz, kétségtelenül feláldozza a Názáretit a zsidóknak a saját nyugalma kedvéért. Ha arról van szó, hogy érdekeket szerezzen a cézárnál, akkor ugyan hiába könyörögnek neki. És én? Kivel tartsak én? Védjem én is ezt a zsidó tanítót, akiről azt sem tudom, jót akar-e, gonosztevő-e? Ha én is pártjára állok, lehet, hogy miatta elvesztem Pontius kegyeit s vele leánya kezét. Ha Jézus ellen fordulok, majd még Pontiola hidegül el tőlem... Ő, titokzatos Názáreti ember, akit sohasem láttam és sohasem hallottam, be fel tudod te kavarni a szívek és lelkek nyugalját! (*Gondolkozva mereng. Künn trombitajelek.*) A nagyúr megjött, hadd megyek én is elébe. (*El.*)

(Függöny.)

MÁSODIK FELVONÁS.

(*Ugyanott, Pontiola és Rutilus.*)

Pontiola: Nem, Rutilus, nincs igazad, mikor oly ellenségesen beszélsz a Názáretiről. Az ég szerelme nem ellensége a földi hűségnek. Ha Jézus igazán Isten fia, akkor szeretnem kell őt, de ez nem akadály annak, hogy téged is hűen ne szeresselek. Miért nem nyugszol meg ebben?

Rutilus: Oly szépen beszélsz, Pontiola s amíg a hangod édes csengését hallom, oly könnyen elhiszem, hogy igazad is van. De ha ismét egyedül vagyok, ha a rideg valóságot mérlegelem, nem tudok szabadulni egy gondolattól...

Pontiola: Mitől, Rutilus?

Rutilus: Attól, hogy ez a názáreti ember, akit én nem is ismerem, láthatatlanul belenyúl abba, ami egye-

dül az én szívem ügye és a tiedé, senkié másé a világon, s parancsol s rendelkezik azzal, ami eddig korlátlanul és kizárólag az enyém volt! Mi köze neki hozzád és hozzám?

Pontiola: Rutilus, te még nem ismered azt a hitet, mely mióta bennem is lobot vetett, oly boldoggá tesz engem is. Ha ismernéd, bizonynyal nem féltened a názáreti Jézustól szívemet. Ő az Isten fia s az Ő kezében van az én szívem és a te szíved és minden ember szíve.

Rutilus (maga elé merengve, kétkedően, majdnem bosszankodva): Az Isten fia! Az Isten fia! Nem álmok varázsa játszik veled, drága Pontiola? Vigyázz! Ezek a zsidók nagymesterei az ámitásnak. Mondják, hogy első vezérük, valami Mózes, szintén csodajeleket tett s azzal csikarta ki az egyiptomiak császárájától népének szabadságát. Ezek bűbájosak, szemkápráztatók...

Pontiola: Ne folytasd, Rutilus! Ha Jézus csak csodajeleket tenne, talán én is kételkedném benne. De aki amellettt oly jó, oly bölcs, oly tiszta és oly szent, hogyha minden olympuszi istenünk minden jó tulajdonságát összetennők, akkor sem lehetne az ő kiválóságával összehasonlítani, az nem lehet ámitó.

Rutilus: Szóval, te hiszel benne?

Pontiola: Napról-napra inkább. Hallottad tegnap Magdolna beszédét? Nem érezted te is egy isteni szellem sugárzását belőle? Nem győzött meg téged?

Rutilus: Szép volt, magasztos, amit mondott. De ha maga Jupiter Tonans toppanna most elém, Pontiola s mennyköveit szórva kívánná tőlem, hogy engedjem beleszólni a mi ügyünkbe, téged, Pontiola, nem rendelnék alá sem Istennek, sem embernek a világon. *(Letérdel előtte.)* Pontiola, egy az Isten a világon s az te vagy!

Pontiola (felriad, ellut): Borzasztó! Ne beszélj így, Rutilus; szíven sértesz vele. Ne káromold az Istent, az egy igaz Istent, akinek Jézus a fia. Kelj fel, jönnek. *(Rutilus felkel. Kívülről nagy tömeg zaja, kiabálás hallatszik.)*

Magdolna (berohan, reszketve szól): Úrnő, testvérem, segíts! Amitől féltünk, bekövetkezett!

Pontiola: Mi az, Magdolna, mi történt?

Magdolna: Te még nem hallottad? A Mestert elfogták a zsidók.

Pontiola: Hogyan? Mi címen?

Magdolna: Elfogatták éjjel a templomőrökkel. Egész éjjel gyötörték s most atyádhoz hozták őt, hogy halálos ítéletet kérjenek reá.

Pontiola: Halálos ítéletet! Nem, ezt nem fogják megkapni. Atyám igazságos ember, nem fogja megtenni, amit kívánnak. Úgy-e, Rutilus, nem fogja megtenni?

Magdolna: Nem hallod a tömeg lármáját odakinn? Már atyád is kiment hozzájuk s most adják elő neki gonosz kérelmüket. *(A tömeg zajongása újra hallik.)*

Pontiola: S atyám szóba állt velük? Rutilus, mondd, mit tegyünk? Szóljak atyámnak? Hivassam ki a praetoriumból? Anyámat kérjem meg, emeljen szót ő is az ártatlan érdekében? S ha ezzel csak még inkább ingereljük őt? Szólj, Rutilus, adj tanácsot!

Rutilus: A helytartó csakugyan nem tűrné meg, hogy asszony és leány beleszóljon ily ügyekbe.

Pontiola: Akkor magunknak kell tennünk valamit. Rutilus, segíts valami jó ötlettel. Te velünk tartasz, úgy-e, te nem hagysz cserben bennünket a vesztélyben?

Rutilus: Nem olyan komoly a veszély, úgy hiszem. A helytartó el fogja kergetni a háborgó zsidókat. Légy nyugodt, Pontiola! *(Magdolnához.)* Asszonyom, bár nem vagyok Mestered híve, az ártatlanul üldözöttet minden római nemes védelmébe veszi. Ha segítség-tekre lehetek, karom és fegyverem rendelkezés-tekre áll.

Pontiola (Magdolnához örömmel): Rutilus, az én hű jegyesem, meg fogja védeni Jézust!

Magdolna: Köszönet érte neked, nemes centúrió. Az Úr nemcsak a zsidókat, titeket is meghívott országába.

Rutilus: Egy lictor jő, bizonynal a helytartó küldi, vajjon mit akarhat?

Lictor (belép, tiszteleg): Rutilus centúrió, a helytartó izeni, hogy egy elfogott zsidót vezess át Heródeshez.

Rutilus: Heródeshez? Mi lappang itt vajjon? Hisz Heródes és a helytartó között...

Pontiola (csendesesen): Ne szólj a szolgál előtt!

Rutilus: Uram parancsa szent, rögtön megyek. (*Lictor el.*) Én kísérem Heródeshez? Miért küldi őt át Heródeshez?

Pontiola: Rutilus, egy mentő eszme! Atyám Heródeshez küldi át Jézust. Ez annak a jele, hogy nem akar foglalkozni az üggyel. Heródes ugyan zsidó...

Magdolna: Félzsidó.

Pontiola: Mindegy, de Heródes nem tart a farizeus-párttal, ő nem fog ártani Jézusnak. Tudod mit? Vezesd a menetet valamelyik szűk utcán át; Magdolna azalatt szóljon a tanítványoknak, kik bizonynal kétségbeesve aggódnak Mesterükért. A szűk utcában helyezkedjenek el a tanítványok. Te, Rutilus, a szűk utca elején szorítsd vissza a csőcseléket s a farizeusokat s enged meg a tanítványoknak, hogy megmentsek Jézust. Magdolna, vállalod-e a hírvivő szerepét?

Magdolna: Ó, mindent, mindent az Isten fiáért. Tudjátok mit? Vezesse Rutilus a menetet azon a szűk sikátoron át, amely a főpap kertje alatt húzódik el. Máriának, Kleofás feleségének háza van abban az utcában s annak ajtajában megmentjük és elrejtjük Jézust. Összekeresem azonnal a tanítványokat. S ha ők nem lennének ott, ott leszünk mi asszonyok, Jézus hívei s ha egy szálíg agyonver is érte a farizeusok hada, megkíséreljük megmenteni Jézust. Ó, boldog lesznek, ha meghalhatok érte!

Rutilus (gondolkozva): A terv nem rossz. De... de mit szól majd hozzá a helytartó, ha megtudja, hogy kijátszottuk parancsát?

Pontiola: Neki nem is kell tudni a dologról. S ha

sikerült, ő fog örülni legjobban, hogy símán mult el az ügy.

Rutilus: Lehet. De az is lehet, hogy keményen megneheztel érte. A katonának, tudod jól, Pontiola, vakon kell követnie följobbvalója parancsát.

Pontiola: Rutilus, te ingadozol? Isten több, mint bármely földi följebbvaló! S talán engem is szeretsz annyira, hogy értem egy kis veszedelmet vállalj!

Rutilus: Éppen mert szeretlek, félek megtenni kívánságodat. *(Új zaj kívül.)*

Lictor (visszajön): Centúrió, a csapat készen áll s a helytartó kérdi, miért késel?

Rutilus: Igen, megyek. *(Lictor el.)* Pontiola *(még mindig habozik)*, akarod, hogy tönkregyem magam egy idegenért? Vállaljam a nagy úr haragját s azt, hogy soha ne lehessél az enyém?

Pontiola (határozottan): Rutilus, ha szeretsz, megteszed! Ha meg nem teszed, tudd meg, Rutilus: nem vagy méltó hozzám!

Rutilus (hirtelen határozni látszik): Jó, megkísérlem! Akkor hát, Magdolna, siess és szólj a híveknek. A főpap kertje alatt, így mondtad?

Magdolna: Igen, igen, én megviszem a hírt s összeszedem a híveket. Az Isten, a mi Urunk Atyja oltalmazzon! Jutalmad, hidd el, bőséges lesz az égben! Pontiola, te pedig azalatt kérd az Istent értünk! Isten veletek. *(Elsiet.)*

Rutilus: Pontiola, inog a talaj a lábam alatt, de éretted mindenre kész vagyok! Ó, ölelj meg, hogy erős legyek!

Pontiola: Te derék, te hű! Most már igazán tudom, hogy szeretlek! S hogy erős légy, amire eddig hiába kértél: vedd e testvéri csókot nemes homlokodra. *(Ünnepélyesen megcsókolja, aztán hirtelen szétválnak s Rutilus elsiet.)*

Pontiola (egyedül, némán mereng, szomorú): Megteszi? Nem teszi meg? Nem győz-e benne mégis a dicsőség vágya? Ó, félek, félek! *(Örömrivalgás odakinn, nagy zaj, kürtjelek; a zaj és kürtjelek mind-*

inkább távolodnak, Pontiola izgatottan hallgatózik.) Viszik hát a Mestert. Igazságos Isten, hogyan engedhetted ezt meg? Az ártatlan, a szent, az Isten fia egy Heródes ítélőszéke elé kerül? *(Elmereng, hirtelen felszökik s kikiált):* Projecta!

Projecta (jön): Parancsoljon velem, ifjú úrnőm!

Pontiola: Projecta, te szintén híve vagy a názáreti Jézusnak. Tudom, hiszen Magdolnát is te hoztad hozzám. A zsidók most elfogták Jézust s atyám Heródeshez küldi őt. A menetet Rutilus vezeti. E percben indultak. Megbeszéltük Magdolnával, hogy mi, az ő hívei, kiszabadítjuk Jézust. Rutilus a főpap kertje alatt, a szűk sikátoron vezeti át a menetet, hol a tömeg nem fér el a katonák mellett s ott Kleofás házába mentik Jézust az előre odarendelt tanítványok.

Projecta: Bár adná az ég, hogy sikerüljön nemes tervetek.

Pontiola: Nézd, Projecta, én nem tudom kívánni, míg Magdolnától vagy Rutilustól hírt kapok. Menj, szökj a menet után vagy fuss eléjük kerülő úton, előzd meg őket s állj fel te is a szűk sikátorban. S mihelyt a terv sikerült, rohanj ide s jelentsd nekem az örömhírt!

Projecta: Meg fogom tenni. Hozzád és a Názáretihez való szeretetem szárnyakat fog adni lépteimnek. *(El.)*

Pontiola: Hű teremtés, rabnőben is szabad, nemes lélek!

Claudia (jön, a másik oldalról): Gyermekeim, fájdalomdúlta arcodon látom, hogy te is tudod már, mi történt!

Pontiola: Anyám! Oly jól esik látnom, hogy te is velem szenvedsz. Úgy-e, te is szereted a názáreti Jézust? És szánod őt és megteszesz mindent az ő megmentésére!

Claudia: Leányom, csodálatos végzet játszik itt szemünk előtt. Isten-e ez a Jézus, nem-e, nem tudom, de hatalmas szellem, az bizonyos. Álmomban az éjjel nagy keresztet láttam, amelyen ő függött; de kiterjesz-

tett vérző karjai lassanként mintha virágzó fának lettek volna ágai, egyre jobban kiterjeszkedtek s végre olyan volt, mintha az egész világot maguk alá foglalnák. Népek álltak a keresztt alatt, egyrészüket imádták, másrészüket átkozta és káromolta őt. És aztán egyszerre elsötétedett a tájék, a nap bíborvörös színt öltött s azután kialudt, mintha elfogyott volna ereje s földrengés rázta meg a várost. A heródesi templom rombadőlt s utána nagy robajjal beszakadt a római Capitolium is. És akkor Jézust hófehér köntösben láttam újra. Már nem vérzett s nem volt felszegezve; a keresztt is, mintha tűzből volna, fénylően állt megette. És Jézus felemelkedett és felszállt a felhők közé. Oly dicsőséges volt s oly sugárzó, amilyennek a mi isteneinket sohasem képzeltem volna. És azután — csodálatos — harmadszor is láttam Jézust: visszajött az égből, magasan lebegett felettünk s megette ismét ott ragyogott az égen a keresztt. Tündökölt, mint a napfény s villámlott, mint az eleven tűzeső. Alul a népek voltak, százan és százezren és rettegve várták őt. A jók az egyik oldalon vidáman, diadalmasan néztek felé; a rosszak a másikon, elszáradva a félelemtől az ő láttán. S ő jött és trónra ült és ítéletet mondott a népek felett.

Pontiola: Csodálatos látomás! S mi is ott voltunk, anyám? Te és én, mi hol álltunk?

Claudia: Te Magdolnával együtt ott álltál a jobb oldalon s pálmát lengetve köszöntötted az égből leszállót.

Pontiola: És te anyám?

Claudia: Én is ott voltam mögöttem.

Pontiola: És Rutilus? Ő is ott volt?

Claudia: Igen, ő is, valamivel hátrább, mint te és Magdolna. De az ő kezében is pálma volt. S a szemében bánat és béke.

Pontiola: S a látomás, gondolod, Istentől eredt?

Claudia: Halld és ítéld magad! Midőn a Názáreti a földre ért, hozzám fordult s egyszerre eltűnt mindenki körülötte és csak ő állt velem szemben. „Én Jézus va-

gyok, akit megölnek s aki feltámadok", így szólt. „Menj férjedhez, Pilátushoz s intsd őt, hogy be ne szennyezze kezét az igaz vérével!" S megfenyegetett, hogy házunk elpusztul s nagy büntetés éri őt, ha vétkezik ellene. Ezt oly világosan hallottam, mintha most nappal te mondanád nekem. Akkor már ébren is voltam. Azonnal, még éjjel átmentem atyádhoz s kértem őt hitvesi hűségemre, ne ártsen Jézusnak, mert sokat szenvedtem álomlátásban ömiatta!

Pontiola: S atyám hallgatott reád?

Claudia (sóhajl): Fájdalom, őt nem érdeklik ilyen dolgok. Megmondjam-e neked? Nem fogod érte megvetni atyádat? Megtiltotta, hogy Jézusról beszéljek neki. Jézust ő is ártatlannak tartja, de félek, ha arra kerül a sor, oda fogja dobni a zsidóknak, fel fogja áldozni saját nagyravágásának.

Pontiola: Anyám, csak azt érzük el, hogyha Rutilus kiszabadítja s megszökteti Jézust, atyám ne haragudjék meg érte.

Claudia: Ha Rutilus kiszabadítja? Ha megszökteti? Gondolod, hogy megteszi?

Pontiola: Mindenre kértem, ami szent. Megfenyegettem, hogy szakítok vele, ha nem teszi meg.

Claudia: Szegény gyermekem, pedig tartok tőle, hogy nem fogja megtenni. Sokkal jobban fél Pilátustól és sokkal inkább katona, semhogy szembehelyezkedjék atyád akaratával. Tudod jól, a régi terv szerint neki Heródest titkon harcra kellene izgatnia ellenünk, Róma ellen. Erre kitűnő alkalom most Jézus elfogatása. Atyád Heródeshez küldte át Jézust. Ebben számítás van. Heródes azt fogja hinni, hogy az átküldéssel atyád őreá ruházta az intézkedés és ítélelhozatal jogát. Ha aztán ítélkezik Jézus felett, ezt Pilátus mint nyílt lázadást és törvényszegést fogja kihíresztelni s a császárnak is megjelenteni, amely ellen neki azonnal fegyveresen fel kellett lépnie s a lázadást elnyomni. Rómában annyira félnek minden lázadás híréből, hogy ha atyád mint egy újabb, nagyszabású lázadás elnyomója tűnik fel a császár előtt, ez rendkívül magasra

fogja őt emelni a császár kegyében! S Rutilus, aki mindenáron el akar venni téged s tudja, hogy erre atyád hozzájárulását csak úgy éri el, ha neki értékes szolgálatokat tesz, azt hiszed, le fog mondani a kínálkozó nagyszerű alkalomról?

Pontiola: De akkor én nem is megyek hozzá feleségül. Ha Jézus élete árán akar kezemhez jutni, bármennyire szeretem őt, de el fogom utasítani magamtól. Ő ezt tudja és hiszem, számolni fog vele.

Claudia: Szegény leányom! Ki kérdezi a te akaratodat, ha egyszer atyád úgy határoz, hogy mégis az övé légy?

Pontiola (határozottan): Anyám, ha Rutilus elárulja Jézust, meglátod, hogy nem leszek övé! Nem, még ha maga a császár kényszerítene is rá! *(Kívülről ismét közeledő zaj.)*

Claudia: Mi ez megint? Hadd nézek utána. *(El.)*

Pontiola: Projecta még mindig nem jön! Mit jelent ez? *(Letérdel.)* Isten, te egy igaz Isten! Te a názáreti Jézus Atyja! Könyörülj rajtam! Halld meg zokogó imámat. Ne engedd, hogy akit szeretek, árulója legyen a te fiadnak! S ha mégis árulója lenne, Jézus, názáreti Jézus, kit e perctől fogva Istenként imádok, adj nekem erőt, hogy éretted le tudjak mondani róla! *(Leborul és sír. Szünet; közben kinn a láрма megújul.)*

Claudia (visszajön): Jézust visszahozták atyádhoz. A rókaeszű Heródes átlátott a szitán s udvariasan visszaküldte Jézust Pilátushoz.

Pontiola (felszökik): És Rutilus? Rutilus áruló lett? Nem szöktette meg Jézust?

Claudia: Én erről nem tudok. De íme itt jön Projecta.

Projecta (jön): Kegyelmes úrnőm... *(haboz).*

Pontiola: Mondd azonnal.

Projecta: Minden elveszett.

Pontiola: Nem sikerült?

Projecta: Nem.

Pontiola: Kin múlt?

Projecta: A tanítványokat Magdolna nem találta

meg. Félték s úgylátszik, elrejtőztek. Mondják, hogy a Mester éjjel, mikor elfogták, szintén megróttá Pétert, amiért kardot rántott miatta. Ezért sem merik védelmezni. De mi asszonyok összeálltunk s el voltunk tökélve a végsőkre. Mi megmentettük volna Jézust. Ott leselkedtünk a szűk sikátorban Kleofás háza előtt. Már ki is ragadtuk a katonák kezéből Jézust s vonszoltuk be Kleofás házába, amikor... ah, oly nehéz beszélnem!

Pontiola: Nos, mondd ki, ne kímélj!

Projecta: Amikor Rutilus centúrió közbelépett s ránszabadította a katonákat. Először el is akart fogatni bennünket, de mikor engem meglátott, meg-hökkent s szabadon bocsátott valamennyiünket. Csak Jézust nem. S most már hozzák is vissza Heródestól a Mestert.

Claudia: Sajnos, igaz volt sejtelmem.

Pontiola: Irgalmas Isten, tervünk dugába dőlt! Mi lesz most az Úrral? Most már atyámon múlik minden. Anyám, menj be hozzá! Téged szeret s ha odaveted magad lába elé, talán mégis megkönyörül rajta. Menj, siess, rohanj, anyám! Örökké hálás leszek érte! (*Claudia vonakodva el.*) Te pedig, *Projecta (határozottan)*, állj itt őrt az ajtóm előtt. És ha Rutilus jön, ne engedd be hozzám! Mondd neki, hogy *Pontiola* nem ismeri őt!

Projecta: De, úrnőm, talán hallgasd meg őt előbb.

Pontiola: Nem! Légy szilárd s teljesítsd, amit parancsoltam. (*Projecta meghajol s lassan el.*)

Pontiola (maga elé mered, végre leroskad s könyvek ömlenek szeméből): Rutilus meghalt nekem. Most már csak te vagy szerelmem, názáreti Jézus! Te, akit holnap talán már halálba visznek! (*Földre hajtva fejét sír. Egyszerre óriási üvöltés, üdvivalgás odakinn, nevetés, sürgölődés.*) Mi ez? Mi ez? Mit jelent e zaj?

Projecta (jön): Kegyelmes úrnőm, az ég akarata beteljesedett. Atyád eltörte a pálcát, Jézust kereszt-halálra ítélte.

Pontiola: Kereszthalálra! Hatalmas Isten! A rab-

szolgák halála ez! De akkor minket is halálra ítelt, Projecta. Mi megyünk vele.

Projecta: Hogyan, úrnőm? Hogy érted ezt? Vele akarsz menni?

Pontiola: Mi nem maradhatunk ebben az elátkozott házban, ahol Jézust halálra ítélték. Nem félsz, hogy villám sujt agyon bennünket? Gyerünk, meneküljünk innen. Az alkonyt várjuk be s addig készíts elő, Projecta, nagy útikendőket, hogy meg ne ismerjenek az utakon. Velem jössz.

Projecta: Hová megy az én ifjú úrnőm?

Pontiola: Még nem tudom, Projecta. Oda, ahol Magdolna van és Mária, Jézusnak anyja. És ahol Jézus lesz, amikor feltámad. Te tudod, Projecta, hogy ő fel fog támadni? És hiszel benne?

Projecta: Hiszek, úrnőm.

Pontiola: Akkor menjünk utána. Atyám meghalt nekem s Rutilus — ő, szintén! Hagyjuk el ezt a szörnyű helyet s szolgáljunk neki és az ő híveinek. Jössz, Projecta? Nem félsz?

Projecta: Nem félek, úrnőm, jövök. De mi lesz anyáddal? És mi lesz Rutilussal?

Pontiola: Anyámnak nem szólhatok, ő itt marasztalna. Szegény anyám, az Isten oltalmazzon téged. Rutilust pedig, Projecta, ne említsd nekem többé, ameddig élek; értetted?

Projecta: Értem, úrnőm. Megyek, előkészülök az útra, ahogyan te parancsoltad.

Magdolna (beoson): Pontiola! Pontiola! (*Lerogy előtte.*)

Pontiola: Nem sikerült tervünk, Magdolna! Mi lesz most a Mesterrel?

Magdolna: Meg fog halni! Keresztre ítélték. Már el is indultak vele a Golgotára!

Pontiola: Nem segített meg az Isten.

Magdolna: Ő az Isten, Pontiola! Ő akarta így! Ne kételkedjél benne. Ő meg akart halni a mi bűneinkért.

Pontiola: Magdolna, hol van Mária, a Mester anyja? Hozzá akarok menni.

Magdolna: Ott támolygott a tömegben, mikor megindult a menet. Vele megy a Golgotára. Én is odamegyek, hogy Jézus mellett álljak, amikor meghal s aztán Máriának szolgálatára legyek. Nem tudom, látlak-e még az életben, Pontiola, azért siettem be egy percre búcsúszóra.

Pontiola: Nem, Magdolna, ne búcsúzzunk. Én is veletek tartok. Itthagynom atyám házát.

Magdolna: Nem, ezt nem teheted. Maradj, míg Isten mást nem rendel. Este talán még egyszer hírt adok. Most Isten veled. *(Búcsúölelés, Magdolna elsiet.)*

Pontiola: Már ki is vitték a vesztőhelyre, azóta talán meg is ölték már. Golgota szörnyű hely; valahányszor reátekintettem, mindig oly sötét balsejtelveim voltak. Ez a zsidók vesztőhelye. Mit tegyünk, Projecta? Ne öltözzünk-e már most át, hogy a tömegbe vegyülve jelen legyünk, amikor meghal érettünk Jézus? Gyere, siessünk, nehogy későn érjünk. Félsz, Projecta?

Projecta: Nem, úrnőm, nem félek, de most úgysem segíthetünk már rajta. Felismernének s bevádolnának a helytartónál. Esetleg őrizetbe venne s akkor további terveidet sem valósíthatnád meg. De ha gondold, este kimegyünk anyjához, hogy vigaszára legyünk.

Pontiola (mereng, szünet): Tehát várjuk be az alkonyt. *(Egyszerre besötétedik.)* Mi ez? Nappal van, alig múlt dél és máris sötétedik? S ily hirtelen? Mi ez? Az Isten szólal meg. Projecta? Látod? Látod? Az ég és a nap tesznek tanuságot az ártatlan, igaz mellett. Ó, hisz megérdemelnők, hogy ránk szakadjon a mennybolt s az istengyilkos földet temesse romjaiba! Ó, bűnös emberek mi, akik halálba vittük az igazat, az Isten fiát! Projecta, hallod e zajt? Nem az ítélet napja-e ez? *(Kinn hatalmas szélvész kerekedik, mely egyre fokozódik; nagy zúgás és recsegés, kiáltozások hallatszanak be: Segítség! A halottak! Remeg a föld! Meghasadt a templom kárpitja!)*

(A két nő a félhomályban megriadtan áll a hát-

térben. A zaj fokozódik s percekig tart. A közelben villám csap be s mennydörög. Aztán berohan Rutilus, akit kezdetben nem látni. Majd mint az örült fut végig a színen, a középén megáll s felkiált.)

Rutilus: Mit tettem, mit tettem én! (E pillanatban villámlás világítja meg; a közönség csak akkor látja, hogy Rutilus.) Ez az ember valóban... Isten fia volt! (Tovább rohan. Hatalmas mennydörgés s utána teljes sötét.)

(Függöny.)

HARMADIK FELVONÁS.

(Fás hely a Szent Sír közelében; úgy érve, hogy a Szent Sír a színpadról könnyen látható, de nem a néző közönségnek; azok vannak itt, akik a sírnál akarnak lenni, de közelebb menni nem mernek az őrtálló katonák miatt. Reggeli szürkület.)

Magdolna (egyedül, lankadtan, álmatlanul, félig ül, félig térdel egy fa tövében): Ki adja vissza őt nekem? Kőszikla, szólj, te jobb vagy, mint az emberek! Ébredő nap, mutass rá ismét, bocsásd legszebb sugaraidat az Ő királyi alakjára, kinél dicsőbbet nem láttál soha!...

Ki adja nekem őt vissza? Az áldozati bárányt, akinek vére elfolyt érettünk. Értem is. A mi bűneinkért. Az enyémeinkért is. Aki önmagát adta halálba, mert senki el nem vehette volna életét, ha ő nem akarja! Hogy mondta a tanítványoknak a rettenetes éjjelen? Nem tudjátok-e, hogyha Atyámat kérném, angyali seregek tízezreit küldené le tüzes pallossal a gyilkosok ellen! De Ő nem kért, de Ő nem akarta. Ő meg akart halni érettünk. Megköpdöztetni, megostoroztatni, keresztre szegeztetni, mint egy rabszolga, mint egy útonálló, egy gyilkos. Minél kisebb lett értem, annál drágább lett nekem.

Ki adja vissza őt nekem? Ó, igen, Ő vissza fog jönni. Ő maga adja vissza nekem Őt. Én hiszem, hogy igaz, amit mondott. Isten nem hazudik s ha Ő hazudnék, az Isten volna hazug. Ó, jöjj, szívem szerelmese, jöjj elhagyott híveid gyámola, jöjj Jézus és vigasztald

meg, akik benned bíznak! *(Elbágyadva, lassan elalszik.)*

(Kis szünet után, mely alatt a sír felől éteri zene hallatszik, bánatos és diadalmas szordinós hegedűk, Rutilus jön köpenybe burkoltan.)

Rutilus: Mint az üzőtt vad, bolyongok e szörnyű éjszakában s nem tud lehűlni a tűz, mely agyamat és szívemet mardossa! Újra és újra végigviharzik lelke-men a szörnyű dráma, melynek tanuja és szereplője voltam s egyre át- és áthasogat agyamon a rettentő vád: te áruló vagy, gyilkos, Isten hóhéra! — Kit látok itt? Magdolna, a magdalai Mária! A hű lélek! Nyilván itt virrasztott a sír előtt s fájdalmában elnyomta az álmot. Felkeltsem? Szóljak neki? Kérjem bocsánatát? Mondjam meg neki, hogy megbántam szörnyű bűnöm-et s már hiszek én is, miként ő, hiszek a názáreti Jézusban, aki valóban Isten fia volt? ... Nem. Félek, hogy megvetne, hogy nem tudna rám tekinteni. Nem mernék szólni hozzám! *(Szemléli a nyugvó alakot s me-reng.)* Pedig megbűnhődtem én is és bűnhődni akarok öntudatosan egész életemen át. Pontiolal! Nem voltam méltó hozzád! Nem, soha nem fogok tiszta szemedbe nézhetni többé! Talán odatúl, Jézus országában, ahová a bűnös lator is bejutott; de itt nem. Ez legyen önként vállalt büntetésem s Isten vegye vezeklésem őszinte jelének, hogy kisebesedett szívvel bár, de önként lemondok arról, akihez nem vagyok méltó többé! — Mi ez? Asszonyok jönnek. Féltreállok az útból. Azután pedig megyek az apostolokhoz és bár utolsónak, de helyet kérek magamnak a hívők között. Názáreti Jézus, te legyőztél engem halálodban; legyőzted a földi szerelmet, legyőzted gyávaságomat. Szomorú árulásomért ó vedd elégtételül, hogy amíg élek, neked és tanításod terjesztésének szentelem nyomorult életemet! *(A fák közé vonul.)*

(Közelgő léptek s női hangok.)

(Mária, Szalóme és Kleofás neje jönnek illatszerekkel. Velük jön Pontiolola.)

Mária: Ez az a hajnal, amelyen ő fel fog támadni. Bizalom, hű asszonyok! Ne féljete!

Szalóme: De vajjon ki fogja a követ félrehengeríteni nekünk, hogy rendesen megkenhessük drága holttestét? Az ünnep estéjén erre sem volt idő. Vajjon a templomőrök nem úznak-e el bennünket gorombán?

Mária: Isten kezében sorsunk, Szalóme. Ki tudja, talán úgyis későn jövünk már.

Kleofás neje: Nézzétek, ez itt Magdolna. *(Felébreszti.)* Magdolna, nem jössz velünk?

Magdolna: Ó, úgy restellem, hogy elnyomott az álmom. *(Felugrik.)*

Mária: Szegény leány, te itt virrasztottad át az éjszakát?

Magdolna: Ó, oly jó volt itt a sírnál! Pontiola, mily vigasz nekem, hogy téged is itt látlak, Jézus hívei között!

Pontiola: Ha Jézus anyja elfogad, szolgálatára szeretném szentelni életemet!

Mária: Kedves leányom vagy, ki bár nem láttad Jézust, mégis hittél benne. Ilyeneké az én fiam országa! De most siessünk, itt vagyunk már a sírnál.

Magdolna: Induljatok, azonnal jövök én is. *(Pontiolát visszainti.)* Pontiola, maradj egy szóra. *(Az asszonyok el.)* Nemes leány, meghat hű buzgóságod, de te nem maradhatsz velünk!

Pontiola: Nem-e? S miért? Ó, én csak szolgálotok kívánok lenni!

Magdolna: Hogy gondolod, Pontiola, hogy atyád megtúrje távozásod? Katonáival fel fogja kutattatni az egész vidéket; lehetetlen, hogy utól ne érjen.

Pontiola: Ha erőszakkal hazavisz, arról nem tehetek. De önként oda vissza nem térek, ahol Jézust halálra ítélték.

Magdolna: S neked vőlegényed van!

Pontiola *(elborult szemmel):* Ne említsd nevét. Nincs nekem vőlegényem s nem is lesz soha. Nekem csak egy vőlegényem van már: Krisztus, aki fel fog támadni a sírból.

Magdolna: De te nem tudod talán, hogy Rutilus megbánta tévedését. Mikor a nap elsötétedett s a föld megrendült és Jézus az utolsó szavával kiáltva kiadta lelkét, Rutilus ott állt a keresztfa közelében, mellét verte, térdrehullott s hangosan, mindenkinek a füle hallatára így kiáltott fel: Valóban ez az ember Isten fia volt! S lesietett a városba, bement Pilátus házába, végigjárta az őrségeket s mindenütt ezt kiáltotta: Valóban, ez az ember Isten fia volt! Midőn Arimathei József megjelentette atyádnak Jézus halálát, a helytartó ismét őt küldte ki néhány katonával, hogy megbizonyosodjék Jézus halála felől. Rutilus látta, hogy Jézus meghalt s hogy megakadályozza a test csontjainak gyalázatos összetörését, eltúrta, hogy egyik katonája lándzsáját beledöfje a halott Jézus Szívébe. Ő térdelve csókolta a földre hullott szent vért. Ha bűnét megbánta, Pontiola, Isten megbocsátott neki s Jézus tanítványainak is meg kell bocsátaniok. Bocsáss meg neki te is!

Pontiola: Ha úgy van, ahogy mondod, ám legyen. Isten bocsásson meg neki. De az én szívem többé nem lesz emberé.

Magdolna: Jer hát a sírhoz. *(Indulni akarnak, e percben az asszonyok lelkendező örömmel s mégis rémülten térnek vissza az illatszerekkel.)*

Szalóme: Nincs itt az Úr! A sír üres! A kő elhengetítve! Az örök elfutottak!

Kleofás neje: Egy angyalt láttunk, Magdolna, fénylő ruhájú fejedelmi ifjút, Isten követét.

Szalóme: Feltámadott! Az angyal mondta. Siesünk, vigyük meg a hírt Péternek s az apostoloknak.

Magdolna: Dicséret érte az Úrnak! Feltámadott Jézus! Ó, édes valóság!

Mária: Amint megmondotta vala! Magasztalja én lelkem az Urat! *(Elsietnek.)*

Az asszonyok: Allelúja! Allelúja!

Magdolna: Gyerünk mi is a sírhoz! *(Pontiola el-siet, Magdolna visszatér a lához, mely alatt pihent s*

felveszi kendőjét. Eközben előlép Rutilus, Magdolna megzavarodva féltérdre roskad és vár.)

Rutilus (előjöve): Megbocsátott, amint az Isten is megbocsát! — Magdolna!

Magdolna: Ki az? Ki vagy, te éjjeli vándor s mit kívánsz? Avagy te vagy talán a kertész? Mondd, hová tették a Mestert?

Rutilus (szétnyitja a köpenyt, egyenruhája látszik): Rutilus vagyok, kiről oly kegyes szavakat mondtál Pontiolának. Köszönöm neked, Magdolna, hogy írt csepegtetél szívemre. Most már én is a názáreti Jézus híve vagyok. Elmegyek Péterhez s szolgálatára szentelem életemet. Új nevet veszek fel, ne is ismerjen senki. Longinus leszek. De rajtad kívül ne tudja senki titkom! Mondd meg Pontiolának, hogy Rutilus meghalt. Csak ha majd hosszú éveken át levezeltem bűnöm s Jézus tanításának terjesztésében talán méltó leszek véremet ontani érte, csak ha majd halott leszek, csak akkor mondd meg neki, Magdolna, hogy Rutilus Jézusért élt és halt meg s Longinus, a hívő, a vértanu, az ő egykori vőlegénye volt! Isten veled! *(A másik irányban könnyezve el.)*

Magdolna: De most a sírhoz! Az én Megváltóm feltámadott! *(A sír felé elsiet. Szünet. Néhány pillanat múlva a színen kívül óriási fényözön, mely beviláglik a színre is s e párbeszéd hallatszik):*

Jézus: Asszony, miért sírsz?

Magdolna (a színen kívül): Uram, ha te vitted el őt, mondd meg nekem, hová tetted és én elviszem őt.

Jézus (kis szünet után, kimondhatatlan gyengédséggel): Márial

Magdolna (kitörő örömmel felsikolt): Rabbóni! Én jó Mesterem!

Jézus: Ne érints engem, Mária, mert még nem mentem fel Atyámhoz! De menj el atyámfiaihoz s mondd meg nekik: felmegyek Atyámhoz és az ő Atyjukhoz, az én Istenemhez és az ő Istenükhöz!

Pontiola (hátrálva besiet): Hangokat hallok s va-

kító fényt látok s nem tudom, mi ez? De íme, Magdolna jön!

Magdolna (végtelen extázisban, kibontott hajjal, szinte repülve jő, meg-megbotlik az úton s nem látva akadályt, kitárt karral, lobogó hajjal rohan át a színen): Láttam az Urat! Pontiola, láttam az Urat! Az Úr él! Allelúja! (El.)

Pontiola (bámulva néz utána, aztán hálaltelt szemmel fellekint az égre, kezét mellén összefonja s lassan megindul Magdolna után): Az Úr él! Győzött a halál! S mi is győztünk vele!

(Közben kivilágosodott, zene hallatszik a levegőben, Pontiola mellén összefont kézzel lassan el.)

(Függöny.)

REQUIEM

Vallásos színekép halottaink emlékezetére.

ELSŐ KÉP.

Első jelenet.

(A színen előtt kétoldalt fellép s aztán az egész darab alatt állva marad a Rokon és a Jóbarát.)

Rokon: Hiába volt a gond, a szeretet,
 Hiába orvos, gyógyszer és imádság;
 Nem hallgatott az ég síró szavunkra:
 Elszállt, kiszenvedett, kit úgy szerettünk!
 Megdermedett a teste; szép szeme
 Mint rém meredt az ürbe, s hasztalan
 Borult zokogva rá barát s rokon,
 Testvér s szülő; hiába keltegettük
 Becézve, — többé föl nem ébredett!
 Így hát kivittük holtak otthonába,
 Hol szűk odukban föld alatt pihen
 A néma alvók népes állama,
 Száz és ezer hajótörött. Síró

Füzek lecsüngő sátorának árnyán
 Ágyat vetettünk nyughelyül neki.
 Azóta könnyünk nappal-éjjel ömlik
 És nincs szívünk sebére ír a földön!
Jóbarát: A fájdalom, mely szívedet szorítja,
 Zokszóra visz s ez nem helyes, testvér!
 Az Úr, ki éltet oszt s vesz el, javunkat
 Akarja akkor is, ha sujt s ha vág.
 Szilárd lakásunk itt a földön úgyszincs,
 Mert nem hazánk e könnyes sárteke.
 Hogy hosszú-e a földi vándorút
 Avagy rövid, nem fontos. Egy a fontos:
 Hogy majd ha innen egykor elmegyünk,
 Ragyogja be az Úr kegyelme lelkünk
 S örök dicsőség várja odatúll
 Jöjj hát velem, testvér! A föld porából
 Szálljunk magasba! Szent elmélkedés
 Mutassa be a távozonak útját
 És érkezése boldog állomását.
 Jöjj és figyelj! A látomás megindul.

Második jelenet.

*(A második függöny széttárul. Háttérben magaslaton nyílt sír, lép-
 csős lejárattal. A Lélek jön, vezeti a Remény, kísérik a Hit s a
 Szeretet. Előtérben oldalt kis máglya.)*

Remény: Proficiscere, anima christiana!
 Indulj utadnak, ó, keresztény lélek,
 Időd lejárt, magához int az Úr.
 Végy végbúcsút a földi dolgoktól.

*(Kis fiúk jönnek egy-egy jelképpel és sorba rádobják a máglyára,
 mely lobbot vet s rajta elégnék a tárgyak.)*

Első fiú (virágot s koszorút hoz):
 Elszállt a rózsailatok varázsa,
 Így fonnyad el minden virág a földön.

(Ledobja.)

Második (pénzt s aranyat hoz):
 A kincs s vagyon a síron túl nem ér!

Harmadik (tükröt s cicomát):

Minden hiúság, álom és csalódás!

Negyedik (könyvtekerceszt s lantot):

Múló tudás s művészet — ej, mit ér?

Ötödik (koronát s jogart):

Koldus vagy úr, pór vagy király ha voltál,

Itt porbahull a bíbor és a rongy.

Hatodik (serleget):

Itt véget ér a kéj, az élvezet;

Érzéki mámor láza megszakad.

(*Kislúk el.*)

Szeretet: Boldog, ki ahhoz nem kötötte szívét,

Mit a halál oly gyorsan elragad!

Lélek (merengve): Így múlik el a föld varázsa mind!

Ó, mennyi cifraság ragad magához,

Amíg a földön jársz! S milyen kevés

Marad belőle, ha a sírhoz érsz!

(*Fellép a dombra s észreveszi a sírt.*)

Mily szűk üreg! Hej, ebbe kell leszállnom?

Be bús lakás! Be nyirkos és sötét!

Küzdelmeim végállomása ez?

Hit: Első szülődnék vétke óta törvény

Az elmúlás, a sír, a zord halál,

Azóta minden test ez utat járja.

Az Istenember, bármi tiszta volt,

Meghalt, s szűz Anyja is követte őt.

Lélek! hívón hajolj meg Az előtt,

Ki életet fakaszt a sírból is!

Remény: Ne félj! Neked nem kell a sírtól félned:

Ki Jézusé volt, annak a sír is

Aranyhíd innen az örök világba;

Győzelmes út, szent diadalkapu,

Mely börtönéből fény honába visz!

Lélek: Legyen tehát! Az Úr parancsa szent.

Isten veled, nap, hold s te szép világ!

Többé tehát nem látom arcotok!

Isten veled, hazám; szeretteim,

Barátaim, most végbúcsút veszünk!

Könyv és tudás, gond, kín, öröm s amit csak
 A tarka élet lázas álma nyujt;
 Te lég, te víz, te játszi napsugár —
 Tik itt maradtok, én tovább megyek.
 Mit érne most, ha néked éltem volna,
 Föld! s lázas ajkkal, ittas-önfeledten
 Habzsolgatom dús serlegid borát!
 Ó, Hit s Remény, ti biztosabb kalauzok,
 Mint kincs, vagyon, hírnév, gyönyörködés —
 Vezessetek! Gyerünk az Úr elé!
Hit: Indulj! De ránk nem lesz tovább szükséged.
Remény: Csak egy marad veled: a Szeretet.
Szeretet: Ki hűn szeretted földön Istened,
 Jutalmad Ő lesz: Ő, a Szeretet!

(Szellden kézen fogja s ketten együtt lassan lépcsőről-lépcsőre szállnak le a nyitott sírba.)

Lélek (az első lépcsőfokról):

Uram, jövök! Élj boldogul, világ!

(Míg leszállnak, megindul a zene s a kar: „In paradisum”, de magyarul, mint alább. A Hit és Remény követ hengerítenek a sírra s mécsesét helyeznek el rajta. Lassan besötétül a színpad, csak a lámpa fénylik a síron. A Hit és Remény karjukat terjesztik ki védőleg a sír fölé. Fent a sötétségben kigyúlnak az égen a csillagok.)

Kar: Paradicsomba

Vezessenek Angyalok,

Közeletedre

Fogadjanak be Mártírok,

Nýljjon meg neked az örök város, szent Jeruzsálem,

S ama Lázárral, egykori koldussal

Legyen életed mindörökre!

(Az ének vége felé a lüggöny lemegy. Az előszínen):

Rokon: Ó, szívrepesztő, mily csalárd az élet,

És mily kegyetlen végzet ül fölöttünk!

Hiába hát a vágy, a csillogás,

Bálok zenéje, selymek suhogása,

Gyermek kacaj, virág, szerelmi láz,

Hűség, család, tudás, a pénz hatalma —

Mind kártyavár! kegyetlen ámitás!

Jóbarát: Ne sirj, rokon, ne sírjatok, kik éltek!
 Ki így megy el, nem könnyet érdemel,
 De sőt irigylést. Mert ez a halál
 Nem zuhanás a mélybe, pusztulásba,
 Hanem miként egy bájos alkonyat,
 Egy nyári napnak csendes áldozása,
 Amint leszáll az est s a csend ölébe,
 Hogy másfelől ragyogva újra keljen.
 Fájd a halál; szívet hasít a válás;
 De szent az Úr igéje s „boldogok
 Halottaink, kik benne halnak el”.

Harmadik jelenet.

(Élőkép vagy vetített kép: Böcklin: A holtak szigete.) (Közben halk, komoly zene. A kép végeztével szűnnet.)

MÁSODIK KÉP.

Negyedik jelenet.

Rokon: Ó, mért borítja fátyol és titok
 A túlvilágot? Mért nem éri el
 Szemünk, kiket szerettünk s eltemettünk?
 A szeretet, mely égre-földre terjed,
 Mért nem hatolhat át a síron is,
 Hogy lássa őket s enyhülést találjon?
Jóbarát: A földi szem homályos és erőtlén,
 Nem nézhet Isten fényes otthonába.
 De hol a szem nem lát, a hit világol
 S enyhet hívő elmélkedése nyújt.
 Az Úr kegyelme gazdag és aki
 Őnála van, boldog lakást talált!

(A függöny széttárul, hajnalszerű félvilágosságban a Lélek áll a tenger partján, fehér ruhában, mint aki most szállt csónakból a partra. Mögötte a Szeretet.)

Lélek: Megérkezém! Ez új világ partjáról,
 Amelybe lépek, hadd tekintek vissza
 Egy percre még a tájra, honnan jöttem.

(Mélázva):

Igen, a kis pont ott a messzeségben,
 Tán legkisebb a csillagok között:
 Az ott a föld! Hol annyi évig éltem,
 Hol most is élnek törpe ember-árnyak,
 Kik azt hiszik, szegények: élet az!
 Ó, boldog ébredés a kábulatból,
 Ha meg nem ejte földi nap varázsa
 S a vándor ember nem kötötte dórén
 Futóhomokhoz szíve horgonyát.

De — hol vagyok? Jaj, ilyen egyedül?
Szeretet (előlép s kézen fogja):

Nem vagy magadban, Isten gyermeke!
 A csalfa föld s minden lakója, kincse,
 Elhagyhatott; de írva van: az embert
 Jótettei síron túl is kísérik.

Egy pillanat s ott léssz az Úr előtt,
 Hogy elvegyed ítéleted örökre.

Lélek: Itéletem? Jaj, reszketek e szóra,
 Szent a bíró, mindentudó s igaz,
 Aki előtt az angyalarc se tiszta.

Szeretet: Ne félj, ha gyarló testbe zárva lenn
 Maradt is egy-egy folt a lelken:
 Bús tisztulásod lángja is megenyhül
 A szeretet hevében Öránta.

És ne felejtsd: Krisztus Menyasszonya
 Ott lenn a földön sem szűnik meg érted
 Imái s áldozatja illatát.

Engesztelésül küldeni az Úrhoz.

A Requiem, mit ott lenn zeng az Egyház,
 Siettet a mennyek megnyílását.

(A háttérben angyal jelenik meg s hívogatólag int.)

Angyal: Jöjj, vándor, állj az Úr, Birád elé!

Lélek: Ó, boldog én, kegyébe ha fogad!

(A Szeretettel együtt eltűnik, a függöny is legördül.)

Jóbarát: Most két kezed, testvér, imára kulcsold!

Most szálljon égre buzduló fohászkod!

Akit szerettél, míg a földön élt,

Most el ne hagyd, midőn reád szorul!

Az Úr előtt áll, s tán vezekleni
 Kell még neki a tisztítóhelyen:
 A mi imánk enyhíti számadását.
 Ó, adj, Uram, örök nyugalmat néki!
 Rokon: S örök világosság ragyogjon néki!

Ötödik jelenet.

(A kar énekli a Requiem aeternam-ot, pl. Ett szerint, de magyar szöveggel.)

Kar: Adj Uram, adj nékik
 Örök nyugodalmat,
 S örök fényességed
 Nyíljon meg nékik.

(Az ének végén a függöny széttárul. Középen keskeny kőoltár néhány lépcsővel köröskörül, rajta leszület; az oltár előtt a földön fekete-fehér lepellel leborított koporsó, néhány gyertya és virág között. Az oltárt ministránsok állják körül s az oltár mögött a nép felé fordulva gyászmiseruhában a pap s a két diakonus.)

Kar (folytatja):

Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison.
 Rokon: Mily rémítő, komor, halotti pompal
 Jóbarát: A gyász a földnek szól, imánk az égnek.
 Figyelj, megindul már a szent cselekmény,
 Hogy enyhülést vigyen halottainknak.
 Borulj az Úr szolgálival te is
 Oltár elé és halld a szent igéket.

(Közben az alszerpap a könyvvel előlép s énekli a szentleckét.)

Alszerpap:

Szent Pál levele a korinthusiakhoz:
 Atyámfiai:
 Ime titkot mondok nektek: mindnyájan
 feltámadunk ugyan,
 de nem mindnyájan változunk át.
 Rögtön egy pillanatban, a végharsonára;
 mert megriad a harsona,
 és a holtak feltámadnak, rothadatlanul, s mi
 átváltozunk.

Mert e rothatag testnek át kell öltözni
 rothatatlanságba,
 s e halandónak halhatatlanságba.
 Mikor pedig a halandó halhatatlanságba
 öltözik,

akkor teljesül, mi írva vagyon:
 „Elnyeletett a halál a győzelem által”.
 Halál! Hol van a te győzedelmed?
 Hol van, halál, a te fulánkod?
 A halálnak fulánkja a bűn;

a bűn ereje pedig a törvény.
 De legyen hála Istennek, ki nekünk győzedelmet
 adott
 a mi Urunk, a Jézus Krisztus általl

*(Míg az alszerpap a könyvet a paphoz viszi s aztán a szerpapnak
 átadja, a kar énekl a Dies irae-t.)*

Kar: Ama végső haragnapja
 A világot tűznek adja.
 Dávid és Szibilla mondja.

Reszket akkor holt és élő,
 Ha megjön a nagy Itélő,
 Mindeneket lattal mérő.

Csodájára a halálnak,
 Aki rég por, talpra támad,
 Számot adni Bírójának.

Kézzel írt könyv nyílik ottan,
 Világ terhe minden ott van
 Ítéletre felrovottan.

Én szegény, vajj' mit beszéljek,
 pártfogómul kit reméljek,
 hol a szent is alig él meg?

Kegyes Jézus, kérlek téged,
értem volt nagy szenvedésed:
ne adj érnem gonosz véget!

(Közben a szerep a ministránsokkal felállt az evangéliumra.)

Szerpap (énekel): Az Úr veletek!

Kar: S a te lelkeddel is!

Szerpap: A szent evangélium igéi Szent János szerint.

Kar: Dicsőség neked, Urunk!

Szerpap: Az időben mondá Márta Jézusnak:

Uram, ha itt lettél volna, az én bátyám nem halt volna meg;

de most is tudom, hogy amit kérsz Istentől,
megadja neked az Isten.

Mondá neki Jézus: Feltámad a te bátyád.

Mondá neki Márta: Tudom, hogy feltámad
a feltámadásban az utolsó napon.

Mondá neki Jézus: Én vagyok a feltámadás és
az élet;

aki énbennem hisz, ha meghal is, élni fog;
és minden, aki él és énbennem hisz, nem hal meg
mindörökké.

Hiszed-e ezt?

Mondá neki: Igen, Uram, én hiszem, hogy te vagy
a Krisztus, ki e világra jöttél.

(A szerep a ministránsokkal az oltárhoz megy vissza, majd ostyát a paténán s kelyhet hoz a papnak, ki mindkettőt felajánlja, aztán incenzálja az áldozatot s az oltárt; ezalatt a kar éneklí a „Domine Jesu Christe”-t magyarul.)

Kar: Mi Urunk, Jézus Krisztus, dicső király,
mentsd meg elköltözött híveid s gyermekeid
árva lelkét

a pokol kinjától és a mélységes tótól;

mentsd meg az oroszlán torkából,

hogy ne nyelje el őket alvilág,

ne essenek sötétbe:

de zászlóvivőd, Szent Mihály,

hadd vezesse őket fényed honába;

mint egykor Ábrahám ivadékanak megígérted.

Pap (befejezve csendes imáját, énekel prefációtónusban): Mindenkoron, mindig és mindörökké!

Kar: Amen.

Pap: Legyen az Úr veletek!

Kar: És a te lelkeddel.

Pap: Fel a szívekkell!

Kar: Az Úrhoz emeltük.

Pap: Háladalt mondjunk Urunknak Istenünknek.

Kar: Méltó és igazságos!

Pap: Valóban méltó és igazságos, illő és üdvös,
 hogy neked mindig s mindenütt hálát adjunk,
 Urunk, szent s mindenható Atyánk, örök Isten
 Krisztus, a mi Urunk által.

Kiben nekünk a boldog feltámadás reménye
 felragyogott,
 hogy kiket szomorít a biztos halálnak végzete,
 megvigasztalja őket a jövő halhatatlanságnak
 ígérete.

Mert híveidnek élete, Uram, átváltozik, de meg nem
 semmisül,
 s ha földi lakozásunk háza felbomlik is,
 az égben örök otthont szerzünk.

Ezért tehát az Angyalokkal s Főangyalokkal,
 a Trónállókkal és Uralmakkal
 s egész mennyei sereged minden tagjával
 együtt zengjük dicsőségednek himnuszát,
 szüntelen így imádván:

Kar (belezeng): Szent vagy, szent vagy, szent vagy
 Úristen, seregek Ura.

Telve van mind az ég s a föld dicsőségeddel.

Hozsánna a magasban!

Legyen áldott, ki eljő az Úrnak szent nevében.

Hozsánna a magasban.

*(A kar elnémul, a ministránsok tömjént raknak, minden az Úrtel-
 mutásra készül.)*

Jóbarát: Most itt a nagy perc! Most a szent titok
 Beteljesül s leszáll közénk az Úr.
 A Szent, az Ártatlan, az Úr báránya

Hullatja tiszta vére cseppjeit
 Engesztelésül élők- s holtakért.
 Térdelj le, testvér, s áldozat gyanánt
 Ajánld fel égő illatul te is
 Fájdalmadat halottad üdveért.
 De csend! Közelg az Úr, az Üdvözítő!
 (Ők is letérdelnek.)

*(A szín elsötétül, csak a koporsó mellett ég néhány láng. Az oltár
 ellünik s a magasban megnyílik egy belső lüggöny — lényben,
 magasban Krisztus látszik, mellén szíve látható. Míg a zene hal-
 kan játszik, Krisztus lassan leszáll a magasból oda, ahol az oltár
 állt, ott széttárja karját, majd a halotthoz lép s szíve vérének
 néhány cseppjét hinti rá. Majd teljesen sötét lesz s lemegy a
 lüggöny, miközben a kar a requiemből énekli az Agnus Dei-t.)*

Kar: Isten-bárány, ki elveszed a világ bűnét,
 adj nekik nyugalmat,
 adj nekik nyugalmat mindörökre!

HARMADIK KÉP.

Hatodik jelenet.

Rokon: Most már hiszem, testvér, hogy jó az Isten,
 Ha sujt, ha vág is; s bárha elvevé,
 Akit szerettünk, jót akart vele.
 Ha úgy szerette Isten a világot,
 Hogy Egyszülöttét küldte megváltóul,
 Vérét hogy ontsa nemcsak Golgotán,
 Hanem ezer szent requiemeken
 Fel-felajánlja mind az elmenőkért:
 Nem kétlem akkor: Jézus Üdvözítő
 Ezerszer inkább, mint bíró.

Jóbarát:

Habár

Nem látta szem, sem nem hallotta fül,
 S ember szívébe nem hatolt, mit Isten
 Készít azoknak, akiket szeret,
 Mégis a hit s elmélkedés világán,
 Testvér, figyeld a boldog véget is!

*(A kar diadalmi éneket kezd, mely az egész következő némajele-
 netnek végéig tart s fokozódik. A lüggöny széttárul. Nagy lény-*

ben trónol szentek s angyalok között Krisztus. Angyalének csendül. Pár perc múlva a Szeretet bevezeti a Lelket, aranyos ruhában. Krisztus feláll s kiterjeszti felé kezét. Intésére a Lélek leszáll a trón lépcsőin a magasba. Krisztus megöleli, leveszi a Lélekről a töviskoszorút s nyomorpalástot, fényes öltönyt tesz rá s koronát tesz fejére. Aztán a Szentek ölelik meg szeliden s végül Krisztus maga mellé ülteti. Ezalatt a dicsőítő ének mind erősebben zeng, a fény növekszik, majd lassan lemegy a függöny, mire az ének is hamarosan véget ér.)

PUSZTARÓZSA.

Májusi színekép.

SZEMÉLYEK:

Pusztarózsa. — Hit. — Remény. — Szeretet. — Világfi. — Tagadás. — Állhatatlanság. — Élvezet. — A Bold. Szűz (néma szerep).

Pusztarózsa (egyedül, pusztaság közepén sziklák közt, vadrózsa-bokorból kilépve):

Én csak amolyan vadvirág vagyok,
Mint annyi más: a puszta vadvirága.
Én itt születtem, elhagyott, kopár
Tájékokon, hol a vihar veri,
A széivész járja s nap heviti testem.

És mégis érzem, hogy virág vagyok.
Ha árva is, de jobb világra szánt.
Érzem, hogy élnem kell s virágzanom.
Nem hervadás a célom, nem lehullás.
Nekem örök fény s napsütés a vágyam!

De Pusztarózsa, nem hiú e vágy?
Van-e tavasz, mely nem csalárd, s hiszékeny
Kicsiny virágot nem azért fakaszt,
Hogy cserbe hagyja, hogyha jó az ősz?
Hit (fellép): Ó, Pusztarózsa, mért szomorkodol?
Pusztarózsa: Tudsz, nyájas idegen, olyan tavaszt,
Amelyre nem jön ősz és hervadás?
Hit: Ó, hogyne tudnék, édes Pusztarózsa!
A hervadás nem Isten alkotása.
Az Isten senkit sem teremt azért,

Hogy porba hulljon, mint az őszi lomb.
 Van egy világ, amelyben nincs halál,
 Nincs alkonyat, nincs őszi hervadás.
 Ki oda vágyik, annak hinni kell
 S nem szórni el a földön illatát.

Pusztarózsa: Én is elérhetem e szebb tavaszt?

Hit: Reád is vár az Éden kertje, melyet
 Nagyasszonyunk, a nagy Kertész leánya
 Öntözget. Ó, csak tiszta légy s ruhádát
 Ne érje földi szenny. Vigyázz reál

Pusztarózsa: Akkor lejön majd értem is az Úrnő?
 S örök kertjébe ültet engem is?

Hit: Lejőnl Csak nézz az égre, Pusztarózsa,
 S a föld poráért el ne veszd kegyét! (El.)

Pusztarózsa: De ó, ha addig sok idő telik?
 S én várjak egyre, várjak mindhalálig?
 Hisz elvirágzom, míg a többi rózsza
 Szerelmes párok kebelén ragyog,
 Hangos zenében, fényes bálteremben...
 Én meg magamban, senkitől se látva,
 Nem kérve senkitől! Ó, jaj nekem!

Remény (fellép): Nehéz a várás és a küzdelem?
 Ó, Pusztarózsa, ne feledd a célt!
 Mi haszna, hogyha itt e sártekének
 Farsangjain pazarolod bájaid?
 Egy mátka keblén, illatos hajában,
 Fényes teremben hervad el díszed?
 Fel a szívekkell Mind a hő reménység,
 Mely kebledet feszíti, egykoron
 Boldog valóvá fejlik, most ha túrszl

Pusztarózsa: Ó, adj erőtl

Remény: Egy rózsatőt tudok,
 Mely ott nyíltott a Golgotának ormán,
 Kereszt a fája és az Istenember
 Volt rajt' a bimbó. Nézd, e rózsatő
 El nem virul soha s amely virág
 Hozzá simul, ő abba is erőt,
 Piros nedűt és életet lövel.
 A Jézus vére festi bíborosra

Sziromszíved s az élet nedvei
Nem fogynak el, ha szomjas ajkadat
E rózsató rügyéhez illeted.

Simulj hozzája, Pusztarózsa, s bízzál! (El.)

Pusztarózsa: Ó, boldog álom, édes szent reménység,
Maradj velem s nem kell a földi fény!

Szeretet (fellép): Napfény az élet fenntartója, Rózsa!
Nincs élet ott, hol nem süt napsugár!

A te szívednek vágya olthatatlan

A szeretet s szerettetés felé.

Szeretni kell! Boldogtalan vagy addig,

Míg nem szeretsz és nem szerettetel.

Pusztarózsa: Ó, úgy szeretnék én is valakit,

Aki szeretne; árva így az élet!

Szeretet: Szeress! az Isten főparancsa ez.

De jól vigyázz! Kétféle szeretet

Van itt a földön. Míg ez *kér*, az *ad*.

Amaz az érzék lángszaván beszél,

Hízeleg, ígér, s legvégül — megrabol.

Emez nyugodt és tiszta, mint az égen

A szűzi csillag: fénylik, ám nem éget;

Kereszt alatt ül, könnyez, áldoz érted,

És hogyha tüskét vert amaz szívedbe,

Ő balzsamot hint rája gyógyszerül.

Szeress! De Azt minden fölött szeresd,

Kinek szerelme legtisztább s nagyobb;

Szeretetedre legméltóbb, ki téged

Öröktől fogva hűn szeret. Szeress,

Szeresd a lelkek tiszta jegyesét,

Jézust, a legszebb rózsa bimbáját! (El.)

Pusztarózsa: Jézus szeret? engem szeret? valóban?

A pusztá árva, szomorú virágát?

Ó, boldog én, csak tudjam is viszont

Szeretni őt, mint méltó erre ő.

Világfi (felékesítve, bókolva jön):

Pusztarózsa! Ó, mi kedves! Mily szelíd, fehér!

Pusztarózsa (magában): Mily csinos fiú! Csak aztán
ne legyen ledér!

Világfi: Monddsza, édes Pusztarózsa, miért vagy egyedül?

Pusztarózsa: Megszólít! Jaj, mit feleljek? S már felém kerül

Világfi (közelebb lép): Kár teérted, Pusztarózsa, kár a bájidér'.

Elhagyottan e vadonban élned, mondd, mit ér?

Pusztarózsa: Én egy szebb jövőbe vágyom; ifjú, menj tovább!

Lelkem fent, örök tavaszban várja otthonát.

Világfi: Nincs örök tavasz! Csak egy van: örök szerelem!

Pusztarózsa, én szeretlek, jöjj te is velem!

Pusztarózsa: Mit tegyek? Mi lep meg ismét? Hogyha engedek,

Mi marad majd belőled hit, remény, szeretet?

Világfi: Sziromkebled tárd ki nékem, ontsd ki illatod, Jer velem, símulj szívemre bátran, nyujtsd karod! (meg akarja ölelni, Pusztarózsa saját bokrába lép vissza).

Ó, ne ölj meg, nálad nélkül kín az életem.

Pusztarózsa: Jaj, ne bánts! Megtépsz, leperzselsz. Így is jó nekem.

Világfi: Jól vagy itt? E rengetegben? Jöszte miközénk! Nézd a báj, a fényt, a pompát, melybe öltözénk. Lejtsd a táncot, mit mi lejtünk; halld a vig zenét. Lásd a számtalan virágot, rózsák özönét.

Te leszel a legszebb köztük — úgy-e, jössz velem?

(Le akarja szakítani P. fejéről a rózsát.)

Pusztarózsa (felsikolt): Nem! Ne bánts! Hozzám ne érints!

Nem, nem engedem!

Világfi: Oly kegyetlen mért vagy hozzám, Pusztarózsa, mondd!

Jer velem a nagy világba, hagyd el e vadont!

Pusztarózsa: Menjek, hogy gyors hervadásnak áldozzam magam?

Nem teszem. Az én világom ott az égbe' van.

Világfi: Ott az égbe? S itt a földön bús magánynak élsz?

És lemondasz csókomról, mert — álmokat remélsz?

Pusztarózsa: Ó, nem álom: szent remény az, tanu rá az Úr,

S virágzásom ott találom hervadhatatlanul.

Világfi (indulva el, szomorúan): Pusztarózsa, úgy szeretlek! Beteged leszek.

Pusztarózsa: Ó, ismerd fel hát te is a szent szeretetet!

Világfi: Kényszeríteni nem akarlak, jól van, elmegyek.

Élj boldogul, Pusztarózsa! Menj, Isten veled! *(El.)*

Pusztarózsa: Elment s én újra egymagam vagyok.

Csak vajjon elbírom-e sorsomat?

Ó, könnyű volna, hogyha kóró volnék,

Aszott, sovány, útszéli rossz bogáncs...

De ifjan, így, üdén és pajkosan

Oly nehéz az egyedülvalóság.

Allhatatlanság (fellép): Jaj mit csináltál, dőre Pusztarózsa!

Itt járt az ifjú; délceg, szép lovag

S te elszalasztod? Hátha vissza nem jön?

S szerencsecsillagod letűnt örökre?

Pusztarózsa: Máris remeg s inog egész valóm.

Mit még imént szent esküvel fogadtam,

Az állhatatlanság megingat abban?

Allhatatlanság: Úgysem bírod ki ezt az árvaságot!

Szívnek parancsolgatni nem lehet.

S más nem mulat? nem feslik és virul?

Pusztarózsa: És elvirul...

Allhatatlanság: Sebaj, de élt s örült.

Pusztarózsa: És elveszté mennyei jogát.

Allhatatlanság: Nem adta ingyen, itt volt édene.

Neked? Sem itt nincs, sem talán amott.

Ki tudja, végig küzdöd-e a harcod?

Pusztarózsa: Ó, csak elérjem az örök tavaszt!

Tagadás (fellép): Nem értelek. S ha nincs örök tavasz?

És hátha vakhit délibábja csak,

Mi mind e szépet képzetedbe csalja?

Láttad talán? Voltál a mennyországban?

Pusztarózsa: Az Úr szavára, szentül van, hiszem.

Tagadás: Neked beszélt az Úr? Nos, úgy-e, nem!

Mások beszélnek, hogy az Úr beszélt.

És hátha nincs így? Hátha nem beszélt?

És hátha érdek szól csak a tanukból?

Pusztarózsa: Nem, nem! Az Úr maga az ámtó,

Ha mindaz álmom, mit a hit tanít.

Az ő tana magának tanuja,

Csak Isten adhat ily nemes hitet.

S kik hirdeték, halálba mentek érte.

Élvezet (fellép): Eh, mit vitáztok? Hitvitás bohócok?

Míg künn az erdőn sejtelmes mesét

Regél az esti szellő s lágy fuvalma

Boldog reménnyel fűti át erünk.

Fel! Éld világot! Ébredj, álmodó!

A röpke percnél leszakítsd virágát.

Szép vagy s vidám: örülj s ne törd magad

Felhős szavak s elméletek homályán.

Egy az igaz: a kéj, mit nyújt a percnél

Pusztarózsa: Te nem vagy az, akit szeretni tudnék!

Mint hogyha részeg volnál, úgy beszélsz

S ajkad, szemed titokzatosan ég.

Menj, nem szeretlek! Menj, beszennyezél!

Élvezet: Pusztarózsa jer velem,

Jer ki a világba!

Ne maradj itt egyedül

Árva pusztaságba!

Nézd a csermelyt mint csobog,

Mint virul az erdő,

Hívja párját kis madár,

Hangja víg, csicscsergő;

Mint mosolyg a napsugár,

Csókjára feléled,

Zeng, dalol, mosolyg a táj,

Nászt ül a természet.

Mért lennél bús csak magad?

Mért ne örvendj együtt,

Mért nem jönnél velünk, kik

Szépséged szeretjük?

Hagyd a pusztát, hol búsan
 Veszted ifjúságod,
 Nyisd ki ajkad, nyujtsd a szád,
 Idd a boldogságot!

Pusztarózsa: S ha mégis csalfaság, amit beszélsz?

S ha mégis él az Úr s a mézes álom,
 Amit kínálsz, okozza majd halálom?

Tagadás: S ha nem teszed? S ha tévedsz? Itt lemondasz
 Hiába — ott meg nincsen semmi sem?

Allhatatlanság: S ha úgyse bírod végig ezt a harcot?

Pusztarózsa: Jaj, Pusztarózsa én, mi lesz velem?

Csábít a föld s már-már megejt varázsa.
 És mégis érzem, nem, nem ez hazám;
 Ez elmúlik s örök tavaszt nem ad,
 Én szebb ligetbe, szebb világba vágyom,
 Hol hervadatlan éled ifjúságom!

Tagadás: Hiú mesékbe vess hiú reményt!

Élvezet: Hagyd itt a biztos kéjt az álomért!

Allhatatlanság: S küzdj addig is, míg — mégis elbukol!

Pusztarózsa: Mi lesz velem? Elgyengülök! De nem!

A Hit nekem egy Asszonyról beszélt,
 Aki az Isten kertjeit gondozza,
 A pusztá ingatag virágait.
 Ó jöjj, Nagyasszony, légy te gondozóm,
 Légy hervadatlan tisztaságom öre,
 Anyakezeddel úzd el a veszélyt,
 Szélvész viharját, perzselő napot,
 Világfiak incselkedéseit.
 Ó jöjj, Nagyasszony, oltalmadba végy,
 Kis pusztarózsa kertésznője légy!

*(Megnyílik a háttér, sok-sok virág közt, melyekből emberfejek
 nyílnak, a magasban a Bold. Szűz angyalok közt viráglüzérrel hom-
 lokán, mint kertésznő, vállán gereblye, kezében öntözőkanna, ön-
 tözi a virágokat. Hit, Remény, Szeretet előlépve mutatják P.-nak a
 képet, az ellenségek félve oldalt vonulnak.)*

Virágok kara (ének): Égi Szűz virág, áldjon a világ,

Téged, ó, Szűz Mária!

Mert te gondoztál, édenbe hoztál,

- Hála néked, Márial
Angyalok kara (ének, melódlája: „Ha én mindazt elmondhatnám...”):
 Legszebb virág, virágoknak
 Őrizője, Mária,
 Kezeid kit gondolhatnak,
 Sohsem kell meghalnia.
- Virágok kara:* Mi is egykor pusztarózsák
 Voltunk, árvák, lankadók,
 De kertészül rendelt mellénk
 Téged kegyes Alkotónk.
- Hit, Remény, Szeretet:* Pusztarózsa bízd magad rá,
 Hogy ne tépjén rút tövis,
 Meg ne ejtsen a világnak
 Csele, ide juss te is!
- Angyalok kara:* Jer közénk, a Boldogságos
 Óvja lelked kincseit,
 Nyíljon egykor új tavaszra
 Ifjúságod telje itt.
- Pusztarózsa (letérdel, imára kulcsolt kézzel):*
 Legszebb virág az asszonyok között!
 A pusztta földnek legnemesb rózsája!
 Ó jöjj, vigyázz rám; pusztta rózsájának
 Sosem lesz akkor gyászos hervadása.
- Angyalok kara:* Titkos értelmű Rózsa!
- Virágok kara:* Könyörögj érettünk!
- Angyalok kara:* Szűzvirág Szentanya!
- Virágok kara:* Könyörögj érettünk!
- Pusztarózsa:* Legszebb virág, az égi kertek őre,
 Nézd, a pusztában mennyi rózsa nőtt.
 Akit megejt a földi vágy, a dőre,
 Mit a világnak csábos ajka szőtt.
 Ki illatozni itt s ragyogni vágyik
 S a föld szerelme égeti szívét,
 Ragyog talán és vigad a halálíg
 És akkor vége: elvirult, kiélt.
 Kertészleánya Isten édenének,
 Ne hagyd elveszni a szegényeket.

Örök tavaszra édesgesd a vágyuk,
 Puszták rózsáit, ó, kegyedbe vedd!
Virágok kara (ének: Schubert: „Heidenröslein“, de
 lassú tempóban):
 Rózsa vagy te is magad,
 Szeretet rózsája,
 S liliom, a tisztaság
 Maga vagy te, Szűzvirág,
 Ég és föld csodája.
 Pusztarózsa sóhaja
 Ne legyen hiába!

(A Bold. Szűz védő karját kitérje P. fölé, P. virágai kinyílnak. Éld-
 kép. Fügőny.)

AZ IFJŰ SZIVEK ÓRE.

Allegorikus színekép.

SZEMÉLYEK:

*Az Ifjúság őrangyala. — Az ifjúság ellensége. — Az élvezet szel-
 leme. — A gőg szelleme. — Hat kis fiú.*

(Színtér: erdő, háttérben Jézus Szíve szobra állhat.)

Ellenség (egyedül): Mely örület! Mi gond kínoz megint!

Mi ez? Uralmam újra ing s remeg?

Ki mélyen énalattam állt, a pornak

Szültötte mégis győz felettem s egykor

Elfoglalandja égi trónomat?

Nem! Átkozott halandó porhüvely,

Nem fogsz fölém kerülni! Nem! Soha!

Vessz el te is, ha rám örök halál vár!

Megesküszöm az örvény mélyire:

Megrontalak! Megrontalak csirádban!

Már ifjúságod szívja be a mérget

S kicsiny korától szokja meg a bűnt.

Kié az ifjúság, azé a föld! (Dobog.)

Fel, alvilági társak! Újra: fel!

Újult erővel tartson a pokol

Véres vadászatot ifjú szívekre.

(Élvezet és Gög jönnek.)

Élvezet: Kéj- s élvezettel ejtem én meg őket.

Gög: Én büszke gögöt ápolok szívükben.

Ellenség: Helyes! Ni, ott ifjak csapatja jó —

Ejtsük meg őket.

Élvezet: Itt e fa; legyen

Gyümölcse mérges!

Gög: Ott a süppedéken

Lidérc rezegjen, csalfa, gyilkos fény, —

Vakítsa el mindazt, aki reánéz,

Vezesse félre s húzza kárhozatra!

S e keskeny úton itt örvény szakadjon.

Élvezet: Lappangjon itt a rózsza közt kígyó

S majd marja meg, ki érte lehajol.

Ott a bozótban friss eper viruljon,

Hadd csalja be az ifjakat körünkbel

Ellenség: Rejtőzve itt a cserje mély sűrűjén,

Vezessük őket vészbe, rút halálba.

Igy majd akárhová kerül az ifjú,

Megöljük őt, s holt szíve a mienk! *(Mind el a bozótba jobbra.)*

(Balról a fiúk csapatja jön, vidáman énekelve):

Bim, bam, bum . . .

Ó mi szép az ifjú élet,

Gyönyörédes, kéjteli,

Fájdalom és gond nem érhet,

Életünk oly édeni.

Rózsailat enyhe árján

Enyelegve kél dalunk,

Ó mi szép, vidám, mi boldog

Játszi ifjú csapatunk!

Bim, bam, bum . . .

1. *fiú:* De szép hely ez! Maradjunk itt, fiúk!

2. *fiú:* És játszva vígan töltsük az időt.

3. *fiú:* Ni, itt a fán érett piros gyümölcs csüng;

Be jó lehet! És ni, elérem ám. *(Szakít s a 4.-nek is ad.)*

4. fiú: De hátha mérges?

3. fiú: Eh, ilyen gyümölcs

Hogyan lehetne mérges! *(Esznek 3. és 4.)*

4. fiú: Ej be jól

5. fiú: Nini, mi az amott a zöld mezőn?

Mi csillog úgy! Oly szép, szelídke fény.

Majd itt rezeg, majd ott — ni, most meg eltűnt?

De itt van! Ej, megnézem én közről! *(El balra.)*

6. fiú: Gyerünk, keressünk epret itt a fűben.
(Jobbra el.)

2. fiú: Ni, mit találtam! Szép virágfüzért!
Hej, illik-e fejemre? *(Lenyúl, felugrik.)* Vipera!

1. fiú: Jóságos Isten! A kígyó belémart!

2. fiú *(lankadva)*: Ki hitte, ah, hogy a virág alatt
Mérges kígyó rejtőzik — s ó, ha mérge
Vérembe hat s én ifjan elhalok! ...
Kétségbeejt, ó, jaj! Mi lesz velem?
(Fatörzsre ül, lehorgasztott fővel.)

6. fiú *(kívülről, jobbról)*:
Jaj, jaj, kísértet, rút kísértetek!

5. fiú *(kívülről, balról)*:
A föld besüpped, süllyedek! — Segélyt.

1. fiú: Megyek! Segítetek! Erre visz az út.
(Indul, szélül megáll.)

De jaj, utam szegi e szörnyű örvény;
Ha mozdulok, halál fia vagyok!

3. fiú: Mi ez? *(Fejéhez kap.)* Oly álmos bágyadás
nyom ell

4. fiú: Ah, engem is. Halálra fáradok.

3. fiú: Talán... Igen! Mérges gyümölcsöt ettünk...
S most ifjan elveszünk...

5. fiú *(kívülről, balról)*: Segítsetek!
Segítsetek! Barátaim, segítség!

4. fiú: S most nincs segély?

3. fiú: Ha Isten nem segít!

4. fiú: Igen! Az Isten! Jó anyám mesélte,

Hogy Jézusunknak Szíve hű s kegyes —

Ő irgalommal néz az ifjúságra

És megsegít, ha hozzá bízva térünk!

3. fiú: Ó, hát segíts, Jézus kegyes Szíve!

3. és 4. fiú: Ily ifjan, ó, ne hagyj, ne hagyj elvesznünk!

Őrangyal (jő): Ne féljete! Jézus kegyes Szíve

Imátokat meghallgatá s lekülde

Engem, az ifjúság őrangyalát,

Hogy titeket megvédjelek. Fel, bízva!

(3. fiú felkel a törzsről.)

Ki Jézus szent Szívét segélyül hívja,

Azt meg nem ejti a pokol dühe.

(6. fiú menekülve bejő, utána rohan az Ellenség.)

Ellenség: Ez már mienk! A mi utunkra lépett!

Őrangyal (visszaüzi, a fiú középre áll):

El innen ármány! Vissza e zsákmánytól!

Ez ifjakat ne bántsa a pokol:

Jézus Szívének pajzsa védi őket. (Ellenség el.)

3. fiú: Ah, éledünk.

4. fiú: A lankadásnak vége!

5. fiú (jő): Ó, hála, hála Jézus szent Szívének,
Kimenekültem a mocsári sírból.

2. fiú (előáll): Félelmem oszlik, visszatér erőm —
Jézus segíté — hála Őnek!

1. fiú (jő): Hogy most ez örvény nem temet magába,
Azt csak neked köszönhetem, kegyes Szív!

Szélén valék már és iszonytató

Varázsbilincs köté le lábamat,

Mely mozdulást sem engedett.

Őrangyal (kiterjeszti kezét): És most:

Ébredjete! E kép csak álmokkép volt;

Bár benne hű az eszme s a tanulság.

(Középre állva, meleg hangon a fiúkhoz.)

Ó, ifjúság! nyíló virágok ágya,

Hókeblű rózsák s liljomok viránya,

A földre tévedt éden nap sugára:

Ó, miért virulsz el gyakran oly korán! —
 Miért mosolyg oly bájderűsen arcod,
 Miért fakad fel bimbaid szirma,
 Tündéri bájjal illatozva szendén...
 Ha véged oly siralmas, oly sötét! —
 Im' annyi ádáz ellenség szorongat,
 S te mégis oly könnyelműen vigadsz,
 Felejtet Istened segélyét kérni,
 S gondatlanul rohansz halálba, vészbe... —
 S mi gyászos ez a vész: letört virág,
 Az eltiport ártatlanság virága;
 Ég s föld előtt előbb oly kedves, ékes,
 Az angyalok pajtása, ég kegyeltje,
 S most undok aljas szenvedély tanyája,
 Hervadt virág, rút — tüzelőanyag,
 Mely kárhozatra vettetik örökké!...
 Ah, ontsa ég s föld könnyek záporát
 Az ifjúság vesztén; s ti angyalok!
 A liljomoknak kora hervadásán
 Testvéri gyászos könnyet ontsátok!

Kar: Liljom állt a völgy ölén:
 Tisztaság csodája —
 Míg a bűnnek éjjelén
 Elhervadt virága,
 Eltűnt égi bája...
 Ó mi fájó kép: szegény
 Liljom hervadása!

(A szobor felé fordulva):

Tiszta véred harmata
 Ontözgesse, védje
 Ártatlanság bimbaját
 Ifjúság szívébe;
 Jézus édes Szível
 Védj szívrünk liljomát
 S vidd tisztán az égbe!

AZ ÓLOMBETŰK CSATÁJA.

Allegorikus színekép.

SZEMÉLYEK:

*Hungária. — Észak. — Kelet. — Dél. — Nyugat. — A tudós. —
 A tisztviselő. — A gazda. — A munkás. — A hazugság atyja. —
 Szibarita. — Kain. — Shylock. — Spartakusz. — Az igaz betű. —
 A hazug betű.*

Hazugság atyja (fellép kíséretével):

Csak erre, fiaim, e tájnak
 Nagy-Magyarország a neve. Kiváló
 Termőtalaj és kincses bánya, rajta
 Ahányan vagytok, nagyszerűen megéltek.
 Bor, búza, marha bőviben van itt
 — Utóbbi néha két lábon legel —
 Rátok bízom, miként kerítitek
 Birtokotokba. De tanácsomat
 Tartsátok észben: senkinek soha
 Őszinte szót ne szóljatok. E földön
 Babért csak úgy aratsz, ha hazudol!

Szibarita: Termőtalaj? Bor, búza, lágy kenyér?

Már ezt szívesen hallom. Ez hazám!
 Hol jó a dolgom, ott az én honom,
 A többi lárifári, dőreség!

Shylock: Én bankokat teremtek itt, sokat,

De mind az én kezembe lesz s enyém
 Lesz itt a pénz, a hatalom, a kartell.
 Alattvalóm lesz minden, aki él
 S kit az arany csengése elbővöl.
 Ipart csinállok, malmot, gyárat,
 Kartellbe fűzöm a vállalkozást;
 Munkát a népnek! Így korteskedem,
 S a munka hasznát én teszem zsebembe.

*Kain: Én ott leszek melletted és ha bárki
 Zavarni merne üzletedben, én*

Kirántom ezt a kardot s rásuhintok.
 Gondoskodom, hogy ágyú is legyen,
 Gépfegyverek, tank, repülő elég...
 Felkeltem a gyűlölködést e földön,
 A gyűlöletnek vér kell és halál!

Spartakusz: Ti ostobák, van erre jobb recept!
 Az emberekben annyi az irígység,
 Hogy az az úr, ki ezt megszervezi!
 Én odaállok majd a nép elé,
 Ha zúg, ha szenved: megváltójaként
 Lobogtatom a lángvörös lepelt,
 Mint toreádor a bikák előtt,
 S azt hirdetem: Csak erre, emberek!
 A tőke ellen itt a védelem!
 Meglásd, öreg, a szót megértik ők
 S bejön az én utcámba mindahány!
 (*Shylockhoz.*) A martalékon majd megosztozunk.

Shylock: Ne szólj le minket! Te csak úgy jöhetsz,
 Ha már előtted mi uralkodunk. —
 Itt jó e fickó; toll van a fülén;
 Ez írni tud, fogjuk meg őt segédül!
 Hé, cimbora!

Hazug betű (bejön): Mi az? Szenzáció?
 Kéjgyilkolás? Rablás? Vagy szöktetés?
 Mert akkor itt vagyok, sietve jegyzek,
 S holnap az olvasók kidúlt szemekkel
 Falják lapom s a kassza megtelik!

Shylock: Ki vagy? Mi vagy?

Hazug betű: Az ujság én vagyok,
 Reggel, ebédkor, este egyre talpon.
 Enyém az utca, bolt, a hivatal,
 Vasút, a villamos s a nagyvilág,
 A legmagasb katedra az enyém,
 Az én szavam legmesszebb hallható.

Rám hallgat úr s paraszt, asszony, leány,
Ifjú s öreg, gazdag és szegény;
Uralkodóknak én fogom kezét,
Hatalmasoknak én parancsolok,
Professzort és tudatlant én tanítok,
A félvilág úgy lát, beszél s cselekszik,

Úgy érez, él, úgy gyűlöl és szeret,
Amint lapommal én parancsolom.
Szolgálhatok talán, ti jó urak?
Csak szóljatok, s én szívesen hozok,
Amit kívántok — ám szolgálatomnak
Természetesen némi ára van.

Shylock: Jó, jó, megalkuszunk, itt az előleg (*pénzt ad neki*).

Fukar vagyok, de nálad, úgy tudom,
Jó helyre tettem. Ámde megjegyezd:
Erszényem addig lesz csak a tiéd,
Amíg kiszolgálász s ellenem nem írsz!

Hazug betű: Tetszik nekem e nyílt szó. Hej minálunk
Oly ritkaság ez! Nálam úgy van ám,
Hogy a fehér is fekete, ha kell,
A bűn erény s a szent is Belzebub,
Ha technikámnak bűvkörébe jut.
Tudod, mi az: a fejlett technika?

Szibarita: Egy jó tanácsomat, fiú, fogadd el:
Ha emberek közt hódító gyanánt
Kívánsz mozogni, sose prédikálj!
Erkölcsvadászra, hidd el, semmi szükség!
Csak kellemest, gyönyörhözót beszélj,
Győzelmeket, fölényt, hízelkedést;
Kínálj evést, ivást, szerelmi mámort,
Ez kell neki, az olvasó baromnak!
Akkor kitart, olvas s fizet rogyásig.

Hazug betű: Bízd csak reám, leckére nem szorul

A toll művésze; én tudom, mi kell.
 A légy se száll ecetre, csak cukorra
 S cukrot találni nem nehéz dolog.
 Nézd, mily mohón habzsolja cikkeim
 A serdülő, az ifjú és a lány,
 Hogyan pirul ki, hogyan ég a vére
 S hogy szívja szomjasan magába tőlem
 A bűn s a mámor bűvös illatát.
 Tárcát adok, képet, regényt, riportot
 Csiklandozó, pikáns csalétekül,
 S ha bárki megró, tanuként kihívom
 Védelmemül a legjelesbeket,
 Kik tőlem élnek, hogy amit teszek,
 Művészet az s merő irodalom!

Kain: Ez nem elég. Én nem szívélhetem,

Hogy más is él s virul e földtekén.
 Enyim a másé is! Kevés a fóka
 És sok az eszkimó. Vitézi tett
 A másvilágra küldeni belőlük
 Pár millió hitvány gonosztevőt.

Hazug betű: Gonosztevőt?

Kain: Nos, ha utamban áll,

Ha ő is élni s lélegezni mer,
 Ha enni kér, ha szabadon mozog,
 Ha anyja nyelvén szól: gonosztevő!
 Mert csak nekem van mindehhez jogom.
 A szent önösség legdicsőbb erény
 S a becsülethez és a hősiséghez
 A gyilkoláson át vezet az út!

Shylock: A gyilkoláson? Jaj, be jó ez így!

A technika a gyilkolásban is
 Csodát művel. Ma már nem ekrazit
 Az új divat; ma gáz van és bacillus,
 Mely tartományokat söpör le végleg

A föld színéről s városok sorát
 Avatja sírmezővé. Ehhez én
 Az anyagot szívesen szállítom,
 Gyorsan s jutányosan; én ebből élek.
 Azért fiú, ha pénzre számítasz,
 Csak költögesd buzgón a harci kedvet,
 A nemzetek torzsalkodásait.
 Hadd higgye mind, hogy a gyűlölködés
 Egyazonos a hazaszeretettel.

Spartakusz: Én majd jövök s a letarolt vidéken
 Megszervezem a megmaradtakat:
 Kérges kezűek, egyesüljete!k!
 Vegyen bosszút szegény a gazdagon!
 Ha nincs kit ölni már a végeken,
 Egymást lehessen fojtogatni itthon.

Hazugság atyja: Jól van, fiúk, így mégse hasztalan
 Neveltelek. Látom, helyes szimattal
 Van áldva orrotok. Csak így tovább!
 Vigyázzatok — itt jó a föld ural! (*Mind elvonulnak.*)

Hungária (bejön; vele Észak, Kelet, Dél, Nyugat):
 Az Úr felé száll hálaéneke,
 Egy ezredéve élek itt e honban,
 S bár számtalan tövis között haladtam,
 Az Úr kegyelme máig őrizett.
 Egy nagy fiam, az első szent király,
 A Boldogasszony hű kezébe tette
 Én sorsomat s azóta véd e kéz.
 Holnap mi lesz? Jaj, a jövő titok.

Hazug betű (előjön): Királyi termet, villogó szemek,
 Mily édes ajk, mi bűvölő varázslat,
 Hungária! Szerelmesed vagyok!
 Boldog, ha lábad nyomdokába lépek.
Hungária: Ki vagy? Ah úgy, a Szó, a Gondolat,
 A Toll, a Kürt, a szárnyas Harsona!
 Betűtüzéség, névtelen parancsnok,

Kinek szavát a siket is meghallja.
 Szolgálni jössz? Ó, jer, tanítsd e népet,
 Szelíd s rajongó nagy családomat,
 Fűzd egybe mind s vezesd, hevítsd, neveld!

Hazug betű: Szolgád leszek, nemes Hungária,
 Csak bízd magad nyugodtan énreám!
 (Magában.) Be jó nekem, hogy az erény hiszékeny
 S mást is olyannak néz, minő magam!
 Szolgád legyek? Ó, hogyan; szép szavakkal
 Hízlekedem s vakítalak napestig,
 Hogy fel ne ébredj szende mámorodból,
 És meg ne tudd: én szolga nem vagyok;
 Hadd fődje látszat a szerepcserét.
 (Fenn.) Ha néped tudni vágyik és haladni,
 Ujságjaimban mindent megtalál!

Hungária: Nemes vitéz, fogadd köszönetem!
 Házam tiéd, járj benne szabadon,
 Amit kívánsz, mindent eléd viszek.

Hazug betű: Barátimat is elhozom neked:
 A pénzt, a munkát, harcot és gyönyört,
 Ezekben áll, tudod, a haladás.

Hungária: Hozd, hozd; nekem mindenki kellemes,
 Kinek nevét zászlódon olvasom. (Kíséretével el.)

Hazug betű: Elő, fiúk! (Jönnek.) E dőre álmodó
 Minden hízlekedésre hallgat; ezzel
 Munkánk valóban nem lehet nehéz.
 Dologra gyorsan! Minden óra drága! (Mind el.)

Igaz betű (Hungáriával jön): Hungária, hol jársz?
 Kerestelek,
 De idegen nép elfogott s lefoglalt.
 Megnézd, kiket bocsátsz magad köré!
 Gyanús mohóság lobogott szemükben,

Anyám, sötét haduktól féltelek.
Nem hú barát, ki hízeleg; a bók
Virág lehet, mely árulást takar.

Hungária: Mért féltesz engem? Mit kívánsz s ki vagy?

*Igaz betű: Én az vagyok, kiben legjobbjaidnak
Szívére lüktet és kiben ezer
Meg százezer magyar szív egyesül.
A szó vagyok, mely biztat és tanít,
A láng, mely éget, melegít, világít,
A hit, mely égbe néz s Istent imád,
A szárny, min egyre föllebb száll a lélek;
A lelkiismeret magas szószéke,
Mitől remegve fut a hitszegés.
Engem nem ismersz, aki lépteid
Aggódva őrzöm s könnyezem miattad?
Én az igaz, a tiszta toll vagyok.*

*Hungária: Szívem szerint való vagy. Ám talán
Túlzó sötéten látod a világot.
Mit árt nekem, ha másban is bízom
S ha kívüled mást is meghallgatok?
Szabad a pálya, versenyezzetek!
Itt jönnek éppen gyermekim, Kelet,
Észak, Nyugat, Dél — szólj nekik tehát!*

(Ezek jönnek, mellette megállnak kétoldalt.)

Itt a tudós, a gazda, a lateiner,
S a munka férfia, — mind szóra vágyik.

(Szintén felsorakoznak.)

*Tudós: A csillagok s az éter titkait
Épp felderítém. Kár, hogy ezt a kincset
Csak oly kevés halandó ismeri.
Megállj! Ki vagy? Oly tiszta homlokod.*

*Igaz betű: A hang vagyok, mely szétviszi tudásod
S a köz, a nép javára váltja fel...*

Hazug betű (berohan, ujságjait lobogtatva):

Ne hidd, nem úgy van; én vagyok a sajtó,
Közvéleményt csak én csinálhatok!
Mi kell? Hírnév? Hatás? Azt én adok.
Ez itt bagoly, tudás kerékkötője,
Letűnt koroknak bárgyú igrice.
Jer s én babérrel hintem utadat.

Igaz betű: Ne higgyetek neki!

Hazug betű (túlkiáltja): Mit tudsz te, menj!

Te átkaiddal fojtod el az eszmét
S a gondolatnak büszke szárnyalását
Dogmák sötét ködével gátolod!
Papok cselédje, menj, tömjénzagú!
Vigyázz, tudós, ez a tudás halála!
Tisztviselő, ez életörömöd
Kútmérgezője, ki kolostorokba
Zárná a nagyvilágot. És te munkás,
Ez itt a tőke martalóc segéde,
Az elnyomók védője, talpnyalója.
Te gazda, nézd, ezé a föld s az ország!
Az úr s a pap kiszívja véredet
S együtt hízik soványka zsírodon!
Hiába vágyol új telekre, míg
E holtkezü pók utadat szegi.

Igaz betű: Én útban állok, hogy a föld ne csússzon

Galícia kezébe. Ez a baj?
Bilincseket hozol, nyomort, s te vádolsz?

Hazug betű: Ures beszéd! De ki kíváncsi rád?

Beszélj, amíg csak jól esik; előre
Befogtam én az emberek fülét;
Ezek ni itt, már mind az enyimek.

(Lapokat oszt ki köztük s azok mohón olvassák.)

Igaz betű: Tudós, figyelj rám!

Tudós: Hagyd el, ne zavarj!
Oly érdekes, mit éppen olvasok.

Igaz betű: Tisztviselő, vesztedbe ne rohanj!

Tisztviselő: Eredj, olyan szenzációs e cikk!

Igaz betű: Munkás barátom...

Munkás: Nem merek reád
Figyelni, mert lásd, engem is figyelnek;
Kondíciómat elveszíthetem,
Ha nem hiszem, hogy hinni nem szabad.

Igaz betű: Földművelő...

Gazda: Jó, jó, hiszen tudod,
Istent, hazát én el nem árulok,
De a szabad szó mindenek fölött!
Én ehhez állok, ez ígér legtöbbet.

Igaz betű (magában): Övébe jött, de zárt kaput talált!

Hazug betű (kacagva): Eredj bagolyváradba vissza,
mondom!

Időd letűnt, új nap derült fölénk.
Éljen a föld, a hatalom, a jólét,
A pénz s gyönyör! Ki éri, marja. Rajta!
Minden szabad és minden a mienk!

Hazugság atyja (besurran):

Ezt jól csináltad. Minden a mienk (kacag).

(Míg a nyolc ember ujságjába mélyed, a Hazugság Atyja
hirtelen hurkot s hálót vet ki rájuk s észrevétlenül meg-
bilincsell őket, majd ostort suhínt feléjük.)

És most előre, börtönöm felé!

Tudós (kéjesen nyújtózik a hálóban, bilincselte kezével):
Mily édes és dicső e szent szabadság!

Tisztviselő (ugyanúgy): Nincs boldogabb, mint én,
a haladól

Munkás: Ó, társadalmi újraéledés!

Gazda: Pacsirta szól, a hajnal elközelgett!

Észak, Kelet, Dél, Nyugat: Tizennégy pont! Hej!
Önrendelkezés!

Igaz betű: Ébredjete! Halálnak útja ez!

Hazug betű: Hiába szólsz, hiába pénzsmítálsz,
Ezek nem értik már a hangodat;
Ha én beszélek, arra felfigyelnek.
Vigyázd csak! *(Feléjük kiált.)* Emberek! *(Azok mint-
egy hipnotizáltan felfigyelnek.)*
Mit tűritek a béke tespedését? *(Azoknál nyugtalan-
ság.)*
Hol a szabadság? Szolgahelyzet ez! *(Növekvő nyug-
talanság, mozgás.)*

*(Szibarita, Shylock, Kain, Spartakusz besurrannak, a Hazug
betű mögé bújnak.)*

Kiáltsatok: Ez nem megy így tovább!

**Tudós, Tisztviselő, Munkás, Gazda (önállótlanul, vak
meggyőződéssel):**

Ez nem lehet, ez nem megy így tovább!

Shylock (a Hazug betű mögül): Több pénzt! Ipart!
Több bankot, trösztöket!

(A nyolc vadul hadonászva ismétli e sort.)

Szibarita: Kocsmát, mozit, s mi fő: szabad szerelmet!
(Isméltlik.)

Kain: Fegyverre mind! Itt csak a kard segít!
(Isméltlik fokozódó indulattal.)

Spartakusz: Munkástanács kell *(Ismétlik)* és paraszt-tanács! *(Ismétlik.)*

(Ezen egymás közt összevesznek, Gazda s Munkás a két másik ellen fordul.)

Hazugság atyja: Hát így vagyunk? Hisz ez dicső eredmény,

Elérkezett a perc a nagy fogásra.

Most én kiáltok. Emberek, hohó!

(Megrántja a háló kötelét, a nyolc felhorkan.)

Itt egy segít csak, egy: a háború!

(Azok kábultan kiáltják: A háború!)

Éljen a harc, a háború, halál! *(Ismétlik.)*

Tízmillió halott! *(Ismétlik.)*

Mors Imperator! *(Ismétlik.)*

S ez sem elég, most jöjjön új pokol:

Forradalom! *(Ismétlik: Forradalom!)* Szovjet s az új világ! *(Ismétlik.)*

(Sötétség, mennydörgés, ágyúk robaja, durranás, lövöldözés, halálos sikoltások, nyöszörgés, jajgatás, ordítás.)

Kain: Öld, öld! Hadd folyjon vére százezernek!

Gránátosó, szuronyroham, előre!

Spartakusz: S ha veszve minden, újra kezdjük el,
Egymásratörve! Gépeút! Csekát!

Shylock: Mi fényes üzlet ez a háború!
A vérözön nekem aranyfolyó.

Szibarita: Harcoljatok s ha közbe perc szünet van:
Táncoljatok, ha vérbe hágtok is!

Hazugság atyja: Elég! Elég! betelt a pusztulás!

(Ostorcsattogások, jajgatás; végül hatalmas csattanás, utána teljes csend.)

(Szünet.)

(Lassan megvilágosodik, senki sincs a színen; Hungária láncoltan gyászlátyolban jön.)

Hungária: Mi volt e szörnyű, véres éjszaka?

Sebek borítnak, tagjaim levágva,
 Ó, jaj nekem, e csonkaság megölli
 Észak, Kelet, Nyugat, Dél, merre vagytok?
 Sötét hatalmak törtek ellenem
 S kifosztva járok a romok fölött.
 Várad, Pozsony, Szabadka, Újvidék,
 Jaj, merre vagytok? s visszajöttök-e?

(Leroskad, sír.)

Tudós (megvakulva, tapogatózva jön): Mi fájdalom,
 mi szégyen! Ily keményen
 Kell meglakolni dőreségeinkért!
Tisztviselő (lerongyoltan): Nincsen kenyér, lakás és
 nincs remény,
 Súlyos csapás, de haj, megérdemeltük.
Munkás (hasonlóan): És munka sincs! Tízezren élnek
 így,
 Hiába kelnek s fekszenek, hiába
 Járnak napestig, hasztalan kopognak,
 A gyár s a szívek mind bezárva rég!
Gazda (tört kaszával jön): A gazda már csak béres a
 saját
 Rögén, a bor s a búza csak teher.
 Gyötrő kínokkal ébredek s a holnap
 Nem hoz reményt. Ó, keserű csalódás!
Hungária: Nem, nép, ne csüggedj, lesz új ébredés!
 Ahol hibáztunk, kezdjük újra ott.
 Az volt hibánk, hogy áttató szavakra,
 Kígyószavakra hallgatott fülünk.
 Betűn keresztül jött a pusztulás,
 Betűn keresztül jön el tehát
 A gyógyulás is. Rajta, híveim,
 Aki magyar, az tépje szét a láncot,
 A romboló sajtó bilincseit.
(Letépi magáról a bilincset, a rossz sajtót.)
 Van más betű is, mint a mérgezőké.

(Belép az Igaz betű, lény esik rája.)

Ó, jöjj, igazság szende hírhozója,

Hit bajvivója, égi magvető;
 Te tiszta erkölcs s honfiúi hűség
 Zászlóvivője — jer, te járj előttem!
 Tanítsd e népet, hogy magába szálljon,
 Bűn és hazugság újra meg ne rontsa,
 Lelkébe méreg újra ne hatoljon.
 Sajtó, igaz sajtó, tanítsd e népet!
Igaz betű: Hívtál, jövök. De újra el ne pártolj!
 Krisztus az út, az élet és igazság,
 Krisztus az élet s a feltámadás!

(Hungária megöleli, magas sziklára hágva, az Igaz betűt; láncot lehullanak. A négy férfi sóvárogva nézi, bánkódó magábaszállással. Megjelen Észak, Kelet, Dél és Nyugat, lassan közelednek Hungáriához, miközben láncuk lassankint lehull. Hungária feléjük tárja karjait, ők odarohannak a keblére.) Éldrkép.

(Függöny.)

AZ APRÓHIRDETÉS.

Sajtóvígjáték.

SZEMÉLYEK:

Göröngyösyné. — Toprongyosy Milka, Göröngyösyné nénje. — Kleopátra (33 éves), Rebella (30 éves), Mancsi (19 éves), Göröngyösyné leányai. — Sereghyné, altábornagy neje. — Kerekes Dusi, a Göröngyösy-leányok barátnője. — Négy Verébly-leány. — Tenyeres Babi, Göröngyösyék öreg cselédje. — Történik Göröngyösyék házában.

I. FELVONÁS.

(Szoba Göröngyösyéknél. Babi egyedül porolgat. A sikek rikácsoló hangján beszél és élénken gesztikulál.)

Babi: Jaj, jaj, jaj! Én sem bírok ám már úgy hajolni, mint tizenöt évvel ezelőtt! Az én derekamba is beleült a köszvény, mint szű az öreg fába! Hiába, eljár az idő! Karácsonyig mégcsak kihúzó valahogy, de akkor aztán én is felmondok. Vagy ahogy az urak mondják, nyugalomba mék. *(Porol.)* A biz! Nehéz is soká kibírni ennél a háznál! Ha ez a szentem, a Mancsi,

nem volna, úgy meginaltam vóna már innét, mint koszos borjú a csordából. Nem lehet meglenni ezzel a fehérnéppel. Dolgozni egyik se tud, de parancsolni? Azt 'gen. Hogy is mondja a Kleopátra kisasszony? Aszongya (*hadarva*): Bábi, a kalapomat! A Rebella rá: Bábi, a papucsomat! Az egyik hajsza, a másik csálé, egyik se jár egyenes úton. (*Porol.*) Hát még ez a foghíjjas vénkisasszony, a Milka néni, annak semmisse jó a föld hátán! A kákán is csomót keres. Még rajtam is. No, itt jön a szentem, a Manci kisasszony!

Manci (*bejön*): Bábi néni, menjen csak ki a konyhára, a mama hivatja.

Bábi: Tessék? (*Füléhez emeli kezét.*)

Manci (*hangosabban*): A konyhába hivatja a mama.

Bábi: Menjek ki? Az udvarba? Ja, a konyhába? De hát akkor mikor leszek kész a porolással? Tessék?

Manci: Majd azt addig elvégzem én, Bábi néni, menjen csak!

Bábi (*hízelkedve*): Elvégzi? Porol helyettem? No, nézze a szentem; mondom, hogy milyen kedves! Tet-szett valamit mondani? Megyek már. (*Az ajtóban bele-ütközik Milka nénibe, ki hátrafelé nézegetve jön be, kezében kötőtű s harisnya.*) Puff, ni, ki ez?

Milka néni (*egyszerre*): Hű, hopp, mi ez? Ej, Bábi, hát nem tud maga vigyázni?

Bábi: Tessék?

Milka (*ordít*): Nem tud jobban vigyázni, hogy fel ne döntse az embert?

Bábi: Nem akartam, nem akartam. (*Magában.*) A beste látta a vén boszorkát, minek gyün be háttal a szobábal

Milka: Éppen magát kerestem, Bábi, hogy hozza-e már az uzsonnámat?

Bábi: No, ne haragudjon. Mondom már, hogy nem akartam.

Milka: Jól van, no! Csak hozza már a kávémat! (*Int kifelé.*)

Bábi: Hogy a konyhára menjek? A nagyságos asszonynak segíteni? Igen, mondta már a kisasszony.

Milka (*kiált*): A kávémat hozza!

Bábi: Mit? Kártyát? Ja, a kávé! Igen, megyek, szaladok.

Milka: Szörnyűség! (*Letelepszik.*) Már egyfertály ötre és még nem is ozsonnáztam. Ettől a siket cselédtől éhen is veszhet az ember! (*Kiált.*) Hát mozog-e már?

Bábi: A kávé, úgy-e? Hisz megyek már, no. Azért még nem kell az embernek az apja lelkét szidni. (*El.*)

Milka (*letelepszik*): Hej, édes lányom, csak sok baj van manapság a cselédekkel. (*Manci csendesen törülget.*) Hát mondd csak, nem igaz-e?

Manci: Nem tudom, Milka néni. Nekem soha sincs velük bajom.

Milka: Neked nincs velük bajod? Elhiszem. Mert te magad végiesz helyettük minden munkát. Ej-ej, Manci, nem szabad ám a cselédeket annyira elkényeztetni! Belőled bizony nem válnék jó asszony.

Manci: Gondolja, néni? (*Bábi jön a kávéval, odarakja.*)

Milka: Bizony nem! Pedig amúgy jó volna, ha férjhez mennél. Maholnap itt az ideje.

Bábi: Tessék?

Milka: Nem magához szóltam! Mancinak magyarázom, hogy menjen férjhez.

Bábi: Mit, menjek férjhez? Én? Most? Tessék?

Milka: Patvarba menjen férjhez! A konyhába menjen! Oda hitta már régen a nagyságos asszony.

Bábi: Ilyen gúnyt űzni tisztos vén fejemből! Hát miért nem megy ő férjhez, ha már azt tartja, hogy télen is terem virág a fán. (*Duzzogva kisompolyog.*)

Milka: Bizony, én csak azt tartom, édes lányom, hogy minden fiatal leány a maga szerencséjének a kövácsa. Amelyik akar, az igenis férjhez tud menni, csak értse a módját. Be kár érted, hogy ilyen elzárkózottan élsz idehaza.

Manci: De hiszen, néni, én idehaza is egészen jól érzem magam.

Milka: Jól érzed magad? Ebben az egyhangú, unalmas életben? A folytonos takarítás, portörítés közben? Brr! Ez is élet? Örökké a templomot bújod és misére szaladgálsz? Meg A Szívet árulod a templom előtt? Ez is élet? Férjhez kellene menned, Mancsi! Érted? Férjhez! A férjhezmenés a fiatal lány egyetlen boldogsága a földön.

Manci: Úgy? Ejnye néni, akkor hát miért nem lett boldog maga is? Miért nem ment férjhez?

Milka: Hja, fiam, az más. Én nem akartam férjhez menni. Meg aztán van olyan is, akinek nem sikerül. De te...

Manci: Bocsánat, édes néni, de az imént azt mondta, hogy amelyik lány akar, az mind férjhez tud menni, csak értse a módját! S ha igazán ez a fiatal lány egyetlen boldogsága...

Milka (idegesen felborítja a csészéjét): Elég, Manci, ne bosszants örökké a feleselgetéssel. Rajtad bezzeg nem látszik meg, hogy jó házból való vagy. Művelt úrilány sohasem felesel az idősebbekkel... Akarom mondani: az okosabbakkal. De a Göröngyösfamiliában, sajnos, sohasem volt meg az az úri modor, amely például a mi családunkban, a nemes Toprongyos-családban otthonos. Mert mi nemes vér vagyunk ám! Igaz, hogy ti is nemesek vagytok, de csak Mária Terézia óta. Haha! Mikor élt Mária Terézia! Hisz az még csak tegnap volt. Ha egy kicsit korábban születtek, még a kortársa lehetek. Bizony, szegény anyád, Dorottya néném, se választotta meg jól a férjét! Kár volt neki az apádhoz menni. Talált volna ő sokkal előkelőbb férjet is.

Manci (szerényen): Kedves néni, nekem mindegy, hogy magában hogy gondolkozik megboldogult édesapámról, de kérem, hogy legalább énelőttem ne gyalázza őt, mert ez nekem nagyon fáj s ezt én nem tudom elviselni.

Milka (felpattan): Mit? Nem tudod elviselni? Te

beszélsz velem ilyen hangon? Szerencsétlen! Hát ennyire megfélemedzel a tiszteletről, amellyel az öregek iránt, akarom mondani: a felebbvalóid iránt tartozol? Tudod, hogy ki vagyok én? Tudod, hogy mit köszönhetsz nekem? Hiszen, ha én nem volnék, te szerencsétlen, ha én nem gondoztalak volna kicsiny szopós-gyerekkorod óta... (*Sírni kezd.*) Ó, te hálátlan! Hisz akkor rég elpusztulsz, akár a fáról hullott veréb.

Manci: Azért hálás is vagyok Milka néninek, de édesapám emléke is szent előttem.

Milka: No, veletek igazán nem lehet kibírni. Megyek inkább a konyhára én is. Jaj, az idegeim! (*El.*)

Dusi (belép a másik ajtón): Szervusz! Mancsi! Egyedül vagy? Hol vannak a nénéid?

Manci: Isten hozott. Úgy látszik, kimentek a városba.

Dusi: Hallottad a nagy ujságot? Azt beszélik a városban, hogy Kleopátra és Rebella hamarosan férjhez mennek. Igaz-e ez? Ezt jöttem megtudakolni.

Manci: Nem tudok róla.

Dusi: Mondd, Mancsi, nem viselkednek Kleopátra és Rebella pár nap óta különösen?

Manci: Pár nap óta? Bizony, ők máskor is eléggé elütnek a többi lányoktól. De pár nap óta, igazad van, valami furcsa izgatottság vett rajtuk erőt.

Dusi (magában): Hahaha! No, ezeket sikerült léprevezetnem. De nem is árt nekik, ha felsülnek. (*Fenn.*) Nem beszéltek valami apróhirdetésről?

Manci: Tudtommal nem. Nekem csak az tűnt fel, hogy néhány nap óta mindketten valami leveleken dolgoznak. Nagyon nehezen mehetett, mert folyton suttogtak; eltépték, amit megírtak, aztán újra kezdték, de nekem nem szóltak egy szót sem. De miért akard mindezt tudni, Dusi?

Dusi: Semmi, semmi. Csak érdekelt. S ha csakugyan férjhez mennek, jókor meg szeretném magam hivatni a lagzira. De megyek, Mancsi, még sok elintézni valóm van. (*Félre.*) Ma nagyszerű ingyenmulatságban lesz részem a Városliget bejáratánál. (*Fenn.*) Mondd

meg, kérlek, a nénéidnek, hogy este még egyszer eljövök. Pál (El.)

Manci: Mit hallok? Kleopátra és Rebella férjhez mennek? És mi erről semmit sem tudunk? Igaz, hogy az én esetemet sem tudja még senki. Jaj, csak sikerülne már a mamával beszélnem!

Milka (bejön): Mi az? Vendég volt itt? Beszélni hallottam. Járt itt valaki?

Manci: Kerek Dusi volt itt, néni.

Milka: S ugyan mi járatban jött? Hozott valami újságot?

Manci: Hozott is, nem is. Azt mondta, ma este még egyszer eljön.

Milka: Szörnyűség! Hát Manci, te már előttem is titkolódzol?

(Kleopátra, Rebella rohanva jönnek. Klári izléstelen puccban. Rebella tüntető, feminista egyszerűséggel.)

Kleopátra: Kisztihand, néni; megjöttünk! Jaj, de sokáig kellett keresgelnünk a boltban, míg megtaláltuk a megfelelőt!

Rebella: A sok ostoba limlom között!

Kleopátra: Ez a piros puff nagyszerű lesz. Mondhatom, már a zsidónál is nagyon tetszett, de nem akartam szólni, nehogy még felemelje az árát. Ebben igazán úgy fogok tündökölni, mint egy királynő. Alig várom már, hogy felvehessem!

Rebella: Nekem ugyan nem kellenek ezek a kacsatok! Én feminista vagyok s az egyszerűséget szeretem. Nem a puff teszi az embert. Sőt! Amíg a nők be nem látják, hogy ruhájuk egyszerűségében is utánozniok kell a férfiakat, addig a férfiak nem fognak bennünket komolyan venni. Miért veszik a férfiak egymást komolyan? Azért, mert egyszerű a ruhájuk. Mert látják, hogy nem lehet egymást cifra szallagokkal és máslikkal elbolondítani.

Milka: De hát velem már senki se törődik ebben a házban? Kleopátra, Rebella, szóljatok! Hol jártatok, mit vettetek?

Kleopátra: Ja, néni, nagy ujság van. Eddig titok-

ban tartottuk, de ma este célt érünk s ha tetszik, most már meg is mondhatjuk.

Milka: Hát szóljatok, beszéljeteK, hiszen majd kiugrom a bőrémből a kíváncsiságtól.

Rebella: Ó, nyomorult női kíváncsiság!

Kleopátra: Manci, te eredj ki addig a konyhára, neked nem kell a dologról tudnod.

Manci (gúny nélkül): Jó, jó, csak titkolózzatok, nem öl meg a kíváncsiság. (El.)

Milka: Hát beszéljeteK, édeseim, beszéljeteK, az ég szerelmére, hisz majd kivet a láz! Mi van veleteK, aranyos rózsaszálaim? Látom az arcotokon, hogy valami nagy dolog történt.

Kleopátra: Hát bizony, néni, nagy dolog.

Milka: Nagy dolog? Ugyan mi lehet az?

Kleopátra: Mi? Hát csak az, néni, hogy mi ketten, Rebella meg én, elhatároztuk, hogy férjhez megyünk.

Milka: Hát mégis? Nagyszerű! Pompás! Régóta prédikálom én ezt nekteK, gyerekek. Csakhogy végre észretértetek!

Rebella: Észretértünk mi már régen, néni! Csak tudja, a férjhezmenéshez más is kell ám, mint jó-akarati!

Milka: Bizony, úgy van. Ebben már nekem is van tapasztalatom. Oda biz férj is kell.

Kleopátra: Úgy van, néni. És nálunk eddig éppen csak ez az egy hiányzott.

Milka: A gazemberek! Egyik sem akart kötélnek állni. Úgy-e?

Rebella: A gyalázatosak! Ahol nem kelleneK, száz is van belőlük. Ahol meg szükség van rájuk, egy sem mutatkozik.

Milka: Igaz, hogy no, valljuk meg csak őszintén, nem is vagytok ám valami egetverő szépségek.

Kleopátra, Rebella: De néni! Ilyet mondani!

Kleopátra: Magának persze csak a Manci szép!

Rebella: Mit, szépség! Okos férfi nem a szépséget keresi a nőben, hanem a műveltséget. Ez pedig ha Kleopátrában nem is, de bennem mindenesetre meg-

van. Nekem Gorkij és Schwimmer Róza az ideáljaim. Én olvastam a jelenkor összes anarkista és feminista íróit, már amennyire fogyatékos nyelvismeretemmel lehetséges volt! (*Félre.*) Be kár, hogy csak magyarul tudok!

Milka: De hát ne izgassatok, gyerekek, mondjátok tovább. Férjhez mentek? Ki vesz el titeket?

Kleopátra: Jól van, néni, megmondjuk, de fog-e tudni hallgatni?

Milka: Én? Hogy tudok-e hallgatni? Hisz ezt csinálok egész életemen át, már vagy hatvan, akarom mondani, negyven esztendeje!

Kleopátra (Rebellához): Megmondjuk?

Rebella: Hát csak mondd meg. Hamarosan úgyis célt érünk.

Kleopátra: De hátha felsülünk s aztán kinevet?

Rebella: Az se baj. A férfiak sem szokták szígyenleni a kudarcaikat.

Milka: Szóljatok már, a mennykő csapjon belétek!

Kleopátra: No, néni, ez aztán jó kívánság! Hisz ha belénk csap a mennykő, agyonüti velünk a titkun-
kat is!

Milka: De ha így agyonkínoztok! Nem látjátok, hogy máris reszket minden tagom az idegességtől? Jaj, az idegeim!

Kleopátra: Rebella, a néni ideges, hozz neki azokból az idegcseppekből!

Milka: A szél hordja a cseppjeiteket! Beszéljete! Mondtam már, hogy én hallgatok, mint a szárított héring.

Rebella: Találó hasonlat.

Milka (síró hangon): Hát szóltok-e már?

Kleopátra: De akkor előbb ülünk le ide, a kanapéra, néni, Rebella, ülj le te is. (*Leülnek.*)

Rebella: Nem, én inkább állva maradok. A folytonos egyhelybenülés egyik főoka a nők elmaradottságának. A világ mozog, mi nők pedig mindig egyhelyben ülünk. (*Cigarettdára gyújt, gesztikulál.*)

Milka: Tehát kezdjük!

Kleopátra: Tehát kezdjük. Hol is kezdjük?

Milka: Hát az elején vagy a végén, bánom is én! Csak kezdjétek már valahol.

(*Göröngyösyné belép. Jóképű elhízott asszony.*)

Göröngyösyné: Jaj, fiaim, hol vagytok? Tűvé teszem értetek a házat... Már vagy félórája kereslek. Kleopátra, Rebella, hol jártatok? Megint a városban kujtorogtatok, úgy-e? Nekem meg nem mondtok semmit. Pedig talán az édesanyátok volnék, vagy mi?

Kleopátra: Ne haragudj, mama; egy kicsit... levegőztünk.

Rebella: Az ember nem ülhet mindig egyhelyben. Az egyhelybenülés a nők elmaradottságának egyik főoka.

Milka (magában): Hogy ennek is pont most kellett jönnie! Mikor majd kifúrja az oldalamat a kíváncsiság.

Göröngyösyné: Levegőzni voltatok? Hát akkor mit jelent ez a nagy csomag itt az asztalon? Bevásárolni voltatok, ügyebár? Miért nem mondjátok meg őszintén?

Rebella (titkon Kleopátrához): Látod, ostoba! Miért raktad a csomagot az asztalra?

Göröngyösyné: És persze megint adósságra! Szörnyűség! Azzal meg nem törődtek, hogy maholnap dob alá kerül mindenünk. A legszigorúbban megtiltom, hogy az én beleegyezésem nélkül még valamit vásárolni merjete!

Kleopátra (cirógatja): Mamuska, édes mamuskám, hidd el, ez egyszer megérte a dolog.

Göröngyösyné: Nektek igen, de hogy nekem is megérte-e, az már más kérdés.

Kleopátra: Neked is, mamuskám. Mert úgy-e, neked is megéri, ha mi, lányok, férjhez megyünk.

Milka: Bizony nem ártana, ha nem ülnétek örökké az anyátok szoknyáján. Elég öregek vagytok már, hogy fejkötő alá kerüljete.

Kleopátra: Öregek? Már mint mi? Nénéi, talán magával téveszt bennünket össze.

Milka (pergő nyelvvvel): No hát, hisz én nem mondom, hogy fiatal vagyok, mert hiszen igaz, hogy közeledem már a negyvenhez. De ti is közelebb vagytok már a harmincöthöz, mint a huszonöthöz. És hozzá rútak is vagytok, kicsinyeim, rútak, akár az éjtszaka.

Kleopátra, Rebella (rátámadnak): Néni, ilyen ne mondjon! *(Kleopátra tükröt ragad.)*

Kleopátra: Igaz, hogy Rebelláról nem lehet elmondani, hogy szép, de én tartom magam olyan szépeknek, mint bárki más a városban.

Milka, Rebella (gúnyosan): Te, és szép?? Hahaha!

Rebella: Az engem ért sérelmet nem veszem tudomásul. Különben is elmaradott gondolkodás jele, ha valaki a nők szépségét a külsejük után ítéli meg. A szellem a szép, nem a test.

Milka: Úgy van, Rebella, igazad van. Nekem is ez a legfőbb vigaszom.

Kleopátra: Hagyd el, Rebella, a te szellemi szépséged sem különb a külső szépségednél.

Rebella (dühösen): Ne sértegecss!

Kleopátra: Igenis, úgy van!

Rebella: Elhallgass!

Kleopátra: Azért is igazam van!

Milka (riadtan körülutja őket): Jaj, mit csináltok megint? Édes csibéim, hagyjatok egymásnak békét! Hagyjatok békét...

Göröngyösyné: Ezt már igazán nem bírom tovább nézni. Jaj, ezek a neveletlen gyermekek! Olyan neveletlenek, mintha soha senki se nevelte volna őket!

Milka: Jaj, az idegeim!

Kleopátra (hirtelen nevetve): Hallod, Rebella, a néninek már megint az idegeivel van baja! Hozd már az idegcseppeket!

Milka: A kakas csípje meg az idegcseppeiteket! Meg a veszekedéseket is! Most már legyen béke és üljetek ide mellém, aztán mondjátok el, mi hát az a nagy újság? *(Leülnek.)*

Kleopátra: Hát néni, az a nagy újság, hogy mi ket-

ten, Rebella meg én, elhatároztuk, hogy végre férjhez megyünk.

Milka (az asztalra üt): Hát ne ezt mondd örökké! Ezt már hallottam! Különben hála az égnek! Bölcs gondolat! Ezt ugyan már régen elhatároztátok, csak nem sikerült nyélbeütni.

Kleopátra: Ne sértegessen, Milka néni, különben nem mondunk el egy szót sem.

Milka: Nono, nem kell mindjárt apprehendálni! Csak mondd hát, ki vesz el benneteket? Csodálatos ember lehet.

Kleopátra: Ha még egy szót szól...

Milka: Csak folytasd. Hallgatok, mint egy szopós-gyerekl

Rebella: Jaj, néni! Hisz az rí, akár a duda!

Milka (int Rebellának, hogy hallgasson): Csak folytasd, folytasd, Kleóókám!

Kleopátra: Igaz, hogy már régen gondolunk a férjhezmenésre.

Milka: Idestova tizenöt esztendeje. De csak folytasd, folytasd!

Rebella: De Milka néni, én három évvel fiatalabb vagyok, mint Kleopátra.

Milka: Nem tesz semmit. Szóval férjhez akartok menni! Csak folytasd, folytasd!

Bábi (ki bejött az uzsonnát elvinni): Tessék? Folytatni akarja? Nem volt elég? Hozzak még egy csészével?

Milka: Nem magához beszélek, Bábi; menjen, ott kint tágasabb.

Bábi: Kint? Tessék? Hogy van-e még kint? (Komolyan rázza a fejét.) Nem tudom. De majd meg-nézem. Hideg kávé, az van.

Kleopátra: Lássá, néni, ma este táncolni fogunk a férjhezmenetelünk tiszteletére.

Milka: Hej, be jó lesz! Édesanyátok esküvője óta nem táncoltam. Egészen kijöttem belőle. Szinte kihűlt már bennem a vér.

Bábi: Felforralljam? Tessék? A konyhában van tűz, barackot főz be a nagysága.

Kleopátra: Ami azonban új az elhatározásunkban, az az, hogy mi egy egészen eredeti és modern eszközöt ragadtunk meg célunk érdekében. Egy eszköz, amely époly biztosan hat, mint amily egyszerű.

Milka: Értem. Helyes. Szóval olyan, mint egy jó háziszser. Csak folytasd.

Rebella: Háziszser? Ki beszél a huszadik században háziszszerekről?

Bábi: Tessék? Úgy látszik, mégse kell neki. (El.)

Milka: Csak folytasd, folytasd!

Kleopátra: Nem találja el néni, mi ez az egyszerű eszköz? Pedig sokan mentek már férjhez annak segítségével!

Milka: Nem talállok én el, fiam, semmit. Soha életemben nem tudtam megfejtetni egyetlen rébuszt sem. Hát csak mondd meg, mi az?

Rebella: Dehogy nem, néni. Mikor a multkor feladtuk magának, hogy li-val kezdődik s la-val végződik és színt jelent, akkor kitalálta.

Kleopátra: Persze, persze. Igaz, hogy csak nagysokára!

Milka: Igaz, emlékszem. Azt kitaláltam. Hogy is volt? Li-val kezdődik, la-val végződik. Igen... Igen... De most már mégsem tudnám megmondani. Azt hiszem, kék volt, vagy rózsaszín... vagy valami más szín. (Kleopátra, Rebella összenevetnek.)

Kleopátra: Dehogy kék, néni, lila volt! Li-la, lila.

Milka: Bánom is én, lila volt-e vagy zöld, csak mondjátok már, mi az a csodaszser, hogyan akartok férjhez menni? Ha csakugyan olyan egyszerű és biztos az az eszköz, ki tudja?... Hisz igaz, hogy már közeledem a negyvenhez... (Feláll és illegetni kezdi magát.) De azért még eléggé megőriztem a fiatalos üdőségemet...

Kleopátra: Nono, néni, annyira már mégse biztos szer az.

Milka: Édes fiam, hát összebeszéltetek, hogy ma

halálra fogtok kinozni? Miért nem mondjátok meg egyetlen szóval, hogy mi az az eszköz? Ahelyett, hogy így gyötörnétek szegény öreg nénéteket!

Rebella: Szegény öreg? Ugyan néni, hisz még csak az imént mondta, hogy üde és fiatal...

Kleopátra: Pedig igazán megmondhatjuk egyetlenegy szóval. Egyetlen szó az egész. No, mi lehet?

Milka: Jaj, ezek a neveletlen gyerekek. *(Fenn.)* Mondtam már, édes csibéim, hogy nem tudom kitalálni, ha ítéletnapig faggattok is vele.

Kleopátra: Hát találja ki legalább részletekben. Nézze: megmondom az elejét meg a végét. Jó? Hát tudja, mi az a csodálatos eszköz? Vigyázzon! Úgy kezdődik, hogy ap és úgy végződik, hogy tés. No, most találja ki, néni! Másképp nem mondjuk meg!

Milka (magában): Hát rá kell szánnom magam a találgatásra. *(Fenn.)* Mi is lehet?... Hopp, megvan!... Lila?...

Kleopátra, Rebella: De néni, hisz most nem színről van szó!

Kleopátra: És mondtam, hogy ap-pal kezdődik és tés-sel végződik. Hát mi lehet az?

Milka (gondolkozik): Ap-pal kezdődik és tés-sel végződik... Ap, ap... no, lássuk csak... Mi kezdődik ap-pal... Megvan!! Apáca!

Kleopátra, Rebella (felkacagnak): Apáca... Apáca!...

Rebella: Hogy lehet apáca eszköz a férjhezmenésre? Meg azután apáca nem tés-sel végződik... Az apáca neki háziszser!...

Kleopátra: Vigyázzon, néni: ap-pal kezdődik és tés-sel végződik. Nos?

Milka (izzadva): Nem tudom, nem tudom...

Kleopátra: No nézze, többet is elárulok. A szó első fele ez: apró. Most csak kitalálja?

Milka: Apró... apró... Aprószentek!

Kleopátra: Ej, ej, néni, mi bizony nem ilyen szent segítséget keresünk!

Milka: Apró... apró?... Aprófa!... Aprópénz...

Aprólék... (A lányok mindig a fejüket rázzák és nevetnek.)

Kleopátra: No, néni, látom, hogy nem találja el, ha mégegyszer annyit él is, mint eddig. Hát megmondom: apróhirdetés!

Milka: Apróhirdetés? No, nézze meg az ember! Tés-re végződik. Ejnye ni, igazad volt. De hát mit csináltok ti az apróhirdetéssel?

Rebella: Jaj, néni, de elmaradott maga! Nem tudja, hogy az apróhirdetés ma a legmodernebb eszköz, valahányszor a nagy nyilvánossághoz akarunk fordulni? Én rég feltettem magamban, hogy ha férjhez megyek, csakis apróhirdetés útján megyek férjhez. Kleó is tőlem vette a gondolatot.

Kleopátra: Nem igaz! Magamtól jöttem rá!

Rebella: Tévedsz!

Kleopátra: Azért is! Különben nem az a kérdés, hogy kié a gondolat, hanem, hogy kinek fog sikerülni. Nekem még ma este sikerülni fog. Már meg is hívtam a szomszédból a Verébfi-lányokat, hogy eljegyzésem tiszteletére egy kis házimulatságot csapjunk. Hát úgy-e, Milka néni, most már érti a dolgot?

Milka: Értem, értem, csak azt nem tudom, hol akasztjátok ki azt a hirdetést? A ház kapujára, úgy-e? És ha már kiakasztjátok, miért legyen apró? Miért nem inkább jó nagyra, mondjuk: egy kétméteres hirdetés, hogy mindenki lássa? Miért kell éppen aprónak lenni?

Kleopátra: Szentséges égi! Csak nem gondolja, néni, hogy úgy hirdetjük magunkat, mint egy hónapos szobát, cédulával a kapun?

Rebella: Mekkora elmaradottsági!

Milka: Hát akkor hogyan?

Kleopátra: Úgy, hogy kitétetjük az újságba, a Pesti Hirlapba, az utolsó oldalon. Ott aztán sokan olvassák és valaki majd csak horogra kerül.

Rebella: Én ugyan szívesebben tettem volna bele a feministák lapjába, de azt, sajnos, csak nők olvassák.

Kleopátra: Hiába! Nincs nagyszerűbb lap a Pesti

Hirlapnál! Az aztán a finom ujság! Mondhatom, néni, én az egész műveltségemet belőle merítettem.

Milka: Én is! Már abban igazad van, nagyszerű újság az! Emlékszem, a háború idején, mikor úgy leírta, hogy hogyan szenvedtek a szegény katonák a harctéren, jaj, csakúgy borsódzott tőle a hátam! Még ma is siratom annak a szegény zsidó zászlósnak a hősi halálát. Jaj, micsoda megható olvasmány volt az! (*Könnyeit törölgeti.*) A végén igaz, kisült, hogy nem is halt meg, csak visszaszaladt a dekkungjába...

Rebella: Lárifári. Én az ilyen érzelgős leírásokra nem adok semmit. De amikor a liberálizmust dicsőíti, azt mindig elolvasom. Az ilyen irodalom előtt egy feminista is leveszi a kalapját.

Kleopátra: Szóval az ember apróhirdetést tesz a lapba s akkor csalhatatlan biztossággal kap férjet.

Milka (sóhajt): Miért nem mondták ezt nekem egy fél századdal előbb? Akkor talán még én is beleharaptam volna. (*Fenn.*) No és hát hogyan megy az?

Kleopátra: Nagyon egyszerűen. Az ember beleteszi az újságba, hogy férjhez akar menni. Odaírja, szőke vagy barna, hogy csinos meg gazdag, meg fiatal, meg hogy milyen férjet akar; érdek kizárva, valóság mellékes. Arra jönnek tucatszámra az ajánlatok. Az ember válogathat bennük, mint tót a vadkörteben.

Milka (magában): Még válogatni is lehetett volna bennük! Ó, én szerencsétlen, hogy mindezt csak most tudom meg!

Kleopátra: Mit morfondíroz, Milka néni?

Milka: Semmi. Csak azt számítottam, hogy hány vadkörte kell, hogy a tót válogathasson benne.

Kleopátra: Bizony sok. Nekünk is az lesz a bajunk, hogy nem tudunk majd választani a sok közül.

Rebella: Én mindjárt meg is könnyítettem magamnak a választást. Megírtam az apróhirdetésben, hogy feminista vagyok, s csak olyanhoz megyek feleségül, aki elismeri az elveimet és jogaimat. Kikötöttem, hogy nálam a konvhát a férj fogja vezetni, a takarítást szintén, a cselédekkel is a férj fog bibelődni, én pedig ez-

alatt tanulmányaimnak fogok élni. S akinek ez nem tetszik, az ne is pályázzék. (*Milka és Kleopátra nevetnek.*) Mit nevettek? Azért, mert ez eddig máskép volt? Miért ne legyen egyszer fordítva is, a mi elveink szerint?

Milka: És kaptál rá férjet?

Rebella: Sokat nem fogok kapni, azt tudom előre. Számoltam a férfiak beroszsdásodott előítéleteivel és zsarnoki hajlamaival. De azért lesz, biztosan lesz, aki megérti követelményeim jogosultságát és méltányolni fogja igényeimet. Kerekas Dusi is biztatott, hogy csak adjam be az apróhirdetésem, nem marad eredmény nélkül. Tegnapelőtt jelent meg a hirdetés a lapban, s ma megyek a kiadóhivatalba a válaszkért.

Milka: És te, Kleopátra, hogy csináltad?

Kleopátra: Ó, az én ötletem sokkal szellemesebb. Én azt írtam ki a lapba, hogy bár vagyontalan, de fiatal, huszonnégyéves, rendkívül csinos és műveltnek mondott úrilány vagyok... (*Amazok nevetnek.*) No, mit nevettek? Ti persze irigyek vagytok rám s nem akarjátok elismerni kiváló tulajdonságaimat. Pedig azért is szép vagyok!

Rebella: Huszonnégyéves! Hahaha! Három évvel idősebb vagy mint én, pedig már én is rég elhagytam a huszonkettedik évemet.

Kleopátra: A kor mellékes, de hogy szép vagyok, az bizonyos.

Milka (feláll): Mindegy, csak folytasd. Majd eldőlök a kíváncsiságtól.

Rebella: Uljón le, néni. Akkor nem árt meg, ha eldől.

Kleopátra: Én pedig azért sem folytatom, ha mindig sértegetnek.

Milka: Dehogy sértegetünk, édes gyermekem, dehogyan sértegetünk. (*Cirógatja.*) Csak azon nevettünk, hogy milyen szellemesen találtad ki azt az apróhirdetést. Hogy mondtad? Hogy rendkívül szép vagy, meg fiatal? Igazán szellemes!

Kleopátra: Ez nem szellemes, néni, ez száraz valóság. Nézzen rám, ha nem hiszi.

Milka: No igen, igen, hiszen nem akarlak sértegetni. Szép vagy, kis csibém, szép, akár a hajnali napfény, vagy a tavaszi tulipán, *(Félre.)* amikor hervadni kezd; — vagy no, nagyot mondok, aminő szép én voltam fiatalkoromban. Nem emlékszel?

Kleopátra: De néni! Ilyen gondolat! Hisz maga mindig ilyen öreg volt, amióta az eszemet tudom. Már vagy harminc esztendeje!

Rebella: Harminc esztendeje! Ejnye, Kleo, hisz az előbb még csak huszonkétéves voltál. Nehogy majd a kérőid előtt is ilyen könnyen eláruld a házi titkaidat!

Kleopátra: No igen; úgy értettem: úgy gondolom, hogy a néni harminc esztendő óta nem sokat változhatott.

Rebella: Cifra kimagyarázkodás!

Milka: Már megint összevesztek! Hagyjátok már ezt az ostoba fejszámolást. Sohasem szerettem az évek számolgatni. Okosabb dolgom is volt. Szóval Kleopátra, ott hagytad el, hogy kitetted a lapba, hogy szép vagy és fiatal. No és aztán mi történt? Elhitték?

Kleopátra: Hát persze, hogy el.

Rebella: Hogy tudod?

Kleopátra: Ma meg fogom tudni. *(Az órájára néz.)* Rettenetes! Már félőt, pedig ötre ott kell lennem. S még öltözködnöm is kell.

Milka: Hol kell ott lenned?

Kleopátra (kapkodva, a csomag tartalmát magára illesztgetve): Ja, néni, azt már csak egészen röviden. Az én apróhirdetésem egészen eredeti. Én nem válaszleveleket kértem, mint Rebella, mert hiszen a válaszlevélben mindenki akkorát hazudhat, amekkorát csak akar.

Rebella (magában): Épúgy, mint az apróhirdetésben.

Milka: Hát hogyan csináltad?

Kleopátra: Hanem azt írtam, hogy aki rám reflektál, az jelenjen meg ma öt és félhat óra között a Városliget bejáratánál, az oszlopcsarnoknál balra s tűzzön

a gomblyukába piros szegfűt. Az én kalapomon s a keblemen szintén piros szegfű lesz, s így nem lesz nehéz egymást felismernünk. S akkor ott mindjárt meg is beszélhetjük a közelebbi teendőket.

Milka: Elragadó ötlet!

Kleopátra: Úgy-e? No, de megyek is már, mert még le találok késni. Bizony néni, úgy nézzen rám, ma nagy dolgok előtt állok. Ha ma nem találok férjet, nem is egyet, hanem amennyit akarok, hát itt sülyedjek el. Rebella, te majd fogadd a Verébfy-lányokat s készüljetek a táncestélyre. *(Összekapja cókómokját, sietve el.)*

Rebella (magában): A legképtelenebb eszme! Így közszemlére tenni ki magát az utcán, a hely és idő pontos megjelölésével! Hiszen aki csak elolvassa az apróhirdetést, az mind elmehet oda s belépti díj nélkül élvezheti végig a komédiát. Szegény Kleó! De mit bánom én!? Hadd süljön fel ő is egy kissé. Legalább majd ő is meggyűlöli a férfiakat s talán még beáll feministának is!

Milka: Boldog fiatalság! Édes csibéim! Boldog fiatalság! Amely tele van reménnyel, ábránddal, boldogsággal! Bezzeg lennék én is még egyszer fiatal! Hogy úgy elrohant az idő felettem! Én biz nem voltam olyan szemfüles, mint ti! Hagytam leperegni az éveket. Nem törődtem a saját boldogságommal. Bezzeg, ha én is utánajárok, ha én is ismerem az apróhirdetést! Ha idejekorán kitétetem a lapba, hogy szép vagyok, meg fiatal, meg gazdag...

Rebella (gúnnyal): Hiszen még nem késő, néni! Még mindig leadhat egy apróhirdetést.

Milka: Igazán, Rebella? Gondolod, hogy még megtehetem?

Rebella: Hogyne tehetné! Hogy aztán bedől-e rá valaki, az persze más kérdés.

Manci (bejön): Kedves Milka néni, a mama kéréti, nem jönne-e egy kicsit segíteni a barackbefőzésnél? Nagyon sok a munka s mi ketten már nem győzzük.

Rebella: Ó, ezek az ostoba befőzések! Befőzés?

Hát arra való a nő, hogy örökké befőzzön? Főzzenek be már egyszer a férfiak is! Mi befőzünk, ők meg nagykegyesen megeszik a befőttünket, sőt nem egyszer még le is szólják. Nem szégyellitek, hogy így behódoltok a férfiak zsarnokságának? Pfu! A levegőt sem szívom együtt veletek! *(Türelmetlenül el.)*

Milka: Megyek, édes lányom, megyek. Csak egy percre maradj még itt, hadd mondok el neked valamit.

Rebella (visszajön, súgva a néninek): De néni, amit mondtunk, köztünk maradjon ám! Ki ne fecseggel! Csak titoktartás alatt közöltük a tervünket!

Milka: Hallgatok, édes csibém, akár a ma született csirke.

Rebella (magában): No, most innen egyenesen a kiadóhivatalba megyek. Rebella, feminizmus, ma diadalmat ültünk. *(El.)*

Manci: Nemigen érünk rá most beszélgetni, néni. Szegény mama majd leroskad a sok munkától.

Milka: Hiszen megyek már, Manci, csak éppen egy szóra ülj ide mellém. Nézd, csak egy pillanatról van szó. Nagyon fontos dolgot szeretnék veled közölni.

Manci (magában): Inkább leülök egy percre, különben még tovább tart. *(Leül.)* Mi volna hát az, néni?

Milka: Édes szívem, mondd, miért nem mész te is férjhez?

Manci: Én, férjhez, édes néni? Ráérek én még arra, hisz csak most leszek tizenkilenc esztendő.

Milka: Igen, de a te időd is eljár ám, ahogy az enyém is eljárt... Akarom mondani, ahogy a két néné dé eljárt. Pedig látod, most ők is férjhez mennek. De ne mondd ám el senkinek!

Manci: Férjhez mennek? Igazán? No ennek örülök. Szegény mamának legalább nem lesz annyi gondja-baja velük.

Milka: De látod, Mancikám, neked is úgy kellene tenned, ahogy ők tettek. Egy csodálatos, egyszerű és biztos háziszert fedeztek fel, amivel minden pillanatban annyi férjet lehet szerezni, ahány kéz van

az ujjadon... Akarom mondani, ahány ujj van a kezeden.

Manci: Ahány ujj van a kezemen? De minek nekem annyi férj? Elég nekem egy is.

Milka: Te csacsi! Hiszen nem is úgy értettem. Hanem, hogy aki ezt a szert használja, annak annyi kérője lesz, hogy válogathat bennük, mint tót a vadkörteben.

Manci: És mi volna hát az az eszköz, néni, ha szabad kíváncsiskodnom?

Milka: Találd ki, kis bohó! Megmondom az elejét, meg a végét: apró-val kezdődik, hirdetéssel végződik. Találd ki, mi az?

Manci: Tehát apróhirdetés?

Milka: Ej, galambom, eszem azt a csodálatos sütnivalódat! Hogy így egy szuszra kitaláltad! Milyen okos lány vagy te! Látoú, én félóráig sem tudtam volna kitalálni. Azt hittem, hogy lila.

Manci: És mire jó az apróhirdetés?

Milka: Nagyon egyszerű. Kiteszed az újságba, hogy szép vagy, meg gazdag, meg fiatal és hogy este öt óraker ott leszel a Városliget bejáratánál és aki el akar venni, az tegyen szegfűt a gomblyukába.

Manci (kacagva felugrik): De Milka néni, mi jut az eszébe! Hiszen én először is nem vagyok gazdag. Ez tehát hazugság volna. Én pedig ezt a mesterséget eddig sem űztem, ezentúl sem fogom megtanulni. Aztán meg, néni, én úgy hiszem: akit a jó Isten arra teremtett, hogy férjhez menjen, az úgyis főkötő alá kerül. A közmondás is azt tartja, hogy jó bornak nem kell cégér...

Milka: Nono, édes lányom, hát akkor én miért maradtam hoppon? Azaz, hogy igazad van: én is férjhez mehettem volna, ha akartam volna, apróhirdetés nélkül is.

Manci: S Kleo meg Rebella apróhirdetéssel akar-nak boldogulni? Szegények, okosabbat is tehetnének a pénzüikkel! Kár azokat a lapokat támogatni, amelyek ilyen apróhirdetéseket közölnek. Én bizony ilyen lapot

a kezembe sem veszek, amióta sajtóhölgy vagyok. De most, néni, menjünk, mert szegény mama ezalatt kétszeresen fárad. *(Ketten el.)*

Milka (visszajön): Menj csak, mindjárt jövök én is. *(Tollat, papírlapot s tintát keres elő, gondolatokba mélyedten. Leül s hosszan készülődik. Pizskálja a tolla hegyét, földre fröccsent a tintával, rágja a toll szárát.)* Megpróbálom biz én! Hátha nekem is kedvez a szerencse. Hogyan is kell hát ezt az ördögös apróhirdetést megírni? Igen! *(Irni kezd.)* Szép vagyok — gazdag — műveltnek mondott — szőke vagy barna — meg fiatal... Jaj, csak igazán elhiszik-e? Hadd lám! *(A tűkörhöz megy, ott fiatalosan illegeti magát. Visszamegy írni.)* Hiszen nem is látszik meg rajtam, hogy hatvanéves vagyok... Szép vagyok — gazdag — meg fiatal... Mi is kell még? Ja, igen. *(Ir.)* Vallás kizárva — érdek mellékes — *(Ismételgeti fejét törve.)* vallás kizárva. — Ja, igen, még a szegfűt — hogyan mondta Kleopátra? Szegfű kizárva, vallás a gomblyukba? Nem! Fordítva. — Ugyan no, egészen belezavarodom. Pedig meg kell próbálnom! Hátha sikerül! Hej, be vígan fogok akkor én táncolni! No, öreg Milka, tudod-e még fiatalosan mozgatni magad! *(Felkel s táncolni kezd komikusan erőltetve a fiatalosságot. E percben belép Bábi, nézi, homlokára teszi ujját, végre megszólal.)*

Bábi: Milka nagysága, hát már maga is megbolondult?

Milka (észreveszi, meghököl, papírt és tollat elejt, székre rogy): Jaj!...

Bábi: Tessék?

Milka: Az idegeim!

(Függöny.)

II. FELVONÁS.

Rebella (izgatottan belép, ledobja kalapját, levelet vesz elő): Jaj, ez a vén boszorka! Hazáig elkísért s eddig fel sem tudtam bontani a levelet. No de ilyet! A feminista-egyesület elnöknője a Pesti Hírlap kiadó-

hivatalában! S ő is levelet várt! Csak nem akar apróhirdetési úton férjhez menni ő is? De lássuk csak a levelet. Jaj, úgy dobog a szívem, szinte nem is látok tőled (*Áttutja, lelkendezve.*) Egek! Lehetséges-e ez? Ébren vagyok, vagy álmodom? Ilyen levél! Minden várakozáson felül megsegített a sors! (*Közben folyton olvas.*) Ó, hát beteljesült minden vágyam! (*Fel-alá jár, majd leül.*) Küküllőkartácsi Klopfenstein Leonidás! Milyen szép, hangzatos név! Igaz, hogy még csak díjnok, de elvégre költői lélek, meleg szív — s ez a fő. Hogy is mondja? (*Olvas.*) „Szívem mélabús sejtelmével keresett, soká meg nem talált egyetlenem.” Micsoda költői megszólítás! (*Mélázva.*) Keresett! Ő tehát keresett engem, járt utánam, bárha még nem is ismert! Hány álmatlan éjszakán álmodhatott velem! Hányszor borulhatott könnybe szép, férfias szeme, mikor az élet országútján csupa sablonos libával találkozott. S nem is tudta, hogy akit ismeretlenül is oly epedve képzelt maga elé, az létezik s az én vagyok. De Leonidás, örvendj! Bús magányosságod csakhamar véget ér. A sors mosolyog feléd s az apróhirdetés aranykapuján keresztül te is beléphetsz már édenedbe: az én hűséges karjaim közé. Ó, Leonidás! (*Boldogan sírdogál a kanapén, kopognak.*) Ki lehet ez? Szabad!

Dusi: Szervusz, Rebi! Nem zavarlak?

Rebella: Sőt éppen jókor jösz. Jó ujságot közölhetek veled.

Dusi (félre): Hja, igen, a levelem! Tehát bekapta. (*Fenn.*) S mi az az ujság?

Rebella: Emlékszel, hogy a multkor arról beszélünk, hogy apróhirdetés útján próbálunk férjhez menni.

Dusi: Férjhez menni? De minek akarsz te férjhez menni? Hisz te feminista vagy.

Rebella: Igen, Dusi, az vagyok. Te is az lennél, ha meggondolnád, milyen megalázó ránk, nőkre nézve a férfiak zsarnoksága.

Dusi: Zsarnokság? Miféle zsarnokság? Én nem érzek semmiféle zsarnokságot.

Rebella: Ej, de gyerekes vagy, Dusi. Nem arról

van szó. Hanem arról, hogy miért legyen minden jog a férfiaké s minden teher a nőké. Például idehaza is: miért végzünk minden munkát a ház körül mi, nők, míg a férfiak csak megeszik, amit főzünk, bepiszkítják, amit mi kitakarítunk, elszakítják, amit mi varrunk. Hát miért ne lehetne ez egyszer fordítva is?

Dusi: Hogyan? Hogy mi szakítsuk el, amit a férfiak varrnak? S mi együk meg, amit ők főznek? No, abból igazán nem kérnék...

Rebella: Jaj, de nehéz felfogásod van, Dusi! Nem érted meg a kérdést. Arról van szó, hogy minket a férfiak rabszolgasorsban tartanak.

Dusi: Rabszolgasorsban? De hát ugyan ki tart téged rabszolgasorsban? Hiszen egyetlen férfi sincs a házatoknál.

Rebella: Jó, jó, de ez csak véletlen. De tegyük fel, hogy én valami átlagemberhez férjhez mennék. Attól a pillanattól kezdve, hogy az a gazember engem elvenne...

Dusi (közbevág): Nem gazember volna az, hanem bolond.

Rebella: Ne szakíts félbe! Szóval, amely pillanatban férjhez mennék, az a gazember máris rabszolgájának tekintene.

Dusi: Ez ellen tudok én egy nagyszerű orvosságot. Azért még nem is kell feministának lenned. Egyszerűen: ne menj férjhez!

Rebella: Nem is akartam férjhez menni egész mostanáig. Most sincs egy szemernyi kedvem se. Énmiattam akár ki is halhat az egész gyalázatos férfifajzat. De tudod, Dusi, az emberek olyan maradiak, a gondolkozásuk annyira meg van mételyezve, s még a mi felvilágosodott korunkban is annyira lenézik azt a leányt, aki nem tud férjhez menni, hogy kénytelen voltam én is feláldozni az elveimet.

Dusi: Lenézik, aki nem megy férjhez? Dehogy, Rebella! Én például sohasem néznék le érte. Hisz ez nálad csak elvhűség volna. Sőt szívemből tanácsolnám is, Rebikém, te ne menj férjhez soha. Te úgyse

lennél boldog vele. És ha már eddig nem mentél, *most* már igazán kár volna az elveidet szegre akasztanod.

Rebella (magában): Mit csináljak? Pedig a levelet el nem engedem neki. El kell hencegnem vele! Hadd pukkadjon az irigységtől! *(Fenn.)* Pedig, Dusi, én már meg is tettem a döntő lépést. Átléptem a Rubikont.

Dusi: Mit léptél át?

Rebella (magában): A műveletlen! ezt sem érti. *(Fenn.)* A Rubikont. Nem érted? Azt a folyót, amelyen a trójaiak behajóztak Rómába, vagy nem is... amelyen a zsidók száraz lábbal mentek át a babiloni fogásba... vagy tudom is én melyiket... Szóval átléptem a Rubikont, azaz elhatároztam, hogy ha akad igazán ideális férfi, akihez feminista elveim fenntartásával férjhez mehetek, hát akkor nem bánom: férjhez megyek.

Dusi: No ez érdekes. És találtál ilyen?

Rebella: Hogyne. Igaz, hogy az apróhirdetésemre, amelyről te is tudsz, egyelőre csak egy válaszlevél érkezett. De ez oly nagyszerű, amelyet nem is mertem volna remélni.

Dusi: Ugyan, ugyan, olyan jó fogást csináltál? Hát mi van abban a levélben? Olvasd fel.

Rebella: Hát hallgasd, de előre biztosíthatlak, hogy el fogsz dőlni az irigységtől.

Dusi (magában): No, ez derék. Ezek egyszerre belementek a csapdába. *(Fenn.)* Olvasd hát, Rebi, kíváncsian hallgatom.

Rebella: Már a megszólítás maga is milyen eredeti, milyen költői, milyen egészen rendkívüli. Halld csak: „Szívem mélabús sejtelmeivel keresett, soká meg nem talált egyetlenem! Álmom, vágyam, eszményem! Ideáljaimnak aranyszövésű foglalatja. Bálványom, mindenem!” Hát mondd, Dusi, édes Dusim, szólított így már téged valaki?

Dusi: Bizony soha. De valld meg, téged se.

Rebella: Hallgasd csak tovább... „Réveteg lábbal jártam eddig az élet szikkadt pázsitjait. Kerestem a boldogságomat: azt a valakit, akiben eszmény lakozik

és nem buta sablón. Aki a maga lábán áll és nem jár a szélesre taposott tehénúton. Jártam a mezők virágai közt, de íztelenek voltak. Ultem források vizénél, de megvásott tőlük a fogam. A napfénybe pillantottam, de az is kopár volt."

Dusi: Milyen költői nyelvi íztelen virág... kopár napfény...

Rebella: „Már-már kétségbeestem, hogy van-e leány a földkerekségen, aminőt én óhajtok. Aki művelt lenne a feje búbjáig, felvilágosodott a cipője sarkáig, emancipált a körme hegyéig. Mert nekem csak ilyen kell. Kész vagyok a világ végéig menni érte, kész vagyok a legnagyobb áldozatra, hogy ezt a nőt megtaláljam s feleségül vegyem. S most meghallgatott a sors. Apróhirdetésedből látom, hogy van ilyen leány a világon s az te vagy, imádott álomkép. S azért, ha az operenciás tengeren túl is lakol, eljövök érte, meghódítlak, hazaviszlek s engedelmes kutyád leszek a sírig. Te leszel az úr, én a szolgál. A te kezedbe rakom le a jövő családi életünk kormányát. Lehetsz bár szegény, mint jómagam, rút, mint az éjtszaka, öreg, mint a nagyanyám, zsémbes, mint egy csarnoki kofa: nekem úgy is kedves vagy, mert én csak a lelked fehérjét, a szellemed kiválóságát nézem. Adj módot, édes, a találkozásra s mindenkorra lábaidhoz borulok, örökké parancsolj velem! U. i. Meg kell jegyeznem, hogy én ugyan ma csak szerény díjnok vagyok a kőbányai sertéshízalóban, de van egy nagynéném, aki után szép örökséget várok. A napsugár csókolja lábaid nyomát. Hűséges imádatom hevében örökre híved: Küküllőkartácsi Klopfenstein Leonidas. Budapest, Külső-Kerepesi-út 789.)

Dusi: Különös levél... Ez a férfi, úgylátszik, ismer téged.

Rebella: Ismer? Honnan ismerne? Miből következteted?

Dusi: Honnét tudná különben, hogy szegény vagy, meg zsémbes, meg rút?

Rebella: Dehogya tudja, Dusi, dehogy! Nem érted

meg a levelet. Nem azt mondja; csak azt, hogyha olyan volnék, még akkor is elvenne. Igaz, hogy ez a részlet nem is oly finom, mint a levél többi része. De tudtommal én nem is vagyok sem rút, sem zsémbes...

Dusi: Hagyjuk ezt, Rebikém. Én bizony az ilyen levelet visszadobnám, mint sértést és gorombaságot. Hátha csak meg akar vele tréfálni valaki!

Rebella: Elég, Dusi. Ne folytasd! Különböztet engem sértesz velem! Ne bánts az én ideálot. Úgyis csak az irigység beszél belőled.

Dusi: Hát jó. Legyen igazad. De már most mit szándékozol tenni?

Rebella: Mit? Nagyon egyszerű. Azonnal írok neki s meghívom, hogy mutakozzék be személyesen. *(Félre.)* Jaj, csak aztán valami nagyon alpári fráter ne legyen.

Dusi: És ha nem jön el?

Rebella: Ha nem jön el? Ejnye, Dusi, miért vagy te ma olyan feketemájú? Hogy ő ne jönne el? Dusi, hát süket vagy? Nem hallottad, mit ír a levélben? Aki látatlanban is ennyire szerelmes belém, az ne jönne el értem? Eljön, édes Dusim, elvesz és hetedhét országon nem lesz olyan boldog pár, mint mi ketten. Én leszek az úr a házban. S ő, a férfi, fog sütni, főzni, takarítani.

Dusi (félre): Csak remélj, ostoba, annál nagyobb lesz a kiábrándulásod!

(A Verébfi-lányok berontanak.)

1. *Verébfi:* Itt vagyunk. Híttatok. Hol van Kleopátra?

2. *Verébfi:* Igaz az, hogy menyasszonyok vagytok? Táncolni fogunk?

3. *Verébfi:* Ki veszi el Kleopátrát s téged, Rebi, ki vesz el?

4. *Verébfi:* Lesz tea is? Csokoládé, keksz?

Rebella: Lesz minden, édeseim. Én csakugyan ma tartom eljegyzésemet. Ami Kleopátrát illeti, az még attól függ, sikerül-e az ő hódító hadjárata is.

1., 2., 3., 4. *Verébfiy* (egymásután): Hja úgy! Hja úgy!

1. *Verébfiy*: Hát mondd meg a vőlegényed nevét!

Rebella: Nem, nem, majd csak este. Sokkal ünnepelesebb lesz. Még néhány vendéget hívunk meg. (*Dusihoz.*) S azok előtt nyilvánosan olvasom fel Leonidas levelét.

Dusi: Lányok, addig próbáljuk meg, mit fogunk táncolni estére. Álljatok fel! Hamar egy körmagyart. Én majd zongorázom. (*Zongorához ül. A leányok táncolnak. Vége felé betoppan Babi.*)

Babi (összeecsapja a kezét): Drága vén idők! Már megint itt vannak ezek a verébfiókák! Már megint gajdolnak, mint sorozáskor a csángók. Ezeknek sem ártana, ha inkább megfognák a dolog végét.

Dusi: No most menjete haza s készüljete. Félóra mulva biztosan itthon lesz már Kleopátra is, akkor jöjete vissza s a kettős eljegyzés öröme táncolunk kivilágos-kivirradtig.

Verébfiyek: Jó lesz, jó lesz! (*El.*)

4. *Verébfiy*: Csak legyen elég enni-inni való is. (*El.*)

Babi: Héhé, kisasszonyok! Máskor, ha jönnek, ne hozzanak nekem annyi szemetet az előszobába. Töröljék le előbb a lábukat. Arra való a lábtörölő! De ez mind csak olyan szöcsketermészet. Átugorja, helyett, hogy szépen letörölné rajta a topánkáját.

Rebella: Hallgasson, Babi, nem illik így bánni a vendégekkel.

Babi: Tessék? No úgy-e, nem illik az; tisztességes ember lepucolja a lábát, mikor begyün az ajtón.

Rebella: De azért nem kell megszidni a vendégeket.

Babi: Mi meg nem győzünk takarítani utánuk.

Milka (betoppan): Mi volt az, fiaim? Zongoráztatok? Talán már az esti mulatságra készültök?

Dusi: Bizony, néni. Itt voltak a Verébfiy-leányok, megpróbáltuk velük a körmagyart. Nagyszerű lesz.

Milka: Itt voltak? S engem be se hívtatok? Pedig be szeretek táncolni én is!

Rebella: Nono, néni, ne kísértse a sorsot! Hátha derékszúrást kap vagy a guta üti meg, ha táncol.

Bábi (Milkához): Úgy-e, a ténskisasszony is látta, mennyi szemetet hoztak be a lábukon azok a vékony-péznű fehérchselédek. A mihasznák! Hogy a bokájuk törne bele a sok ficánkolásba!

Dusi: Jaj, néni, ez a cseléd örökké csak a takarításon sopánkodik. Mit fog mondani majd este, ha kivilágos-kivirradtig táncolunk? Felforgatjuk ám ma az egész házat!

Milka: Igazán? Felforgatjátok az egész házat? Táncolni fogtok egész éjszaka? Jaj, de nagyszerű lesz! Én is veletek tartok. Rám számíhattok. Lesznek fiatal-emberek is?

Rebella (fölényesen): Minek oda fiatalember?

Milka: Nono, nem úgy értem. Fiatal, vagy lehet egy kicsit korosabb is, csak férfi legyen a szélhordta.

Rebella: Minek nekünk férfi? Nem táncolhatunk mi magunkban is? Nem vagyunk önálló, egyenlőjogú lények?

Dusi: Eh, minek erről tanakodni. Kleopátra minden pillanatban visszatérhet, s bizonynyal elhozza nemcsak választottját, hanem az összes pályázókat is. Lesz férfi elég. Te meg, Rebella, kitelefonálhatnál a kőbányai sertéshízlalóba, hadd jöjjön el mindjárt a te udvarlód is. Legalább egyszerre átesünk az ismerkedésen.

Milka: Rebella, mit hallok? Csakugyan horogra akadt a halacska?

Bábi: Tessék? *(Magában.)* Ezek bizonyosan megint engem szidnak; jobb lesz, ha pusztulok. *(El.)*

Rebella: Hát olyan nagy eset ez? Persze, hogy horogra akadt. S még hozzá milyen halacska! Hallgassa csak, néni, ezt a levelet. *(Kezdi olvasni, első mondat közben az ajtó felpattan, Kleopátra berohan.)*

Kleopátra: Leugrom az emeletről, felakasztom ma-

gam, golyót röpítek az agyambal Gyalázatl Alávalóság! Szemtelenség! Így bálni egy tisztességes leánnyal!

Milka, Rebi, Dusi: Mi az, mi az?

Kleopátra: A tücsök csípje ki a két szemed, Rebella, hogy nekem ilyen csapnivaló, ostoba tanácsot adjál. *(Fel-alá rohan.)*

Rebella: Milyen tanácsot?

Kleopátra: Hát azt a hülyeséget, hogy apróhirdetést tegyek a lapba.

Rebella: Nos, hát nem sikerült? Rosszul sült el az ismerkedés?

Kleopátra: Ki szeretném tépni a szemét valamennyinek! Gazemberek! Pipogyák! Hogy a nyavalya törje ki őket! A pernahajder népséget!

Dusi: De hát beszélj, Kleo, mondd, mi történt?

Kleopátra (félre): Ejnye, ez előtt kár volt elárulnom magam. Mindegy. Most már úgylis mindegy! Bánom is én! Most már úgylis öngyilkos leszek.

Milka: Szólj hát, Kleo, úgy-e, nem hitték el az apróhirdetésedet?

Rebella: Nem jött el senki?

Kleopátra: Dehogyan! Sőt. Ami a mennyiséget illeti, abban nem volt hiány. És éppen ez a gyalázat. Lófarokra kellene kötni valamennyit, a gazembereket, akik ma oly alávaló módon megcsúfoltak!

Dusi: De hát csak nem csúfoltak meg, szegény Kleo? Beszélj! Hátha tudunk valami jó tanácsot adni.

Rebella: Ha megcsúfoltak, benned nemünket csúfolták meg. Szólj, Kleo, mindnyájan bosszút állunk érted.

Kleopátra (fuldokolva, sírógörcsben törve ki): Gyalázat, Rebella, gyalázat. Ilyen szégyen még nem esett meg velem.

Rebella: No szólj hát nyugodtan. Mi történt?

Kleopátra: Az történt, hogy alig értem ki a Városliget elé, az oszlopcsarnok alá és tűztem ki a keblemre a szegfűt, egymásután jöttek a szegfűs alakok. Először egy púpos, bicegő alak, valami kőművessegédféle, — gomblyukában óriás piros szegfű. Amint meglátott,

rám vigyorgott, s közeledni kezdett. Én persze végig-mértem s undorral elfordultam tőle. A suhancban volt annyi értelmesség, hogy megértette álláspontomat és odébb bicegett.

Dusi: Szóval: ez neked nem kellett.

Kleopátra: Akkor azután jött egy hadnagy; félkarú volt szegény, de különben nagyon csinos fiú, gomblyukában pontosan ott volt a piros szegfű. Jött, de az meg engem nézett végig s aztán miért, miért nem, hirtelen sarkonfordult és faképnél hagyott.

Dusi: Szóval: ennek meg te nem kellettél.

Kleopátra: Már akkor kitört belőlem a düh, de türtőztettem magam. Arra aztán jött egy kövér, kopasz zsidó. Piszkos volt a ruhája, bibircses volt az orra s csakúgy lotyogott rajta a zsír... Annak három gomblyukában is ott volt a piros szegfű s már messziről köszöntgetett. Undorral fordultam el tőle. De mivel a másik oldalon még mindig ott állt az első, az a bicegő s vigyorgott rám, hát zavaromban szóba álltam a kövér zsidóval. „Őn az, aki a Pesti Hírlapban hirdetést tett ki?” kérdezte tőlem. Szerettem volna letagadni, de a szegfű a keblemen elárult. Nem tudtam kitérni. „Igen, én vagyok”, feleltem habozva, de hozzátettem: „Azonban én csak előkelő úriemberekre reflektálok”.

Rebella: Igazán így mondtad? Bravó! Nos és mit felelt erre ő?

Dusi: Felháborodott?

Kleopátra: Ó, a szemtelen! Dehogy. Elkezdett nevetni, vigyorogni, a zsebébe tette a kezét s nagy, bankós pénztárcát vett elő. Azt mondta, hogy az az előkelő, akinek pénze van.

Rebella: Ebben igaza is volt.

Milka (csendes visszhangként): Igaza volt.

Dusi: Ki tudja, hátha valami milliomos tőzsdeügynök volt s te elszalasztottad?

Kleopátra: De kérlek! Olyan piszkos volt és olyan undorító! Már messziről gőzölt róla a foghagymaszag. A bankók láttára azonban én is gondolkozóba estem

s már alázatosabb hangnemet akartam választani, mikor a gazember felülről kezdett beszélni velem.

Dusi: Ügy? És mit mondott?

Kleopátra: Azt mondta — jaj, Rebi, nem tudom elviselni —, hogy van ő olyan előkelő, mint én szép. Erre én azt mondtam, hogy kikérem magamnak a célzást.

Dusi (félre): Pedig de jól célzott. *(Fenn.)* No és erre ő?

Kleopátra: Azt mondta — jaj, Rebi. — De nem is mondott semmit, hanem úgy fixirozott a szemtelen tetőtől-talpig s talptól-tetőig, mint ahogy a vásáron a borjút vizsgálják.

Dusi: Ugyan, ne mondd. És mi lett a vizsgálat eredménye?

Kleopátra: Egyszerűen kibökte — képzeld, az alávalót —, jaj, nem is tudom elmondani, nem bírom elviselni... beugrom a Dunába... szégyen... gyaláztatl...

Rebella: De mondd hát, ha már ennyit elmondtál.

Kleopátra: Azt mondta, hogy ha akarom, magához vesz, de csak — szakácsnének, vagy kiszolgálónének a hentesüzletébe.

Rebella: Hallatlan! Felháborító! Csodállak, Kleó, hogy azonnal föl nem pofoztad ezért az impertinenciáért. Ilyesmire is csak egy... csak egy... egy férfi képes.

Milka: Csak egy férfi képes.

Kleopátra: A szégyentől könny szökött a szemembe... sarkonfordultam és rászántam magam, hogy szép csendesen elvonulok. De képzeld: e percben innen is, onnan is egész rajokban jöttek felém a piros-szegfűs alakok: diákok, bakák, inasok, utcaseprők és ilyen népség. Valamennyi integetett, vigyorgott felém s azt kiáltotta, hogy: „szembe babám, ha szeretsz”! Olyan volt, mintha valaki felbérelte volna őket. Bennem a vér is felforrt szégyenemben. Futva távoztam a szörnyű helyről, miközben ezek a gazfickók még megjegyzéseket is kiabáltak utánam.

Dusi (léltre): Szóval kitűnően sikerült.

Rebella: Ez biz szomorú eset. Ne félj, Kleopátra, bosszút állunk mi a férfiakon. No de amilyen szomorú a te eseted, olyan dicsőséges az enyém. Látod, én célt értem az apróhirdetésemmel, nézd, itt van a levél. Igaz, hogy csak ez az egy érkezett, de ez aztán annál pompásabb.

Kleopátra: Csak egy? Az nem sok.

Rebella: Nem sok? Ostoba! Hisz az ember úgylis csak egyhez mehet férjhez egyszerre.

Kleopátra: No de így nem igen válogathatsz bennük, mint tót a vadkörteben.

Rebella: A fő az, hogy akihez én megyek, az önként aláveti magát nekem. Te pedig azzal állj bosszút az élheterlen férfinépségen, hogy egyáltalában nem mész férjhez.

Kleopátra: Sovány bosszú! De ugyan ki lehet az a bolond, aki neked kötélnek állt? Hogy nem inkább engem választott! Mi tetszhetett meg neki éppen rajtad? Mi ő? Kéményseprő?

Rebella: Ne sértegecs. Találd ki!

Kleopátra: Vagy lapszerkesztő?

Milka: Pékinas?

Kleopátra: Szatócs?

Milka: Kintornás?

Kleopátra: Fürdőszolga?

Milka: Villamoskalauz?

Kleopátra: Pénztáros az ingyenuszodában?

Milka: Ugyan ne bolondozzál, Rebella, mondd meg egyszerre. Mi nem tudunk kitalálni semmit sem.

Kleopátra: Legalább is, ami nem lila, úgy-e?

Rebella: Annyit megmondok, hogy sokkal magasabbrangú ember.

Milka: Mi ő hát? Ugyvéd?

Kleopátra: Orvos?

Milka: Mérnök?

Rebella: Magasabb!

Kleopátra: Kereskedő?

Milka: Államtitkár?

Kleopátra: Bankár?

Rebella: No, megmondom: Gazdag örökös és jelenleg ... állattenyésztési ... tisztviselő.

Milka: Tisztviselő? Gazdag örökös? és ti nem esetek széjjel az ámulattól? Én majd szétlottyanak, majd elájulok a csodálkozástól. Rebella, milyen szerencse! Jaj, az idegeim! Hol vannak az idegcseppjeim? *(Félre.)* Megyek, megviszem a nagy ujságot a szomszédasszonyékhoz. Hadd hallják tőlem először. *(El.)*

Rebella: Az előbb fel is akartam olvasni Milka néninek udvarlóm levelét, de te megzavartál. Sebaj! Legalább most te is meghallhatod. Halld és ámulj! Az én apróhirdetésem teljes sikerrel járt. Hiába, a Pesti Hirlap! A modernség! *(Kiveszi a levelet a zsebéből s olvasni kezdi; ezalatt Dusi sűg valamit Kleopátrának, az nagyot néz és felnevet.)*

Kleopátra (félre): No ez jó! Kitűnő! De úgy kell neki!

Rebella (felolvassa a levél elejét, Kleopátra és Dusi minden mondatnál összenevetnek).

Rebella: De hát mi van ezen nevetni való? Nem szép levél ez? Vagy talán kételkedtek az írója őszinteségében?

Kleopátra: Hahaha, Rebella! Te sem fogsz előbb férjhez menni, mint én.

Rebella: Hogy nem-e? Két hét múlva boldog nagyságos asszony leszek. Ti pedig sápadozhattok az irigységtől.

Kleopátra: Nem lesz abból semmi. Nem megyünk el nyoszolyóleányoknak.

Rebella: S miért nem?

Kleopátra: Mert te sem mész férjhez.

Rebella: Ki mondja azt?

Dusi: Maga a levél.

Rebella: Ez a levél? Megörültetek? Hát igenis, meg fogjátok látni, hogy két hét alatt kimondjuk a holtomiglan-holtodiglant.

Dusi (lügét mutat neki): És ha nem?

Rebella: Azért is.

Dusi: És ha az egész levél csak koholmány? Arra jó, hogy a tisztelt kisasszonyt egy kicsit megbosszantsam vele? És egy kissé megtanítsam móresra, hogy máskor ne rágalmazzon engem a Komáromyék zsúrján!

Rebella: Nem igaz, nem lehetséges! Félrebeszéltek!

Dusi: Legkevesbbé sem. Azt a levelet én írtam. Nézd meg csak jól. Nem ismered az írásomat?

Rebella: Bizonyítsd be, hogy a levél tőled való.

Dusi: Nincs ennél könnyebb. Bizony, kis madaram, pompásan felsültél. Nézd csak meg: a nagy kezdőbetűk alatt mindenütt egy pont van? Úgy-e?

Rebella (megnézi): Borzasztó, ez igaz!

Dusi: A borítékra pedig, ha világosság felé tartod, vegyi tintával ez van írva: Számár.

Rebella (világosság felé tartja): És igaza van! Szemtelenség! Dusi, ezért örökre felmondom neked a barátságot! Takarodjál ebből a házból!

Kleopátra: Ohó, Rebella, ez a ház nem a tied. Dusi az én vendégem!

Rebella: Takarodjál innen! Vidd a ronda leveledet is! *(Feléje hajítja.)*

Dusi: Azért se megyek, dühös kisasszony! Majd megtanítlak én vigyázni a nyelvedre!

Rebella: Hordd el magad, mert seprűvel hajtlak ki! *(Az ajtó mögül seprűt ragad és ráemeli. Dusi és Kleopátra széket ragadnak a levegőbe. E percben belép Sereghyné.)*

Sereghyné: Szabad? Jó helyen járok, kérem? Úz-vegy Göröngyösy önagyságát keresem. Ide utasítottak, hogy itt lakik.

Rebella: Van szerencsém. Igenis itt lakik, én a leánya vagyok.

Sereghyné: Én Sereghy altábornagy neje vagyok. Bizonyial vívógyakorlatra készültek, kedveseim?

Kleopátra (odaság): Dobd el azt a seprűt, szerencsétlen. *(Fenn.)* Igen, vívni akartunk.

Rebella: Parancsoljon helyet foglalni, nagyságos... vagy méltóságos asszony.

Dusi (oldalba böki): Ugyetlen te, kegyelmes asszony a címe, ha altábornagyné.

Rebella: Akarom mondani, kegyelmes asszony, parancsoljon helyet foglalni; mindjárt behívom a mamát.

Dusi (megböki): Mutass be hát engem is, ostoba.

Rebella: Ez itt Kerek Dusi, a barátnőm. Ez pedig Kleopátra, a nővérem. Jer Kleo, keressük meg a mamát. *(El ketten.)*

Sereghyné (leül, szétnéz): Milyen szép, rendes lakás. Kedves kisasszony, gyakran jár e házhoz?

Dusi: Igen, kegyelmes asszony. Én a legfiatalabb Göröngyös-leánynak, a Mancinak, iskolatársa voltam a felső leányiskolában. Még csak tavaly maradtunk ki. Innét az ismeretségünk.

Sereghyné: Göröngyös Mancik? Igen? Erről a kisleányról sok jót hallottam. Remélem, itthon találom őt is. Igaz az, hogy olyan derék, házas kisleány, ahogy mondják?

Dusi: Ó, igen. Mancik nagyszerű kisleány, egészen más, mint a két idősebb nővére. Igazán csodálatos, hogy testvérek ennyire elütnek egymástól. Az egyik nénje például feminista, a másik pedig a legkülönbebb modern leány, akit csak ismerek.

Sereghyné: Pardon, kisasszony, én nem jöttem e ház titkait kikutatni. Hiszen erre jogom sincsen.

Dusi: Csak azért mondtam, kegyelmes asszony, hogy megértse a különbséget. Mancik és én, mi ketten egészen mások vagyunk, mint Kleopátra és Rebella.

Kleopátra és Rebella (visszatérnek). *Kleopátra:* Mama mindjárt jön, kegyelmes asszonyom. A konyhában volt elfoglalva.

Rebella: Sajnos, anyánk is behódolt az általános elfogultságnak, mely a nőket a konyhához köti, s egész délután a szellemtelen barackbefőzéssel tölti idejét.

Sereghyné: Mancika is itthon van?

Kleopátra: Kegyelmes asszonyom ismeri Mancit? Hogy lehet ez?

Sereghyné: Ó, csak úgy hallomásból. De mondhatom, sok jót hallottam róla.

Kleopátra (magában): Éppen a Manciról. Na, ez mégis csak borzasztó, hogy éppen őiránta érdeklődik. (Fenn.) De ügyebár, rólunk is tetszett sok jót hallani, kegyelmes asszonyom?

Sereghyné: Nos igen, épp az imént hallottam egyet-mást a kisasszonyokról. Bár az igazat megvallva, még a keresztnévüket sem tudom.

Rebella (meghajol): Rebella vagyok Göröngyösy Rebella.

Sereghyné: Érdekes név.

Rebella: Ügyebár, érdekes? És a legérdekesebb rajta az, hogy ezt a nevet én magam választottam ki. Én és a néném ugyanis nem vagyunk közönséges leányok. Épp azért nem érhattük be közönséges nevekkal.

Kleopátra: Én a Kleopátra nevet vettem fel. Ezelőtt Annusnak hívtak, de ez a név túlságosan hétköznapi. Hiszen, kérem, ma minden második cselédnek és mosónőnek Anna a neve.

Sereghyné: Ejnye, pedig véletlenül engem is Annának hívnak.

Kleopátra: Ó, hiszen azért ez is igen szép név, kegyelmes asszony, csakhogy hát nekem jobban tetszett a Kleopátra név. Azért vettem fel éppen ezt a nevet, mert tudvalevőleg Kleopátra Julius Caesarnak, Macedónia császárának, az izéje volt, gondolom, az anyósa... vagy a dajkája, vagy valami ilyesmi.

Seregleyné: Nos és a Rebella névnek mi az eredete?

Rebella: Én pedig a keresztségben a Ludmilla nevet kaptam s kegyelmes asszonyom be fogja látni, hogy nem maradhattam meg e név mellett. Ludmilla! Borzasztó! Már az iskolában is mindig Libamillának csúfoltak a leányok.

Sereghyné: De olyan szokatlan ez a név: „Rebella!”

Rebella: Pontosan azért vettem fel, kegyelmes asszony, pontosan azért, mert olyan szokatlan. Ilyen

neve tudtommal senkinek sincs a világon. Én, tetszik tudni, feminista vagyok és azt vallom, hogy a nőkön csak a társadalmi forradalom, a rebellió segít. Ezért vettem fel ezt a nevet. Tetszik ez a név a kegyelmes asszonynak?

Sereghyné: Hát nekem, az igazát megvallva, jobban tetszik például a Manci név. Mancika nem változtatta meg a nevét, úgy-e?

Rebella: Manci? Kegyelmes asszonyom, jut is annak ilyesmi az eszébe! Manci sokkal egyszerűbb leány. Azt sem tudja, mi az az emancipáció! Bizonyosan nagyon meg van elégedve a semmitmondó nevével. Egyáltalában meg kell jegyeznem, kegyelmes asszony, hogy Manci nővérem teljességgel nem illik bele a mi magasabb műveltségű körünkbe. Igazi kis liba, aki mindig csak azt teszi, amire tanították. Nem ajánlom, kegyelmes asszonyom, hogy foglalkozzék vele. E percben különben nincs is itthon.

Sereghyné: De kár! Igazán nincs itthon?

Rebella: Nincs. Az előbb láttam elmenni hazulról kalappal, ernyővel. Ilyenkor estig sem tér vissza.

Manci (e pillanatban belép): Kezeit csókolom!

Rebella: Jaj, a szerencsétlen!

Kleopátra: A kakas csípje! Éppen most kellett jönnie?

Manci (háziruhában, köténnyel): Talán zavarok? Bocsánat, nem tudtam, hogy vendég van. *(El akar menni.)*

Sereghyné: Nem, nem, tessék csak. Bizonyosan éppen magácska az, akiről beszéltünk. Mancika, úgy-e?

Kleopátra (magában): A kakas csípje ki a két szemét.

Rebella: Az ostobáké a szerencsel

Manci: Igen, Manci vagyok, szolgálatjára. Bábit kerestem, de látom, nincs itt, megyek vissza a konyhára.

Sereghyné: Maradjon csak itt, édes leánykám, éppen magával kívántam beszélni.

Rebella: A kegyelmes asszony nagyon figyelmes hozzánk. (Súgva.) Kegyelmes asszonynak szólítsd.

Manci: Mivel szolgálhatok, kegyelmes asszonyom?

Sereghyné: Majd egy-két bizalmas kérdésem lesz Mancikához; de előbb tán megvárjuk a mamát. Mivel volt elfoglalva, édes gyermekem?

Manci: Barackot főztünk be, kegyelmes asszonyom, bizony egészen maszatos is vagyok; ha megengedi, pár perc múlva visszatérek. (El.)

(*Göröngyösyné és Milka hirtelen rendbehozott ruhában bejönnek.*)

Milka (Göröngyösynéhez): Aztán jól forgasd ám a fejedet a nyakad körül! Én majd segítek, ha valamilyen elakadnál! Vigyázz, Dorottya! Ma szerencse áll a házhoz! Ilyen magas vendég!

Göröngyösyné (egyszerű egyenességgel): Mivel lehetek szolgálatára a kegyelmes asszonynak? Őzveggy Göröngyösyné vagyok.

Sereghyné (szívélyesen kezét fog): Nagyon örvendek a szerencsének, nagyságos asszonyom, és bocsánatát kell kérnem, hogy ismeretlenül felkerestem. Egy nagyon diszkrét és fontos ügyben szeretnék nagyságos asszonnyal értekezni.

Milka: Engedje meg, kegyelmes asszonyom, hogy én is bemutatkozzam. Én nemes Toprongyosy Milka vagyok, a nénémnek, Göröngyösynének a húga, s miután mi ketten mindig együtt szoktunk mindent megbeszélni, hát kegyes engedelmével én is bátorkodtam megjelenni.

Sereghyné: Örvendek, hogy üdvözölhetem. Szeretném azonban, nagyságos asszonyom, ha néhány szót négy szemközt válthatnánk.

Göröngyösyné: Kedveseim, talán legyetek szívesek egy pillanatra magunkra hagyni minket.

Milka: Én azonban, úgy-e, maradhatok, kegyelmes asszony? Mert mi ketten, Dorottya meg én, sohasem maradunk el egymástól. Ásó-kapa választ el bennünket. Mi ketten a testvéri szeretet mintaképei vagyunk.

Kleopátra (félre): Igen, föleszi az anyánk kosztját! Ez a nagy testvéri szeretet! *(Lányok ki.)*

Milka: Mi ketten mindig együtt kelünk, együtt fekszünk, együtt eszünk és együtt tanácskozunk: szóval olyanok vagyunk, mint egy test két lélekben. Akarom mondani, mint két test egy lélekben... Vagy no, hogyan is...

Göröngyösyné: Menj csak, édes néném, hiszen pár perc múlva bejöhetsz ismét.

Milka (Göröngyösynéhez): Ne nevezd nénédnek, te ostoba, mikor azt mondtam, hogy a húgod vagyok! *(Fenn.)* Csak azért gondoltam, kegyelmes asszony, mert mi semmit sem szoktunk egymás nélkül végezni. Mi ketten egymásnak, hogy úgy mondjam, az esze vagyunk. De ha kegyelmes asszonyom úgy gondolja, hiszen én nem erőltetem, én is kimehetek... Kedves nővérem az egyszer talán egyedül is meg fogja állani a helyét. *(Elindul, mosolyogva vissza-visszanéz.)* Igazán nem lesz rám szükség? *(El.)*

Göröngyösyné: Egyelőre talán hagyj magunkra, Milka.

Milka (megint visszajön): Ha szükség lesz rám, hiszen itt vagyok kéznél, csak tessék kiszólni. Igazán nem lesz rám szükség? *(El.)*

Göröngyösyné: Valóban nem is sejtem, minek köszönhetem a nagy és váratlan szerencsét, kegyelmes asszonyom s mi lehet az, amit közölni kíván velem. Parancsoljon!

Sereghyné: Bocsnatát kell kérnem; nagyon szokatlan küldetésben jövök; de legjobbnak tartottam, ha magam járok utána a dolognak. Tehát térjünk a tárgyra. Nagyságos asszonynak van egy Mancsi nevű leánya, nekem pedig van egy Laci nevű fiam, aki vezérkari kapitány. No és hogy rövid legyek: az én fiam nagyon érdeklődik Mancika iránt.

Göröngyösyné (összezsapja a kezét): Az én Mancikám iránt!? Mennyei szent Atyám! Mily meglepetés! De hát honnan ismeri a kegyelmes asszony fia, a kapitány úr, az én kislányomat?

Sereghyné: Nagyságos asszony, talán mosolyogni fog, ha megvallom: a templomból. Mancika, ügyebár, buzgó, vallásos leány, aki szorgalmasan jár a szentmisére, sőt gyakran áldozik is.

Göröngyösyné: Úgy van, kegyelmes asszonyom. Az én kis Mancikám rendkívül vallásos, talán túlságosan is vallásos leány.

Sereghyné: Ó, dehogy túlságosan! A vallásosság olyan, mint a szépség, vagy a gazdagság: lehet kevés, vagy sok, de sohasem elég. Különb, nagyon kedves leányka lehet. Sok jót hallottam már felőle s most, hogy egy percre láttam is, mondhatom, nagyon kellemes benyomást tett rám.

Göröngyösyné: De ilyet! Sosem hittem volna! Hogy a templomban ismerkedtek meg! (*Félre.*) Pedig én, szerencsétlen, hányszor szidtam Mancit, hogy ne járjon annyit templomba.

Sereghyné: Igen, nagyságos asszony. Mert tudnia kell, hogy az én fiam is rendkívüli vallásos, komoly fiatalember. Hogy pedig nem esett a fejelágyára, eltalálhatja abból, hogy huszonnyolcéves korában már vezérkari kapitány lett.

Göröngyösyné: De vajjon hogyan ismerkedtek meg? Beszéltek is egymással? A templomban csak nem beszélhettek!

Sereghyné: Elmondom ezt is. De hát Mancika nem szólt erről a mamájának?

Göröngyösyné: A multkor említette, hogy bizalmasan szeretne velem beszélni, de akkor nem értem rá; s biz azóta teljesen el is felejtettem az egészet. Pedig az utóbbi időben csakugyan olyan melázó lett ez a lány!

Sereghyné: Nos, hát akkor hadd mondok el én, hogy történt. A döntő lépés az volt, hogy Laci egy vásárnapon ott látta Mancit a templom kapujában nagy csomó vallásos ujsággal a karján. Csunya esős idő volt s a derék kislány mégis órákhosszat árulta a Szív ujságot. Laci fiam látta őt a nyolcórai mise

végén, akkor visszajött a kilencóráira, a tízóráira, a tizenegyire, s Mancsi még mindig állhatatosan árult.

Göröngyösyné: Pedig hányszor mondtam neki, hogy ez nem úrilánynak való foglalkozás!

Sereghyné: Engedje meg, kedves nagysád, én meg éppen úgy találom, hogy ez nagyon szép dolog s nagyon is úrilánynak való. Személyes apostolkodás a szent ügyért. Laci fiamnak módfelett tetszett Mancsikának ez a hősiez buzgólkodása, s azt gondolta, hogy aki a jó Istenért ilyen áldozatra kész, az bizonyára igen jó, odaadó kis feleség is lesz.

Göröngyösyné: Ejnye, ki hitte volna?

Sereghyné: Mondanom se kell persze, hogy Laci azon az egy délelőttön négyszer is megvette a bájos árusítónőtől a Szívet. Végre bátorságot vett magának és bemutatkozott. Engedélyt kért és kapott tőle, hogy hazakísérhesse. Ez megisméltódott több vasárnapon át s most már annyira vannak, hogy fiam engedélyt kért általam, hogy e házban is bemutatkozassék és megkérje Mancika kezét.

Göröngyösyné (magában): Ekkora szerencse! Ekkora meglepetés! (Fenn.) Nem tudom, mit mondjak, kegyelmes asszonyom, annyira meg vagyok lepődve. Részemről nagy örömmel várom a kapitány urat. Ej, ej, Mancsi! Megengedi, kegyelmes asszonyom, hogy behívjam Mancit és itt azonnal kivallassam?

Sereghyné: Én is ezt tartom legcélszerűbbnek. Szeretném Mancikától magától hallani, mit tart a fiamról.

Göröngyösyné (kiszól): Mancsi! Mancsi! (Magában.) Ekkora szerencse! Ilyen meglepetés!

Mancsi (kívülről): Jövök, anyám.

Bábi (bejön): Tessék? Tetszik valami? Engem tetszik hívni?

Göröngyösyné: Dehogy magát, Bábi. Dehogy. A Mancit küldje be.

Bábi: Uzsonnát? Kávét? Igenis. Mindjárt hozom. (Feléjük bökö.) Kettőnek, úgy-e?

Sereghyné: Köszönöm, én már rég túl vagyok az uzsonnán.

Göröngyösyné (kituszkolja): Nem kell semmi, csak távozzék.

Bábi: Tálcán hozzam? Megyek, igen. Sietek már. Két személyre, igenis. Mindjárt jövök.

Göröngyösyné: Öreg házicselédünk. Nagyot hall szegény, de megtűrjük, mert nagyon hűséges s már húsz éve van a háznál.

Manci (jön): Parancsolatjukra.

Göröngyösyné: Jer ide, Manci. Állj csak ide. Most vattatás lesz. Rossz fát tettél a tűzre.

Manci: Jaj nekem, mi lesz?

Göröngyösyné: Manci, nagy panasz van ellened.

Sereghyné: No, csak ne ijedjen meg kicsikém.

Manci: Ellenem? Mama?

Göröngyösyné: Igen ellened. Neked egy nagy titkod van, amelyet még nem közöltél az édesanyáddal.

Manci (elpirul, szemét lesüti): De édes mama, hisz én akartam szólni! Csak vártam az alkalmas pillanatot... Különben nem is tudom, miről van szó.

Göröngyösyné: Mindjárt megtudod. Ismered Sereghy kapitányt? No, úgy-e, igen? Valld csak be szépen. Úgy-e, ismered?

Manci (hallgat, pirul, kötevényét tépi. Végre hallkan): Ismerem.

Göröngyösyné: Mióta ismered?

Manci (lassan): A hónap első vasárnapja óta.

Sereghyné: No és úgy-e, úgy találja Mancika, hogy az én Laci fiam derék fiatalember?

Manci: A kegyelmes asszony fia ő? Ó, a Laci nagyon kedves, művelt fiú.

Göröngyösyné: Kedves, művelt fiatalember? Jól van, kislányom. De most mondd csak őszintén, honnan ismeritek egymást?

Manci (szégyenkezve): A diplomajutóból. Laci vett tőlem Szívet. Észre vettem, hogy több számot is vett. Végre bemutatkozott. Én megijedtem és el akartam szaladni, de aztán eszembe jutott, hogy láttam a

templomból kijönni, hát nem lehet rossz ember. Aztán egypárszor hazakisért. Csak innen ismerem.

Göröngyösyné (feláll): Jól van, Mancikám. De mondd, kislányom, tetszik neked Laci?

Manci (irul-pirul, végre anyja keblére borul).

Sereghyné: Ha Mancika éppen olyan nagyra becsüli és úgy szereti Lacit, mint ahogy az én Lacim szereti és tiszteli őt, akkor azt hiszem, a jó Isten is egymásnak teremtetten őket s igen boldogok lesznek egymás mellett.

Manci: Néni, édes néni! Oly boldoggá tesz. *(Kezet csókol Sereghynének.)*

Sereghyné: Ha így van, kis Manci, akkor máától fogva lányomnak tekintelek. *(Megöleli.)*

Manci: Édes anyuskám, megbocsájt, úgy-e?

Bábi (jön, tálcán csészékkel stb.): Így ni, ehun gyün az uzsonnya. Csak hamar tessék elfogyasztani, mert mindjárt gyűnnek azok az éhenkórász Verébfylányok, aztán ha itt látják a uzsonnát, ők is kérnek.

Göröngyösyné (int): Nem kell.

Bábi: És tessék megmondani nekijük, hogy türüjék le a lábukat, mikor begyűnnek. Csupa sarat meg piszkot hoznak be. Tessék?

Göröngyösyné: Jól van, Bábi, csak menjen és vigye ezt is vissza.

Bábi: Tessék? Szólót is hozzak?

Göröngyösyné (kiált): Nem kell semmi.

Bábi (magában): Usse meg a bocskorát.

Milka (benéz): Bocsanatot kérek, de nem gyözöm már a várakozást. Látom, a Bábi már bement, hát gondoltam, talán már én sem leszek alkalmatlan.

Göröngyösyné: Igen, Milka, most már bejöhettek. *(Sereghyné igent int.)* Jöjjetek csak be mindnyájan. Nagy újságot fogtok hallani.

Milka: Újságot? Igazán? Bejöhetnek a lányok is? Mind meghallhatjuk a nagy újságot?

Göröngyösyné: Persze, persze, hívd csak be őket is.

Milka: Lányok! Lányok! Kleo, Rebella! Dusi, jer-

tek be. Ujságot fogtok hallani. (Azok berohannak.)
Nagy ujságot.

Kleopátra: Mi lehet az? Bedőlt az országház?

Dusi: Megbukott a miniszterelnök?

Rebella: Ó, szégyenletes női kíváncsiság!

Milka: Mit? Hát te nem vagy kíváncsi? Eredj ki, ha nem akarod hallani.

Kleopátra: Szólj hát, mama.

Bábi: Nagyságos asszony, az nem igaz, amit a kisasszony mond. Ők már kétszer uzsonnáztak. (Félre.) Ezek persze ennének egész nap! Nem győzők mosogatni utánuk. (Kiballag.)

Milka: Hát mi az a nagy ujság? Kegyelmes asszonyom, megengedi, hogy oldalára telepedjek? Jaj, az idegeim!

Sereghyné: Tessék, tessék. (A lányok két oldalt állnak, *Dusi* a háttérben, *Manci* *Sereghyné* előtt, kéz közben.)

Milka: Szólj már, Dorottya. A lelkemet veszed ki a várakoztatással. Meg aztán a leányoknak is jó lesz, ha felvillanyozod őket; nagyon el vannak szontyolodva, amiért nem hitték el az apróhirdetésüket.

Kleopátra, Rebella: De néni, minek árulja el! Ilyen pletykahős!

Dusi (magában): Úgy kell nektek, irigy skatulyák! Úgy kell!

Göröngyösiné: Halljátok tehát a nagy ujságot! *Manci*, a mi *Mancink*, e naptól fogva menyasszony.

Kleopátra, Rebella, Dusi: Menyasszony? Férjhez megy? Igazán? Kihez? Kihez?

Milka: Itt folyjon ki a szemem! Nem megmondtam! Szerencsés leány!

Kleopátra: Micsoda szégyen! *Manci* férjhez megy tizenkilencéves korában, mi meg szégyenletesen hoppon maradunk, a te ostoba apróhirdetésseddel együtt! Ó, gyalázatos Pesti Hírlap!

Verébfiy-lányok (nagy sebbel-lobbal jönnek, utánuk Bábi).

Bábi (a kezét tördeli): Itt vannak már a retyeru-

tyák. Hogy maradtak volna az odvukban, az ingyen-élők. Viszem el hamar az uzsonnát, azoknak úgy sem kell.

Verébíyek: Kisztihand, jó estét, kezét csókolom, itt vagyunk. *(Összevissza.)*

4. **Verébífy:** Ni, a Bábí elviszi az uzsonnát. Megálljon, Bábí, hé! *(Fejkendőjét hátulról megfogja, tépi vissza.)* Adjon nekünk is uzsonnát.

Bábí: Szerelmes öregapám! Micsoda szemtelenség, már a szűzi pártámat is tépik. Hagyjanak el, eresszenek! Segítség! Tűzoltók! *(A lányok rávetik magukat a kávéra és süteményre, egy percben szétszedik és állva esznek-isznak.)* Hogy folya bele a tüdejükbe! Ilyen saskanépség!

Milka (közéjük csap): Csend, rend, lányok, illedelem. Nem látjátok, hogy magas vendég van a háznál. Mit fog rólatok gondolni a kegyelmes asszony?

Verébíyek: Kegyelmes asszony?! Hű, nem is gondoltuk volna.

Bábí: Jáj a kontyom! A kávé! *(El az uzsonna maradványaival.)*

1. **Verébífy:** De mi nem udvarolni jöttünk ám ide, hanem táncolni.

2. **Verébífy:** Kleopátra meghítt az estélyre, mert hogy ma tartja eljegyzését.

3. **Verébífy:** Rebella-val együtt?

4. **Verébífy:** Táncolni fogunk kivilágos-kivirradtig.

3. **Verébífy:** S közben be-benézünk a büffébe is!

Dusi: De most már megváltozott ám a helyzet. Nem Kleopátra, nem is Rebella tartja az eljegyzését, hanem Mancsi!

Verébíyek: Mancsi, igazán! No, akkor annak táncolunk.

2. **Verébífy:** Hát Kleo, te nem mégis férjhez?

Dusi: Megy ám a Gellérthezgyez!

3. **Verébífy:** Sem te, Rebella?

Rebella: Én meggondoltam a dolgot és idején visszaléptem.

Dusi: Léptél ám, mert nem kellettél senkinek!
(*Sereghyné Mancival beszélget.*)

Rebella: Ezt még visszafizetem neked!

Göröngyösyné: Édes leányaim, most már én lépek közbe. Hagyjátok a versenyzést, örüljeteink inkább Mancika boldogságán.

Rebella: Boldogságán? Ki tudja, boldog lesz-e? Attól függ, ki veszi el?

Verébfyek: Ki veszi el Mancit?

Göröngyösyné: Hogy ki veszi el? Sereghy László, vezérkari kapitány, a kegyelmes asszony fia.

Kleopátra, Rebella: A kegyelmes asszony fia? Vezérkari kapitány? Elsüllyedünk! (*Tántorognak, kezüket tördelik.*)

Verébfyek: A Mancit elveszi egy vezérkari kapitány! Egy kapitány!

Milka: Mancsi, édes kis csibém, fürjem, pityapattyom, hogy jutottál te ilyen pompás partihoz? (*Megcsókolja.*)

Sereghyné: Minket, ügyebár Mancikám, voltaképp a katolikus sajtó hozott össze.

Kleopátra, Rebella: A katolikus sajtó? Olyan is van? S abban is van apróhirdetés?

Sereghyné: Nem, nem apróhirdetés útján. Bennünket a katolikus sajtó szeretete hozott össze.

Kleopátra: De valld meg, Mancsi, bizonyosan valami titkos cselszövést használtál te is?

Manci: Cselszövést? Nem tudok róla. Én csak arra kértem mindig a jó Istent, hogyha házas életre szánt, adjon nekem olyan férjet, aki maga is szereti a katolikus sajtót, s akinek oldalán majd tovább is apostolkodhatom a szent ügyért. S ebben már meg is egyeztünk Lacival.

Göröngyösyné: S a jó Isten, úgy látszik, meg is ballgatta imádat.

Kleopátra (szélül egy székbe esik): Még pedig apróhirdetés nélkül is.

Rebella (másik oldalon szintén székbe rogy): Pesti Hírlap nélkül is!

Milka: Eh, mit lányok, legyetek jó testvérek s örüljétek Mancsi örömén. S ha már úgy is itt vannak a Verébfy-lányok, fogjunk össze s tartsunk egy kis házi mulatságot Mancika, a boldog menyasszony tiszteletére. Én is beállok a táncba! Kleopátra, Rebella, gyertek ti is, ne duzzogjatok!

Rebella: Én nem szoktam duzzogni. Ki hogyan megy férjhez, az ő dolga. *(Dusihoz.)* De neked, Dusi, megfizetek.

Kleopátra: Ó, az az ostoba apróhirdetés!

(Beállnak a sorba ők is. Bábí belopódzik, nagyot néz, Milka néni jelekkel magyaráz neki. Bábí párszor: tessék?, ketten aztán együtt táncolnak szélről.)

Tánc és ének. (Zongora játssza a „Csebogár” refrénjét, aztán kíséri az éneket.)

Mind: Egyszer esik esztendőben karácsony,
Férjhez megy a legifjabbik kisasszony,
(Csebogár, csebogár, sárga csebogár.)

Manci *(előlépve):*

Se modern, se feminista nem vagyok,
Hanem azért pártába nem maradok.

Mind: Csebogár...

Kleopátra *(szóló):*

Férjhez mennem nem sikerült, kár, kár, kár!
Ki is doblak, Pesti Hirlap, várj, várj, várj!

Mind: Csebogár...

Rebella *(szóló):*

Viseljük el most már hát a megvetést.
Ne tegyünk ki többet apróhirdetést!

Mind: Csebogár...

Milka *(szóló):*

Más is járt már ilyen pórul akárhány,
Mégsem ugrott kútba minden vén leány!

Mind: Csebogár...

Milka *(szóló, hamisan):*

Mint a Mancsi nincsen olyan jó kis lány.
El is veszi vezérkari kapitány!

Mind: Csebogár...

Dusi *(szóló):*

**Énekeljünk, üdvözljük Mancikát,
Katolikus sajtó kis apostolát!**
Mind: Csebogár ...

Mind (megismétlik az utolsó strófát: Énekeljünk stb.).
Manci (tánc végén): Éljen a katolikus sajtó!
Mind: Éljen!

(Függöny.)

A Z É L Ő S Z O B O R.

Vigjáték.

SZEMÉLYEK:

Marietta, szobrász. — *Glückstern Zelma*, költőnő. — *Terézletta*, modern szobaleány. — *Kati*, parasztleány. — *Évi*, Marietta barát-nője. — *Bivalytelki Botondné*. — *Böske*, kisegítő szobaleány. — *Két hölgy*.

I. FELVONÁS.

(*Kert asztallal.*)

1. JELENET.

Marietta, később Zelma.

Marietta (egyedül, ujságot olvas): Hangverse-nyek ... Tárlatok ... Igen! Ez az. (*Belemerül az olvasásba.*) Csupa siker és diadal. Ezek értenek az érvényesüléshez. Csupa bevezetett név. Az enyémet pedig hiába keresem köztük. Pedig be szeretnék én is ünnepelt művésznő lenni! (*Elméláz.*) Akkor aztán a jövődelmem is a kétszeresére, a tízszeresére emelkedne a mainak s nem kellene minden új kosztümöm kifizetésénél aggódnom, hogy van-e elég garas a fiókomban. Nem értem ezt a Glückstern Zelmát! Megígérte, hogy beletesz a lapba s megint hiába keresem benne a nevem. Megette öt uzsonnámat és még mindig nem váltotta be ígérétét. De hisz éppen itt jön, rá is olvasom a tartozását azon melegében.

Zelma (fantasztikus, izléstelen öltözetben; vénleány; affektáltan beszél): Mi kék az ég, mi zöld a föld s te itt vagy, Marietta?

Marietta: Isten hozott! Az ég ugyan nem kék errefelé, de azért igenis itt vagyok. Éppen szídtalak magamban, hogy még mindig nem írtál rólam az ujságban. Pedig megígérted.

Zelma: Nem írtam-e? Tévedsz! Oly cikket írtam rólad, hogy a holdsugár elsápad az irigységtől, ha so-
raim megjelennek. De tehetek én róla, árva költőnő, ha a szerkesztő csökönyös és alig szakít helyet minden tizedik cikkemnek?

Marietta: Pedig most nagyon kapóra jönne egy kis ujságdicseret. Tudod, hogy a képzőművészeti társaság választmányába szeretnék bejutni s annak nem-sokára lesz a gyűlése. Zelma, édes Zelmikém, te bölcs vagy és okos, nem helyezhetnél el még a holnapi szám-ban egy kommunikét rólam?

Zelma: Fizesd meg a szerkesztőt, akkor beteszi.

Marietta: Erről lehet beszélni. Mennyit kívánna?

Zelma: Harminc pengőt.

Marietta: Jó, hát nem bánom.

Zelma: Ó, dekadens idők, amikor a művészet nem a művészetért van. De engedj meg, természetesen én is kikötök öt pengő közvetítési díjat.

Marietta: Legyen meg.

Zelma: Ó, milyen nehéz is a mi sorsunk! A költő számára az élet, a természet, még a falevél is annyi tragédiával van tele.

Marietta: Ha beleképzeled! Ne képzelj beléjük semmit s akkor semmi sincs bennük. Miféle tragédia van például egy falevélben?

Zelma: Ó, Marietta, hát vajjon nem tragédia-e, hogy az a falevél, amely tavasszal maga az élet és pirosság, akarom mondani a zöltség, az őszre egészen megpirosodik?

Marietta: Hát olyan nagy baj az?

Zelma: És lehull! Nem ismered azt a versemet, hogy „Rezgő nyárnak piroslik a levele”?

Marietta: Ismerem, hogyné! Ismertem, még mielőtt megírtad volna. De ha egyszer az a falevél természete, hogy lehulljon!

Zelma: Épp ez a szomorú! Ó, kegyetlen természet! Mi is ilyen falevelek vagyunk.

Marietta: Öregségünkre mi is megpiroslunk, azt hiszed?

Zelma: És lehullunk! „Multadban nincs öröm, jövődben nincs remény”.

Marietta: Ez is a te versed?

Zelma: Igazán nem is tudom, már mik az enyéme, mik a másoké. Ó, hisz mi költők voltaképpen ugyanegy lélek vagyunk. Egyetlen halhatatlan génusz az, mi bennünk megnyilatkozik, hívjanak bár bennünket a hétköznapi életben egyenként akár Homérosznak, akár Danténak, akár Glückstern Zelmának.

Marietta: Igaz, uzsonnáztál-e már, Zelma? Nem vagy éhes?

Zelma: Éhes? Ó, kérdd az erdők dalosát, a drága csattogányt, ha befejezte hosszú trilláit, nem tér-e vissza bájos fészkébe s nem lakik-e jól a csekélyke eledellel, melyet az áldott természet ad elébe?

Marietta: Az áldott természet? Az előbb még kegyetlennek mondtad. Szóval, jól fog esni egy kis uzsonna itt a fák alatt, úgy-e? Jer csak. *(Az asztalhoz ülnek. Csenget.)*

Zelma: Neked persze könnyű! Te csak csengetsz s jön a cseléd, jön a drága uzsonna. A képzőművészetnek hiába, becse van manapság. De a költészetnek?! . . .

Marietta: Talán verseid nem hoznak eleget a a konyhára?

Zelma: Eleget? Egyáltalában semmit. Azoktól éhen veszhetnék. Csak az vigasztal, hogy majd az utókor fog megérteni és méltatni. Halld csak utolsó költeményemet *(feláll, pozitúrába helyezkedik):*

A LÁTHATÁR.

Irta: *Glückstern Zelma.*

(Ostoba
pátossal.) Amerre nézel, amerre csak tekintesz,
Amerre csak repül a kis madár,
Mi az a szép kör, melyet áttekintesz?
Ügy-e nem más az, mint láthatár.

Ó láthatár, amelynek édenében,
Mint száműzött vad állok egyedül.
Gyermekek reményeim s vágyaim tanyája,
Amelybe testem, lelkem elmerül.

Ó szűkülj össze, ó temess magadba.
Mint őszi csermelyt beszűkít a part,
Ó gyógyítsd meg hát e szívnek keservét,
Mit annyi bánat s tüske összemart.

(Kiabálva.) Ó jöjjetek, segítsetek énrajtam,
Segítség ég s föld s minden emberek...

2. JELENET.

Előbbiek és Terézietta.

Terézietta (modern szobalány, berohan): Mi baj van? Az úrhölgy segítségért kiabált.

Zelma: Semmi, semmi, csak szavaltam.

Terézietta: Hallatlan! Nagysád nem tudja, hogy a modern háztartási mozgalom elvei határozottan kikötik, hogy a háztartási alkalmazottnak délutáni nyugalma csendháborítással zavarni nem szabad. Legéde-sebb szenderegésemből keltett fel előbb a csengetyű, aztán az ön ideges kiáltozása.

Marietta: Hozzon, kérem, kettőnknek uzsonnát, legyen szíves.

Terézietta (karórájára néz): Még csak négy óra, félöt előtt a háztartási alkalmazottól szakszervezeti szabályaink értelmében uzsonnát kérni tilos.

Marietta: Nem bánom, számítsen fel érte egy pengővel többet a havi fizetésébe, úgylis felmondtam önnek, csak hozza az uzsonnát.

Terézietta: Ezen az alapon megteszem, de jegyezze meg magának, nagysád, hogy a modern háztartási alkalmazott többé nem szolgáló, hanem hivatalnoknő. (El.)

3. JELENET.

Előbbiek Terézietta nélkül.

Zelma: Mit hallok, Marietta! Ennyire jutottál? Így kell bánnod a saját cselédeddel?

Marietta: Mit tegyek? Különben itthagytam. Képzeld, amióta megtudta, hogy Mariettának hívnak, nem engedi többé, hogy Teréznek vagy Rézinek nevezzem, köti magát ehhez az ostoba névhez, hogy Terézietta.

Zelma: Költői név!

Marietta: Mit költői! Affektáltság az egész.

Zelma: Miért nem szerzel valahonnan faluról cselédet?

Marietta: Ó, hisz éppen útban van egy. Apróhirdetést tettem a lapba s arra jelentkezett egy jegyző, hogy ő küld egyet. Lehet, hogy még ma itt lesz.

4. JELENET.

Marietta, Zelma, Terézietta.

Terézietta (tálcán csészéket, tányérokat, kanalakat hoz, mind össze-vissza, büszkén odarakja): Tessék magukat kiszolgálni. Arra már nem vagyok köteles. Aztán, kérem, az előszobában egy parasztleány várakozik. Azt mondja, hogy ő az új cseléd. Ha ez igaz, még az este pakkolok.

Marietta: Az új cseléd? Küldje csak ide. De addig el nem eresztetem magát, amíg az új cselédet be nem oktatja.

Terézietta: Jut is eszembe!

Marietta: Adok önnek öt pengőt, ha még két napig itt marad s betanítja az új cselédet.

Terézietta: Így már nem bánom. Mindjárt ide is küldöm. (El.)

5. JELENET.

Marietta, Zelma.

Marietta: Borzasztó ez ma a cselédekkel, Zelmám. De nézd, megzavartak a versedben. Nem szavalnád el a végét is?

Zelma: Nem, nem, előbb uzsonnázunk. Száraz agygyal és üres gyomorral, ó, mily nehéz a hárfapengetés. *(Mohón eszik.)*

Marietta: Szegény Zelma! Úgy látom, a költészet-től csakugyan nem hizik meg az ember, hisz oly éhes vagy, mintha hetekig nem ettél volna.

Zelma: Ó, nézd a fülemülét: a hangja csengő, de ah, csak úgy, ha tele van a bendő!

6. JELENET.

Marietta, Zelma, Kati.

Kati (jön batyúval, palócosan beszél): Szerencsés jónapot kívánok kendteknek. Én vónék a Kati.

Zelma: Melyik Kati?

Kati: Hát mán csak a Kati. Az egész faluban csak úgy hí engem mindenki, hogy a Kati. Onnan az alvégről, az Icíg háza mellől.

Zelma: Más neve nincs?

Kati: Eunya, hát azt mán honnan tudja a nacs-sága? Van hát, de azt csak az a csúfondáros Rozsos Julcsa fogta rám, a fonóban, csúfságból.

Marietta: S mi hát az a név?

Kati: Mit? Hogy megmondjam? hogy ke' is tudja? Ha eddig nem tudta, tőlem ugyan meg nem hallja! Hogy még itt Pesten is mindenki Kergeszájú Katinak csúfoljon.

Marietta: Tehát Kergeszájú Kati!

Kati (szájára üt): Ej no, mégis kiszaladt a számon. Hát ke' kicsoda? Ki lesz a gazdám?

Marietta: Ha beválik, Kati, én leszek. De ne úgy hívjon, hogy „ke”, hanem, hogy „nagysága”. Értette?

Kati: Értettem, igenis. Azt akarja ke', hogy azt mondjam kendnek, hogy naccsága. Igenis.

Marietta (Zelmához): Jól nézünk ki.

Kati: Bizony jól néz ki ke', akarom mondani, a nagysága. De én sem vagyok rossz színben. Ha jó kosztot kapok, meg is marad a piros színem.

Zelma: Koszt, koszt. Te lány. Vajjon felejtet-e, hogy nyelvében él a nemzet! Hisz koszt nem is magyar!

Kati: Nem magyar kosztot adna? Hát milyet! Tán csak nem eszünk mindig puliszkát?

Marietta: No, ezzel a lánnyal sok bajom lesz! Jól van, Kati, menjen csak vissza a házba és kérje meg a cselédet, hogy mutasson meg mindent.

Kati: Hová menjek? Kit kérdezzek?

Marietta: Hát azt a cselédet, aki ide vezette.

Kati: Nem láttam én, kérem, semmiféle cselédet.

Marietta: Hát ki vezette ide?

Kati: Az egy nagysága volt. Olyan cifra nagysága, mint ke', akarom mondani, mint a nagysága.

Marietta: De hisz az volt a régi cseléd. Hát csak azzal beszélje meg, hogy mi lesz a teendője.

Kati (szedi a batyúját): Az is cseléd? Hát itt a cselédek is nagyságák? Ejnye, akkor én is olyan leszek. (El.)

7. JELENET.

Marietta, Zelma, Évi.

Évi (jön): Szervusztok, lányok! Nagy ujságot hozok, Marietta. A képzőművészeti társaság holnaputánra tűzte ki választmányi ülését, s kitűzték a programra a te bevélasztásodat is. Azt izeni Bivalytelki Botondné, az igazgató neje, hogy állítsd fel szobrodat, holnap egy bizottsággal jön hozzád, megnézi s megbírálja műveidet, s a bírálat eredményétől függ bevélasztásod.

Marietta: Csakugyan? Ó, mily szerencse! Épp tegnap készültem el nagyszabású új alkotásommal, a Hunniával. Hiszen ti ketten láttátok már modellben. Tegnap fejeztem be a végső simításokat, s mondhatom, magam is meg vagyok elégedve munkámmal. Hiszem, a zsüri is el lesz ragadtatva tőle! Mit gondoltok? Ha Bivalytelkyné jön, Hunniát ide a kertbe szeretném hozni, ide a fák alá. Aztán mindjárt itt mellette rendezünk ünnepi lakomát.

Zelma: Ah, mert csak így hat a géniusz varázsa; teli gyomorral kell, hogy a szem lássa.

8. JELENET.

Marietta, Zelma, Évi, Terézietta.

Terézietta (jön): Nagysád, ezennel tisztelettel bejelentem, hogy azonnal távozom. A pénzemért visszajövök jövő vasárnap. De egész osztálytudatos cselédi büszkeségem tiltakozik az ellen, hogy ily műveletlen, falusi lánnyal egy konyhában maradjak csak egy percig is!

Marietta: Dehát bántja magát az a szegény leány? *(Évihez.)* Az én új falusi cselédem.

Terézietta: Hát, kérem, intelligens háztartási alkalmazott nem bírhatja azt ki! Nem ért az semmihez! Első dolga volt, hogy meztellábra vetkezett.

Zelma: Miként halhatatlan Berzsenyink zengte: „Partra szállottam, bevonom vitorlám”.

Marietta: Az még nem olyan baj. Látszik, hogy még nincs elkényeztetve, mint maguk.

Terézietta: Aztán elkezdett holmi falusi nótákat dalolni, amihez az én füleim nincsenek szokva.

Marietta: Mert magának csak a mozi verklije szép. Az igazi magyar nóta nem kell már senkinek!

Zelma: Romlásnak indult hajdan erős magyar!

Terézietta: Aztán folyton a villanylámpákat gyujtogatja, mert, hogy ő még olyat sohasem látott.

Marietta: Hát miért nem hagyja meg neki ezt az örömet?

Terézietta: És ami a fő, engem mindig kendnek nevez. Ezt nem bírja el az idegzetem.

Marietta: Vigasztalódjék, Terézietta, engem is lekendezett.

Terézietta: Hát tűrje el a nagysád, ha tetszik, de nekem nincs gyomrom hozzá. Pakkolok s azonnal megyek. Alászolgája. Kérem az öt pengőmet.

Marietta: Mi címen? Hisz azt csak úgy ígértem, ha még két napig itt marad! Hát küldje legalább ide azt a lányt. Szépen állunk, ha holnap kiszáll ide a bizottság és nem lesz egyetlenegy cselédem, csak ez a falusi liba. *(Terézietta el.)*

9. JELENET.

Marietta, Zelma, Évi.

Zelma: Jaj, de szép ez a Pest, Istenem, de szép!

Évi: Ne aggódjál, Marietta, ha szükséges, egy napra odaköltöszöm az én cselédemet is. A te lányod maradjon a konyhán, az enyém meg felszolgál.

Marietta: Jaj, így jó lesz. Igazán lekötelezel vele.

10. JELENET.

Előbbiek és Kati.

Kati (jön): Instálom, kell-e valami? Azt mondta az a nagysága, aki velem a konyhában pörölt, hogy gyűjjek ide.

Marietta: Jöjjön, Kati fiam, aztán hordja le szépen az asztalt. Vigyen be mindent, ami maradt.

Kati (belcnéz a csészekbe): De hiszen nem maradt itt semmi! Ullátom, éhesek voltak.

Marietta: Mi pedig, kedveseim, talán nézzük meg Hunniát. Adjatok tanácsot, hogyan rendezzem a holnapi ünnepélyt? Kiket hívjunk meg? Gyerünk! *(Hárman el.)*

11. JELENET.

Kati egyedül.

Kati: Jaj, milyen nagy urak ezek! Milyen csodálatos város ez a Pest! Itt még a cselédek is nagyságák! Aztán ez a vinyalosság, vagy hogy is nevezik. Milyen csodálatos egy szerszám. Csak egyet csavarintok a falon, már ég. Megint egyet csavarintok, már elfújódik. Jaj, akár estélig el tudnék játszani vele! Aztán itt kutat sem lát az ember. Úgy folyik a víz a falból, csak csavarni kell. Hát még az utcán! Micsoda megveszekedett nép lakik ezzel! Én azt hiszem, bizony az ördöggel cimborál itt valamennyi! Csak úgy szaladnak az utcán ló nélkül a szekerek! Egy katonatiszt áll a bakon, az csak ráüt a csengetyűre s attól már szalad az ördögös jószág! Aztán tegnap este mi volt, mikor abba a mozgó színházba mentünk, vagy hogy hívják. Jaj, ilyet se láttam még! Szobában voltunk, aztán mégis egyszerre kidőlt a házfal és nagy mezőt láttunk; aztán lovagoltak nagy vademberek. Aztán megint égett egy ház, az emberek szaladtak vödörrel, puttyonyokkal. Én is akartam oltani menni, de nem eresztettek; azóta bizony le is égett az a ház tövig. Csak az volt a furcsa, hogy senki se mondott semmit, se nem kiabált. Csak egy zongora szólt s úgy oltották a tüzet. Csodálatos népség! Bezzeg nálunk Bütyökfalván, ha ott tűz van, akkor van lárma is, meg óbégatás is. Jaj, nem is megyek én többet vissza innen a faluba. *(Elméláz.)* De azért mégse jó itt! Nincs itt az én drága szerelmes Misim! Jaj, csak már elvennel De aszongya: édes Kati lelkem, csak akkor vészlek el, ha szerzel magadnak staférungot. Mondok: honnan szerzek, Misi, ha nincs? Eredj, aszongya, a városba szolgálni, ott hamar megkeresed, ami kell. Csak keresném is meg hamar, akkor hazamegyek és megtartjuk a lakzit. De azután visszajövünk a Misivel együtt Pestre és mi is nagyságák leszünk! *(El.)*

12. JELENET.

Marietta, Zelma, Évi (jönnek).

Marietta: Szörnyűség, végem van! Ó, a gyalázatos. Mit tegyek? Tönkre vagyok téve abban a pillanatban, amikor a szerencse kezdett mosolyogni rám!

Évi: Hát ez bizony, szomorú eset.

Zelma: Balsors, akit régen tép!

Marietta: Mit csináljak mármost! Elfogatom azt az impertinens cselédet és börtönbe csukatom!

Évi: Ezzel nem teszed jóvá a kárt.

Marietta: Pedig az egész nyilván szándékosság műve volt azért, hogy elküldtem. Mielőtt távozott, azzal állott bosszút, hogy feldöntötte Hunniát. Most ott fekszik a gyönyörű szobor romokban. Gyalázatosság! Azonnal megyek a rendőrségre, hogy tartóztassák le azt a leányt!

Évi: Igazad van, Marietta, az eset több, mint felháborító. De mondd, mit érsz vele, ha most a tettes után szaladsz? Nem fontosabb-e, hogy arra gondolj, mit tégy mármost a választmánnyal és a zsűrivel?

Marietta: Hát mit tegyek? Lemondjak nekik? Jöjjenek máskor? Jaj, de ez nem lehetséges! Akkor megint kimaradok a választmányból újabb három évre. Ettől pedig a dicsőségem függ! Mit csináljak? Adjatok tanácsot!

Zelma: Mit háborogsz? Ábrándozás az élet megrontója! Te művész vagy, úgy-e? A művészet öncél s boldog, ki benne mindent megtalál!

Marietta: Évi, te máskor oly leleményes vagy s oly jó tanácsokat tudsz adni. Segíts ki, mindenre kérélek, ami szent, segíts ki most is valami jó ötlettel!

Évi: Jó ötlettel? Hm, nem jön az úgy megrendelésre! Hopp, ni, csakugyan jutott valami az eszembe! De nagyon merész terv, első pillanatra érzem. *(Félre.)* Hátha segítek vele szegényen, ha pedig nem sikerül, legalább okul rajta s felhagy a bohém ábrándjaival.

Zelma: Gondolj merészet és nagyot! Nézz a Napba, mint a sasfiók. Csak a merésznek nem hoz vágya kint!

S csak az ember, ki dolgozott, remélt s mert — csak annak hoz a szerencse sikert!

Marietta: A rímeidtől ugyan nem sokat várok, Zelma, de a te ötleteidtől, Évi, sokat. Mi volna hát a tennivaló?

Evi: Lássuk csak. Úgy-e, azt mondtad, itt a kertben állítanád fel a szobrot. Jó vaskos perszóna volt Hunnia, mint romjaiban is láttam, úgy-e?

Marietta: Igen, igen.

Évi: Az imént láttam itt ezt a falusi leányt, ez is épp oly vaskos, mint a Hunnia volt. Állítsd fel őt szobor gyanánt s tarts a vendégeidnek jó uzsonnát, hogy ne sokat nézzék a szobrot, hanem mondjanak róla hamarosan jó véleményt.

Marietta: Nem értelek, Évi. A cselédemet, a Katit, állítsam fel szobor gyanánt? Hogyan?

Évi: Nagyon egyszerűen. Igérj neki valami jó jutalmat, ha egy óráig mozdulatlanul megáll a szobor talapzatán. Felöltöztetjük Hunniának, fehérre festjük, mintha márvány volna s megmutatjuk, hogyan álljon. Azt hiszem, pompásan sikerülhet az eszme.

Marietta: Nem rossz. De ha megmozdul az ostoba?

Évi: Ha jókora jutalmat ígérsz neki, nem fog megmozdulni. Az ilyen parasztleányoknak olyan az idegzetük, mint egy dunai kavicskotró gépé. Különben nekem mindegy, megteszed-e, de lehet, hogy így nagyon olcsó sikerrel célt érsz.

Marietta: S ha nem sikerül?

Évi: Legrosszabb esetben jót nevetünk a tréfán. Nagyobb baj nem lehet belőle.

Marietta: Igaz. Még mindig több így a reményem, hogy sikerül, mintha egyáltalán semmit sem állíthatok a bizottság elé, csak régebbi, kisebb műveimet.

Évi: Hívjuk elő most mindjárt Katit s próbáljuk ki, megérti-e, miről van szó?

Marietta: Kati! Kati! — Nem sok a reményem veled!

Zelma: Fortuna szekerén okosan ülj!

13. JELENET.

*Előbbiek és Kati.**Kati:* Már meg mi a baj?*Marietta:* Vigyázzon, Kati, most nagy feladat elé állítjuk.*Évi:* Okos leány-e maga?*Kati:* Már hogy én? Nem volt okosabb leány nálam a faluban! Az én eszem!*Zelma:* Mint pásztortűz ég hosszú éjszakákon, messziről lobogva, tenger pusztaságon.*Marietta:* Hát tudja-e, Kati, mi az a Hunnia?*Kati:* Nem tudom biz én! Valami fehérchseléd bizonyosan.*Évi:* Látod, milyen okos leány! Hisz félig igaza is van.*Marietta:* No nézze, Kati, magából akarnánk mi Hunniát csinálni.*Kati:* Belőlem? Hát mi a szösznek? Én legyek Hunnia? Már én inkább a becsületes magyar nevemnél maradok. Kádár Kati vagyok, így nevezett el az édesapám, mikor megszülettem. Nem kell nekem más nevezet.*Marietta:* Nem nevezetről van szó, édes leányom, hanem arról, hogy magának egy órára Hunnia szerepét kell betölteni.*Kati:* Kolompár legyen a nevem, ha ezt értem.*Évi:* Majd én megmagyarázom. Nézze, Kati, holnap vendégek jönnek. Aztán ide egy szobor kellene és mivel más nincs, hát magának kell ide állania s egy óra hosszatt mozdulatlanul egy helyben maradnia, mintha szobor volna. Érti? No, vállalkozik rá? Nem fog megmozdulni?*Kati:* Aztán minek álljak ott egy óráig? Én cselédnek szegődtem, nem madárijesztőnek!*Évi:* Nem is madárijesztő lesz maga ott, Kati, hanem szobor. Hogy azt higgyék, kőből van.*Kati:* Én kőből? Hogy volnék én kőből?*Évi:* Ne ezen törje a fejét. Értse meg: szép jutal-

Kati: No hát ha itt lenn tudok, hát csak odafenn is tudok. Dehát legyen a kedvük szerint. *(Felmászik az asztalra.)* No, hogyan álljak?

Évi: Igy ni. Hogyan is volt a Hunnia póza? Mutasd csak Marietta. *(Mutatja.)* No nézze, Kati, csináljon most maga is úgy, mint a nagysága teszi.

Kati: Én is olyan buta képet vágjak? *(Egyik kezét csípőre teszi, a másikat kiterjesztve, mintegy parancsolva.)* Aztán így kinyújtott kézzel álljak egy álló órahosszáig? Már az így nehéz lesz. Nem lehetne legalább ülve próbálni szerencsét?

Marietta: Szerencsétlen! Egy Hunnia, aki ül! Mi volna az! De mit tudsz te a Hunnia képzeleti típusához?

Évi: Ne féljen, Kati, a balkezébe kard jön, s arra támaszkodhatik.

Kati: A kardra? Az ám, hogy megvágjam magam!

Évi: Nem lesz az éles, ne féljen tőle. Vegye addig ezt a karót. *(Felad neki egy karót.)* Arra támaszkodjon rá, mint egy pallosra.

Kati: Tudom is én, hogyan kell pallosra támaszkodni! *(Mutatják.)* Ja vagy úgy! *(Esetlenül utánozza.)*

Évi: Igy egészen jó lesz!

Zelma: Ki áll amott a szírttetőn Hunyad magas falánál?

Marietta: Az arcát fordítsa kissé jobbra! Még jobban! Még jobban! No ne olyan nagyon!

Évi: A nyakát egyenesítse ki. Ne úgy! Ne fordítsa meg, csak egyenesítse ki. *(Kati mindenképp próbálja, nem sikerül, forgatja fejét.)*

Marietta: Öltsön ünnepélyes arckifejezést.

Kati: Igenis értem, mintha ünnep volna. De oda a Misi is kéné!

Marietta: Ne bolondozzon. Nézze, olyat öltsön, amilyen az enyém.

Kati: De hiszen a nagyságának a képe sem ünnepi!

Évi: Vigyázzon. A ballábát tegye valamivel előbbre.

Marietta: A jobbat meg jobban hátra.

Évi: Valamivel hátrább.

Marietta: A gyomrát beljebb!

Kati (dobbant): Ejnye, bolondot űznek velem? Hát sehogysem jó? Nem mindegy-e, hogy hogyan álllok? Persze, azt akarják, hogy ne nyerjem meg a fogadást. Pedig azért is megkeményítem magam és úgy álllok, mint egy cövek.

Évi: Csak maradjon nyugodtan, Kati, úgy ahogy az előbb volt. Úgy, úgy. No most hadd lássuk, hány percig marad mozdulatlanul. *(Óráját nézi.)* Jól van... jól van... egy perc... jól van... jól van... két perc... jól van... *(Kati nagyot tüsszen.)*

Marietta: Ejnye no, ne trüsszentsen közbe! Így tönkretesz mindent.

Kati (törülgeti magát): Trüsszenteni csak szabad? Tehetek én róla, ha rámjön a természetem!

Marietta: Igen, de mi lesz holnap, ha akkor is rájön? Aztán mindjárt észreveszik, hogy nem szobor.

Kati: No ne féljen, nagysága, nem fogok trüsszenteni. Úgy álllok, mint a vám az útszélen.

Évi: Hát csak próbáljuk mégegyszer. Vigyázzon, hogyan is állt? Így no. Helyes. Lássuk csak: Jó... jó... *(szünet)* egy perc...

Marietta: No ez jó lesz. Kati lejöhet. Mi meg gyérünk a többi művet elrendezni. *(El.)*

14. JELENET.

Kati magában.

Kati (leszáll): Három dolgot kívánhatok. Jaj, mit kívánjak? Hát az első lesz mindjárt a stafférungom. Mi is lesz ebben? Hát: ümög, varrottas, 12 pitykés szoknya, viganós, ráncos, tulipános, 2 pár csizma magas sarokkal, 2 selyemkendő, 2 pruszlik, 5 váncos, 4 dunna, meg egy lepedő. No meg három zsebkendő is vasárnapra, meg egy téli kendő. Ehuj! Nem lesz a faluba cifrább menyecske, mint én. Előre látom, hogy fog a Misi szeme szikrázni a boldogságtól! Olyan lesz, mint egy királyné, vagy legalább is mint egy

igazi nagysága. Jaj, csak mehetnék már hazai Csak már kapnám meg a stafférungot! Hát hogyan is kell állnom? Megpróbálom mégegyszer az asztalon. (*Fel akar mászni, leesik.*) Jaj, segítség, Misi, segítség!

(Függöny.)

II. FELVONÁS.

(*Terített asztal, a háttérben talapzaton Kati áll Hunnlának öltöztetve, fehérre mázolt arccal.*)

1. JELENET.

Marietta, Évi, Zelma, Kati.

Évi: Igy ni, Kati, most jól állt, csak el ne felejtse. Így kell maradnia, ha jön a méltóságos asszony, legalább egy órahosszat.

Kati: Jaj nekem! Csak legalább itt volna Misi, hogy ránézhetnék, akkor tudom, hogy elállnék három óra hosszat is!

Marietta: Hát gondolja, hogy itt van. Nézzen arra a fatuskóra és gondolja, hogy az a Misi. Hiszen talán olyanféle is az!

Kati (dobbant): Kikérem magamnak. A Misit ne szidják, mert az nincs bent a szerződésben!

Évi: Aztán vigyázzon, Kati, hogy el ne tüsszentse magát valahogyan.

Kati: Hát csak rám ne jöjjön a természetem, mert annak nem tudok parancsolni. A nagysága is mekkorát tüsszentett hajnalban, amikor még aludt és én rányitottam az ablakot. Hiába, a természet csak olyan az úrnál, mint a parasztnál...

Zelma: Ó, lágy természet, jöjj, ölelj kebledre.

Ne légy magzatod miatt magzatid hamvvedre.

Kati: Vedre? Hát mégis ismerik a nagyságák is a vedret? Azt hittem, itt csak a falból húzzák a vizet.

Évi: Én majd szembeülök vele és vigyázok a Katira, s ha netalán megmozdulna, akkor erősen kínálom a vendégeket, hogy ne nézzenek rá.

Kati: Ennél én már okosabbat mondanék. Azt, hogy inkább nem mozdulok, csak ne sokat tessenek kínálgatni, hadd maradjon több nekünk.

Marietta: Ej, de telhetetlen vagy, Kati. Hát nem ígérted, hogy három kívánságodat teljesítem?

Kati: Első lesz a sajt, másik a stafférung, a harmadikat még kigondolom.

Zelma: Ezért az árért én is felálltam volna szobornak. Boldog leányzó! Más csak levelenkint szedi a borostyánt, néked egész koszorút kell adni.

Marietta: Cseléded készen van?

Évi: Böske? Igen. A tea főzésre készül. Neki nem szabad tudni a cselünkről, mert oly együgyű, hogy el találná árulni. Ezért is terítettem én magam s őt a konyhában tartottam.

Marietta: Vigyázz, Zelma. Bivalytelkynét úgy ültessük, hogy háttal legyen a szoborhoz.

Zelma: Úgy is van terítve, nem kell félni. Hát én merre üljek, hát én merre szálljak? Melyik szögletébe e széles világnak?

Marietta: Utolsó eszköznek pedig itt lesz ez a jó erős tokaji esszencia. Ha ebből megiszik Bivalytelkyné egy kupicával, olyan jó kedve lesz, hogy biztosan Katit tartja a világ legszebb alkotásának.

Zelma: Húzd rá, cigány! bort a billikomba!

Marietta: Jaj, csengetnek, bizonynal jönnek már. Megyek eléjük. *(El.)*

Zelma: Rút cselszövések, árulás, kelepce. *(Töri a fejét.)*

Évi: No tovább! Tudsz rá rímet?

Zelma: Hogyne tudnék: de rátok is dől majd a vén kemence! Ha agyon nem nyom, az lesz a szerencse!

Évi: Pompás, pompás, te majd a verseiddel kötöd le Botondné figyelmét. Kati, vigyázz, most kezdődik, meg ne mozdulj! *(Kati iszonyú komoly arcot vág.)*

2. JELENET.

Előbbiek, B. B.-né és két hölgy jön.

Marietta: Csak erre, erre, méltóságos asszony. Legszebb művem itt van felállítva. Méltóztatik tudni, a Hunnia, hiszen benne volt az „5 órai ujság”-ban.

B.-né: Valóban! Igen, olvastam. Már nagyon kíváncsi is vagyok rá. Ugyan hogyan oldotta meg a művésznő a nagy kérdést, hogy az erőt a bájjal egye-sítse? Lássuk csak, ez az?

Évi (félre Katihoz): Most meg ne mozdulj! Húnyd be a szemed.

Marietta: Igen, ez az, méltóságos asszonyom. De én azt hiszem, mindenekelőtt egy kis frissítővel legyen szabad szolgálnom. Parancsoljanak helyet foglalni a hölgyek. *(A két kísérő hölgy leül.)* Talán egy kis süteményt addig is, míg a teát hozzák. *(A két hölgy mohón hozzálát, B. B.-né a szoborhoz megy.)* Egész életem leg-hőbb vágya volt, méltóképp oldani meg ezt a nagy feladatot, méltóságos asszony. Már gyermekleány koromban folyton egy ilyen Hunnián törtem a fejem. Barát-nóm, Telkes Éva, kit van szerencsém bemutatni, azt mondja tréfásan, hogy az én Hunniám nagyon is hasonlít egy igazi tagbaszakadt magyar földműves-asszonyhoz. De ez nézetem szerint inkább előny, mint baj.

B. B.-né: Én is azt hiszem, az élethűség inkább előny, mint baj. Lássuk csak. *(Körüljárja a szobrot.)* Valóban élethű alkotás! Olyan, mintha élne. Ha nem volna márványfehér az arca, azt mondanám, hogy él. *(Szemléli.)* Igen kifejező. Ez a pallos, meg itt a kinyujtott kéz. Gondolom, a müncheni Bavaria inspirálhatta a művésznőt. Mondhatom, el vagyok tőle ragadtatva. *(Csendesen szemléli egy ideig.)* Ejnye, igazán azt mondaná az ember, hogy él, sőt egy pillanatig úgy éreztem, mintha meg is mozdult volna.

Évi (míg B. B.-né félrenéz, odasúg Katinak): Látod, ostoba, mozogtál!

Böske (hozza a tálcát).

Évi: Így ni, parancsoljanak a hölgyek! (Ünt.)

B. B.-né: Milyen markáns arcél! Lássuk csak kissé távolabbról is. (*Távolabb jön, az előtérbe.*) Igazán szép. Mint egy görög istennő. Csak mintha a tartása nem volna egészen egyenes, nem gondolja, művésznő? (*Mialatt B.-né az utolsó szavakat mondva Mariettához fordul, Kati hirtelen kegyenesedik.*)

Marietta: Nem tudom. Méltóságos asszony csakugyan úgy találja?

B.-né: Igen. (*Odanéz.*) Azaz, hogy no, mégsem. Ezt csakugyan nem merném állítani. Sőt inkább, ha már okvetlenül hibáztatnom kellene rajta valamit, azt mondanám, hogy egy kicsit nagyon kinyújtja a kezét. (*Megint elnéz, azalatt Kati hirtelen beljebb húzza a kezét.*)

Évi: Én ezt nem találnám.

B.-né: De igen, nézze csak; azaz, no nem, magam sem merném ezt állítani. Hanem az arckifejezése kissé nagyon is haragos. Én pedig nem tudom Hunniát ilyen bosszúsnak elképzelni. Olyan arcot nem szabad vágnia, mint egy rendőrnek. (*Kati mosolygós arcot vág.*)

Marietta: Ah, bosszúságnak nevezi méltóságos asszony, amit én komoly méltóságnak akartam ábrázolni? Egyébként azt hiszem, a derült nyugalom kifejezése sem hiányzik az arcon.

B.-né (odanéz): Nos igen, sőt csakugyan, az is megvan. Én nem tudom, valahányszor újra ránézek a szoborra, mindig egészen más benyomásaim vannak róla.

Marietta: Nos igen, méltóságos asszony, ezt már mások is mondták nekem s mondhatom, erre törekedtem is. A Monna Lisán is észrevették már ezt a csodálatos sajátságot; valahányszor ránéz az ember, mindig más és más benyomást kelt a szemlélőben.

B.-né: Bocsásson meg, nagysád, ezt a hölgyet még nem mutatta be nekem.

Marietta (magában): Ó, én ügyetlen! Annyira el voltam foglalva Hunniával! Barátnőm, Glückstern Zelma, költőnő, az „Ötörai Ujság” munkatársa.

B.-né: Igen? Nagyon örvendek. *(Kezet nyújt.)* Nevét olvastam a lapban, emlékszem. Ön, úgy-e, a Konyhaszat című rovatot vezeti?

Zelma: Nem, méltóságos asszony, én a képzőművészetekről s a legújabb költeménykötetekről szoktam cikkeket írni. Mert én a műsáknak szentelem magam, méltóságos asszony.

B.-né: Mondja, kérem, jövedelmező foglalkozás a költészet?

Zelma: Gúnyolódik velem a méltóságos asszony? Mi ma egy költő? Ősztövért kútágas, hórihorgas gémmel. Egy árny, melyet elseper a szellő, olyan ma a költő; semmire se kellő.

B.-né: De remélem, nem semmirekellő, ugyebár? Ó, én oly részvéttel vagyok a költők és általában a művészek iránt, akik a legszebb kultúrát terjesztik a földön s amellet a sorsnak üldözöttei. Nem lehetek-e a segítségére valamivel, nagysád?

Zelma: Ó, igen, méltóságos asszony! Jósága felbátorít! Irjon egy sort a szerkesztőnek, hogy adjon ki minden hónapban ötven pengő előleget.

B.-né (nevet): No, nem így értem! Azt talán mégsem tehetem, hogy a szerkesztőség pénzügyeibe avatkozzam. De nem szeretne valahová bejutni? Valami hivatalba, vagy állásba?

Zelma: Ó, igen! Be szeretnék jutni a Kisfaludy-társaságba. Kisfaludy amúgyis ideálom. „Miről apám nagybúsan szólt, hogy itt hajdan szebb élet volt.”

B.-né (zavartan keres szavakat).

Marietta: De hiszen ráérünk még, Zelma! Most már igazán kérjük meg őméltóságát, hogy foglaljon helyet s tisztelje meg szerény körünket azzal, hogy egy csésze teát iszik velünk.

B.-né: Ó, jól fog esni e barátságos helyen, e daliás Hunnia árnyékában. *(Kati kihúzza magát, B.-né közvetlen utána ránéz.)* Csakugyan nem győzöm csodálni e remek alkotást. Most még szebbnek találom, mint azelőtt.

Évi (kínálja, mire B.-né visszanéz az asztalhoz):
Hány darab cukorral parancsolja?

B.-né: Négyet kérek, de úgy látom, barátnőim már hozzá is láttak.

1. kísérő: Nem tudunk már várni, méltóságos asszony.

2. kísérő: Oly ingerlő is az ilyen kertben terített asztal, az anyatermészet ölen.

Zelma: Kitárom reszkető karom, ölelni földedet.

B.-né: Ez olyan ismerős vers. Gyermekkorunkban szavaltuk.

2. kísérő: Ez egy ismerős kuplé, gondolom Kozma Andortól.

B.-né: De most sietve, hölgyek, mert én égek a vágytól, hogy művésznőnknek többi műveit is megtekinthessem. Azok bent vannak már a házban, úgy-e? Igen? *(Sietve issza teáját.)* Én már készen is vagyok, nem volna szabad arra kérnem, hogy mutassa meg azokat is nagysád?

Marietta: Hálás örömmel, méltóságos asszony. Igen nagy kitüntetés nekem, hogy látogatásával megtisztelt.

B.-né: Semmi, semmi. Szerencsés leszek, ha indítványomra a Képzőművészeti Társaság azzal fogja honorálni a fiatal s nagytehetségű művésznőt, hogy beválasztja a választmányi tagok sorába.

Marietta: Végtelenül lekötelez méltóságod! Életem legszebb vágya megy ezzel teljesedésbe.

Zelma: Engem pedig a Kisfaludy-társaságba választat be, ugyebár, méltóságos asszony? Ebben már megegyeztünk.

B.-né: A Kisfaludy-társaság nem tartozik az én hatáskörömbe, de alkalmilag szóbahozhatom. Nem szavalná el nagysád egyik saját szerzeményét?

Zelma: Ezer örömmel. *(Böske közben süteményt hoz tálcán, melyet magasan a válla felett tart. Kati leemel egyet belőle és megeszi.)* Aminőt parancsolni tetszik. Lírát, vagy elégiát dús választékban. Milyent parancsol méltóságod, rövidet vagy hosszút?

Marietta (Böskéhez): Innen egyet elvettél, te szerencsétlen; látszik az üres helye a cukrozáson.

Böske: Én nem vettem el semmit. Nem tudom, mi az, csakugyan mintha levett volna valaki egyet a tetejéből. De én nem voltam az. *(El.)*

B.-né: Ó, egy rövid is megteszi. Halljuk csak valamelyik rövid versét.

Zelma: Legrövidebb versem ez:

A vizen egy rozmár ingott;
Láttál-e már rozmaringot?
S szemben itt a teátrummal,
Gyere, igyunk teát rummal.
Míg a halál kicsi karja,
Életünket kicsikarja.

1., 2. kísérő (felkacagnak): Borzasztó, ne tovább!

B.-né: Csakugyan elég volt. Az ön művészete, kissasszony, kissé egyéni.

Zelma: Ugyebár, méltóságos asszony! Csakugyan egészen egyéni. Ezt írtam, akarom mondani, ezt írták rólam a lapokban is. Én vagyok a Kis József legjobb tanítványa.

B.-né: De ezekkel a versekkel, megbocsásson kissasszony, mégsem igen pályázhat a Kisfaludy-társaságba.

Zelma: Jaj nekem, szédülök. Tehát nem?

B.-né: Bizony nem!

Zelma: S ez az utolsó szó?

B.-né: Utolsó!

Zelma: Egy szó nyilallott a hazán keresztül s e röpke szóban annyi fájdalom!

B.-né: De talán bemennénk a házba a többi remekművet is megtekinteni.

Marietta: Ha szabad még egy percre kérnem, méltóságos asszony, éppen hozzák a kis tokajit, melyet külön e napra tartogatok. *(Böske jön, magasan tartva válla felett a tálcát, melyen borospohárok vannak; amint Kati mellett elmegy, az gyorsan lehajol s egy poharat leemel a tálcáról.)*

Marietta: Ezt méltóságod egészségére szeretnők üríteni.

Böske (*felrakja a poharakat, észreveszi, hogy egy hiányzik*): Szerelmes öregapám, egy pohár hiányzik. Pedig kétszer is megolvastam a kredencen.

Évi: Legkevesebb! Én úgysem iszom soha, nekem úgyis hiába töltöttek.

Marietta: A méltóságos asszony egészségére!

B.-né: Köszönöm! S mindjárt vissza is adom: a Hunnia zseniális megalkotójának egészségére.

Böske (*visszaveszi a tálcára a poharakat s indul vissza. Kati azalatt kiitta a bort, s az üres poharat ugyanazon módon visszateszi a tálcára*).

Évi: Böske, ezt a rumosüveget is visszaviheted, hozz helyette egy üveg friss vizet.

Böske: Igenis, kéremalásan. *Visszajön a tálcával s felrakja a rumosüveget is, aztán el; Kati leemeli a rumosüveget s nagyokat iszik belőle, Böske el.*

B.-né: A Képzőművészeti Társaság önmagát fogja megtisztelni, midőn önt, nagysád, választmányába fogadja. Most vessünk még egy pillantást Hunniára (*Kati eldobja a rumosüveget*), s aztán indulunk a házba.

Marietta: Tehát, ha úgy tetszik, méltóságos asszony, menjünk be a házba. A hölgyek is parancsolnak?

1. kísérő: Mi még egy ideig maradunk, a kellemes kerti levegőn. Aztán mi is bemegyünk.

Marietta: Böske majd kínálja a hölgyeket teával, süteménnyel. (*Mind el, kivéve a két kísérőt.*)

Zelma (*elmenet az asztalra visszanezve*): Ha viszsztatérek boldogulva, hon, láthassam népemet virányidon.

3. JELENET.

Két kísérő, Kati és Böske.

1. kísérő: Te, én azt mondom, nekem ez a szobor gyanús!

Böske (*visszafejt*): Nagyságos asszonyok, én itt

nem szolgállok ennél a háznál, itt valami ördög cimborál és megbabonáz mindent!

2. kísérő: No mi baj?

Böske: Az előbb megolvastam a borospoharakat, mikor töltöttem, pontosan hét volt, mire ideértem velük; már csak hat volt és most megint hét van.

2. kísérő: Lehetetlen.

Böske: A rumosüveg pedig egyáltalán eltűnt.

1. kísérő: Lehetetlen! Böske, nem babonás maga?

Böske: Hát Lucanapkor igen, én is ráállok a székre, de ilyen dolog még nem történt meg velem. Csak ebben a házban valami ördöngösség van! *(Észreveszi a rumosüveget a fűben.)* Ne, itt van! Pedig biztos, hogy nem ejtettem el.

2. kísérő: Biztosan elejtette. Menjen csak nyugodtan a dolgára. *(Böske el.)*

1. kísérő: Úgy találod, hogy gyanús a szobor? Miért gondolod?

2. kísérő: Mintha megmozdult volna. Hátha csak valami kóklerség az egész. Emlékszem, olvastam hasonló esetekről. Valaki felöltöztet és kifest valakit s azt szoborként állítja ki. Aztán a szobor egyszer csak tüsszent egyet s így lelepleződik a cselszövés. *(Kati ellojt egy tüsszentést.)* Nem volt-e ez is valami tüsszentésféle? Jer, nézzük meg a szobrot közelebbről. *(Mindketten odamennek.)*

2. kísérő: Nem, ez igazi szobor. Látszik a márványon az erezet.

1. kísérő: Azt is lehet festéssel utánozni. Én azt mondom, ez egy élő lény! Pizskáljuk csak meg az orrát. Ni, itt egy karó. *(Megteszi, Kati egy darabig csak tűri, de aztán hátrakapja a fejét, rájuk ripakodik, szétűt köztük a pallossal, azok visszahőkölnek.)*

Kati: Hagyjanak békében! Ne nyúljon hozzám, akinek kedves az élete! *(Magában.)* Jaj, de most elárultam magam!

1. kísérő: No látod, mondom, nem szobor ez!

Kati: Mi lesz most velem, nem kapom meg a három kívánságomat!

1. kísérő: Szellemes tréfa, mondhatom!

2. kísérő: Bennünket ugyan mégsem tudott becsapni!

Kati: Már akkor inkább kérőre fogom a dolgot! Kisasszonyok, nagyságák, az ég szerelmére! Ne csináljanak lármát!

1. kísérő: Hát ki maga és miért játszik velünk bolondot?

Kati: Én, kérem alássan, csak a Kati vagyok. De hát ideállottam könyörületből, mert olyan nagyon megremült a nagysága, mivelhogy az a cseléd, akit tegnap elzavart, feldöntötte neki az igazi Hunniáját, aztán nem akart szégyenben maradni, tetszik tudni.

2. kísérő: No, ez nem is rossz.

1. kísérő: Tréfának elsőrendű.

Kati: Jaj, nagyságák, ne áruljanak el engem, mi lesz akkor a staffirungomból?

1. kísérő: Tudja mit, Kati, nem áruljuk el magát, csak játssza végig a komédiát.

Kati: Igazán nem árulnak el? Jaj, de jó! Inkább maguknak is kérek valamit!

1. kísérő: A világért sem! Ne tudja meg senki, hogy mi tudtunk a dologról. Annál jobban fogunk mulatni. No, ez kitűnő hecc lesz. Az öreg Bivalytelkinét meg egy kicsit bolonddá tesszük. Gyerünk, keressük meg s hozzuk vissza ismét.

2. kísérő: Gyerünk, gyerünk! (El.)

4. JELENET.

Kati egyedül.

Kati: No csak aztán igaz legyen, hogy el nem árulnak. Jaj, de szeretném, ha már egyszer vége volna ennek a becstelen komédiának! De ha már megkezd-tük, hát tartsunk ki benne végig. (Rátámaszkodik a kardra.) Misi, Misi, mit nem kell megtennem érted! Ha most erre jönne a Misi! Mit gondolna? Azt hinné, bolondgombát ettem, hogy így kifőstettem magamat s ideálltam világcsúfjára a kertbe madárijesztőnek! (Szü-

net.) Jaj be soká tart! Eh, mit álljak én itt addig! Hadd pihenjek egyet! Majd észreveszem, ha jönnek s hamar visszaállok. Így ni. *(Lemászik.)* Jaj, de meggémberedtem. *(Nyujtózik.)* Ki lehetett az a Hunnia? Sohse hallottam hírét. *(Leül a terített asztalhoz.)* Nem a mi falunkból való név! Nálunk mindenkit Tóthnak, Kovácsnak, meg Nagynak hívnak. A Misi is Kovács. Én leszek a Kovács Misiné. *(Nézegeti az italokat.)* Milyen finom pálinkák lehetnek ezek! Ejnye, mit nézegélek, hadd lássuk, hogy jó-e? Hiszen eleget böjtöltem ott fenn azon a dúccon. Mi ez? *(Lassan betűzi egy üvegen az írást.)* To-ka-je-es-senz. Jeressenz, micsoda ital lehet ez? Ilyet még nem kóstoltam. Hadd lám, ebből nem fog ártani egy kupicával. *(Tölt, iszik.)* Hú, be erős. De édes is! Eunye, mintha eleven tűz járná át a testemet. No még egyet, ha már megkezdettük! *(Még egyet felhőrpint, megtámolyog.)* Ej, be kitűnő volt! Ilyet csak a császár iszik mindennap. *(Kis szünet.)* Még sem jönnek, annál jobb. Most legalább kigondolom a három kívánságomat. Hát mi is legyen az első? Ja, igen, a sajt! Akkora sajt, amekkora a képem! Azt a lakodalmon fogjuk megenni. Jaj, be nehéz a fejem! És ez a ruha, jaj, be meleg! Hát igen, a másik, mi is legyen a másik? *(Ásít.)* Nem jut semmi az eszembe, olyan ménkűmód álmos vagyok. Be jó volna itt egy kicsit aludni! *(Ráhajlja fejét az asztalra.)* Jaj, be nehéz is a fejem! Nagyon erős volt ez a pálinka, pá—pá... *(Le-csuklik a feje, rádől az asztalra két könyökével és csakhamar hatalmasan horkolva elalszik.)* *(Szünet.)*

5. JELENET.

Böske, majd a többiek.

Böske (énekelve jön, észreveszi Katit): Minden jótét lélek! Jaj, mi ez? Szent ég! A Hunnia! Segítség! Mondom, hogy itt az ördöggel cimborálnak! Menekülök itt egyenesen a kerítésen át, egy percre sem maradok ebben a házban! *(Elrohan s a kerítésen át, szökve el.)*

1. kísérő (kivülről): Ezt a remekművet mégegyszer alaposan meg kell szemlélnie, méltóságos asszony! (Jönnek: B.-né, M., Z. és a két kísérő.)

B.-né: A művésznő nagyszerű alkotása csakugyan megérdemli, hogy... egek, mi ez?

Marietta: Végem van, a szerencsétlen! Az asztalhoz ült s most tönkretesz mindent!

Zelma: A vadász ül hosszú, méla lesben...

Évi: Be kár, hogy nem maradtam itt felvigyázni rá!

B.-né: Ez tehát élő szobor volt?

Zelma: Az élő szobor. Irta: Vörösmarty Mihály. Szobor vagyok, de fáj minden tagom.

B.-né: Nem tudom, nagysád, mire véljem a dolgot. Ön tehát nem szobrot állított ki, hanem félre akart vezetni engem! Csínyje balul sikerült s a következőkényei nem fognak elmaradni. A Képzőművészeti Társaság választmányába ilyen trükkökkel nem lehet bejutni s mivel látogatásom, azt hiszem, célt tévesztett, most már ajánlom magam. Hölgyek, induljunk! (A két kísérővel sietve el.)

6. JELENET.

Marietta, Zelma, Évi, Kati.

Marietta (utána fut): Méltóságos asszony, bocsánat, méltóságos asszony. Nem akartam én önt félrevezetni... az a gazember Teréziatta, aki eltörte a Hunniámat... Hiába, elment s most életem egyik álma, a Képzőművészeti Társulati választmányi tagság füstbe ment! De megállj, rongy Kata, ezért megfizetek neked! Ébredj fel, takarodj innen! (Rángatja Katit.) Nem neked terítettem, hé!

Kati (félálomból felriad): Te vagy az, Misi? No ne olyan tüzesen! Jaj, az a pálinka! (Megint elalszik.)

Zelma: Hervadása liliumhullás volt, ártatlanság képe s bánaté! (Kati belehorkol.)

Marietta: Hordd el magad innen!

Kati (félálomban): Hagyj békét, Misi! Ma már nem táncolok. Erigyj, táncolj a Hunniával, ha akarsz!

Zelma: Állj elő, vén Márkus, vedd le a süveged!

Marietta: Tökrészeg! Ezt most már hiába keltegetem! De adok én neked staffirungot, megállj! Csak ébredj fell!

Zelma: Csak vissza, vissza! Dél szigetje vár! *(Mariettához.)* De hát az én tiszteletdíjamból mármost mi lesz, Marietta?

Marietta: Még tiszteletdíjat is fizessenek azért, hogy felsültem? Miért nem maradtál itt inkább, hogy azalatt vigyáztál volna a leányra, míg mi bent jártunk! Nem kell többé a barátságod!

Zelma: Nem úgy, leány, az égre nem! A hitszegő te vagy! Te tetted azt, hogy házadon a szégyen súlya nagy! S ha nem adod ki a tiszteletdíjamat, holnap az egész botrányos eset bent lesz az „Otórai Ujság”-ban.

Marietta: Elsüllyedek!

Évi: Semmi, Marietta, semmi kétségbeesés! A tréfa nem sikerült. Most bánom én is, hogy belevittelek. Mentségem az legyen, hogy jóakaratból tettem! Te meg tanuld meg a rosszul sikerült komédiából, hogy ne aggaszd magad túlságosan hiú ábrándokért! Ne arra nézz, hogy a világ dicséretét megnyerd, hanem hogy komoly munkával, becsületes törekvéssel érdemeld meg helyedet a társadalomban!

Marietta: Igazad van! Sajnos, hogy erre eddig nem gondoltam.

Zelma: Ó, sirjatok testvéri könnyeket, a választmányi tagság elveszett!

Kati *(fel-felriad, nagyokat fúj):* Tyhű, de meleg van! Ez a Pest olyan, mint egy agyonfűtött boszorkánymenyha. No, de én se leszek többé Hunnia! Misi, hun vagy? *(Ledől, tovább alszik.)*

Évi: Felejtsük el a kudarcot s ezentúl legyünk okosabbak! Úgy-e, Marietta, megbékélsz?

Marietta *(könnyezve, barátnője vállára borul):* Hibáztam! Máskor okosabb leszek!

(Függöny.)

A JÓVÁTÉTEL.

Sajtójelenet.

SZEMÉLYEK:

Bergendőczy Tóbiás, Burgundőczy Jeremiás kispapok. — *Ostoros* tanító. — *Bulcsu* postamester. — *Esperes*. — *Vendéglős*.

(Hely: a községi gazdakör nagyszobája. Asztalok, székek. Oldalt a söntés. Az egyik asztalnál Ostoros és Bergendőczy, időnkint a vendéglős jön-megy.)

Ostoros: Szeretném persze, ha az úrnapi körmenet minél szebben sikerülne s azon minél többen jelennének meg a férfielemek közül is.

Bergendőczy: Ott leszünk, tanító uram, ott leszünk. Én is, meg majd szólok a szomszédoknak is. Ilyen szent ünnepen meg kell mutatnunk, hogy komoly keresztények, becsületes katolikusok vagyunk.

Ostoros: Örülök, Bergendőczy barátom, hogy maga ilyen nemesen gondolkozik. Annál inkább örülök neki, mert hiszen valamikor, nem is olyan nagyon régen, maga volt a faluban minden vallásos, hazafias mozgalomnak az akadályozója.

Bergendőczy: Isten bocsássa meg bűnömet, igaz. Akkoriban nagyon el voltam vakulva. De hát az ember nem azért öregszik, hogy ne okosodjék. Belátom én már most, tanító uram, belátom... Sok mindent belát az ember, ha idősebb lesz. Az ujságban is olvasom, hogy már az egész országban milyen vallásosak lettek az emberek, még a nagyurak is, és a tudósok.

Ostoros: Ez így is van. Mellesleg: milyen ujságot olvas maga, Bergendőczy barátom?

Bergendőczy: A Pesti Kürtöt olvasom. Vagyis hogy azzal úgy vagyok, hogy azelőtt az ujságot Pesti Harsonának hívták, rá volt nyomtatva nagy betűkkel, hogy Pesti Harsona. Aztán, hogyan, hogyan nem, úgy karácsony tájban egyszercsak Pesti Kürt lett belőle. Valahogyan meg is szelídült azóta, most már politikáról, vallásról, mindenről sokkal szelídebben ír. Nem olyan lázító, mint azelőtt. Én, megvalloam az igazat, azért is voltam mindig úgy felpaprikázva, hogy Uram

bocsá... volt eset, hogy még azt a fölséges Őristent is szidalmaztam haragomban, mert valahányszor az ujságot olvastam, mindig úgy felforrt bennem a vér, mint üstben a víz. De úgy látszik, az ujság maga is belátta valahogyan, hogy rossz útra tévedt, mert egyszer aztán hirtelen megváltozott. Most már igazán csak jót és nemeset lehet tanulni belőle.

Ostoros (csodálkozva hallgat): Mióta volt ez a nagy változás az ujságban, Bergendőczy testvér?

Bergendőczy: Mondom, úgy karácsony óta.

Ostoros: Érdekes, érdekes!

(Belép Burgundóczy, dühösen, állandó feldúltságban.)

Burgundóczy: Hogy a hétszáz fűzfán-fütyülőjét ennek a nyomorúságos világnak! Jó napot, tanító úr; jó napot, Tóbiás koma! Vendéglős, egy kupica szilvóriumot!

Vendéglős: Igenis, kérem.

Bergendőczy: Adjon Isten, Jeremiás. Mi ujság?

Ostoros: De rossz kedve van, testvér, megint!

Burgundóczy: Hát hogy is legyen jókedve az embernek, amikor most már minden a fejetetején áll ebben az országban! Azok a gyalázatos kormányemberek odafenn Budapesten máson se törik a fejüket, minthogy a szegény embert hogyan nyomoríjják meg mindig jobban, hogy a süstörgős ménykő csapna bele valamennyiükbe, abba a magas kormányba mindennek-előtt! *(Iszik.)* Vendéglős! Még egyet!

Vendéglős: Azonnal, kérem!

Ostoros: De szitkozódós kedve van ma, Jeremiás szomszéd!

Burgundóczy: Hát mit gondolnak azok ott fent Budapesten? Rabszolgák vagyunk mi? Műveletlen, ostoba senkik? Én művelt ember vagyok, ujságot olvasok! Csak éppen a latin iskoláim hibáznak, de azért én is értek a politikához.

Bergendőczy: Értünk ahhoz mi is, nemcsak kend.

Burgundóczy: Értenek, de hogyan? Kendtek min-

dig a hatalommal tartanak. Kendteknek minden jó ügy, ahogy van.

Bergendőczy: Azt nem mondanám éppen. Csak nem kívánunk olyat, ami lehetetlen.

Burgundóczy: De szelíden beszél kend, Tóbiás uram! Hiszen tavál még maga lengette legjobban az ellenzéki zászlót. Maga volt a földosztó, meg a köz-társaságpárti, meg a cucilista. Mást sem csinált a faluban, csak lázított. Azt mondta, hogy el kell törölni az adót és el kellene venni a gazdag emberek pénzét, meg fel kellene osztani a földeket. Aztán most maga oktat mást mérsékletre!

Bergendőczy: Bolond voltam akkor, Jeremiás! Bolond! De okulni és okosodni sohasem szégyen. Ami meg azt illeti, hogy izé, hát — maga meg tavál volt békeszerető és kormánypárti és úgy találta, hogy legjobb, ha minden ügy van, ahogyan van.

Burgundóczy: Igen, de azóta megnyílt ám a szemem. Én most már nem vagyok olyan együgyű, mint előbb! Most már belátok ám a politika minden titkaiba. Most már tudom, micsoda gazemberek azok, akik az ország kerekét forgatják! Esznek, isznak, hiválnak, aztán a szegény ember meg tönkremegy tőlük.

Bergendőczy: Nehéz az ország sorsa, szó ami szó.

Burgundóczy: De mért nehéz? Azért, mert haszontalan emberek igazíjják.

Ostoros: Hát tavál még nem voltak haszontalanok, Burgundóczy?

Burgundóczy: Tavál is azok voltak, csak akkor még nem látszott meg úgy, hogy azok.

Ostoros: Hallja, Burgundóczy, beszéljünk másról! Most az úrnapi körmenetre készülődünk. Azt beszél-tük meg éppen Bergendőczyvel, hogy illenék megint szép körmenetet csinálni. Úgy illik a falunkhoz.

Burgundóczy: Hát csak csináljanak. Csináljanak, ha kedvük van hozzá. Jó az az asszony népnek, meg a gyerekeknek. Én már nem veszek részt az ilyen dolgokban. Nekem elég volt az imádkozásból!

Ostoros: Nem vesz részt? Hát vajjon miért ne

venne? Taval még maga vitte a mennyezetet az Oltáriszentség fölött.

Burgundóczi: Vittem, vittem, nem mondom. De már akkor éreztem, hogy komédia az egész. Nem kell nekem az ilyen papi hókuszpókusz. Én felvilágosodott ember vagyok. Én már tudom, hogy a természet az természet. Nem kell oda Isten.

Bergendőczy (megrökönyödve): Ejnye, Jeremiás koma, hát már kend is cucilista lett?

Burgundóczi: Nevezzenek, ahogy akarnak, de én nem hagyom magam a papoktól bolondítani. Nekem elég volt. Aztán kendnek, Tóbiás, mit jár a szája, hiszen kend tavál ilyenkor még Istent sem hitt.

Bergendőczy: Dehogy nem hittem, csak el voltam bolondítva! Azért aztán úgy járt a szám, mintha istentelen volnék. Akkor, sajnos, ez volt a bolondériám. Mint mostanában magának.

Burgundóczi: Ez nem bolondéria, hanem meggyőződés! Világosság! Szabadgondolat! Vége annak az időnek, amikor babonák uralkodtak a népeken. Le a középkorral!

Ostoros: Középkor? Babonák? Ejnye, Jeremiás, hát maga már itt tart? De levették a lábáról a szabadkőműves tintazsidók! Biztosan valami destruktív ujságot járat, mi?

Burgundóczi: Ujságot járatok, igenis, ahhoz jogom van. És jó ujságot, okos ujságot. Amelyik megírja az igazat. Nem tesz lakatot a szájára a papok, meg a nagyurak kedvéért. *(Elgondolkozik.)* Igaz, hogy azelőtt nagyon csendes, szelíd ujság volt...

Ostoros: Maga is csendes, szelíd ember volt valamikor.

Burgundóczi: Még a papokat is védelmezte, de még a kormányt is dicsérte.

Ostoros: Így tett maga is még tavál ilyenkor!

Burgundóczi: De aztán úgy látszik, ráhibázott az igazságra és most már nyíltan kimondja, hogy itt a hiba, meg ott a hiba.

Bergendőczy: És hát hol a hiba, ha szabad kérdezni?

Burgundóczy: Hol-e? Hát mindenütt! Ott van pl. a kormánynak az adópolitikája! Az egész adót el kellene törölni. Éljen meg mindenki a keze-munkájából, akkor majd nem kell annyi naplopót fizetni a megyeházán, községhezán, meg az országházban.

Bergendőczy: Hát aztán?

Burgundóczy: Aztán ingyen vetőmagot kellene osztani. Azt írja az ujság, hogy Dániában, meg Kopenhága-országban így van.

Ostoros: Kopenhága nem ország, csak város. És én kötve hiszem, hogy ott ne volnának díjazott hivatalnokok.

Burgundóczy: Pedig így van, hiszen az ujságban is benne volt. Nyomtatásban!

Ostoros: Ezt biztosan rosszul olvasta kend!

Bergendőczy: No jó, legyen úgy. Hát még mi kellene?

Burgundóczy: Föld! Hát világos, hogy az kellene. Minek a grófoknak, meg a papoknak az a töméntelen sok föld? Azé legyen a föld, aki megmunkálja.

Bergendőczy: Igaz, igaz! De hiszen kend is kapott valahol vitézi telket, aztán mégis megköszönte szépen és visszaadta.

Burgundóczy: Vissza hát. Mert hat óra járásnyira van a telek a házamtól, meg pénzem sincs hozzá, hogy megműveljem, hát akkor mit kezdjek én vele?

Bergendőczy: No lássa. Nem lehet mindenkinek a kedve szerint cselekedni.

Ostoros: És a maga földjét ki munkálja meg, Burgundóczy uram?

Burgundóczy: Ki? Hát én magam!

Ostoros: Dehogy, Jeremiás sógor, dehogy! Láttam én már magát a földjén. Befogta a lovát az eke elé, megpattantotta az ostort, nagyokat dalolt a levegőbe, aztán csak sétált a lova után.

Burgundóczy: Hát nem így kell?

Ostoros: Délben aztán jött az asszony és mit is hozott magának?

Burgundóczi: Hát azt, amit éppen főzött, bablevest, krumplilevest, mákosderelyét, csíkosmetéltet... Vagy ami éppen volt.

Ostoros: No és azt ki ette meg?

Burgundóczi: Ki? Hát én. Ki ette volna meg más?

Ostoros: Lássá, pedig nem ez lett volna az igazság.

Burgundóczi: Hát ugyan mi?

Ostoros: Azt a bablevest, krumplit, mákoscsíkot a lovának kellene megennie. Mert az egyék, aki a földet munkálja. Az ekét pedig a ló húzta, nem kend fáradt, maga csak sétált utána.

Burgundóczi: Dehát a ló, az csak ló.

Ostoros: Hát maga is az, ha mindent elhisz, ami az ujságjában van.

Burgundóczi: Tanító uram, ez sértés! Engem ne tessék sértegetni, mert akkor én is azt teszem, amit a képviselő urak szoktak tenni, és azt követelem, hogy akkor a lovagiasság szabályai szerint elégtételt jár.

Ostoros: No, hiszen csak tréfáltam. De micsoda elégtételről beszél kend a „lovagiasság” szabályai szerint?

Burgundóczi: Hát ahogy a városi népek szokták. Párbajjal, pisztollyal vagy karddal.

Ostoros: Menjen a dolgára, hiszen maga nem is tud párbajozni. Legfeljebb a feleségével.

Burgundóczi: Már azzal igen. Igaza van. Csak oda nem kell pisztoly meg kard, azt elintézem a tenyereimmel is.

Ostoros: Azt is a lovagiasság szabályai szerint?

Bergendóczi: Azelőtt pedig milyen jóban volt az asszonyával, Jeremiás! Most meg hallom, örökös perpatvar az életük.

Ostoros: Példás, derék asszony, megérdemelné, hogy szeresse és becsülje.

Burgundóczi: No, no, messziről nem lehet ítélkezni. Én már beleláttam a gonosz lelkébe, nem kell

nekem többé! El is válok tőle! Törvényesen! Éljen a polgári anyakönyvezés!

Ostoros: Elvállik? Csak nem mondja komolyan?

Bergendőczy: Ilyen szégyen se esett még a falunkon, hogy becsületes magyar gazdaember elváljon a törvényes, hites asszonyától! Akinek az oltár előtt örökre hűséget esküdött.

Burgundőczy: Mit kiabál kend, hát hiszen kend is el akart válni ilyenkor a feleségétől! Kend hozta volna először a csúfságot a falunkra!

Bergendőczy: De nem tettem! Beláttam, hogy nagy hiba lett volna. Amióta nem iszom, odahaza is szent a béke.

Burgundőczy: Én meg iszom, igenis! Mert az ujság is azt írja, hogy támogatni kell a hazai bortermelést és szeszfogyasztást. Ez hazafias kötelesség.

Ostoros: No, ez az egy hazafias kötelesség, amire sokan szívesen vállalkoznak! De csak nem mondta komolyan Burgundőczy barátom, hogy el akar válni a feleségétől? Hiszen az Isten ellen való véték!

Burgundőczy: Véték? Dehogy véték! Azt csak a papok mondják. Megírta az ujság, hogy a Ravasz László püspök úr is azt mondta, hogy amikor a házasságnak a lelke meghal, így mondotta, a lelke meghal, akkor már véték az együttmaradás. Hát nálam már meghalt a lélek, hát válunk!

Ostoros: Mióta halt meg az a híres lélek?

Burgundőczy: Amióta egyszer jól megraktam a feleségemet. Nem mondom, egy kis itóka volt azon az éjjel az Icíg zsidónál, mulattunk a Zöldi sógor földjének eladása örömeire, vagy bánatára, aztán, nem mondom, kissé kaptos is voltam, mire hazakerültem. Hát persze az asszony belémkött. Én meg nem azért vagyok férfi, hogy hagyjam magamat. Szóval a végén a szomszédasszonyok vizes lepedővel borogatták a Julis hátát. Hát azért mondom, hogy meghalt közöttünk a lélek, ahogy a Ravasz püspök úr mondotta.

Ostoros: Aztán mióta püspöke magának a Ravasz

László? Hiszen az a kálvinisták embere, nem a katolikusoké!

Burgundóczi: Ugyan menjen már, tanító uram! Mirevaló ez az örökös felekezetieskedés. Nem mindegy, hogy ki milyen templomban dicséri az Istent? Elég az, hogy valamennyien egy Istent imádunk.

Ostoros: Azt is csak jó messziről, ugyebár?

Bergendőczy: Hát nem szégyen az, amikor a hercegprimás, meg a magyar katolikusok a házassági reformot sürgetik, akkor a katolikus emberek válni akarnak? Erről persze nem is hallott kegyelmed?

Burgundóczi: Hallottam, dehogynem hallottam. Dehát tegyen a hercegprimás, amit akar. Én nem vagyok neki a cselédje.

Bergendőczy: Hát akkor miért hallgat a Ravasz Lászlóra? Annak akar a cselédje lenni?

Ostoros: No, ne vitatkozzunk ezen, gazduram. Itt jön éppen az esperes úr, kár volna civódással fogadni.

(Esperes belép.)

Bergendőczy: Dicsérjük a Jézust, esperes úr!

Ostoros: Dicsértessék!

Burgundóczi (csak dörmög magában valamit).

Esperes: Isten hozta az urakat, csak nem politizálnak megint? Hogy van, Burgundóczi gazduram, de rég nem láttam! Hogy áll a termése? *(Kezel mind-egyikkel.)*

Burgundóczi: Hát csak úgy közepesen. *(Mintha elszégyelné, hogy nem köszönt.)* Jó napot kívánok az esperes úrnak.

Esperes: A fagy nem ártott?

Burgundóczi: Egy kis dér volt tavasszal, de nagyobb bajt nem tett.

Esperes: Hát tanító uram, mi ujság? Éppen önt keresem, beszélni szeretnék a körmenetről, meg az új énekkarunkról. De nem olyan sürgős. Ha nem zavarok, pár percet beszélgessünk. Burgundóczi barátom, most, hogy véletlenül magára akadtam, meg kell magának mondanom, hogy nagyon fáj ám nekem az ön elmara-

dozása a templomból. Sohasem látom mostanában. Csak nem beteg?

Burgundóczi: Hát azt nem, beteg éppenséggel nem, de... azért... csakhogy... *(hebeg)*. Az embernek dolga is van ám, esperes úr, nem ér rá minduntalan csak imádkozni.

Esperes: Dolga? Még vasárnap is? Ejnye, Burgundóczi, milyen más ember volt maga még kevéssel ezelőtt! Mi esett magába, hogy annyira kiforgatódott a régi jó formájából? Példát vehetne Bergendóczi barátunkról, aki ugyancsak más utakon járt még tavál is ilyenkor, aztán most milyen példás, derék katolikus ember és jó hazafi!

Burgundóczi: Úgy beszél az esperes úr, mintha most is prédikálna. Vagy a hittant magyarázná a gyerekeknek. De mink már felnőttek vagyunk ám, azt ne tessék elfelejteni!

Ostoros: Nem nagyon látom...

Burgundóczi: Tanító uram, ne sértegessen, mert akkor kénytelen leszek, amint mondtam, a lovasság szabályai szerint elintézettnak tekinteni az ügyet, ahogy az ujságban írják.

Ostoros: Legjobb is! Csakugyan, tekintsük elintézettnak...

Esperes: Csak szeretettel, uraim, szeretettel. Nem kell mindjárt élesre fenni a bicskát. Becsületes ember szelíd szóból is ért. Én csak azt akartam mondani, hogy tudja Burgundóczi barátom, a felnőtt ember is sokszor gyermek ám, még a legokosabb is. Például abban, hogy hogyan hisz az ujságoknak. A legtöbb ujságolvasó ember az ujságjával szemben olyan, mint a kisgyerek: mindent elhisz, amit az ujság ír neki. Azért mondják: ki milyen ujságot olvas, olyan ember lesz maga is. Úgy tudom, maga is ujságolvasó ember.

Burgundóczi: Az vagyok, de mennyire! Semmit sem szeretek annyira, mint este, amikor a munkámmal végeztem, leülni a padkára, elővenni a pápaszememet, mert tetszik tudni, azt a sok apró bolhabetűt már nem fogja a szemem okuláré nélkül, aztán olvasok. Uram,

teremtőm, akkor egészen más embernek érzem magam. Ott járok-kelek Pesten, meg Párizsban, meg Bécsben, aztán csupa nagyemberek szavajárását hallom, meg tudom, hogyan forog a világ, meg a politika.

Esperes: Szép, szép, de attól tügg, melyik ujságot járattja?

Burgundóczi: Én, hát a Pesti Harsonát!

Bergendőczi: A Pesti Harsonát? Hiszen az az én ujságom volt, de az már nincsen. Már csak Pesti Kürt van.

Burgundóczi: Hogy a macskába ne volna! Minden nap megkapom egyenesen a postáról. Ott is fizetem az árát.

Bergendőczi: Ugyan ne beszéljen! Ezt már csak jobban tudom! Hiszen a Pesti Harsona nekem járt vagy három esztendeig. Csakhogy karácsony tájban hirtelen megváltoztatta a nevét! Most úgy hívják, hogy Pesti Kürt.

Burgundóczi: A fészkes fülemülését az öregapja unokájának! Hát én csak jobban tudom! Éppen fordítva volt. Azelőtt hitták Pesti Kürtnek, aztán most karácsonykor vagy újév táján egyszerre átváltoztatta a nevét Pesti Harsonára. Nem mondom, az iránya is megváltozott akkoriban egy kicsit...

Bergendőczi: Persze, hogy megváltozott, azt én is észrevettem. Eleinte haragudtam is érte nagyon, hogy mondok, eddig mindig a kormányt szidta, most meg egyszerre a kormányt dicséri. Azelőtt mindig lázított, most meg mindig csak csendesít és megnyugtat. És azelőtt, mi tagadás, nagyon a vallás ellen volt, most meg egyszerre megbecsüli a hitet. Mondom, nem tetstett eleinte, mert úgy hozzászoktam már ahhoz a régi beszédjéhez az ujságnak, de aztán megértettem, hogy mégis jobb így és most már örülök is neki.

Burgundóczi: Ugyan hát, Tóbiás, ne úzzön belőlem csúfot, mert igazán megharagszom. Hát hiszen kend a visszájára beszél az egész dolgot! Éppen fordítva volt minden, mint ahogy kend mondja. Amióta az ujság nevet cserélt, hát mi tagadás, egy kicsit szereti

megcibálni az urakat, meg a kormányt, meg a papokat is. Eleinte nekem se tetszett, mert nem úgy voltam nevelve, meg oktatta, de azután beláttam, hogy az ujság csupa szintiszta igazságot mond, hát most már szeretem az új irányát is.

Bergendőczi: Én már nem értem magát, Jeremiás szomszéd. Egyszerűen nem értem! Hát még az ujságnak a címét se tudja elolvasni? Mondom én, hogy azelőtt az volt a neve, hogy Pesti Harsona. Most meg az, hogy Pesti Kürt.

Burgundőczi: Dehogy! Most hívják Pesti Harsonának, azelőtt meg úgy hitták, hogy Pesti Kürt! Nekem ne magyarázzon! Tudok én olvasni.

Bergendőczi: De ha mondom, hogy fordítva volt!

Burgundőczi: Ne dumáljon kend nekem! Hát hiszen itt lakom a szomszédban, hazaszaladok, elhozom az ujságot.

Bergendőczi: Hazaszaladok én is. Nekem ne magyarázzon bolondokat. Majd megmutatom neki, hogy nem tud olvasni! Kérje vissza az iskoladíjat a tanító úrtól! *(Mindkettő dühösen el.)*

Ostoros: Ha nem ismerném mindkettőt, azt hinném, hogy ezek megbolondultak.

Esperes: Nem az, tanító uram, itt más valaminek kell a háttérben bujkálni. Nekem valami máris motoszkál a fejemben. Várjunk csak, hogyan is volt az? Csak jobban emlékezném! Ahá, igen, persze, tudom már! Itt alighanem valami jámbor huncutság esett ezzel a két derék emberrel. Úgy történt a dolog, hogy valamivel karácsony előtt éppen beszélgettem a postamesterünkkel, Bulcsuval. No de nézze meg a véletlent, farkas a mesében! Éppen itt jön.

Bulcsu: Dícsértessék a Jézus, esperes uram. Adjon Isten, tanító úr. Ez derék, hogy éppen itt találom mindkettőjüket. Valami postai küldemény érkezett a faluba, aminek a címzését nem tudom elolvasni, megkértem volna, nem olvasnák-e el? Ejnye, hova is tettem, ni *(keresgél a kabátja zsebében)*. No, milyen szórakozott vagyok! Majd még kiderül, hogy otthon felejtettem.

Esperes: Nem baj, postamester úr, majd benézek a hivatalba. De nekem igazán kapóra jött. Mondja, emlékszik még arra, amikor úgy ádvent felé egyszer szerencsém volt a parókián, aztán elbeszélgettünk a falu állapotáról, meg erről a két derék szomszédról: Bergendőcziről és Burgundőcziről.

Bulcsu: Emlékszem, esperes uram, hogyne. Nagyon jól emlékszem. (*Huncutkásan mosolyog.*) Mi az, talán baj van velük?

Esperes: Csak az a baj, hogy Burgundőczi azóta olyan furcsa változáson ment át, hogy nem lehet ráismerni. Iszik, káromkodik, a templomot kerüli, a feleségét üti-veri... Éppen fordítottja lett annak, ami volt.

Bulcsu (*elkomolyodik; magában*): Erre persze nem számítottam. Én csak a másokra figyeltem.

Ostoros: A másik meg, Bergendőczi, hála Istennek, éppen ellenkező változáson ment át. Itt valami érthetetlen titoknak kell lenni, ilyesmi nem történik magától! És hozzá pontosan ugyanazon egy idő óta! De itt jönnek mindketten.

Bulcsu (*jelentősen odaság az esperesnek*): No, majd én hamarosan megoldom a rejtélyt!

Burgundőczi (*diadallal berohan az újsággal*): Hát ide tessenek nézni, aki olvasni tud: hát nem nekem volt-e igazam? Pesti Harsona! Nagy, rendes betűkkel nyomtatva, hogy az ökör is elolvashatja. Pesti Harsona, 1936 május 7-e!

Bergendőczi (*ugyanúgy berohan*): Hát hogy maga honnan vette az újságját, nem tudom, de én is azt mondom, hogy itt ni, Pesti Kürt, ezt is elolvashatja még az ökör is... Hát nézze, tud olvasni kend? Ez is 1936 május 7-e.

Burgundőczi (*nézi a másik újságot*): Nem értem!

Bergendőczi (*az is nézi a másikat*): Nem értem! Hát akkor ez alkalmasint két újság, nem egy.

Bulcsu: Mindig is az volt. Két különböző újság.

Bergendőczi, Burgundőczi (*elcsodálkozva*): Min-dig? Nem lehet!

Esperes: Persze, hogy két újság. Az egyik rendes

katolikus ujság, nemzeti alapon álló, hazafias, nem lódit, nem lázít, nem mond nagyokat; a másik meg a rossz hírű pesti ujságok közül való. Ezért kár volt összeveszni, ezt mindenki tudja.

Ostoros: Az egyik az egyiket járhatja, a másik a másikat. És azért mindegyikük maga is annak a színezetét vette föl magára, amelyiket járhatja.

Bergendőczy: Én a Pesti Kürtöt járatom. Csakhogy ezt azelőtt Pesti Harsonának hívták.

Burgundőczy: Én meg a Pesti Harsonát hozatom. Csakhogy ennek azelőtt Pesti Kürt volt a neve.

Esperes: Dehogyan volt az a neve. Mindig ez volt a neve a kettőnek, ami most, amióta az eszemet tudom.

Bergendőczy és Burgundőczy (egyszerre, szájítva): Ah! Hogyan?

Bulcsu: Nohát, barátaim, ha megígérik, hogy nem vernek meg érte, hát én egyszeriben megmagyarázom maguknak az esetet. *(Mind nagy kíváncsian hallgatják.)*

Ostoros: Oldja meg hát postamester uram a talányt, mert én is egészen belehabarodom már!

Bulcsu: Nincs benne semmi csodálatos, csak éppen én tettem egy kis huncutságot. Egy merész kísérletet.

Ostoros: Hogyan? Miképpen?

Bulcsu: Megmondom úgy, ahogy volt, őszintén. De még egyszer: megígérik, emberek, hogy harag nem lesz miatta? Se rám, se az esperes úrra? Igéri Bergendőczy? Igéri Burgundőczy?

Bergendőczy és Burgundőczy: Megígérjük, megígérjük.

Bulcsu: Hát úgy volt, hogy egyszer karácsony előtt az esperes úr panaszkodik nekem, megmondom őszintén, hogy: Nini, ez a Bergendőczy milyen istentelen ember, milyen kocsmázó, milyen hazafiatlan, hogyan veri a feleségét.

Bergendőczy (bűnbánóan): Sajnos, akkoriban igaza is volt!

Esperes (vállát veri Bergendőczinek): Régen volt, talán már nem is igaz, hála Istennek!

Bulcsu: Még példálózott is, hogy ni, itt van a másik, a Burgundóczi gazduram, az mintaképe a becsületességnek, vallásos, istenfélő, békében él a feleségével, nem iszik, nem káromkodik.

Ostoros: Igaz, meg kell adni, így volt valamikor! No, Burgundóczi, csak nem röstelli, ha egyszer dícsérik?

Burgundóczi: Tudja a frász, nem szeretem!

Esperes: Még mindig nem értem, hol itt a megoldás?

Bulcsu: Mindjárt megérti, esperes úr! Emlékszik főtisztelendő uram, hogy akkor azt mondtam: majd én megpróbálom Bergendóczi gazduramat észretéríteni?

Esperes: Igen, erre nagyon jól emlékszem; ezért is gondoltam az előbb mindjárt, hogy megkérdezem, hogyan is értette akkoriban ezt az ígéretét?

Bulcsu: Hát úgy értettem, hogy — de igazán nem lesz miatta harag, emberek?

Bergendóczi és Burgundóczi: Szóljon csak, postamester úr!

Burgundóczi: Most már magam is kíváncsi vagyok rá.

Bulcsu: Szóval úgy történt, hogy én nagyon jól tudtam, hogy Bergendóczi cucilista ujságot járat, Burgundóczi meg keresztény, nemzeti ujságot. Mindkettő a postahivatal útján járatta, külön címszalag nélkül. Hát gondoltam, egy időre egyszerűen felcserélem mindkettőnek az ujságját! Burgundóczinak talán nem árt meg, ha egyideig a vörös ujságot kapja, Bergendóczinek meg biztosan használ, ha keresztény ujsághoz szokik. Hát így történt.

(Burgundóczi a fejéhez kap, gondolkozik az egyik sarkon; Bergendóczi ugyanúgy a másikon.)

Ostoros: No, ez zseniális ötlet volt!

Bulcsu: Az első napon mindkettő megkérdezte a postakiholdót, hogy miért hívják most másképp az ujságját. A levélhordó azt felelte, hogy ő bizony nem tudja, alkalmasint az ujság megváltoztatta a nevét.

Én persze a lelkére kötöttem neki, hogy el ne áruljon!

Burgundóczi: Nohát, postamester úr, akkor szépen becsapott ám bennünket! Én igazán azt hittem...

Bergendóczi: Én is azt hittem... Igaz, hogy én jól jártam vele, én nem haragudhatom érte a postamester úrral! Inkább köszönöm, hogy megokosított az ujság által!

Burgundóczi: De az én kárommal ám! Engem aztán igazán lóvá tett a postamester úr! Hát mi vagyok én, kísérleti nyúl?

Bulcsu: Utólag csakugyan sajnálom és bocsánatot kérek, mert a kísérlet, úgy látom, Burgundóczi barátunkon túlságosan is sikerült!

Esperes: Lássa, Burgundóczi gazduram, milyen igazam volt, hogy az ujság úgy bánik az emberrel, mint a gyerekkel? Oda hajlítja, ahová akarja? Maga azt hitte, hogy a maga fejével gondolkodik, pedig dehogy. Maga csak azt hitte el, amit a pesti cucilista ujság magának beadott. Hiszen azelőtt maga egészen más ember volt.

Ostoros: És sokkal rendesebb ember, mint most, ha megengedi!

Burgundóczi (elveszi Bergendóczitől az ujságot): Mutassa csak, szomszéd, azt az ujságot! Ejnye, ejnye! Teljesen igaz. Ezek a régi betűk, a régi írás. Ejnye no, de restellem, hogy így lóvá tettek!

Bergendóczi: Hát igaz, én se vettem észre, hogy mi történt velem.

Burgundóczi: Dehát nem is járja, így kibabrálni a szegény emberrel! Postamester uram, én ezennel panaszt emelek az úr ellen! Nem lehet így belegázolni a személyes szabadságomban!

Esperes: Panaszt emel? Csak nem teszi? Nem lenne szép magától!

Ostoros: Csillapodjék Burgundóczi, mindketten megígérték, hogy nem lesz harag az esetből!

Burgundóczi: De bizony én panaszt emelek a postamester úr ellen. Mégpedig lóvátétel címén!

Ostoros: Milyen címen?

Burgundóczi (félig tréfásan, mint aki érzi, hogy legjobb nevetésbe temetni szégyenét): Lóvátétel címén.

Bulcsu: Akkor igazán kár volt őszintén beszélnem!

Ostoros: Szavát se tartaná meg, Jeremiás? Micsoda ember kend?

Burgundóczi: Jó, hát a panasztól elállok, de igenis a lóvátételért jóvátételt követelek!

Bulcsu: Ha megadhatom, szívesen megadom. Nem akartam én magának ártani, barátom; bár belátom, hogy kissé túllöttem a célon. Míg az egyiknek a javát szolgáltam, a másiknak kárát okoztam. Ez bizony hiba volt. Dehát mi volna az a jóvátétel, Burgundóczi barátom?

Burgundóczi (kissé küszködve magával, végül mosolyogva, huncutul): Azt kívánom... Csak azt kívánom... No, hogyan is mondjam... Igen... Hát szóval azt kívánom... azt a jóvátételt kívánom, hogy ezentúl... küldje meg nekem megint az én régi újságomat!

Ostoros: Micsodát? A Pesti Harsonát?

Burgundóczi: Pokolba küldje a Harsonát! Elég volt a maszlagból! A Pesti Kürtöt!

Esperes: No, hála Istennek! Hát hiszen akkor a dolog jól végződött! Gratulálok, postamester úr!

Bulcsu: Én inkább Burgundóczinak gratulálok! *(Melegen megrázza Burgundóczi kezét.)* A tréfa tehát mégis jóra vezetett.

Burgundóczi: Mi tagadás, igazuk van az uraknak. Egy rongyos újság forgatott ki a jobbik valómból. Hát ezt mégis röstelltem.

Ostoros: Nos, így most egyenesbe kerültünk! Éljen tehát mindnyájunk háza táján a katolikus keresztény nemzeti sajtó!

Mindnyájan: Éljen!

(Függőny.)

A MASZLAG.

(Egy falusi szobában játszódik. Akármelyik falon legyen egy ablak és oldalt ajtó. Bútorzat nem fontos, csak egy asztal legyen és négy szék, a falon pedig szenttárgyú kép: Jézus, Szent Család, Szűz Mária.)

SZEREPLŐK:

Márton, kedves, idősebb, jómódú gazda, kedélyes, szíves ember, nincs benne semmi rosszindulat. — Juli, igen becsületes, rendes asszony. — Keszeg Károly, komájuk; sovány, ravasz, politikus eszű gazda. — Kántor, idősebb, úrias modorú, kedves ember, nem a népszínművek részeges kántora. — Patikus, látszatra mókás, humoros, a tréfát szerető ember, de valójában a jó kedély mellett igen komoly gondolkodású, jó katolikus ember, kopaszodó korban. *(Mikor a függöny felgördül, a két koma van a színen, az asztalnál ülnek. Vasárnap délután van. Márton fehér ingujjban, mellényben, kabátja a szék karján. Keszeg látogatóban van. Pipázik. Márton bőrszívat szív. Beszélgetnek.)*

Márton: Hát tudod, komám, ha ezerért odaadnád, akkor megveszem. De többet nem tudok adni, ez az utolsó szavam!

Keszeg: Ne mondd ki az utolsó szót, Márton! Jó főd az. Tavaly huszonnyolc mázsa kukorica termett benne.

Márton *(büszkén)*: Van nekem olyan fődem öleg!

Keszeg: Pedig ezt el ne szalajtsd, komám. Azt a százötven pengőt már tedd rá, ne sajnáld.

Márton *(nevetve)*: Tőled, mi?

Keszeg *(sunnyin)*: Na, annyit nem adnak, ha elszerzem is!

Márton: Hallom, a patikus úr is ígért valamit!

Keszeg: Hát... ígért.

Márton: Minek annak a főd? Hashajtó-magot vet bele?

Keszeg: Ő tudja! De azt én tudom, ha te meg nem fogod, akkor nem lesz a tied!

Márton *(nevet)*: Te, komám, már bölcsebb leszel Salamon királynál! Aszondod, hogy amit az ember

meg nem fog, azt nem fogja meg, hogy azt más fogja meg! Pedig látod, a vigyorgó Czoncó Mariskát nem vettem el, oszt még senki más nem vette el!

Juli (közben belépett, már hallotta, pintesüveg bort hoz meg két poharat): Ej, de sokat emlegeti azt a leányt. Tán bizony megbánta, hogy engem vett el, mi? *(Odateszi nekik a bort, poharat.)*

Márton (megfogja az asszony kezét, csendesen, kedvesen szól): Te! Emlékszel arra a pejlóra, amit húsvéti vásárcor nem vettem meg?

Juli: Hogyne emlékeznék! *(Elhúzza a kezét.)*
Persze, hogy emlékszem! Azóta is mindig emlegeti!

Márton: Amit megvettem, azt ritkábban emlegetem. Mert ez finom ló, jól jártam vele. Amazt meg úgy emlegetem, mint a Márit. Hogy hála Isten, nem vettem el!

Juli (kedvesen, csendesen, egy kis boldogsággal, büszkeséggel): Látja, kománk, már négy onokája van ennek a vén embernek, aztán csak olyan szép beszédje van még, mint mikor elbolondított! Na, tessék, igyának ebből a kis magunkébul! *(Kimegy.)*

Márton (poharat tölt, aztán emeli): Hát kedves komám, arra, akit hála Istennek elvettem!

Keszeg: Isten áldja meg! *(Kiisszák...)*

Márton: Jó kis bor.

Keszeg: Hát jó. Ezt nem tudja elreformozni a kormány!

Márton: Ezt nem!

Keszeg: Mást úgyis mindent!

Márton: Szidja is az ujság öleget! Az emberfia csak úgy hízik bele, olyanokat ír rula!

Keszeg: Hát ilyent én is szeretek olvasni! Pedig nekem nincs vele semmi bajom. Az adómat megfizetem, ki is bírom, hála Isten, de hát ha a kormányt szidják, akkor ott vagyok!

Márton: Ebben minden magyar ember egyetért.

Keszeg (töltött): Hát le vele! *(Megissza.)*

Márton: Hát tudja, én soha életemben nem voltam kötekedő ember. Sohasem bántottam senkit, hiszen

maga tuggya. De tuggya fene, a kormány az kormány. Az már csak úgy van, hogy szidják.

Keszeg: Nem zörög a haraszt, ha nem fújja a paraszt!

Márton: Én is azt mondom! Csak köll valami hibának lenni ott, ahol mindig találnak szidnivalót.

Keszeg: Ámbátor az én szegény néném, a Treszka, csak jámbor és dőgos és rendes, böcsületes asszony vót, oszt az a gazember sógorom annyit szidta, annyit bosszantotta, hogy ettől ment a halálba szegény lélek. Isten nyugosztalja... *(Iszik...)*

Márton: Hát ilyen is esik. Hiba nélkül is csak szidás, veszekedés. A szegény ártatlan meg szenved!

Keszeg: Hiszen nem is a sógor volt ám alapjában a hibás. Hanem a nénje. Az már leánykorában haragudott szegényre, de senki se tudja, mért. Aztán a sógort titokban megsúgdozta, piszkálgatta, lázítgatta, annak meg aztán a sok bujtogató szó csak megrontotta a lelkit...

Márton *(tölt)*: Hát meg lehet az embert rontani, no! Mi is rongáljuk magunkat! Isten éltesse! *(Isznak.)*

Juli *(jön)*: Márton, a kántor úr meg a patikus úr, alighanem idetartanak!

Keszeg *(az ablakhoz siet)*: Az ám, átgyűnnek az úton!

Márton: Ha gyűnnek, itt lesznek. *(Feláll, felveszi a kabátját)*: Szívesen látjuk őket. Juli, hozz két poharat még!

Juli *(kimegy)*: Hozok.

Keszeg: Mi járatban lehetnek?

Márton: Majd kivallják. Inkább a patikus gyöjjön tízszer, mint az orvos egyszer!

Keszeg: Hát az igaz! Ámbár én a pénzeslevélhordót látom legszívesebben!

Márton: Csak az nem jár errefelé!

Keszeg: Szidom is a lábát ölégyszer!

Juli *(feltárja az ajtót, künn)*: Tessék, tessék kántor úr, tessék patikus úr!

Kántor (belép, mögötte a patikus, kedvesen köszönnek, kezet fognak sorra...)

Juli (két poharat tesz, kötényével a székeket törli meg és szívesen kínál helyet): Tessék leülni nálunk, tessék!

Kántor: Köszönjük szépen.

Patikus: Na, fáj-e még a kis unoka foga?

Juli: Jaj, hála Istennek, nem fáj! Már le is lapadt.

Márton: Tessék urak, tessék. Minek köszönhetjük a szerencsét?

Kántor: Eljöttünk egy kicsit beszélgetni, Márton.

Keszeg: A föld ügyében?

Patikus: A földet már megvettem.

Keszeg: Meg?

Márton: Mennyiért?

Patikus: Ezernegyven pengőért!

Márton: Drága!

Keszeg: Na, mit mondtam!

Kántor: Nem drága az, Márton. Áraban van.

Márton: Azt írja az ujságom, hogy lemennek a földárák!

Patikus: Az én ujságom azt mondja, hogy felmennek az árak most majd.

Márton: Akkor én tán megfordítva néztem az ujságomat. Mert az enyémben lemennek!

Kántor: Nem fordítva fogta maga azt. Hanem rossz ujságot olvas, Márton!

Márton: Nem rossz az. Okos ujság az. És ami a fő, megírja az igazat mindenkirül, még a miniszterekről, de uram bocsáss, még a római pápáról is!

Kántor: Még a Szentatyáról is irogat? Hát akkor nagyon becsületes ujságja van, Márton.

Márton: Űgy látszik!

Patikus: Bizonyosan jámbor keresztény emberek írják azt az ujságot.

Keszeg: Na, azt nem hiszem. Nézegetem néha. Multkor rátaláltam, hogy valami Földes Miska írja. Márpedig aki felnőtt ember és úr, és Pesten ujságot

szerkeszt és úgy írják, hogy Miska, az nem lehet más-
képpen, minthogy kiskorában Móric vót! Tudom
én azt!

Kántor: Hát ez a Földes Miska éppen Móric volt.
Csak nem Földes, hanem Fürst Móric. Hát ez ír magá-
nak a római pápáról is.

Márton: Rendes keresztény embernek minden em-
ber felebarátja. Én soha nem voltam gyűlölködő. Én
nem látom, hogy rosszat írna az ujság!

Patikus: Aztán mondja, Márton, olvasott-e annak-
idején arról, hogy sok asszony úgy tette el az útból
az urát, hogy arzénmérget tett a levesébe, italába,
ételébe?

Márton: Olvastam én, még a képüket is láttam
az ujságban!

Kántor: Én is láttam. Jámbor parasztasszonyok.
Írták az ujságok, hogy a legtöbb köztük igen rendes,
hízalgöszavú, jó asszony volt. Hóttig megbecsülte az
urát. Igen derék, keresztény lelkek voltak!

Márton: De már ilyent ne mondjon, kántor úr!
Hogy lehetett volna keresztény és hozzá jámbor, bö-
csületes lélek, aki mindennap egy kis arzénmérget
tett az ura ételébe! Hiszen halálos ellenség az ilyen!
Föl köll akasztani. Ha jól tudom, föl is akasztottak
nem egyet!

Patikus: Jól tették! Igyunk egyet közben! *(Isznak.)*

Juli (bejön): Engedelmet... Itt vannak a ko-
máért!

Keszeg: Az ám, egészen megfeledkezem! Igen
sajnálom, el köll mennem.

Patikus: Nemsokára meglátogatjuk magát is, ked-
ves Keszeg szomszéd.

Keszeg (elköszön, kezet fog): Isten hozza őket.
Egy kis arzénlevet nálam is találunk! *(Nevet.)* Saját
termés! *(Elmegy.)*

Juli: Bolondokat beszél kend. *(Kimegy utána.)*

Márton: Hát tudják, sokat gondolkoztam én
azon, hogy hogyan lehetett annyi férfit megöldödni.
Hogy egy se volt köztük, aki észrevette volna! Mert

mégis csak bevette azt a mérget naponta! Csak érezni azt a szájizen. Hát hogyan, hogy észre se vették, csak meghaltak! Én ezt meg nem tudom érteni!

Kántor: Pedig csak volt köztük olyanféle okos ember is, mint maga, Márton.

Márton: Hát hogyan lehetett! Egyforma a paraszt mind, akár a viselt ködmön!

Patikus: És bizony magát is meg tudnák etetni, higgye el.

Márton: Már engem nem! *(Nevet.)* Nem vagyok én olyan gyüge! Fogadni mernék, hogy ha csak egyszer tenne a Juli a levesembe arzént, kiköpném azonnal! Megérezném én azt! Tavaly egyszer petróleumos kézzel nyúlt csak egy nyúlásra a disznócskánkhoz, azonnal megéreztem, és csináltam olyan donnerwettert, hogy csuda! Meg aztán csak elkezdődik az a baj, vagy a fejben, vagy a szívben. És míg kicsi a baj, csak rágyün az ember!

Kántor: Vannak ám ügyes mérgezők és vannak szagtalan mérgek. Se szaguk, se ízük és úgy csomagolják őket, hogy úgy eszi az ember, mintha a legjobb csokoládé lenne, úgy-e, patikus úr?

Patikus: Ojjé, de vannak ám ilyen mérgek!

Kántor: A maga ujságszerkesztőségében is vannak méregkeverők!

Márton: Már ne tessék mondani!

Patikus: Pedig vannak. Maga a szerkesztő is az.

Márton (üveget fog): Na, majd ha meghív egyszer Pestre vacsorára, elviszem a kutyámat is, aztán előbb azt kínáltatom meg. *(Üveget fog.)* Bocsnat, egy kis bort hozok... *(Kimegy.)*

Kántor (súgva, sürgetően): Gyorsan tedd bele neki!

Patikus (egy kis papírzacskót vesz elő és Márton poharába valami port szór): Nagyot néz majd!

Kántor (nevet): Mint a Kovács, a törvénybíró...

Patikus: Te is tartsd készen és ügyes légy ám, Pista!

Kántor: Légy nyugodt!

Márton (jön az üveggel és töltöget).

Patikus: Hát aztán mit szól a politikához? Örül úgy-e, hogy Svájccal olyan nagyszerű búzakiviteli egyezséget kötött a kormány?

Márton: Huncutság van abban, patikus úr!

Kántor: Már hogyan lenne huncutság?

Márton: Tudja azt az én ujságom! Hohó, engem nem csap be a kormány!

Kántor: De igen kirúg rá. Pedig a szegény emberek földhözjuttatásával csak nagyon szépet cselekszik a kormány?

Márton: Csak tudni kell, hogy hol van abban is a kutya eltemetve! Drága pénzen megveszik grófok rossz földjeit és a szegény ember meg majd nyögi hóttáig!

Kántor: Ezt is az ujság írta?

Márton: No, nem így. Csak ért az ember a sorok közül is! *(Feláll, kiszól.)* Juli te, valami harapnivalót adj az uraknak!

Patikus (ezalatt ismét port tesz a borba).

Kántor: Ne fáradjon, hiszen megyünk máris...

Márton: Dehogy is mennek, hiszen olyan jól elbeszélgetünk!

Patikus (kiszól): Juli néni, nem kérünk semmit, előbb ettünk a törvénybíróéknál, igazán nem tudunk enni.

Márton (odalép hozzá, leülni tessékeli): Hát csak tessék leülni, akkor majd később!

Kántor (ezalatt ismét port tesz a porba).

Márton (poharat emel): Hát Isten hozta az urakat! *(Isznak.)*

Patikus: Finom bor ez!

Márton: Ez a legjobb. Ez az üveg olyan, csak újmisés papnak adok belőle, meg ilyen kedves vendégeknek. De minek is köszönhetem a kedves látogatást? *(Nagyot ásít, de restelli.)* Jaj, bocsánatot kérek...

Kántor: Ugyan, semmi. Jólesik, ha rájön az emberre. Csak egy kicsit korán van még álmosnak lenni.

Márton (*Ismét ásít, hlába takarja a száját*): Áj ha, nem tudom, mi van velem!

Patikus: Igyunk tán egy kicsit...

(*Isznak.*)

Kántor: Szóval, magát nem etethetné meg az asszony méreggel. Maga észreveszi az ilyent!

Márton (*önérzelesen*): Én? (*Ismét ásít.*) Ajnye, az áldóját, mi van énvelem, de rámjött! Pedig az éjjel úgy aludtam, hogy a fogaimat kilophatták volna szám-ból... (*Ismét ásít.*)

Kántor: Csak tessék!

Márton (*feláll, járkál*): Nem tudom, mi van velem!

Patikus (*ügyesen ismét port tesz a poharába*): Hát tudja-e, miért jöttünk?

Márton: Nem tudom, nem én... (*Ismét ásít egy nagyot, most már dühös*): Na, aki a megmondhatója, ha még egyet ásítok, hát nem tudom, mit mondok! (*Leül, tölt, iszik.*)

Kántor: Ujságügyben jöttünk, Márton.

Márton: Tessék? (*De ezt álmosan, laposan mondja és egy ásítást nyom el.*)

Patikus: Emlékszik, itt jártak nemrég a keresztény ujságoktól az urak. Gyűlést tartottak, megmagyarázták, hogy keresztény ember csak keresztény ujságot járasson, az az övé, azt támogassa.

Márton (*már ásítva*): Emlékszem!...

Kántor: Azelőtt csak négy keresztény ujság járt ide, azóta harminckilenc. Mi azt szeretnénk, hogy maga legyen a negyvenedik, aki lemond a más ujságról és keresztény ujságot járát.

Márton: Én pedig ragaszkodom a magaméhoz.

Patikus: Szóval ragaszkodik ahhoz, hogy napról-napra megmérgezzék magát, drága pénzért nemkeresztény emberek vagy Istentől elrugaszkodott emberek.

Márton: Engem nem mérgeznek meg! Mondtam, hogy nekem nem járnak túl az eszemen! Mert én (*Ásít.*) ej, a zebedeussát! Mi van énvelem!

Kántor: Észre se veszi maga azt, hogy mikor veszi be a maszlagot abból az ujságból.

Márton *(elálmosodik, fáradtan)*: Mit bánom én... Nem árt az nekem... *(Ásít most már szabadon, felkönyököl az asztalra, majd elalszik.)* Nem bánok én semmit... Csak azt tudnám, hogy ez az álomkórság mitől jött rám... *(Ásít.)* Jaj, Istenem...

Kántor *(erősebb hangon)*: Biztosan bevett valamit!

Márton: Nem vettem be semmit!

Patikus: Beadtak valamit magának! Mint a maga ujságja beadja magának a maszlagot!

Márton *(feláll, még egy utolsó erőfeszítéssel)*: Hagyjanak nekem békét az urak, nem vagyok én tacskozó gyerek, tudom én mit csinállok, nekem nem lehet beadni semmit és aki ezt nem hiszi el, aki nekem be tud adni bármi maszlagot, azt én *(Ásít, leül nagyon álmosan.)* Annak én... Akkor én megrendelem azt az ujságot... *(Csendes ásitással, lekókkadó fejjel.)* Jézus segélj... áóóóóóó... *(Leborul az asztalra, horkan egyet és alszik.)*

Patikus *(lábujjhegyen az ajtóhoz, kiszól)*: Jöjjön be, Juli néni.

Juli *(bejön)*: Tessék... *(Észreveszi az urát, ijedten)*: Jézus Máriám, berúgott ez az ember, jaj, ilyen szégyen! Mártony! Mártony!

Márton *(álmában felemeli fejét, felhörken)*: Mi az, mi az? *(És alszik tovább.)*

Kántor *(Julihoz)*: Nem rúgott be, dehogy rúgott be, egészen ártatlan álomport adtunk be neki a borában. Azonnal felébresztjük, nem lesz semmi baja.

Patikus: Csak maga maradjon itt, igazolja, hogy aludt a Márton!

Juli: Jaj, de tréfásak! Csak baja ne legyen!

Kántor: Sőt, ettől fog kigyógyulni egy magyar betegségből! Na, keltsd fel, patikus úr!

(Kántor és Patikus szépen megfogják a fejét és felemelik, a patikus egy kis üveget tart az orra alá.)

Márton *(hirtelen felrebben, ébren van)*: Mi az, mi történt? *(Homlokát símoqatja.)* Mi volt velem, mintha aludtam volna! *(Feláll.)*

Kántor: Bizony aludt, Márton, aludt!

Márton: Én?

Juli: Bizony, azt hittem, részeg kend!

Márton: Én? Mit tettek velem az urak?

Patikus: Azt, amit a rossz ujságok. Észrevétlenül, szépen, finom borban, édes porban altatószert adtunk be magának!

Márton: Nekem? Mikor?

Kántor: Most, Márton, az előbb, míg beszélgettünk!

Márton (csodálkozva): Észre se vettem!

Patikus: Így nem veszi észre az olvasó sem, hogy az ügyesen írt sorok között beveszi a maszlagot. Kormány ellen, urak ellen, papok ellen, haza ellen... Egyszer már az ilyen ujságok nagy bajba sodorták az országot. Emlékszik még a kommunizmusra?

Márton: Hogyne emlékezném! Engem is kirabol-tak a vörösök!

Kántor: Hát akkor is ujságok adták be a maszlagot. Csak nem vették észre a magyar Mártonok és Jánosok! Mint most az álomport...

Márton (csendesesen): Igazuk lehet az uraknak... Nem keresztény írja az ujságot... Amit én veszek drága pénzért... Ki tudja, belém is mennyi mérget tett már... Igaz, igaz, mostanában mindig haragszom. Valakire mindig haragszom. Igazat adok már a sok méregkeverőnek... Talán én is sok maszlagot szedtem már bel...

Kántor: Még jókor eszmélt rá. Látja, a patikus úr üvegjében olyan orvosság van, amely a mély álomból egyszerre felébresztette. Ilyen az az ujság, amit mi meg akarunk magával rendeltetni. Mondja, fáj a feje, rosszul érzi magát?

Márton: Nem! Sőt sokkal jobban vagyok, mint reggel óta. Hát ha a keresztény ujság nem maszlagot ad be nekem, akkor nem olvasok többet mást! Asszony, tintát, tollat! *(Félretolja a poharakat.)*

Juli: Jézusom, csak nem issza meg azt is!

Márton: Nem! Maszlagot többé nem iszom! Van ívük az uraknak?

Kántor: Itt van!

Márton (már az odaadott tollal, leül): Hát én, Kovács Márton ezennel megrendelem a mi ujságunkat!

Kántor: Isten éltesse, kedves szomszéd!

Márton (aláírja, feláll, mosolyog): És engem többet be nem maszlagol se falusi patikus, se pesti Mórict!

(Függöny.)

FŐISPÁNKISASSZONY.

Vígjáték.

SZEMÉLYEK:

Gróf Bottkay főispán. — Fruzsina. — Dorottya. — Pedró Márton. — Nyelvelőczyné. — Péter. — Szolga. — 1. és 2. díjnok. — Urak. (I. felvonás színhelye egy ruhatisztítóüzlet; II. felvonásé pedig egy főispáni iroda.)

I. FELVONÁS.

(*Ruhatisztító üzlet.*) *Pedró, Fruzsina, Dorottya, később Nyelvelőczyné.*

Pedró (Körülményes, ünnepélyeskedő, fontoskodó, magát nagyon alapos és finom embernek tartó valaki. Paraszti képzelődő, aki mindig nagyon választékosan akar beszélni.): Alázatos jóreggelt kíván... (*Körülnéz.*) Nono, hiszen itt nincs senki! Ejnye! Már kilenc óra elmúladoza és a tündéri műhely üres. Nincs itt az üzlettulajdonosok közül egyik sem. Hiába szöktem el a megyeházáról, hogy mondok, egy kis hölgyi tereferével hadd derítem fel a szívemet, úgyis olyan szürke egyvelegben telnek el napjaim! Benőttlágú fejemnek oly unalmas az a szakadatlan strázsálás a megyeházi urak hivatalbéli ajtója előtt, mondok a Péter sógor-nak, vigyázzék addig kend helyettem is a vármegyére, míg én szívidomításul által nem szökellek egy fertály-órácskára a szívem választottjához, lelkem Fruzsínájához. Aztán itt van ni, hát mi van? Lelkem Fruzsínája nincs itt! Hiába fáradoztam ide! (*Állát dörzsöli.*)

Meg hiába borotváltam meg ma reggelre a képemet!
Hol lehetnek? De csitt, jönnek!

(Felpattan az ajtó és jön Fruzsina és Dorottyá. Mindketlen magukat kellett ostoba vénlányok.)

Fruzsina: No, nini, itt a Pedró Márton!

Dorottyá: Malheur!

Pedró: No, csakhogynem vártam hiába! Tekintetes jóreggelt kívánok, nemzeti Fruzsina kisasszony! Alávalói hódolatommal kezének csókolását tisztelettel bejelentem. Hogy méltóztatott ébredni, gyöngyöm, üdvösségem?

Fruzsina: Ugyan Márton, hagyjon már fel a cikornyás beszédjével! Nem vagyok én magának se a gyöngye, se az üdvössége!

Pedró: Még mindig hideg záporként csap reám és kőszívű kebellem utasítja vissza vulkáni érzéseim meleg kinyomatát? Pedig ha tudná, Fruzsina kisasszony, mennyire szívemből való minden szavam!

Fruzsina: Ne cifrázza a szót, tudom, miben sántikál! Le akar venni a lábamról, úgy-e?

Pedró: Miért veti meg alázatos közeledését egy hűséges öreg szívnek? Tíz éve ostromlom, legyen szívemnek párja...

Fruzsina: Öreg szív? Még jó, hogy maga is kivallja: öreg ember. Csak nem hiszi, hogy nekem kell az ilyen vén udvarló...

Pedró: Hát hiszen igaz, nem mondom, benőtt a fejemlágya, ötven esztendőnek vasfoga rágta ki büszke homlokomnak hajdan hollófekete hajzatát... De azt gondolom, nénémasszony sem olyan nagyon fiatal...

Fruzsina (rárivall): Micsoda? Mit beszél? Nénémasszony? Én a maga nénémasszonya vagyok? Hallott-e valaki ilyet?

Pedró: Húgomasszonyt akarék mondani...

Fruzsina: Hát az se vagyok, jegyezze meg magának, Márton; én nem vagyok asszony és nem vagyok

magának a húga; a felesége se leszek, értse meg már! Nem kell és nem kell!

Pedrő: Bús diófaként hajlok meg a vihar tépése alatt, de szabad esedeznem: miért oly keményszívű hozzám? Lássá, ami a kort illeti, mi éppen összepaszszolódnánk!

Fruzsina: Elhallgasson, mert megharagszom magára. *(Székbe roskad.)* Nem mondom, hiszen igaz, hogy én sem vagyok többé fiatal. De csak nem megyek feleségül a vármegyei hajdúhoz! Nekem magasabb vágyaim, nemesebb ambícióim vannak... Itt az én kedvenc lapom, a Pesti Hírlap, most olvasom benne, hogy egy egyszerű ruhatisztítónőt, aminő jómagam is vagyok, Amerikában valahol polgármesternek választottak meg egy nagy városban... Franciaországban pedig képviselő lett egy masamódlány. Én is érzem, hogy bennem magasabb képességek szunnyadoznak, én is nagyobbra születtem, minthogy ruhatisztító maradjak világeletemig. Érzem az erőt és a tehetséget, hogy lehetnék több, mint ami vagyok; de ha már polgármesterré nem választanak is, se képviselőnek, azt a szégyent mégsem teszem meg magamon, hogy egy vármegyei hajdúnak legyek a felesége...

Pedrő: Főhajdúnak, instállom alázatossággal.

Fruzsina: Hát főhajdúnak, mindegy az. Még rosszabb. Még az egyszerű hajdú jobb, mert a főhajdú az öregebb.

Dorottya (műveltséget affektáló, ostoba liba): Igazán, mőszi Márton, lehetne annyi diszkrécioja, hogy disztíngváltabb tónusban közeledjék hozzánk. Az ön karrierje nem olyan sztandardon mozog, hogy ambíciója minket elérhessen.

Pedrő: Zsidó legyek, ha megértem ezt a sok idegen szót. Drága Dorottya kisasszony, miért nem beszél magyarul?

Dorottya: Persze, mert maga sült paraszt és nem érti az én eleganciámat. Tudja meg, hogy én franciául

tanulok és választékosan szoktam kifejezni az expresszióimat.

Pedrő: Persze, amióta mindig azt a fránya Színházi Életet tetszik bújakodni! Meg amióta a fényképezetje is megjelentkezett abban a rossz hírű képes ábrázolatban, a Dorottya kisasszony rá se néz már az ilyen magamfajta, nekibúsulkodott, egyszerű magyarral!

Dorottya (nevet): Hát csak nem gondolja, hogy mindig azon a nívón maradok, amelyen maguk eveznek! Én az elithez tartozom, a krémes társadalomhoz!

Pedrő: Szóval csak lenézik itt a szegény szittyá vért! Az egyiket hiába invitáltam magamhoz feleségül, a másik még a nyelvemet is elfráncosítja. Drága Fruzsina kisasszony, hát igazán megveti egy húséges szív ostromló szerelmi esedezéseit?

Fruzsina: Nézze, Márton, jóbarátok lehetünk ezentúl is, de a házassági terveivel hagyjon fel, mert ki mondom magának: maga nekem kevés!

Dorottya: Ön nekünk nem parti, értse meg. Nem elég haute-volée.

Pedrő: Hát drága Fruzsina lelkem, polgármesterné akar lenni igazán? Vagy képviselőasszony? És ha nem lesz mégse? Nézze, édes angyalom, az idő csak elballag maga felett is!

Fruzsina: Elhallgasson! És ha másról nem tud beszélni, mint házasságról, jobb ha a dolga után lát!

Pedrő: No lám, ma ballábbal szállt ki tündéri ágyazatából, lelkem csillaga! Nem, én nem eszközök bosszút! De (*magában*) most már megfogadom a Péter sógor tanácsát és kigondolok valamit, hogy jól kigyógyítsam a képzelgésből mindkettőjüket! Már meg is van, készen van minden. Itt kint rögtön küldetem is nekik a hivatalszolgával. Hej, lesz itt cifra mulatság!...

Fruzsina: Mit morfondíroz kend meg magában?

Pedrő: Semmit, csak azt, hogy hát akkor tiszteletemet ajánlom!

Fruzsina: No azért harag éppen ne legyen közöttünk, Márton! Isten megáldja!

Dorottya: Au revoir, mőszjő Pedrő! (*Magában.*) És merci, hogy elmegy.

Pedrő: Mersz-e? Hogy van-e mersz? Azt majd csak bizza rám, ékesszavú Dorottya nagysád! Alázattal távozom. Áldást, békességet! (*El.*)

Fruzsina: Viszontlátással

Dorottya: Nem értem, miért nem látja be ez a vén Pedrő Márton, hogy ő nem hozzám való parti. Sokkal vénebb, akarom mondani korosabb, idősebb, mint mi... Nem igaz? És főhajdú! No hiszen, még az is állás manapság?

Fruzsina: Igazad van, drágám. És különben is ki tudja, nem ismétlődhetik-e meg itt nálunk is az a csoda, amiről a pesti kedvenc ujságaink írnak? Nem igaz? Hiszen ha lehetett egykor Magyarországon kályhafűtőből bíboros, miért ne lehetne ma is pucérájos-kisasszonyból polgármester, vagy masamódlányból képviselő?! Nem igaz? De egy főhajdú?... Azt még-sem!

Hivatalszolga (jön): Itt van kérem egy nagy hivatalos levél, most érkezett le Budapestről, a magyar királyi kormánytól, sok pecsét is van rajta, címezve van nagyságos és nemzetes Rátóti Fruzsina úrhölgy öméltóságának. Jó helyen járok vele, kérem?

Dorottya: Öméltóságának?

Fruzsina: A magyar királyi kormánytól? Szent egek! Mi lehet ez?

Fruzsina: Rátóti Fruzsina én vagyok, csakugyan. Kérem csak azt a levelet!

Hivatalszolga: Kérem az átvételt igazolni, méltóságos asszony! (*Átvételi könyvet nyújt át, Fruzsina aláírja.*) Ajánlom magam, méltóságos asszony!

Dorottya: Mióta címeznek téged méltóságos asszonynak? Még hozzá a magyar királyi kormány!

Fruzsina: Nem értem én sem. Hamar nézzük meg, mi van a pecsétes levélben. Csak valami nagy baj ne legyen. Jaj, Uram Teremtőm, talán be akarnak csukni

az adóhátralékért? Vagy mert a multkor azt a vég selymet... (*Felszakítja, átfutja.*) Csak nem!? (*Olvasás közben.*) Hihetetlen! Csodák csodája! Jaj, fogjatok meg! Ez több, mint a legszebb álom, édes Dorottya! Hát végre, végre mégis megkönyörült rajtunk a sors.

Dorottya: Ugyan, hát mi van a levélben?

Fruzsina: Nézd, olvasd! Nem kevesebb, nem kevesebb, minthogy engem kineveztek... kineveztek a vármegye főispánjává. Én leszek Magyarország első női főispánja!

Dorottya: Lehetetlen! Valaki bolonddá tett téged!

Fruzsina: Dehogy, Dorottya, ki van zárva. Nézd csak, itt vannak a hivatalos pecsétek, itt van az olvashatatlan aláírás és alatta géppel, hogy: magyar kir. Népjóléti Miniszter.

Dorottya: Nem is tudtam, hogy a főispánt a népjóléti miniszter szokta kinevezni.

Fruzsina: Halljad csak a levelet: „Méltóságos (halod? méltóságos!) Rátóti Fruzsina úrhölgynek, Karryódobokán. Méltóságos Úrhölgy! Miután nemzetünk kormányzata a demokrácia dicső útjára lépven és felismervén a nők államtudományát az országkormányzatban és a vármegyei rendtartozásban, és miután a magyar királyi kormányzat meghallván és biztos tudomást szerezvén arról, hogy Méltóságod a társadalomban kiváló tehetségeivel rendelkezvén, és köztisztetben állván, és minekutána az eddigi főispán urat az eddigi szolgálatából érdemeinek felismerése mellett kegyelemben elbocsátván, ezennel teljes hatalmú főispánjává a tekintetes vármegyének megnevezem, beiktatom, megerősítem és megparancsolom, hogy hivatalát (*nehezen olvassa*) stancipéd...” Mi az, hogy stancipéd?

Dorottya: Az annyi, mint azonnal, rögvest!

Fruzsina: „Hogy hivatalát stancipéd elfoglalván, még a holnapi vasárnapon a vármegyeházára beköltözvén, a szolgálai személyzet felett és a megyei hivatalnok urak felett azonnal parancsoljon és rendet csináljon a vármegyében és a szegény embert pártolván és

a rendtartozásról a magas kormánynak haladéktalanul jelentést csináljon. Kelt mint fent, postabélyeg kelte, kiváló tisztelettel, olvashatatlan aláírás, magyar királyi népjóléti miniszter. U. i. Vasárnapig azonban a kinevezést méltóztasson okvetlenül titokban tartani a népek előtt, nehogy indokolatlan fecsegéseket keltvén”.

Dorottya: El kell ájulnom! Ilyen kitüntetés!

Fruzsina: Valóban nem várt, óriás szerencse! Még mindig azt hiszed, Dorottya, hogy álom az egész?

Dorottya: Valóban olyan, mint az álom, dehát úgy látom, mégis igaz! Itt van a pecsét, meg az aláírás.

Fruzsina: Akkor hát mától fogva méltóságos aszszony vagyok! A magyar királyi kormány, úgylátszik, lassan mégis csak észreveszi az érdemeket!

Dorottya: És most aztán beköltözől a vármegye-házára.

Fruzsina: Parancsolhatok az egész személyzetnek, még a hivatalnok uraknak is.

Dorottya: És pártját foghatod a szegény embereknek!

Fruzsina: És rendet teremthetek a vármegyében! No hát ami azt illeti, biztosítom is a magas kormányt, hogy rendet teremtek én, de milyen rendet! Mindig mondtam, hogy minket nőket kellene a főhivatalokba tenni, egyszerű, szegénysorsú nőket, mert mi tudjuk, mi kell a szegény embernek, nem mint a nagy urak, akik csak a maguk dolgával törődnek!

Dorottya: Hát most megmutathatod, mit tudsz.

Fruzsina: Mit tudok? Hát el is csapom mindjárt a hivatalából a végrehajtót, aki tavaly itt nálunk foglalkozni akart.

Dorottya: Meg az útkaparót is csapd el; tudod, akinek a felesége olyan magasan hordja az orrát, pedig ő is csak parasztlány volt fiatal korában!

Fruzsina: Bíz csak reám! Meg a fűszerest is becukatom, aki szombaton nem akart hitelbe adni rizst! A főispán első ember a vármegyében, azt már én is tudom. Hát ha most első ízben lesz nő a főispán, meg

kell mutatni, hogy mi is tudunk kormányozni, nemcsak a férfiak!

Dorottya: Én majd segítek neked a kormányzásban, mert te nem tudsz szépen, elegánsan beszélni!

Fruzsina: Majd megtanulok!

Dorottya: Remélem, nem leszel most már gőgös a testvéredhez! Nekem is juttatsz a meggyénél valami diszkrét pozíciót!

Fruzsina: Semmi, semmi! Erre nincs szükség. Mi lenne addig a boltunkból. Te majd szépen tovább vezet az üzletünket!

Dorottya: Micsoda? A főispán húga pucarájban kuporgassa a krajcárokat? No, igazán nem érdemled meg a szerencsédet! De legalább én is a vármegyházán lakom!

Fruzsina: Még mit nem! Nekem ott az összes szobák kellenek!

Dorottya: Telhetetlen! Egyszerre hogy megduzadt a taraja!

Fruzsina: No, azért ne duzzogj! Csak tréfáltam, no. Majd kigondolok valamit a számodra is!

Dorottya: Legalább ajánlj be majd valamelyik moziállalatba sztárnak!

Fruzsina: Hogyne, egyszerre sztárnak! Mikor eddig csak statisztika voltál. Akarom mondani: statisztika.

Dorottya: Statisztika, igen, de megjelent a fényképem a Színházi Életben!

Fruzsina: Arra ugyan nem lehetsz büszke. Ott nem a társadalom javának a képeit közlik. És hozzá hogyan vettek le? Tömegjelenetben! Harminc más öreg görll között!

Dorottya: Ne sértegezz, kérlek! Tudod, hogy ez a neuraszténiámra megy! És vedd tudomásul, igenis, hogy a művészet nagyobb dolog, mint a hivatal! Még a méltóságos cím is kevesebb, mintha a múzsa valakit orron lehell.

Nyelvelőczyné közben csendesen besompolyog és érdeklődve figyel.

Fruzsina: És mondd, a múzsa lehellete a konyhára is hozott már valamit?

Dorottya: Hát ha eddig még nem is hozott sokat, de hozhat minden percben. Máris hat levelet kaptam azoktól, akik a képeket a lapban látták. Egyik azt írta, egy fővárosi poloskairtó-vállalat főtisztviselője, hogy még soha olyan érdekes arcot nem látott, mint az enyém s keresi az alkalmat, hogy velem megismerkedhessék.

Fruzsina: Címképnek szeretne választani a reklámcéduláira. Büszke lehetsz az ilyen levelekkel!

Dorottya: Miért is ne? Egy másik, a bábolnai mén-telep nyugalmazott állatorvosa, azt írta, hogy kivágta a fényképeket, megnagyobbította s most ott függ a dolgozószobája falán!

Fruzsina: Biztosan a meggyógyult lovainak a képei között! De most ne ezzel töltsük az időt, Dorottya, nekem most készülnöm kell, hiszen holnap már vasárnap van s a kormány azt írta, hogy azonnal el kell foglaltatnom a hivatalomat. Ó, boldogság, Rátóti Fruzsina méltóságos asszony, Karattyódoboka kinevezett, első női főispánja! Most megyek, rendbehozom hamar a ruháimat. Azt hiszem, legjobb lesz, ha a beiktatásra az új zöldpettyes ruhámat veszem fel. Nem gondolod?

Dorottya: Ugyan kérlek, az már kiment a divatból! Egy főispánnak legalább is estélyi ruha kell!

Fruzsina: Vagy ...

Dorottya: Nem, az estélyi ruha méltóságteljesebb. Diszkrétebb a fazónja.

Nyelvelőczyné: Jaj, hát engem észre se vesz senki?

Dorottya és Fruzsina (egyszerre): Gyere csak Piri, hallgasd csak a nagy hírt! Te úgyis szereted a híreket hozni, vinni.

Nyelvelőczyné: Ó, drágáim, mintha ti nem! No, de mi az a nagy hír? Nem hallgatóztam, de úgy félfüllel valamit épp most hallottam, amint Fruzsina szólt. Hogy igazi főispán lettél? Itt nálunk? Né, egy valóságos kisasszony, aki főispán, vagy inkább egy főispán, aki

kisasszony? Vagy együtt a kettő: főispánkisasszony? Jaj, nem tudok hová lenni. (*Félre*): Mondottam mindig, hogy butaké a szerencse. Na, és még irigy se legyen az ember... De hogyan húzhatnék ebből hasznot?

Dorottya: Hiszen nem mondom, nagy esemény ez itt nálunk, de még énrám is idemosolyoghat a szerencse. Hiszen én sem vagyok csúnyább és idősebb, mint Fruzsina! Úgy-e, drágám?!

Nyelvelőczyné: No de én nem bírom megállni, ezt az örömhirt elviszem a közös ismerőseinknek!

Fruzsina: Megállj, egy tapodtat sem! Nem hallottad, mi van a pecsétetes levélben? Hogy vasárnapig nem szabad a dolgot megtudni senkinek?

Nyelvelőczyné: Én nem is mondom senkinek, drágám! Én tudok titkot őrizni! Bízd csak rám! De a húgomnak csak megmondhatom?

Fruzsina: Nem, nem! Maradj itt, segíts nekem a készülődésben, a főispáni hivatal elfoglalásában.

Másik hivatalszolga (jön): Alázatosan tiszteletemet jelentem, Rátóti Dorottya ökegyelmessége ebben a házban lakik-e? A nagyságos városi főjegyző úr kérdezteti.

Fruzsina: Ökegyelmessége?

Dorottya: Rátóti Dorottya én vagyok, igenis. Mi baj?

Hivatalszolga: Nem hogy baj, kegyelmes úrhölgy, hanem azt izeni a nagyságos városi főjegyző úr, hogy igen előkelő, nagy küldöttség érkezett városunkba és kegyelmességedet óhajtja felkeresni. Kérdeztetik az előkelő urak, szabad-e most jönniök? Nagyrészt idegen országból való urak, fényes egyenruhákban.

Fruzsina: Előkelő küldöttség?

Nyelvelőczyné: Fényes, idegen országból való urak?

Fruzsina: Ébren vagyunk-e vagy álmodunk? Forog körülünk a világ?

Dorottya (szívdobogástól hebegve, boldogan): Én, mi, én, igenis, mi itt vagyunk. Ha valaki keres, jöhet.

(*Hlvatalszolga meghajol, el.*) Most már igazán kezdek kételkedni, hogy józan vagyok-e? Idegen országból való küldöttség! Jaj, biztosan a Színházi Élet fotográfiája révén érdeklődnek! Valami külföldi nagy úr! Szent ég, milyen szerencse! Édes Fruzsinám, sokáig éltünk nyomorúságban, de végre mégis ránk derül a nap.

Fruzsina (magában): A kánya vitte a dolgát, kár volt az előbb úgy lepirítanom, most még ő kerül fölibém! (*Fenn.*) Édes Dorottyám, engedd, hogy őszinte szívvel gratuláljak szerencsédhez! Te, úgylátszik, még inkább a sors kegyeltje lettél a mai napon, mint én!

Dorottyá (Fruzsínának nyakába borul): Édes Fruzsinám, milyen váratlan, nem érdemelt szerencse! Mondtam én mindig, hogy az igazi nagyságok nem maradhatnak véka alatt, még ha egyideig alacsony sorsban tengődtek is érdemetlenül! De most gyere, hiszen minden percben betoppanhat az előkelő küldöttség (jaj, mit is akarhatnak!), hamar öltözködjünk és mindenünket takarítsuk el a műhelyből eddigi szegényes foglalkozásunk jeleit. Tudod, édesem, ez itt mind úgy hat, mint valami corpus delicti, persze te nem tudod, mi az, ez magyarul annyit jelent, hogy tetten-érés!

Nyelvelőczyné: Bizony! Mi lesz, ha ezek a nagyurak meglátják, hogy ez egy közönséges pucéráj!

Fruzsina: Csakugyan, rakjuk el hamar a szerszámainkat! (*Sürgölgödvé rendet csinálnak a műhelyben, eltüntetik a szerszámokat.*)

Dorottyá: Most hát végre nekem is megvirrad! Milyen jó, hogy legalább franciául tanultam valamit Freiszberger Manótól, a könyvkereskedő-segédttől! Most majd legalább méltókép tudom kifejezni az expresszióimat! Csak addig ne jöjjenek, míg egy kis eleganciába nem öltöztetjük ezt a szegényes lokált. (*Meregg.*) Előkelő küldöttség, fényes, egyenruhás urak! Egek szerelme, mi történhetett? Mi várhat reám?

Fruzsina: Drága Dorottyám, az én hűséges testvéri segítségemre mindig számíthatsz!

Dorottya (magában): Most persze egyszerre jó vagyok testvérek! *(Fenn):* Te is számíthatsz az enyémmre! Legyünk húek egymáshoz a szerencsében, amint jó testvérek voltunk a balsorsban és a kesergésben! *(Magában):* Még szükségem lehet a segítségére.

Fruzsina (magában): Ha csakugyan felibém kerül, kár volna vele elrontanom a dolgot!

(Ajtó nyílik, lényes küldöttség, cífra egyenruhás és trakkos urak.)

1. díjnok (monoklival, raccsolva, előkelősködve): Öexcellenciája Rátóti Dorottya úrhölgyet, Mademoiselle Dorothea de Rátót, von und zu Rátót, van szerencsém keresni.

Dorottya: Én vagyok.

(Az egész társaság mélyen meghajol, szertartásos komolysággal.)

1. díjnok: Mélyen tisztelt nagyméltóságú úri dáma! Bocsanat az engedelemért, hogy jelen felszólalásommal magas színe előtt felszólamlók! Kegyeskedjék megengedni, hogy bemutatkozzam és bemutassam ezen jeles társaságot mint küldöttséget. Én báró Monocolli-Cucolli Berengár vagyok, az andorrai köztársaság fejedelmének magántitkára, aki ezekkel az urakkal együtt hosszú tengeri útra kelvén áthajóztunk az Óceánon, hogy ide érkezzünk és kegyelmességed előtt megjelenjünk. Úgy van-e, urak?

Az urak: Éljen, éljen, úgy van!

1. díjnok: A mi urunk és parancsolónk, az andorrai köztársasági fejedelmi őhercegsége a budapesti Színházi Életben meglátván a jelenlevő kiváló hölgyi nőnek csillagoknál ékeesebb ábrázolatját, heves szerelemre gyullada iránta, igaz-e, urak? *(Megint Éljen, mint fent)*... és azonnali hatállyal útnak indított bennünket, mondván, hogy a szépséges Rátóti Dorottya úrhölgynek, igaz-e, urak? *(Éljen stb.)*, még szépsége-sebb kezét az ő fejedelmi trónjára ültetendő, megkér-

jük és őhercegségének aztán hírül vigyük, vajjon a dicső Dorottya őkegyelmessége, akibe a fejedelem őfensége őszinte és mély szerelemmel beleszeretkezni legkegyelmesebben méltóztatott, hajlandó-e az andorrai trón gondjait őfenségével megosztandó, a felajánlott szerelmi és feleségi megkérést elfogadni, a fejedelmi urat viszont szeretni és szeretvén hites feleségül hozzámenni, az Anyaszentegyház törvénye és szokása szerint, hogy soha őtet többé el ne hagyja, holtomiglan, holtodiglan, semminemű viszontagságában? Igaz-e, urak? *(Mint fent...)* Amennyiben igen, méltóztatnék megengedni, hogy ezt fejedelmi urunknak, az andorrai köztársaság dicső hercegének boldogító igen gyanánt illeték- és bélyegmentesen hírül vigyük. Igaz-e, urak? *(Mint fent...)* Előre is biztosítjuk a jelenlévő Rátóti Dorottya úrhölgy őkegyelmességét, hogy amennyiben fejedelmi urunknak dicső kérelmére igenlőleg hajolni méltóztatnék, mi már előre is letesszük lába elé alattvalói, hűbéri hódolatunknak túlcsorduló alázatát! Igaz-e, urak? *(Mint fent.)* A leendő andorrai fejedelem-asszony, Dorottya hercegnő, sokáig éljen!

(Az egész követség dörgő hangon, az egyenruhások kardot rántva): Éljen!

Nyelvelőczyné: Jaj, meg ne vágjanak minket!

Fruzsina: Szent egek, mi ehhez képest az én szerencsém!

Dorottya (nem veszítvén el önuralmát, kimérten, fölényesen): Tudomásul vettem az előtttem szóló expressziókat. Mielőtt azonban kimondanám impreszióimnak megfelelő válaszadásomat, egy napi gondolkozási időre lépek önökkel, mert reflexióimat írásban akarom közölni a méltóságos herceg úrral. Menjenek most az urak ebédelni, és majd utána megadom válaszadásomat. *(Az urak meghajolnak, el.)*

Nyelvelőczyné: Te rettenetes, büszke nő! Hogyan tudtad elküldeni őket? Mit? Még gondolkodási időt? Ilyen szerencséd van és te nem is kapsz utána? Én bizony...

Fruzsina: Nem félsz, hogy addig meggondolják magukat?

Dorottya: Dehogy, dehogy. Vegyétek tudomásul, hogy ha andorrai hercegnő leszek, nem illik, hogy mindjárt mutogassam is ennek a szolganépnek, hogy örülök a szerencsémnek. Én ezeknek a fejedelemszanyuk leszek, hát csak nem alázom meg magam előttük! Az ér valamit, aki kéreti magát!

Fruzsina: Milyen bölcsesség! Milyen politika! De te talán nem is örülsz a szerencsédnek?

Dorottya: Hogy örülök-e? Nem is lep meg túlságosan a fordulat. Vártam, tudtam, hogy egyszer felfedeznek engem is; eljön, megtalál engem is a megérdemelt méltánylás. Én nagyon jól tudom, ki vagyok és mi lakik bennem és tudtam, hogy előbb-utóbb észrevesznek és az eddig bornirt és hálátlan világ meghajol előttem! De megvallom, az, hogy éppen fejedelem, uralkodó herceg fog értem jönni, édes Fruzsinám, ez már meghaladja minden álmomat és illúziómat...

Nyelvelőczyné: De ezt aztán el is híresztelem a városban azonnal!

Fruzsina: Remélem, ha majd főispánságom ideje letelt, befogadsz engem is a fejedelmi palotádba?

Dorottya: Nagylelkűbb leszek hozzád, mint te voltál hozzám, Fruzsina: jó, befogadlak!

Fruzsina (kezel csókol Dorottyának): Mily boldogok vagyunk, mily végtelenül boldogok, édes Dorottyám!

Dorottya: A szerencse soká váratott magára, de végre megjött! Meg kellett jönnie. Most már mi is haute-volée leszünk. Aranytányérból eszünk, rózsavízben mosakodunk!

Fruzsina: Ó, boldog nap, ó, szerencsés esztendő! (Egymás nyakába borulva.)

Nyelvelőczyné: Ilyen szerencsét nem látott még a világ!

(Függöny.)

II. FELVONÁS.

(Főispán hivatalos szobája.) 1. és 2. díjnok, Dorottya, Pedrő és Péter. (Az 1. át van maszkírozva, összes párókában, nem olyan, mint az I. felvonásban.)

Pedrő: Fájdalmas lesz nekijük a lecke, de egészséges és talán Fruzsina kisasszonyt is kigyógyítja nagyzólo hajlandóságaiból.

1. díjnok: Tréfának jó tréfa, mondhatom. Csak a főispán meg ne tudja.

2. díjnok: Vasárnap soha sincs itthon. Agglegény, hát vadászni jár; már tegnap este elutazott s holnap reggelig meg nem jön.

1. díjnok: Nagyszerű volt a Dorottya kisasszony is, ahogy beugrott a mesémbe. Szegény, biztosan egész éjjel arról álmodott, hogyan is fog pipiskedni, ha majd andorrai hercegasszony lesz!

Péter: Vigyázzunk csak, mindjárt itt lesznek, most még a lakásban nézelődik az új főispán-asszony. Nagyon dühös, hogy a főispán nem hurcolkodott ki a lakásból máris. Egyre azon tanakodik, hova mit fog állítani, melyik szobában mit rendez be. Majd elnevettem magam, amikor az ajtókat nyitogattam neki. Jaj, vigyázzunk, jönnek már!

(Előbbieket, Fruzsina, Dorottya, Nyelvelőczyné.)

Fruzsina: Szóval ez az irodám? a hivatalos szobám?

Nyelvelőczyné: Uram, Teremtőm, micsoda fényes lakás ez is!

Dorottya: Ez nem lakás, te ostoba, hanem hivatalos helyiség. Németül úgy mondják, hogy büro.

2. díjnok: Igen, méltóságos főispánné-asszony, ez a hivatalos szobája és én, dr. Ugronc Dénes, tisztelettel jelentkezem, mint főispáni titkár, szolgálatjára. Méltóztassék rendelkezni velem. (Kezet csókol.)

1. díjnok: Én pedig mint a vármegye alispánja, alázatos tiszteletemet jelentem. (Kezet csókol.) Ha meg

tetszik engedni, mindjárt jelentést is teszek a vármegye állapotáról.

Pedrő: Én meg mint a vármegyeház főhajdúja, mindenkor alázatosan várom parancsait!

Fruzsina: Ni, az öreg Márton! Nos, úgy-e, most látja, hogy tegnap milyen igazam volt. Most megfordult ám a kocka, belátja?

Dorottya (magában): Hát még ha tudná, hogy én ki és mi lettem azóta?

Fruzsina: Hát maga micsoda tisztséget visel?

Péter: Én, méltóságos asszonyom, én a rendre ügyelek fel a hivatali szobákban.

Fruzsina: Helyes, csak végezzék is mindnyájan becsületesen a kötelességüket. Én majd mindennek utánanézek és rendet csinálok, ahol nincs. Mondják, meg vannak-e elégedve a fizetésükkel?

Péter: Bizony, egy kis emelés nem ártana, méltóságos asszony! Ha elsejétől kezdve mindnyájan a dupláját kaphatnánk!

Fruzsina: Meglesz, majd gondoskodom róla. Az alispán úrnak nincs valami külön kívánsága?

1. díjnok: Ha az adókat le lehetne szállítani a megyében, jó volna! (*Fruzsina megint int a fejével.*) Főleg pedig azt az átkos agglegényadót!

Nyelvelőczyné: Még csak az kellene, Fruzsina, most ne engedj!

Fruzsina (hevesen): Azt már nem! Úgyis sok leány marad pártában a haszontalan férfiak lassúsága és lomhasága miatt. Aki nem nőül meg, az fizessen adót.

Dorottya: Engem ez a kérdés nem érdek! Aki arra való, hogy férjhez menjen, úgyis megtalálja a neki megfelelő élettársat!

1. díjnok: Mikor parancsolja méltóságod a jelentést a vármegye állapotairól?

Fruzsina: Mindjárt, azonnal, de előbb a hivatali szobámban kell jobban körülnézmem. Ide a falra jó volna egy nagyobb tükör...

1. díjnok (meghajol): Csak parancsolni méltóztat-

sék, mindjárt meglesz! Péter, Péter, a ping-pong szobából majd hozza be a nagy tükröt!

Péter: Igenis, alispán úr!

Nyelvelőczyné: Mondja csak, nagyságos alispán úr mi az a ping-pong-szoba?

Dorottya: Ó, a szerencsétlen, még ezt sem tudja! Milyen ordinaire, műveletlen asszony! Minek kompromittálja magát!

1. díjnok: Hát az kérem, az a szoba, ahol pingpongozni szokás. (*Fruzsínához.*) Tetszik tudni, a ping-pong az a nagyúri játék...

Fruzsina: Tudom, tudom, nem kell nekem magyarázni semmit. Aztán valami frissítőről nem szoktak gondoskodni?

2. díjnok: Ó hogye, méltóságos asszony, mindig itt szokott állni két üveg pezsgő. Péter, a szobából hozza át azonnal a pezsgősüvegeket, tudja, azokat a budai pezsgőket!

Péter: Igenis. (*El.*)

Fruzsina: (leül): Hát most már mondja el az alispán úr a vármegye állapotját.

1. díjnok: Mindenekelőtt vázolnom kell, méltóságos asszonyom a közigazgatás helyzetét a vármegyében. Itt főleg a megyei köztestületeknek és közintézeteknek, valamint közhatóságoknak ama központilag is ellenőrzött és közszabályzatilag szervezett, a magyar közigazgatási jog által körülírt, közhasznú és közcélú köztevékenységeire kell kiterjeszkednem, amelyek a közjog határán belül az összesség közcéljának megfelelően az egyes közönségesen előforduló esetekben a közcélok biztosításának közvetlen megvalósítását célozzák.

2. díjnok: Méltóztatik érteni, méltóságos asszony?

Fruzsina: No hogye, hogye érteném, hiszen ez olyan világos!

1. díjnok: Így mindenekelőtt arra vonatkozólag óhajtanám magas elhatározását tudni, hogy méltóságos asszonyom hivatalviselése keretében a közigazgatásnak melyik ágára méltóztatik majd a fősúlyt fek-

tetni: a pénzügyi, közbiztonsági, szociális vagy a jóléti közigazgatásra?

Fruzsina: Mindegyikre egyenlően, természetesen, egyet sem szabad kihagyni. Legfőbb persze a jóléti közigazgatóság, meg a biztonsági közigazgatóság, de már például szociálista közigazgatóságot nem szeretnék behozni. Nem szabad a kommunistákat pártolni.

1. díjnok: Értem, értem, méltóságos asszony!

Péter (jön, tálcán két Hunyadi János-üveggel): Méltóztatik parancsolni?

Fruzsina: Hát ez micsoda?

2. díjnok: Pezsgő, méltóságos asszonyom, jó, budai pezsgő. A Saxlehner-féle jónevű budai pezsgőgyárból. Az előző főispán úr mindennap ebből ivott két kupicával, akkor sokkal jobban tudta intézni az ügyeket. Kissé keserű az íze, de az hozzátartozik a pezsgő etikettjéhez.

Fruzsina: Etikett, igen, azt én is szeretem. Hát adjanak abból a pezsgőből! (*Üntenek neki, issza.*) Brr, ez bizony keserű!

2. díjnok: De annál egészségesebb, nagyon agytisztító hatású!

Dorottya: Ó, a Champagnert én is szeretem, majd én is kérek egy pohárral. (*Ő is iszik.*)

Nyelvelőczyné: Hát engem már senki sem vesz észre? Fruzsina, mondd, hogy engem is kínáljanak meg!

Fruzsina: Ó, parancsolj kérlek. (*Nyelvelőczyné is iszik; a többiek összenevelnek.*) Nem is kérdeztem még, alispán úr, mennyi is a főispán heti fizetése?

1. díjnok: Heti fizetése? Nem kérem, nem heti, hanem havi tiszteletdíja van. Hogy mennyi, azt úgy tejből nem is tudom, de majd megnézzük a számfejtő-ségben.

Nyelvelőczyné: Jaj, itt még a számokat is fejkli!

1. díjnok: Mindenesetre legalább kétszer annyi lehet, mint az alispáné, tehát a lakáson kívül körülbelül nyolcszáz pengő tiszteletdíj és azonkívül kétszáz pengő reprezentációs költség.

Fruzsina: Ugyan, ugyan? Itt minden hónapban annyi reperatúrára van szükség?

Dorottya (összeség): Ne nevettesd ki magad! A reprezentáció az, hogyha például valakinek prezentet akarsz adni, legyen miből.

Fruzsina: Még én adjak prezentet? Úgy illenék, hogy inkább nekem adjanak! Mi bajod, néném?

(Az ajtóban megjelenik a főispán, gróf Bottkay.)

Bottkay: Mi van itt?

1. és 2. díjnok: Jaj nekünk, most elvesztünk.

Péter: Befütyültek a játékunknak.

Pedró: Méltóságos főispán úrnak alázatosan jelentem, hölgyi vendégek érkeztek és beszélni kívánnak a méltóságos főispán úrral.

Bottkay (gyanakodva néz körül): Ilyenkor ugyan nincs kihallgatási óráam, de — *(Erőltetett udvariassággal Fruzsina elé lép.)* a szép nem természetesen mindig kivétel! Parancsoljanak helyet foglalni, nagyságos, méltóságos... Bocsánat, kihez is van szerencsém?

Fruzsina: Rátóti Fruzsina főispánné vagyok. Ez meg Dorottya nővérem, az andorrai köztársaság fejedelmének menyasszonya; ez pedig egy ismerősöm, Nyelvelőczyné.

Bottkay (magában): Andorrai köztársaság fejedelme? Józan emberek ezek? *(Int a távozni akaró férfiaknak, hogy csak maradjanak a szobában.)*

Fruzsina: Kegyed pedig bizonyosan...

Bottkay: Én kérem, gróf Bottkay Aladár vagyok, a helybeli főispán. Méltóságos asszonyom, a kegyed ura pedig eszerint az én kollégám volna? Csodálatos, hogy én nem is emlékszem a nevére. De lehet; én olyan feledékeny vagyok. Parancsoljon, méltóságos asszonyom előadni, mivel lehetek szolgálatára. Parancsoljanak helyet foglalni, hölgyeim.

Fruzsina: Azt hittem, ma már nem is lesz szerencsém. Természetesen nagyon örvendenék, ha a méltóságos úr szíves volna egy kicsit bevezetni a hivatalomba és talán jó tanácsokat is adni.

Dorottya: Mi bajod, néném?

Bottkay: Milyen hivatalba óhajtaná méltóságod, hogy bevezessem?

Fruzsina: Hát a főispáni hivatalba!

Bottkay: Főispániba? Méltóságod akar talán főispán lenni valahol?

Fruzsina: Mi az, hogy akarok? Már is az vagyok, ki vagyok nevezve!

Bottkay: Ugyan, ne mondja!

Fruzsina: Hát nem tudja? A magas állam belátta, hogy a mai demokratikus világban a nőket sem hagyhatja meg tovább abban az elnyomott és megvetett helyzetben, amelyben eddig sínylődtek s megnyitja előttük is a tevékenység útját. Így történt, hogy engem kinevezett főispánnak. Én vagyok az első magyar női főispán.

Bottkay: És hol? Melyik megyében? Ha szabad kérdezni?

Fruzsina: Különös, hát önt nem értesítették erről? Itt, helyben! Az ön helyébe jövök.

Bottkay: Az én helyembe? Hiszen ez kezd mulatságos lenni. Én bizony nem tudok erről semmit. Ha nem hát, hm, bocsánat, de szabad érdeklődnöm, hogyan méltóztatott a kinevezésről értesülést kapni?

Fruzsina: Pecsétes levélben, itt van, no, a táskámban; mindjárt ki is keresem. Tessék csak, alá is van írva, itt ni: a népjóléti miniszter, olvashatatlan aláírás.

Bottkay: Szabad csak látnom? *(Olvassa és hahotázni kezd.)*

Fruzsina (sértődve): No mit, hát maguk ilyen tisztelettel fogadják a magas kormány rendeletét?

Bottkay: Drága, jó ízé, méltóságos asszony, hiszen itt valaki megtréfálta kegyedet! Mióta nevezi ki Magyarországon a népjóléti miniszter a főispánokat? És látta, hogy milyen pecsét ez? Itt van ni, körirata: Dobokamegyei Ármentesítő Rt. Dobokán. És aztán ez a szövegezés! Hiszen ez otromba tréfa, közönséges hamisítás!

Nyelvelőczyné: Jaj, de én nem maradhatok itt sokáig, mert igen sok dolgom van a ház körül (*magában*). De azért megvárom, mi lesz ebből! (*Sietve el*).

Fruzsina: Lehetetlen! Hamisítás volna? De kinek jut eszébe Budapesten velem ilyen tréfát üzni?

Bottkay: Miért éppen Budapesten? Az okiratot itt is hamisíthatta valaki. Hogy ki, azt már én igazán nem tudhatom!

Fruzsina (gyomrához kap): Jaj, most meg az én szívem kezd ficáncolni. Tetszik tudni, két év előtt kivágták a vakbelem, azóta minduntalan megfájdul a helye. Engedelmet kérek, megnézem, mit csinálnak a többiek a ping-pong szobában. Gyere te is, Dorottya! (*Gyorsan elmennek.*)

Bottkay (ieláll, még egyszer elolvassa az íratot a irtóztos kacagásba kezd, majd 1. díjnokhoz): Juhász! Mondja csak, nem maguk csinálták ezt a tréfát?

Pedrő (előlép): Megkövetem ezerszeresen a méltóságos főispán urat, nagyon resteltem bevallani, de én vagyok ludas a dolgozatban! Jaj, ne tessék megharagudni érte, hogy így visszaéltünk a méltóságos úr nagyrabecsült távollétével! De, úgy-e, nem tetszik nagyon haragudni?

Bottkay: Dehogynem haragszom, micsoda vakmerőség, hogy az én hivatalos helyiségemben ilyen komédiákat rendeznek. Megvolna rá az okom, hogy keményen megbüntessem magukat. Dehát no, olyan jóízűet nevettem magam is, hogy a tréfa kedvéért én is sokat megbocsátok. Hát mondja, mi történt itt tulajdonképpen?

Pedrő: Hát ez történt, méltóságos gróf úr, hogy ez a becsületes hölgy, Rátóti Fruzsina nemzeti kisasszony, az egyik helybeli ruhatisztító üzletnek a tulajdonosnője, a másik hölgyeménnyel, Dorottya nagyságos kisasszonnyal együtt, aki az előbb itt is volt; aztán tetszik tudni, én már régtől fogva azon sántikálok, hogy törvényes hiteseleségül magam mellé venném az idősebbiket, nevezetesen: nemzeti Fruzsina kisasszonyt, de mivelhogy őkisasszonysága engem,

szegény fejemet, egy kicsinyég öregnek is tart, meg ki tudja, talán rútnek is, meg kicsinyli is az én csekély főhajdúi mivoltomat, hát tetszik tudni, szégyellem, de úgy van, nem akart hozzám jönni. Hát azért gondoltuk, hogy egy kis tréfával talán kigyógyíthatnánk ebből az ő nagyratartósságából...

Péter (elősompolyog): Méltóságos uram, nem egészen így van, mert a tettes én vagyok. A célzatot Márton sógor akarta, de a mesét én találtam ki és én kértem fel a játékra a díjnok urakat is itt-e! Alázatosan kérem, ne méltóztassék haragudni rájuk. Ha valaki vétkes, én vagyok, én viseljem a büntetést is.

Bottkay: És mi van az andorrai köztársaság fejedelmével?

Pedró: Dorottya kisasszonyt meg, gondoltuk, akkor már szintén bevesszük a leckézetbe, annak is nagyon magasan jár az orra, mindig külföldi cifraságokról ábrándozik. Hát azt hittük, egy kis okulás neki sem ártana. Azért hozzá küldöttséget vezettünk... Kinek is a nevén?

1. díjnok (előlép, a parókát kezében tartja): Bocsnatért esedezem, méltóságos uram, itt már én vagyok a bűnös. Én vezettem Dorottya kisasszony elé a küldöttséget, amely az andorrai köztársaság fejedelme számára kérte meg Dorottya kisasszony kezét...

Bottkay: Hallatlan! S a szerencsétlen még ezt is elhitte?

2. díjnok: Bizony el!

Bottkay: Nagyszerű ötlet! Köztársaság, amelynek fejedelme van! Hát jól van, fiúk, jól van, hajdúk, most aztán büntetésül csak azt mondom, hogy játsszátok is végig a megkezdett szerepet. Hadd mulatok magam is a fejleményeken! *(1. díjnok felteszi a parókát. Nagy zaj kint, női hangok, végre berohan Fruzsina, Dorottya, utánuk Nyelvelőczyné.)*

Fruzsina: Méltóságos főispán úr! Méltóságos főispán úr! Ne tessék ráhallgatni! Nővéremnek megzavarodott a feje!

Dorottya: A tied ment el, te szerencsétlen! Azért,

mert téged becsaptak, gondolod, hogy az én szerencsémét is el kell rontanod? Nem igaz, nem igaz, engem nem csaptak be, én igazi hercegnő leszek. Itt van a küldöttség a városban, ma jönnek a válaszáért. Szégyeld magad, irigy vagy, ez az egész!

Fruzsina: De méltóságos főispán úr, ha engem becsaptak, miért ne csapták volna be őt is! Nem vagy te andorrai hercegnő! Ruhatisztító kisasszony vagy, ami én vagyok, Pucérájos hercegnő, na! Semmi más.

Nyelvelőczyné: Tessék már igazságot teremteni köztük, méltóságos úr!

Fruzsina: Kivallom no, hogy én hizony tegnap mindjárt eldicsekedtem titokban a szerencsémrel és elmeséltem mindent az „Arany kotlóstyúk” vendéglő főpincérének, aztán az mindjárt azt mondotta, hogy nem lehet igaz, mert Andorra Spanyolországban van, onnan nem kell átjönni az Óceánon, hogy ide evezzen az ember, meg aztán azt is mondta, hogy ha köztársaság, akkor annak nincsen se fejedelme, se hercege, hát nem is kérhet meg senkit; svindli az egész.

Nyelvelőczyné: Jaj nekem, pedig már én is beleéltem magam, hogy az andorrai hercegnő társalkodónője leszek!

Dorottya: Az is leszel, Piri, én mondom neked, hogy igenis, az leszell!

Fruzsina: Frászt leszell! A pezsgő is hamis volt, hogy a kánya csipje meg ezeket a pernahajdereket itt; nem volt az pezsgő, hanem keserűvíz! Ezek mind benne voltak a svindliben, itt van ni a hamis okiratjuk! *(A földre dobja, a 2. díjnok lehajol érte, e pillanatban leesik a parókája, Fruzsina elkapja a parókát, dühösen letépi róla egészen és felsikolt.)* Dorottya, Dorottya, nem ismered meg? Hiszen ez az andorrai küldöttség vezetője! Ez a te monoklis báród! No, mondhatom, ezek szépen szégyenbe raktak bennünket!

Dorottya (elképedve): Csakugyan, most látom, ezek rettenetesen becsaptak minket! Gyalázat! Semmirekellő gazemberek! Szégyeljék magukat! Szemteleknek, arrogánsok! Ilyen illúzió, ilyen impertinencial

Nem takarodik a szemem előtt, maga, maga gonosz-tevő!

2. *díjnok*: Ezer bocsánat, mélyen tisztelt Dorottya úrhölgy. Ne haragudjék rám, amit tettem, azt csak felkérésből és jóakaratból tettem...

Nyelvelőczyné: No, ilyen leleplezés! No, ilyen blamázs! De most igazán szaladok is, ennek a hírért aztán igazán el kell terjesztenem a városban!

Fruzsina: Megállj, egy tapodtat sem innen, mert kikaparom a két szemedet!

Dorottya: Jaj nekem, megsemmisülök! (*Székbe rogy.*) Gyalázatos Színházi Élet! Gyalázatos pesti újságok! Világ csúfja lettem miattatok!

Bottkay: Bocsássanak meg, hölgyeim, ezeknek az embereknek a gonosz tréfájáért; ilyenkor jobb nagyokat nevetni és aztán elfelejteni az egészet.

Fruzsina: Én nevetek is, csak egynek nem bocsátok meg: Márton, maga tudott az egész dologról és még segített is megcsúfolni minket? Ez az a maga nagy szeretete hozzám?

Pedrő (előlép illetődötten): Nemzetes Fruzsina nagysád! Csak azt áhítom, hogy magasan járó reményeiből kissé közelebb szállítsam alá a magam alacsonyágához, gondolván, hogy a lecke árán jobban megértendi hűség szerelmemet!

Fruzsina: Szerelem, ezek után? Ki kell bújdosnom ebből a világból, ebből a városból, nemhogy még szerelemre gondoljak!

1. *díjnok*: Ha nem veti meg jóakaró szómat, Fruzsina kisasszony, most meg már éppen az lenne legjobb, ha kezét nyujtaná Pedrő Mártonnak.

Fruzsina: Én, neki, ezek után?

1. *díjnok*: Nos igen, éppen ezek után. Aki ilyen találékony hűséggel ostromolja az ön szívét, az bizony hűséges, gondos férje is lesz. S így legalább igazán beköltözhetik kegyelmed is a — megyeházára.

Péter: Akkor ígérjük, hogy hallgatni is fogunk az esetről!

Fruzsina: Jaj nekem, mit tegyek? Félóra előtt még

méltóságos asszony, most meg egy megyei főhajdú felesége? Dehát Márton, *(Elfullad, elérzékenyül.)* belátom, hogy magának igaza van! A hiúságnak, kevélykedésnek legyen vége! Látom, hogy maga hűséges ember. Hát inkább megyei főhajdú felesége leszek a valóságban, mint főispánné rossz álomban! *(Állva, lassan elfogadja a feléje nyújtott kezet.)*

Bottkay: No, ha a vakmerő tréfából tisztességes házasság keletkezik, akkor még én is örülök, hogy némileg közreműködhettem a játék sikerében. Fruzsina kisasszony, Isten áldását kívánom magának! *(Kezet nyújt neki, Fruzsina szégyenkezve, ügyetlen meghajlással elfogadja.)*

Fruzsina: És mi lesz most a pucérájjal?

Bottkay: Azt meg Dorottya kisasszony vezesse tovább s hogy a munkából ki ne fogyjon, ezentúl rábízunk a vármegyeház ruhatárát és a függönyök rendbentartását! Jó lesz, Dorottya kisasszony?

Dorottya (alázatosan meghajolva előtámolyog, szepegve): Kezét csókolom, nagyon jó lesz! *(A folyosón zaj támad.)*

Bottkay: Micsoda zaj van odakünn a folyosón?

Pedrő: Ezer bocsánat, méltóságos uram, már korábban iderendeltem a cigányt, hogy egy kis csárdással üljük meg a menyasszonyom főispáni beiktatását. *(A cigány odakint ráhúzza.)*

Bottkay: Ejnye, Márton, de nagy úr maga a távollétemben! Dehát nem bánom, most ez egyszer nem vagyok hivatalnok és nem vagyok feljebbvaló, csak ember és háziúr! Járják el hát a csárdást, úgy, ahogy akarják!

Fruzsina: Dorottya húgom, hadd el a búsulást. Isten is így akarta, nyugodjunk bele! Légy te is jókedvű, mint én, és a főispáni beiktatás helyett...

Pedrő: Járjuk el a lakodalmi csárdást!

(Főispán a háttérben leül, cigarettára gyújt, Pedrő Fruzsínával, Péter Dorottyával, 1. díjnok Nyelvelőczynével párba állanak, zene-tánc, közben szólók.)

(„Ég a kunyhó” dallamára.)

1. díjnok: A tréfának itt a vége,
Legyen köztünk szent a béke,
Légvár helyett földön járjunk,
Akkor egymásra találunk!

(A két utolsó sort mindig az egész társaság énekli.)

Dorottya: Andorrának hercegnője . . .
Nem gondolok többet rája!
Jó lesz így is, enyém lesz a
Vármegyének pucérája!
(„Jó lesz így is, övé lesz a . . .”)

Pedrő: Öregember nem vénember.
Vén csak, kinek nincsen párja!
Fiatal, ki győzi kedvvel:
Értsd meg ezt jól, Fruzsinácska!

Fruzsina: Nagyravágytam, földre szálltam,
A mesének itt a vége:
Nem leszek főispánné, de
Főhadjúnak felesége!

(A többi így énekli az ismétlésnél: „Nem lesz ő . . .”)

(A zene s a tánc gyors fordulatba kezd.)

(Függöny.)

Költemények.

A boldog kassai vértanukhoz.

Kassa dísze, Krisztus vértanul,
Pártfogóink szívből tisztelünk;
Esdekelve száll fel honfiúi
Kebleinkből buzgó énekünk.
Krisztusért ti bátran áldozátok
Földi kincset, életet és vért;
Azért bízik bennetek hazátok,
Esdjetek az égben e honért.

Mint a szikla zúgó tenger árján
Zord viharban is szilárdan áll;
Titeket sem tört meg semmi ármány.
Csáb, fenyítés, tűz és kínhalál.
Segítsétek meg szegény hazátok,
Hogy szeresse ősi szent hitét;
Könyörögve fordulunk hozzátok:
Esdjetek az égben e honért.

Hadd maradjon, mint volt ezredéve,
Hit s erénynek kertje e haza;
S keljen ott, hol foly a hősök vére
Új hitélet enyhe tavasza!
Boldoguljon zaklatott hazátok,
Hit-egységben nyerjen égi bért;
Ne szaggassák szét a rut viszályok:
Esdjetek az égben e honért!

Ének Krisztus-királyról.

Jézus, az ég s a föld dicső királya,
Kit örökléte titkos mélyein
Felkent az Űr, hogy majdan földre szállva

Uralkodjál a világ népein:

Jöjj el közénk, te légy Urunk s Királyunk.
Hódolva, bízva nézünk föl reád,
Jobbágyaidként seregedbe állunk.
Terjeszd fölénk országod jogarát!

Jézus, te légy a hű lelkek királya,
Kik soha téged el nem hagytanak,
Hajlítsd szívük az édes szent igába,
Tőled soha el ne szakadjanak.

Jöjj el közénk, te légy Urunk s Királyunk.
Hódolva, bízva nézünk föl reád,
Jobbágyaidként seregedbe állunk.
Terjeszd fölénk országod jogarát!

Királya légy a tékozló fiaknak,
Akik az ősi hajlék melegét
Elhagyva, étlen-szomjan nyomorognak:
Bocsánatodnak nyerjék meg kegyét.

Jöjj el közénk, te légy Urunk s Királyunk.
Hódolva, bízva nézünk föl reád,
Jobbágyaidként seregedbe állunk.
Terjeszd fölénk országod jogarát!

A tévedőknek gyujts világosságot,
Leljék meg ők is Hozzád az utat,
Néik is újra nyílják meg országod,
Mely égbe ösvényt egyedül mutat.

Jöjj el közénk, te légy Urunk s Királyunk.
Hódolva, bízva nézünk föl reád,
Jobbágyaidként seregedbe állunk.
Terjeszd fölénk országod jogarát!

Jézus, te Űr, a századok királya,
Győztes vezér, csodálatos király;
Bár visszhangozná minden szív hálája:
Nincs üdv, csak Jézus szent zászlainál.

Jöjj el közénk, te légy Urunk s Királyunk.
Hódolva, bízva nézünk föl reád,
Jobbágyaidként seregedbe állunk.
Terjeszd fölénk országod jogarát!

A XXXIV. Eucharisztikus Világkongresszus himnusza.

Győzelemről énekeljen Napkelet és Napnyugat,
 Milliő szív összecsendjen, Magasztalja az Urat!
 Krisztus újra földre szállott, Vándorlásunk társa lett;
 Mert szerette a világot, Kenyérszínbe rejtetett.
 Krisztus, kenyér s bor színében Űr s király a föld felett:
 Forrassz egygyé békességben Minden népet s nemzetet!

Egykor értünk testet öltött, Kis gyermekként jött közénk;
 A keresztfán vére ömlött Válságunknak béréként.
 Most az oltár Golgotáján Újra itt a drága vér,
 Áldozat az Isten-Bárány, Krisztus teste a kenyér.
 Krisztus, kenyér s bor színében Űr s király a föld felett:
 Forrassz egygyé békességben Minden népet s nemzetet!

Zúgjon hát a hálaének, Szálljon völgyön-tengeren:
 A szeretet Istenének Dicsőség és üdv legyen!
 Az egész föld legyen oltár, Virág rajta a szívünk,
 Minden dalunk zengő zsoltár, Tömjén-illat a hitünk!
 Krisztus, kenyér s bor színében Űr s király a föld felett:
 Forrassz egygyé békességben Minden népet s nemzetet!

István király árva népe, Te is hajtsd meg homlokod,
 Borulj térdre, szórd elébe Minden gondod, bánatod!
 A kereszt volt ezer éven Reménységed oszlopa:
 Most is Krisztus jele legyen Jobb jövődnök záloga!
 Krisztus, kenyér s bor színében Űr s király a föld felett:
 Forrassz egygyé békességben Minden népet s nemzetet!

Latin változat:

Exsultate, quotquot late — Sparsi Christum creditis,
 Canticisque collaudate — Tantum Regem debitis!
 Orientis, occidentis — Gentes genu flectite,
 Jubiloque gratae mentis — Laudes Christo nectite.
 Christe in hoc Sacramento — Caritatis vinculum,
 Tuae Pacis testamento — Corda jungas omnium!

Nobis olim homo factus — Infans terram appulit,
 Propter nos in crucem actus — Sese Patri obtulit.
 Denuo nunc hic apparet, — Comes nostrae fit viae,
 Pereuntes ut servaret — Formam sumpsit hostiae.

Christe in hoc Sacramento — Caritatis vinculum,
 Tuae Pacis testamento — Corda jungas omnium!

Fatricidis ardent bellis — Huius gentes saeculi,
 Odiorum heu procellis — Agitantur populi.
 Seda venti tu furorem, — Bella aufer tristia,
 Tuum doce nos amorem, — Dulcis Eucharistia!

Christe in hoc Sacramento — Caritatis vinculum,
 Tuae Pacis testamento — Corda jungas omnium!

Poenitentes te rogamus, — Caritatis victima:
 Ut te vere diligamus, — Move cordis intima.
 Sacrilegas, deprecamur, — Tolle undas criminum:
 Expiati uniamur — Tibi Centro Cordium!

Christe in hoc Sacramento — Caritatis vinculum,
 Tuae Pacis testamento — Corda jungas omnium!

Megjegyzés.

- Előszó* megjelent „Szerafini Blanka: Lola Naplója és egyéb elbeszélések” (Budapest, 1920. Központi Sajtóvállalat kiadása) című kötet „Végszó”-jaként (159. lapon), amely P. Bangha nézetét rögzítette le saját szépirodalmi munkásságáról.
- A hazatérők* először a Mária-Kongregáció folyóirat X. (1916—17) évf. 10. lapján jelent meg, majd Lola Naplója c. kötetben (40—45. lap).
- A két zászlós* megjelent a Mária-Kongregáció IX. (1915—16) évf. 9. lapján és Lola Naplója c. kötet 54—63. lapjain, mindkét helyen „Szerafini Blanka” jelzéssel.
- A felvilágosult* megjelent a Mária-Kongregáció X. (1916—17) évf. 36. lapján és Lola Naplója c. kötet 46—49. lapjain, „Szerafini Blanka” jelzéssel.
- Az újsághír* először a Mária-Kongregáció X. (1916—17) évf. 105. lapján jelent meg, majd a Lola Naplója c. kötet 64—68. lapjain, „Szerafini Blanka” jelzéssel.
- Az apai átok* megjelent a Lola Naplója c. kötet 123—129. lapjain.
- Végre otthon* megjelent „Szerafini Blanka” jelzéssel a Mária-Kongregáció XI. (1917—18) évf. 158. lapján és a Lola Naplója c. kötetben (74—82. lap).
- A sötétség lovagjai* megjelent a Mária-Kongregáció V. (1912—13) évf. 17. lapján „Scholtz Gusztáv” álnéven és „Szerafini Blanka: A Másik” (Budapest 1931, Mária-Kongregáció kiadása) c. kötet 103—107. lapjain.
- Pista beszél az apjával* először a Mária-Kongregáció közölte XXIV. (1930—31) évf. 166—168. lapon. „Sz. B.” jelzéssel.
- Jani öcsémnek, aki kispap lesz* először megjelent a Magyar Kultúra c. folyóirat III. (1915) évf. II. kötet 29—34. lapján „Szerafini Blanka” álnévvel. Némi szövegjavítással később megjelent A Másik c. kötet 8—17. lapján, e javított kiadásban jelenik meg most itt. E nyílt levele P. Banghának egyik legnagyobb sikert elért dolgozata is, legmegkapóbb írása a papi hivatás föntségéről.
- A vértanu völgyén* megjelent a Lola Naplója c. kötetben „Völgyéből vértanu” címen (97—109. lapon).
- A néger kislány karácsonya* megjelent „Szerafini Blanka” álnéven a Mária-Kongregáció XXIV. (1930—31) évf. 96. lapján és A Másik c. kötet 34—43. lapjain.

- Az iskolatársak* megjelent A Másik c. kötet 63—70. lapjain.
- Rózsika* megjelent a Magyar Kultúra IV. (1916) évf. I. kötete 416—417. lapjain „B. B.” jelzéssel.
- A tudós* „Pierre l'Ermite nyomán Szerafini Blanka” jelzéssel megjelent a Mária-Kongregáció IX. (1915—16) évf. 131. lapján és A Másik c. kötet 80—84. lapjain.
- A lekvárosrecept* megjelent Lola Naplója c. kötet 156—158. lapjain.
- Tirpák úr megbékül a helyzettel* megjelent először „Szerafini Blanka” álnéven a Mária-Kongregáció XXIII. (1929) évf. 50. lapján és A Másik c. kötet 29—33. lapjain.
- A „lőkötő”* megjelent Lola Naplója c. kötet 142—146. lapjain.
- Az engedély* megjelent Lola Naplója c. kötet 69—73. lapjain.
- Patikaszer a veszekedés ellen* „Falusi történet” alcímmel megjelent először a Mária-Kongregáció XIII. (1919—20) évf. decemberi számában, majd A Másik c. kötet 85—91. lapjain.
- Mártíka haza akar menni* „Szerafini Blanka” álnéven megjelent a Mária-Kongregáció XVI. (1920—21) évf. szeptemberi számában és A Másik c. kötet 24—28. lapjain.
- A kereszt* először közölte „Szerafini Blanka” álnéven a Mária-Kongregáció XI. (1917—18) évf. 82. lapján és Lola Naplója c. kötet 147—155. lapjain.
- Egy hajszálon* először közölte „Szerafini Blanka” álnéven a Mária-Kongregáció XI. (1917—18) évf. 38. lapján, majd a Lola Naplója c. kötet 89—96. lapjain.
- Két halál* közölve a Lola Naplója c. kötet 83—88. lapjain.
- Vértanul nász* megjelent először a Mária-Kongregáció XX. (1926—27.) évf. februári és márciusi számaiban. Ezenkívül megjelent még A Másik c. kötet 92—102. lapjain mindkét helyen „Szerafini Blanka” álnéven.
- A sötétszemű vendég* megjelent „Szerafini Blanka” álnéven először a Mária-Kongregáció XXIV. (1930—31) évf. 48. lapján, majd A Másik c. kötet 44—50. lapjain.
- A mise* megjelent először a Mária-Kongregáció XI. (1917—18) évf. 63. lapján „Szerafini Blanka” álnéven, később a Lola Naplója c. kötet 118—122. lapjain.
- Az áldozat* „Szerafini Blanka” álnéven megjelent először a Mária-Kongregáció XII. (1919—20) évf. február—márciusi összevont számában, majd később a Lola Naplója c. kötet 130—141. lapjain.
- Békés családrozás* megjelent A Másik c. kötet 108—114. lapjain.
- Az elhibázott lépés* „megtörtént eset után elbeszéli Szerafini Blanka” jelzéssel megjelent a Mária-Kongregáció XXIII. (1929—30) évf. 149. lapján és A Másik c. kötet 71—79. lapjain.
- Az öngyilkosjelölt* először közölte „Szerafini Blanka” álnéven a Mária-Kongregáció XIII. (1919—20) évf. január—februári összevont számában, majd A Másik c. kötet 58—62. lapjain.

- Rozoga mennyország* először „Szerafini Blanka” álnéven a Mária-Kongregáció XIII. (1919—20) évf. októberi száma közölte, majd *Lola Naplója* c. kötet 50—53. lapjain jelent meg.
- Hétköznapi történet* megjelent először „S. B.” jelzéssel a Mária-Kongregáció XXIV. (1930—31) évf. 109—112. lapjain, majd *A Másik* c. kötet 51—57. lapjain.
- A másik* megjelent először a Mária-Kongregáció XIII. (1919—20) évf. novemberi számában „Szerafini Blanka” álnéven, majd címadó elbeszélése lett „A Másik” c. elbeszéléskötetnek (3—7. lapokon).
- Bőzsi a jobbik részt választotta* megjelent a Mária-Kongregáció XXI. (1927—28) évf. 162. lapján „Szerafini Blanka” álnéven, majd *A Másik* c. kötet 18—23. lapjain.

Színművek.

- Fáji Fáy Dávid* „missziós színjáték öt felvonásban, ifjúsági színpadok számára írta Incze István” alcímmel e álnéven megjelent a Katolikus Műkedvelő Színpad 5. számaként a Mária-Kongregáció kiadásában (Budapest, 1932) 32° alakban, 112 lapon. Kiadói megjegyzésként jelezve van, hogy „az előadás jogát a kiadótól kell kérni”. Eredetileg „Fái Fáy Dávid” volt e színjáték címe, de mert Fáy Dávid nemesi neve az abaújmegyei Fáy községtől való, mi e helyesbített névre tértünk át e kiadásnál.
- Pontiola* „bibliai színmű 3 felvonásban. Írta Peregrinus” alcímmel és álnéven megjelent először a Mária-Kongregáció XVI. (1923—24) évf. február—májusi számaiban és a Katolikus Műkedvelői Színpad 3. füzeteként a Mária-Kongregáció kiadásában (Budapest, év nélkül [1935] 32° alakban, 38 lapon).
- Requiem!* „vallásos színekép halottaink emlékezetére 3 képben” alcímmel megjelent először a Mária-Kongregáció XX. (1926—27.) évf. májusi számában, majd e folyóirat különlenyomataként kézirat gyanánt 32° alakban, 18 lapon, mint a Katolikus Műkedvelő Színpad 4. füzete. Ez az egyetlen szépprózai munkája, illetve színműve P. Banghának, amelyet saját neve alatt jelentetett meg kezdettől fogva.
- Pusztarózsa* „májusi színekép, írta Szerafini Blanka” alcímmel és álnéven megjelent a Mária-Kongregáció XI. (1917—18) évf. 202—204. lapjain.
- Az ifjú szívek őre* eredetileg „Jézus Szíve, az ifjú szívek őre” főcímmel „allegorikus színekép” alcímmel és „—gh—” jelzéssel jelent meg a Hírnök c. folyóirat (Kalocsa) 1905. évf. 209—212. lapjain.
- Az ólombetűk csatája* „allegorikus színekép (sajtóünnepélyekre), írta Incze István” alcímmel és álnéven megjelent a Mária-Kongregáció kiadásában mint a Katolikus Műkedvelő Szín-

- pad 6. száma 32° alakban, 16 lapon. (Budapest, év nélkül [1935].)
- Az *apróhirdetés* „vigjáték 2 felvonásban” alcímmel megjelent név nélkül a Mária-Kongregáció kiadásában mint a Katolikus Műkedvelő Színpad 1. száma 32° alakban, 48 lapon. (Budapest, év nélkül [1929].)
- Az *élő szobor* „vigjáték 2 felvonásban, írta Szerafini Blanka” alcímmel és álnéven a Mária-Kongregáció kiadásában mint a Katolikus Műkedvelő Színpad 2. füzeteként 32° alakban, 32 lapon.
- A *jóvátétel* „egyfelvonásos színmű a sajtó világából. Műkedvelő színpadok számára írta Pálos István” alcímmel és álnéven jelent meg a Mária-Kongregáció kiadásában mint a Kongregációs Színpad 6. száma 32° alakban, 22 lapon. (Budapest, év nélkül [1936].)
- A *maszlag* „színi jelenet a sajtóról, írta Porzó Jenő” alcímmel és álnéven a Mária-Kongregáció kiadásaként mint a Kongregációs Színpad 7. száma 32° alakban, 14 lapon. (Budapest, év nélkül [1936].)
- Főispánkisasszony* kéziratról először közölve, ahol cím és színpadi beosztás nélkül csak a szöveg volt megírva.

Költemények.

- A *boldog kassai vértanukhoz*, névvel először a Hírnök 1905. évfolyamának 354. lapján jelent meg, ahol ily változatban fordul elő:

„Szent hitünknek hősi vértanul,
Honfitársak! nektek zeng e dall
Udv tinéktek! pálma koszorú,
Fény, dicsőség, örök diadal!”

A következő verssorok csekély változtatással ugyanazok, mint az itt közölt szöveg, míg a 2. versszakban ily változás fordul elő:

„... Bízva, kérve fordulunk hozzátok:
Hogy leküzdjük a legfőbb veszélyt,
S hogy ne vessze ős hitét hazátok:
Esdjetek az égben e honért!”

Megjegyzésként jelezve volt ott, hogy „templomi énekül, esetleg a 'Miatyánk' ismert dallamára. Külön dallamot szerzett rá Sztára József, képezdei aligazgató Kalocsán”.

Ének Krisztus-királyról, megjelent a Mária-kongregáció 1926. évi mellékleteként. Ünnepi alkalomszerűséget adott erre XI. Pius pápának 1925. december 11-én kelt „Quas primas” kezdetű körlevele, mellyel Krisztust a társadalom királyának jelentette ki és erre külön ünnepet rendelt. P. Bangha e költeménye voltaképp az ismert Jézus Szíve megkérelő imának költői átirása, melyben P. Bangha írásművészete ódal magasságokba lendül. Fenséges dallamot is szerzett hozzá P. Bangha.

A XXXIV. *Eucharisztikus Világkongresszus himnusza* megjelent az Actio Catholica kongresszusi irodájának kiadásában 1937-ben. Dallamát Koudela Géza egyetemi egyházzenei igazgató szerlette. Az utóbbi évszázad legnagyobb hatású költeménye, melyet alig félév alatt szinte az egész világ katolicizmusa megtanult. P. Banghának legutolsó költői alkotása volt ez a dogmatikai tömörséggel s izzó hazafias érzéssel teli szép költeménye. Kottázott szövegével nyomtatásban többmillió példányban fogyott el. Itt közölt latin változatát is maga P. Bangha költötte. Német fordítását R. Beron svájci bencés, készítette. Megjelent még francia, lengyel és tót fordításban is szintén többmillió példányban. P. Bangha életének egyik legnagyobb élménye volt — mint ő mondá —, amikor e versét egyazon dallamban többféle nyelven énekelték egyszerre az Eucharisztikus Világkongresszuson Budapesten, 1938 május 26-án, Áldozócsütörtökön. Szinte a pünkösdi csoda megismétlését látta benne.

Dr. Bíró Bertalan.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Előszó ..	1
A hazatérők.	
A hazatérők	2
A két zászlós ..	8
A felvilágosult ..	18
Az ujsághír ..	21
Az apai átok	26
Végre otthon	33
A „sötétség lovagjai”.	
A „sötétség lovagjai”	43
Pista beszél az apjával	47
Jani öcsémnek, aki kispap lesz ..	51
A vértanu vőlegény.. ..	60
A néger kislány karácsonya ..	73
Az iskolatársak	82
Rózsika	90
A tudós	92
A lekvárosrecept	96
Tírpák úr megbékül a helyzettel	99
A „lókötő”	103
Az engedély	108
Patikaszer a veszekedés ellen ..	113
Mártika haza akar menni	119
A kereszt	124
Egy hajszálon.	
Egy hajszálon ..	134
Két halál ..	141
Vértanui nász	147
A sötétszemű vendég	156

	Oldal
A mise	162
Az áldozat	167
Békés csatározás	179
Az elhibázott lépés ..	185
Az öngyilkosjelölt ..	194
Rozoga mennyország	199
Hétköznapi történet ..	202
A másik	209
Bözsi a jobbik részt választotta ..	213
Színművek.	
Fáji Fáy Dávid ..	220
Pontiola	276
Requiem!	307
Pusztarózsa ..	318
Az ifjú szívek őre ..	326
Az ólombetűk csatája	331
Az apróhirdetés	343
Az élő szobor	390
A jóvátétel	419
A maszlag	435
Főispánkisasszony	445
Költemények.	
A boldog kassai vértanukhoz	471
Ének Krisztus-királyról	471
A XXXIV. Eucharisztikus Világkongresszus himnusza ..	473
Megjegyzés ..	475
Tartalomjegyzék ..	480

